

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Honoré de Balzac

Kuzin Bette

KIRMIZI KEDİ KLASİKLER

Honoré de Balzac

Kuzin Bette

ÇEVİREN: YAŞAR AVUNÇ

Honoré de Balzac

20 Mayıs 1799'da Tours'da, köylü kökenli bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Hukuk eğitiminin ardından kendisini yazarlığa verdi. Müstear adla yazdığı birkaç romandan sonra, ilk olarak 1829'da kendi adını kullanarak yayımladığı tarihi roman *Şuanlar* ya da *Köylü İsyanı*'yla tanındı. 1834'de romanda gerçekçilik akımının ilk önemli örneklerinden *Goriot Baba*'yı, ertesi yıl da *Vadideki Zambak*'ı yayımladı. Yaklaşık yüz roman, öykü ve oyundan oluşan eserlerini "İnsanlık Komedi" başlığı altında toplayan Balzac, mantık ilişkisi içinde birbirine bağlanan olaylar, tutarlı kahramanlar ve güçlü diyaloglarla belirli kurallara uygun klasik roman türünün oluşmasında çok önemli bir rol oynadı. Balzac, hayatının son yıllarını birlikte geçirdiği sevgilisi Eveline Hanska'yla evlendiği yıl, 18 Ağustos 1850'de Paris'te öldü. Ardında 85'i tamamlanmış, 50'si taslak halinde eser bıraktı.

Yaşar Avunç

İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Roman ve Fransız Filolojisi Bölümü'nü 1951 yılında bitirdi. 1952-1954 yılları arasında Sarre (Saarland) Üniversitesi Avrupa Enstitüsü Bölümü'nde iki yıl eğitim gördü. Bankacılık sektöründe çeşitli görevlerde bulundu. Birsüre Türk-Fransız Kültür Derneği'nin başkanlığını yaptı. Gerek bankacılığı sırasında, gerekse emekli olduktan sonra J. Anouilh, G. Bataille, H. Bergson, J. Genet, J. Baudrillard, M. Tournier, A. de Saint-Exupéry, J. J. Rousseau ve H. de Balzac'ın da aralarında bulunduğu yazar ve düşünürlerin elliye yakın yapıtını Türkçeye çevirdi. Ayrıca Fransızcaya çok sayıda şiir çevirmiştir. Çeviri Derneği 2008 Onur Ödülü'nü kazandı. Yaşar Avunç'un yayınevimizde İsmail Kadare'nin *İbret Taşı* ve Thierry Jonquet'nin *Tarantula (İçinde Yaşadığım Deri)* kitaplarının çevirileri bulunmaktadır.

Kırmızı Kedi Yayınevi: 229
Klasikler: 5

Özgün adı: *La'cousine Bette*

Kuzin Bette
Honoré de Balzac
Çeviren: Yaşar Avunç

© Yaşar Avunç, 2013
© Kırmızı Kedi Yayınevi, 2013

Bu çevirinin Türkçe yayın hakkı Kırmızı Kedi Yayınevi'nindir.

Yayın Yönetmeni: Enis Batur

Dizi Editörleri: Çağlayan Çevik, Volkan Atmaca
Son Okuma: Serra Tüzün
Kapak Uygulama: Efdal Basan
Sayfa Tasarımı: Efdal Basan

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Temmuz 2013, İstanbul
İkinci Basım: Haziran 2021, İstanbul
ISBN: 978-605-298-831-2
Kırmızı Kedi Sertifika No: 40620

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere/İSTANBUL
T: 0212 412 17 77 Sertifika No: 44451

Kırmızı Kedi Yayınevi

kirmizikedi@kirmizikedi.com / www.kirmizikedi.com

facebook.com: kirmizikedi yayinevi / twitter.com: krmzikedikitap

instagram: kirmizikedi yayinevi

Ömer Avni Mah. Emektar Sok. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Honoré de Balzac

Kuzin Bette

Çeviren: Yaşar Avunç

ROMAN

1

SAVURGAN BABA

1838 yılı Temmuz ayının ortalarına doğru, Paris'te yeni piyasaya çıkmış, *milord* adı verilen arabalardan biri Üniversite Sokağı'ndan geçiyordu; içinde milli muhafız yüzbaşısı üniformasıyla orta boylu şişman bir adam oturuyordu.

Pek zeki derler şu Parisli erkeklere, ama bunlar arasında öyleleri vardır ki üniformalıyken kendilerini sivil kıyafetleri içinde olduklarından çok daha çekici bulur, kadınları da tüylü bir serpuş ve bir asker üniforması görür görmez hemen etkilenecek kadar zevksiz sanırlar.

İkinci Ordu'dan bu yüzbaşının yüz ifadesi kendinden hoşnut olduğunu belirtiyor, bu da kırmızımtrak tenine ve oldukça tombul yüzüne bir parlaklık veriyordu. İş hayatından çekilmiş esnafın alnında ticarete kazandığı servet nasıl bir parlaklık bırakırsa, yüzbaşının yüzünde de sanki buna benzer bir hal görüldüğünden onun Paris'in seçilmiş önemli kişilerinden biri, en azından bağlı bulunduğu ilçenin eski belediye meclisi üyelerinden biri olduğu sanılabilirdi. Üstelik, Prusyalılar gibi gururla kabarttığı göğsünde *Légion d'Honneur* nişanının şeridi de eksik değildi. *Milord*'un bir köşesine kurumla yerleşmiş olan bu nişan sahibi adam bakışlarını yoldan gelip geçenler

üzerinde dolaştırıyordu; bu insanlar Paris'te sık sık dalgın gözlerine yönelik böyle hoş gülümsemelerle karşılaşırlar.

Milord Bellechasse Sokağı ile Bourgogne Sokağı arasında bulunan bir yerde, bahçeli eski bir konağın avlusunun bir bölümüne yeni yapılmış büyük bir evin önünde durdu. Konağa dokunulmamıştı, yarı yarıya küçülmüş avlunun dibinde ilk biçimini koruyordu.

Yalnızca, *milord'*dan inmesi için arabacının yardımını kabul etme biçiminden bile yüzbaşının ellilerinde olduğu anlaşılabilirdi. Öyle hareketler vardır ki açıkça görülen yavaşlıkları tamı tamına bir nüfus kâğıdı kadar boşboğazdır, yaşınızı belli eder. Yüzbaşı sarı eldivenini yeniden sağ eline giydi ve kapıcıya herhangi bir şey sormadan "O kadın benimdir!" der gibi bir tavırla konağın zemin katındaki basamaklı sekiye doğru yöneldi. Paris'in kapıcıları insana şöyle bir bakınca onun kim olduğunu anlarlar, mavi giysileri içinde ağır ağır yürüyen, nişan sahibi kişileri durdurmazlar, kısacası zenginleri tanırılar.

Bu zemin katında cumhuriyet döneminde levazım ita amiri, eskinin ordu levazım dairesi başkanı, yine şu sırada Savaş Bakanlığı'nun en önemli dairelerinden birinin başkanı, Devlet Danışmanı ve Légion d'Honneur "büyük memur" sınıfı nişanı sahibi vb. olan Baron Hulot d'Ervy Hazretleri oturmaktaydı.

Baron Hulot, adına "Ervy'li" anlamında "d'Ervy"yi kendisi eklemişti; Ervy onun doğum yeri idi; bunu da imparatorun 1809 seferinden sonra Forzheim Kontu unvanını verdiği, daha önce kraliyet muhafız gücü bombacılar birliğinde albay olan kardeşi ünlü General Hulot'dan kendisini ayırt etmek için yapmıştı. Kardeşini kollamayı yüklenmiş olan kont ağabey babalık yapıp onu orduda bir işe yerleştirmiş, her ikisinin gördüğü çifte iyi hizmet sayesinde baron Napoléon'un gözüne girmiş, bunu da hak etmişti. 1807'den bu yana Baron Hulot İspanya'daki orduların levazım dairesi başkanıydı.

Burjuva yüzbaşı kapıyı çaldıktan sonra armut biçimindeki göbeği yüzünden hem önden hem de arkadan kıvrılıp yukarıya kalkmış ceketine çekidüzen vermek için büyük çaba harcadı. Özel giysili bir uşak bu önemli kişiyi fark eder etmez hemen önüne düştü, adamı izlerken hizmetçi salonun kapısını açarak,

“Mösyö Crevel!” dedi.

Bu adı duyan –ki bu ad onu taşıyanın görünümüne çok uygundu–¹ yaşına göre bozulmamış uzun boylu sarışın bir kadın sanki elektrik çarpmış gibi ayağa kalktı.

“Hortense, meleşim, sen kuzinin Bette ile bahçeye çık,” dedi çabucak kendisinden birkaç adım ötede nakış işleyen kızına.

Matmazel Hortense Hulot, yüzbaşmayı incelikle selamladıktan sonra, yanında evde kalmış cılız bir kız olduğu halde, bahçeye açılan camlı bir kapıdan dışarıya çıktı; bu evde kalmış kız baronesten beş yaş daha küçük olmasına karşın ondan daha yaşlı görünüyordu.

“Senin evlenme işin görüşülecek,” dedi Kuzin Bette küçük kuzini Hortense’in kulağına. Baronesin kendisini neredeyse hiçe sayarak küçük kızla birlikte kapı dışarı etmesine hiç de gücenmiş gibi bir hali yoktu.

Kuzin Bette’in bu gamsızlığı gerekirse giyimine bakarak açıklanabilirdi.

Bu evde kalmış kız Korinthos üzümü rengine, merinos yününden bir elbise giymişti, elbisenin kenarlarına geçirilmiş zıhlar Restorasyon döneminden kalmaydı; boynunda olsa olsa üç frank değerinde geniş ve işleme-
li bir takma yaka, başında da, pazar yerlerindeki satıcı kadınlarda görülen türden, bir hasır şapka vardı; şapka, yine hasır üzerine geçirilmiş mavi satenden yapılmış düğümlü bir kurdeleyle çevrilmişti. Bir yabancı, biçiminden

1 Fransızca “un gros crevé”, çok şişman bir adam anlamında bir deyimdir. “Crevel” adlı bu deyim kitabın yazarı tarafından kullanılmıştır.

en kötü kunduracı işi olduğu anlaşılan keçi derisinden ayakkabılarına bakıp Kuzin Bette'i ev halkından biri olarak görmekte duraksayabilirdi, çünkü o tıpatıp gündelikçi bir terzi kadına benziyordu. Bununla birlikte, evde kalmış kız Mösyö Crevel'i içtenlikle hafifçe selamladı, Mösyö Crevel de bu selama sessiz bir anlaşmayı belirtir biçimde karşılık verdi:

"Yarın geliyorsunuz, değil mi, Matmazel Fischer!" dedi.

"Kalabalık olmayacak mı?"

"Çocuklarım, bir de siz, o kadar."

"Pekâlâ, kesinlikle geleceğim."

"İşte geldim, madam, emirlerinize amadeyim," dedi burjuva ordusu yüzbaşı, yeniden Barones Hulot'yu selamlayarak. Tartuffe'ü oynayan taşralı bir oyuncu, niyetini belirtmenin gerekli olduğunu düşünüp Elmire'e nasıl bakarsa, o da baronese öyle baktı.

"Lütfen beni izleyin, mösyö, iş konuşmak için orada bu salona göre çok daha rahat oluruz," dedi Madam Hulot, evin düzeninde oyun salonu olarak kullanılan bitişikteki bir odayı göstererek.

Söz konusu oda, evin hanımının penceresi bahçeye açılan giyinme odasından ancak ince bir bölmeyle ayrılmıştı; Madam Hulot, Mösyö Crevel'i bir an yalnız bıraktı, çünkü kimse oraya gelip konuşulanları dinleyemesin diye bu giyinme odasının camıyla kapısını kapatmayı gerekli görmüştü. Hatta, kızıyla kuzinine gülümseyerek, büyük salonun camlı kapısını da bir ihtiyat tedbiri olarak kapatmış, bu sırada onların bahçenin dip tarafındaki eski bir kameriyede oturduklarını görmüştü. Oyun salonunun kapısını da açık bırakarak geri geldi, eğer biri gelecek olursa, büyük salonun kapısının açıldığını duymak istiyordu. Barones kimse kendisini görmeden böylece gidip gelirken yüz ifadesi tüm düşüncesini/belli ediyordu. Onu

biri görecek olsa, bu telaşlı halinden ürkerdi. Ama büyük salonun giriş kapısından oyun salonuna geri dönerken yüzü anlaşılmaz bir ölçülülüğün maskesi arkasına gizlendi; tüm kadınların, en açık yürekli olanlarının bile yüzü istediklerinde sanki böyle gizli bir hal alır.

En azından garip denebilecek bu hazırlıklar sırasında milli muhafız içinde bulunduğu salonu inceliyordu. Eski-den kırmızıyken güneşin etkisiyle solup menekşe rengine dönüşmüş, uzun süre kullanıla kullanıla da kıvrım yerleri aşınmış ipek perdeleri, renkleri kaybolmuş bir halıyı, yaldızları dökülmüş, ipek kumaşları lekelerle ebrulu bir hal almış ve yol yol yüzülmüş koltukları görünce, adamın anlamsız o zipçıktı tüccar yüzünde küçümseme, hoşnutluk ve umut belirten ifadeler safça birbirini izledi. İpek elbisesinin hışırtısı baronesin geldiğini haber verdiğinde, imparatorluk stili eski bir duvar saati üstünden aynaya bakarak kendisini incelemekteydi. Ve hemen toparlandı.

Barones, kuşkusuz 1809 yılına doğru çok güzel olduğu anlaşılan küçük bir kanepeye kendisini attıktan sonra, Crevel'e bir koltuk gösterip oturmasını işaret etti. Bu koltuğun kollarının uçları tunç yaldızlı sfenks başı heykelleriyle süslüydü; boyaları da pul pul dökülmüş, yer yer alttaki tahta ortaya çıkmıştı.

"Aldığınız bu önlemler, madam, umarım hayra alamettir bir..."

"Bir âşık için," dedi barones milli muhafızın sözünü keserek.

"Bu sözcük zayıf kalır," dedi yüzbaşı, sağ elini yüreğinin üstüne koyup baygın baygın bakarak. "Âşık! Âşık! Büyülenmiş deyin siz." Bu bakış bir kadını neredeyse her zaman güldürür, yeter ki o, bu bakışta hiç heyecanlanmadan böyle baygın bir ifade görsün.

2

CANAVAR SİRDAŞLAR

“Dinleyin, Mösyö Crevel,” dedi gülemeyeceği kadar ciddi bir tavırla barones, yeniden söze başlayarak, “elli yaşındasınız; demek ki Mösyö Hulot’dan beş yaş küçüksünüz, biliyorum; ama benim yaşımda bir kadının çılgınlıklarını haklı gösterebilecek yakışıklılık, gençlik, ün, değerlilik gerekir bir erkekte; bize her şeyi, hatta yaşımızı bile unutturacak derecede gözlerimizi kamaştıran görkemli şeyler gerekir. Altı bin altın lira tutarında düzenli bir geliriniz varsa, yaşınız bu servetinizi dengelemiş olur. Oysa bir kadının istediklerinden hiçbirisi yok sizde.”

“Ya aşk?” dedi milli muhafız ayağa kalkıp ilerleyerek, “aşk ki...”

“Hayır, mösyö, inat!” dedi barones bu gülünç duruma son vermek için onun sözünü keserek.

“Evet, inat ve aşk, ama daha iyi bir şey de gerekiyor, birtakım haklar...”

“Ne hakları?” diye bağırdı Madam Hulot; küçümseme, meydan okuma, öfke duyguları içinde sanki yücelmişti. “Ama,” diye devam etti, “bu şekilde konuşursak bir yere varamayız, sizi buraya ailelerimizin hısmımlığına karşın bu evden kovulmanıza neden olan şeyi görüşmek için çağırma-

“Öyle sanmıştım...”

“Hâlâ ne söylüyor!” dedi, “size âşıktan, aşktan, bir kadın için tehlikeli olabilecek her şeyden serbest ve rahat bir biçimde konuşmama bakarak, her zaman tümüyle namuslu kalacağımın emin olduğumu anlamıyor musunuz, mösyö? Hiçbir şeyden korkum yok, sizinle bir odaya kapanmaktan şüphe duyulmasından bile. Bu zayıf bir kadın davranışı mı? Sizden buraya gelmenizi niçin rica ettiğimi pekâlâ biliyorsunuz!..”

“Hayır, madam,” dedi Crevel soğuk bir tavır takınarak.

Dudaklarını ısırıp kendine çekidüzen verdi.

“Peki öyleyse! Bu karşılıklı işkenceyi uzatmamak için kısa keseceğim,” dedi Barones Hulot, Crevel’e bakarak.

Crevel baronesi gülünç bir biçimde selamladı; işten anlayan biri bu selamlama biçimini, eski seyyar satıcılara özgü bir incelik olarak görebilirdi.

“Oğlumuz kızınızla evlendi...”

“Keşke bu iş yeniden ele alınacak olsaydı!” dedi Crevel.

“Bu evlilik gerçekleşmezdi,” dedi barones çabucak, “bu konuda kuşkuluyum. Bununla birlikte sizin yakıncak haliniz yok. Oğlum yalnızca Paris’in en önde gelen avukatlarından biri değil, aynı zamanda bir yıldız milletvekili; mecliste yakında bakan olacağını düşündürecek derecede parlak bir başlangıç yaptı. Victorin iki kez önemli yasaların hazırlanmasında raportör olarak görevlendirildi. Eğer istese, yargıtayda çoktan savcı olabilirdi. Ama siz lafı, serveti olmayan bir damat demeye getiriyorsanız...”

“Desteklemek zorunda olduğum bir damat,” dedi Crevel yeniden söz alarak, “bu da bana daha beter gibi görünüyor, madam. Kızıma çeyiz olarak verdiğim beş yüz bin franktan iki yüz bini Tanrı bilir nereye gitti!.. Herhalde oğlunuz beyefendinin borçlarını ödemeye, evini olağanüstü bir biçimde döşemeye. Beş yüz bin frank değerinde

bir ev, ama ancak on beş bin frank gelir getiriyor, çünkü en güzel bölümünde kendisi oturuyor, bu bölüm için de ayrıca iki yüz altmış bin frank borçlanıyor... Evin geliri de borcun faizlerini ancak karşılıyor. Bu yıl kızıma iki yakasını bir araya getirebilsin diye yirmi bin frank vereceğim. Avukatlıktan otuz bin frank kazanan damadın da mecliste olmayı baroda olmaya yeğleyeceği söyleniyordu."

"Bu başka bir şey, Mösyö Crevel; hem bizi konudan uzaklaştırıyor. Bu konuyu kapatmak için şunu söyleyeyim; eğer oğlum bakan olup da size memur sınıfından Légion d'Honneur nişanı verdirirse, Paris'te valilik müşavirliğine atanmanızı sağlarsa, eski bir itriyatçı olarak, bu durumdan herhalde yakınmazsınız!.."

"Ah! Tamam, anlaştık, madam. Ben bir baharatçıyım, bir dük-kâncıyım, eski bir badem macunu, Portekiz suyu, saç yağı satıcısıyım. Tek kızımı Baron Mösyö Hulot d'Ervy ile evlendirmekle herhalde büyük bir şerefe eriştiğim düşünülmektedir. Kızım barones olacaktır. Rejans, XV. Louis dönemi, saray görkemi! Bu fikirler çok güzel... Bir baba tek kızını nasıl severse ben de Célestine'i öyle seviyorum; hem ona erkek ya da kız kardeş vermemek için Paris'te dul bir erkek olmanın tüm sakıncalarına boyun eğdim (hem de olgunluk çağımda, madam), ama şunu iyi bilin ki, kızıma olan bu çılgınca sevgime karşın, servetimi oğlunuz için harcayamam. Eski bir tüccar olarak harcamaları bana kolay anlaşılır gibi görünmüyor."

"Mösyö, Lombards Sokağı'nın eski bir aktarı Mösyö Popinot'yu şu sırada Ticaret Bakanı olarak görüyorsunuz."

"Dostumdur kendisi, madam!" dedi eski itriyatçı, çünkü bir zamanlar César Birotteau Baba'nun baş satıcısı olan ben Crevel, sonradan onun işini devraldım. Birotteau, Popinot'nun kayınpederiydi, Popinot da bu dükkânda sıradan bir tezgâhtar idi, bunu bana kendisi anımsatır,

çünkü (hakkını yememeliyim) altmış bin frank geliri olan oturaklı insanlar önünde kurum satmaz.

“Eh! Mösyö, rejans sözcüğüyle nitelendirdiğiniz fikirler insanların kişisel değerleriyle ele alındıkları bir dönemde artık geçerli değiller. Kızınızı oğlumla evlendirmekle yaptığınız da zaten buydu...”

“Bu evliliğe nasıl karar verildiğini bilmiyorsunuz!” diye bağırdı Crevel. “Ah! Kahrolası bekârlık! O sefahat hayatına dalmasaydım benim kızım bugün Vikontes Popinot olurdu!”

“Ama yine eski defterleri karıştırmayalım,” dedi barones var gücüyle. “Sizin bu tuhaf tutumunuzdan şikâyetçiyim. Bu konudan söz edelim. Kızım evlenebildi, evlenmesi tümüyle size bağlıydı, yüce duygulara sahip olduğunuza inandım, yüreğinde kocasının hayalinden başka bir hayal olmayan bir kadının hakkını teslim edersiniz, onun için namusunu lekeleyebilecek bir erkekle görüşmemesinin zorunlu olduğunu kabul edersiniz, akrabası olduğunuz bir ailenin şerefi için Hortense’in Mösyö Lebas ile evlenmesini kolaylaştırmaya can atarsınız diye düşündüm... Oysa siz, mösyö, bu evlenmeyi kösteklediniz...”

“Madam,” diye yanıt verdi eski ıtıyatçı, “ben dürüst davrandım. Bana gelip aile Matmazel Hortense için vaat ettiği iki yüz bin frank tutarında drahomayı ödeyebilir mi diye sordular. Ben de aynen şöyle söyledim: ‘Bunu garanti edemem. Hulot ailesi drahoma olarak ayrılmış bu kadar bir parayı damadıma verdi, bizim damadın da borçları vardı; sanıyorum Mösyö Hulot d’Ervy yarın ölse, dul eşi aç kalır.’ İşte böyle, güzel madam.”

“Benimle böyle konuşur muydunuz, mösyö,” dedi Madam Hulot, gözlerini ayırmadan Crevel’e bakarak, “eğer sizin uğrunuza görevimi yerine getirmemiş olsaydım?”

“Böyle konuşmaya hakkım olmazdı, sevgili Adeline,” diye bağırdı bu tuhaf âşık, baronesin sözünü keserek, “çünkü drahoma parasını benim cüzdanımda hazır bulurdunuz...”

Ve sözlerini davranışlarıyla desteklemek isteyen şişko Crevel bir dizini yere koyup Madam Hulot’nun elini öptü, çünkü bu sözlerin onda sessiz bir tiksitmeye yol açtığını görmüş, ancak bunun bir duraksamayı belirttiğini sanmıştı.

“Kızımın mutluluğunu şey... pahasına satın almak ha... Öf! Kalkın, mösyö, yoksa çingırağı çalar, hizmetçiyi çağırırım.”

Eski itiriyatçı büyük güçlkle ayağa kalktı. Bu durum onu o kadar öfkelenmişti ki yeni bir tavır takındı. Neredeyse her insanın yeğlediği bir duruş vardır ki her insan bu duruşu aldığı anda doğa vergisi üstünlüklerinin ortaya çıktığına inanır. Crevel de bu duruş şöyleydi: Napoléon gibi kollarını kavuşturmak, başını hafifçe yana çevirmek, portresini yaptığı sırada ressamın istediği gibi tam karşıya bakmak.

“Bağlı kalmak ha,” dedi çok yapmacıklı bir öfkeyle, “bağlı kalmak bir çap...”

“Bir kocaya, mösyö, buna layık olan bir kocaya,” dedi Madam Hulot, hiç duymak istemediği bir sözcüğü onun söylemesine izin vermeyerek.

“Bakın, madam, mektup yazıp beni çağırdınız, size karşı böyle davranışımın nedenlerini öğrenmek istiyorsunuz, ama imparatoriçeler gibi tavırlarınızla, küçümser ve... aşağılar gibi bakışlarınızla sabrımı taşıyorsunuz! Biri görse, beni köle sanmaz mı ha? Yine söylüyorum size, inanın bana! Size şey... kur yapmaya hakkım var, çünkü... Ama hayır, sizi bu konuda konuşamayacak kadar seviyorum.”

“Konuşun, mösyö, birkaç gün sonra kırk sekizime basacağım, budalaca namusluluk taslayan bir kadın değilim, her şeyi anlatabilirsiniz bana...”

“Peki, adımı açıklamamaya, size bu gizi açtığımı kimseye söylememeye bana namuslu bir kadın sözü veriyor musunuz? Çünkü benim için ne yazık ki siz namuslu bir kadınsınız...”

“Gizi öğrenmenin koşulu buysa, şimdi anlatacağınız o çirkin şeyleri kimden duyduğumu hiç kimseye, kocama bile söylemeyeceğime yemin ederim.”

“Kocanıza söylemeyeceğinizden eminim, çünkü söz konusu olan yalnızca siz ve o...”

Madam Hulot sarardı.

“Ah! Hulot’yu hâlâ seviyorsanız, acı çekeceksiniz! İsterseniz, konuşmayayım ha?..”

“Konuşun, mösyö, çünkü sizin niyetiniz, bana söylemiş olduğunuz o tuhaf sözleri ve kızını evlendirdikten sonra huzur içinde ölmekten başka bir şey istemeyen ben yaşta bir kadına eziyet etmekte ısrarınızı haklı göstermek!”

“Bakın, görüyorsunuz ki mutlu değilsiniz...”

“Ben mi, mösyö?”

“Evet, siz güzel ve soylu kadın!” diye bağırdı Crevel. “Çok acı çektin...”

“Mösyö, susun ve çıkıp gidin! Ya da benimle doğru dürüst konuşun.”

“Biliyor musunuz, madam, Mösyö Hulot ile ben nasıl tanıştık? Metreslerimizin evinde, madam.”

“Ah! Mösyö...”

“Metreslerimizin evinde, madam,” diye yineledi Crevel acıklı bir sesle ve sağ eliyle bir hareket yapmak için duruşunu değiştirerek.

“Ya! Sonra, mösyö?” dedi barones istifini bozmadan, Crevel’in şaşkın bakışları karşısında.

Küçük amaçlar ardındaki kadın avcılarını yüce ruhları hiçbir zaman anlamazlar.

“Beş yıldır bekâr olan ben,” dedi Crevel, bir öykü anlatmak isteyen biri gibi konuşmaya başlayarak, “taparcasına sevdiğim kızımın hatırı için yeniden evlenmek niyetinde değildim; o sıralarda yanımda çalışan çok güzel bir tezgâhtar kadın vardı, ama tanıdık kadınları da evime getirmek istemiyordum; şaşırtıcı bir güzellikte on beş yaşında küçük bir işçi kıza, hani derler ya, dayalı döşeli bir ev açtım; itiraf edeyim, ona çılgıncasına âşık oldum. Ayrıca, madam, teyzemi (evet, öz teyzemi!) memleketten getirterek ondan bu çok güzel yaratıkla birlikte kalmasını ve ona, nasıl desem ki, bu *parlak...* hayır, bu yasa ve ahlakdışı durumda, olabildiğince uslu dursun diye göz kulak olmasını rica ettim. Kızın müziğe karşı yeteneği olduğu açıkça görülüyordu; ona hocalar tuttum, eğitim aldı (onu elbette bir şeylerle meşgul etmek gerekiyordu!). Zaten onun hem babası, hem velinimetini, hem de, hadi baklayı ağzımdan çıkarayım, âşığı olmak istiyordum. Niyetim bir taşla iki kuş vurmak, iyilik yapmak, iyi bir dost kazanmaktı. Beş yıl boyunca mutlu oldum. Kızcağız bir tiyatro-opera için servet değerinde olan o seslerden birine sahip; onu ancak ‘eteklikli Duprez’¹ diye niteleyebilirim. Yalnızca şan yeteneğini geliştirmesi bana yılda iki bin franga mal oldu. Beni müzik delisi yaptı. Hem kızım hem de onun için İtalyan Tiyatrosu’nda bir loca tuttum. Oraya sırayla bir gün kızım Célestine ile, bir gün Josépha ile gidiyordum.”

“Nasıl, o ünlü Josépha ile mi?”

“Evet, madam,” diye yanıt verdi Crevel gururla, “o ünlü Josépha her şeyini bana borçludur... Sonunda, bizim küçük kız, 1834’te yirmi yaşına gelince, onu sonsuza dek kendime bağlamış olduğumu sanarak, ona karşı da pek

1 Gilbert-Louis Duprez, ünlü Fransız tenor (1806-1837). Rossini’nin *Guillaume Tell* operasındaki Anepokrosli ile ünlüdür. (çev.)

yumuşak davranır duruma geldiğim için neşeli, hoşça vakit geçirsin istedim. Jenny Cadine adında güzel bir küçük oyuncu kızla görüşmesine izin verdim. Jenny'nin yazgısı ile benimkinin yazgısı arasında biraz benzerlik vardı. Bu oyuncu da her şeyini kendisini el üstünde büyütmüş olan bir koruyucuya borçluydu. Bu koruyucu, Baron Hulot idi..."

"Biliyorum, mösyö," dedi barones dingin ve en ufak bir değişiklik belirtmeyen bir sesle.

"Ya! Demek öyle!" diye bağırdı şaşkınlığı gitgide artan Crevel. "Pekâlâ! Ama o canavar kocanız *koruması altına* aldığında Jenny Cadine'in on üç yaşında olduğunu biliyor musunuz?"

"Tamam mösyö! Sonra?" dedi barones.

"Jenny Cadine de," diye devam etti eski tüccar, "tanıştıklarında Josépha gibi yirmi yaşında olduğu için, baron 1826'dan beri, XV. Louis'nin Matmazel de Romans karşısında oynadığı rolü oynuyordu, siz de o zaman on iki yaş daha küçüktünüz..."

"Mösyö, bakın Mösyö Hulot'yu serbest bırakmam için birtakım nedenlerim vardı."

"Bu yalan, kuşkusuz, madam, işlediğiniz tüm günahları bağışlatmaya yetecek ve size cennetin kapısını açacaktır," dedi Crevel baronesi kızartacak derecede alaycı bir tavırla. "Ey yüce ve taparcasına sevilen kadın, bunu başkalarına söyleyin, ama Crevel babaya değil; şunu iyi bilin ki Crevel baba sizin o haydut kocanızla dörtlü eğlenelerde çok sık birlikte olmuştur; onun için sizin değerinizin ne olduğunu iyi bilir! Kocanız kimi zaman çakırkeyif olduğunda sizin yüksek niteliklerinizi ayrıntılarıyla anlatırken kendisini kınardı... Ah! Sizi çok iyi tanıyorum: Siz bir meleksiniz. Bir çapkın, sizinle yirmi yaşında bir kız arasında duraksardı... Ben duraksamazdım."

"Mösyö!"

“Pekâlâ, susuyorum... Ama bil ki, ey kutsal ve onurlu kadın, kocalar çakırkeyif olduklarında, metreslerinin evinde karıları hakkında çok şey anlatırlar.”

Madam Hulot’un o güzel kirpikleri arasından akan utanç gözyaşları milli muhafızı hemen durdurdu; adam eski duruşunu almayı düşünmedi.

“Devam ediyorum,” dedi. “Baronla ben o metreslerimiz sayesinde dost olduk. Baron, tüm uçarı insanlar gibi, çok sevimlidir, gerçekten de iyi çocuktur. Ah! Bu rezil heriften ne de çok hoşlandım! Yo, buluşları da vardı... İki kardeş gibi olmuştuk... Rejans dönemine özgü tam bir sefa pezevengi olan bu rezil herif bayağı ahlakımı bozmaya, kadınlar konusunda saint-simonculuğu salık vermeye, bana bey gibi yaşamam için fikirler aşılamaya çalışıyordu. Ama bakın, o küçük kızı o kadar seviyordum ki, çocuk yapmaktan korkmasaydım, onunla evlenirdim. Bizim gibi dost olan iki yaşlı baba nasıl olur da çocuklarını birbiriyle evlendirmeyi düşünmez? Oğlunu kızım Célestine ile evlendirdikten üç ay sonra, Hulot (adını anmaya nasıl dilim varıyor bilmiyorum, çünkü o alçak ikimizi de aldattı, madam!..) evet, alçak herif, Josépha’cığımı elimden aldı. Bu çapkın Jenny Cadine’in gönlündeki kendi yerini genç bir Devlet Danışmanı ile bir sanatçının (daha ne olsun!) aldığını biliyordu. Bu kızın başarıları gitgide daha *şaşırtıcı* boyutlara ulaşıyordu. Kısacası, metresciğimi, o güzeller güzelini kaptı. Onu mutlaka İtalyan Tiyatrosu’nda görmüşsünüzdür, onu oraya itibarını kullanarak kocanız soktu. Kocanız benim kadar aklı başında biri değil; ben bir nota kâğıdı gibi düzenli, hesaplıyım (Jenny Cadine daha önce onun epey parasını yemiş, ona yılda aşağı yukarı 30.000 franga mal olmuştu). Eh, şunu da bilin ki Josépha yüzünden iflasın eşiğinde. Josépha, madam, Yahudidir, asıl adı Mirah’tır (Hiram sözcüğünün değiştirilmiş şekli) bu kolay vitayim için verilen bir

Yahudi şifresidir, çünkü o, Almanya'da terk edilmiş bir çocuktur (yaptığım araştırmalar sonucunda onun zengin bir Yahudi bankerin evlilikdışı doğmuş bir kızı olduğu ortaya çıktı). Tiyatronun etkisi, özellikle de Jenny Cadine, Madam Schnotz, Malaga, Carabine gibilerin, dürüst ve az masraflı bir biçimde elimde tuttuğum bu kızcağıza yaşlı erkeklere nasıl davranılması gerektiği konusunda öğrettikleri onda ilk Yahudilerin altına ve mücevherata, Altın Dana'ya¹ olan düşkünlük eğilimini ortaya çıkardı! Gözü doymaz duruma gelmiş bu ünlü şarkıcı kız zengin, çok zengin olmak istiyor. Bu yüzden, kendisi için çılgınca harcananlardan başka hiçbir şey harcamıyor. Mösyö Hulot'ya askıntı oldu, onu yoldu, ah evet, yoldu, daha doğrusu *soyup soğana çevirdi!* Bu zavallı adam, ikisi de Josépha'ya tutkun olan Keller'lerden birine ve Esgrignon Markisi'ne karşı savaştıktan sonra –bilinmeyen başka tutkunları hesaba katmıyorum– bir de bakacak ki sanat koruyucusu, Karun gibi zengin o dük kaçırmış kızı! Neydi adı adamın? Şu cüce!.. Ha, tamam! Hérouville Dükü. Bu beyzade Josépha'nın yalnızca kendisine ait olduğunu iddia ediyor, tüm zevk ve eğlence dünyası bunu konuşuyor, ama baronun hiçbir şeyden haberi yok; çünkü kulağı duvar olmuş. Âşıklar, kocalar gibi, haberi en son duyarlar. Nelere hakkım varmış, şimdi anladınız mı? Kocanız, güzel madam, mutluluğumdan, bekâr kalışımından bu yana sahip olduğum tek sevinçten beni yoksun bıraktı. Bu kart horozu rastlamak talihsizliğine uğramamış olsaydım Josépha hâlâ elimde olacaktı; çünkü ben, bakın, onu hiçbir zaman tiyatroya sokturmazdım; tanınmazdı, uslu uslu oturur, bana ait olurdu. Ah! Siz onu on yıl önce görecektiniz: İncecikti, canlıydı, hani derler ya, bir Endülüslü kadın teni gibi yanık bir teni, siyah ve atlas gibi parıltılı siyah saçları,

1 Harun'un Yahudi halkının altın yüzük ve bileziklerinden yaptığı ve bu halkın tapındığı dana şeklinde dökme put söz konusu. (Kutsal Kitap, Çıkış, Bölüm 32) PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ateş fışkıran kahverengi uzun kirpikli gözleri, jestlerinde bir düşes kibarlığı vardı; yoksulluğun alçakgönüllülüğü, namusluluğun inceliği, yabani dişi geyiğin sevimliliği ondaydı. Hulot efendinin yüzünden bu çekicilik, bu arılık, her şey kurt kapanı, beş paralık kedi tuzağı oldu. Bizim kız, yine hani derler ya, düşkün kadınlar kraliçesi. Bugün *kıtır atıyor*, ayrıca. Böyle şeyler bilmezdi, bu sözü bile!"

Bu sırada eski ıtriyatçı yaşaran gözlerini sildi. Bu acının içtenliği Madam Hulot'yu etkiledi; içine düştüğü düş dünyasından çıktı.

"Peki, madam," dedi Crevel, "insan elli iki yaşında bir daha böyle bir hazine bulabilir mi? Bu yaşta aşk yılda otuz bin franga patlar, bu miktarı kocanızdan öğrendim, eh ben de, Célestine'imi yokluk içinde bırakamayacak kadar seviyorum. Bizi davet ettiğiniz ilk akşam sizi gördüğümde bu Hulot keratasının Jenny Cadine gibi bir kadını nasıl metres tuttuğunu anlayamadım... Bir kraliçe havası vardı sizde... Şimdi otuz yaşında değilsiniz, madam, ama bana genç görünüyorsunuz, güzelsiniz de. Vallahi, o gün, çok çok etkilendim. Kendi kendime şöyle diyordum: 'Madem ki Hulot karısını yüzüstü bırakıyor, eğer Josépha'm olmasaydı, bu kadın benim için biçilmiş kaftan demektir.' Ah, özür dilerim, bakın, eski mesleğime özgü bir söz; ara sıra içimdeki ıtriyatçı ortaya çıkıyor, milletvekilliğine aday olmak isteğimi engelleyen de bu. Baron tarafından alçakça aldatıldığım için –çünkü bizim gibi eski kafadamlar arasında, dostların metresleri kutsal olmalıdır, onlara göz konulmaz– ben de onun karısını elinden almaya ant içtim. Kısasa kısas. Baron hiçbir şey söyleyemezdi, zaten ikimiz de suçlu sayılmayız. Size yüreğimi açmak için söylediğim daha ilk sözcükleri duyar duymaz beni bir uyuz köpek gibi kapı dışarı ettiniz; bu yüzden aşkım, isterseniz inadım deyin, katmerleşti, hem benim olacaksınız."

“Bilmiyorum, ama bu olacak. Bakın madam, kafasında yalnızca bir düşünce olan (işten el çekmiş) bir itriyatçı budalası, kafasında binlerce düşüncesi olan zeki bir adamdan daha güçlüdür. Size *vurgunum*. Hem siz benim cezamsınız! Sanki iki kat seviyorum. Sizinle kararlı biri olarak açık yüreklilikle konuşuyorum. Nasıl siz bana ‘sizin olmayacağım’ diyorsunuz, ben de sizinle soğukkanlılıkla öyle konuşuyorum. Kısacası, hani derler ya, açık oynuyorum. Evet, benim olacaksınız, belirli bir süre sonra... Oh! Elli yaşında olsanız da, yine metresimsiniz... Hem bu olacak, çünkü kocanızdan bekliyorum her şeyi...”

Madam Hulot hesaplı iş gören bu burjuvaya gözlerini öyle korkunç bir şekilde dikti ki adam onu delirmiş sanıp durdu.

“Bunu kendiniz istediniz, hor gördünüz beni, meydan okudunuz bana, ben de konuştum!” dedi Crevel yeniden konuşmaya başlayarak; bu son söylediklerinin kabalığını haklı gösterme gereksinimi duymuştu.

“Ah! Kızım! Kızım!” diye bağırmaya başladı barones, matemi andıran bir sesle.

“Of! Her şeyi unuttum!” dedi Crevel. “Josépha’nın elimden alındığı gün, yavruları kaçırılmış bir dişi kaplan gibiydim. Kısacası sizin şimdiki durumunuzdaydım. Kızınız ha! Bakın, bu benim için sizi elde etmenin yolu. Evet, vaktiyle kızınızın evlenmemesine ben neden oldum!.. Şimdi de benim yardımım olmadan evlendiremeyeceksiniz onu! Matmazel Hortense her ne kadar güzel olsa da, drahomaya gereksinimi var...”

“Ne yazık ki öyle!” dedi barones gözlerini silerken.

“Haydi! Barondan on bin frank istemeyi deneyin bakalım,” dedi Crevel yeniden eski pozunu alarak.

Ve bir süre bekledi, tıpkı konuşma sırasını bekleyen bir oyuncu gibi

“Bu kadar parası olsaydı, Josépha’nın yerini alacak olana verirdi!” dedi sesini yükselterek. “İnsan o yola girmişken hiç durur mu? Önce şunu söyleyeyim, kadınları çok seviyor! (Kralımızın dediği gibi, her işte bir orta yol vardır.) Adam yakışıklı! Sonra, işin içine kendini beğenmişlik karışıyor! Zevki için hepinizi perişan edecektir. Zaten siz çoktan hastane yollarına düşmüşsünüz. Bakın, evinize ayak basmadığımdan bu yana salonun mobilyalarını yenilememişsiniz. Bu kumaşların dikiş yerlerindeki tüm deliklerden *sıkıntı* fışkırıyor. Yoksullukların en korkuncu olan gün görmüş insanların yoksulluğunun iyi gizlenmemiş kanutlarını görüp de bundan ürküp dışarı çıkmayan damat var mıdır? Ben dükkâncıydım, bu işi de bilirim. Gerçek zenginlikle görünüşte zenginliği ayırt edebilmek için Parisli bir tacirin şöyle bir göz atışının üstüne yoktur... Siz beş parasızsınız,” dedi sesini alçaltarak. “Bu her şeyde görülüyor, hizmetçinizin giysisinde bile. Sizden saklanan korkunç gizleri açıklamamı ister misiniz?”

“Mösyö,” dedi mendilini ıslatacak derecede ağlayan Madam Hulot, “yeter! yeter!”

“Bakın, damadım babasına para veriyor. Söze başlarken oğlunuzun tutumu hakkında söylemek istediğim buydu; ama ben kızımın çıkarlarını gözetiyorum... kaygılanmayın.”

“Ah! Kızımı evlendireyim de sonra öleyim!” diye haykırdı akli başından gitmiş olan zavallı kadın.

“Peki öyleyse! İşte bunun çaresi!”

Madam Hulot umutlanmış gibi baktı Crevel’e; yüzünün ifadesi o kadar çabuk değişti ki yalnızca bu bakışı, adamı yumuşatabilir ve onu o gülünç düşüncesinden caydırabilirdi.

3

BİR KADININ GÜZEL YAŞAMI

“Siz daha on yıl güzelliğinizi korursunuz,” diye yeniden konuşmaya başladı Crevel toparlanarak, “bana bir iyilik yapın; bu Matmazel Hortense evlendi demek olur. Daha önce size söylediğim gibi, Hulot bana açıkça pazarlık etme hakkını verdi, dolayısıyla kızmayacaktır. Üç yıldan bu yana sermayemi hep değerlendiriyorum, çünkü çılgınca davranışlarımı kısıtım. Servetimin dışında üç yüz bin frank kazancım var, bunlar sizin...”

“Çıkın dışarıya, mösyö, çıkın, bir daha karşımda görmeyeyim sizi! Hortense için düşünülen evlenme işinde beni alçakça davranışınızın gizini öğrenmek zorunda bırakmamış olsaydınız... Evet, alçakça!” diye yineledi Crevel’in yaptığı bir hareket üzerine. “Zavallı bir kız, güzel ve içi temiz bir insan böyle düşmanlıkların ağırlığı altında nasıl ezdirilebilir? Ana yüreğimi parçalayan bu zorunluluk olmasaydı, benimle yeniden konuşamaz, evime yeniden giremezsiniz. Bir kadının otuz iki yıllık namusu ve dürüstlüğü Mösyö Crevel’den yediği darbelerle yok olmayacaktır, ya Mösyö Crevel...”

“O Mösyö Crevel ki eski ıtriyaççı, Saint-Honoré Sokağı’nda Güllerin Kraliçesi adlı dükkânda César Birotteau’nun halefidir,” dedi Crevel alayla. Sonra devam etti:

“Hem eski belediye başkan yardımcısı, milli muhafız birliği yüzbaşısı, tıpkı selefi gibi Légion d’Honneur ‘şövalye’ sınıfı nişanı sahibidir.”

“Mösyö,” dedi barones, “Mösyö Hulot, yirmi yıl sadık kaldıktan sonra karısından bıkabildiyse, bu yalnızca beni ilgilendirir; ama görüyorsunuz, mösyö, aldatmalarını ba-yağı gizlemeyebilmiş, çünkü Matmazel Josépha’nın gön-lünde sizin yerinizi aldığını bilmiyordum...”

“Ah!” diye bağırdı Crevel, “hem de ateş pahasına, ma-dam... Bu çalibülbülü ona iki yıllığına yüz bin franktan daha fazlaya patladı. Ah! Ah! Sabrınız tükenmedi...”

“Tüm bunlara son verelim, Mösyö Crevel. Çocukla-rına pişmanlık duymadan sarılabilen, ailesi tarafından sayıldığını, sevildiğini gören bir annenin duyduğu mut-luluktan sizin uğrunuza vazgeçmeyeceğim, hem ruhumu Tanrı’ya tertemiz olarak teslim edeceğim...”

“Amin!” dedi Crevel, bu tür girişimlerde yeniden başarısızlığa uğradıklarında, kendilerine çok güvenen insanların yüzüne yayılan o şeytanca acılıkla. “Yoksul-luğun son kertesini bilmiyorsunuz. Utanç... Şerefsizlik... Sizi aydınlatmaya kalkıştım, sizi ve kızınızı kurtarmak istiyordum!.. Eh öyleyse, çağımıza uygun şekliyle, o me-seldeki *savurgan baba*¹ sözünü ilk harfinden son harfine kadar heceleyeceksiniz. Gözyaşlarınız ve gururunuz beni duygulandırıyor, çünkü sevdiğiniz bir kadını ağ-larken görmek çok acı!” dedi Crevel oturarak. “Size söz verebileceğim tek şey şudur, sevgili Adeline: Size kar-şı da kocanıza karşı da hiçbir şey yapmayacağım, ama bilgi almak için kimseyi evime göndermeyin. Hepsi bu kadar!”

“Ne yapacağım ben şimdi öyleyse?” diye haykırdı Ma-dam Hulot.

1 Luka’ya göre İncil’de (Bap 15, 11-32) söz konusu, *savurgan* oğula iyi davranan *savurgan baba* kimse line gönderen (çey)org

Barones bu açıklama yüzünden yüreğine çöken üçlü acıya cesaretle dayanmıştı, çünkü kadın, anne ve eş olarak acı çekiyordu. Gerçekten de, oğlunun bu dükkâncı kayınpederi sert, saldırgan davrandığı sürece, onun hoyratlığına karşı direnme gücü bulmuştu, ama adamın yüz verilmemiş âşık, onuru kırılmış yakışıklı milli muhafız olarak kapıldığı öfke arasında gösterdiği saflık, baronesin kopacak derecede gerilmiş sinirlerini gevşetti; kadıncağız ellerini ovuşturdu, iki gözü iki çeşme ağlamaya başladı; hem öyle budalaca bir umutsuzluk içindeydi ki Crevel'in diz çökerek ellerini öpmesine izin verdi.

"Tanrım! Ne olacak şimdi?" diye yeniden konuşmaya başladı gözlerini silerken. "Bir anne kızının gözlerinin önünde sararıp solmasını soğukkanlılıkla seyredebilir mi? Gücünü hem annesinin yanındaki namuslu yaşamından hem de ayrıcalıklı doğasından alan bu böylesine güzel insanın yazgısı ne olacak? Kimi günler, nedenini bilmeden üzgün üzgün dolaşıyor; onu gözleri yaşlı buluyorum..."

"Yirmi bir yaşında," dedi Crevel.

"Manastıra mı kapatalım?" diye sordu barones, "çünkü böyle bunalımlar söz konusu olduğunda din doğaya karşı çoğu zaman güçsüz kalıyor, en dindarca yetiştirilmiş kızlar da aklını kaçırıyor!"

"Aklını ha," dedi alayla Crevel. "Ah! Ah! Siz de buna aklını kaçırmak diyorsunuz ha!"

"Kalksanıza ayağa, mösyö, görmüyor musunuz ki aramızda her şey bitti, beni tiksindiriyorsunuz, bir annenin son umudunu da kırdınız!"

"Ya o umudu yeniden canlandırırsam?" dedi Crevel.

Madam Hulot Crevel'e öyle esritici bir ifadeyle baktı ki bu, adamı duygulandırdı, ama adam acıma duygusunu şu söz yüzünden yeniden içine attı: "Beni tiksindiriyorsunuz!" Erdem biraz fazla doğrucu Davut'tur; ince farklardan anlamaz, yumuşama nedir bilmez, oysa insan yanlış bir durumda bunların yapısını ve yolunu değiştirir.

“Matmazel Hortense kadar güzel bir kızı bugün dramahomasisiz evlendiremezsiniz,” dedi Crevel yeniden o herkesi küçümseyen tavrını takınarak. “Kızınız evlenecek erkekleri korkutacak güzellerden; çok alıcı bulmak için çok masraflı bakım gerektiren lüks atlar vardır ya... Böyle bir kadını kolunuza takıp yola çıksanız, herkes size bakacak, sizi izleyecek, eşinizin gönlü çekecektir. Böyle bir beğenilme, karılarının öldürüleşi âşıkları olmasını istemeyen birçok kocayı kaygılandırır, çünkü, ne de olsa, yalnızca bunlardan birini öldürebilirler. Siz, içinde bulunduğunuz durumda, kızınızı ancak üç şekilde evlendirebilirsiniz: Benim yardımımıyla, oysa siz bunu istemiyorsunuz! Bu birincisi. Altmış yaşında, çok zengin, çocuksuz, ama çocuğu olmasını isteyen bir yaşlı adam bularak; bu zor, ama yine de bulunabilir; Josépha’ları, Jenny Cadine’leri metres tutan o kadar çok yaşlı adam var ki, aynı budalalığı yasal olarak yapacak biri neden ortaya çıkmasın?.. Eğer Célestine’im ve iki torunumuz olmasaydı, Hortense’le evlenirdim. Bu ikincisi. Üçüncüsü ise en kolay olanı.”

Madam Hulot başını kaldırıp eski itriyatçıya kaygıyla baktı.

“Paris, Fransa toprakları üzerinde yabani fidanlar gibi biten enerji yüklü tüm insanların buluşma sözü verdikleri bir kenttir; burada yersiz yurtsuz birçok yetenekli insan, elinden her iş gelen, hatta servet sahibi olabilecek yürekli insanlar kaynaşır... Eh, bu bekâr delikanlılar da... (Kulunuz da vaktiyle bunlardan biriydi, elbette böylelerini tanıdı!.. Yimi yıl önce Du Tillet’nin nesi vardı? Popinot’nun nesi vardı?.. İkisi de Birotteau Baba’nın dükkânında çalışıyorlardı, yükselip zengin olma hırsından başka sermayeleri yoktu, ki bu bence en güzel sermayedir!.. İnsan sermayesini yer, ama aklını yemez!.. Neyim vardı benim ha? Yükselip zengin olma hırsım, cesaretim. Du Tillet bugün en önemli kişilerle boy ölçüşüyor, Lombardi Sokağı’nın

en zengin ecza tüccarı o ufak tefek Popinot milletvekili oldu, şimdi de bakan...) Eh! Hani *condottieri* denen çeteler vardır ya, işte ticaretin, kalemin ya da fırçanın böyle çetelerinden biri de Paris'te meteliksiz güzel bir kızla evlenebilecek tek kişidir, çünkü her türlü cesaret vardır bunlarda. Mösyö Popinot en ufak bir drahoma beklemeden Matmazel Birotteau'yla evlendi. Bu insanlar delidir! Servetlerine, yeteneklerine inandıkları gibi inanırlar aşka!.. Kızınıza âşık olacak enerjik bir adam arayın, bugünkü duruma bakmadan evlenecektir onunla. Düşmanınız olsam da, size iyilik yapmaktan geri kalmadığımı kabul edersiniz herhalde, çünkü verdiğim bu öğüt benim aleyhimedir."

"Ah! Mösyö Crevel, dostum olmak istiyorsanız, şu gülünç düşüncelerinizden vazgeçin!"

"Gülünç mü, madam? Kendinizi bitirmeyin böyle, kendinize bir bakın... Sizi seviyorum ve bana geleceksiniz! Bir gün Hulot'ya şöyle diyeceğim: 'Sen benim elimden Josépha'yı aldın, şimdi de senin karın benim elimde!' Bu eski kısasa kısas yarasıdır! Ve tasarımı gerçekleştireceğim er geç, peşini bırakmayacağım, yeter ki siz çok çirkinleşmeyin... Bakın, nasıl başaracağım bu işi," dedi toparlanıp Madam Hulot'ya bakarak. Bir süre sustuktan sonra devam etti:

"Ne yaşlı bir adam ne de genç bir âşık bulabileceksiniz, çünkü kızınızı onu yaşlı bir çapkının dalaverelerine teslim etmeyecek kadar seviyorsunuz. Eski muhafız birliğine komutanlık etmiş o yaşlı tuğgeneralin kızı siz Barones Hulot, enerjik bir erkeği olduğu gibi kabul etmeye yanaşmazsınız; çünkü o basit bir işçidir, ama bakarsınız bugünün falanca milyoneri de on yıl önce basit bir makinist, basit bir kolbaşı, bir fabrikada basit bir ustabaşıdır. O zaman da, yirmisini aştığı için kızınızın namusunuza leke sürülebileceğini düşünerek kendinizi kendinize şöyle

söyleyeceksiniz: 'Ben kendi namusuma leke süreyim daha iyi, hem Crevel gizimi saklarsa, bu eski eldiven tacirine... Crevel Baba'ya on yıl bağlanmam karşılığında kızımın drahoması olarak da iki yüz bin frank kazanırım!' Canınızı sıkıyorum, söylediklerim de çok ahlaksızca şeyler, değil mi? Ama, karşı konulamaz bir tutkunun kölesi olmuşsanız, o zaman, bana boyun eğmek için, seven kadınların yaptıkları gibi siz de birtakım düşünceler yürütürdünüz... Eh, Hortense'in çıkarı da vicdanınızı sustururdu..."

"Hortense'in bir de dayısı var."

"Kim? Fischer Baba mı? O kendi işlerini düzeltmeye bakıyor, hem de bu hale baronun yüzünden düştü, elinin ulaşabileceği tüm kasalardaki paraları tırtıklayan baronun yüzünden."

"Kont Hulot..."

"Oh, kocanız, madam, daha önce, o yaşlı tuğgeneralin biriktirdiği paraları iç etti, bu paralarla o şarkıcı kızın evini döşedi. Bakın, beni hiç umudu kalmamış biri olarak mı göndereceksiniz buradan?"

"Elveda, mösyö. Benim yaşımda bir kadına karşı duyulan tutku kolayca unutulur. Hem Hıristiyanca düşünceler edinirsiniz. Tanrı mutsuz insanları korur."

Barones yüzbaşısı gitmek zorunda bırakmak için ayağa kalktı ve onu büyük salona doğru itti.

"Güzel Madam Hulot böyle eski püskü şeylerin arasında mı yaşamalı?" dedi Crevel.

Ve eski bir lambayı, yaldızları dökülmüş bir avizeyi, iplikleri ortaya çıkmış halıları, kısacası beyaz, kırmızı ve altın sarısı renklerle süslü bu koskoca salonu o saray şenliklerinin bir kadavrasına dönüştüren bolluk günlerinden kalma köhnemiş şeyleri gösteriyordu.

"Tüm bunların üstünde, mösyö, namus parlıyor. Bana yakıştırdığınız bu güzelliği *kurt kaparı, beş paralık kedi tuzağı* gibi kullanıp görkemli mobilyalara sahip olma isteğini de duymuyorum."

Yüzbaşı az önce Josépha'nın doymazlığını kötölemek için söylediği deyimleri duyunca dudaklarını ısırıldı.

"Peki, bu direnme kimin için?" dedi.

Bu sırada barones eski ıtriyatçıyı kapıya kadar götürmüştü.

"Bir hovarda için!" diye ekledi, erdemli ve gün görmüş biri gibi, dudak bükerek.

"Söylediğiniz doğru olsaydı, mösyö, namusluluğunun o zaman bir değeri olurdu; hepsi bu kadar."

Barones yüzbaşmayı can sıkıcı birini başımızdan savmak için selamladığımız şekilde selamladıktan sonra bıraktı ve onu o ünlü pozunda son bir kez daha görmek üzere dönüp baktı, ama çok ağır davranmıştı, göremedi. Kapatmış olduğı kapıları açmaya gitti; Crevel'in, ayrılırken takındığı gözdağı verici tavrın da farkına varmadı... Colosseum'da¹ yürüyen bir din şehidi gibi gururla, soyluca yürüyordu; ama yine de gücü tükenmişti, sanki bayılmak üzereydi, kendisini, o küçük mavi odasındaki divanın üstüne attı ve gözlerini içinde kızının Kuzin Bette ile çene çaldığı o harap kameriyeye dikerek öylece kaldı.

Barones evliliğinin ilk günlerinden bugüne kadar kocasını, tıpkı Joséphine'in sonunda Napoléon'u sevdiği gibi, hayranlık dolu bir aşkla, analara özgü bir aşkla, biraz da alçaltıcı bir aşkla sevmişti. Crevel'in az önce anlattığı ayrıntıları bilmesede, yirmi yıldır Baron Hulot'nun kendisini aldattığını çok iyi biliyordu. Ama gözlerinin üstüne sanki bir kurşun perde çekmiş, sessizce ağlamış ve ağzından hiçbir zaman bir kınama sözü çıkmamıştı. Bu meleklerle özgü yumuşak davranışa karşılık kocasının saygısını kazanmış, çevresinde sanki kutsal bir sevgi yumağı oluşturmuştu. Bir kadının kocasına karşı duyduğu sevgi, ona gösterdiği saygı aile fertlerine de yayılır. Hortense

1 100 bin seyirci alabilen ünlü eski Roma amfitiyatrosu. Pek çok Hıristi-
yana işkenderi içinde bulunmuş (şimdi) <https://rantey.org>

babasında karı koca sevgisinin tam bir örneğini gördüğünü sanıyordu. Herkesin Napoléon'a yardım eden devlerden biri olarak gördüğü barona karşı duyduğu hayranlık havasında yetişmiş olan oğul Hulot'ya gelince, durumunu babasının adına, mevkiine ve saygınlığına borçlu olduğunu biliyordu; zaten, çocuklukta edinilen izlenimlerin etkisi uzun sürdüğü için de hâlâ babasından korkuyordu; dolayısıyla, Crevel'in anlattığı uygunsuz davranışlardan kuşkulananmış olsaydı bile, bunlardan yakınmayacak kadar saygılı olduğu için, başka erkeklerin bu konudaki görüş biçimlerine dayanarak elde edeceği nedenlerle bunları hoş görürdü.

Şimdi, bu güzel ve soylu kadının kocasına olan olağanüstü bağlılığını açıklamak gerekiyor, işte kısaca yaşamöyküsü.

Lorraine'in en uçtaki sınırları üzerinde, Vosges Dağları'nın eteğinde kurulu küçük bir köyde, sıradan birer çiftçi olan, soyadı Fischer üç erkek kardeş cumhuriyet hükümetinin çağrısı üzerine Ren Ordusu adı verilen orduya katıldılar.

1799'da kardeşlerin ortancası, Madam Hulot'nun babası, o sırada bekâr olan André, kızını ağabeyi Pierre Fischer'in yanına bıraktı; Pierre 1797'de aldığı bir yara yüzünden çürüğe çıkarılmıştı; André ordu taşıma işlerinde müteahhitlik yapmak üzere ordu levazım amiri Hulot d'Ervy'nin koruması sayesinde birtakım girişimlerde bulunmuştu. Strasbourg'a gelen Hulot, bu oldukça doğal bir rastlantı ya, Fischer ailesini görmeye gitti. Adeline'in babası ve küçük amcası o sırada Alsace'ta ordunun saman tedarikçiliğini yapıyorlardı.

On altı yaşındaki Adeline, kendisi gibi Lorraine'li olan ünlü Madam du Barry ile kıyaslanabilirdi. Kusursuz, insanı yıldırımla vurulmuşa döndüren güzellerden biriydi; doğanın aynı bir özenle yarattığı Madam Tallien'e

benzeyen kadınlardan biriydi. Doğa bu kadınlara en değerli armağanlarını verir: Kibarlık, soyluluk, çekicilik, zariflik, incelik, bambaşka bir ten, içinde yazgının çalıştığı o bilinmeyen atölyede karılmış bambaşka bir beniz gibi. Bu güzel kadınların tümü aralarında birbirine benzer. Portresi Bronzino'nun bir başyapıtı olan Bianca Capella, aslı ünlü Diane de Poitiers olan Jean Goujon'un Venüs'ü, portresi Doria galerisinde bulunan Signora Olympia, nihayet Ninon, Madam du Barry, Madam Tallien, Matmazel Georges, Madam Récamier, yıllara karşın, tutkularına ya da zevke aşırı düşkünlük içindeki yaşamlarına karşın güzel kalmış tüm bu kadınlar boy boslarıyla, yapılarıyla, güzelliklerinin niteliğiyle çarpıcı benzerlikler gösterirler; sanki kuşakların okyanusunda öyle bir Afrodite akıntısı var da, bu akıntıdan aynı tuzlu suyun ürünü kızlar olarak bu Venüs'lerin çıktığına insanın inanası geliyor.

Bu tanrısal kuşağın en güzellerinden biri olan Adeline Fischer, kraliçe olarak doğmuş kadınların üstün niteliklerine, yılan gibi kıvrılan vücut çizgilerine ve ağırlı dokusuna sahipti. Havva Ana'mızın Tanrı'nın elinden aldığı türden o sarı saçlar, kraliçelere yaraşır bir boy, bir yücelik havası, yandan görünüşünde soylu çizgiler, köylü kadınlarına özgü bir alçakgönüllülük; tüm bunlar, geçtiği yerde, tıpkı bir Raffaello tablosu karşısında büyülenen resim severler gibi, tüm erkekleri büyüleyip durduruyordu. Bu yüzden, levazım amiri, Adeline Fischer'i görünce, onu yasallık içinde karısı yaptı; bu olay tümü kendilerinden üstün gördüklerine karşı hayranlık içinde yetişmiş olan Fischer'leri çok şaşırttı.

Wissembourg hatlarına yapılan saldırıda ağır yaralanmış olan ağabey -1792'de askerdi- Napoléon'a ve Büyük Ordu ile ilgili her şeye hayrandı. André ile Johann da imparatorun koruduğu bir kişi olan levazım amiri Hulot d'Ervy'den saygıyla söz ediyorlardı, zaten yazgılarını

ona borçlu idiler, çünkü Hulot d'Ervy bu iki kardeşi, zeki ve dürüst bularak, ordu taşıma birliğinden alıp bir ivedi hizmet kuruluşunun başına getirmişti. Fischer kardeşlerin 1804 seferi sırasında birtakım hizmetleri olmuştu. Hulot, barış zamanında, daha sonra 1806 seferini hazırlamak üzere Strasbourg'a gönderileceğini bilmeden, onlara Alsace'ta o saman tedarikçiliği işini bulmuştu.

Genç köylü kızı için bu evlilik göklere yükselme gibi bir şeydi. Güzel Adeline köyünün çamurlarından kurtulup doğrudan doğruya imparatorluk sarayının cennetine geçiş yaptı. Gerçekten de o zamanlar levazım sınıfının en dürüstü, en çalışkanı olan levazım amirine baron unvanı verildi, İmparator'un yanına çağrıldı ve kraliyet muhafız birliğinde görevlendirildi. Bu güzel köylü kızı da yürek-lilik gösterip kocasına olan sevgisi uğruna kendisini yetiştirdi; adamın tam bir delisiydi. Erkek olarak, levazım amiri, zaten kadın olarak Adeline'in güzellikte bir karşıtıydı. Seçkin yakışıklı erkekler grubundandı. Uzun boylu, güzel yapılı, sarışın, dayanılmaz derecede ateşli, canlı, değişik mavi gözlü, zarif bir gövdeye sahip bu adam D'Orsay'lerin, Forbin'lerin, Ouvrard'ların arasında, kısacası imparatorluğun yakışıklı erkekler taburundakiler arasında dikkat çekmişti. Kadın avcısıydı ve kadınlar konusunda Directoire döneminin düşünceleri içine işlemişti, ama çapkınlığına karısına bağlılığı yüzünden oldukça kısa bir süre ara verdi.

Adeline için baron daha başlangıçta bir tür yanılmaz Tanrı oldu; her şeyini ona borçluydu. Servetse arabası, konağı vardı, zamanın tüm lüksüne sahipti; mutluluksa, sevildiğini herkes biliyordu; unvansa, baronesti; ünse, Paris'te "güzel Madam Hulot" diye anılıyordu; kısacası, kendisine bir elmas gerdanlık armağan ederek iltifatta bulunan ve ona her zaman ayrı bir yer veren imparatorun bu iltifatını geri çevirmek şerefine de erişti; imparator ona

ayrı bir yer veriyordu, çünkü ara sıra, "E, güzel Madam Hulot ne âlemde? Eskisi gibi öyle uslu mu?" diye soruyordu, başarısızlığa uğradığı bir şeyde, başarılı olmuş bir kişiden öç alabilen bir kişi olarak.

Yalın, arı ve güzel bir ruha sahip olduğuna göre, Madam Hulot'nun aşkına körü körüne bağlılık katmasının nedenlerini anlamak için çok zeki olmaya gerek yoktur. Kendi kendine rahatça, "Kocam bana hiçbir kötülük yapamaz," dedikten sonra, vicdanında yaratıcısının uysal, sadık, kör bir kölesi oldu. Zaten onun güçlü bir sağduyu sahibi, eğitimi de sağlam kılan bir sağduyu sahibi olduğunu dikkate alınız. Topluluk içinde az konuşuyor, kimse hakkında kötü bir şey söylemiyor, göze çarpmaya çalışmıyordu; her şey üzerinde düşünüyor, dinliyor ve en namuslu, en soylu kadınları kendine örnek alıyordu.

1815'te Hulot yakın dostlarından biri olan Wissembourg Prensi'nin tuttuğu yolu izleyip kurulmasına çabucak karar verilen bir ordunun düzenleyicilerinden biri oldu; bu ordunun bozguna uğraması da Waterloo'da Napoléon dönemini sona erdirdi. 1816'da baron, Feltre kabinesinin en çok tiksindiği adamlardan biriydi; levazım dairesine ancak 1823'te yeniden alındı, çünkü İspanya savaşı dolayısıyla kendisine gereksinim duyulmuştu. 1830'da, Louis-Philippe'in eski Napoléon yanlıları arasından bir tür asker toplama kampanyası sırasında, Savaş Bakanlığı'nın dördüncü adamı olarak yeniden yönetimde görüldü. Hanedanın genç kolunun tahta çıkmasından bu yana – ki bu kol ile etkin bir biçimde işbirliği yapmıştır– Savaş Bakanlığı'nda vazgeçilmez bir yönetici olarak kaldı. Zaten mareşal rütbesini de almıştı, dolayısıyla kral onu yap-sa yapsa bakan ya da Yüksek Meclis üyesi yapabilirdi.

1818'den 1823'e kadar boşta kalan Baron Hulot, kadınların yanında etkin olmayı iş edinmişti; Madam Hulot, Hector'unun kendisini ilk akladıklarının imparatorluğun

büyük finaline kadar vardırıyordu. Barones, dolayısıyla, on iki yıl boyunca evinde ortaksız *primadonna assoluta*¹ rolünü oynamıştı. Karıları uysal ve namuslu eş rolünü benimsemeye boyun eğdiklerinde kocaların onlara gösterdikleri kökleşmiş, eski sevgi vardır ki kocası da ona hep böyle bir sevgi gösteriyordu; adama sitemli bir söz söylese, rakibesinin iki saat bile dayanamayacağını biliyordu, ama gözlerini yumuyor, kulaklarını tıkıyor, kocasının dışarıdaki tutumunu bilmezden geliyor, şımartılmış bir çocuğa annesi nasıl davranırsa, o da Hector'una öyle davranıyordu. Yukarıda verdiğimiz konuşmadan üç yıl önce Hortense babasını Variétés tiyatrosunda, aşağıdaki ön localardan birinde Jenny Cadine ile birlikte gördüğünde, "A, babam!" diye bağırmuş, barones de "Yanılıyorsun, meleğim, baban şu sırada, mareşalin yanında," demişti. Jenny Cadine'i o da elbette görmüş, ama kadını o kadar güzel bulunca yüreği sıkışacağı yerde içinden şöyle demişti: "Şu kör olası Hector herhalde çok mutludur." Bununla birlikte acı çekiyor, gizlice korkunç öfkelerle kapılıyor, ne var ki Hector'unu yeniden görünce on iki yıl süren o katıksız mutluluk yıllarını hep yeniden gözünde canlandırıyor ve tek bir yakınma sözü söylemek için kendinde güç bulamıyordu. Baronun kendisine içini açmasını elbette isterdi, ama kocasına olan saygısı yüzünden çapkınlıklarını bildiğini ona hiçbir zaman belli etmeye cesaret edememişti. Bu aşırı inceliği de ancak halk tabakasından kızlarda görürsünüz; bunlar yedikleri darbelere karşılık vermemeyi bilirler; damarlarında ilk din şehitlerinin kanlarının kalıntıları vardır. Yüksek tabakadan kızlar kocalarıyla eşit oldukları için onlara işkence etmek ve tıpkı bilardoda sayılar belirtilirken yapıldığı gibi, şeytanca bir öç alma düşüncesi içinde ve gerek üstünlüklerinden gerekse kendilerine rövanş hakkı doğduğundan

1 En üstün primadonna olarak da İtalyanca /opera/ deyimi (ç.n.)

emin olmak için hoşgörülerini iğneli sözlerle belirtmek gereksinimini duyarlar.

Baronesin ateşli bir hayranı vardı: Kayınbiraderi, Tüm-general Hulot. General, İmparatorluk Muhafız Birliği yaya kumbaracılarının saygın bir komutanıydı; kendisine son günlerde mareşal rütbesi verilecekti. Bu yaşlı asker, 1799 ve 1800'deki savaş başarılarını kazandığı yerler olan Breton illerinde 1830'dan 1834'e kadar tümen komutanlığı yaptıktan sonra Paris'e gelip kardeşinin yanına yerleşti; kardeşine karşı hep bir baba sevgisi beslemişti. Yaşlı asker yüreği de yengesinin yüreğine karşı yakınlık duyuyordu, cinsinin en soylu, en kutsal yarattığı olarak gördüğü bu kadına hayrandı. Hiç evlenmemişti, çünkü hep ikinci bir Adeline'e rastlamak istemiş, ama onu birçok yerde, köyde-kasabada boşuna aramıştı. Napoléon'un hakkında "Şu iyi yürekli Hulot cumhuriyetçilerin en inatçısı, ama bana ihanet etmeyecektir," dediği bu kusursuz, lekesiz eski cumhuriyetçi küçülmek için, Adeline zaten çektiği acılardan daha şiddetlilerine dayanırdı. Ne var ki katıldığı otuz sefer yüzünden bitkin düşmüş, yirmi yedinci kez Waterloo'da yaralanmış yetmiş iki yaşındaki bu yaşlı adam Adeline'in bir koruyucusu değil, bir hayranıydı. Zavallı kontun öteki sakatlıklarından başka bir de ancak kulaklık yardımıyla işitebilmek gibi bir rahatsızlığı vardı!

Baron Hulot d'Ervy yakışıklı adam olarak kaldığı sürece, gelgeç aşkların serveti üzerinde hiçbir etkisi olmadı, ama elli yaşında dilberlere karşı dikkatli olması gerekti. Bu yaştaki erkeklerde aşk kusura dönüşür; içine birtakım saçma kendini beğendirme hevesleri karışır. Gerçekten de Adeline kocasının tuvaletine inanılmaz derecede düşkün hale geldiğini, saçlarını ve favorilerini boyadığını, kemerler, korseler taktığını görmeye başladı. Baron, her ne pahasına olursa olsun güzel, yakışıklı kalmak istedi. Eskiden başkalarında görüp de hayranlığına uğrayan bu kendini

beğendirme huyunu titizlik derecesine vardırdı. Sonunda Adeline baronun metreslerine akan paranın kaynağının kendisinde olduğunu fark etti. Sekiz yıldan bu yana, çok büyük bir servet yok olmuştu, hem kökü öylesine kurumuşt ki iki yıl önce oğul Hulot'yu evlendirdikleri sırada baron karısına tüm servetinin aylıklarından ibaret olduğunu itiraf etmek zorunda kalmıştı. "Ne olacak halimiz?" diye sormak olmuştu Adeline'in tepkisi yalnızca. "Kaygılanma," demişti Devlet Danışmanı, "aylıklarımı size bırakıyorum, iş yaparak Hortense'ı başgöz etme masraflarını ve geleceğimizi sağlayacağım." Bu kadının kocasının gücüne ve yüksek değerine, yeteneğine ve karakterine olan derin inancı onun o sırada duyduğu kaygıyı gidermişti.

4

EVDE KALMIŞ KIZA ÖZGÜ, KİMSENİN DÜŞÜNMEYECEĞİ KADAR YAYGIN BİR KARAKTER ÖZELLİĞİ

Şimdi, Crevel gittikten sonra, baronesin düşüncelerinin ve döktüğü gözyaşlarının özelliği tam olarak anlaşılacaktır. Kadıncağız iki yıldır kendisini bir uçurumun dibinde görüyor, ama orada yalnız olduğunu sanıyordu. Oğlunun evlenmesinin nasıl gerçekleştiğini bilmiyordu, Hector'un o açgözlü Josépha ile olan ilişkisini de bilmiyordu; çektiği acılardan hiç kimsenin haberdar olmadığını sanıyordu. Oysa, Crevel'in baronun uçarlıklarından kolaylıkla söz ettiğine bakılacak olursa, Hector yakında saygınlığını yitirecekti. Barones, eski itriyatçının öfkele-nip söylediği o kaba sözlerden genç avukatın evlenmesinin nasıl iğrenç bir suç ortaklığıyla gerçekleştiğini sezinler gibi oluyordu. Bu evlilik, içip eğlenilirken, iki sarhoş yaşlı adamın aşağılık teklifsizce davranışları arasında kotarılmış, yoldan çıkmış o iki kız da bu tören sırasında

iki rahibe olarak hazır bulunmuşlardı. "Hortense'ı unuttu!" diyordu kendi kendine barones, "ama onu her gün görüyor; yoksa ona o rezil kızların evinde mi koca arayacak?" Şu sırada, kadın olarak değil, daha güçlü yanıyla, anne olarak kendi kendine konuşuyordu barones, çünkü Hortense'in Kuzin Bette ile birlikte tasasız gençlere özgü bir biçimde kahkahalar attığını ve bu tür sinirli gülüşlerin tek başına yapılan bir bahçe gezintisi sırasında, gözyaşları içinde düşlere dalıp gitmeler kadar korkunç belirtiler olduğunu biliyordu.

Hortense annesine benziyordu, ama doğuştan dalgalı ve şaşılacak derecede gür altın sarısı saçları vardı. Teninin parlaklığı sedefi andırıyordu. Dürüst bir evliliğin, tüm gücüyle soylu ve arı bir aşkın meyvesi olduğu açıkça görülüyordu. Yüzünde ateşli bir canlılık, yüz çizgilerinde bir neşe, kendisinin dışında titreşip elektrik ışınları oluşturan bir gençlik coşkusu, bir yaşam tazeliği, bir sağlık zenginliği sergiliyordu. Hortense bakışları kendine çekiyordu. Masumluğun boşalttığı sıvı içinde yüzen koyu mavi renkli gözleri yoldan geçen bir kişiye çevrildiğinde, bu kişi elinde olmayarak titriyordu. Ayrıca, altın rengi saçlı sarışınların o süt gibi beyaz tenlerinin cezası olan çillerden onda hiç yoktu, teni bozulmamıştı. Uzun boyluydu, şişmanlığa varmayan ölçüde etliydi, soyluluğu annesininki ile boy ölçüşen zarif bir endamı vardı. Eski yazarların bol bol kullandıkları tanrıça unvanını hak ediyordu. Nitekim, Hortense'ı sokakta kim görse şöyle haykırmaktan kendini alamazdı: "Tanrım! Ne güzel kız!" Gerçekten de o kadar saftı ki eve döndüğünde annesine şöyle diyordu: "Peki ama, sen yanımdayken, neden herkesin 'Ne güzel kız' diye bağıracağı tutuyor, anne? Sen benden daha güzel değil misin?" Eh, gerçekten de, barones, kırk yedisini geçmişti ama akşam güneşi meraklıları onu kızın terfili edebiliyordu, çünkü kadınların

deyişiyse, *çekiciliğinden* hâlâ hiçbir şey kaybetmemişti; bu da özellikle Paris'te ender görülen olaylardan biridir; öyle ki, Ninon, XVII. yüzyılda, bu konuda, çirkinlerin hakkını alıyor izlenimi bıraktığı için dile düşmüştü.

Barones kızını düşünürken, babası aklına geldi; onun günden güne, adım adım toplumun çamurunun içine battığını görür gibi oldu; belki bir gün bakanlıktan kovulacaktı. Taparcasına sevdiği bu adamın değerini yitirmesi düşüncesi, Crevel'in önceden haber verdiği felaketler de belli belirsiz biçimde gözünün önüne gelince, barones için o kadar dayanılmaz bir hal aldı ki kadıncağzı vecde gelenler gibi bilincini yitirdi.

Hortense'ın kendisiyle çene çaldığı Kuzin Bette salona ne zaman geri dönebileceklerini öğrenmek için ara sıra içeriye bakıyordu; ama genç kuzini onu şakayla karışık sorularıyla öyle meşgul ediyordu ki, bu sırada barones camlı kapıyı açmış, ama o bunu fark etmemişti.

Fischer kardeşlerin en büyüğünün kızı olmasına karşın, yine de Madam Hulot'dan beş yaş küçük olan Lisbeth Fischer, kuzini kadar güzel olmaktan uzaktı, bu yüzden onu şaşılacak derecede hep kıskanmıştı. Kıskançlık, *eksantrik* özelliklerle dolu bu kişiliğin temelini oluşturuyordu. *Eksantrik* sözcüğünü İngilizler bulmuşlardır; zengin ailelerin çılgınlıklarını belirtir. Sözcüğün en geniş anlamıyla Vosges köylüsüydü; zayıftı, esmerdi, parlak siyah saçları, kalın ve çatma kaşları, uzun ve güçlü kolları, kaba ayakları vardı, uzun ve *maymunumsu* yüzünde birkaç siğil görülüyordu. İşte size bu kızoğlankızın kısa bir betimlemesi.

Bir arada yaşayan aile bu bayağı kızı güzel kıza, acı meyveyi gösterişli çiçeğe kurban etmişti. Kuzini el üstünde tutulurken, Lisbeth tarlada çalışıyordu. Bu yüzden, bir gün Adeline'i yalnız bulunca, onun burnunu koparmak istemişti; yaşlı kadınların hayran oldukları düz, tam

antik Yunan'ı andıran bir burundu bu. Lisbeth bu kötülüğü yüzünden dayak yemişse de, gözde kızın elbiselerini yırtmaktan, yakalıklarını bozmaktan geri kalmadı.

Kuzininin o görkemli düğünü sırasında Lisbeth yazgısına boyun eğmişti, tıpkı Napoléon'un erkek kardeşleriyle kız kardeşlerinin tahtın görkemi ve komutanlığın gücü karşısında boyun eğmeleri gibi. Son derece iyi ve yumuşak başlı olan Adeline, Paris'te Lisbeth'i anımsadı ve onu 1809'a doğru buraya getirtti, niyeti onu bu kente yerleştirip yoksulluktan kurtarmaktı. Okuma yazma bilmeyen bu kara gözlü, kömür kaşlı kızı Adeline hemen evlendirmek istese de, bunun olanaksızlığı karşısında baron, Lisbeth'e önce bir meslek bulmakla işe başladı, onu çırak olarak sarayın işlemecileri, ünlü Pons Biraderler'in yanına verdi.

Altın ve gümüş şeritçilik işçisi olan, dağlılar gibi enerjik, kısaca Bette diye adlandırılan bu kuzin cesaret edip okuma yazma ve hesap öğrendi, çünkü kuzeni baron ona bir işlemeci dükkânı açmak için bu bilgilere sahip olmanın zorunlu olduğunu anlatmıştı. Zengin olmak istiyordu Kuzin Bette: İki yıl içinde değişti. 1811'de bu köylü kızı çalıştığı işyerinde oldukça kibar, oldukça becerikli ve akıllı bir baş kalfa durumuna geldi.

Altın ve gümüş şeritçilik denen bu bölümde apoletler, kılıç püskülleri, kordonlar, kısacası Fransız ordusunun zengin üniformaları ve sivil giysiler üstünde ışıldayan çok büyük sayıda parlak aksesuar üretiliyordu. İmparator, giyimine pek düşkün bir İtalyan gibi, görevlilerinin tüm giysilerine altın ve gümüş işlemler yaptırmıştı ve imparatorlukta toplam yüz otuz üç il vardı. Genel olarak zengin ve ciddi terziler ya da doğrudan doğruya devletin yüksek düzeydeki kişileri için bu tür malların üretimi güvenilir bir ticaret oluşturmuyordu.

Kuzin Bette'in Pons Biraderler'in en usta işçisi olduğu, üretimi yönettiği, evlenebilecek duruma da geldiği sırada imparatorluk bozguna uğradı. Bourbonlar'ın ellerinde tuttukları o barış simgesi zeytin dalı Lisbeth'i ürküttü. Sürümde bir düşme olmasından korktu, çünkü mal satılan illerin sayısı yüz otuz üçten ancak seksen altıya inmişti, ayrıca asker sayısında büyük bir azaltım yapılmıştı. Sana-yideki çeşitli olasılıklardan da korkarak baronun yaptığı önerileri geri çevirdi, baron da onu çıldırmış sandı. Lisbeth Pons işletmesinin alıcısı Mösyö Rivet ile bozuşarak bu korkusunu haklı çıkardı; baron onu Mösyö Rivet'ye ortak yapmak istiyordu; ama o işçi olarak kaldı.

Fischer ailesi o sırada, Baron Hulot'nun sayesinde geçici olarak kurtulduğu duruma yeniden düştü.

Fontainebleau felaketi yüzünden her şeyini yitirmiş olan Fischer kardeşlerin üçü de 1815 yılında umutsuzluk içinde düzensiz ordu birliklerine katıldı. Lisbeth'in babası büyük kardeş çarpışmada öldü, Adeline'in babası bir savaş meclisi tarafından ölüme mahkûm edilince Almanya'ya kaçtı ve 1820'de Trier'de öldü. Küçük kardeş Johann ailenin kraliçesine yalvarmak üzere Paris'e geldi. Bu kraliçenin altın ve gümüş içinde yüzdüğü ve imparatorun kendisine vermiş olduğu fındık büyüklüğünde elmaslar başında ve boynunda olmaksızın toplantılarda hiçbir zaman görünmediği söyleniyordu. O zaman kırk üç yaşında olan Johann Fischer, Baron Hulot'dan Versailles'da küçük bir saman tedarikçiliği işine başlamak için on bin frank aldı; bu iş Savaş Bakanlığı'ndan, bu bakanlıkta vaktiyle levazım amirliği yapmış olan baronun orada halen çalışan dostlarının gizli etkisiyle sağlanmıştı.

Ailenin başına gelen bu felaketler, Baron Hulot'nun gözden düşmesi, Paris'i hem cennet hem de cehennem yapan bunca insan, çıkar ve iş hareketliliği içinde önem taşımayan birer olmanın bilinci Kuzin Bette'i sindirdi.

Bunun üzerine, kuzininin çeşitli üstünlüklerini hissettikten sonra, onunla her türlü mücadele ve kıyaslama düşüncesinden vazgeçti, ama kıskançlığı yüreğinin derinliklerinde gizlenmiş olarak kaldı, tıpkı içinde gizlendiği uğursuz yün bohça açılınca çatlayıp bir kenti kırıp geçirebilen bir veba tohumu gibi. Ara sıra Lisbeth'in elbette şöyle dediği oluyordu: "Adeline'le ben aynı kandanız, babalarımız kardeş; o konakta yaşıyor, bense tavan arasında." Ama her yıl doğum gününde, yılbaşında Lisbeth barondan ve baronesten armağanlar alıyordu. Ona karşı çok iyi davranan baron onun kışlık odununu da sağlıyordu. Yaşlı General Hulot'un günün birinde onu yemeğe çağırdığı oluyor, baronesin sofrasına da onun için her zaman bir tabak konuyordu. Kendisiyle elbette alay ediyorlardı, ama hiçbir zaman yüz kızartmıyorlardı. Kısacası, ona Paris'te özgürlüğünü vermişlerdi, o burada keyfine göre yaşıyordu.

Bu kız gerçekten de her türden boyunduruktan korkuyordu. Kuzini ona gelip yanında kalmasını önermişti... Bette boynuna uşaklık tasmaları takıldığını görür gibi oluyordu; baron birçok kez onu evlendirmek gibi güç bir sorunu çözmeye karar vermiş, ama Lisbeth her ne kadar önce bu karardan hoşlanmış olsa da, hemen sonra eğitiminin eksikliği, bilgisizliği, yoksulluğu yüzüne vurulur diye çok korkarak evlenmeyi kabul etmemişti; en sonunda, barones ona amcasının evinde birlikte yaşayıp, pahalıya mal olan kâhya kadın yerine onun ev işlerini yürütebileceğinden söz ettiğinde, Lisbeth evlenmesinin bu şekilde daha da güçleşeceğini söylemişti.

Kuzin Bette'in düşüncelerinde de, çok düşünen ama az konuşan, kişilikleri geç gelişmiş yabancılerde görülen türden bir özgünlük vardı. Köylü zekâsı, işyerindeki konuşmaları, erkek ve kadın işçilerle düşüp kalkması sayesinde çoktan Parisliğin alaycılığından bir şeyler kapmıştı.

Karakteri Korsikalıların karakterine şaşılacak derecede benzeyen, güçlü yaradılışının içgüdüleriyle boşuna kıskırtılmış olsa da, zayıf bir erkeği kanadı altına almak bu kızın pek hoşuna giderdi, ama başkentte yaşaya yaşaya ancak görünüşte değişmişti. Paris'in cilası bu güçlü ruhun üzerinde bir pas tabakasını andırıyordu. Kendilerini tam bir bekârlığa adanmış insanlarda görüldüğü gibi, düşünce yapısına kattığı iğneleyici bir nitelikle derinleşmiş ince bir zekâyâ sahip olduğu için, bambaşka bir durumda korkunç görünebilirdi. Kötü yürekli olduğu için de en birlik olmuş bir aileyi bile birbirine katabilirdi.

İlk zamanlar, gizini hiç kimseye açmadığı birtakım umutlar beslerken korse takmaya, modayı izlemeye karar vermiş, böylece bir ara üstüne bir çekicilik gelmiş; baron da ona evlendirilebilir bir kız gözüyle bakmıştı. Lisbeth eski Fransız romanlarındaki çekici esmer kızlara benzer olmuştu. Keskin bakışıyla, zeytin yeşiline çalan teniyle, fidan boyuyla bir emekli binbaşyı baştan çıkartabilirdi, ama o, gülerek kendisine hayran olmakla yetindiğini söylüyordu. Zaten sonunda, maddi sıkıntılarını giderince, mutlu bir yaşantısı olduğunu düşündü, çünkü gün doğar doğmaz işe başlayıp akşama kadar çalıştıktan sonra, her gün kentte bir dostuna akşam yemeğine gidiyordu; böylece yalnızca öğle yemeği ile kirasını ödemek ona kâliyordu. Sonra, giyim kuşamı sağlanıyor, kendisine besin olarak çok miktarda şeker, kahve, şarap vb. gibi kabul edilebilir şeyler veriliyordu.

1837'de gereksinimlerinin yarısının Hulot ailesi ile Fischer amcası tarafından sağlandığı yirmi yedi yıllık bir yaşamdan sonra, hiçbir şey olmamaya boyun eğen Kuzin Bette kendisine laubalice davranılmasına göz yumuyordu. Büyük şöenlere katılmak istemiyor, yakın dostlarıyla birlikte olmayı yeğliyordu, çünkü onların yanında gerçek değerini buluyor, onurunun kullandığı sonucunda

çekebileceği acıdan kurtuluyordu. General Hulot'nun, Crevel'in, genç Hulot'nun, sonradan barıştığı, şimdi kendisine çok iyi davranan Pons Biraderler'in halefi Rivet'nin evinde, her yerde, ev halkından biri gibiydi. Her gittiği evde hizmetçilerin gönlünü çelmeyi biliyordu; onlara ara sıra ufak bahşişler veriyor, salona girmeden önce onlarla bir süre sohbet ediyordu. Böylece açıkça herkesin düzeyine inerek yakınlık göstermesi herkesin de ona yakınlık duymasını sağlıyordu ki bu davranış başkasının sırtından geçinenler için çok gereklidir. "İyi yürekli, mert bir kız!" diyordu herkes onun için. Gönül alması, zorla istenmiyorsa, sınırsızdı; bunu da o yalancı saflığı gibi, durumundan dolayı yapıyordu. Herkese bağlı olduğunu görerek sonunda yaşamın ne olduğunu anlamıştı; herkesin hoşuna gitmek istediği için de kendisini yüzlerine gülerek cana yakın gösterdiği gençlerle gülüp eğleniyordu; bu tür gülümsemeler her zaman bu gençlerin hoşuna giderdi; Kuzin Bette onların arzularını sezip benimsiyor, duygularına tercüman oluyor, onların iyi bir sırdaşı gibi görünüyordu, ne de olsa onları paylamaya hakkı yoktu. Ağzının adamakıllı sıkı oluşu ona daha yaşlı insanların güvenini kazandırıyor, çünkü Ninon gibi onda da erkek özellikleri vardı. Genellikle sırdaşlar yukarıdakiler yerine aşağıdakilerden seçilirler. Gizli işlerde insanlar kendilerinden yüksek olanlardan çok kendilerinden aşağı olanları kullanırlar; böylece aşağı olanlar gizli düşüncelerimizin suç ortağı olur, düşünüp taşınmalarımıza yardım ederler; oysa Richelieu meclise danışmanlık yapma hakkını elde edince, kendisini başarıya ulaşmış gibi görmüştü. Bu zavallı kız herkese karşı öyle bağlı sanılıyordu ki tam bir suskunluğa mahkûm edilmiş gibi görünüyordu. Kuzin Bette kendisine ailenin sırdaşı adını takmıştı. Yalnızca, kendisinden daha küçük olmasına karşın daha güçlü kuzininden çocukluğunda kötü muamele görmüş barones,

kuzinine karşı güvensizliğini sürdürüyordu; zaten, utan-
cından, aile dertlerini de ancak Tanrı'ya anlatan biriydi.

Burada, belki de, baronesin evinin Kuzin Bette'in
gözünde tüm görkemini koruduğunu belirtmek zorun-
ludur. Aşınmış koltuklar, lekelenmiş kumaşlar ve yıp-
ranmış ipeklerin ortaya çıkardığı yoksulluk, o sonradan
görme ıtriyatçının gözüne çarptığı gibi Kuzin Bette'in gö-
züne çarpmıyordu. Aslında birlikte yaşadığımız eşya da
bizim gibi yaşar. Kendimizi her gün inceleyerek, sonunda
tıpkı baron gibi pek az değişmiş, genç sanırsınız; oysa başka-
ları başımızda çinçilya kürküne dönmüş saçlar, alnımız-
da kırışıklıklar ve göbeğimizde kocaman bir balkabağı
görür. Kuzin Bette için bu ev, her zaman imparatorluğun
kazandığı zaferler dolayısıyla yakılan o şenlik fişekleriyle
aydınlatılmış olduğundan, hep ıslıl ıslıldı.

Zamanla Kuzin Bette evde kalmış kızlarıinki gibi hayli
acayip huylar edinmişti. Örneğin, modaya uymak yerine
modanın kendi alışkanlıklarına, her zaman geride kalmış
değişik heveslerine uymasını istiyordu.

Barones ona ne zaman yeni güzel bir şapka ya da hele
günün modası olan bir elbise verse, Kuzin Bette evinde
kendi zevkine göre bunlara bir biçim veriyor, bunları im-
paratorluk dönemi modası ile kendi eski Lorraine gelenek-
lerine uygun bir biçime sokarak bozuyordu. Otuz franklık
bir şapka bir paçavraya, elbise de eski bir kumaş parçasına
dönüşüyordu. Bu konuda bir katır inadı vardı onda. Yal-
nızca kendisinin hoşuna gitmek istiyor, böylece de çok hoş
olduğunu sanıyordu; oysa bu anlayış Kuzin Bette'i tepe-
den tırnağa bir evde kalmış kız yaparak öyle gülünç du-
ruma sokuyordu ki hiç kimse, ne kadar iyi niyetli olsa da,
onu evindeki toplantılara kabul edemiyordu.

İnatçı, kaprisli, başına buyruk, anlatılamaz derecede
yabani bu kıza baron dört kez kısmet bulmuştu (kendi da-
iresinden bir memur, bir binbaşı, bir yiyecek tedarikçisi,

emekli bir yüzbaşı), ama o bunları istememiş, ayrıca sonradan zengin olmuş bir şeritçiyi de geri çevirmişti; baronun ona şakayla karışık yüzüne söylediği *Keçi* takma adını hak etmişti. Ama bu takma ad ancak dış görünüşün tuhaflıklarına, hepimizin toplum yaşamında birbirimize gösterdiğimiz değişik yanlarımıza uygun düşer. Bu kızın, yakından incelenecek olursa, köylü sınıfının hoyrat yanını ortaya koyduğu görülürdü; her zaman kuzininin burnunu koparmak isteyen bir çocuktuktu o, hem belki akıllanmamışsa kuzinini kıskançlığı doruk noktasına ulaştığı bir sırada öldürebilirdi de. Köylülerin, tıpkı yabaniler gibi, duygudan eyleme geçmedeki doğal çabukluğunu Kuzin Bette ancak yasaları ve toplum kurallarını bildiği için bastırıyordu. Doğal insanı uygar insandan ayıran tüm farklılık belki burada yatıyor. Yabani insanda yalnızca duygular vardır, uygar insanda ise duygularla birlikte fikirler. Öyle ki, yabani insanlarda beyin, pek az etki altında kalır, tümüyle kendisini kuşatan duygunun kölesidir, oysa uygar insanlarda fikirler yüreğin üstüne çöküp onu değiştirir; uygar insan bin türlü ilgiyle, bir sürü duyguyla uğraşır, oysa yabani insan her seferinde ancak bir fikri benimser. Çocuğun anne babasına bir süre için üstün olmasının nedeni budur; bu üstünlük de isteği yerine geldiğinde sona erer; oysa doğaya yakın olan insanda söz konusu neden sürüp gider. Kuzin Bette, Lorraine'in bu yabani insanı, bu biraz da hain insan, halk arasında düşünüldüğünden daha çok yaygın olan karakterler kategorisindendi; halkın devrimler sırasındaki tutumu bu türden bir karakterle açıklanabilir.

Bu sahne başladığı sırada Kuzin Bette modaya göre giyinmeyi gönülden istemiş olsaydı; Parisli kadınlar gibi her yeni moda olan şeyi giymeye alışsaydı, insan karşısına çıkabilir ve her yere kabul edilebilir biri olurdu; ama o hep bir söpür gibi dindikti, oysa Paris'te zarif olmayan

kadın yoktur. Kuzin Bette'i Giotto'nun bir kadın figürüne benzeten siyah saçları, sert bakışlı gözleri, keskin yüz çizgileri, teninin Calabria'lılara özgü kuruluğu –ki bu özelliklerden gerçek bir Parisli kadın yararlanabilirdi–, hele o tuhaf giyinişi ona o kadar acayip bir görünüş veriyordu ki kimi zaman Savoie'daki çocukların gezdirdikleri kadın kılığına sokulmuş maymunlara benziyordu. Yaşadığı aile bağlarıyla birleşmiş evlerde çok iyi tanındığı, toplumsal ilişkileri bu çevre ile sınırlı olduğu, kendi evini sevdiği için, tuhaflıkları artık kimseyi şaşırtmıyor, dışarıda da yalnızca güzel kadınlara bakılan Paris'in sokaklarındaki o büyük kaynaşma içinde yok olup gidiyordu.

Hortense'in o sırada kahkahayla gülmesine Kuzin Bette'in bir inadinı yenmesi neden olmuştu; üç yıldır beklediği bir itirafı sonunda onun ağzından koparmıştı. Evde kalmış bir kız her ne kadar ağzı sıkı olsa da, ona her zaman konuşma perhizini bozduracak bir duygu vardır; bu, kendini beğenmişlik duygusudur! Üç yıldır, bir konuyu pek merak eden Hortense, kuzinini durmadan tam bir saflıkla soru yağmuruna tutuyordu: Kuzininin neden evlenmediğini öğrenmek istiyordu. Beş talibin geri çevrilme öyküsünü bilen Hortense kafasında küçük bir roman kurmuştu: Kuzin Bette'in gönlünde biri olduğunu sanıyor, bu da bir şakalaşma savaşına yol açıyordu. Hortense kendisinden ve kuzininden söz ederken şöyle diyordu: "Biz kızlar!" Kuzin Bette de birçok kez şaka yollu şöyle yanıt vermişti: "Kim söylüyor size bir sevgilim olmadığını?" Kuzin Bette'in gerçek ya da uydurma sevgilisi, o zaman birtakım tatlı şakalara konu oldu. Bu küçük savaştan üç yıl sonra Kuzin Bette'in evlerine son gelişinde Hortense'in sözü şu olmuştu:

"Sevgiliniz nasıl?"

"İyi, iyi," demişti, "ama biraz acı çekiyor zavallı genç."

"Ya! İnce duygulu biri, öyle mi?" diye sormuştu barones gülerek.

"Herhalde öyledir, sarışın kendisi... Benim gibi bir kara kız ancak bir sarışını sevebilir, Ay rengi birini."

"Peki, kim bu? Ne iş yapar?" diye sordu Hortense. "Bir prens mi yoksa?"

"Alet edevat prensi, ben nasıl masura kraliçesiysem. Benim gibi zavallı bir kızı konak sahibi, devlet tahvillerinden düzenli geliri olan biri veya bir dük ya da senin peri masallarındaki gibi bir yakışıklı prens sevebilir mi?"

"Ah! Onu çok tanımak isterdim!" diye bağırmişti Hortense, gülümseyerek.

"Bir yaşlı keçiye sevebilen kişinin nasıl olduğunu öğrenmek için, öyle mi?" demişti Kuzin Bette.

"Herhalde keçi sakallı çirkin bir yaşlı memurdur!" demişti Hortense da annesine bakarak.

"Bakın, burada yanılıyorsunuz, matmazel!"

"Demek bir sevgilin var ha?" diye sormuştu Hortense başarı kazanmış gibi bir edayla.

"Senin sevgilin olmadığı ne kadar gerçekse, benim sevgilim olduğu o kadar gerçek!" diye yanıt vermişti Kuzin Bette, incinmiş gibi bir tavırla.

"Pekâlâ! Bir sevgilin varsa, Bette, neden onunla evlenmiyorsun?" demişti barones, kızına bir işaret yaparak. "Üç yıldır sözü ediliyor, onu incelemek için zamanın olmuştur; eğer sana bağlı kalmışsa, onun için usandırıcı olacak bir durumu uzatmamalısın. Hem zaten bu bir vicdan işidir; üstelik, gençse yaşlılıkta dayanacak bir yoldaşa sahip olmanın zamanıdır şimdi."

Kuzin Bette baronese gözlerini ayırmadan uzun uzun bakmış, onun güldüğünü görerek şöyle yanıt vermişti:

"İki çıplak bir hamama yakışır; adam işçi, ben işçi; çocuklarımız olursa, onlar da işçi olacaklardır... Hayır, hayır; biz bir birimizi gerçekten seviyoruz. Böylece daha ucuz!"

“Neden saklıyorsun onu?” diye sormuştu Hortense.

“Ortaya çıkacak gibi değil!” demişti evde kalmış kız gülerek.

“Seviyor musun onu?” diye sormuştu barones de.

“Oh! Elbette! Yalnızca kendisini seviyorum bu sevimli çocuğun. Dört yıldır gönlümde taşıyorum onu.”

“Eh öyleyse! Yalnızca kendisini seviyorsan,” demişti barones ciddi ciddi, “böyle biri de varsa, ona karşı bayağı suçlu sayılırsın. Sevmenin ne demek olduğunu bilmiyorsun sen.”

“Biz kadınlar bu işi doğuştan biliriz!” dedi Kuzin Bette.

“Hayır; seven, ama yine de hep bencil davranan kadınlar vardır; sen de onlardan birisin!”

Kuzin Bette başını öne eğmişti; bakışı da onunla göz göze gelecek kimseyi tir tir titretirdi, ama o elindeki masuraya bakmaktaydı.

“Bu sözde sevgilini bize tanıtırsan, Hector onu belki bir işe yerleştirip, para kazanacak bir duruma getirir.”

“Olacak iş değil bu,” demişti Kuzin Bette.

“Peki, neden?”

“Çünkü adam bir Polonyalı sayılır, bir sığınmacı...”

“Bir komplocu falan mı?” diye bağırmişti Hortense. “Mutlusun sen de ha! Birtakım serüvenleri olmuş mu?”

“Polonya için savaşmış, canım. Bir lisede öğretmenmiş, ayaklanmayı ilk önce bu lisenin öğrencileri başlatmış; bu göreve Grandük Konstantin tarafından yerleştirildiği için, bağışlanma umudu da yokmuş...”

“Ne öğretmeniymiş?”

“Güzel sanatlar!”

“Peki, bozgundan sonra mı Paris’e gelmiş?”

“1833’te. Almanya’ya yayan gitmiş. “

“Zavallı genç! Kaç yaşında ki?”

“Ayaklanma sırasında ancak yirmi dördündeymiş, bugün yirmi dokuzunda.”

“Senden on beş yaş küçük, öyle mi?” demişti barones.

“Neyle geçiniyor?” diye sormuştu Hortense.

“Yeteneğiyle.”

“Ya! Ders mi veriyor?”

“Hayır,” demişti Kuzin Bette, “ders alıyor, hem de ne acı dersler!”

“Peki, adı ne? Güzel mi?”

“Wenceslas!”

“Şu evde kalmış kızlarda da ne hayal gücü var!” diye bağırmuştu barones. “Anlattıklarına bakılırsa, insanın sana inanası geliyor, Lisbeth.”

“Görmüyor musun, anne, adam o kadar çok kırbaç yemiş bir Polonyalı ki Kuzin Bette ona vatanının bu tatlı yanını arımsatıyor.”

Üçü de gülmeye başlamış, Hortense da “*O Mathilde*¹...” yerine “*Wenceslas, ruhumun tanrısı!*” diye bir şarkı tutturmuştu. Sanki birkaç saniye bir ateşkes uygulanmıştı.

1 Rossini'nin *Guillaume Tell* operasında Arnold'un aryasına gönderme. (ç.n.) Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

5

**EVDE KALMIŞ KIZLA GENÇ
KIZ ARASINDA**

"Bu küçük kızlar da erkeklerin yalnızca onları sevdiğini sanırlar," demişti Kuzin Bette, Hortense yeniden yanına gelince.

"Haydi," demişti Hortense, kuziniyle baş başa kaldığında, "Wenceslas'ın kont olmadığını bana kanıtla, sana sarı kaşmir şalımı vereyim."

"Canım, adam kont işte!"

"Tüm Polonyalılar konttur!"

"Polonyalı değil ki o; Li... Lit..."

"Litvanyalı mı?"

"Hayır."

"Livonyalı mı?"

"Evet, öyle!"

"Peki, soyadı ne?"

"Bak, sır saklayabilir misin, öğrenmek isterim."

"Oh, kuzinim! Dilsiz olurum."

"Balıklar gibi mi?"

"Balıklar gibi!"

"Sonsuz yaşamın boyunca mı?"

"Sonsuz yaşamım boyunca!"

“Hayır, bu dünyadaki mutluluğun üzerine söz ver.”

“Söz veriyorum.”

“Peki öyleyse! Wenceslas Steinbock!”

“Bu adı taşıyan, XII. Charles’ın generallerinden biri vardı.”

“Babasının amcasıymış! Babası ise İsveç kralının ölümünden sonra Livonya’ya yerleşmiş, ama 1832 savaşında servetini kaybetmiş, sonra da zavallı çocuğu sekiz yaşında beş parasız bırakarak ölmüş. Grandük Konstantin, Steinbock soyadından ötürü onu korumuş, okula yerleştirmiş.”

“Sözümünden caymadım,” demişti Hortense, “onun var olduğunu bir şekilde kanıtla bana, sarı şalım senin olsun! Ah! Bu sarı renk de esmerlere pek yakışır!”

“Sırrımı saklayacak mısın?”

“Ben de kendi sırlarımı sana açarım.”

“Pekâlâ! Gelecek kez geldiğimde, kanıtı da getireceğim.”

“Ama kanıt sevgilin olmalı,” demişti Hortense.

Paris’e gelişinden bu yana kaşmir şallara hayran olan Kuzin Bette’i baronun 1808’de karısına alıp da kimi ailelerdeki gelenek gereği 1830’da anneden kızı geçmiş bu sarı kaşmir şala sahip olmak düşüncesi büyülemişti. On yıldır şal bayağı yıpranmıştı, ama sandal ağacından bir kutuda saklanan bu değerli kumaş, baronesin ev eşyası gibi, evde kalmış kızı hâlâ yeni görünüyordu.

Bir gün el çantasının içinde doğum günü için baronese verilmek üzere, ona göre o inanılmaz sevgilinin var olduğunu kanıtlayacak bir armağan getirmişti.

Bu armağan gümüş bir madalyondu. Üstünde kazılı, etrafı dallarla, yapraklarla çevrili, sırt sırta vermiş üç küçük figür vardı; elleri üstünde dünyayı tutan bu figürler İnancı, Umudu ve Yardımseverliği simgeliyorlardı. Birbirleriyle boğuşan canavarların üstüne basmışlardı,

simgesel yılan da bu canavarların arasında kıvranıyordu. 1846'da Matmazel de Fauveau'lar, Wagner'ler, Jeanest'ler, Froment Maurice'ler ve Liénard gibi ağaç heykelticileri Benvenuto Cellini'nin sanatını adamakıllı geliştirdikten sonra, bu başyapıt kimseyi şaşırtmazdı, ama şu sırada, mücevherden çok iyi anlayan bir genç kız, bu madalyonu Kuzin Bette ona "Bak bakalım, nasıl bulacaksın bunu," diyerek uzattığında, eline alıp evirip çevirirken ağzı açık kaldı. Figürler biçimleriyle, giysileriyle ve canlılıklarıyla Raffaello okuluna aittiler; yapım açısından da Donatello'nun, Brunelleschi'nin, Ghiberti'nin, Benvenuto Cellini'nin, Jean de Bologne'un vb. yarattıkları Floransa okulunun bronz heykelticilerini andırıyorlardı. Rönesans döneminde Fransa'da kötü tutkuları simgeleyen canavarlar kadar fantezist şekilli canavarlar betimlenmemiştir. Erdemleri simgeleyen hurma dalları, eğreltiotları, sazlar, kamışlar ise bunları yapanları usandıracak derecede etkili, zevkli, düzenliydi. Bir şerit üç başı aralarından geçip birbirine bağlıyordu ve başların aralarındaki her boşlukta bir W, bir dağ keçisi ve *fecit*¹ sözcüğü görülüyordu.

"Kim yapmış bunu?" diye sordu Hortense.

"Kim olacak, sevgilim!" diye yanıt verdi Kuzin Bette. "On ay çalışmış üzerinde. Benim daha çok kılıç püskülü yapmama da yararı oldu bunun... Bana Steinbock'un Almandada *kayalık hayvanı* ya da dağkeçisi anlamına geldiğini söyledi. Yapıtlarına böyle imza atmayı düşünüyor. Oh! Senin o şalın benim artık!"

"Peki, neden?"

"Böyle bir mücevheri ben satın alabilir miyim? Ismarlayabilir miyim? Bu olanaksız; öyleyse, bunu bana biri vermiştir. Kim böyle güzel armağanlar verebilir? Ancak bir âşık!"

1 Yapmıştır, yapan anlamında Latince söz. Yapıtta sanatçının imzası ile birlikte kullanılır. (ç.n.)

Hortense, Lisbeth Fischer'i farkına varsa korkutacak bir duygu ve düşüncelerini saklama çabası içinde tüm hayranlığını belirtmekten elinden geldiğince kaçındı; oysa kusursuz, incelikli, beklenmedik bir başyapıt gördüklerinde ruhları güzel şeylere açık insanların duydukları türden bir heyecan içindeydi.

"Vallahi," dedi, "çok güzel."

"Evet, güzel," diye yineledi evde kalmış kız, "ama ben portakal rengi bir şalı yeğlerim. Ya, işte böyle, yavrum! Sevgilim zamanını bu şekilde çalışmakla geçiriyor. Paris'e gelişinden bu yana böyle ufak saçma şeylerden üç-dört tane yaptı. Dört yıllık inceleme ve uğraşmanın meyvesi de bu. Dökümcülerin, kalıpçıların, kuyumcuların yanında çırak olarak çalışmış... Boş ver! Binlercesi, yüzlercesi bu yoldan geçmiş. Mösyö bana birkaç ay içinde ünlü ve zengin olacağını söylüyor."

"Demek görüyorsun onu?"

"Hoppala! Sana masal anlattığımı mı sanıyorsun? Gülererek de olsa sana gerçeği söyledim."

"Peki, seni seviyor mu?"

"Tapıyor bana!" dedi Kuzin Bette ciddi bir tavır takınarak. "Bak, yavrum, yalnızca soluk benizli, tatsız kadınlar tanımış; tüm o kuzeyli kadınlar öyledir ya; benim gibi esmer, incecik, genç bir kız onun yüreğini ateşledi. Ama kimse duymasın! Bana söz verdin."

"Bıraktığın o beş kişi gibi bunu da bırakırsın," dedi Hortense, alaylı bir tavırla madalyona bakarak.

"Beş, değil altı kişi, matmazel, birini Lorraine'de bıraktım; adam benim için bugün bile Ay'ı yerinden söküp getirir."

"Şimdiki daha iyisini yapıyor," dedi Hortense, "güneşi getiriyor sana."

Art arda şaka yollu söylenmiş bu sözler ve kesti-
rilebileceği gibi bunları izleyen delilikler gülüşmeleri

doğuruyordu; bu gülüşmeler de, kızını yaşının verdiği tüm neşeye kaptırmış görünce, baronesin kaygılarını artırmış, kızının bugününü yarını ile kıyaslamasına yol açmıştı.

“Peki ama, altı aylık bir çalışmayı gerektiren böyle mücevherler armağan etmesi için sana çok şey borçlu olması gerekmez mi?” diye sordu Hortense. Bu mücevher onu derin derin düşündürüyordu.

“Ah! Sen de bir defada çok şey öğrenmek istiyorsun!” diye yanıt verdi Kuzin Bette. “Ama, dinle... Bak, seni davereli bir işe ortak edeceğim.”

“Sevgilinle birlikte mi olacağım bu işte?”

“Oh! Onu görmeye can atıyorsun! Ama, anlıyor musun, beş yıl boyunca sevgilisini tutmayı becermiş kuzininiz Bette gibi evde kalmış bir kız, elbette onu göstermez... Öyleyse beni rahat bırak. Bak, benim ne kedim, ne kanaryam, ne köpeğim ne de papağanım var; benim gibi bir cadının da seveceği, üzeceği bir şeyi olması gerekir. İşte benim de bir Polonyalım var.”

“Bıyığı var mı?”

“Bu kadar uzun,” dedi Kuzin Bette, ona sırma sarı bir mekik göstererek.

Her zaman işini yanında kente getirir ve yemek vaktini beklerken çalışırdı.

“Bana boyuna soru sorarsan, hiçbir şey öğrenemezsin,” dedi. “Sen ancak yirmi iki yaşındasın, ama kırk iki, hatta kırk üç yaşında olan benden daha gevezesin.”

“Dinliyorum; bak, put kesildim,” dedi Hortense.

“Sevgilim 25 santim boyutunda bir grup bronz heykel yapmış,” dedi yeniden konuşmaya başlayan Kuzin Bette. “Samson’un bir aslanı parçalayışını gösteren bu heykeli, Samson kadar eski olduğuna inandırmak için toprağa gömüp paslandırmış. Bu başyapıt evime yakın, Carrousel Meydanı’ndaki antikacılardan birinin dükkânında

sergiliniyormuş. Ticaret ve Tarım Bakanı Mösyö Popinot'yu ve Rastignac Kontu'nu tanıyan baban onlara bu heykelden, geçerken gördüğü güzel bir antika olarak bir söz edebilse! Anlaşılan önemli kişiler bizim kılıç püsküllerine değil, bu gibi eşyaya bayılıyorlar; bu bozulmuş bakır parçasını satın aldıklarında ya da hatta incelemeye geldiklerinde sevgilim servet sahibi olacak. Zavallı çocuk bu saçma şeyin antika sanılacağını ve çok iyi para edeceğini ileri sürüyor. O zaman, o bakanlardan biri bunu alacak olursa, ortaya çıkıp kendisinin yapıtı olduğunu kanıtlayacak ve çok ünlü olacakmış! Kendini çok yükseklerde sanıyor; gururlu bu genç, iki yeni kontun gururuna bedel bu gururu."

"Yeni bir Michelangelo demek, ama bir âşık olarak aklını yitirmiş," dedi Hortense. "Peki, ne kadar istiyor buna?"

"Bin beş yüz frank... Antikacı daha aşağıya vermez, çünkü o da bir pay alacak."

"Babam," dedi Hortense, "şu sırada kralın Meclis'te görevlendirdiği bir üye; burada her gün iki bakanı görüyor, gerekeni yapacaktır, üstüme alıyorum bu işi. Zengin olacaksınız, Madam Kontes Steinbock."

"Yok, yok, çok tembel benim adamım; haftalarca kımızı mumla uğraşıp duruyor, ama hiçbir şey ilerlemiyor. Boş ver! Günlerini Louvre'da, kütüphanede baskı resimlere bakmakla, bunları kopya etmekle geçiriyor. Boş gezenin boş kalfası."

İki kuzin şakalaşmayı sürdürdü. İnsan nasıl zorla gülerse, Hortense da öyle gülüyordu, çünkü tüm genç kızların başına gelen o aşk sarmıştı onu; bilinmeyen bir erkeğe karşı duyulan aşk, belirsizliğe dair bir aşk. Bu durumda bu kızların düşünceleri rastlantı sonucu karşılırlarına çıkmış bir figür çevresinde toplanır, tıpkı kırağının oluşturduğu çiçeklerin rüzgârın etkisiyle bir pencere kenarına asılı kalmış

saman çöplerinin çevresinde toplanması gibi. Hortense on aydır kuzininin o hayali sevgilisini kafasında gerçek bir insan yapmıştı, ne de olsa annesi gibi kuzininin hiç evlenemeyeceğine inanıyordu. Sekiz gündür de bu hayalet, Kont Wenceslas Steinbock olmuştu; hayaletin bir kimliği vardı şimdi; sis katlaşıp otuz yaşında bir genç adam şeklini alıyordu. Hortense'in elinde tuttuğu, bir tür Muştulama¹ değerinde olan, içinde dehanın bir ışık gibi parıldadığı madalyon bir tılsım gücü kazanmıştı. Hortense kendini o kadar mutlu hissediyordu ki bu kontun tarihsel bir kişilik olduğundan kuşkulandırmaya başladı; kanı kaynıyordu, kuzinini kandırmak için delicesine gülüyordu.

"Galiba salonun kapısı açıldı," dedi Kuzin Bette. "Gidip bakalım Mösyö Crevel gitmiş mi."

"Annem iki gündür çok üzgün, sözü edilen evlilik işi kuşkusuz bozuldu."

"Boş ver! Yeniden düzelebilir; sana şunu söyleyebilirim: Kraliyet Mahkemesi'nde bir yargıç söz konusuymuş. Başkan eşi olmak hoşuna gider mi? Bak, bu iş Mösyö Crevel'e kaldıysa, o bana bir şeyler söyleyecektir; bu işte umut var mı yok mu, yarın öğrenirim!"

"Kuzinim, şu madalyonu bana bırak," dedi Hortense, "kimseye göstermem... Bir ay sonra annemin doğum günü; o gün sabahтан geri veririm sana onu."

"Olmaz, ver onu bana şimdi... Bir kutu da gerekiyor içine koymak için."

"Canım, babama göstereceğim onu, bakanla bu konuda bilgi sahibi olarak konuşsun diye, çünkü devlet adamları şereflerini tehlikeye sokmamalı."

"Pekâlâ! Ama annene gösterme; senden tüm istediğim bu; çünkü sevgilim olduğunu öğrenirse, benimle alay eder."

1 Hristiyan inancına göre, Cebrail'in Meryem Ana'ya, İsa'nın anası olacağını haber vermesi ünlü ressamların çoğu zaman işlediği bir tema olmuş, bu temayla ilgili birçok değerli tablo üretilmişti. (ç.n.)

"Söz veriyorum."

İki kuzin küçük salonun kapısına baronesin içeride bayıldığı sırada geldi; Hortense'ın attığı çığlık da baronesi ayıltmaya yetti. Kuzin Bette ona koklatmak üzere ferahlatıcı bir şey getirmeye gitti; geri geldiğinde anneye kızı sarmaş dolaş olmuş buldu; anne kızının korkusunu şöyle söyleyerek yatıştırmaya çalışıyordu:

"Önemli bir şey değil, sinir krizi... Bak baban geldi," diye ekledi; baronun geldiğini kapıyı çalışından anlamıştı. "Sakın ona bundan söz etme."

Adeline kocasını karşılamak için ayağa kalktı; niyeti onu bahçeye çıkarıp yemek saatine kadar bozulan evlenme işinden söz etmek, onu gelecek konusunda konuşturmak ve birkaç öğüt vermeye çalışmaktı.

Baron Hector Hulot, Napoléon dönemine özgü Meclis üyesi kıyafetiyle göründü, imparatorluk yandaşları (imparatorluğa bağlı kişiler) o askervari kasılışlarından, çene altına kadar düğmelenmiş altın düğmeli mavi giysilerinden, siyah tafta kravatlarından kolayca belli olurlar; ayrıca içinde bulundukları çabuk değişen durumların gerektirdiği despotça buyurma alışkanlıklarıyla edindikleri o sert yürüyüş biçimlerinden de onları tanırırsınız. Kabul etmek gerekir ki, baronun ona yaşlı dedirtecek hiçbir yanı yoktu; gözleri o kadar iyi görüyordu ki gözlüksüz okuyabiliyordu; kapkara favorilerle çevrili uzun yüzünün kanlı canlı insanları belirten, mermer damarları gibi damarlarla canlanmış bir rengi vardı; kemerle sıkıldığı göbeği de Brillat-Savarin'in¹ dediği gibi kıvamında kalmıştı; soylu kişilere özgü havası ve çok nazik davranışları Crevel ile birlikte bunca fındık kırmuş olan bu çapkın adamı kabuk gibi örterek gizliyordu. Güzel bir kadın gördüğünde gözleri parlayan ve tüm güzel kadınlara, yoldan geçmekte

1 Jean Anthelm Brillat-Savarin. Fransız yargıç, yazar, ünlü gastronom. (1755-1826). Daha çok gastronom olarak tanınır. (ç.n.)

olan ve bir daha göremeyecekleri güzel kadınlara bile gülümseyen erkeklerden biriydi.

“Konuştun mu, dostum?” dedi Adeline kocasına, yüzünü asık görünce.

“Hayır,” dedi Hector, “adamların iki saat boyunca bir türlü oylamaya geçmeden konuşmalarını dinlemekten bunaldım... Laf savaşı yapıyorlar, söyledikleri de düşmanı dağıtmayan süvari saldırılarına benziyor! İş yerine laf; bu da, mareşale ayrılırken söylediğim gibi, yürümeye alışık insanların pek hoşuna gitmiyor... Bakın, bakan sıralarında canım yeterince sıkıldı, şimdi burada eğlenmeye bakalım. Merhaba Keçi, merhaba Oğlak!”

Kızını boynuna sarılıp öptü, şakalaşıp sıkıştırdı, kucığına oturttu, başını omzuna dayadı, o güzel altın sarısı saçları yüzünde duyumsamak için.

Carı sıkkın, yorgun, dedi içinden Madam Hulot, biraz daha canını sıkacağım birazdan, bekleyelim. “Bu akşam bizimle kalıyorsun, öyle mi?” diye sordu yüksek sesle.

“Hayır, yavrularım. Yemekten sonra gidiyorum. Keçi’nin, çocuklarımin ve kardeşimin günü olmasaydı, beni göremeyecektiniz.”

Barones gazeteyi alıp tiyatro programlarına baktı, gazeteyi yerine koydu; opera sütununda *Şeytan Robert*¹ oyununu ile ilgili haberi okumuştı; İtalyan Operası’nın altı aydır Fransız Operası’na devrettiği Josépha, Alice rolünde şarkı söylüyordu. Bu sessiz oyun baronun gözünden kaçmamıştı; uzun uzun karısına baktı. Adeline gözlerini yere indirdi, bahçeye çıktı, baron da onun arkasından gitti.

“Söylesene, ne var Adeline?” dedi baron belinden kavrayıp onu kendine çekip sıkıştırarak. “Bilmiyor musun ki ben seni daha çok seviyorum...”

“Jenny Cadine’den ve Josépha’dan daha çok ha!” diye yanıt verdi çekinmeden, onun sözünü keserek.

1 Giacomo Meyerbeer’in (1791-1864) operası. (ç.n.)

“Kim söyledi bunu sana?” diye sordu baron, karısını bırakıp iki adım geri çekilirken.

“İsimsiz bir mektup aldım, okuduktan sonra da yak-tım. Mektupta, dostum, Hortense’ın evlenme işinin çekti-ğimiz para sıkıntısı yüzünden suya düştüğü bildiriliyor-du. Karın, sevgili Hector, bu konuda hiç ağzını açar mı. Senin Jenny Cadine ile olan ilişkini biliyordu, hiç şikâyet etti mi? Ne var ki Hortense’ın annesi sana gerçeği söyle-mek zorunda.”

Hulot, bir süre sessiz kaldı; bu sessizlik karısını kor-kutmuştu, kalp atışları duyuluyordu; Hulot, sonra ses-sizliğini bozup kollarının çaprazını çözdü, kadına sarıldı, göğsüne bastırdı, alnundan öptü ve ona coşkunun verdiği aşırı bir güçle şöyle dedi:

“Adeline sen bir meleksin, bense bir alçak.”

“Hayır! Hayır!” dedi barones, kendisi hakkında kötü bir şey söylemesini engellemek için ansızın elini onun du-daklarına kapatarak.

“Doğru, şu sırada Hortense’a verecek meteliğim yok; dolayısıyla çok üzgünüm; ama mademki bana böyle içini açtın, ben de senin içine beni bunaltan dertlerimi döke-yim... Amcan Fischer sıkıntıda; buna ben neden oldum; benim için yirmi beş bin franklık bir senet imzaladı! Tüm bunlar da beni aldatan, arkamdan benimle alay eden, bana kart *boyalı kedi* diyen bir kadın yüzünden! Ah! Bir kötü alışkanlığın bir aileyi geçindirmekten daha pahalıya mal olması da korkunç!.. Hem de karşı konulamaz bir şey! Şim-di o iğrenç Yahudi kadının evine bir daha gitmeyeceğime sana söz veririm, ama bana iki satır yazarsa, yine giderim, tıpkı imparatorun zamanında savaşa gidildiği gibi.”

“Üzme kendini, Hector,” dedi kadıncağz kocasının gözlerinden akan yaşları görünce üzüntüye kapılıp kızını unutarak. “Bak, elmaslarım var; amcamı kurtar her şey-den önce!”

“Elmasların ancak yirmi bin frank eder; bugün bu Fischer Baba’ya yetmez; onun için, sen onları Hortense’a sakla. Yarın maresali göreceğim.”

“Zavallı dostum!” diye bağırdı barones Hector’unun ellerini tutup öperken.

Tüm tartışma bundan ibaret oldu. Adeline elmaslarını kocasına bırakıyor, kocası da bunları kızı Hortense’a veriyordu. Bu davranışı soylu bir davranış olarak görüyordu kadın; tüm gücünü yitirmişti.

“Evin efendisidir; her şeyi alabilir, elmaslarımı bana bırakıyor, bir Tanrı o!”

Adeline’in düşüncesi de böyleydi; kuşkusuz o, tatlı diliyle bir başka kadının kıskançlık yüzünden kapılacağı öfkeyle elde edebileceğinden çok daha fazlasını elde etmişti.

Bir ahlakçı, genelde, iyi eğitim görmüş, ama kötülüğe pek eğilimli insanların erdemli insanlardan daha sevimli olduklarını yadsıyamaz. Bağışlatacak suçları olduğu için, kendilerini yargılayacak olanların kusurlarını önemsiz buluyormuş gibi görünerek şimdilik onlardan hoşgörü diler ve kusursuz kişilermiş gibi geçinirler. Erdemli insanlar arasında da sevimli olanlar vardır. Erdem kendisini herhangi bir zahmete girmekten bağışık tutacak kadar güzel bulur. Hem gerçekten erdemli olanların neredeyse tümünün, çünkü ikiyüzlüleri ayırmak gerekir, durumları ile ilgili ufak tefek kuşkuları vardır; yaşam denen büyük pazarda aldatılmış olduklarını sanırlar; iyi anlaşılmadıklarını ileri süren insanlar gibi, onlar da acı sözler sarf ederler. İşte, ailesinin yıkımına neden olduğu için kendisini suçlu gören baron da aklının ve kandırıcı sevimliliğinin tüm kaynaklarını karsı, çocukları ve Kuzin Bette için ortaya döktü. Oğlunun, meme çocuğu küçük Hulot ile Célestine Crevel’in geldiğini görünce, gelinine çok hoş davrandı, onu gönlünü okşayıcı sözlere boğdu; Célestine’in gururu

da bunlara alışık değildi, ne de olsa hiçbir zengin kız bu kadar bayağı, bu kadar değersiz olmamıştır. Dede yumurcağı alıp öptü, onu pek tatlı, pek şirin buldu; onunla dadılar gibi konuştu; bu tombul bebeğin kendisinden daha büyük bir adam olacağını kestirip attı; oğlu Hulot'ya da pohpohlayıcı sözler söyledikten sonra bebeği tutması için sütüne şişko dadı Normandiyalı kadına geri verdi. Bu sırada Célestine barones ile "Ne tapılası adam!" demek istercesine bakıştı. Doğal olarak, kayınpederini kendi babasının saldırılarına karşı savunuyordu.

Baron, kendisini sevimli bir kayınpeder ve *bunak* bir dede gibi gösterdikten sonra, oğlunu bahçeye çıkardı; ona Meclis'te o sabah ansızın ortaya çıkmış nazik bir durum karşısında takınılacak tutum hakkındaki pek anlamlı düşüncelerini anlatmak istiyordu. Görüşlerinin derinliğiyle genç avukatı hayran bıraktı; dostça tonuyla, özellikle de kendi düzeyine çıkarmak istiyormuş gibi sergilediği bir tür saygılı tavrıyla onu duygulandırdı.

Oğul Mösyö Hulot elbette 1830 Devrimi'nin ürettiği gençlerden biriydi. Politikaya çok düşküncü, yapmacık bir ağırbaşlılıkla egemen olduğu umutlarına karşı saygılıydı, gözü de, Fransız konuşma dilinin elmas değerindeki keskin sözcüklerini kullanmadan, sıradan birtakım tümceler kurarak hep ün kazanmaktaydı; ama bayağı ağırbaşlıydı, çalım satmayı da ağırbaşlılık sanırdı. Böyle insanlar içinde eski zamanın bir Fransız bulunan gezgin tabutlar gibidir; Fransız ara sıra kımıldanır ve İngiliz kabuğuna tekme atar, ama hırsı onu engeller, o da içeride boğulmaya razı olur. Bu tabut her zaman siyah bir çuha ile kaplıdır.

"Oh! Kardeşim geldi!" deyip, kontu salonun kapısında karşılamaya gitti baron.

Belki ölen Mareşal Montcornet'nin yerine geçecek olan bu kişiyi sarılıp öptükten sonra, koluna girerek sevgi ve saygı gösterileriyle alıp getirdi.

Oturumlara katılmaktan sağırlığı nedeniyle bağışık tutulan bu Yüksek Meclis üyesinin yılların ne de olsa etkilediği güzel bir başı, şapkasının baskısıyla başına yapışamayacak kadar gür kırlaşmış saçları vardı; ufak tefekti, tıknazdı, kurumuştı; henüz başlamış yaşlılığını dipdiri haliyle koruyordu; aşırı etkinliğini dinlendirmek zorunda kaldığı için zamanını okumakla gezinmek arasında paylaşıyordu. Yumuşak başlılığı beyaz yüzünden, duruşundan, akla yatkın sözlerle dolu nazik konuşmalarından belli oluyordu. Savaştan, seferden hiç söz etmezdi; büyüklük taslamaya gereksinim duymayacak kadar büyük olduğunu bilirdi. Bir toplantıda bulunduğu sırada, rolü kadınların isteklerini sürekli gözlemekle sınırlı kalırdı.

“Bakıyorum, hepinizin neşesi yerinde,” dedi baronun bu küçük aile toplantısında çevreye yaydığı canlılığı görünce. “Hortense da bir türlü evlenemedi,” diye ekledi; yengesinin yüzünde üzüntüsünün izlerini fark etmişti.

“Elbette yakında o da olur,” dedi Kuzin Bette onun kulağına korkunç bir sesle bağırarak.

“Sen de yok musun, çiçeklenmek istemeyen kötü tohum!” dedi kont gülerek.

Forzheim kahramanı kont, Kuzin Bette’i oldukça severdi, çünkü aralarında benzerlikler vardı. Eğitimsizdi, halkın içinden gelmişti, cesareti askerlikteki başarısının tek etkeni olmuştu; sağduyusu da aklının yerini tutuyordu. Şerefli biriydi; elleri temizdi, kötülüğe bulaşmamıştı, güzel yaşamını ailesi arasında parlak bir şekilde tamamlıyordu; kardeşinin hâlâ açığa çıkmamış sapkınlıklarından kuşkulanmadan, tüm sevgilerini bu aile içinde toplamıştı. En ufak bir anlaşmazlığın çıkmadığı, erkek ve kız kardeşlerin birbirlerine aynı derecede sevgi gösterdikleri bu bir araya gelişin güzel görünümünün tadını hiçbiri onun kadar çıkarmıyordu. Célestine de çabucak aileden sayıldığı için, o iyi yürekli kontcağız ara sıra Crevel Baba’nın

neden gelmediğini soruyordu. Célestine de bağırarak ona “Babam köyde!” derdi. Bu kez ona eski ıtriyaçının gezide olduğu söylendi.

Ailesinin gerçekten bu kadar kaynaşmış olması Madam Hulot’nun şöyle düşünmesine yol açtı: “İşte mutlulukların en güvenilir olanı. Bu mutluluğumuzu kim bozabilir?”

Gözdesi Adeline’le baronun pek ilgilendiğini gören general bunu öyle şakaya aldı ki gülünç duruma düşmekten korkan baron bu kez iltifatlarını gelinine yöneltti; gelin bu aile sofralarında her zaman baronun pohpohlamalarına, ilgisine konu olurdu, çünkü adam onun aracılığıyla Crevel Baba’yı yeniden eve getirmeyi ve ona her türlü hıncını unutturmayı umuyordu.

Bu aile yaşantısını kim görse babanın çok sıkıntıda, annenin umutsuzluk içinde, oğulun babasının geleceği konusunda çok kaygılı olduğuna, kızın da kuzininin elinden sevgilisini almakla uğraştığına inanmakta güçlük çekerti.

6

ENAYİLERİN DÜZENBAZLARIN ÖNÜNDE GİTTİĞİ GİBİ, GÜZEL KADINLARIN KENDİLERİNİ ÇAPKINLARIN ÖNÜNDE BULDUKLARI GÖRÜLÜR

Saat yedide baron kardeşinin, oğlunun, baronesin ve Hortense'ın kâğıt oyununa (whist) daldıklarını görünce, yanına Kuzin Bette'i de alarak metresini Opera'da alkışlamaya gitmek üzere evden ayrıldı. Doyenné Sokağı'nda oturan Kuzin Bette, bu sokağın bulunduğu mahallenin ısı-sızlığını bahane ederek her zaman yemekten sonra kalkıp gitmek isterdi. Parisliler onun böyle ihtiyatlı davranmasını akıllıca bulduklarını söyleyeceklerdir.

Eski Louvre boyunca uzanan bu blok evlerin varlığı, Fransızların sağduyuya karşı çıkışlarından biridir; kendilerine tanınan akıllılık derecesinden ötürü Avrupa'nın içi rahat edip de artık kendilerinden korkmaması için böyle davranırlar. Belki de burada bilmeden büyük bir politik düşünce sahibi olmuşuzdur. Bugünkü Paris'in bu köşesini betimlemek elbette fuzuli bir çaba olmaz, çünkü insan ileride burasını zihninde tasarlayıp canlandıramayacaktır. Louvre'u kuşkusuz bitmiş görececek olan torunlarımız

da, Paris'in göbeğinde, üç hanedanın bu son otuz yıl içinde Fransa'nın ve Avrupa'nın seçkin kimselerini kabul ettiği bu sarayın karşısında böyle bir çirkinliğin otuz altı yıl kalmış olabileceğine inanmak istemeyeceklerdir.

Carrousel Köprüsü'ne çıkan geçitten Müze Sokağı'na uzanan yol üstünde, Paris'e birkaç günlüğüne gelmiş birinin bile gözüne cepheleri harap durumda on kadar ev çarpar. Bezmiş olan ev sahipleri bunların içinde hiçbir onarım yaptırmazlar ve bunlar Napoléon'un Louvre'u tamamlamaya karar verdiği günden bu yana yıkılmakta olan eski bir mahallenin kalıntılarıdır. İçinde oturanların, belki de hiçbir zaman kimse görülmediği için, birer hayalet oldukları bu karanlık ve ıssız blok evlere giriş çıkışlar yalnızca Doyenné Sokağı ve Doyenné Çıkmazı'ndan yapılır. Müze Sokağı'nın kaldırımından çok daha alçak olan kaldırım, Froidmanteau Sokağı'nın kaldırımı ile aynı düzeydedir. Alanın yükseltilmesiyle toprağa gömülmüş olan bu evler, Louvre'un bu yanında kuzey rüzgârının kararttığı yüksek galeri duvarlarının hiç kaybolmayan gölgesiyle örtülmüştür. Karanlık, sessizlik, buz gibi bir hava, içinde birçok oyuk bulunan toprağın derinliği bir araya gelip bu evleri kiliselerde ölülerin gömüldüğü mahzenler, canlı mezarlar durumuna getirmiş. Bu yarı ölü mahalleden arabayla geçerken, gözünüz bu daracık Doyenné Sokağı'na takılırsa ruhunuz ürperir; acaba bu sokakta kim oturabilir, bu sokakta, akşamları buranın tehlikeli yere dönüştüğü, gecenin örtüsüne bürünmüş Paris'in kötülüklerinin cirit attığı saatte kimbilir neler oluyor diye insan kendi kendine sorabilir. Bu kadarıyla bile korkunçtur bu durum, ama bu sözde evlerin Richelieu Sokağı tarafında bir bataklıkla, Tuileries tarafında sanki köpüklenen bir kaldırım deniziyle, küçük bahçelerle; galeriler tarafında iç karartan barakalarla; eski Louvre tarafında kesme taş ve yıkıntı bozkırlarıyla çevrili olduğunu

görünce daha da korkunç olur. III. Henri ve pantolonlarını arayan pek kadınsı kıyafetleriyle oğlanları, kesik başlarını arayan Marguerite'in sevgilileri ayakta kalmış bir kilisenin kubbesinin yükseldiği bu ıssız yerlerde herhalde ay ışığında dans etmişlerdir. Bu kilise sanki Fransa'da pek canlı olan Katolik inancının her şeye karşın yaşamını sürdürdüğünü tanıtlamak için hâlâ ayaktadır. İşte neredeyse kırk yıldır Louvre bu karnı deşilmiş duvarlarının, kuyu gibi açık pencerelerinin ağızlarından şöyle bağıyor: "Şu siğilleri çıkarıp atın yüzümden." Kuşkusuz bu tehlikeli yerin yararlı olduğu ve Paris'in göbeğinde bu başkentler kraliçesinin belirgin niteliği olan yoksullukla görkemin yakın birlikteliğini simgelemesi gerektiği kabul edilmiştir. Bu yüzden bu soğuk yıkıntılar, Müze Sokağı'nın o iğrenç barakaları, bu sokağı süsleyen seyyar satıcıların tahta tezgâhlarının oluşturduğu çember, belki üç hanedandan daha daha uzun ve daha mutlu yaşayacaktır!

1823'ten başlayarak, ortadan kalkmaya yazgılı evlerin kirasının ucuz olması, Kuzin Bette'i, mahallenin durumu gece bastırmadan eve dönmek zorunda bıraksa da, burada oturmaya özendirmişti. Bu zorunluluk da zaten onun güneşin batışıyla yatmak, güneşin doğuşuyla kalkmak gibi köylü alışkanlığına uyuyordu; aslında köylüler böylece aydınlanma ve ısınma giderlerinde büyük ölçüde tasarruf sağlıyorlardı. Kuzin Bette, Cambacérès'in daha önce oturduğu ünlü konak yıkılınca meydanı görebilen evlerden birine yerleşmişti.

Baron Hulot karısının kuzinini "Hoşça kal, kuzin!" diyerek bu evin kapısına bıraktığı sırada, ufak tefek, incecik, güzel, çok kibar giyimli, seçkin bir parfüm sürünmüş genç bir kadın da aynı eve girmek üzere arabayla duvar arasından geçiyordu. Kadın, hiçbir art düşüncesi olmaksızın, yalnızca kiracı kadının yanındaki erkeği görmek için baronla bakıştı, ama çapkın baron tüm Parisli erkeklerin,

böcekbilimcilerin dedikleri gibi, içgüdüsel isteklerini ortaya çıkaran, güzel bir kadına rastladıklarında kapıldıkları o güçlü duyguya kapıldı ve heyecanını gizleyen bir tavır takınmak, kadını da gözücuyla izleyebilmek için, arabaya yeniden binmeden önce eldiveninin tekini hesaplı bir yavaşlıkla giydi; kadının elbisesi kıl kumaştan o iğrenç ve hileli iç eteklerle değil, başka bir şeyle hoş bir şekilde dalgalanıyordu.

“İşte,” diyordu baron kendi kendine, “seve seve mutlu edebileceğim hoş bir kadıncağız, çünkü o da beni mutlu edecektir.”

Gizemli kadın sokak üstündeki binaya girişi sağlayan merdivenin sahanlığına ulaştığında, tam olarak arkasına dönmeden, gözücuyla araba kapısına baktı ve hayranlıktan orada çivilenmiş, arzu ve meraktan yanıp tutuşan baronu gördü. Tüm Parisli kadınların yolları üstünde bulunca zevkle kokladıkları bir çiçektir sanki bu. Görevlerine bağlı, namuslu ve güzel kimi kadınlar gezintileri sırasında küçük bir çiçek demeti yapamazlarsa, evlerine asık suratla dönerler.

Genç kadın merdivenden yukarıya hızla çıktı. Az sonra ikinci kattaki dairenin bir penceresi açıldı; kadın burada yanında bir beyle kendini gösterdi; adamın saçları dökük başı, pek öfkeli olamayan bakışı, kadının kocası olduğunu belirtiyordu.

“Ne kurnaz, ne akıllı oluyor şu insanlar!” dedi kendi kendine baron, “kadın böylece bana nerede oturduğunu belirtiyor. Bu da, hele bu mahallede, biraz aşırı kaçıyor. Dikkatli olalım.” Baron *milord*’a bindiği sırada başını yukarıya kaldırdı, karı koca da, sanki baronun yüzü, üzerlerinde Medusa’nın¹ başının mitolojik etkisini uyandırmış gibi, hemen geri çekildi. “Galiba beni tanıyorlar,” diye

1 Yunan Mitolojisi’ne gönderme. Perseus, Medusa’nın baktığı kişileri taşa çeviren gözlere sahip, yılanlarla kaplı korkunç başını kesti. (ç.n.)

düşündü baron. "Öyleyse, her şey anlaşılıyor." Gerçekten de, araba Müze Sokağı'nda yukarıya doğru çıktığında, baron o gizemli kadını bir kez daha görmek için eğildi ve onu yine pencerede buldu. Hayranının içinde bulunduğu arabaya bakarken yakalandığı için utanan genç kadın çabucak oradan uzaklaştı. "Kim olduğunu Keçi'den öğrenirim," dedi kendi kendine baron.

İleride görüleceği gibi, Devlet Danışmanı'nın burada görünmesi çift üzerinde derin bir etki yapmıştı.

"Bu Baron Hulot, canım. Ben onun yönetimindeki dairede çalışıyorum!" diye bağırdı koca, pencerenin önünden çekilirken.

"Hay Allah! Marneffe, avlu tarafında üçüncü katta o delikanlıyla birlikte yaşayan o yaşlı kız demek onun akra-bası! Bunu ancak bugün öğrenmiş olmamız da tuhaf doğrusu, hem de rastlantı sonucu!"

"Matmazel Fischer bir delikanlıyla birlikte yaşıyor ha!" dedi memur koca. "Kapıcı kadın dedikodusudur bu. Bakanlıkta sözü dinlenir bir Devlet Danışmanı'nın baldızından böyle uluorta söz etmeyelim. Haydi, gel yemek yiyelim, dört saattir bekliyorum seni!"

Napoléon'un en ünlü yardımcılarından biri olan Kont Montcornet'nin evlilikdışı doğmuş kızı bu çok güzel Madam Marneffe, yirmi bin frank drahome karşılığında Savaş Bakanlığı'nda küçük bir memurla evlendirilmişti. Ömrünün son altı ayında mareşal olmuş bu ünlü tuğgeneralin hatırı için bu kalem efendisi çalıştığı dairede baş memurluk gibi ummadığı bir göreve gelmişti; ama müdür yardımcısı atanacağı sırada mareşalin ölümü Marneffe ile karısının umutlarını kırmıştı. Marneffe Efendi'nin serveti, Matmazel Valérie Fortin'in drahoması gerek memurun borçlarının ödenmesi gerekse ev kuran bir bekâr için gerekli eşyanın alımı, özellikle de annesinin evinde eğlencelere alışmış, bunlardan vazgeçmek de istemeyen

güzel bir kadının istekleri için daha önce harcanarak erimiş, geriye pek az şey kalmış, bu durum da kanı kocayı ev kirasından tasarruf etmek zorunda bırakmıştı. Doyenné Sokağı'nın Savaş Bakanlığı'na ve Paris'in merkezine yakın oluşu Mösyö ve Madam Marneffe'in hoşuna gitmişti; bu sokakta yaklaşık dört yıldır Matmazel Fischer ile aynı binada oturuyorlardı.

Jean-Paul-Stanislas Marneffe Efendi ahlak bozukluğunun verdiği bir tür güçle aptallaşmaya karşı koyan memurlar türündendi. Ufak tefek, saç sakalı tel tel, yüzü buruşuk olmaktan çok yorgun, zayıf, solgun; gözkapakları hafif kızarık gözlerinde gözlük, yürüyüşü biçimsiz, duruşu daha da biçimsiz bu adam herkesin aklına genel ahlaka karşı işlediği suçtan ötürü mahkemeye çıkarılmış birini getiriyordu.

Bu çiftin oturduğu daire, birçok Parisli çiftin oturduğu dairelere benziyor, çok sayıda evin içinde egemen olan o yalancı lüksün aldatıcı görüntülerini sergiliyordu. Salonunda rengi atmış kadife kumaş kaplı koltuklar, Floransa bronzu taklidi alçı heykelcikler, mum çanakları dökme kristalden, kötü işlenmiş, basit bir biçimde boyanmış bir avize; ucuzluğu yapımcının içine kattığı pamuk miktarının daha sonra açıkça görülmesiyle ortaya çıkan bir halı vardı; parlaklığının üç yıl bile sürmediği anlaşılan yün damasko kumaştan perdelere kadar her şeyde, bir kilise kapısındaki üstü başı yırtık bir dilenciye özgü yoksulluk okunuyordu.

Tek hizmetçinin pek özen göstermediği yemek odasının taşra otellerinin yemek salonları gibi mide bulandırıcı bir görünümü vardı: Burada her şey kir pas içindeydi, bakımsızdı.

Mösyönün odası bekârlık zamanından kalma yatağıyla, yine bekârlık zamanından kalma, kendisi gibi solmuş, yıpranmış mobilyasıyla bir üniversite öğrencisi odasına

oldukça benziyordu, haftada bir temizlenmekteydi. Her şeyin yeri süpürdüğü, eskimiş çorapların at kılı doldurulmuş kumaşlarının çiçekleri tozla da süslenip yeniden ortaya çıkmış sandalyelere asılı olduğu bu oda, evine karşı kayıtsız, dışarıda, oyunda, kahvelerde ya da başka yerlerde yaşayan bir adamın burada yaşadığını belli ediyordu.

Madamın odasında ise, perdeleri her yerde duman-
dan ve tozdan sararmış, hiç kuşku yok kendi haline bırakılmış bir çocuğun oyuncaklarını her yere dağıttığı bu memur dairesinin onuruna gölge düşüren o aşağılatıcı savruklu-
luk yoktu; Valérie'nin yatak odasıyla giyinme odası, sokak üzerindeki evi avluda komşu binaya dayalı ana yapıya yalnızca bir yandan bağlayan kanatta bulunuyordu; bu iki odanın duvarları zarif bir şekilde güzel bir Hint kumaşı ile kaplıydı; mobilyaları pelesenk ağacındandı; halıları yün kadifedendi; bunlarda güzel kadın, haydi söyleyelim, neredeyse kapatma olarak yaşayan kadın kokusu vardı. Şöminenin tablasındaki kadife örtünün üstünde o zaman moda olan bir sarkaçlı saat bulunuyordu. Oldukça iyi süslenmiş bir Dunkerque vazosu, Çin porseleninden görkemli bir çiçeklik göze çarpıyordu. Yatak, tuvalet masası, aynalı dolap, iki kişilik kanepeler, zorunlu öteberi günün özentilerini ya da fantezilerini belirtiyordu.

Burası zenginlik ve zariflik açısından her ne kadar üçüncü derece de olsa, buradaki eşyanın ömrü üç yılı aşmasa da, moda düşkünü biri bu lüksün burjuvazi koktuğunu söylemekten başka bir kusur bulamazdı. Sanat, zevkin sahip çıkabildiği şeylerden doğan incelik, burada hiç yoktu. Bir toplumbilimci, ancak evli bir kadının evinde hiçbir zaman görünmeyen, ama her zaman orada olan bir yarı tanrıdan gelebilecek bu zengin ama değersiz mücevherlerden birkaçına bakıp bir sevgilinin varlığını saptayabilirdi.

Karı, koca ve çocuğun yedikleri akşam yemeği, dört saat gecikmiş bu yemek, ailenin yaşadığı mali krizi açıklayabilirdi, çünkü Paris'teki evlerde sofraya servetin en belirgin göstergesidir. Fasulye suyuna sebze çorbası, et suyu yerine bolca sarı bir suda pişirilmiş patatesli bir parça dana eti, bir sahandaki fasulye ve kalitesi düşük kiraz; tüm bunlar gümüş taklidi, pek az ses çıkaran zavallı çatal bıçaklarla çentikli tabaklarda ve sahanlarda sofraya getirilip yeniyordu. Bu güzel kadına layık bir yemek miydi bu? Baron bu duruma tanık olsa ağlardı. Donuklaşmış camdan sürahiler köşedeki şarapçı dükkânından alınmış ucuz açık şarabın kötü rengini gizleyemiyorlardı. Peçeteler bir haftadır kullanılıyordu. Kısacası her şey, saygınlıktan yoksun bir yoksulluğu, kadının ve kocasının eve karşı kayıtsızlığını belli ediyordu. En basit bir gözlemci bile onları görse, içinden bu iki insanın yaşama zorunluluğu yüzünden mutlu bir düzenbazlık aradığı uğursuz bir noktaya geldiğini söyleyebilirdi.

Valérie'nin kocasına söylediği şu söz zaten yemeğin gecikme nedenini açıklayacaktır. Bu gecikme belki de aşçı kadının çıkarıcı bağlılığından ileri geliyordu.

"Samanon senin bonolarını ancak yüzde elliye kırabiliyor; ayrıca teminat olarak gerektiğinde maaşlarından kesinti için kendisine vekâlet vermeni istiyor."

Savaş Bakanlığı'ndaki daire başkanının henüz bilmediği ve ikramiyeleri saymazsak, yirmi dört bin frank maaşı paravan gibi gizleyen bu yoksulluk memurun evinde son kerteye ulaşmıştı.

"Müdürümü *tavladın*," dedi koca, karısına bakarak.

"Sanırım," diye yanıt verdi kadın, bu argo söze alınmadan.

"Ne olacak halimiz?" dedi Marneffe. "Ev sahibi yarın mallarımıza el koyacak. Baban da vasiyetname yazmadan ne diye ölmeye kalkışmış ki! Vallahi, imparatorluğun bu

adamlarının tümü imparatorları gibi kendilerini ölümsüz sanıyorlar.”

“Babacığımın,” dedi Valérie, “tek çocuğu bendim. Beni çok severdi! Vasiyetnameyi herhalde kontes yakmıştır. Yoksa beni nasıl unutmuş olabilirdi! Ara sıra bize birden üç ya da dört adet bin franklık verirdi.”

“Dört kira borcumuz var, bin beş yüz frank! Eşyamız bu borcu karşılar mı? *That is the question!* demiş ya Shakespeare.”

“Haydi, ben gidiyorum, şekerim,” dedi hizmetçi kadının Cezayir’den gelen asker dostu için suyunu aldığı dana etinden yalnızca birkaç lokma yemiş olan Valérie. “Büyük dertlere büyük çareler gerekli!”

“Nereye gidiyorsun, Valérie?” diye bağırdı Marneffe kapıda karısının yolunu keserek.

“Ev sahibimizi görmeye gidiyorum,” dedi uzun saç lülelerini güzel şapkasının altına yerleştirirken. “Sen de şu evde kalmış kızla iyi geçinmeye çalış, elbette müdürün akrabasıysa.”

Aynı binada oturan kiracıların birbirlerinin toplumsal durumunu bilmemeleri, Paris’te yaşamın akışını en iyi biçimde betimlemek için hiç değişmeyen olgulardan biridir; ama her gün sabahleyin erkenden evinden işine giden, her akşam yemek yemek üzere buradan evine dönen, her akşam yine dışarıya çıkan bir memurun ve kendini Paris’in eğlencelerine vermiş bir kadının, evin avlu tarafında üçüncü katta oturan yaşı ilerlemiş bir kız hakkında, hele bu Matmazel Fischer gibi alışkanlıkları olan bir kızsaa, hiçbir şey bilememelerini anlamak kolaydır.

Evden sütünü, ekmeğini, kömürünü almak üzere kimseyle konuşmadan ilk çıkan ve güneşin batışıyla birlikte yatan Lisbeth idi; ne mektup alırdı ne de kendisini ziyarete gelen olurdu; komşuluk da yapmazdı hiç. Kimi evler vardır ki dördüncü katında Voltaire’i, Pilastre du Rosier’yi,

Beaujon'u, Marcel'i, Molé'yi, Sophie Arnould'yu, Franklin ve Robespierre'i tanımış yaşlı bir beyin oturduğu dört yıl sonra öğrenilir; işte Lisbeth de böyle böcek gibi yaşayan, adı bilinmeyen bu kimselerden biriydi. Mösyö ve Madam Marneffe, Lisbeth Fischer hakkında az önce söylediklerini ıssız bir yerde bulunan bu mahallede kapıcılarla iyi ilişkiler kurmuş olmaları sayesinde öğrenmişlerdi; iyi bakılmaları için bu insanlara güler yüz göstermek zorundaydılar. Oysa, evde kalmış kızın kibirliliği, kimseyle konuşmaması, çekingenliği kapıcılarda aşağı tabakadan olanların gizli bir hoşnutsuzluğunun belirtisi olan, ona karşı aşırı bir saygıyı ve onunla soğuk ilişkileri doğurmuştu. Zaten kapıcılar böyle bir durumda kendilerini iki yüz elli frank kira ödeyen bir kadın kiracının –hukuk terimiyle söyleyelim– emsali sanıyorlardı. Kuzin Bette'in Hortense'a gizini açarken söyledikleri doğru olduğuna göre, kapıcı kadının Marneffe'lerle yarenlik ettiği sırada sırf çektiştiğini sanarak Matmazel Fischer'e kara çalabilmiş olması anlaşılacaktır.

Evde kalmış kız, saygıdeğer kapıcı kadın Madam Olivier'nin elinden şamdanı alıp dairesinin üstündeki çatı katının pencerelerinde ışık olup olmadığını görmek için ilerledi. Temmuz ayında bu saatte avlu tarafı öyle karanlık oluyordu ki kızcağız ışık olmadan yatamıyordu.

"Yo! Kaygılanmayın, Mösyö Steinbeck evde; sokağa bile çıkmadı," dedi Madam Olivier, muzipçe Matmazel Fischer'e.

Evde kalmış kız hiç sesini çıkarmadı. Bu yandan da hâlâ köylüydü; kendisine uzak olanların dedikodusuna aldırmış etmezdi; köylüler nasıl köylerinde olup bitenden başka bir şeyle ilgilenmezlerse, o da içinde yaşadığı dar çevrenin ne düşündüğüne bakardı yalnızca. Dolayısıyla, kendi dairesine değil, bu çatı katına çıktı korkmadan. Bakın neden. Yemek sonunda sevgilisi için torbasına

meyve ve şekerleme türünden şeyler koymuştu; bunları ona vermeye gidiyordu; tıpkı köpeğine şeker götüren evde kalmış bir kız gibi.

Hortense'in düşlerindeki kahramanı, soluk benizli sarışın bir genci, bir tür tezgâhın önünde oturmuş, ışığı içi su dolu cam bir küreden geçerken çoğalan küçük bir lambanın aydınlığında çalışırken buldu. Tezgâhın üstünde oymacı araçları, kırmızı balmumu, oyma kalemleri, kabaça yontulmuş kaideler, model üzerine dökülmüş bakırlar duruyordu. Gencin sırtında bir iş gömleği vardı, mumdan bir örneğini yapmak üzere elinde tuttuğu bir heykel grubuna, şiir yazmakta olan bir şaire özgü bir dikkatle bakıyordu.

"Bakın, Wenceslas, size ne getirdim," dedi mendilini tezgâhın bir köşesine koyarken.

Sonra, torbasından meyve ve şekerlemeleri temkinle çıkardı.

"Çok naziksınız matmazel," dedi zavallı göçmen üzgün bir sesle.

"Sizi serinletir bunlar, yavrucuğum. Böyle çalışmakla kanınızı kızıştırıyorsunuz; siz bu kadar güç bir meslek için yaratılmış değilsiniz."

Wenceslas Steinbock yaşlı kıza şaşkın bir halle baktı, o da,

"Yesenize," dedi sert bir biçimde, "hoşunuza giden figürlerden birine hayranlıkla baktığınız gibi bana bakacak yerde."

Bu laf ebesinden böyle sert bir söz işiten delikanlının şaşkınlığı geçti, çünkü karşısındakinin akıl hocası olduğunu hemen anımsamıştı; horlanmaya o kadar alışık ki onun sevecenliğine hep şaşıyordu. Steinbock yirmi dokuz yaşındaydı, ama kimi sarışınlar gibi beş ya da altı yaş daha küçük gösteriyordu; tazeliği sürgün günlerinin yorgunluklarına ve acılarına dayanamamış bu genci, bu

kuru ve sert suratla görünce, insan doğanın bunlara cinsiyetlerini verirken yanlıya düştüğünü düşünebilirdi. Delikanlı ayağa kalkıp giderek kendisini sarı Utreht kadifesi kaplı XV. Louis modeli bir berjer koltuğa attı; orada dinlenmek istiyormuş gibiydi. Evde kalmış kız da bir erik alıp yavaşça ona uzattı.

"Teşekkür ederim," dedi delikanlı eriği alarak.

O da, "Yorgun musunuz?" diye sordu ona başka bir meyve verirken.

"Yorgunum, ama işim değil, yaşam beni yorgun düşürdü."

"Bu da ne düşünce ya!" dedi Lisbeth biraz buruk bir tavırla. "Koruyucu meleğiniz yok mu sizin?" diye devam etti, ona şekerlemeler uzatarak hepsini zevkle yiyişini gördüğünde. "Bakın, kuzinimin evinde yemek yerken sizi düşündüm."

"Biliyorum," dedi delikanlı Lisbeth'e hem okşayıcı hem de yakınır gibi bir bakış fırlatarak, "siz olmasanız, çoktan ölürdüm; ama, sevgili matmazel, sanatçıların eğlenmeye gereksinimi vardır."

"Tamam işte!" diye bağırarak Lisbeth delikanlının sözünü kesti, yumruklarını kalçalarına dayayıp, alev saçan gözlerini ona dikti. "Paris'in batakhanelerinde sağlığınıza yitirmek istiyorsunuz ha, tıpkı sonunda gidip hastanede ölen bunca işçi gibi! Yok, yok, para kazanın, gelir sahibi olduğunuzda da eğlenirsiniz, yavrum; o zaman doktorlara ve eğlencelere ödeyecek paranız olur, sizin gibi bir çapkının!"

İçine işleyen muknatis yüklü bakışlarla böylece topa tutulan Wenceslas Steinbock başını önüne eğdi. En acımasız bir dedikoducu bile bu sahnenin başlangıcını görebilseydi, kapıcı Olivier'lerin Matmazel Fischer'e attıkları iftiraların doğru olmadığını anlardı. Bu iki insanın konuşma biçimleri, davranışları, bakışları, her şey, gizli

İlişkilerinin saflığını ortaya koyuyordu. Evde kalmış kız mert ama gerçek bir anne sevecenliği gösteriyor, delikanlı da bir annenin büyük baskısına saygılı bir oğul olarak boyun eğiyordu. Bu tuhaf birliktelik zayıf bir karakteri, Slavlara özgü bir gevşekliği sürekli etkileyen güçlü bir iradenin sonucuymuş gibi görünüyordu. Bu güçlü irade Slavlara savaş meydanlarında kahramanca bir cesaret verirken aynı zamanda da davranışlarında inanılmaz bir tutarsızlığa, tinsel bir yumuşaklığa yol açar; bunun nedenlerini fizyoloji uzmanları incelemeli, çünkü böcekbilim uzmanları tarımla ne kadar uğraşıyorlarsa, fizyolojistler de politikayla o kadar uğraşırlar.

“Peki, ya zengin olmadan ölürsem?” diye sordu Wenceslas üzüntüyle.

“Ölmek mi?” diye haykırdı evde kalmış kız. “Yo! Ölmenize izin vermem. İki kişiye yeter benim canım. Kanımı size veririm gerekirse.”

Bu şiddetli ama safça haykırışı duyan Steinbock’un gözlerinden yaşlar boşandı.

“Üzülmeyin, Wenceslas’cığım,” dedi heyecanlanmış olan Lisbeth. “Bakın, kuzinim Hortense madalyonunuzu sanırım oldukça beğendi. Hadi, hadi, o bronz heykel grubunuzu iyi paraya satacağım, o zaman ödeşiriz, dileğinizi yaparsınız, özgürlüğünüze kavuşursunuz! Hadi, gülsenize canım!”

“Sizinle hiçbir zaman ödeşemem, matmazel,” dedi zavallı sürgün.

“Peki ama neden?” diye sordu Vosges’lu köylü kızı, kendine karşı Livonyalıdan yana çıkarak.

“Çünkü yoksulluk içinde beni beslemekle, barındırmakla, bana bakmakla kalmadınız, aynı zamanda güç verdiniz! Şimdi ne isem, bunu siz yarattınız. Çoğu zaman bana karşı sert davrandınız, bana acı çektirdiniz!”

“Ben mi?” dedi evde kalmış kız. “Başlayın bakalım yine şiir üzerine, sanat üzerine saçma şeyler söylemeye, ideal güzelden, Kuzey’deki çılgınlıklarınızdan söz ederek parmaklarınızı çıtlatmaya, kollarınızı germeye! Güzel sağlamın yerini tutmaz, sağlam da benim! Kafanızda birtakım düşünceler var ha? Aman ne güzel! Benim de birtakım düşüncelerim var... Hiçbir yararı olmadıktan sonra, ruhta olan şeyleri ne yapayım? O zaman, düşünceleri olanlar, düşünceleri olmayan, ancak işini bilenler kadar ileride değildirler... Düşlere dalacak yerde çalışmalısınız. Ben gittiğimden bu yana ne yaptınız?”

“Güzel kuzininiz ne dedi?”

“Güzel olduğunu kim söyledi size?” diye sordu sertçe Lisbeth. Ses tonunda böğüren kıskanç bir kaplanın ses tonu vardı.

“Canım, kendiniz söylediniz.”

“Yüzünüzde nasıl bir etki yapacak diye görmek için söyledim! Kadınların ardından koşmak istiyorsunuz ha? Kadınlardan hoşlanıyorsunuz, eh öyleyse, onların heykellerini dökün, arzularınızı da tunç halinde dile getirin; çünkü bir süre daha gelgeç aşklarınızdan, hele kuzinimden vazgeçeceksiniz, sevgili dostum. O senin için kolay bir lokma değil. Bu kıza altmış bin frank geliri olan bir adam gerek... Bulundu da bu adam. A! Yatak düzeltilmemiş!” dedi öteki odaya doğru bakarak. “Ah! Yavrucuğum! Unuttum sizi...”

Bu güçlü kuvvetli kız mantosunu, şapkasını, eldivenlerini çıkarıp giderek, sanatçının yattığı o küçük pansiyoner yatağını bir hizmetçi kız gibi çabucak düzeltti. Bu sertlik, kabalık, hatta iyilikseverlik karışımı Lisbeth’in malı gibi gördüğü bu adamı egemenliği altında bulundurduğunu açıklayabilir. Yaşam bizi iyi ve kötü gibi seçenekleriyle bağlamaz mı? Eğer Livonyalı, Lisbeth yerine, Madam Marneffe’i tanımuş olsaydı, koruyucusu olacak

böyle bir kadında öyle bir gönül alıcılık görürdü ki bu onu çamurlu ve onur kırıcı bir yola götürür, o da bu yolda mahvolup giderdi. Kuşkusuz çalışmazdı, sanatçı yanı ortaya çıkmazdı. Dolayısıyla, bu evde kalmış kızın hırslından yakınırken, mantığı ona bu demir bilekle yaşamı, vatandaşlarından kimilerinin sürdüğü tembel ve tehlikeli yaşama yeğlemesini söylüyordu.

Kadın gücü ile erkek güçsüzlüğü arasındaki bu uyuma bakın nasıl bir olayla meydana geldi. Söylendiğine göre bu tür bir çelişki Polonya'da sık sık görülürmüş.

7

AĞINDA KENDİSİ İÇİN KOCAMAN BİR SİNEK BULAN BİR ÖRÜMCEĞİN SERÜVENİ

1833'te, çok işi olduğu zamanlar gece de çalışan Matmazel Fischer, sabahın birine doğru evine girerken keskin bir karbonik asit kokusu aldı ve sanki can çekişmekte olan birinin iniltilerini duydu. Kömür kokusu ve hırıltı iki odalı dairesinin üstündeki çatı katından geliyordu; bu eve yeni gelip üç yıldır boş olan çatı katına yerleşen delikanlının intihar etmeye kalkıştığını düşündü. Çabucak yukarıya çıktı, Lorraine'li gücüyle yüklenip kapıyı açtı ve kiracıyı portatif karyolasında can çekişirken çırpınmalar içinde buldu. Ocağı söndürdü. Kapı açılıp da temiz hava içeriye dolunca sürgün kurtuldu. Sonra Lisbeth onu hasta gibi yatırdı; adam uyuyunca da, intihara kalkışma nedenlerini bu çatı katındaki iki odanın tam bir yoksunluk içinde oluşundan anladı. Burada kötü bir masa, portatif bir karyola ve iki sandalye vardı.

Lisbeth masanın üstüne bırakılmış bir kâğıtta şunları okudu:

Ben Preliá'da (Livonya) doğmuş Kont Wenceslas Steinbock'ım.

*Ölümünden dolayı kimse suçlanmasın. İntihar nede-
nim Kosciusko'nun şu sözünde yatıyor: Finis Polonae!¹*

*XII. Charles'ın değerli generallerinden birinin oğlu
dilenmek istemedi. Zayıf bünyem askerlik yapmama
engel oluyordu. Dün de Dresden'den Paris'e gelirken
yanımda bulunan yüz talerin bittiğini gördüm. Kira
borcum olarak ev sahibine ödenmek üzere bu masanın
çekmecesine yirmi beş frank bırakıyorum.*

*Yakınım kalmadığından ölümüm kimseyi ilgilen-
dirmez. Vatandaşlarımdan Fransız hükümetini suçla-
mamalarını rica ediyorum. Kendimi sığınmacı olarak
tanıtmadım, hiçbir şey istemedim, hiçbir sürgünle kar-
şılaşmadım, Paris'teki varlığımdan kimsenin haberi yok.*

*Hıristiyanca düşünceler içinde ölüyorum. Tanrı Ste-
inbock'ların sonuncusunu bağışlasın!*

WENCESLAS!

Kira borcunu ödeyen delikanlının dürüstlüğü karşın-
da pek duygulanan Matmazel Fischer çekmeceyi açtı ve
içinde gerçekten de beş adet beş frank buldu.

“Zavallı delikanlı!” diye haykırdı. “Kendisiyle ilgile-
necek kimsesi de yok dünyada!”

Dairesine indi. İşini alıp yeniden çatı katına çıktı ve
Livonyalı bu soylu kişinin başında beklerken bir yandan
da işini yapmaya koyuldu. Uyanıp da başucunda bir ka-
dını gören göçmenin şaşkınlığını gözünüzün önünde can-
landırabilirsiniz. Delikanlı hâlâ düş görmekte olduğunu
sanıyordu. Bir üniforma için sırma kordonlar işlemekte
olan evde kalmış kız, uyuduğu sırada hayranlıkla sey-
rettiği bu zavallı çocuğu korumaya içinden söz vermişti.

1 1794'te Varşova'yı Ruslara karşı savunurken Polonyalı general Thad-
daeus Kosciuszko'nun söylediği “Polonya bitti!” anlamında Latince
söz. (ç.n.)

Genç tümüyle kendine gelince, Lisbeth onu yüreklendirdi ve geçimini nasıl sağlayabileceğini öğrenmek için ona birtakım sorular sordu. Wenceslas geçmişini anlattıktan sonra durumunu sanata karşı yeteneğine borçlu olduğunu sözlerine ekledi; heykelticiliğe karşı da eğilimi olduğunu her zaman hissetmişti, ama parasız bir insan için eğitime ayrılacak gerekli zaman ona çok uzun görünüyordu; kendisini de şu sırada elle yapılacak bir işe girişmeye ya da büyük heykeller yapmaya kalkışamayacak kadar zayıf buluyordu. Lisbeth bu sözlerden pek bir şey anlamadı. Bu zavallıya Paris'in insanlara birçok olanak sunduğunu, iyi niyetli bir insanın burada pekâlâ yaşayabileceğini anlattı. Ayrıca, yürekli insanların, biraz sabır gösterdiklerinde, bu kentte hiçbir zaman mahvolmadıklarını da sözlerine ekledi.

"Ben zavallı bir kızım, bir köylüyüm, ama burada bağımsızlığımı sağlamayı pekâlâ becerdim," diye devam etti. "Beni dinleyin. Gerçekten ciddi olarak çalışmak istiyorsanız, biriktirdiğim bir miktar param var; size her ay geçiminiz için gerekli parayı borç veririm, ama kıtı kıtına geçinmek için, vur patlasın çal oynasın yaşamak, gönül eğlendirmek için değil! Paris'te insan günde yirmi beş franga yemek yiyebilir; sabah kahvaltınızı her sabah kendiminkiyle birlikte hazırlarım. Odanızı da dayayıp döşerim. Çıraklığınız süresince yapmanız gereken masrafları da öderim. Sizin için harcayacağım paralar karşılığında bana usulüne uygun düzenlenmiş senetler verirsiniz; zengin olduğunuzda da size ödediğim tüm parayı bana iade edersiniz. Ama çalışmazsanız, kendimi artık hiçbir şeye söz vermiş saymam ve sizi bırakırım."

"Ah!" diye haykırdı ölümle ilk kucaklaşmasının acılığını hâlâ duyumsayan zavallı adam, sonra ekledi: "Tüm ülkelerin sürgünleri Fransa'ya doğru yönelmekte çok haklı, tıpkı araftaki ruhların cennete doğru yönelmeleri

gibi. Her yerde, bu çatı katında bile yardımseverleri, yüce gönüllüleri ile dolu ne millet bu! Siz benim her şeyim olacaksınız, sevgili iyilik perim, ben de sizin köleniz! Dostum olun.” Bunları Polonyalıların pek alışık olduğu ve onları oldukça haksız olarak kölelikle suçlatan o dalkavukça hareketlerden birini yaparak söylemişti.

“O, hayır! Çok kiskancım ben,” dedi Lisbeth, “mutsuz kılarım sizi, ama seve seve arkadaşınız olurum.”

“Ah! Paris’in boşluğunda çırpındığım sırada, bir tiran bile olsa, beni kabul edecek bir insanı nasıl ateşli bir coşkuyla çağırıyordum, bilemezsiniz! Ülkeme dönsem, imparator beni Sibiry’a gönderirdi; orası bile gözümde tütüyordu! Koruyucum olun benim... Çalışacağım, şimdi olduğumdan daha iyi biri olacağım; hoş, şimdi de kötü bir çocuk değilim ya.”

“Her dediğimi yapacak mısınız?” diye sordu Lisbeth.

“Elbette!”

“Eh, öyleyse! Sizi çocuğum sayıyorum,” dedi neşeyle, evde kalmış kız. “İşte karşımda şimdi tabuttan kalkmış bir oğlum var benim. Haydi bakalım, başlamalıyız. Ben şimdi aşağıya inip alışverişe çıkacağım, siz de giyinin, süpürgeyin sapıyla tavana vurduğumda gelirsiniz, kahvaltımı paylaşırsınız.”

Ertesi gün Matmazel Fischer yaptığı işleri götürdüğü atölyenin patronlarından heykelciliğin durumu hakkında bilgi aldı. Sora sora, Florent ve Chanor’ların atölyesini bulmayı becerdi. Burası bronzdan değerli eşyaların ve lüks gümüş takımların dökülüp işlendiği özel bir yapımeviydi. Matmazel Fischer, Steinbock’u bu yapımevine götürdü, onun heykelci çırağı olmasını istiyordu. Öneri tuhaf karşılandı, çünkü burada en ünlü sanatçıların modelleri kalıba dökülüyor, heykelin nasıl yapıldığı gösterilmiyordu. Evde kalmış kız ayak diremesi ve inadı sayesinde, koruduğu delikanlının süsleme ressamı olarak işe

alınmasını sağladı. Steinbock süslemeleri çabucak oymayı öğrendi ve yeni süslemeler icat etti, yeteneği vardı. Oymacı çıraklığını tamamladıktan beş ay sonra Florent yapımevinin başheykeltcisi ünlü Stidmann'la tanıştı. Yirmi ay sonra da Wenceslas ustasını geçti; ama otuz ay içinde, evde kalmış kızın on altı yılda biriktirdiği paralar birer birer tükendi. İki bin beş yüz frank, altın olarak! Ömür boyu gelir hesabına yatıracağı bir paraydı bu, ama ne karşılığında? Bir Polonyalının imzaladığı bir borç senedi karşılığında! Lisbeth, bu yüzden, Livonyalının masraflarını karşılamak için bu dönemde gençliğinde olduğu gibi çalışıyordu. Elinde altın paraları yerine bir kâğıt parçası görünce çılgına döndü ve on beş yıldır bu en gözde, en usta işçisinin akıl hocası, dostu olmuş Mösyö Rivet'ye danışmaya gitti. Başına gelenleri öğrenince, Mösyö ve Madam Rivet Lisbeth'i payladılar, ona deli dediler, yeniden bir ulus olmak için çevirdikleri dolaplarla ticareti, her ne pahasına olursa olsun barışı tehlikeye sokan sığınmacıları lanetlediler ve evde kalmış kızı ticarette "güvence" denilen şeyi göz önünde tutmaya özendirdiler.

"Bu açıkgözün size verebileceği tek güvence özgürlüğüdür," dedi Mösyö Rivet.

Mösyö Achille Rivet ticaret mahkemesinde yargıçtı.

"Yabancılar için bu işin şakası yoktur," diye ekledi.

"Bir Fransız beş yıl hapiste yatar, gerçekten, borcunu ödemedi çıkar, çünkü artık yalnızca vicdanına karşı borçlu kalır, vicdanı da onu hep rahat bırakır; ama bir yabancı hiç hapisten çıkamaz. Bana senedinizi verin, onu muhasebecime ciro edeceksiniz, o da bu senedi protesto edecek, ikiniz hakkında dava açacak, borç için tutuklama kararı çıkartacak ve bu şekilde hiçbir eksik kalmadığında size birinci senedi geçersiz kılan ikinci bir senet verecek. Böylece yine alacaklı kalacaksınız ve Polonyalınuza karşı elinizde her zaman dolu bir tabancanız olacak!"

Evde kalmış kız kurala uydu ve koruduğu delikanlıya kendilerine bir miktar para vermeye razı olan bir tefecinin güvencesi için böyle bir işleme başvurdıklarını, dolayısıyla bundan kaygı duymamasını söyledi. Bu kaçamak yol ticaret mahkemesi yargıcının üstün yeteneğinin bir buluşuydu. Koruyucusuna körü körüne inanan içi temiz sanatçı piposunu yaktı, çünkü derdi ya da uyutulacak enerjisi olan tüm insanlar gibi o da tütün içiyordu. Günün birinde Mösyö Rivet, Matmazel Fischer'e bir dosya gösterip dedi ki: "İşte Wenceslas Steinbock eli ayağı bağlı olarak elinize düştü; öyle ki yirmi dört saat içinde onu ömrünün sonuna kadar Clichy Hapishanesi'ne kapatabilirsiniz."

Ticaret mahkemesinin bu saygın ve dürüst yargıcı o gün kötü ama kesinlikle hayırlı bir iş yapmış olmanın hoşnutluğunu duydu. Paris'te iyilikseverliğin o kadar çeşitli biçimleri vardır ki bu tuhaf "kötü ama hayırlı iş" deyimini bu çeşitliliklerden birini belirtiyor. Livonyalı, ticari mahkeme usulünün ağına düştüğüne göre, sıra şimdi ödemeye gelmeliydi, çünkü bu önemli tacir Wenceslas'ı bir dolandırıcı olarak görüyordu. Onun gözünde duygusallık, dürüstlük, şiirsellik iş dünyasında "tehlikeli" şeylerdi. Rivet, kendi deyimiyile bir Polonyalı tarafından "enayi yerine konmuş" zavallı Matmazel Fischer'in çıkarını düşünerek, Steinbock'un ayrılmış olduğu işyerinin zengin patronlarını görmeye gitti. Oysa, Paris kuyumculuğunun daha önce adı geçen değerli sanatçılarınun desteğiyle, Fransız sanatını şu sırada bulunduğu Floransalılarla ve Rönesans sanatıyla boy ölçüşecek derecede eşsiz duruma getirmiş bulunan Stidmann da, Mösyö Rivet Steinbock adında bir Polonyalı sığınmacı hakkında bilgi almak üzere Chanor'un odasına girdiğinde oradaydı.

"Steinbock adında biri ha?" diye haykırdı alaylı bir şekilde Stidmann. "Sakın Steinbock eski öğrencilerimden o Polonyalı genç olmasın? Bakın, Mösyö, büyük bir

sanatçıdır bu genç. Benim kendimi şeytan sandığımı söylerler; e, bu zavallı çocuk da bir tanrı olabileceğini bilmiyor anlaşılan.”

“Ah! Seine mahkemesinde yargıç olmak onuruna erişmiş biriyle pek saygısızca konuşuyorsunuz ama.”

“Bağışlayın, sayın yargıç!” dedi Stidmann elinin tersini alnına koyarak.

“Söyledikleriniz çok hoşuma gitti. Demek ki bu genç para kazanabilecek...”

“Elbette,” dedi yaşlı Chanor, “ama çalışması gerek; bizden ayrılmasaydı çok para biriktirmiş olacaktı. Ne yaparsınız? Sanatçılar bağımlılıktan nefret ederler.”

“Değerlerinin ve saygınlıklarının bilincindedirler,” dedi Stidmann. “Ben Wenceslas’ı tek başına davrandığı, tanınmaya ve büyük adam olmaya çabaladığı için kınamıyorum. Bu onun hakkı! Ama yanımdan ayrılınca çok şey kaybettim!”

“Bakın işte!” diye haykırdı Rivet, “üniversiteden çıkar çıkmaz şu gençlerin kendini beğenmişliklerine bakın. Canım, önce para kazanmakla işe başlayın, ünlü olmayı sonraya bırakın!”

“Para toplaya toplaya insanın elleri bozulur. Serveti getirecek olan ündür.”

“Ne yaparsınız?” dedi Chanor Rivet’ye, “bağlayamazsınız ya onları...”

“Yuları da kemirirlerdi!” dedi Stidmann.

“Tüm bu beylerin,” dedi Chanor Stidmann’a bakarak, “fantezileri olduğu kadar yetenekleri de var. Bol keseden para harcarlar, yosmalarla düşüp kalkarlar, paralarını sokağa atarlar, çalışmak için vakit bulamazlar, aldıkları siparişleri ihmal ederler; onların değerinde olmayan işçiler görürsünüz ki çalışsalar, yığınla altınları olurdu.”

“Lumignon Baba,” dedi Stidmann, “sizi devrimden önce şöyle diyen o kitapçıya benzetiyorum: ‘Ah!

Montesquieu, Voltaire ve Rousseau! Bunları pek muhtaç durumda oldukları sırada evimin tavan arasına kapatabilip de donlarını bir konsolun içinde saklayabilseydim, bakın ne güzel kitapçıklar yazarlardı benim için, ben de bu sayede servet sahibi olurdum. Demiri döve döve çivi yapar gibi güzel yapıtlar yapılabilseydi, komisyoncular bu işe atılırlardı...' Bana bin frank verin; susun, gerisine karışmayın!"

Yaşlı Rivet zavallı Matmazel Fischer hesabına sevinecek evine döndü. Lisbeth her pazartesi akşam yemeğine geldiği için, onu evinde buldu.

"Delikanlıyı iyi çalıştırabilerseniz," dedi, "mutlu olmanız bir yana, akıllıca da davranmış olacaksınız, paranızı geri alacaksınız, faiz, masraflar ve anaparayla birlikte. Bu Polonyalı yetenekli; hayatını kazanabilir. Ancak pantolonlarını ve ayakkabılarını saklayın, Chaumière'e¹ ve Notre-Dame-de-Lorette mahallesine² gitmesini engelleyin, dizginini her zaman elinizde tutun. Bu tedbirleri almazsanız sizin heykelci aylak aylak dolaşacaktır; hem siz sanatçıların *aylak aylak dolaşmak* dedikleri şeyin ne olduğunu bir bilseniz: Korkunç, kısacası! Yeni öğrendiğime göre, buralarda bir günde bin frank gidiyormuş."

Bu olayın Wenceslas ile Lisbeth'in yaşamı üzerinde korkunç bir etkisi oldu. Lisbeth paralarını geri almanın tehlikeye girdiğini, çoğu zaman da uçup gittiğini sandığında, sürgün ondan adamakıllı papara yedi. İyi yürekli anne Lisbeth üvey anne kesildi, bu zavallı çocuğu haşladı, tedirgin etti, yeterince çalışmamasını ve güç duruma düşmesini kınadı. Kırmızı balmumundan modellerin, figürlerin, süsleme taslaklarının, denemelerin bir değeri olabileceğine inanamıyordu. Bir süre sonra, sert davrandığına üzülüp, ona özen göstererek, yumuşak

1 Paris'te Montparnasse semtinde zamanın ünlü dans salonu. (ç.n.)

2 O dönemde birçok yosmanın oturduğu bir mahalle. (ç.n.)

davranarak, ilgi göstererek bu davranışının izlerini silmeye çalışıyordu. Zavallı delikanlı bu cadalozun buyruğu altında, bu Vosges'lu köylü kızının egemenliği altında inledikten sonra bu yaltaklıklardan, yaşamın yalnızca fiziksel, maddi şeylerine tutkun annelere özgü bu üstüne titremelerden pek mutluydu. Kocasının bir haftalık kötü davranışlarını, geçici bir barışma hatırı için bağışlayan bir kadın gibiydi. Matmazel Fischer böylece bu delikanlının üzerinde tam bir egemenlik kurdu. Bu evde kalmış kızın yüreğinde filiz halinde yatan egemen olma tutkusu çabucak gelişti; kızcağız böylece gururunu ve bir şeyler yapma gereksinimini tatmin edebildi. Hiçbir rekabetten korkmasına gerek olmaksızın paylayacağı, yöneteceği, pohpohlayacağı, mutlu edeceği bir kimsesi yok muydu? Dolayısıyla karakterinin iyi ve kötü yanları aynı zamanda ortaya çıkıyordu. Kimi zaman zavallı sanatçıya işkence ediyorsa da, buna karşılık kır çiçekleri gibi ince davranıyor, onun hiçbir şeyinin eksik olmadığını görmekten sevinç duyuyordu. Onun için canını verebilirdi; Wenceslas bundan emindi. Zavallı delikanlı da tüm iyi yürekli insanlar gibi zaten kendisine kabalığının özürü olarak geçmişini anlatmış bulunan bu kızın kötülüklerini, kusurlarını unutuyor, her zaman yalnızca iyiliklerini anımsıyordu. Bir gün, Wenceslas'ın çalışacak yerde gidip aylak aylak dolaşmasına çok kızan evde kalmış kız onunla kavga çıkardı.

"Siz bana aitsiniz!" dedi. "Eğer dürüst bir insansanız, bana olan borcunuzu bir an önce ödemeniz gerekirdi."

Soylu adamın içinde taşıdığı Steinbock'ların kanı alevlendi, benzi attı.

"Tanrım!" dedi Lisbeth, "yakında geçinmek için yalnızca benim kazandığım otuz franga kalacağız, benim gibi zavallı bir kızın."

İki biçare bu söz düellosu sırasında sinirlenip birbirlerine girdiler. Zavallı sanatçı velinimetini kendisini ölümden

kurtarıp zindan hayatı yaşattığı için ilk kez suçladı. "Bu hayat insanın hiç olmazsa dinlendiği ölümden sonraki hayattan beter," dedikten sonra kaçmaktan söz etti.

"Kaçmak ha!" diye haykırdı evde kalmış kız. "Ah! Mösyö Rivet'nin hakkı varmış!"

Sonra Polonyalıya, ömrünün geri kalan günlerini geçirmek üzere onu nasıl yirmi dört saat içinde hapse attıracağını açıkça anlattı. Delikanlı için bu beklenmedik bir darbe oldu. Steinbock kara kara düşünmeye başladı, hiç sesi çıkmıyordu. Ertesi gün geceleyin Lisbeth intihar etme hazırlıklarını iştince yukarıya çıktı, delikanlıya dosya ile birlikte usulüne uygun bir aklama belgesi uzattı.

"Alın şunları yavrum, bağışlayın beni!" dedi gözleri yaşararak. "Mutlu olun, bırakıp gidin beni, size çok eziyet ediyorum; ama hayatınızı kazanmanızı sağlamış olan zavallı kızı ara sıra düşüneceğinize söz verin. Ne yapalım? Huysuzluklarım sizin yüzünüzden: Ölebilirim, o zaman bensiz ne olur haliniz? İşte, satılabilecek şeyler üretecek duruma geldiğini görmek için sabırsızlanmamın nedeni bu. Parayı kendim için geri istemiyorum, bilesiniz bunu! Sizin düşlere dalma dediğiniz o tembelliğinizden, gökyüzüne bakarak, bunca saatinizi yiyen o düşüncelere dalmalarınızdan korkuyorum. Çalışma alışkanlığı edinmenizi istiyorum."

Bunlar soylu sanatçının yüreğine işleyen bir ses tonuyla, bir bakışla, gözyaşlarıyla, bir tavırla söylendi. Delikanlı velinimetine sarılıp onu göğsüne bastırdı, alnından öptü.

"Bunlar sizde kalsın," dedi bir tür neşeyle. "Neden beni Clichy Hapishanesi'ne attıracaksınız ki? Burada size karşı gönül borcuyla hapistede değil miyim?"

Ortak ve gizli yaşamlarında altı ay önce meydana gelmiş bu olay Wenceslas'ın üç şey üretmesine neden olmuştu: Hortense'in elinde bulunan madalyon, antikacıya bıraktığı heykel grubu ve çok hoş bir duvar saati ki şu

sırada bunu bitirmek üzereydi, son namus vidalarını sıkmaktaydı.

Bu saat, çılgınca ve çok hızlı bir dansa dalarak sürüklenen on iki kadın figürüyle hayran olunacak şekilde rakamları belirtilmiş on iki Saat'i canlandırıyordu; bir çiçek ve meyve yığını üstüne tırmanmış üç Aşk perisi dönerken, ancak gece yarısı Saat'ini durdurabiliyordu, bunun da yırtılmış harmanisi en gözü pek Aşk perisinin ellerinde kalıyordu. Bu yapıt efsane hayvanlarının kaynaştığı son derece hoş motiflerle süslenmiş yuvarlak bir kaidenin üstüne oturtulmuştu. Saat bir esnemeyle açılmış korkunç bir ağzın içinde gösterilmişti. Her Saat o saatte yapılan alışılmış işleri belirten çok güzel bir şekilde tasarlanmış sembollerle gösterilmişti.

Şimdi Matmazel Fischer'in Livonyalıısına nasıl olağanüstü bir bağla bağlanmış olduğunu anlamak kolaydır. Delikanlının mutlu olmasını istiyordu, ama onun çatı katında sararıp solarak günden güne eridiğini görüyordu. Bu korkunç durumun nedeni açık. Lorraine'li kız bu Kuzeyli çocuğu bir anne sevgisiyle, bir kadın kıskançlığıyla ve bir bekçi titizliğiyle gözetiyordu. Bu yüzden onu parasız bırakarak, her türlü çılgınlığı yapmasını, her türlü zevk ve eğlenceye katılmasını olanaksız kılıyordu. Zorunlu olarak uslu duran bu kurbanı, bu arkadaşı yalnızca kendisine ait olsun isterdi ve bu tuhaf isteğin kaba ve hoyratça bir şey olduğunu anlamıyordu, çünkü her türlü yoksunluğa alışmıştı. Steinbock'u onunla evlenemeyecek kadar seviyordu, ama onu başka bir kadına bırakamayacak kadar da çok seviyordu; onun yalnızca annesi olmaya katlanmayı da bilmiyor ve başka bir durumu düşündüğünde, kendisini delirmiş gibi görüyordu. Bu çelişkiler, bu acımasız kıskançlık, bu bir erkeğe sahip olma mutluluğu, her şey bu kızın yüreğini son derece sarsıyordu. Dört yıldır gerçekten tutkundu ve bu tutarsız, sonu olmayan

yaşantıyı sürdürmek gibi çılgınca bir umut besliyordu; bu yaşantı süresince ayak diremesi çocuğum dediği kişinin mahvına neden olabilirdi. İçgüdülerıyla aklının bu çatışması onu haksız ve baskıcı kılıyordu. Ne genç ne zengin ne de güzel olmasının öcünü bu delikanlıdan alıyor, her öğ alıştan sonra da haksızlıklarını anlayarak alçakgönüllü, son derece sevecen davranıyordu. Taptığı puta sunguda bulunmayı ancak gücünü balta vura vura gösterdikten sonra düşünüyordu. Kısacası, Shakespeare'in *Fırtına'sı*nın tersi söz konusuydu; Ariel ile Prospero'nun efendisi şimdi Caliban'dı. Kafasında yüce düşünceler olan, dalgın, tembelliğe eğilimli bu zavallı delikanlıya gelince, o, hayvanat bahçesinde kafese kapatılmış aslanlar gibi, gözlerinde velinimetinin ruhunda oluşturduğu çölü yansıtıyordu. Lisbeth'in kendisinden istediği zorunlu çalışma gönlünün isteklerini ortadan kaldırmıyordu. Çektiği can sıkıntısı bedensel bir hastalık haline geliyor ve o, çoğu zaman gerekli bir çılgınlık yapmak için para isteyemeden, bu parayı nasıl bulacağını bilemeden kendi kendini yiyordu. Mutsuzluğunun öfkesini artırdığı, kendisini enerjik hissettiği günlerde Lisbeth'e kurak bir kıyıda geçerken, tuzlu suya bakan susamış bir yolcu gibi bakıyordu. Lisbeth yoksulluğun, Paris'te kapalı kalmanın acı meyvelerini tadı güzel şeylermiş gibi zevkle yiyor, ama en ufak bir tutkunun kölesini elinden alacağını da pekâlâ kestiriyordu. Kimi zaman, despotluğu ve paylamalarıyla bu şairi küçük şeylerin büyük heykeltcisi olmaya zorlayarak, onun kendisinden vazgeçmesine olanak verdiği için kendine kızdığı oluyordu.

Ertesi gün, gerçekten mutsuz bu üç yaşantı, umutsuzluk içindeki bir annenin, Marneffe çiftinin ve zavallı sürgünün yaşantısı, Hortense'in o budalaca tutkusu ve baronun Josépha'ya olan mutsuz tutkusuna bulacağı çözümün etkisinde kalacaktı.

8

**BABANIN ROMANIYLA
KIZIN ROMANI**

Baron Opera binasına gireceği sırada Lepelletier Sokağı'ndaki bu tapınağın biraz karanlık görünüşü karşısında durakladı. İçeride ne jandarma ne ışık ne görevli vardı ne de kalabalığı önlemek için engeller. İlan panosuna baktı, burada beyaz bir şerit gördü; ortasında olayı belirtici şu yazı parlıyordu:

RAHATSIZLIK NEDENİYLE KAPALIYIZ

Baron, Opera'ya bağlı tüm sanatçılar gibi Chauchat Sokağı'na yakın oturan Joséphia'nun evine koştu.

"Mösyö! Ne istiyorsunuz?" dedi ona kapıcı, büyük bir şaşkınlık içinde.

"Beni tanımıyorsunuz demek?" dedi baron kaygıyla.

"Tam tersine, Mösyö; sizi tanımak onuruna eriştiğim için 'Nereye gidiyorsunuz?' diye soruyorum."

Baron çok şiddetli bir ürpertiyle buz kesildi.

"Ne oldu?" diye sordu.

"Baron Hazretleri Matmazel Mirah'nun dairesine girecek olurlarsa, içeride Matmazel Héloïse Brisetout'yu, Mösyö Bixiou'yu, Mösyö Léon de Lora'yı, Mösyö

Lousteau'yu, Mösyö de Vernisset'yi, Mösyö Stidmann'ı ve ağır kokular sürünmüş bir sürü kadın bulacaklardır; yeni kiracının gelişini kutluyorlar."

"Peki, ama nerede?"

"Matmazel Mirah!.. Bunu size açıkça söylesem, bilmem doğru bir şey yapmış olur muyum."

Baron kapıcının avucuna iki adet yüz frank sıkıştırdı.

"Pekâlâ; şimdi la Ville-l'Évêque Sokağı'nda bir konakta oturuyor. Duyduğuma göre bu konağı ona Hérouville Dükü vermiş," dedi kapıcı alçak sesle.

Baron, bu konağın numarasını öğrendikten sonra, bir arabaya atlayıp, iki kapılı, gaz fenerinin ortaya çıkmasıyla görkemi göze çarpan o güzel modern evlerden birinin kapısına ulaştı.

Baronu üstündeki mavi çuha ceket, beyaz kravatı, beyaz yeleği, Nankin pamuklusundan pantolonu, cilalı çizmeleri, süslü göğüs kısmı adamakıllı kolalı gömleği ile gören bu yeni cennetin kapıcısı onu geç kalmış bir davetli sandı. Oturaklı görünümü, yürüyüş biçimi bu izlenimi doğruluyordu.

Kapıcının çingırağı çalmasıyla avluda bir uşak göründü. Konak gibi yeni olan bu uşak baronu içeriye aldı; baron da ona otoriter bir jestle: "Bu kartı Matmazel Josépha'ya verin," dedi.

*Patito*¹ bulunduğu yere çabucak şöyle bir göz attı; burası bir bekleme salonuydu; az bulunur çiçeklerle doluydu, mobilyaları da dört bin ekü'ye patlamış olmalıydı. Geri gelen uşak Mösyö'den kahve içmek üzere sofradan kalkılınca kadar salonda beklemesini rica etti.

İmparatorluk döneminin şatafatı kuşkusuz dünyanın en olağanüstü şatafatlarından biri durumuna gelmiş, bu dönemde ortaya çıkan buluşlar kalıcı olmasalar da çılgınca

1 Metresinin kaprislerinden acı çeken âşık anlamında İtalyanca söz (ç.n.)

rakamlara ulaşan paralara mal olmuşlardı. Baron bu şatafatı görmüştü ama yine de bu salonda gözleri kamaştı, şaşırıp kaldı. Salonun üç penceresi pek hoş bir bahçeye bakıyordu; başka yerlerden getirilen topraklarla, yine başka yerlerden getirilip dikilmiş çiçeklerle yapılmış, çimenleri kimyasal işlemlerle elde edilmişe benzeyen o bahçelerden biriydi. Aşırı özentili, yaldızlı süslemeli takımlara, en pahalısından tüm bu özene, bu yaldızlı süslere, Pompadour tarzı denen bu en pahalısından oymalara, böylesini ilk görececek zenginin hemen ısmarlayıp avuç dolusu altın para vererek sahip olacağı türden harika kumaşlara; ayrıca Greuze'ün iki tablosuyla Watteau'nun iki tablosuna, Van-Dyck'den iki başa, Ruysdaël'den iki manzaraya, Guaspre'dan iki tabloya, Rembrandt'dan, Holbein'den, Murillo'dan, Titien'den birer tabloya, iki Teniers ve iki Metzu tablosuna, bir Van-Huysum, bir de Abraham Mignon tablosuna, kısacası çok güzel bir şekilde çerçevelenmiş iki yüz bin frank değerindeki bu tabloları hayran kaldı. Çerçeveler de neredeyse tablolar kadar edirdi.

“Şimdi anladın mı ha, babalık?” dedi Josépha.

İran halıları üstünde ayaklarının ucuna basa basa yürüyerek sessiz bir kapıdan gelmiş olan Josépha hayranını şaşkınlık içinde yakaladı; bu nasıl bir şaşkınlıksa, bu sırada kulaklar o kadar şiddetli çınlar ki insan felaket çanlarından başka bir sesi duymaz.

Yönetimde bu kadar yüksek bir mevki sahibi olan bir kişiye reva görülen ve söyleyenlerin nasıl bir utanmazlıkla en büyük kişileri küçük düşürdüğünü gösteren bu *babalık* sözcüğü baronu sanki ayaklarından yere çivilemişti. Josépha, sırf sarı ve beyaz giysisi içinde, bu eğlence için o kadar güzel süslenmişti ki bu akıl almaz şatafatın ortasında nadir bulunur bir mücevher gibi parlıyordu.

“Güzel değil mi bu?” dedi yeniden söze başlayarak. “Dük, hisse senetleri yüksek fiyata satılmış bir komandit

şirketin tüm kârını buraya yatırdı. Aptal değilmiş ha, benim dükçüğüm, ne dersin? Kömürü altına çevirmesini ancak eskinin büyük senyörleri bilir. Akşam yemeğinden önce noter bana imzalamam için satın alma sözleşmesini ve satış bedelinin alındığını gösteren makbuzu getirdi. Büyük senyör olan şu kişiler burada: d'Esgrignon, Rastignac, Maxime, Leconcourt, Verneuil, Laginski, Rochefide, la Palférine; bankacılar da Nucingen ve du Tillet, kadınlardan da Antonia, Malaga, Carabine, la Schontz bulunuyor. Tümü senin başına gelenlere acıdı. Evet, dostum, sen de davetli olursun, ama onların durumuna gelmen için hemen Macar, Champagne ve Cap şaraplarından aşağı yukarı iki şişe içmen şart. Tümümüz, canım, burada Opera'yı kapatacak derecede kendimizden geçtik. Müdürüm zilzur'na sarhoş, ördek gibi vaklayıp duruyor."

"Oh! Josépha!" diye haykırdı baron.

"Açıklama yapmak da ne saçma," dedi Josépha, gülümseyerek. "Bak, bu konakla eşyası altı yüz bin frank ediyor, sen bu kadar eder misin? Dük bana otuz bin franklık bir gelir senedi getirdi, hem de bakkalların kullandıkları beyaz kâğıttan bir şeker külahı içine yazılı. Sen bana böyle bir senet verebilir misin? Güzel bir düşünce bu ama!"

"Ne sapıklık!" dedi baron. Öfkeden çılgına döndüğü şu sırada yirmi dört saat için Hérouville Dükü'nün yerinde olayım diye karısının elmaslarını değiş tokuş yapardı.

"Benim durumum sapıklık ha!" dedi Josépha. "Oo! Bak sen bu işi nasıl ele alıyorsun! Neden sen de bir komandit şirket kurmadın? Tanrım, benim *boyalı kedim*, bana teşekkür etmelisin: Seni tam da kârının geleceğini, kızının drahomasını benimle tüketebileceğin sırada bırakıyorum, tutup sen de... O! Ağlıyorsun. İmparatorluk yıkılıyor!.. Dur, imparatorluğu selamlayacağım."

Acıklı bir tavır takınıp dedi ki:

*Hulot diyorlar size! Tanımıyorum artık sizi!*¹

Ve içeri girdi Josépha.

Yarı açık kapıdan, şimşek gibi bir ışığın fışkırdığı ve içki âleminde gitgide artarak seslerin yükseldiği görüldü, birinci sınıf bir şölenin kokuları yayıldı.

Şarkıcı kız geri gelip aralık kapıdan baktı ve Hulot'yu ayakta bir bronz heykel gibi dikilmiş görünce ileriye bir adım atarak yeniden ortaya çıktı.

"Mösyö," dedi, "Chauchat Sokağı'ndaki evde bulunan eski giysilerimi küçük Héloïse Brisetout de Bixiou'ya verdim; eğer oradaki pamuklu takkenizi, ayakkabı çekeceğinizi, kemerinizi ve favori kreminizi ille de almak istiyorsanız, bunların size verilmesini istedim."

Bu korkunç alay baronu evden çıkıp gitmek zorunda bıraktı, tıpkı Gomorra'dan çıkmak zorunda kalan Lut gibi; ama giderken Lut'un karısı gibi dönüp arkasına da bakmadı.²

Hulot, öfkeli öfkeli yürüyerek, kendi kendine konuşarak evine döndü ve ailesini fişi iki meteliğe whist oyununu oynar buldu; evden çıkarken bu oyuna başladıklarını görmüştü. Kocasını gören zavallı Adeline, adamın başına korkunç bir felaket, utanılacak bir şey geldi sandı. Oyun kâğıtlarını Hortense'a verip Hector'u alarak Crevel'in beş saat önce ona yoksulluğun en utanç verici son evrelerini önceden haber verdiği aynı küçük salona götürdü.

"Neyin var senin?" diye sordu korku içinde.

"Ah, bağışla beni! Ama izin ver de anlatayım sana şu rezillikleri."

On dakika boyunca öfkesini kustu.

1 Corneille'in *Horace* adlı tragedyasında bir dizinin parodisi (II. perde, III. sahne) (ç.n.)

2 Kutsal Kitap'ta anlatılan Lut'un Gomorra'dan kaçışına gönderme. Lut'un karısı, kaçarken arkasına dönüp baktığı için tuzdan bir heykelle dönüşmüştü. (Tekvin, XIX. 26) (ç.n.)

“Ama dostum,” dedi zavallı kadın yiğitlik göstererek, “bu gibi kadınlar aşk nedir bilmezler ki! Sana layık o saf ve yürekten bağlı olan aşkı! Sen ki bu kadar kafalı adam-sın, bir milyona karşı savaşmaya nasıl kalkışabilirsin?”

“Sevgili Adeline!” diye haykırdı baron, karısını tutup göğsüne bastırarak.

Barones kocasının özsaygısının kanayan yaralarına merhem sürmüştü.

“Elbette,” dedi baron, “Hérouville Dükü’nün elinden servetini alın, ikimiz arasından hangisini seçeyim diye duraksamaz *bu kız!*”

“Dostum,” dedi Adeline son bir çabayla, “eğer kesinlikle metrese gereksinimin varsa, neden Crevel gibi, pahalıya mal olmayan ve uzun süre az şeyle mutlu olabilecek sınıftan kadınlar bulmuyorsun? Bu işten hepimiz kârlı çıkardık. Gereksinim duymanı anlıyorum, ama kendini beğenmişliğine hiç aklım yatmıyor.”

“Oh! Sen ne kadar iyi yürekli ve mükemmel bir kadınsın!” diye bağırdı baron. “Çılgın bir bunağım ben, koca olarak senin gibi bir meleğe layık değilim.”

“Ben olsa olsa Napoléon’umun Joséphine’iyim,” diye yanıt verdi azıcık üzgün bir sesle.

“Joséphine senin yerini tutamazdı,” dedi baron. “Gel, kardeşimle, çocuklarımla whist oynayacağım; aile babası görevime yeniden başlamam, Hortense’ımı evlendirmem, çapkınlığa veda etmem gerek.”

Bu açıkyüreklilik zavallı Adeline’i o kadar duygulandırdı ki, şöyle dedi: “Bu kadın herhangi birini Hector’uma yeğleyecek kadar zevkten yoksunmuş. Ah! Seni dünyanın tüm altınlarına değişmem. Bir insan, senin tarafından sevilmiş olmak mutluluğuna erişmişse, seni nasıl bırakır!”

Baron karısının bu düşkünlüğünü bir bakışla ödüllendirdi; bu bakış Adeline’e onun kadınların en güçlü silahlarının tatlılık ve boyun eğme olduğu karısını doğruladı;

ama şu konuda yanılıyordu: Sonuna kadar vardırılmış yüce duygular en büyük kötülüklerin doğurduğu sonuçlara benzer sonuçlar doğurur. XVI. Louis bir Mösyö Sauce'un karuru akıtmak istemediği için krallığını ve kellesini kaybetti; Bonaparte da, XVI. Louis'nin krallığını ve kellesini kaybettiği bu yerden iki adım ötede halkı maki-neli tüfekle taradığı için imparator oldu.

Ertesi gün, gece uykusunda bile yanından ayırmak istemediği Wenceslas'ın madalyonunu yastığının altına koymuş olan Hortense erkenden kalkıp giyindi ve baba-sından kalkar kalkmaz bahçeye gelmesini rica etti.

Babası da, kızının hatırını kırmayarak saat dokuz bu-çuğa doğru bahçeye geldi; şimdi birlikte, kol kola, rıhtım-lar boyunca Pont Royal'den Carrousel Meydanı'na doğru yürüyorlardı.

"Dolaşıyormuş gibi yapalım, baba," dedi Hortense bu çok geniş alanı aşmak üzere geçitten geçtikleri sırada.

"Burada mı dolaşacağız ha?" diye sordu alaylı alaylı baba.

"Sanki Müze'ye gidiyoruz; hem orada," dedi, "Doyenné Sokağı'na dik düşen evlerin duvarlarına da-yanmış barakaları göstererek, bak, eski eşya, tablo satılan dükkânlar var."

"Kuzinin Bette de buralarda oturuyor."

"Biliyorum, biliyorum; ama bizi görmemeli."

"Peki ne yapmak istiyorsun?" diye sordu baron Ma-dam Marneffe'in pencerelerinden yaklaşık otuz adım öte-de olduğunu görerek. Ansızın Madam Marneffe'i düşün-müştü.

Hortense babasını eski Louvre'un galerileri boyunca uzanan blok evlerin köşesinde ve Nantes Oteli'nin kar-şısında bulunan dükkânlardan birinin vitrininin önüne götürmüştü. Yaşlı çapkını, bir gün önce hayali yüreğinde yer etmiş o güzel hatuncağızın pencerelerine sanki biraz

Önce aldığı yaranın acısını yatıştırmak istiyormuş gibi bakarken bırakarak, bu dükkâna girdi. Baron karısının vermiş olduğu öğüdü yerine getirmekten kendini alamadı.

“Artık küçük burjuva hatunlarla yetinelim,” dedi kendi kendine, Madam Marneffe’in o hayran olunası güzelliğini anımsayarak. “Bu hatuncağız bana o açgözlü Josépha’yı çabucak unutturacak.”

Şimdi bakalım dükkânın içinde ve dışında aynı zamanda olup bitenlere.

Baron yeni *sevgilisinin* pencerelerine göz gezdirdiği sırada kadının kocasını gördü; adam bir yandan redingotunu fırçalarken belli ki bir yandan da bir yeri gözlüyordu, meydanda birinin görünmesini bekliyor gibiydi. Önce fark edilip, sonra da tanınmasından korkan âşık baron sırtını Doyenné Sokağı’na çevirdi, ama ara sıra eve göz atabilmek için tam olarak değil, üç çeyrek dönmüştü; bu duruşu da onu Madam Marneffe ile neredeyse karşı karşıya getirdi. Madam Marneffe rıhtım tarafından gelecek, evine ulaşmak için evlerin köşesini dönmek üzereydi. Baronun şaşkın bakışıyla karşılaşınca sarsılır gibi oldu Valérie ve bu bakışa namusluluk taslayan bir kadına özgü kaçamak bir bakışla yanıt verdi.

“Güzel kadın!” diye haykırdı baron. “Böyle bir kadın için ne çılgınlıklar yapılmaz!”

“A! Mösyö,” dedi Valérie, ters bir yanıt verecekmiş gibi yapıp dönerek, “siz Baron Hulot’sunuz değil mi?”

Baron gitgide daha şaşkın bir hal alarak “evet” der gibi başını salladı.

“Hay Allah! Raslantı sonucu iki kez göz göze geldiğimize, sizi de şaşırtmış ya da ilginizi çekmiş olmak mutluluğuna eriştiğime göre, derim ki çılgınlık yapacak yerde bir haksızlığı gidermelisiniz. Kocamın yazgısı sizin elinizde.”

“Nasıl yani?” diye sordu baron, çapkınca.

"Kocam Savaş Bakanlığı'nda sizin müdürü olduğunuz dairede memurunuz. Mösyö Lebrun'ün şubesinde, Mösyö Coquet'nin yanında çalışıyor," dedi Valérie gülümseyerek.

"Emredersiniz, madam... Madam?"

"Madam Marneffe."

"Madamcığım, güzel gözlerinizin hatırı için haksızlık bile yapmaya hazırım... Sizin evde bir akrabam oturuyor, bugünlerde onu görmeye geleceğim, olası en kısa zamanda. Oraya gelip dilekçenizi verin bana."

"Cüretimi bağışlayın, Baron Hazretleri; ama umarım bu şekilde konuşmaya nasıl cesaret ettiğimi anlayacaksınız, koruyacak kimsem yok."

"Ah! Ah!"

"Ah! Beni yanlış anlıyorsunuz mösyö," dedi kadın gözlerini yere indirerek.

Güneş ortadan kayboldu sandı baron.

"Umutsuz bir haldeyim, ama namuslu bir kadınum," dedi Valérie yeniden konuşmaya başlayarak. "Altı ay önce tek koruyucumu, Mareşal Montcornet'yi kaybettim."

"Ya! Herhalde onun kızıısınız."

"Evet mösyö, ama beni hiçbir zaman kızı olarak tanımadı."

"Tanısaydı, o zaman servetinin bir bölümünü size bırakırdı."

"Bana hiçbir şey bırakmadı mösyö, çünkü vasiyetnamesi bulunamadı."

"Vah yavrum! Mareşale ansızın inme inmişti... Haydi, umudunuz kırılmasın, madam, imparatorluğun Bayard gibi korkusuz şövalyelerinden birinin kızı için yapılacak bir şey olmalı."

Madam Marneffe baronu incelikle selamladı, başarısından dolayı baronun göğsü ne kadar kabarmışsa, onun göğsü de o kadar kabarmıştı.

“Böyle sabah sabah ne cehennemden geliyor ki?” diye sordu kendi kendine baron, kadının belki de abartarak zarif bir şekilde dalgalandırdığı entarisini incelerken. “Hamamdan gelmiş olsa, yüzü bu kadar yorgun görünmezdi. Kocasını da onu bekliyor. Anlaşılmaz bir durum. İnsanı bayağı düşündürüyor.”

Madam Marneffe evine girdikten sonra, baron kızının dükkânda ne yaptığını öğrenmek istedi. Dükkâna girerken, gözü yine Madam Marneffe’in pencerelerinde olduğu için, buradan deli gibi dışarı fırlayan birine az kalsın çarpıyordu; soluk benizli, gri gözleri ışık saçan, üstünde siyah merinos yününden yazlık bir pardösü, kaba ketenden bir pantolon, ayaklarında sarı deriden tozluklu pabuçlar olan bir gençti bu. Baron onu Madam Marneffe’in evine doğru koşup içeriye girdiğini gördü. Hortense ise, dükkâna usulca girer girmez, burada kapıya yakın bir yerde, ortada, bir masanın üstünde göz önüne konmuş o ünlü heykel grubunu hemen fark etmişti.

Buraya onun hangi koşullarda geldiğini bilmese bile, bu yapıt bu tür büyük yapıtlardaki *brio*¹ diye adlandırılmaz gereken şeyle herhalde genç kızın dikkatini çekti; hem o da elbette İtalya’da bir *Brio* heykeli için poz verebilirdi.

Üstün yetenekli insanların tüm yapıtlarında bu canlılık, tüm gözlerin, hatta bilgisizlerin gözlerinin bile görebileceği bu parlaklık aynı derecede değildir. Nitekim, Raffaello’nun ünlü Transfigürasyon², Foligno Madonnası tabloları, Vatikan’daki büyük salonlarda freskler, ansızın hayranlık uyandırmaz; tıpkı Sciarra galerisindeki Kemancı, Doni’nin portreleri ve Pitti galerisindeki Ezehyel’in Görüntüsü, Borghese galerisindeki Haçın Taşınması, Milano’daki Brera müzesinde Meryem’in

1 Canlılık, parlaklık, virtüözlük anlamında İtalyanca kökenli sözcük. (ç.n.)

2 İsa’nın ölümünden sonra üç havarisine görünmesi. (ç.n.)

Evliliği tabloları gibi. Roma Akademisi'ndeki Aziz Yahya Kürsüde, Meryem'in Resmini Yapan Aziz Lukas tabloları ise X. Leon'un portresi, Dresdenli Meryem tablosu kadar çekici değildir. Bununla birlikte, tümü de aynı değerdedir. Dahası var! Vatikan'daki freskler, transfigürasyon, camaïeu'ler¹ ve Vatikan'daki küçük tablolar yüceliğin ve yetkinliğin doruğuna varmışlardır. Ancak, bu yapıtlar, tüm yanlarıyla anlaşılabilmeleri için onları seyreden en bilgili hayrandan bile bir tür gerilim, bir irdeleme ister. Oysa, Kemancı, Meryem'in Evliliği, Ezehyel'in Görüntüsü, gözlerinizin çifte kapısından kendiliklerinden gönlünüze girip orada yerleşirler. Böylece, onları hiçbir güçlük çekmeden benimsemek hoşunuza gider. Bu, sanatın değil, mutluluğun doruğuna varmadır. Bu da gösteriyor ki, rastlantı sonucu çocukları ne mutlu ki yetenekli, güzel, annelerine acı çekirmeden doğmuş, her zaman kısmetli, her işte başarılı olan aileler vardır; bu ailelerin çocukları gibi aynı şekilde sanat yapıtlarına da rastlanır. Kısacası aşk çiçekleri gibi deha çiçekleri de vardır.

Çevrilmesi olanaksız olup yine de kullanmaya başladığımız İtalyanca bu *brio* sözcüğü ilk yapıtların özelliğini belirtir; genç yeteneğin taşkınlığının ve korkusuz ateşliliğinin meyvesidir; bu taşkınlık daha sonra kimi mutlu saatlerde yeniden kendini gösterir, ama o zaman bu *brio* artık sanatçının yüreğinden çıkmaz; sanatçı onu bir yanardağın ateşlerini püskürtmesi gibi yapıtlarının içine atacak yerde, kendisi onun etkisinde kalır; onu birtakım koşullara, aşka, rekabete, çoğu zaman hınca ve daha da çok, sürdürülmesi gerekli bir ünün buyruklarına borçlu olur.

Meryem'in Evlenmesi tablosu, Raffaello'nun tüm yapıtlarına göre ne ise, Wenceslas'ın heykel grubu da onun gelecek yapıtlarına göre oydu; bu tablo, çocukluğun coşkusu ve sevimli bütünlüğüyle, sanki annenin gülüşlerine

1 Bir tek rengin açık koyu değerleriyle yapılmış resim. (ç.n.)

yankı yapar gibi gamzelerle dolu pembe ve beyaz etler altında gizlenmiş gücüyle, eşsiz bir zarıflığa doğru yeteneğin attığı ilk adımdı. Bu tabloya Prens Eugène'in dört yüz bin frank ödediği söylenir; Raffaello'nun tablolarından yoksun bir ülke için bu bir milyon ederdi. Oysa sanatsal değeri çok daha üstün olan o fresklerin en güzeline bile kimse bu kadar para vermezdi.

Hortense bir genç kız olarak biriktirdiği paralarının toplamını düşünerek hayranlığını bastırdı, ilgi göstermiyormuş gibi bir tavır takınarak dükkân sahibine fiyatını sordu.

"Bin beş yüz frank," dedi bir köşede bir taburenin üstünde oturmuş olan bir gence göz ederek.

Bu genç, karşısında Baron Hulot'nun canlı başyapıtını görünce şaşırmıştı. Önceden haberli olan Hortense, çektiği acılardan sararmış yüzünün kızarmasından sanatçıyı tanıdı; sorduğu soru üzerine, delikanlının gözlerinde bir kıvılcımın parlamadığını gördü. Çileye girmiş bir keşişin yüzü gibi zayıf ve süzölmüş bu yüze baktı. Bu biçimli, pembe ağıza, zarif çeneye ve Slavlara özgü incecik, ipek gibi telli kumral saçlara hayran kaldı.

"Bin iki yüz franga olsaydı, onu eve gönderin derdim," dedi Hortense.

"Bu antika, matmazel," dedi dükkâncı. Tüm meslektaşları gibi o da bu *nec plus ultra*¹ ile her şeyi söylemiş olduğunu sanıyordu.

"Kusura bakmayın ama bu, bu yıl yapılmış," diye yanıt verdi Hortense yavaşça. "Ben buraya özellikle, eğer bu fiyata bırakırsanız, sanatçıyı bize göndermenizi rica etmeye geldim; çünkü onun oldukça önemli siparişler almasını sağlayabiliriz."

"Bin yüz frangı ona verirsem, bana ne kalacak ki? Ben tacirim," dedi dükkâncı iyi niyetli gibi görünerek.

1 Daha ötesi yok, son söz anlamında Latince söz. (ç.n.)

“Ya! Doğru!” dedi genç kız, küçümser gibi tavır takınıp, elinde olmadan.

“Oh! Matmazel, alın! Ben dükkâncıyla anlaşırım,” diye haykırdı öfkeyle Livonyalı, kendinden geçerek.

Hortense’in eşsiz güzelliği ve onda gördüğü sanat sevgisi karşısında büyülenmiş olan sanatçı ekledi:

“Bu heykel grubunu ben yaptım; on gündür de günde üç kez geliyorum, bakayım biri çıkıp da bunun değerini anlayarak almak için pazarlık edecek mi diye. Siz benim ilk hayranımsınız, alın!”

“Bir saate kadar gelin bize, mösyö, dükkâncı ile birlikte; buyurun, babamın kartı,” dedi Hortense.

Dükkâncının heykel grubunu beze sarmak üzere bir odaya gittiğini görünce, alçak sesle ekledi:

“Geleceğiniz açısından, Mösyö Wenceslas, bu kartı Matmazel Fischer’e göstermeyin, heykeli kimin aldığını da söylemeyin. Akrabamızdır kendisi.”

Wenceslas çok şaşırmıştı, düş görüyorum sandı.

Bu “akrabamızdır” sözünü duyunca gözleri kamaştı; gökten düşmüş Havvalardan birini görünce cenneti görür gibi oldu. Kendisine Lisbeth’in sözünü ettiği güzel kızı düşleyip durmuştu, tıpkı Hortense’in akrabasının âşığını düşleyip durması gibi. Hortense içeriye girince de “Ah, keşke o da bu kız kadar güzel olabilseydi!” diye düşünmüştü. İki âşığın nasıl bakıştıkları anlaşılacaktır; aşk ateşiydi bu, temiz âşklarda en ufak bir ikiyüzlülük görülmez.

“Hay Allah! Ne halt ediyorsun sen orada?” diye sordu baba kızına.

“Biriktirdiğim bin yüz frangı harcadım, gel gidelim.”

Yeniden babasının koluna girdi; baba yineledi: “Bin iki yüz frank ha!”

“Daha doğrusu bin üç yüz frank; ama elbette farkı bana ödünç verirsin!”

"Peki... bu dükkânda... neye harcadın bu kadar parayı?"

"Ah! Bak!" dedi mutlu genç kız, "bir koca bulduysam, bu pahalı sayılmaz."

"Bir koca mı dedin, kızım, bu dükkânda ha?"

"Dinle babacığım, büyük bir sanatçıyla evlenmemi yasaklar mıydın bana?"

"Hayır, yavrum," dedi. "Büyük bir sanatçı, bugün, unvanı olmayan bir prens demektir. Ün ve servet, işte toplumda en büyük iki üstünlük; erdemden sonra," diye de ekledi biraz üzüntülü bir tonla.

"Elbette," dedi Hortense. "Peki, heykelcilik hakkında ne düşünüyorsun?"

"Çok zor bir meslek," dedi Hulot başını sallayarak. Büyük bir yetenek dışında, büyük hamiler de istiyor; çünkü hükümet tek alıcı. Pazarı olmayan bir sanat, çünkü bugün ne büyük adamlar ne büyük servetler ne miras kalmuş saraylar ne büyük mirasyediler var. Evlerimizde ancak küçük tablolar, küçük heykeller bulundurabiliyoruz, bu yüzden sanat *küçük*'ün tehditleriyle karşı karşıya.

"Ama kendine pazar bulabilecek büyük bir sanatçı söz konusuysa," dedi Hortense.

"O zaman sorun kalmaz."

"Hamisi de varsa!"

"O zaman daha iyi!"

"Hem de soyluysa!"

"Yok canım!"

"Kontsa!"

"Hem de heykelci ha!"

"Serveti yok."

"Ve Matmazel Hortense'ın servetine güveniyor, öyle mi?" dedi baron alaylı alaylı, meraklı bakışını kızının gözlerine dikerek.

"Bu büyük sanatçı, kont ve de heykelci, az önce kızınızı ömründe ilk kez gördü, hem de beş dakika, Baron

Hazretleri," diye yanıt verdi babasına Hortense, sakın bir tavırla. "Dün, bak, benim iyi yürekli babacığım, sen Meclis'teyken, annem bayıldı. Bunu sinirlerine veriyor, ama aslında benim suya düşen evliliğime üzüldüğü için bayıldı, çünkü bana dedi ki, beni başınızdan atmak için..."

"Böyle bir deyim kullanmayacak kadar seni sever... Böyle bir..."

"Pek parlamento diline uygun olmayan," dedi Hortense gülerek. "Hayır, böyle bir deyim kullanmadı, ama ben biliyorum ki evlenecek yaşa gelmiş olup da evlenemeyen bir kız namuslu aileler için taşıması güç, çok ağır bir hac gibidir. İşte annem de enerjik, yetenekli, otuz bin franklık bir drahomayla da yetinecek genç bir talip çıkarsa hepimizin çok mutlu olacağını düşünüyor! Ayrıca, benim gelecekte mütevazı bir yaşam sürmeye hazırlanmamın, çok fazla tatlı düşlere dalmamı engellemenin uygun olacağı kanısındaydı. Bu da evlenme işim bozuldu, drahoma paramız yok demekti."

"Annen çok iyi yürekli, çok yüce, eşsiz bir kadındır," dedi her ne kadar bu açıklamadan oldukça mutlu olmuşsa da çok utanmış olan baron.

"Dün annem bana beni evlendirmek için elmaslarını satmasına izin verdiğinizi söyledi; ama onun bunları satmasını istemem; ben yine de bir koca bulmak isterim. Sanırım annemin düşüncesine uygun bir talip buldum."

Orada ha! Carrousel Meydanı'nda!.. Bir günde, sabah sabah..."

"Oh! Baba, kötülük daha uzaktan gelir,¹" dedi Hortense muzipçe.

"Pekâlâ! Haydi bakalım yavrucuğum, babacığına her şeyi anlat," dedi baron kaygılarını gizleyerek tatlı, okşayıcı bir tavırla.

1 Racine'in *Phèdre* adlı oyununa gönderme (I. perde, II. sahne) (ç.n.)

9

GERÇEK ROMANLARA İMKÂN SAĞLAYAN TALİHİN PEK ÇOK ŞEYİ UZUN BİR SÜRE BOYUNCA İDARE ETMESİ

Hortense, babasından kimseye bir şey söylemeyeceğine ilişkin kesin söz aldıktan sonra Kuzin Bette ile aralarında geçen konuşmaları özetledi. Daha sonra da, eve döndüklerinde, değerlendirmelerindeki anlayışın kanıtı olarak da o ünlü madalyonu babasına gösterdi. Baba, içgüdüleriyle kışkırtılan bu iki kızın gösterdikleri büyük beceriye içinden hayran kaldı, bu eşsiz aşk bu temiz kıza bir gece içinde ne kadar basit bir plan hazırlamayı esinlemişti.

“Satın aldığım o başyapıtı göreceksin, eve getirecekler, satıcıyla birlikte sevgili Wenceslas da gelecek... Böyle bir heykel grubu yapan servet kazanmalı, ama baba, sen itibarını kullan, ona bir iş sağla, sonra da Enstitü’de bir yer.”

“Ne kadar acelecisin,” diye bağırdı baba. “Sizi serbest bıraksak, yasal süre içinde, on iki günde evleneceksiniz.”

“On iki gün bekler miyiz ki?” dedi Hortense gülerek. “Ama ben onu on beş dakika içinde sevdim, sen de anne mi görür görmez sevdin ya! Oysa o beni sanki iki yıldır

tanışıyormuşuz gibi seviyor. Evet,” dedi babası bir hareket yapınca, “gözlerinde on ciltlik aşk okudum. Onun bir deha olduğu size kanıtlanırsa, siz ve annem onu kocam olarak kabul etmeyecek misiniz? Heykelcilik sanatların birincisidir!” diye haykırdı el çırpıp sıçrayarak. “Bak! Sana her şeyi anlatacağım.”

“Daha ne anlatacaksın?” diye sordu baba, gülümseyerek.

Kızının bu kusursuz açık yürekliliği ve çenebazlığı baronun içini rahat ettirmişti.

“Son derece önemli bir itirafta bulunacağım,” dedi Hortense. “Ben onu daha tanımadan seviyordum; ama bir saat önce gördüğümünden bu yana da deli oluyorum ona.”

“Biraz fazla deli oluyorsun,” dedi bu safça tutkudan hoşlanan baron.

“Sana güvenip bunu açıkladığım için beni cezalandırma baba. Bir kızın babasını duygulandırıp ona, ‘Seviyorum, sevdiğim için mutluyum!’ diye haykırması ne hoş bir şey. Wenceslas’ımı yakında göreceksin! O ne hulyalı yüz! İçlerinde deha güneşinin parladığı o gri gözler! Hem de ne kibar biri! Ne düşünüyorsun bu konuda? Livonya güzel bir ülke mi? Kuzin Bette de bu gençle evlenecek ha? Annesi yerinde onun. Ama bu bir cinayet olurdu! Onun bu delikanlı için yaptıklarını öyle kısıkanıyorum ki! Onunla evlenmemi hoş karşılamayacağını düşünüyorum.”

“Bak, meleşim, annenden hiçbir şeyi saklamayalım,” dedi baron.

“Ona bu madalyonu göstermeli,” dedi Hortense. “Ama Kuzin Bette’e bu konuda bir şey açıklamayacağıma söz verdim; annemin kendisiyle alay etmesinden korktuğunu söyledi.”

“Hem bu madalyon konusunda titizlik gösteriyorsun, hem de Kuzin Bette’in elinden sevgilisini alıyorsun.”

“Madalyon için söz verdim, ama o madalyonu yapan için hiçbir söz vermedim.”

Kavgasız gürültüsüz bir şekilde geçen bu olay ailenin gizli durumuna pek uyuyordu; onun için, baron kızını kendisine gösterdiği güvenden ötürü överken, ona bundan sonra annesinin babasının ihtiyatlı davranıp alacağı kararlara uyması gerektiğini söyledi.

“Bak kızcağızım, Kuzin Bette’in âşığı kont mu, kimlik belgesi gerçek mi, bunlardan emin olmak sana düşmez... Şu Kuzin Bette, yirmi yaş daha gençken, beş talibini geri çevirdi; bu bir engel olmaz; hem bu işi ben üstüme alıyorum.”

“Dinleyin baba! Beni evlenmiş görmek istiyorsanız, Bette’e ancak evlenme sözleşmesi imzaladığımız sırada söz edin bu işten. Altı aydır ona boyuna sorular soruyorum bu konuda! Vallahi, tuhaf bir şey var onda.”

“Nasıl yani?” diye sordu kuşkulanan baba.

“Kısacası, sevgilisi konusunda şaka yaparak da olsa biraz ileri gittim mi bakışlarını beğenmiyorum. Siz gerekli bilgileri edinin, ama bırakın da kendi işimi kendim göreyim. Size verdiğim güven içinizi rahat ettirmeli.”

“İsa ‘Bırakın çocukları bana gelsinler!’¹ demiş; sen işte o geri gelen çocuklardan birisin,” dedi baron birazcık alaylı şekilde.

Kahvaltıdan sonra dükkâncı ve sanatçının heykel grubuyla geldikleri haber verildi. Kızının yüzünün ansızın kızardığını gören barones önce kaygılandı, sonra dikkatle baktı, Hortense’in heyecanlı hali, bakışındaki parıltı ona çok geçmeden bu genç yürekte o kadar az saklı kalan gizi açıkladı.

Baştan aşağı siyahlar giymiş olan Kont Steinbock barona çok kibar bir genç gibi göründü.

“Tunçtan heykel de yapıyor musunuz?” diye sordu heykel grubunu eline alarak.

Baron gizlice hayran kaldıktan sonra grubu heykelden anlamayan karısına uzattı.

1 Markus’a göre İncil, X.14; Luka’ya göre İncil, XVIII. 16. (ç.n.)

"Ne kadar güzel, değil mi anne?" diye fısıldadı Hortense annesinin kulağına.

"Heykel mi!" dedi sanatçı baronun sorusuna yanıt vererek, "heykel yapmak, Baron Hazretleri, mösyönün lütfedip getirdikleri şu saati düzenlemek kadar güç değildir."

Bu sırada dükkâncı Aşklar'ın durdurmaya çalıştıkları On İki Saat'in balmumundan modelini yemek salonundaki büfenin üstüne yerleştirmektedir.

"Bırakın bu saati bana," dedi bu yapıtın güzelliği karşısında şaşırان baron, "onu İçişleri ve Ticaret bakanlarına göstereceğim."

"Senin bu kadar ilgini çeken bu genç de kim?" diye sordu barones kızına.

"Bu modeli işleyip çoğaltabilecek kadar paralı bir sanatçı bundan yüz bin frank kazanabilir," dedi antikacı, genç kızla sanatçının gözleriyle anlaştıklarını görünce, becerikli ve gizemli bir tavır takınarak. "Sekiz bin franktan yirmi tane satmak yeter, çünkü tanesi yaklaşık üç bin franga mal olur; ama her birine bir numara koyup asıl modeli de yok edince, bu yapıta yalnızca kendilerinin sahip olduğunu söyleyip sevinecek pekâlâ yirmi meraklı bulunabilir."

"Yüz bin frank ha!" diye haykırdı Steinbock sırayla antikacıya, Hortense'a, barona ve baronese bakarak.

"Evet, yüz bin frank!" diye haykırdı antikacı da, yineleyerek. "Yeterince param olsaydı, bunu sizden yirmi bin franga satın alırdım, çünkü asıl modeli yok edince, yapıt benim malımdır artık... Ama prenslerden biri bu başyapıtta otuz ya da kırk bin frank ödeyip onunla salonunu süslemeli. Sanat alanında, hem burjuvaları hem de sanattan iyi anlayanları hoşnut bırakacak böyle bir saat hiç yapılmamıştır; işte, mösyö, bu güç işin çözüm yolunu bu yapıt bulmuştur. "

“Buyurun paranızı, mösyö,” dedi Hortense antikacıya altı altın para vererek.

Antikacı parayı alıp ayrılmak üzereydi; sanatçı kapı eşiğine kadar gitti ve ona dedi ki: “Sakın kimseye bu ziyaretten söz etmeyin. Heykel grubunu nereye götürdüğümüz size sorulursa, Varennes Sokağı’nda oturan ünlü sanat meraklısı Hérouville Dükü’ne deyin.”

Antikacı evet dercesine başını salladı.

Sanatçı geri geldiğinde baron ona:

“Adınız?” diye sordu.

“Kont Steinbock.”

“Kimliğinizi belirten belgeler var mı yanınızda?”

“Evet, Baron Hazretleri. Rusça ve Almanca yazılmış bunlar, ancak resmi olarak onaylanmamışlar.”

“Dokuz kademe yüksekliğinde bir heykel yapacak güçte hissediyor musunuz kendinizi?”

“Evet, mösyö.”

“Pekâlâ! Eğer görüşeceğim kişiler yapıtlarınızı beğenirlerse, Mareşal Moncornet’nin heykelini yapmanızı sağlayabilirim. Böyle bir heykeli Père-Lachaise mezarlığındaki mezarı üstüne dikmek istiyorlar. Savaş Bakanlığı ve imparatorluk muhafız birliği eski subayları da bu heykeli yapacak sanatçıyı seçebilmemiz için oldukça önemli bir miktarda para ayırmışlar.”

“Ah, mösyö! Bu benim için servet demektir!” dedi Steinbock aynı zamanda gelen bunca mutluluk karşısında şaşırarak.

“Kaygılanmayın,” dedi nazıkçe baron, “kendilerine bu heykel grubu ile bu modeli göstereceğim iki bakan bu iki yapıtı çok beğenirse, servete kavuşmanız yakın demektir.”

Hortense babasının kolunu canunu acıttırcasına sıkıyordu.

“Bana belgelerinizi getirin, kimseye de umutlarınızla ilgili hiçbir şey söylemeyin, yaşlı Kuzin Bette’e bile.”

“Lisbeth’e bile mi?” diyerek haykırdı Madam Hulot. Sonunda işi anlamıştı, ama nasıl bu noktaya geldiğini bilmiyordu.

“Madamın büstünü yaparak size ustalığımı kanıtlayabilirim,” diye ekledi Wenceslas.

Madam Hulot’nun güzelliği karşısında şaşakalmış olan sanatçı bir süredir anne ile kızı kıyaslıyordu.

“Haydi, mösyö, hayat sizin için artık güzel olabilir,” dedi Kont Steinbock’un anlayışlı, ince davranışından pek hoşlanan baron. “Paris’te hiç kimsenin yeteneğinin uzun süre ödüksüz kalmayacağını ve her sebatlı çalışmanın karşılığını gördüğünü yakında öğreneceksiniz.”

Hortense kızarak gence içinde altmış altın para bulunan Cezayir işi güzel bir kese uzattı. Her zamanki soy-luluğunu gösteren sanatçı da Hortense’in kızarmasına, yüzünün utancını belirten bir renk almasıyla karşılık verdi ki bunun yorumu güç değildir.

“Acaba bu, çalışmalarınızdan aldığınız ilk para mı?” diye sordu barones.

“Evet, madam. Emeklerimin karşılığı olarak değil de, sanat çalışmalarımın karşılığı olarak aldığım ilk para, çünkü bir işçi gibi çalıştım.”

“Eh! Umalım ki kızımın parası size uğur getirir!” dedi Madam Hulot.

“Sıkılmadan alın şunu,” diye ekledi Wenceslas’ın kese-yi elinde gevşek tuttuğunu gören baron. “Bu parayı bize, bu güzel yapıta sahip olmak için önemli bir kişi, belki de bir prens elbette fazlasıyla ödeyecektir.”

“Ay, baba! O kadar sevdim ki onu kimseye vermem, veliaht prense bile!”

“Matmazel için başka bir grup yapabilirim, bundan daha güzelini.”

“Ama bunun gibi olamaz,” dedi Hortense.

Bu konuda fazla konuştuğu için utanmış gibi bahçeye çıktı.

“Öyleyse eve dönünce kalıbı ve modeli yok ederim!” dedi Steinbock.

“Haydi canım! Belgelerinizi getirin bana, umduğum gibi çıkarsanız, yakında benden haber alacaksınız mös-yö,” dedi baron.

Bu söz üzerine sanatçı çıkmak zorunda kaldı. Madam Hulot ile bahçeden özellikle onu geçirmek için dönen Hortense’ı selamladıktan sonra gidip Tuileries Bahçeleri’nde dolaştı; çatı katına dönmeye cesaret edemiyordu, çünkü belalısı onu sorularıyla bunaltacak ve sonunda gizini ağzından alacaktı.

Hortense’in sevgilisi yüzlerce heykel grubu ve heykel yapmayı tasarlıyordu. Canova¹ gibi mermeri kendisi yontacak bir güçte olduğunu hissediyordu. Onun gibi güçsüz olan Canova bu yüzden az kalsın ölecekti. Hortense Wenceslas’ı değiştirmiş, Wenceslas için o, gözle görülebilir bir esin meleği olmuştu.

“Peki ama,” dedi barones kızına, “söylesene nedir tüm bu olanlar?”

“Bak, anneciğim, Kuzin Bette’in sevgilisini az önce gördün. O şimdi umarım benim sevgilim. Ama sen görmemiş ol, hiçbir şeyden haberin yokmuş gibi yap. Hay Allah! Senden her şeyi gizlemek istiyordum, ama her şeyi anlatacağım.”

“Haydi, hoşça kalın yavrularım!” diye bağırdı baron kızını ve karısını öperek. “Belki gidip Keçi’yi göreceğim, ondan bu genç hakkında çok şey öğrenirim.”

“Baba, ihtiyatlı ol,” dedi Hortense.

Barones Hortense kendisine son bölümü bu sabahki serüven olan destanını anlatmayı bitirdiğinde haykırarak dedi ki:

“Ah! Seni yaramaz! Bak kızcağızım, şu dünyanın en kurnaz insanları her zaman saf insanlar olmuştur!”

1 Antonio Canova. İtalyan heykeltci (1757-1823). (ç.n.)

Gerçek tutkuların içgüdüğü vardır. Boğazına düşkün birinin önüne bir tabak meyve koyun; yanılmadan, bakmadan bile, en iyisini seçecektir. Aynı şekilde, iyi yetişmiş kızları da kocalarını seçmekte kesinlikle özgür bırakın, eğer karşılarında beğendikleri biri varsa, ender olarak yanılırlar. Doğa yanılmaz. Doğanın bu tür bir yapıtının adı İlk Bakışta Sevmek'tir. Aşkta ilk bakış ikinci bakışın tamamına aynıdır.

Barones, bunu her ne kadar ana ağırbaşlılığı altında gizlese de, kızı kadar hoşnuttu, çünkü Crevel'in sözünü ettiği Hortense'ı evlendirme biçimlerinden en iyisi gönlünce gerçekleşecek gibi görünüyordu. Bu işi ateşli dualarına Tanrı'nın verdiği bir yanıt olarak görüyordu.

Matmazel Fischer'in yine de eve dönmek zorunda kalan, ancak başarısından mutlu olan kürek mahkûmu, sevincini âşık olarak değil de sanatçı olarak gizlemeyi düşündü.

"Yaşasın! Heykel grubum Hérouville Dükü'ne satıldı; adam bana başka işler de verdirecek," dedi bin iki yüz altın frangı evde kalmış kızın masasının üstüne atarak.

Delikanlı, düşünebileceğiniz gibi, Hortense'ın kesesini koynuna gizlemişti, yüreğinin üstünde tutuyordu.

"Oh!" dedi Lisbeth, "çok iyi oldu; çünkü çalışmaktan canım çıkıyordu. Bakın yavrum, görüyorsunuz ki seçtiğiniz meslekte para pek yavaş yavaş geliyor; çünkü bu, aldığınız ilk para, oysa neredeyse beş yıldır harıl harıl çalışıyorsunuz! Bu para, biriktirdiğim paraların karşılığı olan senedi sizden aldığımından bu yana sizin için harcadığım parayı ancak karşılar. Ama içiniz rahat olsun," diye ekledi Kuzin Bette paraları saydıktan sonra, "bu para tümüyle sizin için harcanacak. Bir yıl rahatız demektir. Bu şekilde devam ederseniz, bir yıl içinde borcunuzu öder, kendinize de bayağı para ayırırsınız."

Oynadığı oyunun tuttuğunu gören Wenceslas evde kalmış kızı Hérouville Dükü hakkında birtakım masallar anlattı.

“Size modaya uygun tümüyle siyah giysiler giydireceğim, iç çamaşırlarınızı da yenileteceğim, çünkü koruyucularınızın karşısına iyi giyimli çıkmalısınız,” dedi Bette. “Hem sonra, şimdi o iğrenç çatı katınızdan daha büyük ve daha uygun bir daire gerek size. Ne kadar keyiflisiniz! Bayağı değiştiniz” diye ekledi Wenceslas’ı süzerek.

"E, benim o grubum için bir başyapıt dediler."

“Oh, iyi ya! Başkalarını da yapın,” dedi hep olumlu olan, ama başarıda sevincin ve sanatta güzelliğin ne olduğunu anlamayan bu kara kuru kız. “Artık satılanla ilgilenmeyin, satılacak başka bir şey yapın. Emeğinizi ve zamanınızı saymazsak iki bin frank harcadınız şu lanet olası Samson için. O saatinizin de ortaya çıkması size iki bin franktan fazlaya mal olacak. Bakın, beni dinlerseniz, önce küçük kızın başına peygamberçiçeklerinden tacı koyan iki oğlan çocuğu konulu yapıtınızı tamamlayın. Parisliler bayılacaklardır buna! Ben birazdan terzi Mösyö Graff’a uğradıktan sonra Mösyö Crevel’i görmeye gideceğim... Dairenize çıkın, ben de giyineyim.”

Ertesi gün, Madam Marneffe'e deli olan baron, Kuzin Bette'i görmeye gitti. Kapıyı açtığında onu karşısında gören Kuzin Bette oldukça şaşırdı, çünkü baron hiç onu ziyarete gelmemişti. Dolayısıyla içinden "Sakin Hortense benim sevgilime göz dikmiş olmasın?" dedi, çünkü bir gün önce Mösyö Crevel'in evinde onun kraliyet mahkemesi yargıcıyla evlenmesi işinin bozulduğunu öğrenmişti.

“Sizi buraya hangi rüzgâr attı, enişte?” dedi. “Evime ilk kez geliyorsunuz; kuşkusuz güzel gözlerimin hatırı için değil.”

“Güzel mi! Doğru değil bu,” dedi baron, “şimdiye kadar gördüğüm en güzel gözlere sahipsin sen.”

“Niye geldiniz? Bakın, sizi böyle kümes gibi bir evde kabul ettiğim için utandım.”

Kuzin Bette iki odadan oluşan dairesinin ilk odasını hem misafir odası, hem yemek odası, hem mutfak, hem de iş odası olarak kullanıyordu. Eşyası da orta halli işçi ailelerinin evlerinde bulunan türdendi: Tahta bölümü cevizden hasır sandalyeler, küçük bir ceviz yemek masası, bir iş masası, duvarlarda kararmış tahta çerçeveler içinde canlı renkleriyle gravürler, pencerelerde kısa muslin perdeler, büyük bir ceviz dolap, güzelce silinmiş, temizlikten pırıl pırıl parlayan bir döşeme; tüm bunların üstünde tozdan eser yoktu, ama tümü soğuk tonlarıyla içinde hiçbir şey, hatta gri rengi bile eksik olmayan gerçek bir Terburg¹ tablosu gibiydi; bu rengi eskiden mavimtırak iken şimdi keten rengini almış duvar kâğıdının rengi temsil ediyordu. Yatak odasına gelince, buraya şimdiye kadar hiç kimse ayak basmamıştı.

Baron şöyle bir göz atışta her şeyi kavradı; dökme sobadan kapkacağa kadar her şeyde orta halliliğin damgasını gördü. Tiksinerek, kendi kendine “İşte namuslu olmanın bedeli!” diye mırıldandı.

Yüksek sesle yanıt verdi:

“Niye mi geldim? Sen bu işi sonunda keşfedecek kadar kurnaz bir kızsın, onun için söylesem daha iyi,” diye haykırdı, araladığı kıvrım kıvrım perdeden avluya doğru bakarak otururken, “bu evde çok güzel bir kadın var.”

Kuzin Bette her şeyi anlamıştı.

“Madam Marneffe! Ha, anladım!” dedi. “Peki ya Josépha?”

“Ne yazık ki, Kuzin Bette, Josépha yok artık... Uşak gibi kapı dışarı etti beni.”

“Peki ne istiyorsun?” diye sordu Kuzin Bette barona bu luttan nem kapan pek namuslu bir kadın ağırbaşlılığı ile.

1 Gerard ter Borch ya da Terburg (1617-1681). Hollandalı ressam. (ç.n.)

“Madam Marneffe bir memur karısı, çok düzgün bir kadın da olduğuna göre, namusuna gölge düşürmeden, onu görmeye gidebilirsin,” dedi baron, “onunla komşuluk etmeni istiyorum. Oh! İçin rahat olsun, müdür beyin baldızına çok büyük saygı gösterecektir.”

Bu sırada merdivenden gelen bir elbise hışırtısı ve en iyi cinsten bağcıklı potinler giymiş bir kadının ayak sesleri duyuldu. Gürültüler merdiven başında kesildi. Kapıya iki kez vurulduktan sonra Madam Marneffe görüldü.

“Özür dilerim, matmazel, evinize böyle baskın yapar gibi girdiğim için. Dün de sizi ziyarete geldim, ama evde yoktunuz. Komşuyuz, hem Devlet Danışmanı beyefendinin baldızı olduğunuzu bilmiş olsaydım, çoktan beyefendi nezdinde yardımınızı rica ederdim. Müdür Bey’in girdiğini görünce gelmek cesaretini gösterdim; çünkü, Baron Hazretleri, kocam gibi memurlarla ilgili bir çalışmadan söz etti; bu çalışmanın sonucu yarın bakana sunulacakmış.”

Heyecanlı, yüreği çarpıyor gibi görünüyordu; ama merdivenden yukarıya koşarak bir güzel çıkmıştı.

“Bir dilekte bulunuyormuş gibi görünmenize gerek yok, güzel hanım,” dedi baron, “sizi görmek lütfunu benden esirgememenizi dilemek bana düşüyor.”

“Oh! Matmazel de uygun görürse, buyurun gelin,” dedi Madam Marneffe.

“Haydi gidin enişte, ben de birazdan gelirim,” dedi Kuzin Bette çekine çekine.

Parisli hatun Müdür Bey’in ziyaretine geleceğine ve zekâsına o kadar güveniyordu ki böyle bir görüşmeye uygun bir şekilde süslenmekle yetinmemiş, evini de aynı şekilde süslemişti. Sabahleyin erkenden, veresiye satın alınmış çiçekler konmuştu evin içine. Marneffe karısına mobilyaları temizlemeye, en ufak eşyayı bile sabunlayarak, fırçalayarak, tozunu alarak parlatmaya yardım etmişti. Valérie Müdür Bey’in hoşuna gitmek için tertemiz

bir ortam içinde olmak istiyordu; amansız davranmaya, bir çocuğa uygulandığı gibi modern taktiğin yöntemlerini uygulayarak her istediğini vermemeye hakkı olacak kadar hoşuna gitmek istiyordu. Hulot'yu iyi değerlendirmişti. Çok güç durumda olan bir Parisli hatuna yirmi dört saat süre verin, bir bakanlığı altüst edecektir.

İmparatorluk dönemi tarzına alışık bu dönem adamı modern aşk yöntemlerini kesinlikle bilemezdi. 1830'dan bun yana icat edilmiş yeni utanma sıkılmalar, çeşitli konuşma şekilleri vardır; bu yüzden *zavallı zayıf kadın* sonunda kendisini âşığının arzularının kurbanı gibi, yaraları pansuman eden iyiliksever bir rahibe gibi, kendini yadsıyan bir melek gibi kabul ettirecek duruma gelir. Bu *yeni aşk sanatı* bu şeytan işinde İncil'den çok sayıda söz kullanır. Aşk inanç uğruna çekilen büyük bir acı gibidir. İdeale, sonsuza can atılır, aşk sayesinde her iki taraf da daha iyi olmak ister. Tüm o güzel sözler uygulamada geçmişe göre daha da çok ateşlilik, başarısızlıklarda daha da çok kudurganlık olması için birer bahanedir. Zamanımızın özelliği olan bu ikiye bölünmüşlük çapkınlığı kokuşturmuştur. İki melek vardır ortada, ama ikisi de elinden geldiğince şeytan gibi davranır. Aşkın iki savaş arasındaki günlerde kendisini böyle inceleyecek vakti yoktu; 1809'da ise başarı yarışında imparatorluktan aşağı kalmıyordu. Oysa, Restorasyon döneminde yeniden kadın düşkün olan yakışıklı Hulot o zaman politika göklerinin sönük yıldızları gibi düşmüş kimi eski sevgililerini avutmuş, sonra da yaşlanınca Jenny Cadine'lerin, Josépha'ların eline düşüvermişti. Madam Marneffe müdürün geçmişini kocasından öğrenerek toplanı hazırlamıştı. Kocasına ona müdür hakkında çalıştığı dairede elde ettiği birtakım bilgileri uzun uzadıya anlatmıştı. Modern duygunun oynayacağı oyun baron üzerinde yeniliğin büyüünün etkisini göstereceğinden, Valérie kararını vermişti; daha doğrusu, gücünü denemek için o sabah yaptıkları tüm umutlarını haklı çıkardı.

10

**BİR ASLANLA BİR KEÇİNİN
TOPLUMSAL SÖZLEŞMESİ,
KAYIT DIŞI VE ÖZEL İMZAYLA**

Bu duygusal, romanesk ve romantik manevralar sayesinde Valérie, hiçbir söz vermeden kocasının şef yardımcısı olmasını ve Légion d'Honneur nişanını almasını sağlamıştı.

Bu küçük savaşla birlikte Rocher de Cancale'da akşam yemekleri, tiyatroya gitmeler; şal, atkı, elbise, mücevher gibi armağanlar eksik kalmadı. Baron, Doyenné Sokağı'ndaki daireden hoşlanmıyordu. Vanneau Sokağı'nda modern, çok güzel bir daire tutup burasını görkemli bir şekilde dayatıp döşetti.

Mösyö Marneffe doğduğu yerde kimi özel işlerini ayarlamak için bir ay sonra kullanmak koşuluyla izin kopardı, ayrıca bir ikramiye aldı. Küçük bir geziye çıkıp İsviçre'ye giderek orada cinsi latifleri incelemeye karar verdi.

Baron Hulot koruyucusu olduğu Madam Marneffe'le ilgilenirken, yine koruyucusu olduğu Wenceslas'ı da unutmadı. Ticaret Bakanı Kont Popinot sanata meraklıydı. Bir Samson heykel grubu için iki bin frank ödedi, ancak bir koşulu vardı: Geriye yalnızca kendi Samson'u

ve Matmazel Hulot'nunki kalsın diye kalıp kırılacaktı. Bu heykel grubuna bir prens hayran kaldı; ona o saatin modelini götürdüler, hemen ısmarladı; ama benzeri olmamalıydı; otuz bin frank verdi. Danışılan sanatçılar, ki bunlar arasında Stidmann da vardı, bu iki yapıtı ortaya koyan kişinin büyük boy heykel de yapabileceğini söylediler. Savaş Bakanı ve Mareşal Montcornet anıtı için bağış toplama komitesi başkanı olan Wissembourg prensi mareşal de bu anıtın yapımının Steinbock'a verilmesi doğrultusunda hemen bir karar çıkarttı. O zaman müsteşar olan Rastignac Kontu rakiplerinin ününü alkışlarla karşıladığı sanatçının bir yapıtını istedi. Steinbock'tan, küçük bir kıza taç giydiren iki oğlan çocuğunu betimleyen o nefis heykel grubunu aldı ve ona Gros-Caillou'da¹ bulunan Hükümet Mermer Deposu'nda bir atölye ayırtacağına söz verdi.

Başarı olmasına başarıydı Wenceslas'ın elde ettiği, ama Paris'e özgü, yani çok büyük, taşıyacak kadar güçlü omuzları ve kalçası olmayanları ezecek türden bir başarıydı; bu da, hemen belirtelim, sık sık görülen bir şeydir. Gazetelerde ve dergilerde Kont Wenceslas Steinbock'tan söz ediliyordu, oysa bundan ne kendisinin ne de Matmazel Fischer'in haberi vardı. Her gün, Matmazel Fischer akşam yemeği için dışarıya çıkar çıkmaz, Wenceslas baronların evine gidiyor, orada Bette'in, kuzini Hulot'ya geldiği günler dışında, iki üç saat kalıyordu. Bu durum birkaç gün sürdü.

Kont Steinbock'un niteliklerinden ve toplum içindeki yerinden emin olan baron, karakterinden ve davranışlarından mutlu olan barones; aşkının karşılık görmesinden, sözlüsünün ününden gurur duyan Hortense artık evlilikten söz etmekten çekinmiyorlardı; sanatçı da mutluluğun

1 Paris'te bugünkü VII. bölgenin bir bölümünün adı. Burada XVII. yüzyıldan başlayarak birçok heykeltci atölyeleri ve mermer deposu bulunuyordu. (ç.n.)

doruğundaydı; ne var ki her şey Madam Marneffe'in bir boşboğazlığı yüzünden tehlikeye düştü. Bakın nasıl.

Baron Hulot'nun, bir gözünü Marneffe'lerin evinden ayırmamasın diye, Madam Marneffe'le sıkı fıkı olmasını istediği Lisbeth şimdiden Valérie'nin evinde akşam yemeği yemişti; Valérie de, bir kulağı Hulot ailesinde olsun diye, evde kalmış kızı bayağı pohpohluyordu; Matmazel Fischer'e yakında yerleşeceği yeni dairesine taşınması onuruna verilecek şölene onu davet etmek aklına geldi. Akşam yemeğine gidebileceği bir kapı daha bulduğuna sevinen, Madam Marneffe'in de kendisine bağladığı evde kalmış kız, Madam Marneffe'i sevmiştir. İlişkide olduğu insanlar arasında hiçbirisi onun için bu kadar para harcamamıştır. Gerçekten de, sanki barones, Mösyö Rivet, Mösyö Crevel, kısacası onu akşam yemeğine davet eden herkes için Kuzin Bette neyse, onun üzerine titreyen Matmazel Fischer de Kuzin Bette için öyleydi. Marneffe'ler özellikle çektikleri büyük sıkıntıyı Kuzin Bette'e her zaman yaptıkları gibi ellerinden geldiğince abartıp göstererek onu acındırmışlardır: Kendilerine borçlu olan ama nankörlük etmiş dostları olmuştu, araya hastalıklar girmişti, anne Madam Fotin'e gelince, yoksulluğu kendisinden gizlenmiş, insanüstü özverileri sayesinde de kendisini hep bolluk içinde sanarak ölmüştü vb.

"Zavallılar!" diyordu Kuzin Bette eniştesi Hulot'ya. "Onlarla ilgilenmekle çok iyi ediyorsunuz; buna layıklar, çünkü o kadar mert, o kadar iyi insanlar ki! Şef yardımcısı maaşı bin eküyle ancak geçiniyorlar, çünkü Mareşal Moncornet'nin ölümünden sonra borca girmişler! Eşi ve çocukları olan bir memurun Paris'te iki bin dört yüz frank maaşla geçinmesini istemek de hükümetin insafsızlığı."

Dost gibi davranan, dil dökerek onu avutan, pohpohlayan, yuları onun eline vermiş gibi görünen bu genç kadının çok geçmeden o acayip Kuzin Bette'in gözünde tüm yakınlarından daha çok sevdiği biri olmuştu.

Öte yandan baron, ne Jenny Cadin'de ya da Josépha'da, ne bunların arkadaşlarında görmediği namusluluğu, görgüyü, davranışları Madam Marneffe'de görerek ona hayran kalmış, bir ay içinde de ona yaşlı adam aşkıyla tutulmuştu; mantıklı görünse de çılgınca bir tutkuydu bu. Gerçekten de, o oyuncu kızda, o şarkıcı kızda gördüğü, başına bu dertleri açmış olan ne o alaylı davranışlar, ne zevk ve eğlence âlemleri, ne çılgınca para harcamalar, ne ahlak bozukluğu, ne görgü kurallarını küçümseme, ne de o tam bağımsızlık Madam Marneffe'de vardı. Aynı zamanda çöl susuzluğuna benzeyen o kibar fahişe doymazlığından da yakasını kurtarmıştı.

Dostu ve sırdaşı olmuş Madam Marneffe ondan en ufak bir şey koparmak için ne tuhaf numaralar yapıyordu. "Kocama sağladığınız mevkiler, ikramiyeler, bizim için hükümetten elde edebileceğiniz her şey iyi, hoş ama sevdiğinizizi söylediğiniz kadının namusunu lekelemeye kalkışmayın," diyordu Valérie, "yoksa size artık inanmam... Ama size inanmak da hoşuma gidiyor," diye ekliyordu, gökyüzüne bakarken azize Teraza'nın yaptığı gibi, manalı bir göz işareti yaparak.

Her armağan verişte bir kale ele geçiriliyor, bir vicdan yaralanıyordu. Zavallı baron önemsiz, ama yine de çok pahalı bir şey armağan etmek için türlü oyunlar çeviriyor, bu sırada sonunda namuslu bir kadına rastlamış, düşlelerinin gerçekleştiğini görmüş olmaktan sevinç duyuyordu. Bu evde –buna ilkel ev diyordu– baron, kendi evinde olduğu kadar bir tanrı gibiydi. Mösyö Marneffe çalıştığı bakanlığın Zeus'unun, karısının üstüne altın yağmuru gibi yağmak niyetinde olduğuna inanmaktan fersah fersah uzakmış gibi görünüyor, ama yüce şefine de kul köle oluyordu.

Yirmi üç yaşında, saf ve korkak bir burjuva, Doyenné Sokağı'nda gizli kalmış bir çiçek olan Madam Marneffe

kibar fahişelerin fesatlıklarını, ahlaksızlıklarını bilemezdi; şimdi bunlar baronu son derece tiksindiriyordu, çünkü kendini korumak için savaşıyor namusluluğun ne güzel bir şey olduğunu daha önce bilmiyordu, oysa şimdi çekingen Valérie ona bu güzelliği tattırıyordu, bir şarkının nakaratında söylendiği gibi, *tüm ırmak boyunca*.

Hector ile Valérie arasındaki durum böylece ortaya döktükten sonra, Valérie'nin, büyük sanatçı Steinbock ile Hortense'in yakında evleneceklerine ilişkin gizli haberi Hector'dan aldığına hiç kimse şaşmayacaktır. Hiçbir hakkı olmayan bir âşıkla onun metresi olmaya kolay kolay karar veremeyen bir kadın arasında birtakım sözlü ve tinsel çatışmalar olur ki bu sırada söz çoğu zaman düşünceyi ele verir, tıpkı bir saldırı anında, meç düellosundaki kılıç gibi nasıl canlı bir hal alırsa. O zaman en tedbirli insan bile Mösyö de Turenne'in¹ yaptığını yapar. Baron, birçok kez kendisine, "Tümüyle benim olmayacak bir erkek uğruna bir hata yapmaya aklım yatmıyor!" diye haykıran sevdalı Valérie'ye karşılık olarak, kızı evlendikten sonra daha özgür kalacağını sezdirmişti. Baron daha önce *yirmi beş yıldır* Madam Hulot ile arasında her şeyin bitmiş olduğuna bin kez ant içmişti.

"Ama çok güzel olduğu söyleniyor!" diye karşılık veriyordu Madam Marneffe. "Bana kanıtlayın bunu."

"Kanıtlayacağım," dedi baron. Valérie'sinin bu isteği belirtmekle zararlı çıkacağına sevinmişti.

"Peki ama nasıl?" diye sormuştu Valérie. "Beni hiç bırakmamanız gerekir."

Bunun üzerine Hector Vanneau Sokağı'ndaki evde, yapmayı düşündüklerini açıklamak zorunda kaldı. Böylece, gece ile gündüzün uygar insanların yaşamını paylaştıklarını varsayarak, Valérie'sine yarısı nikâhlı karısına ait

1 Henri de la Tour d'Auvergne, Turenne Vikontu, gözüpekliğiyle ünlü Fransız mareşali (1611-1675). (ç.n.)

yaşamının öteki yarısını onunla paylaşmayı düşündüğünü göstermiş oldu. Kızı evlendikten sonra, karısından onu yalnız bırakarak ayrılacağından söz etti. O zaman barones tüm zamanını Hortense'in ve genç Hulot'ların yanında geçirecekti. Karısının buna razı olacağından emindi.

"Sonra da, meleğim, gerçek yaşamım Vanneau Sokağı'ndaki evde geçecek, gerçek evim burası olacak," diyordu.

"Aman Tanrım! Benim hakkımda kendi kendinize nasıl da böyle kararlar veriyorsunuz! Peki, kocam ne olacak?" dedi Madam Marneffe.

"O paçavra mı?" dedi baron da.

"Kuşkusuz sizin yanınızda öyle," diye yanıt verdi gülererek Madam Marneffe.

Madame Marneffe, genç Steinbock Kontu'nun evlenme haberini alınca onu görmek için deli oldu; belki de hâlâ aynı çatı altında yaşarlarken ondan güzel bir şey koparmak istiyordu. Bu merakı baronu o kadar gücendirdi ki, Valérie artık Wenceslas'ı hiç görmeyeceğine ant içti. Ama, bu hevesten vazgeçmesinin ödülü olarak eski Sèvres işi, yumuşak hamurdan bir çay takımı aldıktan sonra, bu isteğini, bir ajandaya yazılmış gibi, yüreğinin derinliklerinde sakladı. Nitekim, Kuzin Bette ablasını odasında birlikte çay içmeye çağırdığı bir gün, lafı ablasının sevgilisine getirdi, amacı bu genci rahatça görüp göremeyeceğini öğrenmekti.

"Şekerim," dedi, çünkü artık birbirlerine "şekerim" diyorlardı, "neden hâlâ beni sevgilinizle tanıştırmadınız? Kısa zamanda ünlü olduğunu biliyor musunuz?"

"O, ha! Ünlü mü?"

"Herkes hep ondan söz ediyor!"

"Yok canım!" diye haykırdı Lisbeth.

"Babamın heykelini yapacak, bu işte başarılı olması için ona çok yardımın dokunabilir, çünkü Madam Montcornet, benim gibi ona Saint'in bir minyatürünü verecek

durumda değil; 1809'da Wagram seferinden önce yapılmış bir başyapıt bu; anneciğime verilmiş; kısacası, genç ve yakışıklı bir Montcornet..."

Saint ile Augustin¹ İmparatorluk döneminde minyatür resim sanatının esasını birlikte ellerinde tutuyorlardı.

"Heykel mi yapacak dediniz, şekerim?" diye sordu Lisbeth.

"Dokuz kademe boyunda, Savaş Bakanlığı ısmarlamış. Hey! Uyuyor musunuz siz? Bu haberi benden alıyorsunuz. Hükümet Kont Steinbock'a Gros-Caillou'da Mermer Deposu'nda bir atölye ile yatıp kalkacağı bir yer verecekmiş. Sizin Polonyalı belki de buranın müdürü olur; iki bin frank maaş, hiç de fena bir iş değil."

"Ben bilmiyorum da siz nereden biliyorsunuz bunları?" diye sordu Lisbeth, sonunda şaşkınlığından kurtularak.

"Bakın, sevgili Kuzin Bette'ciğim," dedi incelikle Madam Marneffe, "şöyle candan, sağlam bir dostluğa var mısınız? İki kardeş gibi olmamızı ister misiniz? Sizden hiçbir şey saklamayacağım gibi siz de benden hiçbir şey saklamayacağınıza, ben sizin casusunuz olacağım gibi siz de benim casusum olacağınıza ant içer misiniz? Hele beni kocama ya da Mösyö Hulot'ya satmayacağınıza, benden öğrendiğinizi hiçbir zaman söylemeyeceğinize ant içer misiniz?"

Madam Marneffe, atlı matador misali kılıcı saplama işini bitirmeden durdu, Kuzin Bette onu korkutmuştu. Lorraine'li kızın yüzü korkunç bir hal almış, içe işleyen bakışlarıyla o kara gözleri kaplan gözleri gibi bir noktaya dikilip kalmıştı. Yüzü o eski kâhin kadınlarda var olduğunu sandığımız yüzlere benziyordu. Takırdamasın diye dişlerini sıkıyor, korkunç bir çırpınma içinde eli ayağı titriyordu. Çengel gibi elini başlığı ile saçları arasına

1 Daniel Saint (1778-1847), Fransız minyatür ressamı; Jean-Baptiste Augustin (1759-1832), Fransız portre ve minyatür ressamı. (ç.n.)

sokmuştu, böylece saçlarını yakalayıp bayağı ağırlaşan başını tutabiliyordu; ateş gibi yanıyordu! Onu yakıp yıkan yangının dumanı bir yanardağ patlamasının oluşturduğu yarıklara benzeyen yüzündeki kırışıklardan çıkıyor gibiydi. Yüce bir görünümdü bu.

“E, niye durdunuz?” dedi kalın bir sesle. “Ona ne kadar bağlıysam size de o kadar bağlı olurum. Ah! Canımı veririm onun için...”

“Demek seviyorsunuz onu?”

“Oğlum gibi!”

“Eh,” dedi Madam Marneffe rahat bir soluk alarak, “mademki onu oğlunuz gibi seviyorsunuz, onun mutlu olmasını istediğinize göre, o mutlu olursa, siz de pek mutlu olursunuz, öyle değil mi?”

Lisbeth bir deli gibi başını sallayarak kısaca yanıt verdi.

“Bir aya kadar kuzininizin kızıyla evleniyor.”

“Hortense’la mı?” diye bağırdı evde kalmış kız, alnuna vurup ayağa kalkarak.

“O! Demek seviyorsunuz bu delikanlıyı?” diye sordu Madam Marneffe.

“Şekerim, aramızda kalsın,” dedi Matmazel Fischer. “Evet, senin de birtakım gönül ilişkilerin varsa, bunları kutsal sayarım. Kısacası, kusurlarınız benim gözümde birer erdem demektir, çünkü benim gereksinimim olacak bu kusurlarınıza!”

“Demek onunla birlikte yaşıyorsunuz ha?” diye haykırdı Valérie.

“Hayır, annelik etmek istiyordum ben ona...”

“Ya! Hiçbir şey anlamıyorum doğrusu,” dedi Valérie, “ne oyuna gelmiş ne de aldatılmışsınız, öyleyse yoluna girmiş, güzel bir evlilik yapıyor diye çok sevinmelisiniz. Sizin için her şey çoktan bitmiş zaten. Her gün, siz evden çıkar çıkmaz, bizim sanatçı soluğu Madam Hulot’nun yanında alıyor.”

“Adeline’in ha!” dedi içinden Lisbeth. “Ah! Adeline, bunu sana ödeteceğim, seni benden daha çirkin yapacağım!”

“Bakın, ölü gibi sarardınız!” dedi Valérie. “Demek bir şey var? Oh! Ne aptalım ben! Ana kız sizden saklandıklarına göre herhalde sizin bu aşkın önüne engeller çıkaracağınızdan kuşkuluyorlar,” diye haykırdı Madam Marneffe. “Peki ama, bu delikanlıyla birlikte yaşamıyorsunuz... Tüm bunlar, şekerim, kocamın yüreğinden daha anlaşılabilir geliyor bana.”

“Ah, bilemezsiniz siz!” dedi Lisbeth, “bilemezsiniz bu entrikanın ne olduğunu! Bu, son öldürücü darbe! Ruhum az mı yaralar aldı? Kendimi bildim bileli Adeline’e feda edildiğimi bilmiyorsunuz! Beni dövüyor, onu okşuyordı! Beni pasaklı bir hizmetçi gibi giydiriyorlardı, onu ise bir hanımefendi gibi. Ben bahçede toprağı kazardım, evde sebze ayıklardım, o ise on parmağını giysilerini yerleştirmek için kullanırdı! Baronla evlendi, imparatorun sarayında parladı, oysa ben 1809’a kadar iyi bir kısmet çıkmasını bekleyerek dört yıl köyümde kaldım; beni oradan çekip aldılar, işçi yaptılar, kapıcı kılıklı memurlara, yüzbaşılara vermeye kalktılar. Yirmi yıl boyunca onların artıklarıyla yetindim... Şimdi de, bakın, Tevrat’taki gibi, yoksulun tek bir kuzusu var, onunla mutlu; zengin ise sürüleri var ama gözü yoksulun dişi kuzusunda ve onu elinden alıyor, hem de haber vermeden, kendisinden istemeden...¹ Adeline de benim mutluluğumu çalıyor! Adeline! Adeline, seni çamura saplanmış, benden daha aşağı duruma düşmüş göreceğim! Sevdığım Hortense beni aldattı... Baron... Hayır, olamaz bu. Haydi, şu anlattıklarınız içinde doğru olanlarını bir daha anlatın bakayım.”

“Sakin olun...”

1 Tevrat’a gönderme (II. Samuel, Bap XII, 1-4) (ç.n.)

“Valérie, meleğim, sakın olacağım,” dedi bu acayip kız otururken. “Bir tek şey aklımı başıma getirebilir: Bana bir kanıt gösterin!”

“Göstereyim: Kuzininizin kızı Hortense o Samson heykel grubuna sahip olmuş; bir dergide yayımlanan taşbaskı resmi var, işte bak; biriktirdiği paralarla almış bunu; baron da müstakbel damadının çıkarını gözeterek, onu tanıtıyor, onun için her şeyi elde ediyor.”

“Su!.. Su!..” diye haykırdı Lisbeth, o taşbaskısı resme göz atıp altında şu yazıyı okuyunca: *Matmazel Hulot d’Ervy’ye ait heykel grubu*. “Su! Başım yanıyor, delireceğim!”

Madam Marneffe bir leğen içinde su getirdi, evde kalmış kız başlığını çıkarıp siyah saçlarını dağıttı, başını yeni dostunun tuttuğu leğene soktu, birçok kez alnını buraya daldırıp çıkardı ve başındaki yanmayı durdurdu. Bu banyodan sonra tümüyle kendine geldi.

“Tek kelime yok,” dedi Madam Marneffe’e kurulanırken. “Bu olan bitenlerden kimseye tek kelime etmek yok... Baksanıza! Sakinleştim, her şeyi de unuttum, bambaşka bir şey düşünüyorum.”

“Yarın Charenton’a¹ gidecektir, bu kesin,” dedi içinden Madame Marneffe, Lorraine’li kıza bakarak.

“Ne yaparsınız?” dedi Lisbeth yeniden konuşmaya başlayarak, “görüyorsunuz işte, susmak, boyun eğmek gerekiyor; su nasıl doğruca ırmağa giderse, bizim de öyle mezara gitmemiz gerekiyor. Ne yapmaya kalkışabilirim ki? Tüm o takımı, Adeline’i, kızını, baronu toz etmek isterim. Ama yoksul bir akraba zengin bir aileye karşı ne yapabilir? Bu, bir toprak kabın demir bir tencereye çarpması gibi bir şey.”

1 XVII. yüzyıldan bu yana Charenton’da bulunan akıl hastanesine gönderme. (ç.n.)

“Evet, haklısınız,” dedi Valérie, “ancak insan tırmıkla kendine doğru olabildiğince çok ot çekmeli. Paris’te yaşam böyledir.”

“Eh,” dedi Lisbeth, “bakın, her zaman annelik edeceğimi sandığım, kendisiyle ömrüm boyunca birlikte yaşamayı düşündüğüm bu çocuğu kaybedersem çabucak ölürüm.”

Gözleri yaşarmıştı, sustu. Büyük acılar çekmiş bu kızdaki bu duygusallık Madam Marneffe’i ürpertti.

“İyi ki sizi buldum,” dedi Lisbeth Valérie’nin elini tutarak. “Böyle bir büyük yıkım karşısında, bu bir teselli benim için. Birbirimizi çok seveceğiz, hem neden ayrılalım ki? Ben sizinle hiçbir zaman rekabette olmayacağım. Kimse-nin beni seveceği yok! Beni kabul edenlerin tümü enişte-min korumasından yararlanmak için benimle evlenmeyi düşünüyordu. Cennete tırmanmak için yeterli güce sahip olup da bu gücü bir parça ekmek, su, eski püskü giysiler, bir tavanarası bulmak için kullanmak ha! Ah! Bu tam bir lşkence şekerim! Bak, suyum çekildi, kurudum işte.”

Ansızın durdu ve Madam Marneffe’in mavi gözlerinin içine kara bir bakış daldırdı, öyle ki bu bakış genç kadının ruhuna sanki yüreğine bir hançer saplanıyormuş gibi saplandı.

“Peki, ne diye anlatıyorum ki bunları?” diye haykırdı kendi kendini kınayarak. “Ah! Bu konuda hiç bu kadar konuşmamıştım, vallahi! *Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu*” diye ekledi biraz duraksadıktan sonra. “Pek akıllı-ca söylediğiniz gibi, dişlerimizi sivriltelim, tırmıkla olabildiğince çok ot çekelim.”

Lisbeth’in geçirdiği bu bunalım Madam Marneffe’i korkutmuştu, hem böyle büyük bir söz söylediğini de anımsamıyordu.

“Haklısınız,” dedi, “doğruyu söylediğinize inanıyorum, şekerim, insan ömrü o kadar da uzun değil, elimizden

geldiğince bu süreden yararlanmaya ve zevkimiz için başkalarını kullanmaya bakmalıyız... Bakın, ben bu genç yaşında böyle bir sonuca vardım! Çocukluğumda şımarık büyütüldüm; babam beni gözbebeği gibi seviyordu, bir prenses gibi yetiştirdi, ama hırsı yüzünden evlendi ve beni neredeyse unuttu. Zavallı annem beni tatlı düşlerle oyaladıktan sonra benim bin iki yüz frank maaşlı ufak bir memurla evlendiğimi görünce üzüntüsünden öldü. Adam daha otuz dokuz yaşında yaşlanmış, soğuk bir çapkındı, ahlaksızın biriydi; beni servete ulaştıracak bir araç gibi görüyordu, tıpkı kimilerinin sizi gördükleri gibi! Eh, sonunda ben de kocaların en iyisi olan bu rezil adamı bulmuştum. Beni sokak köşelerindeki o maymun suratlı pis kadınlara yeğleyerek istediğimi yapmakta serbest bırakıyor. Tüm maaşını kendisi alıp harcıyorsa da bana kendime nasıl gelir sağladığımı hiç sormuyor..."

O da durdu Lisbeth gibi; kendisini kaptırdığını hissetmişti, Lisbeth'in kendisine gösterdiği ilgiden de tedirgin olduğu için son gizlerini ortaya dökmeden önce, ondan emin olmak gereğini duydu.

"Görüyorsunuz, şekerim, size ne kadar güveniyorum!" dedi Madam Marneffe. Lisbeth de son derece güven verici bir baş işaretiyle yanıt verdi.

İnsan kimi zaman gözleriyle ve bir baş işaretiyle ant içer ki bu, bir ceza mahkemesinde ant içmekten daha ciddi bir anlam taşır.

11

KUZIN BETTE'İN DÖNÜŞÜMÜ

“Görünüşte tam anlamıyla namuslu bir kadını,” dedi Madam Marneffe elini güvenini kazanmak ister gibi Lisbeth’in elinin üstüne koyarak, “evli bir kadını ama kendi başıma buyruğum, öyle ki kocam sabahleyin bakanlığa giderken aklına bana ‘hoşça kal’ demek gelip de yatak odamın kapısını kapalı bulursa, sessizce çekip gider. Çocuğunu benim Tuileries Bahçeleri’nde heykeli dikili, iki nehrin kıyısında oynayan o mermer çocuklardan birini sevdiğim kadar sevmez.¹ Akşam yemeğine gelmezsem, hizmetçi kızla birlikte rahatça yemeğini yer, çünkü bu kız tümüyle onundur; hem akşam da yemekten sonra çıkıp ancak gece yarısı ya da saat birde döner. Ne yazık ki bir yıldır oda hizmetçim yok, bu da dulum demektir... Bir tek aşkım, bir mutluluğun oldu... Benim hatam yüzünden bir yıl önce çekip giden zengin bir Breziyalıydı! Fransa’ya yerleşebilmek, her şeyi gerçekleştirmek için malını mülkünü satmaya gitti. Dönüşünde Valérie’sinden ne bulacak? Bir süprüntü. Boş ver! Kabahat bende değil, onda. Neden geri dönmekte bu kadar gecikti? Belki benim namusum gibi onun da gemisi batmıştır.”

1 Fransız ressam Nicolas Cousteau (1658-1733)’nın Sen ve Marne adlı mermer heykel grubuna gönderme. (ç.n.)

“Hoşça kal, şekerim,” dedi ansızın Lisbeth, “artık birbirimizden hiç ayrılmayacağız. Sizi seviyorum, size değer veriyorum, her zaman hizmetinizdeyim! Eniştem Vanneau Sokağı’nda açılacak evinizde birlikte oturmam için başımın etini yiyor; ben istemiyordum, çünkü onun bu yeni iyiliğinin nedenini iyi anlamıştım...”

“Canım, beni gözetleyecektiniz, biliyorum elbette,” dedi Madam Marneffe.

“İyilikseverliğinin asıl nedeni de bu,” diye karşılık verdi Lisbeth. “Paris’te yapılan iyiliklerin yarısı birtakım çıkar hesaplarına bağlıdır, nankörlüklerin yarısı da ölç almadan başka bir şey değildir! İnsanlar yoksul bir akrabaya bir parça domuz yağı verip yakaladıkları farelere davrandıkları gibi davranırlar. Baronun önerisini kabul edeceğim, çünkü bu evden tiksiniyorum artık. Ah! Bakın, ikimiz de bize zararı dokunacak şeyi gizleyecek, söylenmesi gerekeni söyleyecek kadar akıllı insanız. Boşboğazlık yok, yani! Hem bir dostluk ki...”

“Sarsılmaz...” diye haykırdı sevinçle Madam Marneffe. Bir koruyucuya, bir sırdaşa, bir tür namuslu teyzeye sahip olduğu için mutluydu. “Dinleyin Bakın!” diye ekledi, “Baron Vanneau Sokağı’ndaki evi iyi dayatıp döşetiyor...”

“Sanırım öyle,” dedi, Lisbeth. “Otuz bin frank harcadı şimdiye kadar! Bilmiyorum nereden buldu bu parayı, vallahi, çünkü şarkıcı Josépha onu soyup soğana çevirmişti. Oh! Bayağı şanslısınız,” diye ekledi. “Baron yüreğini sizin elleriniz gibi ufacık beyaz, ipek gibi ellerin arasında tutan kadın için hırsızlık bile yapar.”

Aslında kadınların umursamazlık olan güven duygusu içinde Madam Marneffe dedi ki:

“Pekâlâ! Şekerim, yeni eviniz için işinize yarayacak her şeyi buradan alabilirsiniz... Şu konsolu, şu aynalı dolabı, şu halıyı, duvar kaplamasını...”

Lisbeth'in gözleri çılginca bir sevinçle adamakıllı açıldı, böyle bir armağana inanmaya cesaret edemiyordu.

"Zengin akrabalarımın otuz yılda yapmadıkları bir yardımı bir anda yapıyorsunuz bana!" diye haykırdı. "Bana hiçbir zaman sormadılar mobilyaların var mı diye! Birkaç hafta önce baron ilk kez evime geldiğinde yoksulluğum karşısında yüzünü buruşturdu, zenginlere özgü bir biçimde. Eh, teşekkür ederim, şekerim, bunun altında kalmayacağım; nasıl mı, daha sonra göreceksiniz!"

Valérie Kuzin Bette'i merdiven başına kadar geçirdi; burada iki kadın sarılıp öpüştü.

"Ne pis kokuyor!" dedi genç kadın yalnız kalınca, "pek sık öpmeyeceğim bu Kuzin Bette'imi. Ama dikkatli olalım, onu idare etmek gerek, bana çok yararı dokunacak, servet sahibi olmamı sağlayacak."

Parisli uyuşuk bir kadın olan Madam Marneffe iş görmekten nefret ederdi, hani ancak zorda kalınca koşup atılan uyuşuk kediler gibiydi. Ona göre yaşam sırf zevk içinde geçmeli, zevk de güç olmamalıydı. Çiçeği ancak evine getirilirse severdi. Tek başına kalacağı bir loca, kendisini götürüp getirecek bir araba olmadıkça tiyatroya gitmeyi akli almıyordu. Kibar fahişelere özgü bu zevkleri annesinden geçmişti ona; General Montcornet Paris'te kaldığı zamanlar sevgilisi olan annesinin her arzusunu yerine getirmiş, o da yirmi yıl boyunca herkesin ayaklarına kapandığını görmüş, ancak savurgan olduğu için bu lüks yaşam içinde har vurup harman savurmuş, her şeyi yiyip bitirmiş, Napoléon'un düşüşünden sonra da bu yaşam sona ermişti. İmpatorluk döneminin kodamanları yaptıkları çılgınlıklarda eskinin senyörlerinden aşağı kalmadılar. Restorasyon dönemindeyse soylular sınıfı dövülmüş ve soyulmuş olduğunu her zaman anımsamıştır, bu yüzden de, iki ya da üç istisna dışında, bu sınıf tutumlu, akıllı, öngörüşlü, kısacası burjuva ve şatafattan uzak olmuştur.

O günden bu yana, 1830, 1793'ün yapıtını yok etmiştir. Fransa'da artık büyük isimler olacak, ama büyük aileler olmayacaktır, meğer ki önceden kestirilmesi güç politik değişiklikler olsun. Burada her şey kişiliğin damgasını taşıyor. En akıllı insanların serveti ömür boyu sürüyor. Aile yok edildi.

Valérie'yi yoksulluk kışkacı adamakıllı sıkıştırıyordu; kocasının deyimiyle Hulot'yu *tavladığı* gün bu güzel kadın güzelliğini servet aracı olarak kullanmaya karar vermişti. Bu yüzden birkaç gündür yanında annesi gibi birine, bir oda hizmetçisine açıklayamayacağı gizleri açıklayabileceği, bizim yerimize davranabilecek, gidip gelebilecek, düşünebilecek candan bir dosta, kısacası yaşamın eşitsiz paylaşılmasına razı olacak, körü körüne bağlı birine gereksinim duyuyordu. Oysa, baronun onun Lisbeth'le ilişkisini kurmasını neden istediğini tıpkı Lisbeth gibi o da anlamıştı. Tüm gününü bir divanın üstüne uzanarak gözlem fenerini ruhların, duyguların ve entrikaların tüm karanlık köşelerinde gezdirmekle geçiren bu Parisli uyuşuk kadın korkunç zekâsından aldığı öğütle casusun suç ortağı olmayı akıl etmişti. Belki de Lisbeth'in bu aşırı boşboğazlığı önceden tasarlanmıştı. Valérie tutkulu, ama tutkusunu boşu boşuna harcayan bu yaman kızın gerçek karakterini anlamıştı ve onu kendine bağlamak istiyordu. Dolayısıyla bu konuşma, bir yolcunun derinliğini ölçmek için bir uçuruma attığı taş benziyordu. Madam Marneffe de bu kadar güçsüz, bu kadar alçakgönüllü, bu kadar az zararı dokunabilecek biri gibi görünen bu kızda hem bir Iago hem de bir III. Richard¹ bulunca korkmuştu.

Bir anda Kuzin Bette yeniden eski Kuzin Bette olmuştu. Bir anda bu Korsikalı, hatta yaban karakter yeniden korkutucu kurumlu bir hal aldı, tıpkı ham meyvelerini

1 Shakespeare'in *Othello* ve III. Richard adlı dramlarındaki kıskançlık ve ikiyüzlülük temalarına gönderme. (ç.n.)

çalmak için kendisine kadar eğen bir çocuğun ellerinden kurtulan bir ağaç gibi.

Toplum dünyasını gözlemleyen bir kimse bakir kalmış insanlardaki bütünlüğe, kusursuzluğa ve kavrayış çabukluğuna her zaman hayranlık duyacaktır.

Bakirliğin doğaya aykırı her şey gibi kendine özgü zenginlikleri, içine çekici yüce yanları vardır. Gücü ölçülü harcanmış yaşam, bakir kişide bir direnç ve ölçülemez bir süreklilik niteliği kazanır. Beyin saklı tutulmuş yetilerin tümü içinde zenginleşmiştir. Bakir insanlar bedenlerine ve ruhlarına gereksinim duyup da eyleme ya da düşünmeye başvurdıklarında kaslarında çelik gibi bir güç, akıllarında içe işlemiş bir bilgi, iradelerinde şeytanca bir dayanıklılık ya da kara büyü bulurlar.

Bu açıdan, Meryem Ana bir an için bir simge olarak düşünüldüğünde, yüceliğiyle tüm Hindu, Mısırlı ve Yunanlı simgeleri gölgede bırakır. Bakirelik, büyük şeylerin anası –*magna parens rerum*–, o güzel beyaz ellerinde yüce dünyaların anahtarını tutar. Kısacası bu yüce, korkunç ayrıklık Katolik Kilisesi'nin ona verdiği tüm şereflere değer.

Kuzin Bette de bir anda tuzakları kaçınılmaz, duygu ve düşünceleri anlaşılmaz, aldığı çabuk kararlar organlarının görülmemiş kusursuzluğuna dayalı olan bir Mohikan'a dönüştü. İtalya'da, İspanya'da ve Doğu'da olduğu gibi katı bir Hınç ve bir Öç alma idi şimdi. Salt Dostluk'la, Aşk'la katmerleşmiş bu iki duygu ancak güneş içinde yüzen ülkelerde görülür. Ne var ki Lisbeth özellikle Lorraine'li bir kızdı; başka bir deyişle, aldatmaya kararlı biriydi.

Benimsediği rolün bu son bölümünü isteyerek üstlenmedi: Derin bilgisizliği yüzünden tuhaf bir girişimde bulundu. Hapis cezasını çocukların düşündüğü gibi bir şey sandı. Hapis cezası ile *hücre cezası*'nı birbirine karıştırdı. Hücre cezası hapis cezasının en üstün derecesidir, bu

üstün derecede cezayı vermek de ağır ceza mahkemelerinin elindedir.

Madam Marneffe'in evinden çıkıp koşa koşa Mösyö Rivet'ye gitti, onu yazıhanesinde buldu.

"Bakın, Mösyö Rivet'ciğim," dedi ona yazıhanenin kapısını kilitledikten sonra, "haklıymışsınız, şu Polonyalılar yok mu! Alçak insanlarmış... Tümü de dinsiz imansız."

"Avrupa'yı ateşe vermek istiyorlar," dedi barışçı Rivet, "bir ülke uğruna tüm ticareti, tüm tacirleri mahvetmek istiyorlar; o ülkenin de korkunç Yahudilerle, ayrıca Kazaklarla, köylülerle, haksız yere insan sayılmış bu vahşi hayvanlarla dolu bir bataklık olduğu söyleniyor. Bu Polonyalılar çağımızı anlamıyorlar. Yaban insanlar değiliz artık! Savaş çağı sona eriyor, sevgili matmazel, krallarla birlikte sona erdi bile. Çağımız Hollanda'yı yaratmış olan ticaretin, sanayinin ve burjuva bilgeliğinin üstünlük kazandığı bir çağdır. Evet," dedi coşarak, "ulusların özgürlüklerinin yasal çerçevede gelişmesiyle ve anayasal kurumların barışçı işleyişiyle her şeyi elde edebilecekleri bir dönemde yaşıyoruz; bakın, bunlar Polonyalıların bilmedikleri şeyler... ama umarım ki... Ne demiştiniz, güzelim?" diye sordu konuşmasını keserek; işçisinin halinden yüksek politikadan anlamadığını fark etmişti.

"İşte dosya," dedi Kuzin Bette; "o üç bin iki yüz on frangımı kaybetmek istemiyorsam, bu alçağı hapse attırmalıyım."

"Ah! Ben size söylememiş miydim!" diye bağırdı Saint-Denis mahallesinin kâhini.

Pons Kardeşler firmasının yerine geçen Rivet firması hep Mauvaises-Paroles Sokağı'ndaki Langeais konağında kalmıştı; burası ileri gelenlerin Louvre çevresinde toplandıkları dönemde bu ünlü aile tarafından yaptırılmıştı.

"Bu yüzden," dedi Lisbeth, "ben de buraya gelirken sizi hayır dua ile andım."

“Kuşkulanmazsa,” dedi Mösyö Rivet takviminde güneşin kaçta doğduğuna bakarak, “sabahın dördünde deliğe tıklılır; ama ancak yarından sonra, çünkü borç için tutuklanmak istendiğine dair mahkeme kararı önceden kendisine bir bildiriyle haber verilmeden hapse atılamaz. Bu durumda...”

“Ne saçma yasa bu,” dedi Kuzin Bette, “çünkü borçlu kaçır.”

“Bu da elbette onun hakkı,” dedi Mösyö Rivet gülümseyerek. “Şimdi, bakın nasıl...”

“Öyleyse bildiriyi ben alayım,” dedi Mösyö Rivet’in sözünü keserek. “Bunu ona verir, borç almak zorunda kaldığımı ve borç verenin de bu formaliteyi yerine getirmemi istediğini söylerim. Polonyalıyı tanırım ben, yalnızca bu bildiriyi açmakla kalmaz, onunla piposunu yakar.”

“Oh! İyi! İyi! Matmazel Fischer. Eh, öyleyse, sakın olun, iş çabucak yoluna girecektir. Ama, bir saniye! Adamı içeriye attırmakla iş bitmiyor, bu adli lüks işleme ancak parayı kurtarmak için başvurulur. Kim verecek size bu parayı?”

“Ona para verenler.”

“Ha, evet, Savaş Bakanı’nın, müşterilerimizden biri adına yapılacak anıt işini ona verdiğini unuttum. Bizim firma General Montcornet’ye birçok üniforma yapmıştır; adamcağızın bu üniformaları topların dumanları yüzünden çabucak kapkara kesilirdi. Ne iyi adamdı! Parasını da trink öderdi.”

Bir mareşal imparatorunu ya da ülkesini kurtarmış olsun, bir tacirin ağzında onun için en güzel övgü her zaman *parasını trink öderdi* sözü olacaktır.

“Neyse, püskülleriniz cumartesiye hazır, Mösyö Rivet. Aklıma gelmişken söyleyeyim, Doyenné Sokağı’ndan ayrılıyorum; Vanneau Sokağı’na taşınacağım.”

“İyi yapıyorsunuz. Muhalefete benzeyen her şeyden tiksindiririm, ama şunu çekinmeden söyleyeyim, Louvre Sarayı’nın ve Carrousel Meydanı’nın şerefine gölge düşüren, evet gölge düşüren o izbe gibi evde oturmanız beni üzüyordu. Louis-Philippe’e hayranım, o benim gözbebeğimdir, üstüne hanedanını kurduğu sınıfın tam, yüce bir simgesidir de. Milli Muhafız Birliği’ni yeniden kurmakla şeritçiliğe yaptığı iyiliği hiç unutmayacağım.”

“Böyle konuştuğunuzu duyunca,” dedi Lisbeth, “neden milletvekili olmadınız, şaşıyorum.”

“Hanedana bağlılığımdan korkuyorlar,” diye karşılık verdi Rivet, “siyasal düşmanlarım kralın da düşmanları. Ah, soylu bir kişi o, güzel bir aile; kısacası,” diye devam etti kanıt göstermesine, “bizim idealimiz o, ahlakta, düzende, her şeyde! Ama Louvre Sarayı’nın *tamamlanması* tacı verişimizin koşullarından biridir; krala verilecek ödeneğin zamanının belli olmaması, bunu kabul ediyorum, Paris’in göbeğini yürekler acısı bir durumda bıraktı... Ben *tam ortada* bir kişi olduğum için Paris’in tam ortasını başka bir durumda görmek isterim. Sizin mahalle insanı ürpertiyor. Bugün yarın öldürebilirler burada sizi. Ee, bakın, sizin Mösyö Crevel de tabur komutanı olmuş; umarım kocaman apoletini biz yaparız.”

“Bu akşam yemekte onlarda olacağım; onu size gönderirim.”

Lisbeth, Livonyalısının dünya ile tüm ilişkisini kestiği umuduna kapılarak, artık onu avucunun içinde sandı. Sanatçı, artık çalışamayacağı için, mezara gömülmüş gibi unutulacak, onu görmeye yalnızca o gidecekti. Bu düşünceyle iki gün mutlu oldu, çünkü baronese ve kızına ölümcül darbeler indireceğini umdu.

Saussayes Sokağı’nda oturan Mösyö Crevel’in evine gitmek için Carrousel Köprüsü’nden saparak Voltaire Rıhtımı’ndan, Orsay Rıhtımı’ndan, Bellechasse

Sokağı'ndan, Üniversite Sokağı'ndan, Concorde Köprüsü'nden ve Marigny Caddesi'nden geçti. Bu mantıkdışı yolu da her zaman bacakların baş düşmanı olan tutkuların mantığı belirlemişti. Kuzin Bette rıhtımlardan geçerken çok ağır yürüyerek Sen Irmağı'nın sağ yakasına baktı. Hesabı doğruydu. Wenceslas'ı giyinirken bırakmıştı, âşığın kendisinden kurtulur kurtulmaz en kısa yoldan baronesin evine gideceğini düşünüyordu. Gerçekten de, hırsıyla hep ırmağa baka baka Voltaire Rıhtımı'nın parmaklıkları boyunca, ırmağın öteki yakasındaymış gibi yürürken, sanatçıyı tam da Tuileries Bahçeleri'nin kapısından çıkıp Kral Köprüsü'ne doğru gitmekte olduğu sırada tanıdı. Orada o vefasız delikanlısına yaklaştı ve görünmeden onu izleyebildi, çünkü âşıklar pek ender olarak başlarını çevirip arkalarına bakarlar; Lisbeth Madam Hulot'nun evine kadar Wenceslas'ın arkasından yürüdü; onun bu eve sanki buraya girip çıkmaya alışık biri gibi girdiğini gördü.

Madam Marneffe'in anlattıklarını doğrulayan bu son kanıt Lisbeth'i çileden çıkardı. Yeni atanmış tabur komutanının evine insana cinayet işletecek türden bir öfke içinde geldi ve Crevel Baba'yı çocuklarını, genç Mösyö ve Madam Hulot'yu, salonda beklerken buldu.

Ancak Célestin Crevel Parisli sonradan görmenin o kadar arı, o kadar gerçek bir örneğidir ki César Birotteau'un bu mutlu halefinin evine öyle paldır küldür girmek kolay değildir. Célestin Crevel tek başına bir âlemdir; bu aile dramındaki önemi nedeniyle de, kendisini kalemimizle Rivet'den daha çok onurlandırmamıza layıktır.

12

MÖSYÖ CREVEL'İN YAŞAMI
VE FİKİRLERİ

Bilmem dikkat ettiniz mi, çocukluğumuzda ya da toplumsal yaşama girişimizin başlangıcında çoğu zaman, farkında olmadan, kendimize kendi elimizle bir örnek çizeriz. Nitekim, bir banka memuru patronunun salonuna girerken böyle bir salona sahip olmayı düşler. Zengin olursa, yirmi yıl sonra, evini o zaman moda olan lükse göre değil, vaktiyle kendisini büyülemiş olan eski lükse göre dayayıp döşer. Geriye dönük bu kıskançlıktan ötürü insanların tüm saçmalıklarını bilemediğimiz gibi, insanları örnek aldıkları kişiyi taklit etmeye, güçlerini bir ay ışığı olmak için tüketmeye iten bu gizli rekabetlerden ötürü yaptıkları tüm çılgınlıkları da bilemeyiz. Crevel belediye başkan yardımcısı oldu, çünkü patronu belediye başkan yardımcısı olmuştu; şimdi tabur komutanı idi, çünkü César Birotteau'nun apoletlerine imrenmişti. Patronu talihi yaver gidip varlık içinde yüzdüğü sırada, Crevel mimar Grindot'nun harika yapıtlarına hayran kalıp, evini süslemek söz konusu olduğunda, kendi deyişiyle, işe *balıklama* atlamıştı: Gözünü kapatıp, kesesinin ağzını da açarak, o sıralarda tümüyle unutulmuş olan mimar Grindot'ya başvurmuştu. Geri kalmış hayranlıklarla

desteklenen ünlerin söndükten sonra daha ne kadar süreceği bilinmez.

Grindot bininci kez bir salonu daha beyaz ve yaldızlı süsleme, duvarları kırmızı damasko kumaşla kaplama işine başlamıştı. Sıradan eşya gibi kaba bir biçimde oymalarla süslenmiş pelesenk ağacından mobilyalar, Sana-yi Ürünleri Sergisi sırasında, bu Paris yapımı işler, taşra için tam bir övünç vesilesi olmuştu. Şamdanlar, ocak küllükleri, avizeler, duvar saatleri rokay üslubu¹ yapıtlardı. Salonun ortasındaki yerinden kalkmaz yuvarlak mermer masa, Roma'dan getirilme İtalyan ve eskiçağ mermerleriyle kakma işi yapılarak süslenmişti. Terzilerin kumaş örneklerini andıran sanki maden haritaları gibi bu tür işler Roma'da yapılır. Bu masaya belli aralarla Crevel'in evine gelen tüm burjuvalar hayrandı. Pierre Grassous'un yaptığı, ölmüş bulunan Madam Crevel'in, Crevel'in, kızının, damadının portreleri duvarları süslüyordu, ama dördü de simetrik olarak asılmıştı. Crevel o Byron'vari duruşunun gülünçlüğüne burjuva dünyasında ünlü bu ressam borçluydu. Her birine bin frank ödenmiş çerçeveler kuşkusuz gerçek bir sanatçıya omuz silktirecek türdendi, kahvehanelere özgü bu süs ve gösterişe pek uygundu.

Altın hiçbir zaman budalaca kendini göstermek için en ufak bir fırsatı kaçırmamıştır. Eğer şimdi emekli olmuş tacirlerin İtalyanlara özgü o şatafata eğilimi olsaydı Paris'te on Venedik sayılabilirdi. Günümüzde bile Milanolu bir tacir *Duomo*'nun² kubbesinde bulunan o koskoca Meryem Ana'nın yaldızlanması için kiliseye hâlâ seve seve beş yüz bin frank bağışlar. Canova vasiyetnamesinde kardeşine dört milyonluk bir kilise yaptırmasını buyuruyor, kardeşi de buna kendisi ekleme yapıyor. Parisli bir burjuva (Rivet

1 Ya da XV. Louis üslubu, Fransa'da XV. Louis döneminde yapılan saraylardaki eşyaların süsleme ve biçimlerini belirleyen Barok üsluba verilen ad. (ç.n.)

2 Milano katedrali (ç.n.)

gibilerinin de Parislerine karşı yürekleri sevgi doludur) acaba Notre-Dame'ın kulelerine eksik olan birer büyük çan yaptırmayı düşünür mü? Ya da mirasçı bırakmadan ölenlerden devlete kalan paraları hesap ediniz. Crevel ve benzerlerinin de on beş yıldır kartonpiyer, yaldızlı mukavva süsler, yalancı oymalar gibi budalaca şeylere harcadıkları paralarla Paris'in tüm güzellikleri tamamlanırdı.

Bu salonun bir ucunda Boule taklidi masa ve dolaplarla döşeli çok güzel bir küçük oda bulunuyordu.

Baştan başa Hint kumaşlarıyla kaplı yatak odası da salona açılıyordu. Maun tüm görkemiyle yemek odasını kaplıyordu; burada pahalı çerçeveler içinde İsviçre manzara resimleri duvarları süslüyordu. İsviçre'ye gitmeyi hep düşünen Crevel Baba burayı gerçekten gidip görünceye kadar, gitmiş gibi bu resimlere bakmak istiyordu.

Eski belediye başkan yardımcısı, nişan sahibi, millî muhafız subayı Crevel, görüldüğü gibi, o bahtsız halefinin tüm büyüklüğünü, hatta ev eşyasını bile, tamı tamına yeniden ortaya koymuştu. Restorasyon döneminde, birinin düştüğü yerde bir başkası yükselmişti, ama talihin garip bir cilvesiyle değil, olaylar nedeniyle zorunlu olarak. Denizlerdeki fırtınalarda olduğu gibi devrimlerde de sağlam, değerli şeyler dibe gider, hafif olan şeyler suyun yüzeyinde kalır. Kralcı, gözde, kıskanılan biri olan César Birotteau burjuva muhalefetin hedefi oldu, oysa baskın çıkan burjuvazi Crevel'i kendi temsilcisi gibi görüyordu.

Paranın sağladığı her türlü bayağı güzel eşya ile tıka basa dolu, kirası bin ekü olan bu daire, avlu ile bahçe arasında eski bir konağın birinci katındaydı; içeride her şey bir böcekbilimcinin evindeki kınkanatlılar gibi saklanıyordu, çünkü Crevel burada pek oturmuyordu.

Bu görkemli yer gözü yükseklerde burjuvanın yasal konutuydu. Bir aşçı kadınla bir uşak hizmetini görüyordu. Politika dostlarına, gözlerini kamaştırmak istediği

kimselere verdiği şölenler sırasında ayrıca iki uşak daha tutuyor ve gösterişli yemeklerini ünlü Chevet restoranından getirtiyordu. Crevel'in gerçekten yaşadığı yer, eskiden Notre-Dame-de-Lorette Sokağı'nda Madam Héloïse Brisetout'un evi idiyse de, şimdi görüldüğü gibi, Chauchat Sokağı'na taşınmıştı. Her sabah, bu *eski tacir* (tüm emekli burjuvalara *eski tacir* denir) iki saatini Saussayes Sokağı'nda geçirip işleriyle uğraşüyor, geri kalan zamanını da Zaïre'e veriyordu ki bu, Zaïre'i bayağı tedirgin ediyordu. Orosmone-Crevel'in¹ Matmazel Héloïse ile *kesin* bir alışverişi vardı; Héloïse ona her ay beş yüz frank karşılığında ertelemez mutluluk verecekti. Crevel zaten onun akşam yemeklerini ve *ekstra*'larını ödüyordu. Bu primli sözleşme –çünkü Crevel kıza bir sürü armağan veriyordu– bu ünlü şarkıcının eski sevgilisine hesaplı görünüyordu. Bu konuda karısı ölmüş, kızlarını da çok seven tacirlere “ahırında kendi atın olacağına, aylık kirayla at tut, bu daha iyi” diyordu. Bununla birlikte, Chauchat Sokağı'ndaki evin kapıcısının barona gizlice söyledikleri anımsanacak olursa, Crevel ne arabacı ne de seyis kullanmaktan kaçınırdı.

Crevel, görüldüğü gibi, kızına olan aşırı sevgisini zevklerinin yararına döndürmüştü. Durumunun ahlak-dışı oluşu yüksek ahlak kurallarına göre doğrulanıyordu. Ayrıca, eski itriyatçı bu yaşamından (sürdürmek zorunda olduğu yaşam, düzensiz yaşam, Régence, Pompadour, Mareşal de Richelieu vb.) kendine sözde bir üstünlük çıkarıyordu. Crevel geniş görüşlü biri, küçük çapta bir büyük soylu, eli açık, özgürce fikir yürüten biri havalarındaydı; tüm bunlar da ayda bin iki yüz, bin beş yüz franga mal oluyordu. Bu, politik bir ikiyüzlülüktен değil, zaten aynı kapıya çıkan bir burjuva kendini beğenmişliğinden

1 Voltaire'in *Zaïre* adlı tragedyasına gönderme. Balzac burada Héloïse'i köle Zaïre'e, Crevel'i de Sultan Orosmone'a benzetiyor. (ç.n.)

ileri geliyordu. Borsada, Crevel çağına göre ileride ve keyif ehli, yaşamasını bilen biri olarak görülüyordu.

Bu konuda Birotteau'sundan da kat kat üstündü.

"Ya!" diye bağırdı Crevel öfkeye kapılarak, Kuzin Bette'i karşısında görünce, "demek Matmazel Hulot'yu genç bir kontla siz evlendiriyorsunuz, bu kız için el üstünde büyüttüğünüz genç bir kontla ha?"

"Bu canınızı sıktı galiba, ne dersiniz?" diye yanıt verdi Lisbeth gözlerini içe işleyen bir bakışla Crevel'e dikerek. "Peki, kuzinimin kızının evlenmesini engellemekte ne çıkarınız var? Çünkü, bana söylendiğine göre, kızın Mösyö Lebas'nın oğluya evlenmesini de siz suya düşürmüşsünüz."

"Siz iyi yürekli, ağırbaşlı bir kızsınız," dedi Crevel. "Pekâlâ! Mösyö Hulot'nun benim elimden Josépha'yı almakla işlediği suçu bağışlayacağımı mı sanıyorsunuz? Hele yaşlılık günlerimde evlenebileceğim namuslu bir kızı bir kepaze, bir sokak cambazı, bir opera şarkıcısı yapmak için..."

"Ama Mösyö Hulot da fena adam değildir," dedi Kuzin Bette.

"Hoş adamdır! Çok hoş adamdır, çok çok hoş adamdır," diye yeniden konuştu Crevel. "Kötülüğünü istemem, ama yine de öcümü almak istiyorum, alacağım da. Kafama koydum bir kere!"

"Bunun için mi artık Madam Hulot'yu görmeye gitmiyorsunuz?"

"Belki..."

"Demek kuzinime kur yapıyordunuz ha?" dedi Lisbeth gülümseyerek, "zaten bundan kuşkulanıyordum."

"Köpek yerine koydu beni, daha kötüsü uşak yerine; daha iyisini söyleyeyim, beni siyasal suçtan tutuklu biri gibi gördü. Ama bu işi başaracağım," dedi elini yumruk yapıp alnuna vurarak.

“Metresi tarafından kovulduktan sonra bir de karısının dolap çevirdiğini görürse zavallı adam için ne korkunç bir şey olurdu!”

“Josépha!” diye haykırdı Crevel. “Josépha onu bırakmış, kapı dışarı etmiş, başından def etmiş ha! Öcümü aldın kız! Sana iki inci küpe göndereyim de kulaklarına tak, benim eski gözdem!..Bundan hiç haberim yoktu, çünkü güzel Adeline’in benden bir kez daha kapıdan dışarı çıkmamı rica ettiği gün sizi gördükten sonra ertesi gün Corbeil’de Lebas’lara gittim, oradan geliyorum. Héloïse allem edip kalem edip beni köye gönderdi. Bu oyununun nedenini sonradan öğrendim. Chauchat Sokağı’nda yeni eve taşınmasını bensiz, sanatçılarla, oyuncularla, edebiyatçılarla birlikte kutlamak istiyormuş... Bana oyun oynadı! Onu bağışlarım, çünkü beni eğlendiriyor. Yepyeni bir Déjazet¹ o. Ne tuhaf kızdır Héloïse! Bakın dün akşam aldığım şu pusulasına:

‘Sevgili dostum, Chauchat Sokağı’nda çadırımı kurdum. İlk oturmaya gelenlerin dostlarım olmasına dikkat ettim. Her şey yolunda. Ne zaman isterseniz gelin, mösyö. Hacer İbrahim’ini² bekliyor.’

Héloïse’in bana anlatacakları vardır, çünkü derbederler takımını çok iyi tanır.”

“Eniştem bu sıkıntıya çok iyi dayandı,” dedi Kuzin Bette.

“Olamaz!” dedi Crevel, bir saat sarkacı gibi gidip gelirken durarak.

“Canım Mösyö Hulot yaşını başını almış biri,” dedi Lisbeth muzipçe bir laf ederek.

1 Virginie Déjazet (1798-1875), ünlü Fransız oyuncu. (ç.n.)

2 Kutsal Kitap’ın Tekvin bölümüne (XXI) gönderme. İbrahim Peygamber ve kölesi Hacer söz konusu. (ç.n.)

“Tanırım onu,” dedi Crevel, “ama bir bakıma birbirimize benziyoruz: Bağlılıktan vazgeçemez. Karısına dönebilir,” dedi içinden de. “Bu onun için bir yenilik olur, ama benim öç almam da suya düşer. Matmazel Fischer, gülüyorsunuz ha?.. Oh! Bildiğiniz bir şey mi var yoksa?”

“Düşüncelerinize gülüyorum,” diye yanıt verdi Lisbeth. “Evet, kuzinim erkekleri kendine çekecek kadar hâlâ güzel. Erkek olsaydım, ona âşık olurdum.”

“Can çıkmayınca huy çıkmaz!” diye bağırdı Crevel. “Bakın, benimle alay ediyorsunuz! Baron kendini avutacak bir şey bulacaktır.”

Lisbeth doğrularcasına başını eğdi.

“Ah! Bir günde Josépha’nın yerine başkasını koyduğu için pek mutlu!” dedi Crevel devam ederek. “Ama buna şaşmıyorum, çünkü bir akşam yemeğinde bana gençliğinde, boшта kalmamak için, her zaman üç metres tuttuğunu söylemişti; biri bırakmak üzere olduğu, biri o zamanki gözdesi, biri de ilerisi için kur yaptığı. Yedek olarak da havuzunda! ceylan parkında! bir yosması bulunmalıymış. Pek XV. Louis, çapkın! Oh! Yakışıklı olduğu için de mutlu! Ne var ki yaşılanıyor, *yüzünden belli...* Sonunda bir işçi kıza tav olacak.”

“O! Yo!” dedi Lisbeth.

“Ah! İşini engelleyebilmek için neler yapmazdım! Elinden Josépha’yı alamazdım, çünkü bu tür kadınlar hiçbir zaman ilk sevgililerine dönmezler. Zaten, derler ya, dönseler de artık aşk söz konusu değildir. Ama Kuzin Bette, bu yakışıklı adamın elinden metresini almak için seve seve elli bin frank harcardım, bu parayı seve seve verirdim, böylece ona göbekli bir tabur komutanının ve geleceğin kabak kafalı Paris belediye başkanının bir taşı damaya çıkarmadan dama demeyeceğini de gösterirdim...”

“Durumumgereği,” dedi Lisbeth, “herşeyiduymakama hiçbir şey bilmemek zorundayım. Benimle çekinmeden

konuşabilirsiniz, biri bana gizlerini açmak istemişse, bunların bir kelimesini bile hiçbir zaman başkalarına söylemem. Neden benim bu kuralımı bozmamı istiyorsunuz? Yoksa artık kimse bana güvenemez.”

“Biliyorum,” diye karşılık verdi Crevel, “siz hiç evlenmemiş kızların incisisiniz... Eh! Böyle istisnalar da var vallahi. Bakın, ailede size hiç gelir bağışlayan olmadı...”

“Benim gururum var, kimseye yük olmak istemem,” dedi Bette.

“Ya! Ama öç almama yardım ederseniz,” diyerek yeniden konuşmaya başladı eski tacir, “sizin adınıza ömür boyu gelir hesabına on bin frank yatırırım. Söyleyin bana, güzel kuzin, söyleyin bana Josépha’nın yerini kim aldı; o zaman bu parayla kiranızı ödeyebilir, sabah kahvaltınızı yapabilir, pek sevdiğiniz kahvenizi içebilirsiniz; halis moka kahvesi de alabilirsiniz; ne dersiniz ha? Ah! Halis moka da ne kadar güzel kahvedir!”

“Yaklaşık beş yüz frank faiz getirecek on bin franga ben pek de ağzımı sımsıkı tutmayı değiştirmem,” dedi Lisbeth; “çünkü bakın, Mösyö Crevel’ ciğim, baron bana karşı çok iyi davranıyor, kiramı da ödeyecek...”

“Evet, öder, hem de uzun süre! Güvenin sözüne!” diye haykırdı Crevel. “Peki, baron parayı nereden bulacakmış?”

“Yo! Bunu bilemem. Ama o hanımefendicik için tuttuğu daireye otuz bin franktan fazla para harcadı...”

“Bir hanımefendi ha! Nasıl yani, bu bir sosyete kadını olmasın? Alçak herif, mutlu demek! Her şey ondan yana!”

“Evli bir kadın, doğru dürüst bir kadın,” dedi Kuzin Bette.

“Gerçekten ha!” diye haykırdı Crevel, gözlerini hem istekle hem de şu büyümlü sözün etkisiyle iyice açarak: *Doğru dürüst bir kadın.*

“Evet,” dedi Bette yeniden konuşmaya başlayarak, “çeşitli yetenekleri var, müziğe de yetenekli, yirmi üç

yaşında; saf güzel bir yüz, göz kamaştırıcı beyazlıkta bir ten, yavru köpek dişleri gibi dişler, yıldız gibi gözler, çok gösterişli bir alın... hele o ufacak ayaklar, böylesini de daha önce hiç görmedim, korsesinin balinasından bile daha enli değil..."

"Ya kulakları?" diye sordu Crevel bu aşk yüklü eşkâl tanımlamasından pek keyif alarak.

"Kalıbı çıkartılacak kulaklar," diye yanıt verdi Lisbeth.

"Elleri de ufak mı?"

"Söylüyorum size, kısacası, bir mücevher bu kadın, hem de öyle namuslu, öyle utangaç, öyle nazik ki!.. Temiz ruhlu, bir melek, tüm üstünlüklere sahip, çünkü babası bir mareşal..."

"Bir mareşal ha!" diye bağırdı Crevel, şaşılacak bir şekilde yerinden sıçrayarak. "Aman Tanrım! Vay canına! Tüh be! Vay kerata! Ah, seni gidi serseri! – Özür dilerim, kuzin, çıldıracağım!.. Yüz bin frank verirdim sanıyorum."

"Ah, bakın, diyorum size, temiz, namuslu bir kadın. Baron da az şey yapmadı."

"Adam meteliksiz... dedim ya size."

"Kocasını da yükseltti..."

"Nereye kadar?" dedi Crevel acı bir gülümsemeyle.

"Şimdiden şef yardımcısı oldu bu koca, hoş görecektir karısını, ileride nişan sahibi de olacaktır..."

"Hükümet dikkatli davranmalı, bol bol nişan vererek, verdikleri kişilere saygınlık göstermeli," dedi Crevel coşmuş bir politikacı havasında. "Peki, şu kocamış iri baron köpeğinin bu kadar nesi var?" diyerek devam etti. "Benim ondan aşağı kalır yerim olmadığını sanıyorum," diye ekledi, aynada kendine bakıp poz vererek. "Héloïse de bana kadınların yalan söylemedikleri zamanlarda sık sık söylemiştir olağanüstü biri olduğumu..."

"Oh!" dedi Kuzin Bette, "kadınlar şişman erkekleri severler, hemen hemen tümü iyi insandır şişmanların.

Ben sizinle baron arasında bir seçim yapacak olsam, sizi seçerdim. Mösyö Hulot ilginç adamdır, yakışıklıdır, incedir; ama size gelince, siz güçlü kuvvetli birisiniz, hem sonra, bakın... siz ondan daha çapkın bir erkek gibi görünüyorsunuz!"

"Olur şey değil, tüm kadınlar, sofu olanları bile, böyle görünen erkeklerden hoşlanıyorlar!" diye bağırdı Crevel. O kadar keyiflenmişti ki bu sırada gelip Bette'in beline sarıldı.

"Güçlük burada değil," dedi Bette devam ederek. "Kendine bunca yarar sağlayan bir kadın önemsiz şeyler için koruyucusuna sadakatsizlik edemez, sonra *bu* yüz bin franktan fazlaya mal olur, çünkü o hanımcık kocasını iki yıl sonra büro şefi olarak görüyor şimdiden. Bu zavallı melekçeği uçuruma sürükleyen de yoksulluk."

Crevel salonunda deli gibi bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu.

"Bu kadına bayağı tutkun, öyle mi?" diye sordu bir süre sonra. Bu süre içinde, Lisbeth'in kamçıladığı isteği bir tür kudurganlığa dönüşmüştü.

"Ya, ne demezsiniz!" dedi Lisbeth... "Henüz her şeyi elde ettiğini sanmıyorum!" diye ekledi, bir başparmağının tırnağını o iri beyaz dişlerinden birinde çatlatarak. "Şimdiye kadar da on bin frank tutarında armağanlar aldı ama..."

"Oh! Oh!" diye haykırdı Crevel, "ne hoş olurdu onun önüne geçsem!"

"Tanrım! Bu dedikoduları yapmakla ne büyük hata ettim," dedi Lisbeth pişmanlık duymuş gibi görünerek.

"Hayır. Ailenizin yüzü kızarsın istiyorum. Yarın adınıza size altı yüz frank gelir sağlayacak, ömür boyu, yüzde beş faizli bir miktar para yatıracığım, ama bana her şeyi anlatacaksınız. O güzel hatunun adını, adresini söyleyeceksiniz. Size itiraf edebilirim, doğru dürüst bir kadın tanımadım şimdiye kadar; dolayısıyla en büyük tutkum

da böyle birini tanımak. Benim düşündüğüm kibar kadınların yanında Muhammed'in hurileri hiç kalır. Kısacası, bu benim idealim, çılgınlığım," dedi; bu düşüncesiyle son yüzyılın en esprili insanlarından biriyle birleşmiş oldu. "Dinleyin," diyerek devam etti, "benim iyi yürekli Lisbeth'ciğim, yüz, iki yüz bin frangı gözden çıkarmaya karar verdim... Şşşt! Çocuklarım geliyor, avludan geçtiklerini görüyorum. Sizden hiçbir şey duymuş olmayacağım, şeref sözü veriyorum, çünkü baronun güvenini kaybetmenizi istemiyorum, tam tersine; dalavere ortağım bu kadını hep sevmeli, hem de çok!"

"Oh! Deli oluyor ona!" dedi Kuzin Bette. "Kızına ev kurmak için kırk bin frangı bulamadı; ama bu kadar parayı bu yeni tutkusu uğruna nasılsa bulup ortaya çıkardı."

"Peki, kadının da onu sevdiğini sanıyor musunuz?" diye sordu Crevel.

"Bu yaşta birini..." diye yanıt verdi Lisbeth.

"Ah! Ne aptalım ben!" diye haykırdı Crevel. "Ben ki Héloïse'in dostu sanatçıyı hoş görüyorum, tıpkı IV. Henri'nin Gabrielle'in dostu Bellegarde'ı hoş gördüğü gibi. Ah yaşlılık! Yaşlılık! – Günaydın Célestine, günaydın, güzelim benim, yumurcağına da günaydın! Ah! İşte o da geliyor! Vallahi bana benzemeye başlıyor. Günaydın Hulot, dostum! İyi misin?.. Yakında ailemizde bir düğün daha olacak."

Célestine ile kocası Lisbeth'i göstererek işaretleştiler; Célestine babasına saygısızca sordu:

"Hangi düğün canım?"

Crevel boşboğazlığının yakında tamir olacağını söylemek ister gibi kurnazca bir tavır takındı.

"Hortense'ın düğünü," dedi. "Ama henüz tam olarak karar verilmiş değil. Lebas'nın yanından geliyorum; Paris Kraliyet Meclisi'nde danışman olan genç danışmanımız için Matmazel Pinot'dan söz ediliyordu; bu genç taşrada genel başkan olmak istiyormuş... Haydi yemeğe gidelim."

13

CALIBAN'IN ARIEL ÜZERİNDEKİ SON TEŞEBBÜSÜ

Saat yedide Lisbeth erkenden arabayla evine dönmekteydi, çünkü Wenceslas'ı görmek için sabırsızlanıyordu; neredeyse yirmi gündür enayi yerine konmuştu, ama yine de ona bir sepet dolusu meyve götürüyordu; meyveleri şimdi *kuzini* Bette'e sevgisi bir kat artmış olan Crevel'in kendisi doldurmuştu sepete. Lisbeth soluğu kesilircesine bir hızla tavan arasına çıktı ve sanatçıyı sevgili Hortense'ına armağan etmek istediği bir kutunun süslemelerini tamamlamak üzere buldu. Kapağın çevresi ortancalarla süslenmişti, bunların arasında aşk perileri oynayıyorlardı.¹ Zavallı âşık, bakırtaşından olacak bu kutunun masrafını karşılayabilmek için Florent ile Chanor'a iki meşale sehpaşı yapmış, bu iki başyapıtı istedikleri gibi kullanabilme hakkını onlara bırakmıştı.

"Birkaç gündür çok çalışıyorsunuz, sevgili dostum," dedi Lisbeth onun terli alnını silip öperek. "Ağustos ayında böyle bir çalışma bana tehlikeli gibi görünüyor. Vallahi sağlığınıza dokunabilir bu... Alın, size Mösyö Crevel'den şeftaliler, erikler getirdim... Kendinizi bu kadar sıkıntıya sokmayın, iki bin frank borç aldım, o saatinizi satarsanız

1 Ortancanın Fransızcası "hortensia"dır. (ç.n.)

inşallah bu parayı ödeyebiliriz! Ancak, borç para aldığım adamdan biraz kuşkulandım, çünkü bana bu pullu kâğıdı göndermiş."

Borç için tutuklama bildirisini Mareşal Montcornet'nin heykel taslağının altına koydu.

"Bu güzel şeyleri kime yapıyorsunuz?" dedi Wenceslas'ın meyve yemek için bıraktığı kırmızı balmumundan ortanca saplarını eline alarak.

"Bir kuyumcuya."

"Hangi kuyumcuya?"

"Bilmiyorum. Stidmann bunu *yapıvermemi* rica etti benden, kendisi sıkışmış da."

"Oo, şu ortancalara bakın," dedi kalın bir ses tonuyla. "Nasıl oluyor da hiçbir zaman balmumundan bir şey yapmadınız benim için ha? O kadar güç mü bir yüzük, bir çekmece, herhangi bir şey, bir hatıra eşyası yapmak?" dedi sanatçıya korkunç bir bakış fırlatarak. Bereket versin delikanlının gözleri aşağıya inikti, bu bakışı görmedi. "Bir de beni sevdiğinizi söylüyorsunuz!"

"Bundan kuşkunuz mu var, matmazel?"

"Oh! Ne sıcak bir *matmazel*, demek böyle!.. Bakın, sizi ölmek üzere olduğunuz sırada gördüğümden bu yana tek düşüncem oldunuz... Sizi kurtarınca kendinizi bana bıraktınız; bu işi üstlendim, ama bundan size hiçbir zaman söz etmedim, kendi kendime söz verdim! Kendi kendime şöyle dedim: 'Mademki bu delikanlı kendini bana bırakıyor, onu mutlu kılacağım, zengin yapacağım!' Eh, sizi zengin yapmayı başardım!"

"Peki nasıl?" diye sordu sevincinden uçarak, bir tuzaktan kuşkulanmayacak kadar saf olan zavallı sanatçı.

"Bakın nasıl," dedi Lisbeth.

Lisbeth, kendisine annesine bakar gibi bir aşkla bakan, ancak bu bakışı Hortense'a olan aşkıyla dolu Wenceslas'a bakarken kendisini vahşi bir zevk duymaktan alıkoymadı.

Ömründe ilk kez bir erkeğin gözlerinde aşkın meşalelerinin yandığını görünce, bunları kendisinin tutuşturduğunu sandı.

“Mösyö Crevel bize bir iş kurmamız için yüz bin frank verecek,” dedi, “eğer benimle evlenirseniz. Tuhaf düşünceleri var bu şişko adamcağızın... Ne dersiniz?” diye sordu.

Yüzü bir ölü yüzü gibi sapsarı kesilen sanatçı velinimetine tüm düşüncesini belli eden fersiz gözlerle baktı. Şaşırmış, ağzı açık kalmıştı.

“Şimdiye kadar,” dedi Lisbeth acı acı gülerek, “hiç kimse bana korkunç çirkin olduğumu böylesine belli etmemişti!”

“Matmazel,” dedi Steinbock, “velinimetim benim gözümde hiçbir zaman çirkin olamaz; size karşı büyük bir sevgim var, ama ben daha otuzumda bile değilim ve...”

“Oysa ben kırk üç yaşındayım!” diye karşılık verdi Lisbeth. “Kırk sekizinde olan kuzinim Hulot hâlâ çılgınca aşklara aday... ama güzel o!”

“Aramızda on beş yaş fark var, matmazel! Nasıl bir evlilik yapabiliriz ki! İkimizin de kendi açısından iyi düşünmesi gerektiğini sanıyorum. Elbette minnettarlığım yaptığınız iyiliklerden aşağı ölçüde olmayacaktır. Zaten paranızı yakında geri vereceğim.”

“Paramı ha!” diye haykırdı Lisbeth. “Oh! Bana sanki acımasız bir tefeciymişim gibi davranıyorsunuz.”

“Özür dilerim,” dedi Wenceslas, “ama siz de bu paradan o kadar sık söz ediyorsunuz ki... Kısacası, beni yarattınız, yok etmeyin bari.”

“Beni bırakmak istiyorsunuz, anlıyorum,” dedi başını sallayarak. “Peki, siz ki güçsüz adamın birisiniz, size böyle bir nankörlük etme gücünü kim verdi? Bana güveniniz mi kalmadı, bana, koruyucu meleğinize? Ben ki sizin için çalışarak nice geceler geçirdim! Ben ki tüm yaşamım

boyunca biriktirdiğim paralarımı size verdim! Ben ki dört yıl boyunca ekmeğimi, zavallı bir işçi kızın ekmeğini, sizinle paylaştım! Ben ki size her şeyi, cesaretimi bile verdim!”

“Matmazel, yeter! Yeter!” dedi Wenceslas diz çöküp Lisbeth’e kollarını uzatırken. “Bir kelime daha söylemeyin! Üç güne kadar konuşacağım, size her şeyi söyleyeceğim; bırakın beni,” dedi Lisbeth’in ellerini öperek, “bırakın beni de mutlu olayım, seviyorum ve seviliyorum.”

“Pekâlâ! Mutlu ol, yavrum,” dedi Lisbeth, Wenceslas’ı tutup kaldırarak.

Sonra onu alnundan, saçlarından öptü, son sabahının tadını çıkaran bir idam mahkûmu gibi, çılgıncasına.

“Ah! Siz dünyanın çok soylu ve çok iyi insanlarından birisiniz, sevdiğim kızdan da farkınız yok,” dedi zavallı sanatçı.

“Sizi hâlâ seviyorum, geleceğinizi düşünüp korkudan titreyecek kadar,” dedi üzgün bir tavırla. “Yahuda kendini astı!..¹ Tüm nankörlerin sonu kötüdür! Beni bırakıyorsunuz, ama artık işe yarar hiçbir şey yapamayacaksınız! Düşünün ki, birbirimizle evlenmeden, evde kalmış bir kızım, biliyorum; gençliğinizin tazeliğini, sizin dediğiniz gibi söyleyeyim, şiirini asma çubukları gibi olan kollarımın arasında sıkıp boğmak istemem, ama evlenmeden birlikte kalamaz mıyız? Dinleyin, bende tacir kafası var, on yıllık bir çalışmayla sonunda servet sahibi olmanızı sağlayabilirim. Çünkü tutumluluk demek ben demektir. Oysa sırf masraf demek olan genç bir kadınla her şeyi saçıp savurursunuz, siz de yalnızca onu mutlu etmek için çalışırsınız. Mutluluk ise geriye yalnızca anılar bırakır. Oysa sizi düşündüğümde saatlerce hiçbir şey yapamadan öylece kalıyorum. Ah, Wenceslas, benimle kal... Bak,

1 İsa’ya ihanet eden havarilerden olup kendini asan Yahuda İskariotos söz konusu. (ç.n.)

anlayış gösteriyorum her şeye; metresleriniz olur, o Marneffe'ciğe benzeyen güzel kadınlarla birlikte olursun; Marneffe seni görmek istiyor, bende bulamadığın mutluluğu o sana verecektir. Sonra, sana otuz bin franklık bir gelir sağladığımda evlenirsin."

"Siz bir meleksiniz, matmazel. Şu anı hiç unutmayacağım," diye yanıt verdi Wenceslas gözlerini silerken.

"Bakın, sizi hep böyle görmek isterim, yavrum," dedi Lisbeth ona heyecan içinde bakarak.

İçimizdeki kendini beğenmişlik o kadar güçlüdür ki Lisbeth zaferi kazandığını sandı. Madam Marneffe'i peşkeş çekmekle ne büyük bir ödün vermişti! Ömrünün en derin heyecanını duydu, ilk kez tüm yüreğini kaplayan bir sevinci tattı. Böyle bir saati bir kez daha yaşayabilmek için ruhunu şeytana satardı.

"Sözlüyüm ben," dedi Wenceslas, "hem yerini başka hiçbir kadının tutamayacağı bir kadını seviyorum. Ama siz benim için ölen annemin yerindesiniz, hep de öyle kalacaksınız."

Bu sözler alevler içindeki bu yanardağ ağzının üstüne sanki bir çığ gibi yuvarlandı. Lisbeth oturup bu gençliğe, bu ince güzelliğe, bu sanatçı alnına, bu güzel saçlara, içinde sıkışıp kalmış tüm kadınlık içgüdülerini uyandıran her şeye üzgün bir tavırla hayran hayran baktı ve gözleri bir an için küçücük yaş damlalarıyla ıslandı, ama bu damlalar hemen kurudu. Lisbeth Ortaçağ heykelticilerinin mezarlar üzerine oturttukları o ince heykellere benziyordu.

"Sana lanet okumuyorum," dedi ansızın ayağa kalkarak, "çünkü çocuksun sen. Tanrı seni korusun!"

Aşağı inip dairesine kapandı.

"Beni seviyor, zavallı," diye mırıldandı Wenceslas. "Ne kadar ateşli bir biçimde konuştu! Çıldırmış."

Katı ve gerçekçi yaradılıшта bir insanın bu güzellik ve şiir simgesini elinden bırakmamak için harcadığı son çaba

o kadar şiddetli oldu ki, bu, kumsala ulaşmak için son bir girişimde bulunan deniz kazasına uğramış birinin harcadığı çılgınca çabaya benzetilebilir.

Daha ertesi gün sabahleyin saat dört buçukta, Kont Steinbock çok derin uykuda olduğu bir sırada kapısının çalındığını duydu; gidip kapıyı açtı; kılıksız iki kişi, ayrıca kıyafetine bakılırsa adliyeden zavallı bir memur olduğu anlaşılan üçüncü bir kişi içeriye girdiler.

"Mösyö Wenceslas siz misiniz?" diye sordu üçüncüsü.

"Evet, mösyö."

"Benim adım Grasset, mösyö, Ticaret Mahkemesi yargıcı Mösyö Louchard adına vekil olarak buradayım."

"Ne istiyorsunuz?"

"Tutuklusunuz, mösyö. Bizimle birlikte Clichy Hapishanesi'ne geleceksiniz... Lütfen giyinin... Saygılı davranıyoruz size, gördüğünüz gibi... Yanıma polis de almadım. Aşağıda araba bekliyor."

"Usulüne uygun şekilde postalıyoruz sizi," dedi yardımcılarının biri, "dolayısıyla sizin de anlayış göstereceğinize güveniyoruz."

Steinbock giyindi, yardımcılardan her biri bir koluna girmiş durumda, aşağıya indi, arabaya bindirildi, arabacı emir almadan, nereye gideceğini bilen biri gibi yola koyuldu. Zavallı yabancı, o kadar şaşırılmıştı ki, ağzını bile açmadan, yarım saat sonra bir güzel içeriye tıklmıştı.

Saat onda hapishane kalemine çağrıldı, orada karşısında iki gözü iki çeşme Lisbeth'i buldu. Lisbeth iyi beslenmesi ve çalışabileceği geniş bir oda bulması için ona para verdi.

"Yavrum," dedi, "tutuklanmanızdan hiç kimseye söz etmeyin, yazmayın; bu, geleceğinizi mahvedebilir. Bu lekeyi gizli tutmak gerekir; sizi yakında kurtaracağım, o parayı toplayacağım, merak etmeyin. Çalışmalarınız için size getirmem gereken şeyleri bana yazın. Ölürüm yakında sizi özgürlüğüne kavuşturamazsam."

“Ah! Hayatımı size iki kez borçlu olacağım!” diye haykırdı Wenceslas, “çünkü herkes beni kötü bir adam sanırsa, bu benim için ölümden beter olur.”

Lisbeth yüreği sevinçle dolu olarak dışarıya çıktı, sanatçısını kilit altında tutmakla, onun evli olduğunu, *karısının* çabalarıyla cezası bağışlanıp Rusya’ya gittiğini söyleyerek Hortense’la evlenmesini engelleyebileceğini umuyordu. Nitekim, bu tasarısını gerçekleştirmek için, saat üçe doğru baronesin evine gitti; burada genellikle akşam yemeğine kaldığı günlerden biri değildi, ama Wenceslas’ın gelmeye alışık olduğu belli saatte anlatacaklarıyla kuzinciğinin çekeceği acının tadını çıkarmak istiyordu.

“Yemeğe mi geldin, Bette?” diye sordu barones, canının sıkıldığını gizleyerek.

“Elbette.”

“Pekâlâ!” dedi Hortense, “gidip söyleyeyim de sofranın hazır olsun, çünkü sen beklemeyi sevmezsin.”

Hortense içi rahat etsin diye annesine bir işaret yaptı, çünkü uşağa Mösyö Steinbock geldiğinde geri göndermesini tenbih etmeyi düşünüyordu, ama uşak dışarıya çıktığı için Hortense bu görevi hizmetçi kadına verdi, o da sofada beklerken meşgul olmak üzere odasına işini almaya çıktı.

“E, benim âşıktan ne haber?” diye sordu Kuzin Bette dönüp gelen Hortense’a, “ondan hiç söz etmiyorsunuz bana.”

“Sahi, ne yapıyor acaba?” diye sordu Hortense, “çünkü ünlü artık. Sen de memnun olmalısın,” diye ekledi Lisbeth’in kulağına, “Mösyö Wenceslas dillere destan oldu.”

“Bu kadarı da fazla,” dedi yüksek sesle Lisbeth. “Mösyö rahatsız oluyor. Yalnızca onu hoşnut kaldığı Paris eğlencelerine baskın çıkacak derecede hoşnut kılmak söz

konusu olsa, ben o zaman ne yapacağımı bilirim, ama böyle bir sanatçıyı kendine bağlamak için imparator Nikola'nın onu bağışlayacağı söyleniyor.."

"Ya!" dedi barones.

"Nereden biliyorsun?" diye sordu Hortense. Yüreği sıkışır gibi olmuştu.

"Canım," dedi korkunç Bette, "onun kutsal bağlarla bağlı olduğu bir kişiden. Karısı dün bu konuda bu kişiye yazmış. Gitmek istiyor; ah! Fransa'yı bırakıp Rusya'ya gitmek de ne budalalık.."

Hortense başı yana devrilirken annesine baktı; barones bayılmış olan kızını tutabilmek için ancak zaman buldu; kızcağız boyun atkısının danteli gibi bembeyaz kesilmişti.

"Lisbeth! Kızımı öldürdün!" diye bağırdı barones. "Sen bizim başımıza felaket getirmek için yaratılmışsın."

"Yok canım! Benim ne suçum var bunda, Adeline?" diye sordu Lorraine'li kız, ayağa kalkıp korkutur gibi bir tavır takınarak. Barones o heyecanı içinde bu tavrı fark etmedi bile.

"Haksızlık ettim," dedi Adeline Hortense'ı tutmaya devam ederek. "Çingırağı çal!"

Bu sırada kapı açıldı, iki kadın birlikte başını çevirdi ve Wenceslas'ı gördü. Hizmetçi kadın sofada yokken, aşçı kadın ona sokak kapısını açmıştı.

"Hortense!" diye haykırdı sanatçı bu üç kadının oluşturduğu gruba doğru sıçrayıp gelerek.

Sözlüsünü alnından öptü annesinin gözü önünde, ancak öyle saygı ve sevgi dolu bir biçimde öpmüştü ki barones buna hiç kızmadı. Bu öpücük, bayılmaya karşı tüm İngiliz tuzlarından daha iyi gelmişti. Hortense gözlerini açtı, Wenceslas'ı gördü ve yüzüne yeniden renk geldi. Biraz sonra tümüyle kendine gelmiş oldu.

"Benden gizlediğiniz şey buydu demek ha?" dedi Kuzin Bette Wenceslas'a gülümseyip, iki kuzinin şaşkınlığı

karşısında da gerçeği öğrenmiş gibi görünerek. "Sevgili-mi elimden nasıl aldın?" dedi Hortense'a, onu bahçeye götürürken.

Hortense aşkının öyküsünü Lisbeth'e açık yürekle anlattı. Bette'in hiçbir zaman evlenemeyeceğinden emin olan annesiyle babası Kont Steinbock'un evlerine gelip gitmesine izin vermişlerdi. Ancak Agnès'in son derece kurnazı olan Hortense o heykel grubunun satın alınmasını ve ona göre, ilk alıcısının adını öğrenmek istemiş olan sanatçının eve gelişini rastlantıya bağladı. Steinbock hemen Hortense ile Lisbeth'in yanına gelip evde kalmış kıza kendisini çabucak özgürlüğüne kavuşturduğu için teşekkür etti. Lisbeth de bir yalan uydurarak Wenceslas'a, borç para istediği kişinin kendisine kesin söz vermediği için, onu ertesi gün hapisten çıkarmayı düşündüğünü, oysa borç verecek olan bu kişinin böyle alçakça bir işken-ce yapmaktan utandığı için kuşkusuz önce davrandığını anlattı. Evde kalmış kız zaten sevinmiş gibi göründü ve Wenceslas'ı özgürlüğe kavuşması dolayısıyla kutladı.

"Yaramaz çocuk!" dedi ona Hortense'in ve annesinin önünde, "iki gün önce bana Hortense'ı sevdiğinizi, onun da sizi sevdiğini söylemiş olsaydınız, beni bu kadar gözyaşı dökmekten kurtarmış olurdunuz. Eski dostunuzu, öğretmen kızınızı bırakacağınızı sanıyordum; oysa, tam tersine, damadımız olacakmışsın; artık doğrusu zayıf, ama size karşı beslediğim duygulara yeterli bağlarla bana bağlanacaksınız..."

Bunun üzerine Wenceslas'ı alnından öptü. Hortense Lisbeth'in kollarına atılıp hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Mutluluğumu sana borçluyum," dedi, "bunu hiçbir zaman unutmayacağım."

"Kuzin Bette," dedi barones, işlerin tatlıya bağlandığını görmenin sarhoşluğu içinde Lisbeth'e sarılarak, "baron

ile ben de sana karşı borçluyuz, bu borcumuzu ödeyeceğiz; gel bahçeye gidelim de bu işi konuşalım.”

Kuzin Bette'i alıp götürdü.

Lisbeth, kısacası, görünüşte ailenin koruyucu meleği gibiydi. Crevel, Hulot, Adeline ve Hortense bayılıyorlardı ona.

“Senin artık çalışmanı istemiyoruz,” dedi barones. “Pazarlar dışında, günde iki frank kazanabileceğini varsaysak, bu yılda altı yüz frank eder. Peki! Ne kadar biriktirilmiş paran var?”

“Dört bin beş yüz frank!”

“Zavallı kuzin!” diye haykırdı barones.

Gözlerini havaya kaldırdı, çünkü otuz yılda biriktirilmiş bu kadar paranın mal olmuş olabileceği tüm acıları ve yoksunlukları düşünerek içinin bayağı sızladığını hissetmişti. Lisbeth ne anlama geldiğini pek anlamadığı bu haykırışta sonradan görme bir kadının alaylı bir küçük görmesi söz konusu olduğunu sandı ve baronesin çocukluğunda kendisine despotça davranan kuzinine karşı duyduğu tüm güvensizliği unuttuğu sırada kini korkunç bir hal adı.

“Bu miktarı on bin beş yüz frank artıracamız,” dedi Adeline, “hepsini senin adına intifa hakkından yararlanman koşuluyla ve Hortense’in adına çıplak mülkiyet sahibi olarak yatıracamız; böylece altı yüz frank gelir elde edeceksin...”

Lisbeth sevincinden uçar gibiydi. Mendili gözlerinde, gözyaşlarını kurutmaya çalışarak bahçeden döndüğünde, Hortense ona ailenin sevgilisi Wenceslas'ın üstüne her yandan nasıl yağmur gibi saygı ve sevgi yağdığını anlattı.

Baron eve döndüğünde, tüm aileyi bir arada buldu, çünkü barones Steinbock Kontu'na resmen oğlum diye seslenmiş ve kocasının onaylaması koşuluyla, düğün günü olarak on beş gün sonrasını saptamıştı. Bu yüzden,

baron salona girer girmez, koşup önüne gelen karısı ve kızı onun etrafını sardı; biri kulağına bir şeyler söyledi, öteki ona sarılıp öptü.

“Böyle benim adıma söz vermekle biraz fazla ileri gitmişsiniz, madam,” dedi sertçe baron. “Bu evliliğe daha karar verilmemiştir,” dedi Steinbock’a şöyle bir bakarak. Delikanlının sarardığını gördü.

Zavallı sanatçı içinden şöyle dedi: “Tutuklandığımı biliyor.”

“Gelin çocuklar,” dedi baron ve kızıyla sözlüsünü bahçeye götürdü.

Bahçede onlarla birlikte kameriyedeki yosun tutmuş sıralardan birine oturdu.

“Sayın kont, kızımı benim vaktiyle annesini sevdiğim kadar seviyor musunuz?” diye sordu baron, Wenceslas’a.

“Daha çok, mösyö,” dedi sanatçı.

“Annesi bir köylünün kızıydı, beş parası da yoktu.”

“Matmazel Hortense’ı bana böylece verin, hatta çeyizsiz...”

“Size elbette inanıyorum!” dedi baron gülümseyerek, “Hortense Devlet Danışmanı, Savaş Bakanlığı’nda Daire Başkanı, Légion d’Honneur ‘büyük hizmet sınıfı’ nişanı sahibi, ünü hiç unutulmayacak ve yakında mareşal olacak Kont Hulot’nun kardeşi, Baron Hulot d’Ervy ‘nin kızıdır. Hem de... bir çeyizi var ki!”

“Doğru,” dedi âşık sanatçı, “paraya düşkün biri gibi görünüyorum, ama sevgili Hortense’ım bir işçinin kızı bile olsa, onunla evlenirdim...”

“İşte benim öğrenmek istediğim de buydu,” dedi baron. “Sen git Hortense, beni sayın kontla baş başa bırak, onunla konuşacağım, görüyorsun ki seni gerçekten seviyor.”

“Oh, baba, şaka ettiğini pekâlâ biliyordum,” dedi pek nevinen kız.

“Sevgili Steinbock,” dedi baron son derece zarif bir dil kullanarak ve adamakıllı sevimli davranarak, sanatçıyla yalnız kaldığında, “oğluma çeyiz olarak iki yüz bin frank ayırdım; ama zavallı çocuk bu paradan metelik bile almadı; hiçbir zaman da bir şey alamayacak. Kızımın çeyizi iki yüz bin frank olacak; bu parayı aldığınızı kabul edeceksiniz...”

“Pekâlâ, Baron Hazretleri...”

“Ne kadar acelecisiniz,” dedi baron, “lütfen beni dinleyin. Bir oğuldan beklemek hakkına sahip olduğunuz bağıllığı bir damattan bekleyemezsiniz. Oğlum yapabileceğim her şeyi, hele geleceği için neler yapabileceğimi biliyordu: Bakan olacak, o iki yüz bin frangını böylece rahatça sağlayacaktır. Size gelince, delikanlı, sizin durumunuz farklı! Size karınız adına kayıtlı ve yüzde beş faizli altmış bin frank tutarında devlet tahvili vereceğiz. Bu tahvillerin faizinden Lisbeth’e küçük bir gelir ayrılacak, ama uzun süre yaşamayacak o, verem çünkü, biliyorum. Bundan hiç kimseye söz etmeyin, rahat ölsün zavallı kız. Kızım da yirmi bin franklık bir çeyize sahip olacak; annesi bu çeyize altı bin franklık elmaslarıyla katılıyor...”

“Mösyö, beni şımartıyorsunuz,” dedi Steinbock şaşkınlık içinde.

“Geri kalan yüz yirmi bin franga gelince...”

“Yeter, mösyö,” dedi sanatçı. “Ben yalnızca sevgili Hortense’ımı istiyorum...”

“Beni dinler misiniz, ateşli delikanlı? Bu yüz yirmi bin franga gelince, bu para bende yok, ama elinize geçecek...”

“Mösyö!”

“Hükümetten alacaksınız bunu, sizin için sağlayacağım siparişler karşılığında. Bakın, Mermer Deposu’nda bir atölyeniz olacak. Birkaç güzel heykel sergileyin, Enstitü’ye girmenizi sağlayacağım. Yüksek mevkilerde

olanlar kardeşimin ve benim hatırımızı sayarlar. Dolayısıyla sizin için Versailles'da o paranın dörtte biri tutarında gelir sağlayacak heykel işleri ayarlayabileceğimi umut ediyorum. Ayrıca, Paris Belediyesi'nden de birkaç sipariş alacaksınız, Senato'dan da; o kadar çok iş alacaksınız ki, dostum, yardımcı tutmak zorunda kalacaksınız. İşte böylece borcumu ödemiş olacağım. Çeyiz parasının bu şekilde ödenmesi işinize gelir mi, düşünün bir bakalım, kendi gücünüz ne kadar, onu da bir tartın..."

"Tüm bunlar olmasa da, karımı iyi yaşatacak gücü tek başıma kendimde buluyorum ben!" dedi soylu sanatçı.

"İşte bu hoşuma gitti!" diye bağırdı baron, "şu güzelim gençlik kendine ne çok güvenir! Ben bir kadın uğruna orduları yere sererdim! Haydi bakalım," dedi genç heykelcinin elini tutup, sonra üstüne vurarak, "razı oldum bu işe. Gelecek pazara nikâh kıyarız, ondan sonraki cumartesi de kilisede törene gideriz, hem o gün karımın isim günü!"

"Her şey yolunda," dedi barones pencereye yapışmış olan kızına, "seninki ile baban sarmaş dolaş."

Wenceslas akşam evine döndüğünde hapisten kurtuluşunun içyüzünü öğrendi. Kapıcı ona kapatılıp mühürlenmiş kocaman bir paket verdi; içinde borcu ile ilgili bir dosya ve borcun usulüne uygun şekilde ödendiğine ilişkin, hapis kararının altına eklenmiş bir yazı, ayrıca şu mektup vardı:

Sevgili Wenceslas,

Bu sabah saat onda ziyaretine geldim; seni tanımak isteyen bir prens hazretleri var; seni götürüp onunla tanıştırmak istiyordum. Ancak orada, İngilizler tarafından başkentinin adı Clichy's Castle olan o küçük adalardan birine götürüldüğünü öğrendim.

Hemen gidip Léon de Lora'yı gördüm; ona gülerek senin dört bin frangın olmadığı için köyden ayrılamadığımı, koruyucun bu prensin karşısına çıkmazsan geleceğini tehlikeye atacağını söyledim. Yoksulluğu yaşamış, senin başına gelenleri de bilen o dâhi Bridau bereket versin ki oradaydı. Oğlum, ikisi bir araya gelip parayı denkleştirdi, ben de seni deliğe tiktirarak dehaya karşı ağır suç işlemiş olan o bedeviye gidip parasını ödedim. Öğleyin Tuileries'de bulunmak zorunda olduğum için, seni özgürlük havasını solurken göremedim. Centilmen olarak bildiğim senin için bu iki dostuma kefil oldum; ama sen de yarın git, onları gör.

Léon ile Bridau senden para değil de, her biri bir heykel grubu yapmanı isteyecek; hakları da var. Ben böyle düşünüyorum. Ben onun rakibiyim diyebilmek isteyen, ama yalnızca arkadaşın olan,

STIDMANN.

Hamiş: Prese senin yolculuktan ancak yarın dönebileceğini söyledim; o da, Pekâlâ! Yarın görüşürüz! dedi.

Kont Wenceslas, Adalet'ten ve Servet'ten daha ağır yürüyen, Iupiter böyle istediğinden gözleri de bağlanmamış, Lütuf adlı o göksel topalın deha sahibi insanlar için hazırladığı, kırışksız al çarşaflar serilmiş yatağında yattı. Şarlatanların sergiledikleriyle kolayca aldatılan, onların giysilerinin ve aldatmacalarının çekiciliğine kapılan bu Lütuf, gizlendikleri köşelerde değerli insanları araması gerektiği zamanı para verip o şarlatanların maskaralıklarını görmeye harcar.

Şimdi Baron Hazretleri'nin Hortense'in çeyiz parasını nasıl denkleştirdiğini ve Madam Marneffe'in yerleşeceği o zarif dairenin korkunç masraflarını nasıl karşılayacağını açıklamak gerekiyor. Baronun para bulma yöntemi

hovardaları, hırslı insanları bataklıklarda nice kazaya kurban gitmeye iten yeteneğin damgasını taşıyordu. Kötülüklerin verdiği bu ilginç gücü bundan daha iyi hiçbir şey gösteremez; zaman zaman hırslı insanlar, şehvet düşkünleri, kısacası tüm şeytanın kurbanları oynadıkları oyunları bu güce borçludurlar.

14

**KANITLARA DAYALI,
YETERİNCE HAFİF VE
OLDUKÇA AHLAKİ BU
ANLATININ ORTASINDA
SIRADAN ROMANLARIN
KUYRUĞUNUN BULUNMASI**

Bir gün önce, sabahleyin, yaşlı bir adam, Johann Fischer, bankadan çekip barona vermiş olduğu otuz bin frangı bankaya ödeyemediği için, eğer baron bu parayı kendisine ödemezse, iflasını istemek zorunda kalacaktı.

Ak saçlı, yetmiş yaşındaki bu saygın yaşlı adam Hulot'ya körükörüne öyle güveniyordu ki! Kendisi Bonapartçıydı, Hulot da ona göre Napoléon güneşinden yayılan bir ışın gibiydi. Johann Fischer zemin kattaki bekleme odasında bankadan gelen görevli delikanlı ile telaşsızca dolaşıyordu; sekiz yüz franga kiraladığı bu kattan tahıl, kuru ot üzerine çeşitli işlerini yürütmekteydi.

"Marguerite parayı almaya, iki adım öteye gitti," dedi delikanlıya.

Gümüş sırma işlemeli gri bir kostüm giymiş olan delikanlı yaşlı Alsace'linin dürüst biri olduğunu o kadar iyi biliyordu ki, elindeki otuz bin bin franklık senetleri ona

bırakmak istiyor, ama yaşlı adam saatin henüz sekiz olmadığını söyleyip karşı çıkararak onu kalmaya zorluyordu. Bu sırada kapının önünde bir araba durdu, yaşlı adam sokağa fırladı ve çok büyük bir güvenle elini barona uzattı, o da ona otuz bin frank tutarında kâğıt para destesini verdi.

“Üç kapı öteye gidin, nedenini sonra söylerim,” dedi yaşlı Fischer.

Sonra dönüp içeriye girdi ve paraları sayıp banka görevlisine:

“Buyurun, delikanlı,” dedi ve onu kapıya kadar geçirdi.

Banka görevlisi gözden uzaklaşınca, Fischer içinde o yüce damadın, Napoléon’un sağ kolunun beklediği arabayı geri döndürdü ve baronu içeriye alıp ona dedi ki: “Banque de France’da, kefil olduğunuz otuz bin frangı yine bana sizin ödediğinizin bilinmesini ister misiniz? Bu borca sizin gibi bir insanın imza koyması bile yeterli!”

“Şöyle bahçenizin dip tarafına doğru gidelim, Fischer Baba,” dedi yüksek devlet görevlisi. “Sağlamsınız,” diye devam etti ve bir asma çardağının altına oturup, eskiden kendisi yerine askerlik yapacak zavallı bir kimseyi tepeden tırnağa süzen bir zengin çocuğu gibi, yaşlı adamı tepeden tırnağa süzdü.

“Ömür boyu gelir hesabına yatırılacak para kadar sağlamam ben,” diye yanıt verdi neşeyle, kuru, sıska, sinirleri güçlü, bakışları canlı o ufak tefek yaşlı adam.

“Sıcak dokunur mu size?”

“Tam tersine.”

“Afrika’ya ne dersiniz?”

“Güzel bir ülke!.. Fransızlar gittiler oraya o küçük onbaşıyla.”

“Hepimizin kurtulması için,” dedi baron, “Cezayir’e gitmeniz söz konusu...”

“Peki, buradaki işlerim ne olacak?”

“Savaş Bakanlığı’ndan bir memur emekli oluyor; başka geliri yok, sizin ticarethanenizi satın alacak.”

“Cezayir’de ne yapacağım?”

“Ordunun yiyecek gereksinimini sağlayacaksınız, tahıl, kuru ot gibi; sözleşmeniz imzalandı, bende duruyor. Orada mallarınızı bizim size bildireceğimiz fiyatların yüzde yetmiş altında bulacaksınız.”

“Kim verecek bu malları bana?”

“Yağmacılar, öşür toplayanlar, emirler. Cezayir’de sekiz yıldır oradayız ama henüz pek iyi tanımıyoruz bu ülkeyi; çok bol miktarda tahıl ve kuru ot var. Oysa, bu besin maddeleri Araplarda iken, bunları onların elinden türlü bahanelerle alıyoruz; sonra da Araplar bunları geri almaya çalışıyorlar. Tahıl için büyük savaş veriliyor; ama her iki taraf da birbirinden çaldığı miktarları tam olarak bilemiyor. Allah’ın kırında, buğdayları bizdeki Hal’de ve kuru otları Enfer Sokağı’nda olduğu gibi hektolitre hesabıyla ağırlık ölçecek kadar zaman yok. Bizim sipahiler gibi Arap aşiret reislerinin gözü para da olduğu için, bu malları ucuz fiyata satarlar. Savaş Bakanlığı’nın gereksinimleri belli ölçüdedir; çok yüksek fiyatlarla pazara girer. Fiyatlar yiyecek bulma güçlüğüne, ulaştırma tehlikelerine göre hesaplanır. İşte yiyecek açısından Cezayir böyledir. Her yeni gelen yönetimin anlaşılmaz tutumu ile de olsa biraz yumuşamış karışık bir durum. Biz yöneticiler on yıl geçmeden önce burada olanları açık seçik göremeyiz, ama gözü açık olan başkaları vardır. Dolayısıyla, sizi oraya servet yapasınız diye gönderiyorum. Napoléon kaçakçılığın gizlice desteklenebileceği bir krallığın başına yoksul bir mareşali getiriyordu; ben de onun gibi, sizi oraya böyle gönderiyorum. İflas ettim ben, sevgili Fischer. Bir yıl içinde bana yüz bin frank gerek.”

“Bu parayı bedevilerden almakta bir kötülük görmüyorum,” dedi hemen sakın bir halle Alsace’lı. “İmparatorluk döneminde de böyle yapılyordu.”

“Ticarethanenizi satın alan adam bu sabah sizi görmeye gelip on bin frangı sayacak,” dedi Baron Hulot. “Afrika’ya gitmeniz için size gereken de bu kadar değil mi?”

Yaşlı adam “evet” dercesine başını salladı.

“Orada koyacağınız sermayeye gelince, hiç kaygılanmayın,” dedi baron. “Buradaki ticarethanenizin satış bedelinden geri kalanı ben alacağım, buna gereksinimim var.”

“Hepsi sizin,” dedi yaşlı adam, “kanım bile.”

“Yo, hiç korkmayın!” dedi karısının amcasını olduğundan daha uzak görüşlü sanan baron. “Öşür işlerimize gelince, bunlar sizin dürüstlüğünüze leke getirmmez, her şey oradaki yetkili kişilere bağlı; ama onları oraya ben yerleştirdim; onlardan eminim. Bak Fischer Baba, bu ölünceye kadar aramızda kalacak bir giz; sizi tanıyorum; sizinle lafı dolaştırmadan, bin dereden su getirmeden konuştum.”

“Gideceğiz,” dedi yaşlı adam. “Peki bu ne kadar sürecektir?”

“İki yıl! Yüz bin frangınız olacak; sonra da Vosges bölgesinde mutlu bir ömür sürersiniz.”

“Siz nasıl istiyorsanız, öyle olacak. Benim şerefim sizin şerefiniz,” dedi ihtiyarcık sakın bir halle.

“İşte ben de böyle insanları severim. Ama kuzininizin o cici kızını evli ve mutlu görmeden yola çıkmayacaksınız; kızımız kontes olacak.”

Öşür, yağma mallar ve o emeklinin Fischer firması için verdiği para, Hortense’in yaklaşık beş bin frank tutacak çeyizi dahil, drahoması için gerekli altmış bin frangı ve Madam Marneffe için harcanmış ya da harcanacak kırk bin frangı hemen karşılayamazdı. Hem sonra baron az

önce getirdiği o otuz bin frangı nereden bulmuştu? Bakın nasıl bulmuş. Birkaç gün önce Hulot iki ayrı hayat sigortası şirketine gidip kendisine üç yıl için yüz elli frank üzerinden hayat sigortası yaptırmıştı. Hulot, cebinde primi ödenmiş sigorta poliçesi, Yüksek Meclis üyesi Nucingen Baronu Hazretleri ile aynı arabadaydı; Baron Hazretleri Meclis'in bir toplantısından çıkmış, Hulot ile akşam yemeğine gidiyordu. Hulot onunla şöyle konuştu:

"Baron, yetmiş bin franga gereksinimim var, bu parayı sizden istiyorum. Bir vekil tayin edersiniz, maaşımdan her ay kesilebilir bir miktarı üç yıl için ona devrederim; bu, yılda yirmi beş bin frank eder ki üç yıl sonra yetmiş beş bin frank demektir. Ama diyeceksiniz ki: ' Bu arada ölebilirsiniz...' "

Baron "evet" dercesine başını salladı.

"Bakın, işte yüz elli bin franklık bir sigorta poliçesi; seksen bin franklık kısmı size devredilecek," dedi Hulot cebinden bir kâğıt çıkararak.

"Peki ya görevden alınırsanız?" dedi milyoner baron gülerek.

Milyoner olmayan öteki baronu bir düşünce aldı.

"Merak etmeyin," dedi milyoner baron, "bu parayı size vermekle cömertçe davrandığımı belirtmek için böyle söyledim. Demek ki çok sıkıntılıdasınız, çünkü bankaya karşı yükümlülüğünüz var."

"Kızımı evlendiriyorum," dedi Baron Hulot, "nankör bir dönemde devlet yönetiminde çalışmayı sürdürenler gibi benim de servetim yok. Bu dönemde, imparatorun yaptığı gibi de, meclis sıralarına oturmuş o beş yüz burjuvanın devlete bağlılıkla çalışanları bol bol ödüllendirmek hiçbir zaman akıllarına gelmeyecek."

"Haydi canım, sizin Josépha'nuz var ya!" dedi meclis üyesi, "bu her şeyi açıklıyor. Laf aramızda, Hérucille Dükü paralarınızı emen bu sülüşü elinizden almakla size büyük bir iyilik yapmış."

Sonra, şu Fransız dizelerini söyledi:

*Ben de yaşadım bu felaketi
Bilirim çektiğim mihneti*

Ve ekledi: “Bakın size bir dost öğüdü: Dükkânı kapatın, yoksa mahvolursunuz.”

Bu şüpheli işlem Vauvinet adında bir tefeci aracılığıyla gerçekleştirildi.

Köpekbalıklarını, sanki onların uşaklarıymış gibi hiç bırakmayan o küçük yapışkanbalıkları vardır ya, Vauvinet de, o misal, büyük bankaların önünden ayrılmayan *muameleciler*’den biriydi. Yeni yetişen bu çakal, Baron Hulot Hazretleri gibi önemli bir kişinin koruması altına girmeye o kadar can atıyordu ki, ona söz verdi: Doksan gün vadeli otuz bin franklık poliçeleri ödeyecek, bunları piyasaya sürmeyip dört kez yenileyecekti.

Fischer’in ticarethanesini devralacak olan, bu ticarethane için kırk bin frank ödeyecek, ancak Paris yakınındaki bir ilden kendisine kuru ot sağlanacağına dair de kendisine söz verilecekti.

İşte, tutkular o zamana kadar çok dürüstçe yaşamış adamlardan birini, Napoléon yönetiminin en becerikli görevlilerinden birini böyle bir çıkmaza sürüklemişti: Tefeciye borcunu ödemek için rüşvet yemeler, tutkularını gerçekleştirmek ve kızını evlendirmek için tefecilerden yüksek faizle para almalar başlamıştı. Bu savurganlık ustalığı, tüm bu çabalar Madam Marneffe’in gözüne büyük görünmek ve bu burjuva Danae’nin İüper’i¹ olmak içindi. Bir insan, dürüstçe servet sahibi olayım diye başını bir arı kovanına sokmak için çabalayan barondan daha çok emek harcamaz, daha zekice davranamaz, daha cesur olamaz.

1 Yunan mitolojisine gönderme. Argos kralının güzel kızı Danae tunç kaplamalı bir odaya kapatıldığı halde İüper’den gebe kalır. (ç.n.)

Çalıştığı dairenin işlerine de yetiştiriyor, döşemecileri sıkıştırıyor, işçilerle görüşüyor, Vanneau Sokağı'ndaki dairenin döşenmesiyle ilgili en ufak ayrıntılarla bile özenle ilgileniyordu. Aklı fikri hep Madam Marneffe'te idi ama, yine de Meclis oturumlarına katılıyor, her tarafa yetiştiriyor, ne ailesi ne de başka hiç kimse uğraştığı bu işlerin farkında olmuyordu.

Adeline amcasının borçtan kurtulmuş olmasına, evlenme sözleşmesinde drahomaya yer verilmiş bulunmasına şaşıyor, Hortense'in bu kadar saygın koşullarda gerçekleşmiş olan evlenmesinin verdiği mutluluğun yanında bir tür kaygı da duyuyordu; ancak, Madam Marneffe'in yeni dairesine taşınacağı günle karşılaşması için ayarladığı düğün töreninden bir gün önce, Baron Hector bir bakan açıklamasına benzeyen şu açıklamayla karısının şaşkınlığını giderdi.

"Adeline, bak kızımız evleniyor, böylece bu konudaki tüm kaygılarımız ortadan kalktı. Sıra bizim bir köşeye çekilmemize geldi; çünkü şimdiki görevimde ancak üç yıl daha kalırım. Emekli olmak için bu süreyi tamamlayacağım. Bundan böyle, gereksiz masraflar yapmaya neden devam edeceğiz ki? Bu daire bize yılda altı bin frank kiraya patlıyor; dört hizmetçimiz var, yıllık yiyecek, içecek masrafımız otuz bin frangı buluyor. Üstlendiğim tüm borçları ödememi istiyorsan, çünkü Hortense'in evlenmesi, amcanın da kurtarılması için borçlandığım paralara karşılık olarak üç yıllık maaşımı devrettim..."

"Oh! Çok iyi etmişsin, dostum," dedi Adeline kocasının sözünü kesip ellerini öptü.

Bu itiraf Adeline'in korkularına son verdi.

"Senden bazı küçük özveriler istiyorum," dedi baron, ellerini çekip karısının alnuna bir öpücük kondurarak. "Plumé Sokağı'nda bana çok güzel bir daire buldular; birinci katta, uygun, duvarları çok hoş lambrili, yıllık kirası

da ancak bin beş yüz frank olan bir daire. Burada kendin için yalnızca bir oda hizmetçisine gereksinimin olacak, ben de bir tek uşakla yetinirim.

“Elbette, dostum.”

“Evimizde, bir yandan görünüşü de koruyup, sade bir yaşam sürersek, sen yılda olsa olsa altı bin frank harcarsın, benim özel giderlerim dışında; bunları ben kendim karşılarım...”

Çok sevenen yüce gönüllü kadın kocasının boynuna sarıldı.

“Ne mutluluk, sana yeniden seni sevdiğimi gösterebilmek!” diye bağırdı; “kaynak yaratmakta da üstüne yok!”

“Haftada bir kez çoluğu çocuğu davet ederiz; hem ben, bildiğin gibi, seyrek olarak akşam yemeklerinde evdeyim... Sen, dile düşmeden, haftada iki kez Victorin’in evine, yine iki kez de Hortense’in evine akşam yemeğine gidebilirsin; Crevel ile aramızda tam bir barış sağlayacağımı sandığıma göre, o zaman, haftada bir kez akşam yemeğine onun evine gideriz; bu beş akşam yemeği, kendi akşam yemeklerimiz, ayrıca aile fertleri dışındaki kişiler tarafında birkaç yemeğe çağrıldığımızı da varsayarsak, haftayı doldurduk demektir.”

“Para biriktirmeni sağlayacağım,” dedi Adeline.

“Ah! Sen kadınların incisisin,” diye haykırdı baron.

“Benim iyi yürekli, olağanüstü Hector’um. Son nefesi-me kadar sana dua edeceğim,” dedi Adeline, “çünkü sen sevgili Hortense’ımıza iyi bir evlilik yaptırdın.”

Güzel Madam Hulot’nun, evinin küçülmesi ve hemen ekleyelim, Madam Marneffe’e ciddi olarak verilen söz gereğince yüzüstü bırakılması böyle başladı.

Evlenme sözleşmesinin imza törenine elbette davet edilmiş olan şişko Crevel Babacık sanki bu öykünün başlangıcındaki olay hiç olmamış, sanki Baron Hulot’ya karşı hiçbir kırgınlığı yokmuş gibi davrandı. Célestin Crevel

hoştu, yine biraz o eski ıtriyaatçı tavrını sürdürdü, ama şimdi tabur komutanı olduğu için ağırbaşlı olmaya başlıyordu. Düğünde dans etmekten söz etti.

“Güzel hanımefendi,” dedi kibarca Barones Hulot’ya, “bizim gibileri her şeyi unutmayı bilirler, kapınızı yüzüme kapamayın, ara sıra çocuklarınızla gelerek evimi güzelleştirmek lütfunda bulunun. İçiniz rahat olsun, yüreğimin derinliklerinde gömülü şeyden size hiç söz etmeyeceğim. Çok budalaca davrandım, çünkü sizi bir daha görmemekle çok şey yitiriyordum...”

“Mösyö, namuslu bir kadın dolaylı olarak söylediğiniz o sözleri duymak istemez; hem siz de sözünüzü tutuyorsanız, hiç kuşkunuz olmasın ki aileler arasında her zaman üzücü olan bir bölünmenin sona ermesinden haz duyarım.”

“Ee, ne oluyor bakalım, asık suratlı şişko,” dedi Baron Hulot Crevel’i zorla bahçeye götürürken, “her yerde benden kaçırıyorsun, evimde bile. İki eski çapkın bir eksik etek için darılır mı hiç? Haydi canım, vallahi, bakkal gibi davranmak bu.”

“Mösyö, ben sizin kadar yakışıklı bir adam değilim; benim kıt olan baştan çıkarma olanaklarım uğradığım kayıpları sizin gibi kolayca gidermemi engelliyor...”

“Alay ediyorsunuz ama!” dedi baron.

“İnsan yenik düşünce kazananla alay ederse, bu hoş görülür.”

Bu tonla başlayan konuşma tam bir barışma ile sonuçlandı, ama Crevel öç alma hakkını kullanmayı aklından çıkarmadı.

Madam Marneffe Matmazel Hulot’nun düğününe davet edilmek istedi. Baron, yakında metresi olacak kadını salonunda görmek için, başında bulunduğu dairenin görevlilerini de, şef yardımcılarına kadar, davet etmek zorunda kaldı. Bu yüzden büyük bir balo düzenlemek

gerekti. Barones, iyi bir ev kadını olarak, bir gece eğlencesinin akşam yemeğinden daha ucuza çıkacağını, böylece de daha çok insanın ağırlanmış olacağını hesapladı. Dolaşısıyla, Hortense'in düğünü gürültülü patırtılı oldu.

Wissembourg Prensi Mareşal ile Nucingen Baronu gelinin, Rastignac ve Popinot Kontları da güveyin tanıkları oldular. Kont Steinbock ünlü olduğundan bu yana Polonyalı göçmenlerin en ünlüleri kendisini aradıkları için, o da onları davet etmesi gerektiğini düşündü. Baronun bağlı olduğu Devlet Danışma Kurulu, Daire Başkanlığı, Forzheim Kontu'na saygı göstermek isteyen Ordu yüksek kademedeki temsil edileceklerdi. Davet edilmesi gerekli olan iki yüz kişi sayıldı. Öyle ki, Madam Marneffe'ciğin böyle bir topluluğun içinde tüm görkemi ile görünmesindeki çıkarını kim anlamaz?

Barones bir aydır sattığı elmaslarının parasını kızının kuracağı yuva için harcıyordu, en güzellerinin parasını da çeyiz için harcamak üzere saklamıştı. Bu satışlardan on beş bin frank elde edilmiş, beş bini Hortense'in çeyizine gitmişti. Günümüzün lüks merakı düşünülecek olursa, yeni evlilerin dairesini dayayıp döşemek için bin frank nedir ki? Ama genç Mösyö ve Madam Hulot, Crevel Baba ve Forzheim Kontu değerli armağanlar verdiler; yaşlı amca da gümüş takımlar için para ayırmıştı. Bu denli yardım sayesinde güç beğenir bir Parisli kadın, yeni evlililerin Saint-Dominique Sokağı'nda, Invalides Meydanı'na yakın bir yerde seçtikleri dairenin döşenişini beğenmemelik edemezdi. Bu dairede her şey her birinin o kadar arı, o kadar açık, o kadar içten aşkına uygundu.

Sonunda büyük gün geldi çattı; çünkü bu, Hortense ve Steinbock için olduğu kadar baron baba için de büyük bir gün olmalıydı: Madam Marneffe yeni evine taşınmasını kutlama şölenini iki âşığın düğününün ertesi günü düzenlemeye karar vermişti.

Acaba kim ömründe bir kez olsun bir düğün balosunda bulunmamıştır? Herkes anularına başvurabilir ve elbette önünde hem yüzleriyle hem de zorunlu giyim kuşamlarıyla şıklıklarını sergileyen insanları gözünün önüne getirerek gülümseyecektir. Eğer çevre etkisini ortaya koyan toplumsal bir olgu varsa, o da bu balo değil midir? Gerçekten de kimilerinin böyle *bayramlıklarını giymiş olmaları* başkaları üzerinde öyle bir etki yapar ki normal giysiler giymeye en çok alışık kimseler, düğünü yaşadıkları önemli bir bayram sayanlar kategorisine aitlermiş gibi görünürler. O ciddi kişileri, o yaşlıları da anımsayın; bunlara her şey o kadar vız gelir ki hep sırtlarında her günkü siyah giysileriyle gelmişlerdir; yaşlı karı kocalar da vardır, bunların da yüzlerinden gençlerin yeni başladıkları hüznü yaşam deneyimi okunur; ayrıca şampanyanın içindeki karbonik asit gazı gibi köpüren eğlenceler, gelini kıskanan bekâr genç kızlar, akılları tuvaletlerinin sükse yapmasında olan kadınlar, dapdaracak giysileri gala kıyafeti içinde olanlarla çelişen hısımlar, yemekten başka bir şey düşünmeyen oburlar ve oyundan başka bir şey düşünmeyen kumarbazlar. Zengini yoksulu; kıskananı, kıskanılanı; bilgisi, boş hayaller ardında koşanı, tümü oradadır; tümü de bir sepette az bulunur bir çiçeğin çevresinde dizili bitkiler gibi gelinin çevresinde bir araya gelmiştir. Düğün balosu küçük çapta dünyadır.

Balonun en coşkulu anında Crevel baronu kolundan tutup kulağına çok doğal bir tavırla fısıldadı: "Hay Allah! Sana ateşli gözlerle bakan şu pembeli hatuncağız da ne kadar güzel..."

"Kim?"

"Canım, senin Tanrı bilir nasıl koruduğun şu şef yardımcısının karısı! Madam Marneffe."

"Sen nasıl biliyorsun bunu?"

“Bak, Hulot, eğer beni bu hatunun evine götürürsen, bana karşı yapmış olduğun haksızlıkları bağışlamaya çalışırım, seni de Héloïse’in evine alırım. Herkes bu çok güzel kadının kim olduğunu soruyor. Sana bağlı daireden hiç kimsenin onun kocasının yeni göreve atanmasının nasıl imzalandığını açıklamadığından emin misin?.. Ah! Seni gidi şanslı çapkın, bu kadın böyle bir hükümet dairelerinden daha değerli... Eh! Ben de elbet onun dairesine uğrayacağım... Haydi, dost olalım, Cinna¹, ne dersin?”

“Eskisinden daha iyi dost olalım,” dedi baron ıtriyaçıya, “hem söz veriyorum, uslu çocuk olacağım. Bir ay içinde sana bu meleklerle birlikte yemek yedirteceğim. Çünkü artık bizim işimiz meleklerle, eski dostum benim. Sana da benim gibi yapmanı salık veririm, şeytanlardan uzak dur...”

Vanneau Sokağı’nda üçüncü katta ufacak güzel bir daireye yerleşmiş olan Kuzin Bette saat altıda düğünden ayrılıp, kendisine bin iki yüz frank gelir sağlayacak o devlet tahvillerine bir daha bakmak üzere bu dairesine geri döndü. Bu tahvillerden birinin çıplak mülkiyeti Kontes Steinbock’a, ötekinkisi ise genç Madam Hulot’a aitti. O zaman Mösyö Crevel’in dostu Hulot’a nasıl Madam Marneffe’ten söz edebildiği ve hiç kimsenin bilmediği bir gizi nasıl bilebildiği anlaşılabacaktır; çünkü Mösyö Marneffe orada olmadığına göre, bu gizi bilenler yalnızca Kuzin Bette, baron ve Valérie idi.

Baron bir düşüncesizlik yapmış, Madam Marneffe’e bir şef yardımcısı eşi için fazla lüks bir tuvalet armağan etmişti; öteki kadınlar Valérie’nin hem bu tuvaletini hem de güzelliğini kıskandılar. Yelpazeler altından fısıldaşmalar oldu; çünkü Marneffe’in para sıkıntısı çektiğinden tüm Daire’nin haberi vardı; adam, baron karısına gönlünü kaptırdığı sırada daire arkadaşlarından yardım istiyordu.

1 Fransız oyun yazarı Corneille’in *Cinna* adlı tragedyasına gönderme (V. perde, III. sahne). Cinna’yı bağışlayan Augustus’un “Dost olalım, Cinna...” diye başlayan sözü söz konusu. (ç.n.)

Zaten, Hector Valérie'nin yaptığı sükseyi görünce nasıl kendinden geçtiğini gizlemeyi bilemedi. İlk kez yeni bir çevreye girerken, kadınlar dikkatli bakışların üzerlerine çevrilmesinden ürkerler; işte Valérie de o namuslu, kibar, kıskandıran haliyle bu tür bakışları üzerine çekti.

Baron, karısını, kızını ve damadını arabaya bindirdikten sonra, ev sahipliği görevini oğlu ile gelinine bırakarak, fark edilmeden sıvışma fırsatı buldu. Evine dönmekte olan Madam Marneffe'in arabasına bindi, ancak onu sessiz ve düşünceli, neredeyse üzüntülü buldu.

"Mutluluğum sizi pek üzmüş gibi, Valérie," dedi baron arabanın dip tarafında onu kendine doğru çekerek.

"Zavallı bir kadın ilk hatasını işlerken nasıl düşünceli olmaz ki, kocasının alçaklığı onu bu konuda serbest bıraksa bile? Beni ruhsuz biri mi sanıyorsunuz? İnançsız, dinsiz biri de mi? Bu akşam sevincinizi o kadar patavatsızca belirttiniz ki beni çok kötü bir şekilde dile düşürdünüz. Vallahi, bir kolej öğrencisi bile sizin kadar budalaca davranmazdı. Bu yüzden tüm o hanımlar durmadan kaş göz ederek ve iğneli sözler söyleyerek beni hırpaladılar! Hangi kadın onuruna düşkün değildir? Beni mahvettiniz. Ah! Tümüyle sizinim yine de, hadi hadi! Hem bu hatayı bağışlatmak için size bağlı kalmaktan başka çarem yok. Sizi gidi canavar!" dedi gülüp baronun öpmesine sesini çıkarmadan. "Ne yaptığınızı da pekâlâ biliyordunuz. Bizim büro şefinin karısı Madam Coquet gelip yanıma oturarak, dantellerime hayran hayran baktı. 'İngiltereden gelme,' dedi. 'Size pahalıya mal olmuştur, değil mi Madam?' Hiç fikrim yok, dedim. Bunlar annemden kalma. Böylelerini satın alacak kadar zengin değilim!"

Madam Marneffe görüldüğü gibi sonunda imparatorluk döneminin bu yaşlı yakışıklı çapkınını öylesine büyülemişti ki adam ona ilk hatasını işlettiğini ve tüm ödevlerini unutturacak kadar onun gönlünü çeldiğini

sanıyordu. Madam Marneffe, o alçak kocası Marneffe'in evliliklerinin üçüncü gününden sonra onu korkunç nedenler ileri sürerek yüzüstü bıraktığını söylüyordu. O gün bugündür, çok uslu ve çok mutlu bir genç kız olarak kalmıştı, çünkü evlilik ona korkunç bir şey gibi görünüyordu. İşte bugünkü üzüntüsü de bundan ileri geliyordu.

"Ya aşk da evlilik gibiyse?" dedi ağlayarak.

Valérie'nin durumundaki tüm kadınların söyledikleri bu sevimli yalanları baron hayranlıkla dinliyordu. Valérie böyle numaralar yaparken, âşık sanatçı ve Hortense da belki baronesin kızına son mutluluk dileklerini iletmesini, ona son bir öpücük kondurmasını sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Sabahın saat yedisinde baron, Valérie'nin kişiliğinde hem içi tertemiz bir genç kız, hem de tam bir şeytanı bulduğu için mutluluktan uçarak, genç Mösyö ve Madam Hulot'yu yükledikleri angaryadan kurtarmak üzere eve döndü. Evin neredeyse yabancıları olan, ancak tüm düğünlerde meydanı ele geçirip dans eden beyler ve hanımlar *kotiyon* denen o bitmez tükenmez son karşılıklı danslarını yapıyorlardı, iskambil oyuncularını masalarının başında kendilerini oyuna kaptırmışlardı, Crevel Baba altı bin frank kazanmıştı.

Gazete dağıtıcılarının dağıttıkları gazetelerin "Paris Haberleri" sütununda şu kısa yazı vardı:

Kont Steinbock ile Devlet Danışmanı, Savaş Bakanlığı'nda Daire Başkanı Baron Hulot d'Ervy'nin kızı ve ünlü Forzheim Kontu'nun yeğeni Matmazel Hortense Hulot'nun evlenme törenleri bu sabah Saint-Thomas-d'Aquin Kilisesi'nde yapılmıştır. Bu görkemli tören büyük bir kalabalığı bir araya getirmişti. Gelenler arasında Léon de Lora, Joseph Bridau, Stidmann, Bixiou gibi sanat dünyamızın ünlülerinden bazıları; Savaş

Bakanlığı'nın, Devlet Danışma Kurulu'nu üst düzey yöneticileri ve her iki Meclis'in birçok üyesi; Polonya göçmenlerinin ileri gelenleri, Kont Paz, Kont Laginski vb. göze çarpıyordu.

Kont Wenceslas de Steinbock İsveç kralı XII. Charles'ın ünlü generalinin yeğeninin oğludur. Genç kont Polonya'daki ayaklanmaya katıldığı için Fransa'ya sığınmış, burada yeteneği sayesinde hak ettiği ünü onun Fransız uyruğuna geçmesini sağlamıştır.

İşte, Baron Hulot'nun korkunç derecede para sıkıntısı içinde olmasına karşın, bu düğünde halkın istediği hiçbir şey eksik kalmadı, gazeteler de oğul Hulot'nun Matmazel Crevel ile evlenme törenine tıpatıp benzeyen bu töreni yazarak ünlü kıldı. Böylece baronun para durumu ile ilgili söylentilerin gücü azalmış oldu; ayrıca kızına verdiği drahoma da, neden borç para aramak zorunda kaldığını açıkladı.

Bu öykünün bir bakıma giriş bölümü burada sona eriyor. Öncüller bir önermeye göre ne ise, bir sunuş bir klasik tragedyaya göre ne ise, bu öykü de acıklı olaylara göre odur.

15

BETTE VE VALÉRIE MUHASEBESİ: MARNEFFE HESABI

Paris'te bir kadın güzelliğini meslek edinmeye ve ticaret eşyası yapmaya karar verirse, bu ille de servet sahibi olacak demek değildir. Bu kentte zevk ve eğlenceyle başlayan yaşamı kötü sona ermiş, korkunç bir yoksulluk içine düşmüş nice hayran olunası, çok zeki kadınlara rastlarsınız. Bakın neden: Evli bir namuslu burjuva kadın görünüşünü hiç bırakmadan, avantajlarından yararlanmak niyetiyle, kibar fahişelik gibi yüz kızartıcı bir meslek edinmek bu iş için yeterli değildir. Kötü yola düşen kolay kolay başarı elde edemez. Bu yola düşenlerin dâhilerle şöyle benzer bir yanları vardır: Her ikisinin de servetle yeteneği birleştirebilmeleri için uygun koşulların bir araya gelmesi gerekir. Devrimin tuhaf evrelerini ortadan kaldırın, o zaman artık İmparator diye biri kalmaz, İmparator olsa olsa ikinci bir Fabert¹ olurdu. Uğrunda servetler savuran hevesliler, ünlüler bulunmasa, namussuzluk nişanı sahibi de olmasa, satılık güzellik ambara atılmış bir Correggio tablosu, tavan arasında ölmek üzere olan

1 Abraham Fabert (1599-1662), Fransız mareşal. (ç.n.).

bir dâhi gibidir. Dolayısıyla, Paris'te bir Laïs¹ her şeyden önce ona değeri ne kadarsa, o kadar parayı verecek kadar tutkun zengin bir adam bulmalıdır. Özellikle de her zaman çok şık görünmeli, ki bu onun için bir tabela gibidir, ayrıca erkeklerin gururunu okşayacak derecede görgü kurallarına uymalı, zengin erkeklerin duygusuzluğunu uyandıracak kadar Sophie Arnould² tarzında bir zekâyâ sahip olmalıdır. Son olarak da, yalnızca bir kişiye sadık-mış gibi görünerek, çapkınların iştahını kabartmalıdır; bu kişinin mutluluğunu da o zaman herkes kıskanır.

Paris her ne kadar milyonerlerle, işsizlerle, her şeyden usanıp kendini değişik heveslere kaptırmış insanlarla doluyorsa da, bu tür kadınların *talih* diye adlandırdıkları bu koşulların burada bir araya gelmesi oldukça güçtür. Tanrı kuşkusuz bu konuda memur ailelerini ve küçük burjuva sınıfını adamakıllı korumuştur, çünkü bunlar için bu koşulların oluşmasını önleyen engeller ömürlerini geçirdikleri çevre yüzünden en azından iki kat çoktur. Bununla birlikte, Paris'te hâlâ bir hayli Madam Marneffe bulunduğuna göre Valérie bu töre öyküsünde bir örnek olarak yer alabilir. Bu kadınlardan kimileri hem gerçek tutkularına hem de yoksulluklarına boyun eğderler, sol kanadın ünlü konuşmacılarından Banker Keller'e çok uzun süre bağlı kalan Madam Colleville gibi; kimileri de kendini gösterme merakının kurbanı olurlar, Lousteau'ya kaçmasına karşın oldukça namuslu kalmış Madam de la Baudraye gibi; bunlar süse püse düşkün oldukları, ötekiler ise elbette kocalarının çok düşük olan aylıklarıyla ev geçindiremedikleri için bu yola sapmışlardır. Devletin ya da isterseniz meclislerin cimriliği deyin birçok yıkıma neden olur, birçok ahlaksızlık doğurur. Şu sıralar işçi sınıfının haline pek acıyıyor, işçilerin fabrika sahipleri tarafından boğazlandıkları söyleniyor, ama

1 Eski Yunanistan'da birçok kibar fahişeye verilen ad.

2 Sophie Arnould (1744-1803). Şarkıcılık yeteneğiyle olduğu kadar nükteleriyle de ünlüdür (ç.n.).

devlet en gözü doymaz sanayiciden yüz kat daha acımasız davranıyor. Verdiği aylıklar konusunda pintiliği saçmalık derecesine vardiıyor. Çok çalışın, sanayi size emeğiniz ölçüsünde para öder deniyor; ama devlet adı bile anılmayan, işine bağlı bunca işçiye ne veriyor?

Evli bir kadının namus yolundan sapması bağışlanamaz bir suçtur; ama bu durumun çeşitli dereceleri vardır. Kimi kadınlar, ahlakı bozuk olmaları şöyle dursun, hatalarını gizlerler ve görünüşte namuslu kalırlar; az önce başlarından geçenleri anlattığımız o iki kadın gibi. Oysa kimileri de işledikleri bu hatalara vurgunculuk gibi bir alçaklığı da eklerler. İşte Madam Marneffe de bir bakıma bu evli gözü doymaz kibar fahişelere bir örnektir; bunlar önce ahlak bozukluğunu tüm sonuçlarıyla kabul ederler, hangi yollardan elde ettiklerine aldırış etmeden, eğlenecek servet sahibi olmaya kararlıdırlar; ama neredeyse her zaman, tıpkı Madam Marneffe gibi, iş bulan ve suç ortağı olan kocaları vardır. Bu eksik etek Mahchiavelli'ler en tehlikeli ve Parisli kötü kadınlar içinde en kötü olanlardır. Josépha'lar, Schontz'lar, Malaga'lar, Jenny Cadine'ler ve bunlara benzer başkaları gibi gerçek bir kibar fahişenin durumunun apaçık oluşu, fuhuş evlerinin kırmızı feneri ve kumarhanelerin asma gaz lambaları kadar aydınlatıcı bir uyarı niteliğindedir. O halde bir erkek oralara mahvolacağını bilerek gider. Ancak, evinin basit gereksinimlerinden başka bir şeyini açığa vurmayan, görünüşte çılgınlıklardan uzak duran evli bir kadının aldatıcı namusu, sözde erdemi, ikiyüzlü davranışları insanı pek göze çarpmayan yıkımlara sürükler; öyle tuhaf yıkımlardır ki insan nedenini anlayamadan bunları hoş görür. Servetleri yok eden sevinç verici o çılgınca davranışlar değil, o rezil gider defteridir. Bir aile babası böylece şanına yakışmadan mahvolur gider ve yoksulluğu içinde, gururu okşanmış olmanın büyük avuntusundan bile yoksun kalır.

Bu uzun sözler birçok ailenin yüreğine ok gibi saplanacaktır. Toplumun tüm katlarında Madam Marneffe'lere rastlanır, hatta saraylarda bile; çünkü Valérie en ince ayrıntılarına varıncaya kadar kalıbı canlı örneği üzerinden çıkarılmış kötü bir gerçektir. Ne yazık ki bu portre kimseyi gülüşü tatlı, baygın bakışlı, saf yüzlü, yüreği bir para kasası olan o melekleri sevmek mânisinden kurtarmayacaktır.

Hortense'in evlenmesinden üç yıl sonra, 1841'de, Baron Hulot d'Ervy durmuş oturmuş, XV. Louis'nin başcerrahının deyimiyle de "uslanmış" bir adam sayılıyordu¹, ama yine de Madam Marneffe ona Josépha'dan iki kat daha fazlasına mal oluyordu. Ne var ki Valérie, her zaman iyi giyinmesine karşın, kendini bir şef yardımcısı eşi gibi sade giyimli göstermeye çalışıyor; şatafatını sabahlıklarına, ev kıyafetlerine saklıyor, böylece Parisli kadın olarak gösteriş hevesinden sevgili Hector'u uğruna özveride bulunuyordu. Bununla birlikte, tiyatroya gittiğinde, başında her zaman güzel bir şapka, sırtında son moda şık bir giysi oluyor, baron onu arabasıyla götürüyor, iyi bir locaya yerleştiriyordu.

Vanneau Sokağı'nda avlu ile bahçe arasına yapılmış modern bir konağın tüm ikinci katını kaplayan dairenin gösterişsiz bir görüntüsü vardı. Lüks yanını duvarlara gerili Acem halıları, çok rahat güzel koltuklar oluştuyordu; yatak odası ise, farklı olarak, Jenny Cadin'lere, Schontz'lara özgü bir bolluk sergiliyordu: Dantel perdeler, kaşmir kumaşlar, brokar kapı perdeleri, modelleri Stidmann tarafından yapılmış bir şömine garnitürü, içi olağanüstü güzel şeylerle dolu küçük bir etajer. Hulot şatafat açısından Valérie'sini bir Josépha'nın altın ve inci batakhanesinden daha aşağı bir yuvada görmek istememişti.

1 Cerrah Germain de Lamartinière'in, cinsel gücünün zayıflamış olmasından yakınan XV.Louis'ye "uslanmayı" önerdiği söyleniyor. (ç.n.)

Başlıca iki odadan, oturma odası kırmızı damasko kaplıydı, yemek odası ise oymalı meşe mobilya ile döşenmişti. Ancak, altı ay sonra, baron her şeyi uyumlu yapmak isteğine kapılıp, sevgilisine örneğin fatura tutarı yirmi dört bin frank olan bir gümüş sofra takımı gibi çok pahalı eşyalar armağan ederek, kısa ömürlü lüks eşyaya kalıcı lüks eşyayı eklemişti.

Madam Marneffe'in evi iki yılda pek eğlenceli bir ev olarak tanındı. Burada oyun da oynanıyordu. Valérie'nin kendisi de çabucak çok sevimli ve zeki bir kadın olarak ün saldı. Durumundaki değişikliği haklı göstermek için, *annesiyile nikâhsız yaşamış babası* Mareşal Montcornet'nin ona çok büyük bir miras bıraktığı söylentisi yayıldı. Geleceğini düşünerek, Valérie topluma karşı ikiyüzlülüğüne dinsel açıdan ikiyüzlülüğünü de eklemişti. Kilisedeki pazar ayinlerini hiç kaçırmıyordu, dindarlığın gereklerini yerine getirip saygı gördü. Yardım için para topladı, hayır işlerinde çalışan bir kadın oldu, kilisede kutsanmış ekmek dağıttı ve mahallesinde bir-iki iyilikte bulundu, tüm paralar elbette Hector'un kesesinden çıktı. Demek ki evinde her şey yolundaydı. Bu yüzden birçok kimse, yaşı hesaba katıldığında, baronun onunla ilişkilerinin kötü olmadığını söylüyordu. Baronun Madam Marneffe'in ruhunun inceliğine, davranışlarındaki zarıflığa, konuşma biçimine karşı platonik bir düşkünlüğü olduğu da ileri sürülüyordu, aşağı yukarı XVIII. Louis'nin güzel yazılmış mektuplara karşı olan düşkünlüğü gibi.

Baron gece yarısına doğru herkesle birlikte bu evden çıkıyor, bir çeyrek saat sonra yeniden oraya dönüyordu. Böylesine gizli bir olayın gizi şuydu:

Evin kapıcıları Mösyö ve Madam Olivier idi. Bunlar kapıcı arayan ev sahibinin dostu olan baronun sayesinde Doyenné Sokağı'ndaki o karanlık ve az kazançlı kapıcı odalarından Vanneau Sokağı'ndaki kazançlı ve çok güzel

kapıcı odalarına geçmişlerdi. Baronun koruyucu kanatları altında idiler. X. Charles'ın sarayında eskiden çamaşırcılık yapmış, ancak *mevkiinden* meşru monarşi döneminde atılmış olan Madam Olivier'nin üç çocuğu vardı. Şimdi noter kâtabi yardımcısı olan en büyüğü Olivier'lerin gözbebeği idi. En çok sevilen bu oğlan altı yıl askerlik yapmak durumundaydı; oysa askere giderse parlak mesleği yarıda kalmış olacaktı ki bu sırada Marneffe onun bir sakatlık nedeniyle askerlikten bağışık tutulmasını sağladı; sağlık kurulları bakanlıktan bir kodaman kulaklarına fısıldadığında, bu tür sakatlıkları ortaya çıkarmayı bilirler. X. Charles'ın eski atlı uşağı olan Olivier ile karısının Baron Hulot ve Madam Marneffe uğruna yapmayacakları şey yoktu.

Brezilyalı Mösyö Montès de Montéjanos'un Valérie'nin eski metresi olduğunu bilmeyenler bu işe ne diyebilirlerdi ki? Hiçbir şey. Zaten eğlenilen bir evde ev sahibesini herkes hoş görür. Madam Marneffe, tüm hoş giden yanlarına bir de gizli bir çekiciliğe sahip olmak gibi önemli bir üstünlüğü ekliyordu. Nitekim Wissembourg Prensi Mareşal'ın kâtabi olmuş, şimdi de Devlet Danışma Kurulu'nda dilekçeler raportörü olarak görev almayı düşleyen Claude Vignon bu evin bir gedikli siydi; buraya kibar, kumarbaz kimi milletvekillerinin de geldiği oluyordu. Madam Marneffe'in çevresi akıllıca bir yavaşlıkla oluşuyordu. Bu çevreye kabul edilecekler yalnızca düşünceleri ve anlayışları uygun, birbirini tutmakta, ev sahibesinin meziyetlerini övmekte yararları olan kişiler arasından seçiliyordu. Şu sözü unutmayın: Dalaverede ortaklık Paris'te gerçek Kutsal İttifak'tır¹. Çıkarlar her zaman eninde sonunda bölünür, kötü insanlar da her zaman anlaşır.

1 Napoléon'un yenilgisinin ardından Rusya, Avusturya ve Prusya'nın kurdukları, ancak farklı çıkarlar yüzünden oldukça çabuk bozulmuş birleşme. (ç.n.)

Madam Marneffe Vanneau Sokağı'na yerleşmesinin hemen üçüncü ayında Mösyö Crevel'i kabul etmişti; Crevel çabucak bölgesinin Belediye Başkanı olmuş, ayrıca Légion d'Honneur nişanı almıştı; uzun süre kararsız kaldı: O ünlü muhafız subayı üniformasını bırakması söz konusuydu; bu üniformayla, kendisini imparator kadar asker sanarak Tuileries'de kasıla kasıla dolaşıyordu; ama hırsı, Madam Marneffe'in de yol göstermesiyle, gösteriş merakından daha ağır bastı. Sayın Başkan, Matmazel Héloïse Brisetout ile olan ilişkilerinin politik tutumuyla hiçbir şekilde bağdaşamaz olduğunu düşünmüştü. Belediyenin burjuva tahtına çıkışından uzun süre önce çapkınlıkları derin bir gizliliğe gömülmüştü. Ama Crevel, hemen anlaşılabilceği gibi, Josépha'nın elinden kapılmasının öcünü olabildiğince sık sık alma hakkının bedelini bu kez Valérie Fortin adına altı bin frank gelirli bir devlet tahviline yatırarak ödemişti; Valérie Fortin adına, çünkü o, Marneffe Efendi'nin kendisiyle mal ayrılığı esasına göre evlenmiş karısıydı. Belki annesinden aldığı metres olarak yaşayan kadınlara özgü üstün yeteneğe sahip Valérie bu kaba saba hayranının karakterini bir bakışta keşfetmişti. Crevel'in Lisbeth'e söylediği, Lisbeth'in de sevgili Valérie'sine aktardığı "Ömrümde hiçbir sosyete kadını ile ilişkim olmadı!" sözü onun yüzde beş faizli altı bin franklık gelire sahip olmasını sağlayan işlemde bayağı işine yaramıştı. O günden sonra da César Birotteau'nun bu eski gezgin satıcısının gözünde hiçbir zaman saygınlığının yitmesine fırsat vermedi.

Crevel la Brie'den bir değirmencinin tek kızıyla parası için evlenmişti; serveti karısının mirasının dörtte üçünden oluşuyordu; perakendeciler çoğu zaman yaptıkları satışlardan çok esnafın köy ekonomisiyle kurduğu evlilik bağından zengin olurlar. Paris yakınlarındaki çok sayıda çiftçi, değirmenci, besici ve tarımcı, kızları için bir esnaf

ile evlilik düşler ve bir perakendeciyi, bir kuyumcuyu, bir sarrafi bir noterden ya da bir noter kâtibinden daha çok gönlüne göre bir damat olarak görür, çünkü bunların toplumunda yükselmelerinden kaygı duyar; burjuva sınıfının ileri gelenleri olacak bu kişiler tarafından daha sonra hor görülmekten korkar. Oldukça çirkin, çok bayağı ve budala bir kadın olan Madam Crevel zamanında ölmüş, kocasına da baba olmak zevkinden başka bir zevk vermemiştir. Bu yüzden, ticaret yaşamının başlangıcında, işi dolayısıyla eli kolu bağlı olan ve yoksulluk çeken bu çapkın sürekli bir imrenme duygusu içinde kıvranmıştır. Paris'in en doğru dürüst kadınları ile ilişkideydi, ama zarifliklerine, moda göre giyim kuşamlarına ve *soyluluk* denen şeyin uyandırdığı anlatılamaz tüm izlenimlere hayran kalarak onları bir dükkâncı gibi uğurluyordu. Bu salon perilerinden birine ulaşmak gençliğinden bu yana beslediği, yüreğinde bastırılmış bir arzuydu. Dolayısıyla, Madam Marneffe'in *teveccühüne mazhar olmak* onun için, yalnızca düşünün gerçekleşmesi değil, görüldüğü gibi, aynı zamanda bir gurur, bir övünme, bir onur vesilesiydi. Başarı kazandıkça da hırsı arttı. Akılla çok büyük hazlar duydu, akıl etkilendi mi yürek de ondan etkilenir, mutluluk adamakıllı artar. Üstelik, Madam Marneffe ona öyle yapmacık sevgi gösterileri sundu ki, bunların yapmacık oluşundan kuşkulandırmıyordu, çünkü ne Josépha ne de Héloïse onu sevmiştir; oysa Madam Marneffe bitmez tükenmez bir kasa gibi gördüğü bu adamı adamakıllı kandırmanın gerekli olduğunu aklına koymuştu. Paraya dayanan aşkın aldatmacaları gerçek aşkın aldatmacalarından daha hoştur. Gerçek aşk söz konusu iken serçe kavgaları gibi kavgalar olur, bu sırada insan gerçekten incinir; şakadan çıkarılan kavgâ, tersine, şakanın kurbanı olan kişinin gururunu okşar. Böylece, buluşmaların sık olmaması Crevel'in arzusunu tutku durumunda bırakıyordu.

Pişman olmuş numarası yapan, babasının yiğitler cennetinde kim bilir hakkında neler düşündüğünden söz eden Valérie'nin katı namusluluğuyla her zaman karşılaşılıyordu. Bir tür soğukluğu yenmek zorundaydı; kurnaz cadı onu böyle bir soğukluğu yendiğine inandırıyor, bu burjuvanın çılgınca tutkusuna boyun eğiyormuş gibi görünüyordu; ama utanmış gibi yapıp yeniden dürüst kadın gururuna sarılıyor, bir İngiliz kadınından ne eksik ne fazla namuslu kadın tavırları takınıyor ve Crevel'i her zaman saygınlığının ağırlığı altında eziyordu, çünkü Crevel'e daha başlangıçta kendisini namuslu diye yutturmuştu. Hem Valérie'nin gönül çekici özel yanları da vardı ki o, bunlar sayesinde baron için olduğu kadar Crevel için de vazgeçilmez bir insan oluyordu. Topluluk içinde edepli ve hülyalı saflığı, kusursuz namusluluğu, ayrıca kibarlıkla, zarafetle, sömürgeli kadınlara özgü tavırlarla daha da belirginleşmiş zekâyı büyüleyici şekilde birleştirerek gösteriyordu, ama biriyle baş başa kaldığında kibar fahişeleri geride bırakıyor, hoş, eğlendirici bir hal alıyor, bol bol yeni şeyler buluyordu. Bu çelişki Crevel gibilerinin pek hoşuna gider, her biri bu oyunun tek yazarı olduğunu düşünerek övünür, yalnızca kendisi için oynandığını sanır ve kadın oyuncuya hayran kalarak bu pek hoş ikiyüzlülüğe güler.

Valérie Baron Hulot'yu kendine adamakıllı bağlamış, kurnazca yaltaklanmalarla onu yaşlanmaya zorlamıştı; bu yaltaklanmalar bu tür kadınların şeytanca zekâlarının nasıl çalıştığını betimlemeye yarayabilir. Ayrıcalıklı durumlarda öyle bir an gelir ki kuşatılmış, ancak uzun süre de iyi dayanmış bir kalede olduğu gibi, gerçek durum ortaya çıkar. İmparatorluğun Yakışıklısı'nın yakında çökeceğini öngören Valérie bu çöküşü çabuklaştırmayı zorunlu gördü. "Kendini niye sıkıntıya sokuyorsun a benim yaşlı askerim," dedi ona gizli ve çifte eş aldatmaya dayalı

evliliklerinden altı ay sonra bir gün. "Yoksa aklında birtakım düşünceler mi var? Beni aldatmak mı istiyorsun ha? Yüzüne düzgün sürmesen daha da çok hoşlanırım senden. Lütfen vazgeç bu yapmacık süslerinden. Benim seni şu çizmelerine sürdüğün beş paralık cila, kauçuk korsen, sımsıkı yeleşin, takma perçemin için mi sevdiğimi sanıyorsun? Zaten, sen ne kadar yaşlanırsan, ben o kadar az korkarım Hulot'mu bir rakibenin elimden alacağından!" Baron, ömrünün sonuna kadar birlikte yaşamayı düşündüğü Madam Marneffe'in kusursuz dostluğuna olduğu kadar aşkına da inanarak, bu özel öğüdü tutup favori-lerini ve saçlarını boyamaktan vazgeçmişti. Valérie'den bu duygulandırıcı sözleri duyduktan sonra o heybetli ve yakışıklı Hector bir sabah saç sakalı bembeyaz bir adam olarak ortaya çıktı. Madam Marneffe sevgili Hector'una saçlarının dibinde oluşmuş beyazlıkları belki yüz kez gördüğünü kolayca tanıtlamış oldu.

"Ak saç yüzünüze çok yakışıyor," dedi onu görünce, "yumuşaklık veriyor, kesinlikle daha iyi görünüyorsunuz, çok hoşsunuz."

Bir kez bu yola girmiş olan baron deri yeleşini, korsesini çıkardı, tüm bu koşum takımlarından kurtuldu. Göbeği sarktı, şişmanlığı ortaya çıktı. Meşe ağacı gibiydi, kule gibi oldu. Hareketlerindeki ağırlık o kadar korkunç bir hal aldı ki baron XII. Louis¹ rolünü oynayarak şaşılacak derecede yaşlanıyordu. Kaşları kara kalmıştı, yakışıklı Hulot'yu biraz olsun anımsatıyordu, tıpkı eski derebeylik dönemi şatolarının kimi duvar parçalarında şatonun güzel zamanında nasıl olduğunu göstermek için kalmış bir iki kabartma ögesi gibi. Bu çelişki, hâlâ canlı ve genç bakışı, koyu esmer yüzü öyle tuhaf kılıyordu ki, Rubens'i andıran ten renkleriyle uzun süre parlaklığını

1 Elli iki yaşında erken yaşlanmış olan XII.Louis, ikinci kez on altı ya-şındaki genç bir İngiliz prensesi ile evlendikten yaklaşık üç ay sonra öldü. (ç.n.)

sürdürmüş bu yüzdeki kimi eziklerde ve kırışıkların ger-
gin çizgilerinde doğaya başkaldıran bir tutkunun çaba-
ları okunuyordu. Kısacası Hulot bir güzel insan yıkıntısı
olup çıkmıştı; bu yıkıntılarda erkeklik kulaklarda, burun-
da, parmaklarda biten çeşitli çalılar halinde belirir, tıpkı
Roma İmparatorluğu'nun o neredeyse sonsuz anıtları üs-
tünde biten yosunlar gibi.

Bu ikinci Tabur Komutanı Crevel açıkça Hulot'dan öç
almak isterken, Valérie nasıl oluyor da Crevel ile Hulot'yu
evinde yan yana tutabilmişti? Bu öykünün sonunda bir
dramla çözümlenecek bu soruya hemen yanıt vermeden
şunu belirtebiliriz: Lisbeth ile Valérie aralarında öyle ola-
ğanüstü bir tezgâh kurmuşlardı ki bunun pek güzel işle-
yişi bu sonucun alınmasına yardım ediyordu. Marneffe,
karısının bir yıldızlar sisteminin güneşi gibi taht kurduğu
çevrede güzelleşmiş gördükçe, herkesin gözünde, içinde
ona karşı bir ateşin yeniden tutuştuğunu hissettiği biri
gibi göründükçe deli oluyordu. Bu kıskançlık Marneffe
Efendi'yi bir oyunbozan yapıyorsa da, Valérie'nin Crevel
ile Hulot'ya karşı gösterdiği yakınlığa olağanüstü bir de-
ğer kazandırıyordu. Bununla birlikte Marneffe'in gitgide
neredeyse gülünç derecede yumuşak biri olan müdürü
Hulot'ya güveni vardı; onu tedirgin eden tek kişi kesin-
likle Crevel'di. Romalı şairlerin anlattıkları ve çağımız
edep anlayışının ad veremediği, büyük başkentlere özgü
zevk ve eğlence âlemleri yüzünden yıkılmış olan Marnef-
fe, tıpta anatomi derslerinde gösterilen balmumundan bir
insan figürü kadar çirkin hale gelmişti. Ne var ki güzel
bir çuha ceket giymiş olan bu canlı cenaze, çırpı bacak-
larını zarif bir pantolonun içinde oynatıp duruyordu.
Etsiz, kuru göğsüne beyaz iç çamaşırlarının hoş kokusu
siniyordu; pis çürümüş insan kokularını da süründüğü
misk kokuları bastırıyordu. Valérie'nin serveti, nişanı ve
mevkii ile uyumlu duruma getirdiği, ayaklarında saray
adamları gibi kırmızı topuklu ayakkabılarla da dolaşan,

sefahat düşkünü bu çirkin canlı cenaze Crevel'i ürkütüyor, bu şef yardımcısının beyaz gözlerinin bakışına kolay kolay dayanamıyordu. Marneffe Belediye Başkanı için bir karabasandı. Bu rezil herif Lisbeth ile karısının kendisine kazandırdıkları bu tuhaf gücü fark ettikçe keyifleniyor, bu gücü bir çalgıyı kullanır gibi kullanıyordu; salondaki oyun kâğıtları bedeni olduğu kadar ruhu da yıpranmış bu adamın son çaresi olduğu için, o da, *aldattığı* bu saygıdeğer devlet görevlisine karşı kendisinin *yumuşak görünmek* zorunda olduğunu sanan Crevel'i yoluyordu!

Bu iğrenç ve aşağılık mummyayı, ahlak bozukluğu kendisi için bir kapalı kutu olan Crevel'i, o kadar küçük gördükçe, özellikle de onun bir soytarıyla eğlenir gibi onunla eğlenen Valérie tarafından küçümsendiğini gördükçe, baron belki de kendisini her türlü rekabetten yana öyle güvenlikte sanıyordu ki onu sürekli akşam yemeğine davet ediyordu.

Yanında nöbette olan bu iki tutkunu ve kıskanç kocası tarafından korunmuş olan Valérie de ışık saçtığı çevrede tüm bakışları kendine çekiyor, tüm istekleri uyandırıyor. Böylece, görünüşü koruyarak, yaklaşık üç yıl içinde, kibar fahişelerin ardına düştükleri başarının en güç koşullarını yerine getirebilmişti. Bu gibi başka kadınlar böyle bir başarının koşullarını ancak skandalların, gözüpekliklerinin ve apaçık ortaya çıkan yaşamlarının yardımıyla pek seyrek olarak gerçekleştirirler. Kuyumcu Chanor'un bir yüzüğe büyük bir zevkle oturttuğu iyi yontulmuş bir elmas gibi, Valérie'nin vaktiyle Doyenné Sokağı'nda gömülü kalmış güzelliği gerçek güzelliğinden daha büyük bir değer kazanmıştı, çünkü mutsuz insanlar yaratıyordu! Claude Vignon gizlice Valérie'yi seviyordu.

İnsanları üç yıl aradan sonra yeniden gördüğümüzde oldukça gerekli olan bu geriye dönük açıklama sanki Valérie'nin yaşamının bilançosudur. İşte şimdi de ortağı Lisbeth'in yaşamının bilançosu.

16

**BETTE VE VALÉRIE
MUHASEBESİ: FISCHER HESABI**

Kuzin Bette Marneffe'in evinde nedimelik ve kâhyalık görevlerini üstlenmiş bir akraba durumundaydı, ama çoğu zaman bu iki taraflı görevleri kabul edecek kadar acınacak durumdaki insanları üzen o çifte hor görülme-lerden haberi yoktu. Lisbeth ile Valérie'nin dostluğu, kadınlar arasında pek sıkı fıkı ve pek az görülen dostlukların çarpıcı bir örneğidir. Bu tür dostluklara her zaman zekâlarını fazla zorlayan Parisliler hemen kara çalarlar. Lorraine'li Lisbeth'in erkeksi ve kuru yapısıyla Valérie'nin sömürgelerde doğmuş beyaz ırktan güzel insan yapısı arasındaki çelişki bu kara çalmanın ortaya atılmasına yardım etti. Zaten Madam Marneffe, bilmeden, evliliği ile ilgili bir çıkarı dolayısıyla, dostunun üstüne fazla düşerek dedikoduların ortaya çıkmasına güç kazandırmıştı; ileride görüleceği gibi, bu çıkar işi Lisbeth'in intikamını tamamlayacaktır. Kuzin Bette'de çok büyük bir değişiklik olmuştu; onun doğru dürüst giyinmesini isteyen Valérie, bundan en büyük yararı sağlamıştı. Bu acayip kız, şimdi korse takmaya razı olmuş, beli incelmışti; bandolin denen bir briyantın kullanarak saçları düzleşmiş, parlamıştı; elbiselerini terziden getirildiği gibi, öylece sırtına geçiriyor,

seçme bağcıklı potinler ve gri ipek çoraplar giyyordu. Tüm bunlar satıcılar tarafından Valérie'nin hesabına yazılıyor ve ödemeler de ödemesi gereken kişi tarafından yapılıyordu. Böylece yenilenmiş olan, sırtında hep sarı kaşmir giysileriyle, Bette'i üç yıl önce görüp de şimdi yeniden gören kimse tanıyamazdı. Usta bir elle yontulup yüzük kaşının en uygun yerine oturtulmuş, elmasların en az bulunanı olan bu bir başka kara elmasa gözü yükseklerde olan birkaç kişi tam değerini vermişti. Bette'i ilk kez gören kimse ister istemez bu yaban yüce güzellik karşısında tir tir titriyordu. Bu güzelliği elbette becerikli Valérie, bu Kanlı Rahibe'yi¹ süsleyerek, saçları gibi kara gözlerinin parladığı o yeşilimtırak kuru yüzü kalın şeritlerle ustaca çerçeveleyerek, o bükülmez, sert beli değerlendirerek ortaya çıkarmayı becermişti. Bette, çerçevesinden çıkmış Cranach ve Van Eyck'ın bir Meryem Ana'sı gibi, bir Bizanslı Meryem Ana gibi, Mısırlı heykelticiler tarafından üstlerine kılıf geçirilmiş İsis'lerin ve başka tanrıların kardeş çocukları olan bu gizemli figürlerin soğukluğunu ve katılgını koruyordu. Yürüyen bir granit, bir bazalt, bir porfir parçasıydı o. Ömrünün geriye kalan günleri için geçim sıkıntısından uzak olan Bette'in keyfi adamakıllı yerindeydi; akşam yemeğine gittiği her yere neşesini de birlikte götürüyordu. Zaten, bilindiği gibi, Valérie'nin oturma odası ile yatak odasının eski eşyasıyla döşenmiş o küçük dairenin kirasını baron ödüyordu. "Hayata," diyordu, "tam bir aç keçi gibi başladım, onu bir arslan gibi sona erdireceğim." Mösyö Rivet için şeritçiliğin en güç işlerini yapmaya devam ediyor, bunu sırf boş zamanını değerlendirmek için yaptığını söylüyordu, ama yine de yaşamı, görüleceği gibi, adamakıllı doluydu. Ne var ki köyden gelmiş insanlar ekmek parası kazandıran

1 İngiliz yazar Matthew G. Lewis'in ünlü *The Monk* (Keşiş) adlı kara romanın bir kişisine gönderme. (ç.n.)

işlerini bırakmayı hiç düşünmezler, bu açıdan Yahudilere benzerler.

Kuzin Bette her sabah, gün doğar doğmaz, aşçı kadınla birlikte Hal'e kendisi gidiyordu. Bette'in hesabına göre, Baron Hulot'yu mahva sürükleyen masraf listesi sevgili Valérie'sini zenginleştirmeliydi, gerçekten de zenginleştiriyordu.

Hangi ev kadını 1838'den bu yana o bozguncu yazarların aşağı sınıfların arasına yaydıkları toplum karşıtı öğretilerin kötü sonuçlarının acısını çekmemiştir? Tüm evlerde hizmetçilerin para bakımından açtıkları yara bugün tüm parasal yaraların en acı verenidir. Çok ender durumlar dışında –ki bunlar Montyon ödülüne bile layıktırlar– bir erkek ya da bir kadın aşçı evlerde birer hırsızdır; aylıklı, utanmaz birer hırsızdır; hükümet, vaktiyle şaka yollu *hizmetçi kazığı* diye adlandırılan ve aşçı kadınlar için neredeyse yasal duruma gelmiş hırsızlığa eğilimi geliştirerek, bunlara hoşgörülü davranıp yataklık ediyor. Eskiden piyango bileti almak için kırk metelik arayan bu kadınlar, bugün Emniyet Sandığı'na yatırmak için elli frank kazıklıyorlar. Öte yandan, Fransa'da insanlık için çalışıyoruz diyerek eğlenen o soğuk katı ilkeçiler halkın ahlakını düzelttiklerini sanıyorlar! Bu hizmetçi takımı ev sahibinin sofrası ile çarşı pazar arasında gizli bir giriş vergisi sitemi kurmuştur. Oysa Paris Belediyesi bile giriş vergilerini toplamakta bu kadar becerikli değilken onlar bu vergiyi her şey üzerinden alıyorlar. Yiyeceklere yüzde elli vergi yükledikleri gibi, satıcılardan da büyük armağanlar isterler. Bu gizli güç karşısında en ileri gelen satıcılar bile titrer; arabacılar, kuyumcular, terziler vb., tümü onlara gık demeden istediklerini verirler. Hizmetçiler kendilerini denetlemeye kalkışacak olan herkese küstahça yanıtlar verirler ya da düzmece beceriksizlikleri yüzünden pahalıya mal olan saçmalıklar yaparlar. Eskiden efendileri onlar

hakkında bilgi toplarken, şimdi onlar efendileri hakkında bilgi topluyorlar. Gerçekten son haddine gelmiş, oysa çare için mahkemelerin boşuna katı davrandıkları bu dert ancak aylıklı hizmetçileri çalışma karnesine tabi tutacak bir yasayla ortadan kaldırılabilir. Bu dert o zaman bir mucize olmuş gibi kesilecektir. Her hizmetçi çalışma karnesini göstermek zorunda olacağı için, efendiler de bu karneye kovma nedenlerini kaydetmek zorunda olduklarından ahlaksızlık elbette güçlü bir şekilde frenlenecektir. Zamanın yüksek politika ile uğraşanları Paris'te aşağı sınıfların ahlak bozukluğunun nereye kadar vardığını bilmezler. Bu, onların içini kemiren kıskançlığa denktir. Hırsızlık sayesinde zengin olmuş kırkla elli yaş arasındaki aşçı kadınlarla evlenen işçilerin korkunç sayısını istatistikler göstermiyor. Bu tür evliliklerin suçluluk, ırkın yozlaşması ve kurulan kötü yuvalar gibi üç açıdan sonuçlarını düşündüğünde, insan tir tir titriyor. Ev içindeki bu hırsızlıkların sırf parasal açıdan yaptığı kötülük ise siyasal açıdan çok büyüktür. Böylece iki misli pahalarmış yaşam birçok evde gereksiz şeylere para harcamayı önler. Gereksiz şeyler! Bunlara harcanan para, yaşama güzellik kattığı kadar, devletlerin ticaretinin de yarısı demektir. Kitaplar, çiçekler birçok insan için ekmek kadar vazgeçilmezdir.

Paris'te evlerin çektiği bu korkunç derdi bilen Lisbeth Valérie'nin evini, her ikisinin de birbirine kardeş gibi davranmaya ant içtikleri bu korkunç oyunda onu desteklemeye söz vererek, yönetmeyi düşünüyordu. Bu nedenle anne tarafından bir akrabasını, Nancy Piskoposu'nun eski aşçısı olan dindar ve son derece dürüst bir kız kurasunu Vosges'un ücra bir yerinden çekip getirmişti. Bununla birlikte, Lisbeth, Mathurine'in Paris'te deneyimsiz oluşundan, özellikle de bu insanların pek nazik olan dürüstlüklerinin kötü öğütlerle bozulmasından korktuğu için, Hal'e onunla birlikte gidiyor ve onu alışverişe

alıştırmaya çalışıyordu. Satıcının saygısını kazanmak için satın alınacak şeylerin gerçek fiyatını bilmek, örneğin balık gibi her gün yenmeyen şeyleri pahalı olmadıkları zaman alıp yemek, yiyeceklerin fiyatından haberdar olmak, fiyatı düştüğünde almak için fiyatının yükseleceğini sezmek, işte Paris'te bir ev kadını için bu ev yönetme anlayışı ev ekonomisi için en gerekli şeydir. Mathurine aylığı dolgun olduğu, armağanlara da boğulduğu için, bu evi seviyor, ucuza bir şey aldığında mutlu oluyordu. Bu yüzden bir süredir Lisbeth ile yarışa girmişti; Lisbeth onu artık yalnızca Valérie'nun konuk kabul ettiği günlerde –ki bu, laf aramızda, sık sık oluyordu– birlikte Hal'e gidecek kadar yetişmiş, güvenilir buluyordu. Bakın neden: Baron başlangıçta etrafa karşı durumu çok iyi idare ediyordu, ama Madam Marneffe'e düşkünlüğü kısa sürede o kadar canlı, o kadar hırslı bir hal almıştı ki ondan olabildiğince az ayrı kalmak istiyordu. Madam Marneffe'in evinde haftada dört kez akşam yemeğine kalırken, şimdi her gün orada yemekte olmak hoşuna gidiyordu. Kızı evlendikten altı ay sonra mutfak masrafı olarak ayda iki bin frank ödedi. Madam Marneffe sevgili baronunun ağırlamak istediği kimseleri davet ediyordu. Zaten, akşam yemeği sofrası her zaman altı kişi için hazırlanıyordu, ama baron haber vermeden üç kişi daha getirebiliyordu. Lisbeth bu sofrayı bin frankla çok güzel bir biçimde hazırlamak ve Madam Marneffe'e de ayda bin frank vermek gibi olağanüstü bir işi tasarruf anlayışıyla başarıyordu. Valérie'nin giyim kuşam masrafı büyük ölçüde Crevel ve baron tarafından bol bol karşılanıyor, Lisbeth ile Valérie, bu iki dost da, bu masraf üzerinden ayda bin frank artırıyorlardı. Onun için, bu öylesine saf, bu öylesine temiz kadıncağızın yaklaşık elli bin frank birikmiş parası bulunuyordu. Gelirlerini ve her ay artırdıklarını işletip çok büyük kazançlar elde ederek biriktirmişti. Bu büyük kazançları Crevel kendi parasal

işlemlerinde kullanıp cömertlik göstererek *düşesçiğinin* sermayesine katıyordu. Crevel Valérie'ye Borsa'da kullanılan özel deyimleri ve yapılan oyunları da öğretmişti. Tüm Parisli kadınlar gibi o da çabucak ustasını geçmişti. Aldığı bin iki yüz franktan metelik bile harcamayan, kirası ve giyim kuşam masrafları ödenen, böylece cebinden hiçbir şey çıkmayan Lisbeth de beş altı bin frank gibi küçük bir sermayeye sahipti; bu parayı da Crevel Baba gibi davranarak onun hesabına işletiyordu.

Bununla birlikte, baronla Crevel'in aşkları Valérie için ağır bir yük olmuştu. İnsanın yaşamında öyle olaylar vardır ki, bunlar çan sesini duyar duymaz bir araya toplanan işçi arılar gibi bir araya toplanırlar; işte bu dramın öyküsü yeniden başladığı gün, bu tür olaylardan birinin heyecanı içinde olan Valérie Lisbeth'in yanına çıktı; amacı orada, uzun uzun sohbet edip dert yanmaktı; bu dert yanmalar dil ucunda sigara içmeye benzerler, kadınlar bunlarla yaşamlarının ufak tefek üzüntülerini yatıştırırlar.

"Lisbeth, şekerim, bu sabah Crevel ile iki saat birlikte olmak ne can sıkıcıydı! Ah, benim yerime seni ona gönderebilmeyi ne çok isterdim!"

"Ne yazık ki bu olanaksız," dedi Lisbeth, "ben kızoğlankız olarak öleceğim."

"Bu iki ihtiyarla birlikte olmak yok mu! Kimi zaman kendimden utanıyorum! Ah! Ya anneciğim görseydi beni!"

"Sen beni Crevel sanıyorsun," dedi Lisbeth.

"Söylesene, sevgili Bette'ciğim, beni hor görmüyorsun değil mi?"

"Ah! Güzel olsaydım, benim de... maceralarım olmaz mıydı!" diye haykırdı Lisbeth. "Bak, işte sana hak vermiş oldum."

"Ama yalnızca yüreğinin sesini dinlerdin sen," dedi Madam Marneffe, iç çekerek.

"Boş ver!" dedi Lisbeth. "Marneffe gömülmesi unutulmuş bir ölü, oysa baron kocan gibi, Crevel de hayranın; tüm kadınlar gibi, tutumunu tümüyle uygun görüyorum."

"Hayır, benim derdim bu değil, sevgili sevimli kız, beni anlamak istemiyorsun..."

"Yo, anlıyorum!" diye haykırdı Lorraine'li kız, "çünkü açıkça söylenmeden anlatılmış bir şeyi anlamak intikamının içinde yer alıyor. Ne yaparsın, çabalıyorum buna."

"Ah, Wenceslas'ı aşkından eriyecek kadar sevip de onu görememek yok mu!" dedi Valérie kollarını açarak. "Hulot ona buraya yemeğe gelmesini teklif ediyor, ama benim sanatçım kabul etmiyor! Kendisini taparcasına seven biri olduğunu bilmiyor, bu canavar adam! Karısı da ne ki? Güzel bir et yığını! Evet, güzel o; ama ben de şunu hissediyorum: Ben ondan beterim!"

"Sakin ol, kızcağızım, gelecektir," dedi Lisbeth sabırsızlanan çocuklara seslenen dadılarınkine benzeyen bir ses tonuyla, "ben istiyorum çünkü..."

"Peki, ne zaman?"

"Belki bu hafta."

"Gel de öpeyim seni."

Görüldüğü gibi, bu iki kadın sanki tek kişiydi. Valérie'nin tüm yaptıkları, en saçma olanları bile, sevinçleri, somurtmaları, iyice düşünüp taşınmalardan sonra aralarında kararlaştırılıyordu.

Bu kibar fahişe yaşamundan tuhaf bir şekilde duygulanan Lisbeth, Valérie'ye her konuda öğüt veriyor ve kendi öç almasını da acımasız bir mantıkla sürdürüyordu. Aslında Valérie'yi seviyordu; onu kızı, arkadaşı, sevgilisi yapmıştı; onda melezlerin uysallığını, şehvetli kadınların yumuşaklığını buluyordu; sabahları onunla çene çalmaktan vaktiyle Wenceslas'la birlikte olduğu sırada çene çalarken aldığı zevkten çok daha büyük zevk alıyordu.

Ortaklaşa yaptıkları muzipliklere, erkeklerin budalalıklarına gülebiliyor ve karşılıklı hazinelerinin gitgide artan gelirlerini birlikte yeniden gözden geçiriyorlardı. Lisbeth bu girişiminde ve kurduğu yeni dostluğunda, etkinliği için Wenceslas'a olan çılgınca aşkında bulduğundan çok daha verimli bir alan bulmuştu. Hıncını almış olmanın verdiği haz yüreğe işleyen en ateşli, en güçlü hazdır. Aşk bir bakıma altınsa, hınç da içimizde gömülü, duygularla dolu maden yatağının demiridir. Kısacası, Valérie tüm o görkemiyle Lisbeth'e bir güzellik sunuyor, Lisbeth de, insanın sahip olmadığı her şeye duyduğu hayranlık gibi, bu güzelliğe hayranlık duyuyordu; her zaman soğuk ve duygusuz bulduğu Wenceslas'ın güzelliğinden çok daha cana yakındı Valérie'ninki.

Neredeyse üç yıl sonra, Lisbeth uğruna yaşamını tükettiği ve zekâsını adadığı o yeraltı yolunu açma işinin ilerlediğini görmeye başlıyordu. Lisbeth düşünüyor, Madam Marneffe çalışıyordu. Madam Marneffe balta, Lisbeth ise bu baltayı kullanan eldi ve çabuk çabuk indirdiği darbelerle, günden güne daha çok tiksiniç bulduğu bu aileyi yıkıyordu; çünkü insan sevince gitgide daha çok sevebileceği gibi, tiksiniince de gitgide daha çok tiksinebilir. Aşk da hınç da kendisinden beslenen duygulardır; ama ikisi arasında hınç en uzun ömürlü olanıdır. Aşkın gücü sınırlıdır, güçlü oluşu sürdüğü yaşamdan ve savurganlığından ileri gelir. Hınç ise ölüme, cimriliğe benzer, bir bakıma varlıkların, nesnelerin üstünde etkin bir soyutlamadır. Kendisine uygun olan bir yaşantının içine girmiş olan Lisbeth burada tüm yetilerini gösteriyor, Cizvitler gibi gizli gücüyle egemenliğini sürdürüyordu. Böylece kişiliğinin yeniden oluşumu tamamlanmıştı. Yüzü ışıldıyordu. Mareşal Hulot'nun karısı olmayı düşünüyordu Lisbeth.

İki dostun en ufak düşüncelerini bile açık açık, çekinmeden birbirlerine anlattıkları bu yarenlik tam da Hal

dönüşü olmuştu. Lisbeth buraya güzel bir akşam yemeği hazırlamak için bir şeyler almaya gitmişti. Mösyö Coquet'nin yerine göz dikmiş olan Marneffe, onu o pek namuslu eşi Madam Coquet ile birlikte davet etmişti. Valérie de aynı akşam Hulot'dan bu büro şefini işten çıkartmasını isteyebileceğini umuyordu. Lisbeth baronesin evine akşam yemeğine gitmek üzere hazırlık yapmaktaydı.

"Bize çay yapmaya geleceksin, değil mi Bette'ciğim?"

"Sanırım..."

"Ne demek sanırım? Adeline'in uyurken döktüğü gözyaşlarını içmek için onun yanında yatacak duruma mı geldin yoksa?"

"Keşke öyle bir şey olabilseydi!" dedi Lisbeth gülerek. "Hayır demezdim. Şimdi mutluluğu burnundan geliyor; oysa ben mutluyum, çocukluğumu anımsıyorum da. Sırayla bu iş. O, çamura batacak, ama ben! Forzheim Kontesi olacağım!"

17

YASAL EŞİN MUHASEBESİ

Lisbeth Plumet Sokağı'na doğru yöneldi. Buradaki eve, tiyatroya gider gibi bir süredir gidiyordu, yeniden heyecanlanmak için.

Hulot'nun, karısı için seçtiği evin büyük ve geniş bir sofası, bir salonu ve banyosuyla birlikte bir yatak odası vardı. Yemek odası yandan salona açılıyordu. Üçüncü kattaki iki hizmetçi odası ve bir mutfak, Devlet Danışmanı ve Savaş Bakanlığı'nda Daire Başkanı olan bir kişiye layık bu evi tamamlıyorlardı. Konağın yapısı, avlu ve merdivenler görkemliydi. Salonunu, yatak odasını ve yemek odasını eski parlak günlerinden kalma eşya ile dayayıp döşemek zorunda olan barones Üniversite Sokağı'ndaki konağın döküntülerinden en iyilerini almıştı. Kadıncağız, zaten, kendisi için neredeyse avutucu bir anlamı olan, mutluluğunun bu sessiz tanıklarını seviyordu. Halıların da başkalarının pek göremediği gülbezekler bulur gibi, sanki anılarında da böyle bezekler buluyordu.

Geniş sofaya girildiğinde on iki sandalye, bir barometre ve büyük bir soba, kırmızı şeritle çevrili beyaz kumaştan perdeler göze çarpıyordu ki bunlar bakanlıklardaki insanın içini daraltan, o korkunç bekleme odalarını anımsatıyorlardı. Bu kadının yaşadığı yalnızlığı seziyordunuz.

Zevk gibi acı da kendine özgü bir hava oluşturur. Bir evin içine daha ilk bakışta burada sevgi mi yoksa umutsuzluk mu egemen, anlarsınız. Adeline o çok büyük yatak odasındaydı hep; bu oda Jacob Desmalters'in¹ yaptığı, İmparatorluk tarzı süslemelerle donatılmış benekli maun mobilyalarla döşeliydi; bu süslemeler XVI. Louis tarzı bakır süslemelerden daha soğuk olmayı başarabilmişlerdi! Bir iş masasının aslan gövdeli, insan başlı oymaları karşısında bir Roma koltukta kadını, rengi solmuş, yapmacık neşeli bir halle, evde giydiği mavi kadife elbisesini üstünden atmadığı gibi, o sultanlara özgü havasını da üstünden atmayarak oturur görünce, insan ürperiyordu. Gururlu ruhu bedenini de güzelliğini de ayakta tutuyordu. Barones bu dairede sürgün yaşantısının ilk yılı sonunda başına gelenleri enine boyuna ölçmüştü. "Hector'cuğum beni buraya atmakla," diyordu kendi kendine, "yaşamımı basit bir köylü kadınına layık olmadığı kadar güzelleştirdi. Beni böyle görmek istiyor; istediği gibi olsun! Ben Barones Hulot'yum, bir Fransız mareşalinin de yengesiyim. En ufak bir suç işlemiş değilim. İki çocuğum ev bark sahibi oldu. Namusu bütün evli kadınlığımın lekesiz örtülerine, yok olmuş mutluluğumun tüllerine sarılmış olarak ölümü bekleyebilirim."

1810'da Robert Lefebvre'in² yaptığı, Hulot'yu İmparatorluk Muhafız Gücü Levazım Amiri üniformasıyla gösteren portre o iş masasının üstünde asılı durmaktaydı; Adeline, birinin ziyarete geldiği haber verildiğinde, her zaman okuduğu *İsa'nın Yolunda* adlı kitabı bu masanın içine saklıyordu. Bu Magdalena da, yaşadığı bu çölde Kutsal Ruh'un sesini dinliyordu.

"Mariette, kızım," dedi Lisbeth kendisine kapıyı açmaya gelen aşçı kadına, "benim Adeline'ciğim nasıl?"

1 İmparatorluk tarzının yaratıcısı ünlü ince marangoz. (ç.n.)

2 Sarayın gözde portre ressamı (1756-1830). (ç.n.)

"Eh, görünüşte iyi, matmazel; ama, laf aramızda, hep böyle düşünüp durmakta inat ederse, kendini öldürecek," dedi Mariette Lisbeth'in kulağına eğilerek. "Gerçekten, daha iyi yaşamaya özendirmelisiniz onu. Dün madam bana kendisine sabahları iki meteliklik süt ile bir meteliklik bir küçük ekmek; akşamları da ya bir ringa balığı ya da bir dana söğüş vermemi istedi; ama bunlardan topu topu yarım kilo bir haftalık pişirmeliymişim, elbette akşam yemeğini burada tek başına yiyecekse... Yiyecekleri için günde yalnızca on metelik harcamak istiyor. Akıl alacak bir şey değil bu. Bundan mareşale söz etsem barona kızabilir, onu mirasından yoksun bırakabilir. Ama, siz iyi yürekli ve kurnaz bir insansınız, bu işi düzeltebilirsiniz."

"Peki ama, neden bunu enişteme açmıyorsunuz?" dedi Lisbeth.

"Ah, matmazelciğim, vallahi neredeyse yirmi yirmi beş gündür geldiği yok onun buraya, demek ki sizi gördüğümüzden bu yana! Zaten, madam benden kesinlikle mösyöden para istememi yasakladı, yoksa beni kovacağını söyledi. Ama çektiği acı yok mu... Ah, az mı acı çekti zavallı madam! İlk kez mösyö onu bu kadar uzun süre unuttu... Ne zaman kapı çalınsa, zavallı pencereye koşuyordu, ama beş gündür artık koltuğundan hiç kalkmıyor. Okuyor! Ne zaman kontese gidecek olsa bana 'Mariette,' diyor, 'mösyö gelirse, ona evde olduğumu söyle ve kapı-cıyı bana koştur, iyi bir bahşış alacaktır!'"

"Zavallı kuzinim!" dedi Bette, "yüreğim parçalanıyor. Enişteme ondan her gün söz ediyorum. Ne yaparsınız? Şöyle diyor: 'Haklısın, Bette, ben alçağın biriyim; karım bir melek, bense bir canavar. Yarın gideceğim...' Ama o Madam Marneffe'in yanından ayrılmıyor; bu kadın onu mahvediyor; ama o, ona hayran; yalnızca onun yanında yaşıyor. Ben elimden geleni yapıyorum! Ben orada olmasam, yanımda Mathurine olmasa, baron iki misli para harcardı.

Hem, artık neredeyse hiçbir şeyi kalmamışken, belki çoktan tabancayı beynine sıkması gerekirdi. Bakın, Mariette, kocası ölürse, Adeline buna dayanamaz, o da ölür, bundan eminim. Hiç olmazsa ben iki ucunu bir araya getirmeye, eniştemin çok para harcamasını önlemeye çalışıyorum.”

“Zavallı madam da aynı şeyi söylüyor, size karşı ne kadar borçlu olduğunu iyi biliyor,” dedi Mariette. “Sizin hakkınızda eskiden uzun süre kötü düşündüğünü söylüyordu.”

“Ya!” dedi Lisbeth. “Size başka bir şey söylemedi mi?”

“Hayır, matmazel. Kendisini sevindirmek isterseniz, ona mösyöden söz edin; mösyöyü her gün gördüğünüz için sizi mutlu buluyor.”

“Yalnız mı?”

“Kusura bakmayın, mareşal burada. Oh, her gün geliyor o; madam da ona her zaman baronu bu sabah gördüğünü, geceleri eve çok geç döndüğünü söylüyor.”

“Bu akşam güzel yemekler var mı bari?” diye sordu Bette.

Mariette yanıt vermekte duraksıyor, Lorraine’linin bakışı altında eziliyordu; bu sırada salonun kapısı açıldı ve Mareşal Hulot dışarıya öyle çabucak fırladı ki Bette’i görmeden selamladı ve bir kâğıdı düşürdü. Bette bu kâğıdı yerden alıp merdivene koştu, çünkü bir sağırın ardından bağırmak boşunaydı; ama mareşale yetişemezmiş gibi davrandı, geri dönüp o kâğıdın üstünde kurşunkalemle yazılmış şu sözleri gizlice okudu:

Sevgili kardeşim, kocam üç aylık masraf için para verdi, ama kızım Hortense’in o kadar çok gereksinimi vardı ki bu paranın hepsini ödünç olarak ona verdim; bu da onu sıkıntıdan ancak kurtaracak kadardı. Bana birkaç yüz frank borç verebilir misiniz? Çünkü Hector’dan yeniden para isteyemem. Reddederse, bu beni çok üzer.

“Ya!” dedi Lisbeth kendi kendine, “gururunu bu derece ayaklar altına aldığına göre, kim bilir nasıl bir güç durumunda?”

Lisbeth içeriye girdi, Adeline’i ağlarken buldu, boynuna atıldı.

“Adeline, yavrucuğum, her şeyi biliyorum!” dedi Kuzin Bette. “Bak, mareşal bu kâğıdı düşürdü, o kadar heyecanlıydı ki, tazı gibi koşuyordu... O iğrenç Hector ne zamandır para vermiyor sana?”

“Çok düzenli olarak veriyor,” dedi barones, “ama Hortense’in gereksinimi oldu da...”

“Onun için, bize akşam yemeği yedirecek kadar paran kalmadı,” dedi Bette, amca kızının sözünü keserek. “Kendisine akşam yemeğinden söz edince Mariette’in takındığı o sıkıntılı halin nedenini şimdi anlıyorum... Çocuk gibi davranıyorsun, Adeline. Bak, birikmiş paralarımдан bir miktar vereyim sana.”

“Teşekkür ederim Bette’ciğim,” dedi Adeline gözyaşlarını silerken. “Bu küçük sıkıntı geçici. Gelecek için önlemimi aldım. Bundan böyle giderlerim kira dahil iki bin dört yüz frankta kalacak; bu paraya da sahip olacağım. Bette, sakın Hector’a tek söz söylemeye kalkma. İyi mi bari kendisi?”

“Pont-Neuf¹ kadar sağlam! İspinoz kuşu gibi şen şakrak, büyücü Valérie’sinden başka bir şey düşündüğü yok.”

Madam Hulot pencerenin görüş alanında olan pırıl pırıl büyük bir çam ağacına bakıyordu; Lisbeth de amca kızının gözlerinin belirttiği anlamı okuyamadı.

“Bu akşam burada hep birlikte yemek yiyeceğimizi söyledin mi ona?”

“Oh, söyledim söylemesine ama... Madam Marneffe büyük bir akşam yemeği düzenledi, bu arada Mösyö

1 Paris’te bir köprünün adı. (ç.n.)

Coquet'in işten çıkarılma konusunu ortaya atacağını umuyor! Eh, bu da her şeyden önde gelir! Bak, Adeline, dinle beni: Bağımsızlığı ne kadar önemseydiğimi bilirsin. Kocan, güzelim, kuşkusuz seni mahvedecek. Bu kadının evinde hepinize yararlı olabileceğimi sandım, ama o kadar ahlaksız bir kadın ki kocandan hepinizin şerefini lekeleyecek şeyler koparacaktır."

Adeline kalbine hançer saplanıyormuş gibi bir hareket yaptı.

"Ama, Adeline'ciğim," dedi Lisbeth, "bundan eminim. Elbette seni aydınlatmaya çalışmalıyım. Pekâlâ! Şimdi geleceği düşünelim. Mareşal yaşlı, ama çok yaşayacaktır daha, çünkü iyi bakılıyor kendisine. Ölürsa, dul karısına altı bin frank maaş bağlanır. Bu parayla ben sizi geçindirmeyi üstüme alırım! Bu adamcağızın üzerinde söz geçirme gücünü kullan, bizi evlendir. Bunu mareşal karısı olmak için istemiyorum; Madam Marneffe'in vicdanı nasıl bana vız geliyorsa, bu gibi boş lakırdılar da vız gelir. Ama hepinizin ekmek parası olacak böylece. Anlıyorum ki Hortense sıkıntı çekiyor, çünkü sen kendi ekmek paranı ona veriyorsun."

Bu sırada mareşal görüldü. Yaşlı asker öyle koşarak gelmişti ki boyun atkısıyla alnını siliyordu.

"Mariette'e iki bin frank bıraktım," dedi yengesinin kulağına eğilerek.

Adeline saçlarının diplerine kadar kızardı. Hâlâ uzun olan kirpiklerinin kenarlarında iki damla gözyaşı belirdi; hiçbir şey söylemeden yaşlı adamın elini sıktı; adamcağızın yüzünde mutlu bir âşık mutluluğu okunuyordu.

"Bu parayla, Adeline, sana bir armağan almak istiyordum," dedi devam ederek; "bunu bana geri verecek yerde, hoşuna gidecek bir şeyi seçer alırsın kendine."

Lisbeth elini uzatmıştı, mareşal sevincinden o kadar dalgındı ki geldi ve bu eli tutup öptü.

“Hayra yoralım,” dedi Adeline Lisbeth’e gülümseyebildiği kadar gülümseyerek.

Bu sırada genç Hulot ve karısı geldi.

“Kardeşim yemekte bizimle olacak mı?” diye sordu kısaca.

Adeline eline bir kurşunkalemle ufak bir kâğıt alıp kâğıdın üstüne şunları yazdı:

Bekliyorum kendisini, bu sabah bana akşam yemeğini burada yiyeceğine söz verdi; ama gelmezse, öteki mareşal onu alıkoymuş demektir, işten göz açamıyor.

Kâğıdı verdi. Mareşal için bu konuşma biçimini icat etmişti; iş masasının üstünde bir kurşunkalemle birlikte bu dört köşe kesilmiş kâğıtlardan bir sürü vardı.

“Biliyorum,” dedi mareşal, “Cezayir yüzünden işi başından aşkın.”

Bu sırada Hortense ile Wenceslas da içeriye girdi; barones ailesini çevresinde toplanmış görünce, mareşale öyle bir baktı ki ne demek istediğini ancak Lisbeth anlayabildi.

Mutluluk sanatçıyı bayağı güzelleştirmişti; karısı ona hayrandı, herkes onu pohpohluyordu. Yüzü oldukça dolmuştu, zarif bedeni ırkın tüm soylulara verdiği avantajları belirtiyordu. Erkenden kazandığı ün, şöhret, herkesin “günaydın” der gibi, havadan söz eder gibi, sanatçılara yağdırdığı türden o aldatıcı övgüler onu değerinin bilincine vardırıyordu; bu bilinç de yetenek yitip gidince kendini beğenmişliğe dönüşür. Bu sanatçı kendini büyük adam sanıyor, Légion d’Honneur nişanı ona göre büyük adam niteliğini tamamlıyordu.

Üç yıl evlilikten sonra Hortense kocasının yanında sahibinin yanındaki bir köpek gibi olmuştu; onun her hareketine soru sorar gibi bir bakışla yanıt veriyor, hazinesinden gözlerini ayırmayan bir cimri gibi, gözlerini

ondan hiç ayırmıyor, hayranlıkla yaptığı özverisiyle kendini acındırıyordu. Annesinin görüşlerini ve öğütlerini benimsediği belli oluyordu. Güzelliği yine aynıydı ama, şiirsel bir dille söyleyecek olursak, gizli bir neşesizliğin etkisiyle oluşmuş hoş gölgelerle biraz değişmişti.

Hortense'in girdiğini görünce, Lisbeth, uzun süredir gizlenmiş yakınmaların, zayıf gizlilik kılıfını yırtıp ortaya çıkacağını sezdi. Balayının ilk günlerinden başlayarak, yeni evlilerin bu kadar büyük aşklarına göre gelirlerinin çok az olduğunu düşünmüştü.

Hortense annesini kucaklayarak onunla ağızdan kulağa, yürekten yüreğe gizlice bir şeyler konuştu. Bette, onların baş sallamalarına bakarak bu konuşmaların gizini çözdü.

"Adeline geçinmek için benim gibi çalışmaya başlayacak," diye düşündü Kuzin Bette. "Ne iş yapacağını bana söylemesini isterim... Anlaşılan, o güzel parmaklar sonunda benimkiler gibi zorda kalıp da çalışmanın ne demek olduğunu öğrenecektir."

Saat altıda, aile yemek salonuna geçti. Sofraya Hector için de çatal, bıçak konmuştu.

"Bırakın onları öylece!" dedi barones Mariette'e; "mös-yö kimi zaman geç gelir."

"Yo! Babam gelecek," dedi Hulot annesine, "Meclis'te bizden ayrılırken bana söz verdi."

Lisbeth, ağının ortasındaki bir örümcek gibi, tüm yüzlere çok dikkatle bakıyordu. Hortense ile Victorin eline doğdukları için, yüzleri onun gözünde cam gibi saydamdı; genç ruhlarını bu camların içinden okurdu. İşte, Victorin'in annesine kimi kaçamak bakışlarından, Adeline'in başına bir felaket gelmek üzere olduğunu anlamıştı; Victorin bunu açıklamakta duraksıyordu. Bu genç ve ünlü avukat içinden üzgündü. Annesine karşı duyduğu derin saygı ona hayranlıkla baktığı sırada çektiği

acıdan açıkca belli oluyordu. Hortense'a gelince, o elbette kendi derdine düşmüştü; Lisbeth, onun, dürüst insanlar gibi, kendilerine talih hep gülmüş olan genç kadınlar gibi, parasızlık yüzünden ilk sıkıntıları çekmeye başladığını, ancak bunları da onlar gibi gizlediğini biliyordu. Bu yüzden Kuzin Bette annenin kızına hiçbir şey vermediğini hemen anlamıştı. O nazik Adeline demek ki para sıkıntısının borç alanlara söylediği yalan sözleri sarfedecek kadar düşmüştü. Hortense'ın, kardeşinin kaygılı halleri, baronesin çok üzgün duruşu yüzünden, yaşlı mareşalin sağırlığının uyandırdığı soğukluk da hesaba katılınca, yemek iç karartıcı bir havada geçti. Ancak üç kişi havaya biraz canlılık veriyordu: Lisbeth, Célestine ve Wenceslas. Hortense'ın aşkı sanatçının o Polonyalıları özgü canlılığını geliştirmişti; bu canlılık Gaskonyalı zekâsının kıvraklığına, Kuzeyli Fransızların başlıca özellikleri olan gürültücülüğüne benzer. Sanatçının ruh hali ve yüz ifadesi kendine güvenini yeterince belirtiyor, annesinin öğütlerini tutan zavallı Hortense'ın evinin sıkıntılarını ondan gizlediği de anlaşılıyordu.

"Eh, herhalde çok sevinçlisin," dedi Lisbeth küçük kuzinine sofradan kalkarken, "annen sana para verip seni sıkıntıdan kurtarmış."

"Annem mi?" dedi Hortense şaşırarak. "Ah, zavallı anneciğim, asıl ben bulup da ona para vermek isterdim! Bilmiyorsun, Lisbeth. Vallahi, gizlice çalışıyor diye fena halde kuşkulıyorum."

Yemek odasından Adeline'in yatak odasına lambayı götürmekte olan Mariette'i izleyerek, karanlıkta, şamdansız büyük salondan geçiyorlardı. Bu sırada Victorin Lisbeth'le Hortense'ın koluna dokundu. İkisi de bunun ne anlama geldiğini anladıkları için Wenceslas, Célestine, mareşal ve baronesten ayrıldılar, o zaman bu dördü yatak odasına gidip bir pencerenin önünde toplandı.

“Ne oluyor, Victorin?” dedi Lisbeth. “Bahse girerim ki baban ailenin başına bir felaket getirdi.”

“Ne yazık ki öyle!” dedi Victorin. “Vauvinet adında bir tefecinin elinde babamın altmış bin franklık bir poliçesi var; adam babamı mahkemeye verecekmiş. Bu üzücü olaydan Meclis’te babama söz etmek istedim, beni dinlemeye yanaşmadı, neredeyse kaçtı benden. Annemize haber versek mi acaba?”

“Yok, yok,” dedi Lisbeth, “zaten derdi başından aşkın, öldürürsün kadını, idare etmeliyiz onu. Ne durumlara geldi, bilmiyorsunuz; amcanız olmasa, bu akşamki yemeği de bulamayacaktınız.”

“Ah, Tanrım! Victorin bizler canavarız,” dedi Hortense kardeşine. “Bizim zaten anlamış olmamız gereken şeyi Lisbeth bize öğretiyor. Yediğim yemek burnumdan geldi.”

Hortense devam edemedi, hıçkırığını tutmak için mendilini ağzına kapadı; ağlıyordu.

“Vauvinet’ye yarın beni görmeye gelmesini söyledim,” dedi Victorin devam ederek; “ipotekle vereceğim teminatı kabul eder mi acaba? Sanmıyorum. Bu gibi adamlar içinden tefeci faizlerini almak için nakit para isterler.”

“Tahvillerimizi satalım!” diye önerdi Lisbeth Hortense’a.

“Ne kadar ederler ki? Bin beş yüz ya da bin altı yüz frank,” dedi Victorin. “Altmış bin frank gerek.”

“Ah, sevgili Kuzin Bette!” diye haykırdı Hortense, Lisbeth’e sarılarak saf bir yüreğin coşkusuyla.

“Yo, Lisbeth, o azıcık servetin sana kalsın,” dedi Victorin Lorraine’linin elini sıktıktan sonra. “Yarın göreceğim, bakalım bu adam ne tutturacak. Karım razı olursa, davayı önleyebilirim, geciktirebilirim; çünkü babamın saygınlığına leke sürülürse, bu korkunç bir şey olur! Savaş Bakanı ne der sonra? Babamın maaşı üç yıldır bloke, ancak aralık ayında serbest kalacak; demek ki bunu teminat olarak

gösteremeyiz. Bu Vauvinet o poliçeleri on bir kez yenilemiş; babamın faiz olarak ödediği paraları bir düşünün! Bu uçurumu kapatmalıyız.”

“Keşke Madam Marneffe babamın yakasını bırakabilse,” dedi Hortense acı acı.

“Aman, Tanrı korusun!” dedi Victorin. “Babam belki de başkasına ev tutmaya kalkar; hiç olmazsa bu evin o büyük masrafları çoktan ödendi.”

Çocuklarda ne büyük değişiklikti bu! Eskiden babalarına karşı ne kadar saygılı idiler, anneleri de onların ne kadar uzun süre babalarına tam bir hayranlık duymalarını sağlamıştı! Ama şimdi yargılıyorlardı adamı.

“Ben olmasam,” dedi Lisbeth, “babanız daha da fena batardı.”

“İçeri girelim,” dedi Hortense, “annem uyanıktır, bir şeyden kuşkulandır hemen; Lisbeth’ciğimizin dediği gibi de, ondan her şeyi gizleyelim, neşeli olalım!”

“Victorin, babanızın kadınlara düşkünlüğü sizi nereye götürecektir, bilmiyorsunuz,” dedi Lisbeth. “Beni mareşalle evlendirerek kendinize gelir sağlamaya bakın; ona bu akşam bu konuyu açın, ben özellikle erken gideceğim.”

Victorin yatak odasına girdi.

“E, yavrucuğum,” dedi Lisbeth Hortense’a alçak sesle, “peki sen ne yapacaksın?”

“Yarın bize akşam yemeğine gel, konuşuruz,” dedi Hortense. “Ne halt edeceğimi bilemiyorum; sen hayatın güçlüklerini yaşadın, bana akıl verirsin.”

Bir araya gelmiş olan tüm aile mareşale evlenmesini salık vermeye çalışırken, Lisbeth de Vanneau Sokağı’na dönmek üzere olduğu sırada, başka bir evde önemli bir olay meydana geliyordu. Madam Marneffe gibi kadınlarda, onları ahlaksızlıklarının tüm kaynaklarını ortaya dökmeye zorlayarak, kötülük yapma güçlerini kışkırtan olaylardan biriydi bu olay. Hiç olmazsa şu kuşku götürmez

olguyu kabul edelim: Paris'te kötülüğe eğilimli insanlar için yaşam öyle dolu doludur ki bunlar içgüdüsel olarak kötülük yapmaya fırsat bulamazlar, kendilerini saldırılara karşı ancak kötülüklerin yardımıyla savunurlar, işte o kadar.

18

GELİRLERDEN BEKLENMEDİK KAZANÇ

Salonu gedikli konuklarıyla dolu olan Madam Marneffe whist partilerini başlatmıştı ki bu sırada baronun bulduğu emekli bir asker olan uşak haber verdi:

“Baron Montès de Montéjanos Hazretleri.”

Valérie’nin yüreği hop etti, ama şöyle bağırarak kapıya doğru koştu: “A, kuzenim geldi!..”

Brezilyalının yanına varınca da, kulağına fısıldadı: “Akrobamsın ha, yoksa aramızda her şey biter!”

“Ee Henri!” dedi yüksek sesle, Brezilyalıyı şömineye doğru getirirken, “bana öyle söylemişlerdi, deniz kazasında ölmemişsin demek; senin için üç yıl gözyaşı dök-tüm...”

“Hoş geldin, dostum,” dedi Mösyö Marneffe elini Brezilyalıya uzatarak. Adamın kıyafeti tam bir milyoner Brezilyalı kıyafeti gibiydi.

Ekvator ikliminin etkisiyle, tiyatrodaki Othello’ya özgü olarak bildiğimiz fiziğe ve renge sahip Baron Henri Montès de Montéjanos Hazretleri iç karartıcı havasıyla insanı korkutuyordu; ilk bakışta böyle bir izlenim uyandırsa da, aslında çok yumuşak ve sevgi dolu biriydi; zayıf kadınlar güçlü erkekleri sömürürler ya, o da bu huyu

yüzünden ister istemez sömürülüyordu. Yüzündeki küçümser hali, boyu posuna bakılırsa kas gücünün yerinde oluşu, tüm gücü ancak erkeklere karşıydı; kadınları ise pohpohlardı bu baron; kadınlar pohpohlanmanın tadını o kadar kendilerinden geçerek çıkarırlar ki metreslerini kollarına takan erkeklerin tümü keyfine diyecek olmayan birer kabadayı havasındadır. Sırtında som altın düğmeli mavi ceket ve siyah pantolonu, ayaklarında pırıl pırıl parlatılmış zarif çizmeleri, ellerinde uygun eldivenleriyle pek şık olan baronun üzerinde Brezilya malı olarak yaklaşık yüz bin frank değerinde yalnızca iri bir elmas vardı ki mavi renkli şahane ipek kravatında bir yıldız gibi parlıyordu; kravatının çevresindeki yelek yarı açık bırakılmıştı, bu sayede inanılmayacak incelikte bir kumaştan gömleği görülebiliyordu. Mitolojideki bir satirin alnuna benzeyen, tutkuda inatçılığın simgesi yassı alnunun üst tarafında balta girmemiş bir ormandaki ağaçlar gibi de sık, gür siyah saçları vardı. Bu saçların alt tarafında da açık renkli iki göz parlıyordu; bu gözler o kadar vahşi idiler ki baronun annesi ona gebe iken sanki bir parstan korkmuştu.

Brezilya'daki Portekiz ırkının bu çok güzel örneği Parislilerin geleneklerine uygun bir pozda sırtını şömineye yerleştirdi ve bir elinde şapkası, kolunu şöminenin tablasının kadifesine dayamış durumdayken Madam Marneffe'e doğru eğildi, one göre gereksiz yere salonu dolduran o iğrenç burjuvalara pek aldırış etmeyerek, alçak sesle konuşmak istedi.

Bu sahneye giriş, bu poz ve Brezilyalının bu havası Crevel'de ve baronda kaygıyla karışık tıpatıp birer merak duygusunun ansızın uyanmasına yol açtı. Her ikisinin yüzünde aynı ifade belirdi, ikisi de aynı önsezinin etkisinde kaldı. Bu iki gerçek tutkunun uyandırdığı tepki, bu jimnastiğin aynı zamanda oluşu nedeniyle, öyle komik bir

hal aldı ki bu, burada bir gerçeğin açıklandığını görecektik kadar zeki olanları gülümsetti. Belediye Başkanı olmasına rağmen hâlâ basit ve tam bir esnaf olan Crevel yanındaki iş ortağından daha uzun süre bu durumda kaldı, baron da bu arada onun istemeyerek açığa vurmadığı gerçeği kavrayabildi. Bu da yaşlı âşığın yüreğine bir hançer darbesi daha indirdi. Bu konuda Valérie'den bir açıklama istemeye karar verdi.

"Bu akşam," dedi kendi kendine, oyun kâğıtlarını karıştırırken, "bu işi bir çözüme bağlamalı..."

"*Kupa var elinizde!..*" diye haykırdı Marneffe, "ama katılmadınız oyuna."

"Ah! Özür dilerim," dedi Crevel, kâğıdını geri alırken. "Şu baron da bana fazla gibi görünüyor," diye devam ediyordu mırıldanarak. "Valérie benim baronumla yaşasın, nasıl öç alacağımı bilirim; ondan kurtulmanın çaresini de biliyorum, ama bu kuzen yok mu! Bu da fazladan bir baron, enayi yerine konulmak istemem; nereden akrabası oluyormuş, öğrenmek istiyorum!"

O akşam, ancak güzel kadınlara nasip olan mutlu rastlantılardan biriyle olacak, Valérie çok güzel giyinmişti. Beyaz göğsü, kızıl sarı tonlarıyla dolgun etlere sahip olup da yine narin kalmasını bilen (hangi yöntemlerle, bilinmez!) Parisli kadınlara özgü o güzel omuzlarının donuk saten rengini daha da ortaya çıkartan bir gipur dantelle sıkı sıkıya donatılmış olarak ışıltıyordu. Her an omuzlarından düşecek gibi görünen siyah kadife bir elbise giymişti, başında da salkın salkım çiçeklerle karışık dantel bir başlık vardı. O ufacık ama tombul kolları elbisesinin dantel geçirilmiş kol kapaklarından çıkıyordu. Güzel bir tabağa çok hoş bir şekilde dizilmiş olup da bıçaklarda bile kesme isteği uyandıracak o nefis meyveleri andırıyordu Valérie.

"Valérie," diyordu Brezilyalı genç kadının kulağına, "sana sadık olarak geri döndüm; amcam öldü, buradan

ayrıldığıım sıradaki durumuma kıyasla iki kat daha zenginim, Paris'te senin yanında ve senin için yaşamak ve ölmek istiyorum."

"Daha alçak sesle konuş, Henri, lütfen!"

"Yo! Bak! Tüm bu insanları pencereden atmak zorunda kalsam da, bu akşam seninle konuşmak istiyorum, hele seni bulmak için iki gün geçirdikten sonra. En sona ben kalacağım, tamam mı?"

Valérie sözde kuzenine gülümsedi ve ona dedi ki:

"Unutmayın ki siz Junot'nun Portekiz seferi sırasında babanızla evlenmiş olan teyzelerimden birinin oğlusunuz!"

"Ben, Montès de Montéjanos, Brezilya fatihlerinden birinin torununun oğlu, yalan söyleyeceğim ha!"

"Daha yavaş konuş, yoksa artık birbirimizi hiç göremeyiz."

"Peki ama, neden?"

"Ölmek üzere olanların tümü son bir istekte bulunurlar ya, Marneffe de onlardan biri gibi bana bir tutuldu ki."

"O uşak mı?" dedi Marneffe'i tanıyan Brezilyalı, "onu satın alırım."

"Ne kadar acımasızsın."

"Oo! Bu lüks de nereden geliyor?" dedi Brezilyalı sonunda salonun döşenişindeki görkemi fark ederek.

Valérie gülmeye başladı.

"Bu nasıl soru, Henri!" dedi.

Kıskançlıktan alev alev yanan iki bakışla karşılaşmış, bu bakışlar onu öyle etkilemişti ki, acılar içindeki o iki kişiyle ilgilenmek zorunda kalmıştı. Baronla Mösyö Coquet'ye karşı oynayan Crevel'in partneri Marneffe idi. Yanlış üstüne yanlış yapan Crevel ile baronun karşılıklı dalgınlıkları yüzünden oyun berabere bitti. Bu iki yaşlı âşık bir anda Valérie'nin üç yıldır birbirinden gizletmeyi becerdiği tutkularını açığa vurdu; ama Valérie ilk kez

yüreğini hoplatan ilk aşkını yeniden görmenin mutluluğunu gözlerinde belli etmemeyi becerememişti. Bu mutlu erkeklerin hakları bu hakları onlara veren kadın yaşadıkça yaşar.

Biri paranın arsızlığına, biri sahipliğin verdiği hakka, sonuncusu da gençliğe, güce, servete ve üstünlüğe dayalı bu üç tutku arasında Madam Marneffe soğukkanlılığını korudu, kaygılanmadı, tıpkı General Bonaparte gibi; o da, Mantova kuşatması sırasında ablukanın sürmesini isteyerek aynı zamanda iki orduya yetişmek zorunda kalmıştı. Hulot'nun yüzüne de vurmuş kıskançlık onu bir Rus birliğine süvari saldırısına giden ölü Mareşal Montcornet kadar korkunç bir hale getirmişti. Yakışıklı bir erkek olduğu için, baron kıskançlık nedir hiç bilmemişti, tıpkı korku nedir bilmeyen Mareşal Murat gibi. Her zaman kesin başarı elde ettiğine inanmıştı. Yaşamunda ilk kez Josépha karşısında başarısızlığa uğramıştı; bu başarısızlığı kadının para hırsına bağlıyordu. Beni bir milyon yendi, diyordu kendi kendine, yoksa bir cüce değil. Cüce derken Hérouville Dükü'nü kastediyordu. Bu çılgınca duygunun bir anda sel gibi akıttığı aşk iksiri yüreğine doluyor, başını döndürüyordu. Whist oyunu masasından kalkıp Mirabeau'yu andıran hareketlerle şömineye doğru gidiyordu ve kartlarını bırakıp kışkırtıcı bir bakışla Brezilyalıyı ve Valérie'yi süzdüğünde, salonun gediklileri her an bir çingar kopacak diye merakla kanşık bir korku içindeydiler. Sahte kuzen de barona büyük bir Çin vazosuna bakar gibi bakıyordu. Bu durum devam edemezdi, sonu korkunç bir gürültüye varacaktı. Crevel'in Marneffe'ten korktuğu kadar, Marneffe de Baron Hulot'dan korkuyordu, çünkü şef yardımcısı olarak ölmeyi düşünmüyordu. Ölmek üzere olanlar yaşayacaklarına inanırlar, tıpkı kürek mahkûmlarının özgürlüğe kavuşacaklarına inanmaları gibi. Bu adam her ne pahasına olursa olsun büro şefi olmak istiyordu. Crevel ile baronun

fiskos etmelerinden ürkerek, ayağa kalkıp karısının kulağına bir şeyler söyledi ve orada bulunanların büyük şaşkınlığı karşısında Valérie, Brezilyalı ve kocasıyla birlikte, yatak odasına geçti.

“Madam Marneffe size hiç bu kuzenden söz etti mi?” diye sordu Crevel Baron Hulot’ya.

“Hiç!” dedi baron ayağa kalkarak. “Bu akşamlık bu kadar yeter,” diye ekledi, “iki altın lira kaybettim, buyurun.”

İki altın lirayı masanın üstüne bıraktı ve gidip divana oturdu; öyle bir halle oturdu ki herkes bundan “Haydi, çekip gidin” diyormuş gibi bir anlam çıkardı. Mösyö ile Madam Coquet bir iki laf ettikten sonra salondan ayrıldılar; Claude Vignon da üzülerek ayrıldı. Bunları, kendilerinin fazla olduklarını gören zeki kimseler izledi. Baronla Crevel yalnız kaldılar. Tek söz etmiyorlardı. Sonunda artık Crevel’i görmez olan baron ayaklarının ucuna basa basa konuşulanları dinlemek üzere yatak odasının kapısına gitti, ancak olağanüstü bir biçimde sıçrayarak geri çekildi, çünkü Marneffe kapıyı açmıştı; sakın bir yüzle görüldü; salonda iki kişinin kaldığını fark edince de şaşırılmış gibi bir hal aldı.

“E, çay içilmiyor demek!” dedi.

“Sen söylesene, Valérie nerede?” diye sordu öfkeyle baron.

“Karım mı? Baldızınızın yanına çıktı, birazdan döner,” dedi Marneffe.

“Peki ne diye bizi burada ekip o budala keçinin yanına çıktı?”

“Şey,” dedi Marneffe, “Matmazel Lisbeth eşiniz baronesin yanından biraz midesi rahatsız olarak gelince Mathurine Valérie’den çay istemiş, o da matmazelin nesi var diye biraz önce onu görmeye gitti.”

“Peki, ya o kuzen?”

"Gitti!"

"Siz gittiğine inanıyor musunuz?" dedi baron.

"Arabaya ben bindirdim!" dedi Marneffe pek kötü bir şekilde sırtarak.

Vanneau Sokağı'nda bir araba sesi duyuldu. Baron, Marneffe'i hiçe sayarak fırlayıp Lisbeth'in yanına çıktı. İnsanın yüreği kıskançlıktan yanıp tutuşunca akla gelen bir sürü düşünceden biri aklına gelmişti. Marneffe'in ne aşağılık bir adam olduğunu çok iyi bildiği için karı koca arasında iğrenç bir gizli anlaşma olabileceğini düşündü.

"Ne oldu o beyler, o hanımefendiler?" diye sordu Marneffe, baron ile yalnız kaldığını görünce.

"Güneş batıp da ortadan kaybolunca tavuklar, horozlar da ortadan kaybolur," dedi Crevel. "Madam Marneffe ortadan kaybolunca, hayranları da çekip gitti. Piket oynasak mı sizinle?" diye ekledi. Kalmak istiyordu.

O da Brezilyalının evde olduğuna inanıyordu. Mösyö Marneffe oyun teklifini kabul etti. Belediye Başkanı baron kadar kurnazdı; kumarhanelerin kapatılmasından bu yana evlerde sürdürülen küçük çapta, önemsiz oyunlarla yetinen koca Marneffe ile oynayarak dilediği kadar evde kalabilirdi.

Baron Hulot hızla Kuzin Bette'in yanına çıktı; ama kapıyı kapalı buldu, kapının arkasından "Kim o?" türünden her zaman sorular soruldu; böylece eline çabuk, kurnaz kadınlar, mide rahatsızlığına karşı bir çay içme sahnesini hazırlayacak kadar vakit buldular. Lisbeth o kadar acı çekiyordu ki bu, Valérie'yi çok korkutuyordu; bu yüzden baronun öfkeyle içeriye dalışını ancak fark etti. Hastalık, kadınların kendileriyle tepelerinde kopacak bir fırtına arasına çoğu zaman koydukları paravanalardan biridir. Hulot çaktırmadan her yana baktı, ne var ki odada Brezilyalının gizlenebileceği hiçbir yer göremedi.

“Senin şu mide rahatsızlığın, Bette, karımın hazırladığı yemekler için bir onurdur,” dedi evde kalmış kızı inceleyen baron. Kadın sapasağlamdı; çay içerken, sanki mide sancısından kıvranıyormuş gibi sesler çıkarmaya çalışıyordu.

“Sevgili Bette’imizin evimde kalması ne iyi oldu! Ben olmasam zavallı kız ölürdü,” dedi Madam Marneffe.

“Benim sapasağlam olduğuma inanmış gibi bir haliniz var,” dedi Lisbeth barona. “Öyle düşünüyorsanız, bu benim onurumla oynamak olur.”

“Neden?” diye sordu baron. “Demek ki gelişimin nedenini biliyorsunuz.”

Banyonun kapısına gözücuyla baktı; kapının üstünden anahtar alınmıştı.

“Ne diyorsunuz siz?” dedi Madam Marneffe, anlaşılmamış sevgisini ve bağlılığını belirten yürek parçalayıcı bir tonla.

“Ama sizin uğrunuza, sevgili enişteciğim, evet sizin yüzünüzden düştüm şu gördüğünüz duruma,” dedi Lisbeth güçlü bir sesle.

Bu güçlü ses baronun dikkatini Lisbeth’ten yana çevirdi; baron derin bir şaşkınlık içindeki evde kalmış kıza baktı.

“Sizi sevdiğimi biliyorsunuz,” dedi Lisbeth. “Burada bulunmam bunun açıkça kanıtı. Yaşamımın son gücünü burada sevgili Valérie’mizin çıkarlarını gözetmekle sizin çıkarlarınızı da gözetmeye harcıyorum. Evin masrafı ona böyle bir eve yapılacak masraftan on kez daha aza mal oluyor. Ben olmasam, enişte, ayda iki bin frank yerine üç ya da dört bin frank vermek zorunda kalırdınız.”

“Biliyorum tüm bunları ben,” dedi sabrı tükenen baron. “Bizi birçok bakımdan koruyorsunuz,” diye ekledi. Sonra Madam Marrneffe’in yanına dönüp onun boynuna sarıldı ve sordu: “Öyle değil mi, güzel sevgilim?”

“Vallahi, delisiniz siz!”

“Eh, demek ki benim bağılılığımdan kuşku duymuyorsunuz,” diye yeniden konuşmaya başladı Lisbeth, “ama ben kuzinim Adeline’i de severim. Onu ağlarken buldum. Bir aydır sizi görmemiş. Yo, bu olamaz. Zavallı Adeline’i mi parasız bırakıyorsunuz. Kızınız Hortense kardeşiniz sayesinde akşam yemeği yiyebildiğimizi öğrenince ölecek gibi oldu! Bugün evinizde ekmek yoktu. Adeline yiğitçe bir karar vermiş, geçimini kendisi sağlayacakmış. Bana ‘Ben de senin gibi yapacağım!’ dedi. Bu sözü sofradan kalkınca yüreğime öyle dokundu ki, kuzininin 1811’de ne durumdayken, şimdi otuz yıl sonra, 1841’de ne duruma geldiğini düşündüm! Midemdeki ağrı geçti... Acıyı yenmek istedim; ama buraya gelince, öleceğim sandım.”

“Görüyorsunuz, Valérie,” dedi baron, “size olan hayranlığım beni nereye kadar götürüyor! Aileme karşı suç işlemeye kadar...”

“Ah! Bekâr kalmakla haklıymışım!” diye haykırdı Lisbeth, vahşice bir sevinç içinde. “Siz iyi, eşsiz bir erkeksiniz, Adeline de bir melek. İşte körü körüne bir bağılılığın ödülü ortada.”

“Yaşlı bir melek ama!” dedi yavaşça Madam Marneffe Hector’una, yarı tatlı yarı alaylı bir bakış fırlatarak. Hector da bu sırada ona bir sanığa dikkatle bakan bir sorgu yargıcı gibi bakıyordu.

“Zavallı kadın!” dedi baron. “Ona para bırakmayalı dokuz aydan fazla oldu; ama sizin için para buluyorum, hem de ne pahasına! Sizi böyle sevecek başka birini hiç bulamazsınız; buna karşılık bana az mı acı çektiriyorsunuz!”

“Acı mı çektiriyorum? Peki, sizin mutluluk dediğiniz şey nedir?”

“Bu sözde kuzenle aranızda ne gibi bir ilişki olduğunu henüz bilmiyorum; bundan bana hiç söz etmediniz,” dedi baron Valérie’nin söylediklerine aldırmadan. “Ama,

adam içeriye girdiğinde yüreğime bir bıçak saplandı sandım. Biraz kör gibi görünsem de, kör sayılmam. İkinizin gözlerinden okudum. O maymunun gözlerinden kıvılcıklar fışkırıyor, sizin üstünüze yağıyordu, bakışı ise... Ah! Siz bana hiç böyle bakmadınız, hiç! Bu giz, Valérie, elbet ortaya çıkacak... Kıskançlık duygusunu bana tatırarak tek kadın sizsiniz, dolayısıyla size söylediklerime şaşmayın... Ama üzerindeki bulut dağılmış olup da bana alçaklık gibi görünen başka bir giz var ki..."

"Devam edin, devam edin!"

"Şey... Crevel, şu et yığını, şu budalalık kumkuması sizi seviyor, siz de bu alığın iltifatlarını öyle hoş karşılıyorsunuz ki o da aşkını herkese açıkça göstermeye cesaret ediyor."

"Etti üç! Başkalarını görmüyor musunuz?" diye sordu Madam Marneffe.

"Belki başkaları da var, ha?" dedi baron.

"Mösyö Crevel beni seviyorsa, bu onun erkek olarak hakkıdır. Ben de onun bu tutkusunu hoş karşılıyorsam, bu da birçok şeyini eksik bıraktığınız bir yosmanın ya da bir kadının bileceği bir iştir... Bakın! Beni kusurlarımla sevin ya da bırakın. Bana özgürlüğümü geri verirsiniz, ne siz ne de Mösyö Crevel bir daha buraya gelirsiniz. Bende var olduğunu sandığınız o tatlı alışkanlıkları yitirmemek için kuzenimi yanıma alırım. Güle güle, baron Hulot!"

Madam Marneffe ayağa kalktı, ama baron onu kolundan tutup oturttu. Yaşlı adam Valérie'nin yerine başka birini bulamazdı, kadın onun için yaşamın zorunluluklarından daha zorunlu bir gereksinim olmuştu ve Valérie'nin sadakatsizliğinin en hafif kanıtını elde etmektense kuşku içinde kalmayı yeğledi.

"Sevgili Valérie," dedi, "acı çektiğimi görmüyor musun? Ben senden yalnızca kendini temize çıkarmayı istiyorum... Bana haklı nedenler göster..."

"Pekâlâ! Gidip beni aşağıda bekleyin, çünkü, sanırım, baldızının durumunun gerektirdiği çeşitli işlemler yapılırken burada bulunmak istemezsiniz."

Hulot yavaşça çekiliyordu.

"İhtiyar çapkın!" diye haykırdı Kuzin Bette, "çocuklarınız hakkında haber almak istemeyecek misiniz benden? Adeline için ne yapacaksınız? Öncelikle, biriktirdiğim paraları ona götürüyorum yarın."

"Bir erkek karısına hiç olmazsa has buğday ekmeği yedirmeli," dedi Madam Marneffe gülümseyerek.

Baron, kendisini Josépha kadar sert bir biçimde keyfince yönetmek isteyen Lisbeth'in bu konuşmasına gücenmeden tedirgin edici bir sorundan kurtulduğu için pek hoşnut olan biri gibi çekip gitti.

Kapı kilitlenir kilitlenmez Brezilyalı beklemekte olduğu banyodan çıktı. Gözleri dolu dolu olmuş gibi göründü, acınacak bir durumdaydı. Montès kuşkusuz her şeyi duymuştu.

19

**KADINLARIN YÜKSEK
KOMEDYASINDAN
MANZARALAR**

“Artık sevmiyorsun beni Henri! Görüyorum bunu,” dedi Madam Marneffe yüzünü mendiliyle kapatıp hüngür hüngür ağlamaya başlayarak.

Gerçek aşkın çılgılığıydı bu. Kadının umutsuzluk haykırışı o kadar inandırıcıdır ki tüm âşık erkeklerin yüreğinin dibindeki bağışlamayı koparıp alır, kadın gençse, güzel ve de giysisinin üst tarafından Havva kıyafetiyle çıkacakmış gibi dekolte ise.

“Peki, beni seviyorsanız, neden benim için her şeyden vazgeçmiyorsunuz?” diye sordu Brezilyalı.

Doğanın içinde doğmuş tüm insanlar gibi mantıklı olan bu Amerika yerlisi Valérie’nin beline sarılarak konuşmasına bıraktığı yerden yeniden başladı.

“Neden mi?” dedi Valérie, başını kaldırıp Henri’ye bakarak. Adamı sevgi dolu bir bakışla egemenliği altına almıştı. “Ama, yevrucuğum, ben evliyim. Üstelik Paris’teyiz, Amerika’nın bozkırlarında, pampalarında, ıssız topraklarında değiliz. Henri’ciğim, benim ilk ve tek aşkım, bak dinle beni. Savaş Bakanlığı’nda basit bir şef yardımcısı olan kocam büro şefi olmak ve Légion d’Honneur

nişanı almak istiyor. Hırsını engelleyebilir miyim? Oysa, ikimizi özgür bıraktığın aynı nedenle (yakında dört yıl olacak, anımsıyor musun, yaramaz çocuk?) şimdi Marneffe beni Mösyö Hulot'yla ilişkiye zorluyor. Bu iğrenç yöneticiden kurtulamıyorum; adam burun deliklerinin içinde solungaçları olan bir fok balığı gibi soluyor, altmış üç yaşında, genç kalmak isteyip üç yıldır on yaş daha yaşlandı, tiksiniyorum ondan, Marneffe büro şefi olup Légion d'Honneur nişanını da alır almaz, ertesi gün..."

"Kocanın eline ne geçecek o zaman?"

"Bin ekü."

"Ben bu parayı ona ömür boyu gelir olarak veririm," dedi Baron Montès, "Paris'ten ayrılıp gidelim..."

Kadınların kendilerine bağlılığından emin oldukları erkekleri küçümsediklerini belirten hoş bir dudak büküşleri vardır. "Nereye?" dedi Valérie de böyle dudak bükererek. "Paris mutlu yaşayabileceğimiz tek kent. Kendimizi bir çölde yalnız bulup da sana olan aşkımdan zayıfladığını görmeye dayanamam. Bu aşkı o derece önemsiyorum; dinle Henri, sen tüm dünyada sevdiğim tek erkeksin, bunu şu kaplan kafanın içine yaz."

Kadınlar kuzu haline getirdikleri erkekleri aslan olduklarına, demir gibi sağlam karakterleri bulunduğu her zaman inandırırılar.

"Şimdi beni iyi dinle: Mösyö Marneffe'in ancak beş yıllık ömrü kaldı. İliklerine kadar çürüdü artık; yılın on iki ayının yedisini çeşitli ilaçlar alarak, çeşitli bitkileri kaynatıp içerek, fanilalara bürünerek geçiriyor; kısacası, doktorun dediğine göre, Azrail'in tırpanı her an tepesine inebilir; sağlıklı bir insan için en hafif bir hastalık onun için ölümcül olabilir; kanı bozulmuş, hayatının özü kemirilmiş. Beş yıldır bir kez bile beni öpmesini istemedim, çünkü bu adam vebanın kendisi! Bir gün, ki o gün yakın, dul kalacağım, eh işte o zaman, şimdiden altmış bin frank

geliri olan bir adam beni istese, onun bir güzel metresi olsam, bak sana söyleyeyim, sen Hulot gibi yoksul, Marneffe gibi vebalı da olsan, beni bir de dövsen, koca olarak ben seni isterim, sevdiğim tek kişi olan seni, soyadını taşımak istediğim seni. Hem sana aşkımın güvencesi olarak ne göstermemi istersen göstermeye hazırım."

"Peki bu akşam..."

"Evet ama, Rio'lu çocuk, benim için Brezilya'nın balta girmemiş ormanlarından çıkıp gelmiş güzel jaguarım," dedi Valérie, onun elini alıp öperek ve onu okşayarak, "karın yapmak istediğin kadına biraz saygı göster bakalım... Karın olacak mıyım, Henri?"

"Evet," dedi tutkunun bu ölçüsüz gevezeliğine yenik düşen Brezilyalı.

Ve diz çöktü.

"Bak, Henri," dedi Valérie, onun ellerini tutup gözlerini gözlerinin ta içine dikerek, "dul kaldıktan bir yıl sonra, beni alacağına benim en iyi ve tek dostum, ablam Lisbeth'in yanında söz verir misin misin?"

"Söz."

"Bu yeterli değil! Annenin ruhu, büyük mutluluğu üzerine yemin et, Meryem Ana ve Katolik olarak beslediğin umutların üzerine yemin et!"

Valérie Brezilyalının sözünü tutacağını biliyordu, kendisi toplumun en pis batağına düşecek olsa da. Brezilyalı bu ciddi sözü burnunu neredeyse Valérie'nin ak gerdanına dayayarak ve ona baygın baygın bakarak verdi; sarhoştı, yirmi gün süren bir deniz yolculuğundan sonra sevdiği kadını yeniden görünce bir erkek nasıl sarhoş olursa o da öyle sarhoştı!

"Bak, şimdi için rahat etsin; Madam Marneffe'i geleceğin Barones Montéjanos'u olarak görüp ona bayağı saygı göster. Benim için bir metelik bile harcama, bunu sana yasaklıyorum. Burada ilk odada kal, küçük kanepede uyu,

buradan ne zaman çıkacağını ben gelip sana haber vereceğim... Yarın sabah, birlikte kahvaltı ederiz, sanki beni öğleyin görmeye gelmişsin gibi saat bire doğru ayrılırsın. Hiç kaygılanma, kapıcılar annem babam gibidirler, onlarla aram çok iyidir... Şimdi aşağıya inip çay yapacağım."

Lisbeth'e bir işaret yaptı; o da merdiven başına kadar onunla geldi. Orada Valérie evde kalmış kızın kulağına dedi ki: "Bu kara oğlan bir yıl erken geldi! Eğer senin öcünü Hortense'dan alamazsam ölürüm!"

"Sakin ol, benim sevgili küçük şeytanım," dedi evde kalmış kız onu alından öperek, "aşkla öç el ele verirlerse hiçbir zaman altta kalmazlar. Hortense beni yarın bekliyor. Sıkıntı içinde. Bin frank için Wenceslas bin kez öper seni."

Hulot, Valérie'den ayrılınca kapıcı odasına kadar inmiş ve ansızın Madam Olivier'nin karşısına dikilmişti.

"Madam Olivier?"

Bu buyurgan seslenişi duyan ve baronun bu sesleniş sırasında takındığı tavrı gören Madam Olivier odasından çıktı ve avluda baronun kendisini götürdüğü yere kadar gitti.

"Biliyorsunuz ki bir gün oğlunuzun noterlik edinmesini biri kolaylaştırabilirse, bu ben olacağım; şu sırada benim sayemde üçüncü derece noter kâtabi ve hukuk öğrenimini tamamlıyor."

"Evet, Baron Hazretleri; hem Baron Hazretleri bu konuda bizim minnettarlığımıza güvenebilir. Baron Hazretlerinin mutluluğu için dua etmediğim gün yok..."

"Bırak bu lafları da, kadıncağzım, kanut göster."

"Ne yapmak gerekiyor?" diye sordu Madam Olivier.

"Bu akşam şatafatlı arabasıyla biri geldi; tanıyor musunuz onu?"

Madam Olivier, Montès'i elbette tanıdı. Onu nasıl unutmuş olabilirdi ki? Doyenné Sokağı'nda, evden

sabahları çok erkenden her çıkışında eline beş frank sıkıştırıyordu. Baron, Mösyö Olivier'ye başvursaydı, belki her şeyi öğrenmiş olurdu. Ama Olivier uykudaydı. Toplumun aşağı tabakalarındaki insanlar içinde kadın, erkeğe üstün olduğu gibi, neredeyse her zaman yöneten de odur. Uzun süredir Madam Olivier iki velinimeti arasında bir çatışma çıkarsa ne yapacağına karar vermişti; ikisinden en güçlüsü olarak Madam Marneffe'i görüyordu.

"Tanıyor muyum onu?" dedi, "hayır, vallahi hayır, daha önce hiç görmedim!"

"Nasıl olur! Madam Marneffe Doyenné Sokağı'nda otururken kuzeni hiç onu görmeye gelmiyor muydu?"

"Oh! Kuzeni onun ha!" diye haykırdı Madam Olivier. "Belki gelmiştir, ama tanımadım onu dün akşam. Gelecek sefere iyice dikkat ederim..."

"Aşağıya inecek birazdan," dedi Hulot, Madam Olivier'nin hemen sözünü keserek.

"Ama gitti o," dedi her şeyi anlamış olan Madam Olivier. "Arabası burada yok."

"Gittiğini gördünüz mü?"

"Sizi şimdi nasıl görüyorsam, onu da öyle gördüm. 'Büyükelçiliğe!' dedi uşağına."

Kadının bu konuşma biçimi, verdiği güven baronun rahat bir soluk almasını sağladı; Madam Olivier'nin elini tutup sıkı.

"Teşekkür ederim, sevgili Madam Olivier," dedi, "ama daha bitmedi. Peki, ya Mösyö Crevel?"

"Mösyö Crevel mi? Ne demek istiyorsunuz? Anlamıyorum," dedi Madam Olivier.

"İyi dinleyin beni! Madam Marneffe'i seviyor."

"Olamaz! Baron Hazretleri, olamaz!" dedi ellerini kavuşturarak.

"Madam Marneffe'i seviyor!" diye yineledi çok buyurgan bir tonla baron. "Nasıl yürütüyorlar bu işi? Hiçbir şey

bilmiyorum bu konuda, ama bilmek istiyorum; bunu siz öğreneceksiniz. Bana bu gizli ilişkinin izlerini gösterirseniz, oğlunuz noter olur.”

“Baron Hazretleri, böyle kendi kendinizi yemeyin,” dedi Madam Olivier. “Madam sizi seviyor, hem yalnızca sizi; oda hizmetçisi de bunu iyi biliyor, aramızda sizin için dünyanın en mutlu adamı deriz, çünkü Madam’ın ne kadar değerli olduğunu biliyorsunuz. Ah! Ne mükemmel kadındır o... Her gün sabah saat onda kalkar, bir güzel kahvaltı eder, süslenmesi de bir saat sürer, sonra saat iki olur, o da herkesin gözü önünde Tuileries Parkı’nda gezintiye çıkar; her zaman saat dörtte döner, sizin geliş saatinizde... Ah! Kurulu bir saat gibidir. Oda hizmetçisinden hiçbir şeyi gizlemez. Reine de benden hiçbir şeyi gizlemez vallahi! Çünkü Reine’in gözü oğlumdan başkasını görmüyor; hep onun iyiliğini düşünür. Bakın, görüyorsunuz, Madam’ın Mösyö Crevel ile ilişkisi olsaydı, bunu bilirdik.”

Baron’un yüzü ıslı ıslıldı şimdi; bir denizkızı kadar aldatıcı ama yine bir denizkızı kadar da güzel ve sevimli, bu korkunç kibar fahişenin sevdiği tek erkek olduğu için mutluydu. Bu durumda Madam Marneffe’in odasına çıktı yeniden.

Crevel ile Marneffe ikinci bir piket oyunu partisine başlıyorlardı. Crevel kaybediyordu, tıpkı akli oyunda olmayan tüm insanlar gibi. Belediye Başkanı’nın dalgınlığının nedenini bilen Marneffe sıkılmadan bundan yararlanıyordu: Çekilecek kâğıtlara bakıyor, beğendiklerini alıp ötekileri bırakıyor, sonra rakibinin oyununu görüp ona göre kesin olarak oynuyordu. Fişin değeri bir franktı. Baron içeri girdiği sırada Belediye Başkanı’ndan otuz frank tırtıklamıştı.

“Ee, yalnız mısınız? Ötekiler nerede?” diye sordu baron kimseyi göremediği için şaşırarak.

“Senin neşeli halin herkesi kaçırdı!” dedi Crevel.

“Hayır,” dedi Marneffe, “karımın kuzeni geldiği için. Bu hanımefendiler ve beyefendiler Valérie ile Henri’nin üç yıllık bir ayrılıktan sonra birbirlerine söyleyecek herhalde epey sözü vardır diye düşünmüş olacaklar ki kibarca çekildiler... Ben burada olsaydım, onları bırakmazdım; ama yine de iyi etmezdim, çünkü Lisbeth’in rahatsızlığı her şeyi altüst etti; her zaman saat on buçuğa doğru çayı veren oydu.”

“Lisbeth gerçekten rahatsız mı?” diye sordu Crevel öfkeli öfkeli.

“Öyle dediler,” dedi Marneffe kadınlarla artık ilgisi kalmamış erkeklere özgü ahlaksızca bir kaygısızlıkla.

Belediye Başkanı duvar saatine bakmıştı. Bu hesaba göre baron Lisbeth’in yanında kırk dakika kalmış gibi görünüyordu. Hulot’nun neşeli hali Hector’u, Valérie’yi ve Lisbeth’i ciddi olarak suçluyordu.

“Az önce gördüm onu, çok acı çekiyor zavallı kız,” dedi baron.

“Başkalarının acı çekmesi demek sizi sevindiriyor, aziz dostum,” dedi Crevel sert bir tonla, “çünkü buraya yüzünüz neşeden ışıldayarak döndünüz! Yoksa Lisbeth ölüm tehlikesiyle mi karşı karşıya? Söylendiğine göre kızınıza ondan miras kalacakmış. Tümüyle değiştiniz, gittiğinizde yüzünüzde Venedikli Mağripli hali vardı, şimdi dönüşünüzde Saint-Preux¹ hali var! Madam Marneffe’in de yüzünü görmek isterim!”

“Ne demek istiyorsunuz?” diye sordu Mösyö Marneffe Crevel’e, oyun kâğıtlarını toplayıp onun önüne koyarken.

Kırk yedi yaşında çökmüş bu adamın ferî sönmüş gözleri canlandı, pörsük, soğuk yanaklarında soluk renkler

1 Shakespeare’in *Othello* oyunundaki kıskanç Venedikli Mağripli ile J.J. Rousseau’nun *Yeni Héloïse* adlı romanında mürebbi Saint-Preux’ye gönderme. (ç.n.)

belirdi, dişsiz ağzını yarı yarıya açtı; kararmış dudaklarının üstünde peynir gibi, tebeşir gibi beyaz, bir tür beyaz köpük görüldü. Bir düello söz konusu olsa, Crevel'in her şeyini kaybedeceği bu düelloda hiçbir şeyini kaybetmeyecek olan, canı pamuk ipliğine bağlı bu güçsüz adamım aşırı öfkesi Belediye Başkanı'nu çok korkuttu.

"Madam Marneffe'in yüzünü görmek isterim dedim," diye yanıt verdi Crevel, "çünkü şu sırada sizin yüzünüz çok çirkin. Vallahi öyle çirkinsiniz ki sevgili Marneffe..."

"Kabalık ettiğinizin farkında mısınız?"

"Kırk beş dakikada otuz frank kazanan bir insan bana hiç de güzel görünemez."

"Ah!" dedi şef yardımcısı, "siz beni on yedi yıl önce görecektiniz."

"Yakışıklıydınız, öyle mi?"

"Zaten işte beni bu mahvetti; sizin gibi olsaydım, Yüksek Meclis Üyesi de, Belediye Başkanı da olurdum."

"Evet," dedi Crevel gülümseyerek, "çok uğraş vermişsiniz, ama ticaret tanrısına tapınmakla para kazandıran iki metadan da kötüsünü, madarasını seçmişsiniz!"

Ve Crevel kahkahayı bastı. Marneffe namusu söz konusu ise kızarsa da, böyle bayağı, iğrenç şakaları iyi kaldırıyordu. Bunlar Crevel ile kendisi arasındaki konuşmaların sanki tuzu biberiydi.

"Havva Kızı bana pahalıya mal oluyor, bu doğru, ama, vallahi, kısa ve iyi olmalı bu iş, benim görüşüm bu."

"Ben uzun ve mutlu olmasını yeğlerim," dedi Crevel.

Madam Marneffe içeriye girdi, kocasının Crevel ve baronla kâğıt oynadığını gördü, salonda yalnızca üçü kalmıştı. Belediye Başkanı'nun yüzüne bakar bakmaz adamın kafasını karıştıran düşünceleri anlayıp kararını verdi.

"Marneffe! Kediciğim!" diyerek gelip kocasının omzuna dayandı, o güzel parmaklarıyla adamın çirkin kır saçlarını sıvazladı, düzeltti, ama başını örtmeyi başaramadı.

"Senin için artık çok geç oldu, gidip yatmalısın," dedi ardından. "Yarın sabah müshil alacaksın, doktor söyledi ya, hem Reine de saat yedide otlarla kaynatılmış et suyu içirecek sana. Yaşamak istiyorsan, bırak şu piket oyununu."

"Beşte bitirelim mi?" diye sordu Crevel.

"Pekâlâ. Zaten ben ikideyim," dedi Marneffe.

"Ne kadar sürer bu?" diye sordu Valérie.

"On dakika," dedi Marneffe.

"Saat on bir oldu," dedi Valérie, "bakın, Mösyö Crevel, gerçekten kocamı öldürmek istiyorsunuz sanki. Elinizi çabuk tutun bari."

İki anlama gelen bu tepkiye Crevel, Hulot gibi Marneffe de güldü. Valérie çene çalmak üzere Hector'cuğunun yanına gitti.

"Şimdi çık, sevgilim," dedi Valérie Hector'un kulağına eğilerek, "git Vanneau Sokağı'nda dolaş, Crevel'in çıktığını görünce dönüp gelirsın."

"Daireden çıkıp yeniden içeriye girer, banyodan senin yatak odana geçerim. Böylesi bence daha iyi. Reine'e bana kapıyı açmasını söyleyebilirsin."

"Reine yukarıda Lisbeth'in yanında."

"Peki öyleyse, Lisbeth'in yanına çıksam?"

Valérie için tümü de tehlikeliydi. Crevel ile arasında bir tartışma çıkacağını öngörerek, Hulot'yu odasında istemiyordu, Hulot burada her şeyi duyabilirdi. Brezilyalı da Lisbeth'in yanındaydı.

"Vallahi, siz erkekler yok musunuz, bir hayale kapıldınız mı, evleri ateşe verirsiniz içeriye girmek için. Lisbeth sizi kabul edecek durumda değil. Sokakta nezleye yakalanmaktan mı korkuyorsunuz ha! Hadi gidin... Yoksa güle güle!"

"Hoşça kalın beyler!" dedi baron yüksek sesle.

Yaşlılığı anıştırılıp onuru kırılan Hulot sokakta sevgiliyle buluşma saatini bekleyen bir delikanlı gibi davranabildiğini göstermek istedi ve dışarıya çıktı.

Marneffe karısına “iyi geceler” dedi ve açıkça bir sevgi gösterisiyle onun ellerini tuttu. Valérie de anlamlı bir biçimde kocasının elini sıktı; bu el sıkma “Şu Crevel’den beni kurtar” demeye geliyordu.

“İyi geceler, Crevel,” dedi Marneffe bunun üzerine, “umarım Valérie ile uzun süre kalmazsınız. Ah! Kıskanıyorum... Geç uyandım, ama sardı beni... Gelip bakacağım gittiniz mi diye.”

“Konuşacak işlerimiz var, ama çok kalmayacağım,” dedi Crevel.

“Yavaş konuşun! Kastınız mı var bana?” dedi Valérie, kendini beğenmişliğe hor görme de karışmış gibi bir tavırla Crevel’e bakarak.

Bu kurumlu bakışla karşılaşan Crevel yeniden alçakgönüllü oldu, boyun eğdi.

“Şu Brezilyalı...”

Valérie’nin dik dik ve küçümseyici bakışından ürken Crevel durdu.

“E, sonra?” dedi Valérie.

“Şu kuzen...”

“O benim kuzenim falan değil,” dedi Valérie devam ederek. “Herkesin önünde, hatta Mösyö Marneffe’in önünde kuzenim diyorum. Sevgilim olsa da, buna karşısız tek kelime söylemeyeceksiniz. Bir adamdan öç almak için bir kadını satın alan bir esnaf bence bu kadını aşkıyla satın alan bir adamdan aşağıdır. Siz bana tutkun değildiniz, beni Mösyö Hulot’nun metresi olarak gördünüz, beni düşmanını öldürmek için tabanca satın alır gibi satın aldınız. Açtım, kabul ettim!”

“Pazarlığa uymadınız,” dedi yeniden tacir kesilen Crevel.

“Ah! Baron Hulot’nun bilmesini ister misiniz Josépha’yı elinizden aldı diye öç almak için onun elinden metresini aldığınızı? Sizin alçaklığınızı bana kanıtlayacak

daha iyi bir şey yok. Bir kadını sevdiğinizi söylüyorsunuz, ona bir düşmüş gibi davranıyorsunuz, sonra da onun namusunu lekelemek istiyorsunuz, öyle mi ha? Bakın, azizim, haklısınız: Bu kadın iğrençliğini gösterecek kadar cesaret sahibi; oysa ben ikiyüzlünün biriyim, meydan dayağı çekilmeli bana. Ne yazık! Josépha yeteneği ile, serveti ile savunuyor kendini. Benim tek savunma aracım namusluluğum; ben hâlâ namuslu, erdemli bir kadınum. Ama bir sorun çıkarırsanız, ne yaparım ben? Servetim olsaydı, hadi neyse! Oysa bugün en çok on beş bin frank gelirim var, öyle değil mi?"

"Çok daha fazla!" dedi Crevel; "iki aydır Orléans Demiryolu Şirketi'ndeki tahvillerinizin tutarını iki katına çıkardım."

"İyi ama Paris'te saygınlık elli bin frank gelikle başlar, mevkiimi kaybedersem, bunun parasını siz verecek değilsiniz. Ne istiyordum ben? Marneffe'in büro şefi olarak atanmasını; o zaman altı bin frank maaşı olacak; yirmi yedi yıllık hizmeti var, üç yıl sonra bin beş yüz frank dul maaşı alacağım, ölürse. Benden bunca iyilik gördünüz, sizi mutluluğa boğdum, beklemesini bilmiyorsunuz. Bu da sevmek ha!" diye haykırdı.

"Bu işe bir hesapla başladımsa da," dedi Crevel, "o günden başlayarak sizin sadık bir köpeğiniz oldum. Yüreğimi ayaklarınızın altına alıyorsunuz, beni eziyorsunuz, beni serseme çeviriyorsunuz, ama ben sizi şimdiye kadar hiç sevmediğim kadar seviyorum, Valérie, sizi Célestine'i sevdiğim kadar seviyorum! Sizin için her şeyi yapabilirim... Bakın! Dauphin Sokağı'na haftada iki kez geleceğinize üç kez gelin."

"Yalnızca bu kadar ha! Gençleşiyorsunuz dostum..."

Crevel bu küstahlığa tepki göstermeden dedi ki: "İzin verin de Hulot'yu kovayım, onurunu kırayım, sizin başınızdan savayım; o Brezilyalıyı artık kabul etmeyin;

tümüyle bana ait olun, pişman olmazsınız. Önce devlet tahvilleri alıp, sizin için sekiz bin franklık bir gelir, ömür boyu bir gelir sağlayacağım; bunları da bana beş yıl sadık kalırsanız, ancak o zaman size devredeceğim.”

“Hep pazarlık, pazarlık!” dedi Valérie, “şu burjuvalar vermesini hiçbir zaman öğrenemeyecekler! Gelir sağlayan tahvillerle aşk bağları kurup bu bağları sürdürmek istiyorsunuz, öyle değil mi ha? Ah! Seni gidi esnaf, merhemci! Her şeye bir fiyat koyuyorsun! Hector bana Hérrouville Dükü’nün Josépha’ya bir şekerli külâhı içinde otuz bin franklık tahvil getirdiğini söyledi! Ben Josépha’dan altı kat daha fazla ederim. Ah! Sevmek ha! (Uzun saç lülelerini yeniden kıvrıp aynada kendine bakmaya gitti.) Henri beni seviyor, gözlerimdeki bir işarete bakıp sizi bir sinek gibi ezerek öldürür! Hulot da beni seviyor, benim için karısını aç susuz bırakıyor. Haydi, siz iyi bir aile babası olun, dostum. Ah! Servetinizin dışında üç yüz bin frangınız var hovardalık etmeniz için, bir hazine kısacası, aklınız da hep bu parayı artırmakta.”

“Senin için, Valérie, çünkü yarısını sana veriyorum!” dedi Crevel diz çökerek.

“Siz burada mısınız hâlâ ha!” diye bağırdı o iğrenç Marneffe; üstünde robdöşambri vardı. “Ne yapıyorsunuz?” diye sordu.

“Biraz önce bana onurumu kırıcı bir teklifte bulundu da, şekerim, onun için özür diliyor. Benden bir şey elde edemeyince, beyefendi beni parayla satın almaya kalkıştı.”

Crevel, tiyatrodaki olduğu gibi, gizli bir kapak açılınca da mahzene insin isterdi.

“Kalkın ayağa, sevgili dostum Crevel,” dedi gülümseyerek Marneffe. “Gülünç oluyorsunuz. Valérie’nin halinden anladığıma göre, benim için tehlikeli bir durum yok.”

“Sen git yat, rahat rahat uyumaya bak,” dedi Madam Marneffe.

“Kurnaz kadın,” diye düşünüyordu Crevel, “tapılacak kadın! Beni kurtardı!”

Marneffe çekilir çekilmez Belediye Başkanı Valérie’nin ellerini tutup öptü üstlerine birkaç damla gözyaşı bırakarak.

“Her şeyim sana feda olsun!” dedi.

“İşte sevmek buna denir,” dedi Valérie Crevel’in kulağına eğilerek. “Eh, sevginin karşılığı da sevgi olur. Hulot aşağıda, sokakta. Bu zavallı ihtiyar buraya gelmek için yatak odamın penceresine bir mum koymamı bekliyor. Yalnızca sizi sevdiğimi söyleyebilirsiniz ona; kesinlikle size inanmak istemeyecektir, onu Dauphin Sokağı’ndaki eve götürün, ona kanıtlar gösterin, bunaltın onu. Size izin veriyorum, size emrediyorum. Bu fok balığı canımı sıkıyor, sinirime dokunuyor. Tüm gece boyunca orada tutun onu, hafif ateşte, yavaş yavaş öldürün onu, Josépha’yı elinizden almasının öcünü alın. Hulot belki ölecektir, ama böylece karısını ve çocuklarını korkunç bir iflastan kurtarmış oluruz. Madam Hulot geçinmek için çalışmaya başlamış!”

“Ah! Zavallı kadın! Vallahi, korkunç bir şey bu!” diye haykırdı Crevel. Doğal duyguları canlanmıştı.

“Beni seviyorsan, Célestin,” dedi yavaşça Crevel’in kulağına dudaklarını dokundurarak, “onu alıkoy yoksa mahvolacağım. Marneffe kuşkulandı, Hector’da araba kapısının anahtarı var, gelmeyi düşünüyor!”

Célestin Crevel Madam Marneffe’e sarıldı ve sevincinden uçarak dışarıya çıktı; Valérie onu sevgiyle merdiven başına kadar geçirdi; sonra büyülenmiş gibi, birinci kata indi, merdivenin alt başına gitti.

“Valérie’ciğim! Çık yukarı, kapıcıların yanında dile düşme...Haydi hayatım, servetim, her şeyim senin... Geri dön, düşesim!” dedi Crevel.

“Madam Olivier!” diye hafifçe seslendi Valérie, kapı kapanınca.

"A! Madam, siz buradasınız ha!" dedi Madam Olivier şaşırarak.

"Dış kapıyı aşağıdan, yukarıdan sürgüleyin, kimseyi de içeriye almayın."

"Baş üstüne, madam."

Kapı sürgülendikten sonra Madam Olivier gelip baronun kendisine karşı ahlaksızca davranıp ağzından laf almaya kalkıştığını anlattı.

"Çok iyi yapmışsınız, Olivier'ciğim; ama bundan yarın söz ederiz," dedi Valérie.

Valérie ok gibi fırlayıp üçüncü kata ulaştı; Lisbeth'in kapısına üç kez hafif hafif vurdu, kendi odasına döndü; Matmazel Reine'e bazı buyruklar verdi; çünkü bir kadın Brezilya'dan gelen bir Montès'i fırsat düşmüşken hiç kaçırır mı!

20

MESLEKTAŞLARIN BÜYÜK DERNEĞİNDEN İKİ MESLEKTAŞ

“Yok, vallahi! Böyle sevmesini ancak kibar kadınlar bilebilir!” diyordu Crevel kendi kendine. “Merdiveni bakışlarıyla aydınlatarak inerken, gözüm hep ondaydı! Josépha ile hiç ilgisi yok!.. Josépha, *tapon karı!*” diye bağırdı eski gezginci satıcı. “Ne dedim? *Tapon...* Tanrım! Bu sözcüğü bir gün Tuileries’de de ağzımdan kaçırabilirim... Yok, Valérie beni adam etmezse, hiçbir şey olamam... Ben ki büyük adam gibi görünmeye can atıyorum... Ah! Ne kadın o! Bana soğuk soğuk bir baktı mı, karın ağrım tutmuş gibi kıvranıyorum... O ne zarafet! Ne zekâ! Josépha beni hiçbir zaman böyle heyecanlandırmadı. Hem o ne eşi bulunmaz yüksek nitelikler! Ah! İşte adamım.”

Babylone Sokağı’nın zifiri karanlığı içinde o iriyarı Hulot’yu fark etmişti. Hulot biraz kamburunu çıkarmış, yapılmakta olan bir evin tahta perdeleri boyunca kayar gibi ilerliyordu. Crevel ona doğru gitti.

“Günaydın, baron, günaydın çünkü vakit geceyarısını geçti, dostum! Ne halt ediyorsunuz burada? İnce ince çiseleyen bu güzel yağmurun altında geziniyorsunuz demek. Biz yaştakiler için, tehlikelidir bu. Size iyi bir öğüt

vermemi ister misiniz? İkimiz de evlerimize dönelim; çünkü, laf aramızda, pencerede ışık göremeyeceksiniz.”

Bu son sözü duyan baron altmış üç yaşında olduğunu ve paltosunun ıslandığını hissetti.

“Kim söyleyebildi bunu size?” diye sordu.

“Valérie! Canım, *bizim* Valérie’miz, ama şimdi yalnızca *benim* Valérie’m olmak isteyen Valérie. Fit olduk, baron. İstersen bir parti daha oynarız. Kızamazsınız, biliyorsunuz ki benim de her zaman intikam hakkım vardı. Josépha’yı elimden almak için üç ay uğraştınız; oysa ben Valérie’yi sizin elinizden... Kapatalım bu konuyu,” dedi Crevel. “Şimdi onun yalnızca benim olmasını istiyorum. Ama yine de dost kalırız sizinle.”

“Crevel, şakayı bırak,” dedi baron öfkeden boğuk çıkan sesiyle. “Bu bir ölüm kalım sorunu.”

“Ya! Böyle mi diyorsunuz buna? Baron, Hortense’in düğün günü şöyle dediğinizi anımsamıyorsunuz herhalde: ‘Bizim gibi gençlik taslayan yaşlı başlı iki insan bir eksik etek yüzünden darılır mı hiç? Bunu basit insanlar yapar, kıytırık insanlar.’ Biz, tamam, Régence dönemi insanlarıyız, dizlere kadar inen o kemerli mavi ceketler, Pompadour, on sekizinci yüzyıl, Mareşal de Richlieu’dan yana, Rocaille’dan yana en çok ne varsa bizde; hem, izninizle şunu da söyleyelim, Tehlikeli İlişkiler¹’den yana!”

Crevel edebiyat yaparak söylediği bu süslü sözleri daha uzun süre üst üste yığabilirdi; baron sağırılığı yeni başlamış sağırılar gibi dinliyordu. Havagazı ışığında düşmanının yüzünün bembeyaz kesildiğini görünce Crevel durdu. Madam Olivier’nin açıklamasından, Valérie’nin o son bakışından sonra bu, baron için beklenmedik bir felaketti.

“Tanrım! Paris’te başka kadın mı yok!” diye bağırdı baron sonunda.

1 Fransız yazar Pierre Choderlos de Laclos’un ünlü romanına gönderme. (ç.n.)

“Sen elimden Josépha’yı aldığında ben de sana aynı şeyi söylemiştim,” dedi Crevel.

“Bakın, Crevel, olanaksız bu... Kanıtlayın bunu bana! İçeriye girmek için benim gibi senin de anahtarın var mı?”

Evin önüne geldiklerinde baron anahtarı çıkarıp kilide soktu, ama kapı kımıldamıyordu; boşuna sarsmıştı kapıyı.

“Gece vakti gürültü yapmayın,” dedi Crevel sakin sakin. “Bakın, baron, ben de sizinkilerden çok daha güzel anahtarlar var.”

“Kanıt gösterin! Kanıt gösterin!” diye yineledi baron, insanı çıldırtacak derecede bir acının verdiği öfke içinde.

“Gelin, göstereceğim,” dedi Crevel.

Ve Valérie’den aldığı talimat gereği, baronu Hillerin-Bertin Sokağı’ndan rıhtıma doğru götürdü. Bahtsız baron, bir gün sonra iflas ettiklerini ilan etmeye gidecek tacirler gibi yürüyordu. Valérie’nin yüreğinin derinliklerinde gizlenmiş ahlaksızlığın nedenleri hakkında bir sürü tahmin yürütüyor ve kendisini bir aldatmanın kurbanı olarak görüyordu. Pont Royal üzerinden geçerlerken, yaşamını öylesine boş, öylesine tükenmiş, parasal sorunlarla öylesine karmakarışık olmuş gördü ki Crevel’i nehre atmak, arkasından da kendisi atlamak gibi kötü bir düşünceye kapılmak üzereydi.

O günlerde henüz genişletilmemiş olan Dauphin Sokağı’na geldiklerinde, Crevel değişik bir kapının önünde durdu. Bu kapı siyah ve beyaz taş döşeli uzun bir koridora açılıyor, koridorun sonunda bir merdiven ve bir kapıcı odası bulunuyordu; bu oda da Paris’te pek çok görüldüğü gibi küçük bir iç avludan aydınlanıyordu. Bitişikteki evle ortak olan bu avlu eşit olmayan bir şekilde ikiye bölünmüş olmakla tuhaf bir özellik gösteriyordu. Crevel’in sahibi olduğu bu küçük evin komşu arsa üzerinde damı camlı bir eklentisi vardı; bu yapı kapıcı odası ile merdivenin arkasında kaldığından hiç görünmüyordu;

evi yükseltmek yasak olduğundan bu eklenti yapılmıştı.

Burası, ki Paris'te bunun gibi çok yer vardır, sokak üstündeki iki dükkândan biri için uzun süre depo, ardiye ve mutfak olarak kullanılmıştı. Crevel zemin kattaki üç odayı ana yapıdan ayırmuş, Grindot da bunları kullanışlı küçük bir ev haline getirmişti. İçeriye iki yerden giriliyordu: Bir mobilyacı dükkânından ve bir kapıdan. Mobilyacı dükkânını Crevel ucuza ve aylık olarak kiralamıştı, mobilyacıyı boşboğazlık ederse cezalandırmak için kirayı aydan aya alıyordu. Kapı ise, koridorda neredeyse hiç görülmeyecek şekilde oldukça ustaca gizlenmişti. Bir yemek odası, bir salon ve bir yatak odasından oluşan ve kısmen komşudan, kısmen de Crevel'in evinden ışık alan bu küçük daire böylece kolay bulunamaz bir yerdi. Kelepir eşya satan o mobilyacıdan başka, kiracıların bu küçük cennetin varlığından haberleri yoktu. Crevel'e suç ortaklığı yapmak üzere para alan kapıcı kadın çok iyi bir aşçıydı. Belediye Başkanı dolayısıyla bu kullanışlı küçük evine gecenin her saatinde gözetlenmekten korkmadan girip çıkabiliyordu. Alışverişe çıkmış Parisli kadınlar gibi giyimli bir kadın gündüzün Crevel'n evine, cebinde anahtar, çekinmeden girebiliyor; kelepir eşyalara bakıyor, pazarlık yapıyor, dükkâna giriyor, birine rastlayacak olursa, en ufak bir kuşku uyandırmadan buradan çıkıyordu.

Crevel küçük odada şamdanları yakınca, baron odanın gözler önüne serilen zarif ve sevimli gösterişi karşısında şaşırdı. Eski itriyatçı Grindot'ya her türlü yetkiyi vermiş, bu yaşlı mimar da Pompidou stilinde bir yenilik yaratarak kendini göstermiş, ama bu iş altmış bin franga patlamıştı. Crevel Grindot'ya şöyle demişti: "Bir düşes bile içeriye girince şaşırsın istiyorum." İçinde Havva'sına, kibar tabaka kadınına, Valérie'sine ve düşesine sahip olmak için burasının Paris'te en güzel cennet gibi bir yer olmasını istemişti.

“İki yatak var,” dedi Crevel Hulot’ya bir dolabın çekmecesini çeker gibi çekilince içinden yatak çıkan bir divanı göstererek. “İşte biri. Öteki, odada. Böylece ikimiz geceyi burada geçirebiliriz.”

“Siz karut göstermeye bakın!” dedi baron.

Crevel bir şamdan alıp dostunu yatak odasına götürdü; burada iki kişilik bir kanepenin üstünde Hulot Valérie’nin çok güzel bir sabahlığını gördü; Valérie bu sabahlığı önce Vanneau Sokağı’ndaki evde övünerek giymiş, sonra Crevel’in bu küçük evinde giymeye başlamıştı. Belediye Başkanı kakmalı küçük güzel bir dolabın gizli yerini oynatıp açtı ve içini karıştırarak bir mektubu aldı ve barona uzattı.

“Al, oku.”

Baron kurşunkalemle yazılmış bu kısa mektubu okudu:

Boşuna bekledim seni, kart cimri! Benim gibi bir kadın eski bir ıtriyaçıyı hiçbir zaman beklemez. Ne yemek ısmarlanmıştı ne de sigara. Bunu sana ödeteceğim.

“Onun yazısı, değil mi?”

“Tanrım!” dedi Hulot bitkin durumda, bir iskemleye çökerek. “Kullandığı her şeyi tanudım; işte başlıkları, terlikleri. Garip! Peki, ne zamandan beri...”

Crevel “anladım” der gibi bir işaret yaparak gidip kakmalı o küçük dolaptan bir tomar kâğıt çıkardı.

“Bak, dostum! Müteahhitlere 1838’de ödeme yaptım. Ekimde, iki ay önce, bu küçük şirin evi ilk kez kullanmaya başladık.”

Baron başını önüne eğdi.

“Peki, nasıl beceriyorsunuz bu işi? Çünkü onun saati saatine vaktini nasıl, nerede geçirdiğini biliyorum.”

“E, Tuileries Bahçesi’ndeki gezintiler var ya,” dedi Crevel, ellerini ovuşturup ağzı kulaklarına vararak.

“Ne olmuş yani?” dedi Hulot. Afallamıştı.

“Senin o sözde metresin Tuileries Bahçesi’ne geliyor, hani orada saat birden dörde kadar geziniyor, öyle kabul ediliyor ya... ama şıppadak, iki adımda burada. Molière’i bilirsin. Bak, baron. Senin kitabında hayali hiçbir şey yok.”

Hulot, artık hiçbir şeyden kuşkusu kalmadığı için, karamsar durumda, öylece sessiz kaldı. Felaketler güçlü ve zeki insanları felsefeye sürükler. Baron geceleyin ormanda yolunu arayan bir adam gibiydi. Crevel, bu iç karartıcı sessizlik, bu çökmüş yüzdeki değişiklik karşısında çok kaygılandı. İş ortağının ölmesini istemezdi.

“Söyledim sana, dostum, şimdi fitiz; bir el daha oynayalım... İster misin ha? Usta olan kazansın!”

“Neden,” dedi Hulot kendi kendine, “on kadın üzerinden hiç olmazsa yedisinin ahlakı bozuk?”

Baron bu soruna çözüm bulamayacak kadar şaşkınlık içindeydi. Güzellik insanoğlunun en büyük gücüdür. Karşı ağırlığı, engeli olmayan, kendi başına buyruk her türlü güç aşırılığa, çılgınlığa sürükler. Keyfilik gücün çılgınlığıdır. Kadında keyfilik ise, kapristir.

“Şikâyet edecek halin yok senin, arkadaşım. Kadınların en güzeline sahipsin; hem namuslu da.”

“Ettiğimi buldum,” dedi Hulot kendi kendine, “karımın değerini bilemedim, on acı çektiriyorum, o bir melek! Ey benim zavallı Adeline’im, öcünü iyi aldılar! Acı çekiyor, tek başına, sesi sedası çıkmıyor, tapınmaya değer bir kadın, aşkıma da değer, oysa ben... çünkü o hâlâ çok güzel, akça pakça ve yeniden genç kız gibi oldu... Şu Valérie’den daha iğrenç, daha alçak, daha şirret bir kadın hiç görülmüş müdür?”

“Rezilin biri, Châtelet Meydanı’nda kırbaçlanacak namussuzun biri bu kadın; ama sevgili Canillac¹, biz her ne

1 Philippe, Canillac Markisi (1669-1725), Kral Naibi Philippe d’Orléans’ın hovardalık arkadaşına gönderme. (ç.n.)

kadar o mavi ceketliler, Mareşal de Richelieu, Trumeau, Pompadour, du Barry gibileri gibi, XVIII. yüzyılda her şeyi yaşamış hovarda insanları, ama artık emrimizde polis müdürü falan yok."

"İnsan kendini nasıl sevdirmeli ki?" diye soruyordu Hulot kendi kendine; Crevel'i dinlemiyordu.

"Kendimizi sevdirmek istememiz de budalalık, dostum," dedi Crevel, "bize katlanılmasını isteyebiliriz ancak, çünkü Madam Marneffe Josépha'dan yüz kez daha düzenbaz."

"Hem de açgözlü! Bana yüz doksan iki bin franga mal oluyor!" diye haykırdı Hulot.

"Peki, şu kadar santimi de yok mu?" diye maliyeciymiş gibi küstahça sordu Crevel, bu miktarı çok az bularak.

"Onu sevmediğin bayağı belli," dedi baron, üzüntülü bir halle.

"Bıktım artık," dedi Crevel, "çünkü üç yüz bin franktan fazla borçlu bana."

"Nerede bu para? Nereye gitti bu paralar?" diye sordu baron başını ellerinin arasına alarak.

"Hani beş para etmez bir yosmayı kullanmak için harcayacakları parayı bölüşen gençler vardır ya, biz de sizinle öyle anlaşsak, Valérie bize çok daha ucuza mal olurdu."

"Bu da bir düşünce!" dedi baron, "ama yine de bizi aldatırdı, çünkü, babacığım, şu Brezilyalıya ne diyorsun?"

"Ah! Kurnaz tilkim, haklısın; kandırdılar bizi... Şirket ortağı bunlar sanki!" dedi Crevel. "Tüm bu kadınlar komandit şirket ortağı!"

"Demek sana o söz etti pencereye ışık koyma işinden?"

"Babacığım," dedi Crevel, ciddi bir tavır takınarak, "*tongaya düşürüldük!* Valérie bir... Seni burada alıkoymamı istedi. Şimdi anlıyorum... O Brezilyalı yanımda... Ah! Vazgeçiyorum ondan, çünkü ellerinden tutsanız, sizi ayaklarıyla aldatmanın bir yolunu bulacaktır! Bakın, ah-laksız, düzenbaz bir kadın!"

“Orospudan da aşağılık,” dedi baron. “Josépha, Jenny Candine bizi aldatmakta haklıydılar, çünkü güzelliklerini satarak geçiniyorlardı!”

“Ama o yok mu! Azizelik, namusluluk taslayan o yok mu!” dedi Crevel. “Bak, Hulot, sen karına dön. Çünkü işlerin iyi gitmiyor. Küçük bir tefeciye imzaladığın kimi borç senetlerinden söz ediliyor son günlerde; bu adam özellikle yosmalara borç verirmiş; Vauvinet adında biri. Bana gelince, kadınlardan yakamı kurtardım, uygun şekilde. Zaten bizim yaşımızda bu cadalozlar nemize gerek, öyle değil mi? Hem bunlar, açık söyleyeyim, bizi aldatmadan edemezler. Bak, senin saçların ağarmış, dişlerin takma, baron. Benim de halime bak, tam bir pinponum. Artık para biriktirmeye başlayacağım. Para insanı hiç aldatmaz. Hazine yatırım için altı ayda bir herkese açık olsa da, hiç olmazsa faiz veriyor; ama bu kadın pahalıya mal oluyor... Meslektaşım, Gubetta¹, eski suç ortağım, seninle şöyle *parlak*, yok yok, kalenderce bir durumu kabullenebilirim; ama bir Brezilyalı ki... Adam belki de ülkesinden şüpheli besin maddeleri, sömürge malları getiriyor.”

“Kadın anlaşılmaz bir yaratıktır.”

“Bak,” dedi Crevel, “açıklayayım: Bizler yaşlıyız, Brezilyalı ise genç ve yakışıklı.”

“Evet, doğru,” dedi Hulot, “itiraf ediyorum, yaşılanıyoruz. Ama dostum, bu güzel yaratıkları soyunurken, saçlarını kıvırırken, saçlarına kıvırtmak için kâğıt sardıkları sırada parmaklarının arasından bize gülümseyerek kurnazca bakarken görmekten nasıl vazgeçebiliriz? Tüm o cilveleri yaparken, yalan söylerken, yeterince sevilmediklerini söylerken, bizim işten bitkin düştüğümüzü görüp yine de bizi eğlendirirken görmekten nasıl vazgeçebiliriz?”

1 Fransız yazar Victor Hugo'nun *Lucrèce Borgia* adlı oyununda casus Gubetta'ya gönderme. (ç.n.)

“Bak, vallahi, yaşamın tek en hoş yanı da bu ya,” diye bağırdı Crevel. “Ah! Tutun ki sevimli bir yüz size gülüm-süyor ve şöyle deniyor size: ‘Şekerim, biliyor musun ne kadar hoşsun! Ben kuşkusuz keçi sakallı o delikanlılara, sigara içen ve uşaklar gibi kaba o rezil heriflere tutulan kadınlardan değilim! Gençlik bunları küstah yapıyor!.. Kısacası, bunlar gelip size ‘Merhaba’ der ve çekip gi-derler... Sen benim kendimi beğendirmeye çalıştığımı sanıyorsun, ama ben bu veletlere ellilik erkekleri tercih ederim. Bu erkekler uzun süre sizinle birlikte olurlar, sa-dıktırlar, kadının kolay bulunmadığını bilirler, bize değer verirler... İşte bunun için seviyorum seni, koca çapkın!..’ Böyle içlerini dökerken de cilve yaparlar, kırılıp dökülür-ler... Ah! Uydurmadır tüm bunlar, tıpkı belediyelerin et-kinlik programları gibi.”

“Yalan çoğu zaman gerçekten daha çok değer kaza-nır,” dedi Hulot, Crevel’in Valérie’yi taklit ederken yüz hareketleriyle gösterdiği kimi o hoş sahneleri anımsamış-tı. Devam etti: “Yalanı işlemek, tiyatro kıyafetleri gibi pul-larla süslemek zorundasınızdır.”

“En sonunda da bu yalancı kadınları elde ederiz!” dedi sert bir biçimde Crevel.

“Valérie bir peridir,” diye bağırdı baron, “yaşlı bir ada-mı genç bir adama dönüştürür.”

“Ah!” dedi Crevel, “yılan balığı gibidir o, ellerinizin arasından kayıverir; ama yılan balıklarının en güzelidir... Şeker gibi beyaz ve tatlıdır!.. Arnal¹ gibi de komiktir. Ne buluşları da vardır! Ah!”

“A, evet, çok akıllıdır!” diye bağırdı baron. Artık karı-sını düşünmüyordu

İki yoldaş dünyanın en iyi arkadaşı olarak yattı. İkisi de Valérie’nin niteliklerini, ses tonlarını, kedi gibi yaltaklan-malarını, jestlerini, hareketlerini, komikliklerini, ruhunun

1 Etienne Arnal, ünlü Fransız komedi oyuncusu (1794-1872). (ç.n.)

ve yüreğinin yaptığı atılışları teker teker anımsıyorlardı şimdi; çünkü nasıl şarkıcılar bir havayı bir gün, başka bir güne kıyasla daha iyi söylerlerse, bu aşk sanatçısı kadının da onlar gibi insanı hayran bırakarak coştuğu günler oluyordu. İki kafadar cehennem ateşleriyle aydınlanan kışkırtıcı ve şeytanca anılarla oyalanarak uykuya daldı.

Ertesi gün saat dokuzda Hulot Bakanlık'a gideceğini söyledi, Crevel'in de köyde işi vardı. Birlikte dışarıya çıktılar, Crevel elini uzatarak barona şöyle dedi: "Dargın değiliz, değil mi? Çünkü artık biz, ikimiz de, Madam Marneffe'i aklımızdan çıkardık."

"Oh! Bu iş bitti!" dedi Hulot sanki bir tiksinnmeyi belirtir gibi.

Saat on buçukta Crevel Madam Marneffe'in evinin merdivenlerinden yukarı dörder dörder çıkıyordu. Bu aşağılık yarattığı, bu hayran olunası baş döndürücü kadını, üstünde dünyanın en şık sabahlığı, baron Henri Montès de Montéjanos ve Lisbeth ile birlikte güzel bir kahvaltı ederken buldu. Crevel, Brezilyalıyı görünce sarsılmış olmasına karşın, Madam Marneffe'den baş başa konuşmak için iki dakika istedi. Valérie, Crevel ile salona geçti.

"Valérie, meleğim," dedi âşık Crevel, "Mösyö Marneffe'in pek az ömrü kaldı. Bana bağlı kalırsan, o öldüğünde evleniriz. Bunu düşün. Seni Hulot'dan kurtardım... Öyleyse, bu Brezilyalı bir Paris Belediye Başkanı'na, senin uğruna daha yüksek mevkilere geçmek isteyen ve zaten, seksen ve daha kaç bin frank geliri olan bir adama değer mi, düşün taşın."

"Düşünürüz," dedi Valérie. "Saat ikide Dauphin Sokağı'ndaki evde olacağım; orada konuşuruz; ama aklını başına topla! Bana dün söz verdiğin gibi, o para havalesi işini de unutma."

Valérie, arkasında Crevel, yemek odasına döndü. Crevel Valérie'ye tek başına sahip olmanın yolunu bulduğu

için övünüyordu; ama Hulot'yu fark etti; Hulot da, o kısa süren görüşme sırasında, aynı amaçla oraya gelmişti. Baron, Crevel gibi baş başa konuşmak istedi. Madam Marneffe ayağa kalktı, Brezilyalıya sanki: "Bunlar aklını kaçırmış! Seni görmüyorlar mı ha?" demek istermiş gibi gülümseyerek yeniden salona geçti.

"Valérie," dedi baron, "yavrum, bu kuzen Amerikalı bir kuzen."

"Of! Yeter!" diye bağırdı Valérie, baronun sözünü keserek. "Marneffe bugüne kadar kocam olmadı, bundan sonra da olmayacak, olamaz da. Sevdiğim ilk ve tek adam geri döndü, ansızın... Bu benim kabahatim değil ki! Ama siz bir Henri'ye bir de kendinize iyice bakın, sonra da kendi kendinize sorun, bir kadın, hele seviyorsa, seçim yapmak için duraksar mı diye. Dostum, ben kapatma değilim. Bugünden tezi yok, artık Suzanna¹ gibi iki yaşlı adam arasında kalmak istemiyorum. Eğer bana çok önem veriyorsanız, siz ve Crevel, arkadaş gibi oluruz; ama o kadar, her şey bitti, çünkü ben yirmi altı yaşındayım, bundan böyle erdemli bir kişi, kusursuz ve ağırbaşlı bir kadın olmak istiyorum, sizin karınız gibi."

"Ya, öyle mi?" dedi Hulot. "Ah! Bakın beni nasıl karşılıyorsunuz, oysa ben buraya bir papa gibi nice bağışlayıcı düşüncelerle gelmiştim. Peki öyleyse, kocanız artık ne büro şefi olacak ne de Légion d'Honneur nişanı alacak."

"Görürüz!" dedi Madam Marneffe Hulot'ya şöyle bir bakarak.

"Kızmayalım," dedi çok üzülmüş olan Hulot, "akşama geleceğim, o zaman anlaşıyoruz."

"Peki, Lisbeth'in odasında!"

"Tamam," dedi âşık yaşlı adam, "Lisbeth'in odasında!"

1 Güzel ve erdemli bir kadın olan Suzanna iki yaşlı çapkın erkekle kocasını aldatma suçundan taşla tutularak ölüme mahkûm edilir, ancak Daniel sayesinde ölümden kurtulur. Bk. Kutsal Kitap, Daniel XIII. (ç.n.)

Hulot ile Crevel, sokağa çıkıncaya kadar hiç konuşmadan birlikte aşağıya indiler; ama kaldırımında bakışıp acı acı gülmeye başladılar.”

“Bizler iki yaşlı çılgınız!” dedi Crevel.

“Onları sepetledim,” dedi Madam Marneffe Lisbeth’e, yeniden sofraya otururken. “Ben yalnızca kaplanımı seviyorum, ondan başka da hiçbir zaman kimseyi sevmedim, kimseyi de sevmeyeceğim,” diye ekledi Henri Montès’e gülümseyerek. “Lisbeth, yavrum, biliyor musun? Henri yoksulluk yüzünden yaptığım o uygunsuz davranışlarımı bağışladı.”

“Kabahat benim,” dedi Brezilyalı, “sana yüz bin frank göndermeliydim.”

“Zavallı çocuk!” diye haykırdı Valérie, “geçinmek için çalışmam gerekirdi, ama parmaklarım iş yapmaya uygun değil ki...Lisbeth’e sor.”

Brezilyalı Paris’in en mutlu adamı olarak ayrıldı.

Öğleye doğru, Valérie ile Lisbeth pek güzel döşenmiş yatak odasında sohbet ediyorlardı. Bu korkulacak Parisli kadın, bir kadının süslenirken ille de kendisinin yapmak istediği gibi, tuvaletine son şeklini vermekteydi. Sürgüler sürülüp, kapı perdeleri çekildikten sonra, Valérie gece ve sabahleyin olup bitenleri en ince ayrıntılarına kadar anlattı.

“Nasıl, hoşnut musun, şekerim?” dedi Lisbeth’e anlatacaklarını bitirdiğinde. “Günün birinde ne olmalıyım, Madam Crevel mi yoksa Madam Montès mi? Senin fikrin ne?”

“Crevel şu çapkınlığıyla on yıldan fazla yaşamaz,” dedi Lisbeth, “oysa Montès genç. Crevel sana yaklaşık otuz bin frank gelir bırakacaktır. Montès beklesin, senin gözden olarak kalmakla yeterince mutlu olur. Böylece, otuz üç yaşına doğru, sen, yavrucuğum, güzelliğini koruyarak, Brezilyalıyla evlenebilirsin, altmış bin franklık

gelirinle de toplumda önemli bir yerin olabilir, hele bir mareşal karısının *koruması altında*."

"İyi ama, Montès Brezilyalı, hiçbir şey olacağı yok burada," diye bir düşünce ileri sürdü Valérie.

"Şimdi demiryolu çağındayız," dedi Lisbeth, "yabancılar sonunda Fransa'da önemli yerlere geliyorlar."¹

"Marneffe ölünce düşünüyoruz, daha uzun süre dayanacak hali yok zaten."

"Yeniden baş gösteren bu hastalıkları var ya," dedi Lisbeth, "bunlar onun vücudunun çektiği pişmanlık acılarının belirtileri sanki. Her neyse, ben Hortense'a gidiyorum."

"Pekâlâ, meleğim, git; git de bana o sanatçımı getir!" dedi Valérie. "Üç yılda bir parmak bile yol alamamak ne demek! Ayıp doğrusu ikimize de! Wenceslas ve Henri, işte benim iki tutkum. Biri, aşk; öteki, geçici heves."

"Ne kadar güzelsin, bu sabah!" dedi Lisbeth, beline sarılıp onu alından öperek. "Senin hoşlandığın her şeyden, servetinden, süslenmenden ben de haz duyuyorum... Seninle kardeş olduğumuz günden bu yana yaşıyorum ancak."

"Bir dakika!" dedi Valérie gülerek, "şalın eğri duruyor... Hâlâ bir şal örtmesini öğrenemedin üç yıldır, sana o kadar da öğrettim, bir de Mareşal Hulot'un karısı olmak istiyorsun."

1 Demiryollarının gelişmesi Fransa'ya yabancı sermaye girişine yol açmıştı. (ç.n.)

21

SANATÇILARI BÜYÜK YAPAN

Ayaklarında konçları yün kumaştan potinler, gri ipek çoraplar, sırtında çok hoş bir düz ipekli kumaştan elbise, başında sarı saten astarlı siyah kadifeden çok güzel bir şapka, bu şapkanın altında ortadan ayrılarak yanlara yatılmış saçlarıyla, Lisbeth, Invalides Bulvarı'ndan geçerek, Saint-Dominique Sokağı'ndaki eve gitti; yolda kendi kendine soruyordu: "Hortense bezgin duruma geldiğine göre, bu güçlü ruh acaba sonunda kendini benim elime bırakır mı? Sarmatlara¹ özgü sebatsızlık, bu gibi sebatsız insanlar için her şeyin olası olduğu bir saatte yakalanıp da, acaba Wenceslas'ın karsısına olan aşkı söndürülebilir mi?"

Hortense ile Wenceslas Saint-Dominique Sokağı'nın Invalides Meydanı'na çıktığı yerde bulunan bir evin zemin katında oturuyorlardı. Bir zamanlar balayı geçirmeye pek uygun olan bu dairenin şimdi eşyasıyla yarı yeni, yarı soluk bir görünüşü vardı ki, burada eşya sonbaharını yaşıyor demek gerekirdi. Yeni evliler savruk olurlar; bilmeden, istemeden çevrelerindeki eşyayı heba ederler, aşklarını da böyle heba ettikleri gibi. Kendilerini pek beğendiklerinden, geleceği pek düşünmezler; geleceği daha sonra evde anne düşünür.

1 İÖ IV. yy-İS III. yy arasında Sarmatia denen ülkede yaşayan halk. Polonyalı soylular Sarmat kökenli olduklarını ileri sürmüşlerdir. (ç.n.)

Lisbeth geldiği sırada, Hortense küçük Wenceslas'ı az önce kendisi giydirip bahçeye postalamıştı. Kapıyı Hortense açtı.

"Hoş geldin, Bette," dedi.

"Hoş bulduk, yavrucuğum," dedi Lisbeth de, ona sarılıp öperek. "Şey," dedi sonra kulağına eğilerek, "Wenceslas atölyesinde mi?"

"Hayır, salonda Stidmann ve Chanor ile konuşuyor."

"Yalnız kalabilir miyiz?" diye sordu Lisbeth.

"Odama gel."

Duvarları beyaz fon üzerine pembe çiçekler ve yeşil dallarla süslenmiş kumaş kaplı bir odaydı bu; kumaş, sürekli güneş gördüğü için yer halısı gibi solmuştu. Perdeler uzun süredir yıkanmamıştı. Odaya Wenceslas'ın purosundan çıkan dumanın kokusu sinmişti. Soylu olarak doğmuş, şimdi de büyük sanat adamı olmuş Wenceslas tütününün küllerini koltukların kolluklarının üstüne ya da en güzel şeylerin üstüne silkiyordu, çünkü sevilip her şeyine katlanılan bir adam, burjuvalara özgü özen göstermelere aldırmayan zengin bir adam olmuştu.

"E, senin işlerinden söz edelim," dedi Lisbeth, güzel kuzininin gömüldüğü koltukta hiç konuşmadığını görek. "Peki, neyin var senin? Bayağı solgun buldum seni, şekerim."

"Zavallı Wenceslas'ımı yerin dibine batıran iki yazı çıktı; bunları okudum, ama ondan sakladım, çünkü okursa morali iyice bozulacaktır. Mareşal Montcornet'nin mermer heykeline çok kötü deniyor. Kabartmalarına pek bir şey demiyorlar ama korkunç bir şekilde hainlik ederek onun süslemeci olarak yeteneğini övüp *ciddi* sanatın bize yasak olduğu düşüncesine daha çok ağırlık veriyorlar! Kendisinden gerçeği söylemesini rica ettiğim Stidmann, düşüncesinin tüm sanatçıların, eleştirmenlerin ve halkın düşüncesine uygun olduğunu itiraf ederek beni moral

bozukluğuna uğrattı. Bana, bahçede, kahvaltıdan önce, dedi ki: 'Wenceslas gelecek yıl bir başyapıt ortaya koyarak sergilemezse, büyük heykelciliği bırakmak zorunda kalıp idil konulu tablolarla, heykelciklerle, mücevhercilikle, kuyumculukla yetinecektir!' Bu düşünce bana çok büyük bir acı verdi, çünkü Wenceslas buna asla razı olmaz; duygularla dolu içi, o kadar güzel düşünceleri de var ki..."

"Ama düşünceler karın doyurmaz," dedi Lisbeth, "bunu ona söyleye söyleye dilimde tüy bitti... Parayla olur bu işi. Parayı da ancak bir şeyler yaparak kazanırsın; halkın yeterince hoşuna gidip de satın alacağı şeyler... Yaşamak, geçinmek söz konusu olduğunda, heykelci *tezgâhında* model olarak bir şamdan, bir sigara tablası, bir masa bulundurmalı, bir heykel grubu ve tek başına bir heykel yerine, çünkü herkesin bunlara gereksinimi vardır, oysa heykel meraklısını da parasını da aylarca beklersiniz."

"Haklısın, Lisbeth'ciğim, bunu ona kendin söyle, ben cesaret edemem. Zaten, Stidmann'ın dediği gibi, yeniden süsleme işine, küçük heykeller yapmaya dönerse, Enstitü'den, büyük sanat yapıtlarından vazgeçmesi gerekir, o zaman da Versailles'ın, Paris Belediyesi'nin, bakanlığın bize ayırdıkları üç yüz bin franklık işten de oluruz. İşte, bakın, bize verilen siparişlere konmak isteyen rakipler o iğrenç yazılarıyla bizi nelerden yoksun bırakıyorlar."

"Senin düşlediğin şey de bu değil miydi, yavrucuğum!" dedi Bette, Hortense'ı alından öperken. "Sanata egemen, helkeltraşların başında gelen kibar bir adam... Ama görüyorsun ki bu, işin şiirsel yanıymış... Bu düş elli bin frank gelir ister, oysa sizin ancak iki bin dört yüz frangınız var ben sağ kaldıkça, öldükten sonra da üç bin."

Hortense'ın gözlerine birkaç damla yaş doldu, Bette de bu yaşları bakışıyla kedi süt içen gibi içti.

Şimdi size bu balayı günlerinin kısa bir öyküsü anlatalım; belki sanatçılara bir yararı olur.

Tinsel çalışma, zekânın yüksek bölgelerindeki bu avlanma, insanoğlunun en büyük çabalarından biridir. Sanat'ta ünü hak etmesi gereken de budur, sanat sözcüğünden de Düşünce'nin tüm yaratılarını anlamalıdır; sanat özellikle de cesarettir, bu sıradan bir kimsenin aklına gelmez, belki de ilk kez burada açıklanıyor. Yoksulluğun korkunç baskısıyla itilen; Bette tarafından yolun sağına soluna bakmasını engellemek için gözlük takılmış atlar gibi tutulan, Zorunluluk'un simgesi, bir tür altyazgı olan bu sert kız tarafından ayrıca da kamçılanan Wenceslas –ki hem şair hem hayalperestti– Tasarlama'dan Uygulama'ya geçmişti, Sanat'ın bu iki yarımküresini ayıran uçurumları ölçüp tartmadan aşarak. Güzel yapıtlar düşünmek, düşlemek, tasarlamak çok hoş bir uğraştır. Bu, büyümlü sigaralar içmek, aklına eseni yapan bir kibar fahişe yaşamı sürmek gibi bir şey. O zaman sanat çocuğun zarifliğinde, doğuşun çılgınca sevincinde, çiçeğin kokulu renklerinde, ağza alınmadan tadı damağımızda duyulan meyvenin bol bol akan sularında kendini gösterir. Tasarı ve onun zevkleri de böyledir. Tasarısını, planını sözlerle çizebilen insana neredeyse olağanüstü bir insan gözüyle bakılır. Bu yeti tüm sanatçılarda, tüm yazarlarda vardır. İyi güzel de, ya üretmek! Ya doğurmak! Ya çocuğu çok emek vererek yetiştirmek, onu her akşam süte boğarak yatırmak, her sabah tükenmez ana yüreğiyle kucaklayıp öpmek, kirli haliyle yalamak, durmadan yırttığını bile bile ona yeniden yüz kez en güzel giysileri giydirmek; ama yine de bu çılgınca yaşamın kıvranmalarından usanmamak ve bu yaşamdan heykelde tüm bakışlara, yazında tüm zekâlara, resimde tüm anılara, müzikte tüm yüreklere bir şeyler söyleyen canlı bir başyapıt ortaya çıkarmak, işte Uygulama budur ve onu oluşturan çalışmalar bunlardır. El her

zaman uzanmak zorundadır, kafaya boyun eğmeye her zaman hazır olarak. Oysa, kafa, sevgi sürekli değilse, artık dilediğince yaratıcı yetilerden yoksundur.

Bu yaratı alışkanlığı, anneyi anne yapan bu yorulmaz analık sevgisi (Raffaello'nun pek iyi anlamış olduğu bu doğal başyapıt), nihayet, elde edilmesi o kadar güç bu beyin doğurganlığı şaşılacak derecede kolayca yitip gider. Esin ise Deha'nın yakaladığı Fırsat'tır. Tehlikeli bir yoldan gitmez, havadadır hep, kargalar gibi güvensizlik içinde kaçır, boyun atkısı yoktur ki şair onu buradan tutup yakalasın, saçları alevdendir, avcılarını düş kırıklığına uğratan beyaz ve pembe o telli turnalar gibi kaçırır. Bu yüzden sanatçının çalışması bıktırıcı bir savaşımdır. Güzel ve güçlü girişimler bundan hem korkar hem de bunu severler, ama çoğu zaman başarısızlığa uğrarlar. Zamanımızın büyük bir şairi bu ürkütücü çalışmadan söz ederken şöyle diyordu: "Umutsuz başlıyorum, üzgün bırakıyorum." Bilmeyenler bilsinler şunu! Curtius'un¹ uçuşuma, askerlerin sipere düşünmeden atılışı gibi, sanatçı yapıtının üzerine atılmazsa; bu yanardağ ağzında göçük altında kalmış bir maden işçisi gibi çalışmazsa; prenseslerine kavuşmak için, durmadan ortaya çıkan büyülerle savaşılan peri masallarındaki âşıklar gibi, güçlükleri teker teker yenmek yerine, bu güçlükleri seyre dalarsa yapıt yarım kalır, çalıştığı yerin bir köşesinde sönüp gider, bir şey üretmek olanaksız duruma gelmiştir, sanatçı da yeteneğinin kendini öldürmesine tanık olur. Raffaello'nun o dâhi kardeşi Rossini, varlıklı olgunluk çağından önceki yoksul gençliğinde bunun çarpıcı bir örneğini oluşturur. İşte büyük şairlerin, büyük generallerin aynı şekilde ödüllendirilmesinin, zaferlerinin kutlanmasının, alkışlara tutulmasının nedeni budur.

1 İÖ IV. yüzyılda Roma, Forum'da deprem sonucu bir uçurum açılmış, Marcus Curtius adında genç bir soylu tanrıları yatıştırmak için atıyla kendini bu uçuruma atmıştı. (ç.n.)

Hayalperest bir yaradılışa sahip olan Wenceslas, Lisbeth'in despotça yönetimi altında üretmek, bilgisini artırmak, çalışmak için o kadar çaba harcamıştı ki aşk ve mutluluk onda tepki yarattı. Gerçek karakteri ortaya çıktı. Sarmatlara özgü tembelliği, uyuşukluğu ve gevşekliği geri geldi; bunların öğretmeninin sopasıyla kovduğu yerlerde kalmış gönül alıcı izleri ruhunda yeniden belirdi. Sanatçı ilk aylarda karısını sevdi. Hortense ile Wenceslas kendilerini yasal, mutlu, çılgınca bir aşkın çocuksu coşku-larına aldatıcı sözlerle kaptırdılar. Wenceslas'ı çalışmak-tan ilk alıkoyan Hortense oldu; rakibi Helkelciliği böylece alt ettiği için gurur duyuyordu. Bir kadının okşamaları zaten Esin Perisi'ni kaçıır ve çalışanın o yırtıcı, sert da-yanıklılığını kırar. Altı yedi ay geçti, heykelcinin parmak-ları oyma kalemini tutmayı unuttu. Çalışma zorunlulu-ğu ortaya çıkınca, Montcornet Anıtı için bağış toplama komitesi başkanı heykeli görmek istediğinde Wenceslas aylakların her zamanki şu baş lafını etti: "Hemen başlıyo-rum!" Sevgili Hortense'ını da aldatıcı sözlerle, "tiryaki" sanatçılara özgü çok hoş tasarımlarla oyaladı. Hortense'ın şairine olan aşkı iki katına çıktı. Mareşal Montcornet'nin görkemli heykelini şimdiden görür gibi oluyordu. Mont-cornet gözüpekliğin, süvariliğin, General Murat'ı andı-ran cesaretin simgesi olacaktı. Oh! Oh! İnsan bu heykeli görünce İmparator'un zaferlerini gözünün önünde can-landırıracaktı. Ne güzel yapılmıştı! Kalem çok saygılıydı, sözün ardından geliyordu.

Heykel yerine, çok hoş bir küçük Wenceslas dünyaya geldi.

Gros-Caillou Sokağı'ndaki atölyeye gidip de çamuru yoğurmak, maketi yapmak söz konusun olunca, ya Pren-sin ısmarladığı saat Wenceslas'ı bu saate ait figürlerin iş-lendiği Florent ve Chanor'un atölyesinde bulunmak zo-runda bırakıyordu ya da hava kapalı ve karanlıktı; bugün

ardından koşulacak işler; ertesi gün, ruhsal ve bedensel rahatsızlıklar bir yana, bir aile yemeği çıkıyordu; eh, hayran olduğu karısıyla şakalaşıp eğlendiği günler de vardı. Wissembourg Prensi Mareşal sonunda heykelin modelini almak için kızmak, siparişi geri alabileceğini söylemek zorunda kaldı. Bağış toplama komitesi binbir paylama ve hayli ağır sözden sonra, heykelin alçıdan modelini görebildi. Her çalışma günü, Steinbock işten açıkça yorgun dönüyor, duvarcı gibi çalışmasından ve bedensel gücünün zayıflığından yakınıyordu. Bu ilk yıl boyunca, karı koca oldukça rahat yaşadı. Kocasını çılgınca seven Kontes Steinbock aşkından duyduğu memnuniyetin içinde Savaş Bakanı'na da lanet okuyordu. Gidip onu gördü ve ona büyük yapıtların top yapılıp gibi yapılmadıklarını ve devletin XIV. Louis, I. François ve X. Léon gibi dehanın buyruğu altına girmesi gerektiğini söyledi. Zavallı Hortense kolları arasında bir Pheidias¹ olduğunu sanıyor, Wenceslas'a karşı, aşkını tapınmaya vardıran bir kadının analık yumuşaklığını gösteriyordu. "Acele etme," dedi kocasına, "tüm geleceğimiz bu heykele bağlı, rahat rahat çalış, bir başyapıt ortaya çıkar." Hortense atölyeye gidiyor, âşık Steinbock da, heykeli üzerinde çalışacak yerde, orada geçirdiği yedi saatin beşini ona ayırıp bu heykeli anlatıp duruyordu. Böylece, onun için çok önemli olan bu yapıtı ancak on sekiz ayda bitirebildi.

Alçı dökülüp de model ortaya çıktığında zavallı Hortense, heykelticilerin belini, elini kolunu mahveden yorgunluklardan sağlığı bozulan kocasının büyük çabalarına tanık olduktan sonra, heykele hayran kaldı. Heykelden hiç anlamayan babası, bu konuda bilgisizlikte ondan aşağı kalmayan barones de, bunun bir başyapıt olduğunu haykırarak söylediler; Savaş Bakanı'nı getirip büyülediler, adam da yeşil bir bezin önünde, güzel bir şekilde

1 Yunanlı heykeltci (İÖ 490- 431'e doğru). (ç.n.)

gözler önüne serilmiş bu tek alçı heykeli beğendi. Ne yazık ki 1841 Sergisi'nde hiç kimse beğenmedi; bu beğenmeme de kaidesi üstünde çok sevilen bir kimsenin böyle çarçabuk dikilişine sinirlenenlerin ağzında yuhalarla ve alaylı sözlerle dile getirildi. Stidmann dostu Wenceslas'ı bu konuda aydınlatmak istedi, ama kıskançlıkla suçlandı. Hortense da gazetelerde çıkan yazıları çekemezliğin haykırıları olarak değerlendirdi. Stidmann, bu mert insan, birtakım yazılar yazdırdı; bu yazılarda eleştirilere savaş açılıyor, heykelticilerin alçıdan mermere geçerken yapıtlarını çok değiştirdikleri, ama sonunda mermerden yapıp sergiledikleri belirtiliyordu. "Alçıdan yapılmış taslaktan, mermerden bir heykel yapıncaya kadar," diyordu Claude Vignon, "bir başyapıt kötü duruma gelebilir ya da kötü bir taslaktan büyük bir yapıt ortaya çıkabilir. Alçı elyazmasıdır, mermer ise basılı kitaptır."

Steinbock iki buçuk yılda bir heykel, bir de çocuk yapmıştı. Çocuk çok güzeldi, ama heykel çok çirkindi.

Prensin saati ile heykel sayesinde genç evlilerin borçları ödendi. Steinbock bu sıralarda sosyete çevrelerine, tiyatroya, operaya dadanmıştı. Sanat üzerine çok güzel konuşuyordu, sosyete çevrelerindeki insanların gözünde konuşmalarıyla, yaptığı eleştirilerle büyük sanatçıydı. Paris'te ömürlerini *laf ebeliği* ile geçiren ve sosyete salonlarında bir tür ün sahibi olmakla yetinen dâhiler vardır. Steinbock da bu sevimli haremağalarına öykünerek çalışmaya karşı günden güne artan bir tiksinti duyuyordu. Bir yapıta başlarken önündeki tüm güçlükleri görüyor, bundan doğan cesaretsizlik irade gücünü azaltıyordu. Zihinsel yaratının çılgınlığı demek olan Esin bu hasta âşığı görünce çabucak kaçıyordu.

Heykeltcilik tiyatro sanatına benzer; tüm sanatların hem en gücü hem de en kolayıdır. Bir şeyi örnek alıp aynunu yaparsanız, iş burada bitmiştir, ama ona bir ruh

vermek, bir erkeği ya da bir kadını betimleyerek bir tip yaratmak Prometheus'un işlediği günahı işlemek olur.¹ İnsanlık tarihinde şairler nasıl sayılı ise, helkelcilik tarihinde de bu tür başarılar sayılıdır. Michelangelo, Michel Columb, Jean Goujon, Pheidias, Praksiteles, Polykleitos, Puget, Canova, Albrecht Dürer Milton'un, Vergilius'un, Dante'nin, Shakespeare'in, Il Tasso'nun, Homeros'un ve Molière'in kardeşleridir. Bu gibi yapıtlar o kadar yüce şeylerdir ki bir heykel bir insanın ölümsüzleşmesi için yeterlidir, tıpkı Figaro'nun, Lovelace'ın, Manon Lescaut'nun Baumarchais'yi, Richardson'ı ve Prévost'u ölümsüzleştirmeye yetmiş olması gibi. Yüzeysel insanlar (sanatçılar arasında bunlardan çok vardır) demişlerdir ki heykelcilik nü'lerle yaşıyordu, Yunanlılarla birlikte öldü, modern giysilerle de heykel yapmak olanaksızdır. Önce şunu belirtelim, eskiler tümüyle örtülü çok güzel heykeller yapmışlardır. Polymnia, İulia vb. Ancak bunların yapıtlarının onda birini bile bulamamışız. Hem sonra, sanatseverler Floransa'ya gidip Michelangelo'nun *Düşünen Adam*'ını ve Mainz Katedrali'nde Albrecht Dürer'in *Bakire Meryem*'ini görsünler. Albrecht Dürer abanoz ağacından yaptığı bu heykelinde üç kat giysisi içinde, canlı bir kadın yaratmıştır; kadının dalga dalga, yumuşacık saçları vardır; bu saçları böyle taramak hiçbir oda hizmetçisi kadına nasip olmamıştır. Bilmeyenler koşup gitsinler oraya; tümü dehanın bir giysiye, bir zırha, bir elbiseye bir düşünce yansıtabildiğini ve bunların içine bir beden yerleştirebildiğini görecektir; bu, tıpkı insanın karakterini ve alışkanlıklarını dış görünüşüne yansıtmaya benzer. Heykelcilik resim sanatında yalnızca bir kez Raffaello olayı diye adlandırılmış bir olayın sürekli gerçekleştirilmesidir! Bu müthiş sorun ancak sebatlı, sürekli bir çalışmayla çözülebilir,

1 Yunan mitolojisine göre balçıktan insan yaratan Prometheus tanrılar dağından ateş çalınca Zeus tarafından cezalandırılmıştır. (ç.n.)

çünkü maddi güçlükler o derece yenilmiş olmalı, el o derece becerikli, emre hazır ve uysal olmalı ki heykelci maddileştirerek biçimini değiştirmesi gereken bu elle tutulamaz tinsel varlıkla başa baş savaşılabilsin. Ruhunu kemanının telleriyle konuşturan Paganini eğer çalışmadan üç gün geçirseydi, kendi deyimiyle söyleyelim, kemanının “uyumunu” kaybederdi. Tahta, yay, teller ve kendisi arasındaki birliği böyle betimliyordu. Bu birlik bozulursa ansızın sıradan bir kemancıya dönüşürdü. Sürekli çalışma yaşamının olduğu gibi sanatın da yarasıdır; çünkü sanat idealleştirilmiş yaratıdır. Bu yüzden büyük sanatçılar, gerçek şairler ne sipariş ne müşteri beklerler; bugün, yarın, her zaman yaratırlar. Bundan onların çalışma alışkanlığı, onları Sanat Perisi ile, onun yaratıcı gücüyle hep ilişki içinde tutan, güçlükleri sürekli görme alışkanlığı doğar. Canova atölyesinde yatıp kalkıyordu, tıpkı Voltaire’in çalışma odasında yatıp kalkması gibi. Homeros ve Pheidias da herhalde böyle yapmışlardır.

Wenceslas Steinbock büyük insanların geçtikleri, Ün’ün yüksek dağlarına çıkan o çorak yoldaydı, Lisbeth onu tavanarasındaki odaya bağladığı sıralarda. Hortense’in yüzünde simgeleşmiş mutluluk sanatçıyı tembelleştirmişti; bu, tüm sanatçılarda görülen olağan bir haldi; çünkü bunların kendilerine özgü tembelliği boş değildir; saraydaki paşaların zevki gibi bir şeydir; boş düşüncelerle beslenirler, zekânın kaynaklarından içerek sarhoş olurlar. Steinbock gibi hayalin pençesindeki büyük sanatçılara haklı olarak *Hayalperest* denmiştir. Bu afyonkeşlerin tümü yoksulluğa düşer; oysa katı koşullar içinde kalsalardı büyük adam olurlardı. Bu yarı sanatçılar aslında sevimlidirler de, insanlar onları sever, övgülere boğup başlarını döndürürler; değişik kişilik sahibi olmakla, vahşilikle, dünya yasalarına baş kaldırmakla suçlanan gerçek sanatçılara üstün gibi görünürler.

Bakın, neden: Büyük adamlar yapıtlarının malıdır. Her şeyden kopmaları, işe bağılılıkları, budalaların gözünde onları bencil yapar; çünkü dünya ödevleri diye anılan toplumsal değişimlere uyarak züppeler gibi giyinmeleri istenir. Atlas Dağları'ndaki aslanların da markizlerin fino köpekleri gibi taranmış, kokular sürünmüş olmaları istenir. Benzerleri pek az bulunan, benzerlerine ender olarak rastlayan bu insanlar yalnızlığın içine sürüklenirler. Bilindiği gibi budalalardan, kıskançlardan, bilgisizlerden ve yüzeysel insanlardan oluşan büyük çoğunluk onları anlayamaz. Anlıyor musunuz şimdi benzerleri az bulunan bu yüce kişilerin yanında bir kadının neler yapabileceğini? Bir kadın beş yıl boyunca Lisbeth nasıl davrandıysa öyle davranmalı, ayrıca aşk sunmalı; alçakgönüllü, ağırbaşlı, her zaman emre hazır, her zaman gülümser bir aşk.

Hortense, analık dertleriyle uğraşırken, korkunç bir geçim sıkıntısı içindeyken, o aşırı sevgisinin ona istemeden yaptırdığı yanlışların çok geç farkına varıyordu; anasının kızı olarak da, Wenceslas'ı üzeceği aklına geldikçe yüreği parçalanıyordu; sevgili sanatçısını o kadar çok seviyordu ki onun celladı olamazdı, ama yoksulluğun kendisini, oğlunu ve kocasını yakalayacağı anın yaklaşmakta olduğunu da görüyordu.

"A, yo, yavrucuğum, yapma!" dedi Bette sevgili kuzininin o güzel gözlerinin yaşardığını görünce, "umudunu kesmeyeceksin. Senin bir bardak dolusu gözyaşlarınla bir kâse çorba bile alamazsın! Ne kadar gerek sana?"

"Beş altı bin frank canım."

"Üç bin frangım var ancak, topu topu," dedi Lisbeth. "Peki Wenceslas ne yapıyor şimdi?"

"Stidmann'la birlikte altı bin franklık bir teklif aldı. Hérouville Dükü için yapılacak bir meyve tabağı söz konusu. O zaman Mösyö Léon de Lora ile Mösyö Bridau'ya

olan borç tutarı dört bin frangı ödemeyi Mösyö Chanor üstlenecek. Namus borcu bu.”

“Nasıl olur, Mareşal Moncornet için dikilen anıtla ilgili heykel ve kabartmaların parasını aldınız, ama bu borcu ödemediniz ha!”

“Canım,” dedi Hortense, “üç yıldan bu yana yılda on iki bin frank harcıyoruz, oysa benim yüz altın lira gelirim var. Mareşalin anıtı, tüm masraflar çıktıktan sonra, ancak on altı bin frank bıraktı. Doğrusu, Wenceslas çalışmazsa, halimiz nice olur bilemiyorum. Ah! Heykel yapmayı öğrenebilseydim, kili öyle bir yoğururdum ki!” dedi o uzun kollarını öne doğru uzatarak.

Hortense’in genç kızken verdiği sözleri tuttuğu anlaşıyordu. Gözleri kıvılcım saçıyordu; damarlarında demir yüklü, azgın bir kan dolaşıyordu. Enerjisini çocuğuna harcadığına üzülmüyordu.

“Ah! Yavrucuğum, akli başında bir kız bir sanatçıyla ancak adamın serveti varsa evlenmeli, servet yapmak zorunda kalacaklarsa, bu evliliğe yanaşmamalı.”

Bu sırada ayak sesleri duyuldu; Stidmann’la Wenceslas’ın sesleri de geliyordu; Chanor’u uğurluyorlardı. Sonra Wenceslas Stidmann’la birlikte içeri girdi. Gazetecilerin, ünlü kadın oyuncuların ve ünlü yosmaların çevresinde tanınmış olan Stidmann kibar bir gençti. Valérie onu evinde görmek istiyordu, Claude Vignon onu kendisine daha önce tanıtmıştı. Stidmann ünlü Madam Schontz ile ilişkisini yeni kesmişti, kadın birkaç ay önce evlenip taşraya gitmişti. Claude Vignon’un bu ilişkiyi kesme haberini almış olan Valérie ile Lisbeth, Wenceslas’ın bu dostunu Vanneau Sokağı’ndaki eve çekmeyi gerekli gördüler. Stidmann saygılı davranıp Steinbock’ları pek az ziyarete geldiği, Lisbeth de, onun Claude Vignon tarafından Valérie’ye tanıtıldığı sırada orada olmadığı için, bu genci ilk kez görüyordu. Lisbeth bu ünlü sanatçıyı

incelerken, onun Hortense'a kaçamak birkaç bakışını yakaladı; bu bakışlar ona, eğer Wenceslas Hortense'ı aldatacak olursa, avunması için ona Stidmann'ın sunulması olanağını düşündürdü. Gerçekten de Stidmann, Wenceslas arkadaşı olmasaydı, bu genç ve çok güzel kadının kendisi için tapılası bir metres olacağını düşünüyordu; ancak şeref sorunu yaptığı için, bu istek onu bu evden uzaklaştırıyordu. Erkekler ilgilendiklerini göstermekten çekindikleri kadınların yanında tedirgin olurlar; Lisbeth bu anlamlı tedirginliği fark etti.

"Çok yakışıklı bu genç," dedi Hortense'ın kulağına eğilerek.

"Ya! Öyle mi?" dedi Hortense, "ben hiç dikkat etmedim."

"Stidmann, arkadaşım," dedi Wenceslas onun kulağına, "bak aramızda teklif yok, şu evde kalmış kızla iş konuşmamız gerekiyor da."

Stidmann iki kuzini selamladı ve ayrıldı.

"Tamam," dedi Wenceslas Stidmann'ı uğurlayıp geri geldikten sonra; "bu iş altı ay sürer, o zamana kadar geçinebilmemiz gerekiyor."

"Elmaslarım var," diye haykırdı genç Kontes Steinbock, seven kadınlara özgü yüce bir atılışla.

Wenceslas'ın gözleri yaşardı.

"Yo, çalışırım ben!" dedi gelip karısının yanına oturdu, onu kucağına aldı. "Ufak tefek şeyler de yaparım, düğün sepeti, bronzdan küçük heykeller gibi."

"Ama, sevgili çocuklar," dedi Lisbeth, "biliyorsunuz ki benim vârislerimsiniz, inanın buna, size hatırı sayılır bir para bırakacağım, hele mareşal ile evlenmeme yardım ederseniz. Bu işi çabuk başarırsak, sizi ve Adeline'i yanıma alırım. Oh! Birlikte çok mutlu bir yaşam sürebiliriz. Şimdi, benim eski deneyimime dayanan şu sözlerimi dinleyin. Emniyet Sandığı'na başvurmayın.

Buraya malını rehin koyup karşılığında para alan mahvolur. Vade geldiğinde, parası olmayıp da faizi bile ödeyemeyen nice yoksul insan gördüm, her şeyleri gitti. Ben size yüzde beş faizle senet karşılığı para veren birini bulabilirim.”

“Oh! Kurtuluruz o zaman!” dedi Hortense.

“Bak, yavrum, Wenceslas hatırımı kırmayacak o kişinin evine gelsin, Madam Marneffe’in evine yani. Tüm sonradan görmeler gibi pek kendini beğenmiştir bu kadın; onu pohpohlarsa sizi elinden geldiğince minnettar bırakacak şekilde sıkıntıdan kurtaracaktır. Sen de gel bu eve Hortense’ciğim.”

Hortense, idam sehпасına çıkan bir hükümlü etrafa nasıl bakarsa, Wenceslas’a öyle baktı.

“Claude Vignon orada Stidmann’ı tanıştırmış,” dedi Wenceslas. “Çok hoş bir evmiş.”

Hortense başını öne eğdi. Hissettiği şey, kısaca söyleyelim, üzüntü değil, sanki hastalıktan ileri gelen bir acıydı.

“Ama, Hortense’ciğim, artık anla şu hayatı!” diye haykırdı Lisbeth, Hortense’in bu davranışının ne anlama geldiğini sezmişti. Madam Marneffe’in alay ederek söylediği sözleri de yineleyerek ekledi: “Yoksa sen de annen gibi olur, ıssız bir odaya kapatılır, orada Kalypso gibi Odysseus’un arkasından ağlarsın, Telemakhos’un da artık ortada olmadığı bir çağda! Erkekleri bu dünyada her zaman kullandığımız, elimize aldığımız, işi bitince de bıraktığımız eşyalar gibi görmek gerek. Sevgili çocuklar, Madam Marneffe’den yararlanın. Sana tapan Wenceslas’ın senden dört ya da beş yaş daha büyük, yonca gibi solmuş bir kadına tutulmasından mı korkuyorsun kızım?”

“Ben elmaslarımı rehine koymayı yeğlerim,” dedi Hortense. “Sakın oraya gitme Wenceslas! Berbat bir yer orası!”

"Hortense haklı!" dedi Wenceslas karısına sarılıp onu öperken.

"Teşekkür ederim, şekerim," dedi genç kadın, mutluktan uçarak. "Görüyorsun, Lisbeth, kocam bir melek: Kumar oynamaz, her yere birlikte gideriz, bir de işe verse kendini, yo, o zaman mutluluğuma diyecek olmaz. Babamızın metresinin evine niye gidecekmişiz, adamı iflasa sürükleyen, yiğit anacığımızı üzüntüden bitiren o kadının evine ha?"

"Yavrum, babanın iflası o kadının yüzünden değil; onu iflas ettiren o şarkıcı kadın, sonra da senin evlenmen!" dedi Kuzin Bette. "Tanrım! Madam Marneffe'in ona az mı yararı oluyor ha! Neyse, söyletmeyin beni..."

"Sen de herkese arka çıkarsın, sevgili Bette."

Çocuğunun haykırışlarını duyan Hortense bahçeye çıktı, Lisbeth de Wenceslas ile yalnız kaldı.

"Melek gibi bir karınız var, Wenceslas!" dedi Kuzin Bette. "Onu çok sevin, hiç de üzmeyin."

"Evet, onu o kadar çok seviyorum ki durumumuzu ondan saklıyorum. Ama size anlatabilirim. Bakın, elmaslarını Emniyet Sandığı'nda rehine koyarsak, bu bizi yine de kurtarmaz."

"Eh, öyleyse Madam Marneffe'den borç alın," dedi Lisbeth. "Hortense'ı ikna edin, Wenceslas, oraya gelmenize izin versin ya da, ona sezdirmeden gelin, canım!"

"Ben de böyle düşünüyordum ama," dedi Wenceslas, "Hor-tense'ı üzmemek için hayır dedim az önce."

"Dinleyin, Wenceslas, ikinizi de çok severim, onun için size tehlikeyi haber vermeden edemem. Eğer oraya gelerseniz, sıkı durun, çünkü bu kadın bir şeytandır. Her gören tutuluyor ona; öyle fattan, öyle alımlı ki!.. Bir başyapıt gibi insanı büyülüyor. Borç alın ondan, ama ruhunuzu rehine koymayın! Kuzinime ihanet edilirse, dayanmam. Karınız geliyor!" diye haykırdı Lisbeth; "artık konuşmayalım, ben işinizi yoluna koyacağım."

“Lisbeth’i öp, meleğim,” dedi Wenceslas karısına, “birikmiş paralarını borç vererek bizi sıkıntıdan kurtaracak.”

Lisbeth’e işaret etti, o da anladı durumu.

“O zaman herhalde sen de çalışacaksın, öyle değil mi şekerim?”

“Oh! Yarından tezi yok,” dedi sanatçı.

“Bu yarınlar bizi mahvediyor ya,” dedi Hortense ona gülümseyerek.

“Ah! Yavrucuğum, sen söyle, her gün başımıza terslikler, engeller, işler çıkmadı mı?”

“Evet, haklısın şekerim.”

“Bak, kafamda ne düşünceler var!” dedi elini alnuna vurarak. “Ah! Ah! Ama tüm düşmanlarımı şaşırtacağım. On altıncı yüzyıl Alman tarzı bir sofra takımı yapmak istiyorum; tatlı düşlere daldıran bir tarz bu! Üstü böcek dolu kıvrık yapraklar yapıp, bunların üstüne de çocuklar yatıracağım, içlerine yeni hayaller, gerçek hayaller karıştıracacağım, düşlerimizin cisimleşmiş durumunu gösterecek bunlar!.. Tümü de kafamda! Hem ayrıntılı, hem hafif hem de karışık bir iş olacak. Chanor öyle hayran kaldı ki bu işe... Birinin yüreklendirmesine gereksinimim vardı, çünkü Montcornet Anıtı ile ilgili son eleştiri yazısı beni adamakıllı çökertmişti.”

Lisbeth ile Wenceslas’ın gündüzün yalnız kaldıkları bir sırada sanatçı evde kalmış kızla ertesi gün Madam Marneffe’i görmeye gitme konusunda anlaştı; çünkü ya karısı buna izin verecekti ya da kendisi gizlice gidecekti.

22

**SANATÇI, GENÇ VE
POLONYALI, SİZCE NEDİR?**

Bu başarıyı aynı akşam öğrenen Valérie Baron Hulot'dan gidip Stidmann'ı, Claude Vignon'u ve Steinbock'u akşam yemeğine çağırmasını istedi, çünkü adama baskı yapmaya başlıyordu; bu tür kadınlar yaşlı erkeklere baskı yapmayı bilirler, onlar da yollara düzülüp bu acımasız metreslerin çıkarları, hevesleri için gerekli kişiye gelmesi için yalvarırlar.

Ertesi gün Valérie Parisli kadınların tüm üstünlüklerinden yararlanmak istediklerinde icat ettikleri o tuvaletlerden birini giyerek silahlarını kuşandı. Bu giysisi içinde düelloya gidecek bir erkeğin düşmanını kandıracak hareketlerini gözden geçirmesi gibi kendi kendini inceledi. Ne bir pot ne bir kırışık vardı. O en güzel beyaz, yumuşak, ince hali üzerindeydi. Yapma benleri belli etmeden bakışları çekiyordu. Kadınların on sekizinci yüzyıl yapma benleri artık unutulmuş ya da ortadan kaldırılmış sanılıyor; oysa yanılıyor böyle sananlar. Bugün eski kadınlardan daha becerikli olan kadınlar cesurca kurnazlıklarla bakışları dilenircesine üzerlerine çekiyorlar. Kimi ortasına elmas konulan, kurdeleden bir fiyong icat ediyor ve bakışları tüm gece boyunca zapt ediyor; bir başkası bir

saç filesi modasını yeniden canlandırıyor ya da saçlarına bir hançer saplıyor, akıllara jartiyerini getirtmek için; bir başkası kadife manşetler takıyor, bir başkası püsküllerle ortaya çıkıyor. Bu yüce çabalar, Koketliğin ve Aşkın bu Austerlitz Savaşları, o zaman, bu mutlu yaratıcılar başka şeyleri ararken, aşağı tabakalarda moda oluyor. Valérie, sükse yapmak istediği o akşam üstüne üç yapma ben kondurdu; saçlarını özel bir suyla ıslattırıp tarattı; sarı saçları birkaç gün için kül rengi saçlara dönüştü. Madam Steinbock'un saçlarının rengi kızıl sarı olduğundan Valérie ona hiçbir bakımdan benzemek istemiyordu. Bu yeni saç rengi ona dikkat çekici, tuhaf bir hava vermişti; bu, dostlarının kafasını öyle kurcaladı ki Montès ona şöyle dedi: "Bu akşam ne var sizde böyle?" Sonra boynuna oldukça enli bir şerit bağladı Valérie, bu da onun göğsünün beyazlığını adamakıllı ortaya çıkarttı. Üçüncü ben büyükannelerimizin göze yakın bir yere kondurdukları yapma bene benziyordu. Güllerin en küçük en güzel goncasını da korsajının ortasındaki balinanın yukarısında, en küçük çukura yerleştirdi. Amacı otuz yaşın altındaki tüm erkeklerin gözlerini aşağıya indirmelerini sağlamaktı.

"Çok güzelim!" dedi kendi kendine, tavırlarını aynada yeniden gözden geçirirken, tıpkı eğilip bükülmelerini yeniden gözden geçiren bir dansöz gibi.

Lisbeth pazara kendisi gitmişti; akşam yemeği, Mathurine'in eskiden yanında çalıştığı piskoposun komşu piskoposluğun baş papazını ağırladığı sırada pişirdiği o nefis akşam yemeklerinden biri olmalıydı.

Stidmann, Claude Vignon ve Kont Steinbock saat altıya doğru, neredeyse aynı zamanda geldiler. Basit (ya da isterseniz sıradan diyelim) bir kadın o kadar arzuladığı bir erkeğin adını duyar duymaz koşup onu karşıladı; ama beş saattir odasında bekleyen Valérie üç davetlisini baş başa bırakıp bekletti, konuşmalarının ve gizli

düşüncelerinin konusunun kendisi olduğundan zaten emindi. Salonunun düzenlenmesini kendisi yönetirken Paris'in ürettiği, başka hiçbir kentin de üretemeyeceği çok gösterişli kıvrır zıvır şeyleri gözler önüne serdi; bunlar kadının kişiliğini ortaya koyarlar, sanki onun reklamını yaparlar: Mine kaplı, incilerle süslü hatıra eşyaları, içi pek hoş yüzüklerle dolu kupalar, Florent ve Chanor'un ince zevkine göre kalıba dökülmüş Sèvres ya da Saxe işi porselen başyapıtlar, nihayet heykelcikler, albümler, çok büyük paralara mal olmuş ve bunlara sahip olma hırsının ilk çılgınlığı ya da son yatışması sırasında ısmarlanmış tüm bu öteberi salonu dolduruyordu. Valérie başarısının verdiği sarhoşluk içindeydi, Crevel'e Marneffe ölürse karısı olacağına söz vermiş, âşık Crevel de Valérie Fortin adına on bin franklık yatırım yapmıştı; bu para üç yıldır demiryolları işlerinden elde ettiği kazancı, Barones Hulot'ya sunduğu yüz bin ekülük anaparanın getirdiği tüm geliri oluşturuyordu. Valérie böylece otuz iki bin frank gelire sahip olmuştu. Crevel kazançlarını bağışlamaktan çok daha önemli olarak bir de söz vermişti. Düşesinin (hayallerini tamamlamak için Madam de Marneffe'e düşes adını takmıştı) onu saat ikiden dörde kadar içine daldırdığı tutkunun doruğunda iken bunu düşünmüştü, çünkü Valérie Dauphin Sokağı'ndaki Valérie'yi aşmıştı, daha iyiydi. Crevel, Valérie'nin kendisine verdiği bağlılık sözünü desteklemenin gerektiğine inanmış, bunun için tedbirsiz bir müteahhidin kendisine Barbette Sokağı'nda yaptığı, ancak satışa çıkacak şirin küçük bir konağı ona sunma olasılığını düşünmüştü. Valérie kendisini avlusuyla, bahçesiyle bu güzel evde görüyordu, arabası da cabaydı!

"Hangi kadın namusuyla yaşayıp da bu kadar kısa zamanda hem de bu kadar kolayca tüm bunları elde edebilir?" demişti Valérie Lisbeth'e, tuvaletini tamamlarken.

Lisbeth, Valérie'nin kendisi için kendisinin söyleyemeyeceği şeyleri Steinbock'a söyleyebilmek üzere o akşam Valérie'nin evinde yemeğe kalmıştı. Mutluluktan ısıtılmış olmuş yüzüyle Madam Marneffe, arkasında Bette, salona girdiler alçakgönüllü zarif bir tavırla. Kuzin Bette, baştan başa sarılı-siyahlı kıyafeti içinde bu karşıtlığıyla Valérie'nin değerini meydana çıkarıyordu.

"Hoş geldin, Claude," dedi Valérie bu çok ünlü eleştirmene elini uzatarak.

Claude Vignon birçokları gibi siyaset adamı olmuştu; daha yolunun ilk aşamasında olan hırslı insanlar için böyle deniyordu. 1840'ın *siyaset adamı* bir bakıma on sekizinci yüzyılın "*papazı*" idi. Hiçbir sanatçı ya da seçkinler toplantısı, o toplantının siyaset adamı olmaksızın yapılamazdı.

"Güzelim, bak sana küçük kuzinimin kocası Steinbock Kontu'nu tanıtayım," dedi Lisbeth, Valérie'nin görmezlikten geldiği Wenceslas'ı göstererek.

"Kont Hazretlerini tanıdım," dedi Valérie başıyla sanatçıyı zarif bir şekilde selamlayarak. "Sizi Doyenné Sokağ'ında sık sık görüyordum; düğününüzde bulunmaktan kıvanç duydum. Şekerim," dedi Lisbeth'e, "insan senin eski çocuğunu bir kez bile görse kolay kolay unutmaz. Mösyö Stidmann da," dedi heykelciyi selamlayarak, "ucu ucuna yaptığım bu daveti kabul etmek nezaketini gösterdi; ama zorunluluk yasa dinlemez ki! Ben sizin bu iki beyefendinin dostu olduğunuzu biliyordum. Davetlilerin birbirlerini tanımadıkları bir akşam yemeği pek soğuk, pek tatsız geçer. Sizi de onlar hesabına getirttim; bir başka kez de benim için gelirsiniz, değil mi? Hadi, peki deyin!"

Bir süre Stidmann ile dolaştı, yalnızca onunla ilgileniyormuş gibi görünerek. Crevel, Baron Hulot ve Beauvisage adında bir milletvekilinin geldikleri art arda haber verildi. Bu milletvekili taşralı bir Crevel'di, sanki dünyaya

kalabalık etsin diye gelmiş olanlardan biriydi, Devlet Danışmanı Giraud ve Victorin Hulot ile aynı siyasal düşüncede idi. Bu iki siyaset adamı Muhafazakârlar'ın büyük grubu içinden İlericiler'in çekirdeğini oluşturmak istiyordu. Giraud kimi zaman akşamları Madam Marneffe'in evine geliyor, Madam Marneffe, Victorin Hulot'un da geleceğin umuyordu, ama bu ilkeci avukat o zamana kadar babasına ve kayınpederine karşı direnmek için türlü bahaneler bulmuştu. Annesine gözyaşı döktüren kadının evinde görünmek ona bir suçmuş gibi geliyordu. Dinine bağlı bir kadın sofu kadınlara göre ne ise, Victorin Hulot da siyasetin katı ilkecilerine göre oydu. Eskiden Arcis'te tuhafiyeci olan Beauvisage *Parislilere benzemek istiyordu*. Meclis'in gediklilerinden biriydi; kendisini o güzeller güzeli, hayran olunacak Madam Marneffe'in evinde yetiştiriyordu. Burada Crevel'i pek beğenip, örnek almış, ustası olarak kabul etmişti; her şeyde ona danışıyor, ondan terzisinin adresini istiyor, onu taklit ediyor, onun gibi haller takınmaya çalışıyordu; kısacası Crevel onun gözünde büyük adamdı. Valérie, etrafında bu kişiler ve üç sanatçı, yanında kendisine pek güzel eşlik eden Lisbeth, Wenceslas'a öyle üstün bir kadın gibi göründü ki Claude Vignon da ona Madam Marneffe'i bir tutkun olarak göklere çıkardı.

"Ninon kıyafetinde Madame de Maintenon'dur¹ o," dedi eski eleştirmen. "Onun hoşuna gitmek için böyle bir akşam toplantısında zeki olduğunu göstermek yeter, ama onun tarafından sevilme büyük başarıdır ki, bu bir erkeği gururlandırmaya ve tüm yaşamını doldurmaya değer."

1 Anne Ninon de Leclos (1616-1706). Fransız kadın edebiyatçı. Çok güzel bir kadındı. Zekâsı ve kültürüyle zamanının toplumunu etkiledi, ünlü erkeklerle ilişkileri oldu.

Maintenon Markizi (1635-1719) XIV. Louis ile gizlice evlendi. Sarayda önemli bir rol oynadı. (ç.n.)

Valérie, eski komşusuna karşı soğuk ve umursamaz davranmakla, bilmeden de olsa, onun gururunu kırdı, çünkü Polonyalıların karakterini bilmiyordu. Slavların bir çocuk yanı vardır, tıpkı aslında ilkel olup da uygar ulusların içine girerek gerçekten uygarlaşmış tüm halklarda olduğu gibi. Bu ırk taşkın sırasında yayılan sular gibi yayılmış ve dünyanın çok büyük bir yüzeyini kaplamıştır. Çöllerde otururlar, buralarda alanlar o kadar geniştir ki rahatça yaşarlar; Avrupa'da olduğu gibi dirsek dirseğe yaşamazlar. Uygarlığın da kafalar ve çıkarlar arasında sürekli çatışma olmadan meydana gelmesi olanaksızdır. Ukrayna, Rusya, Tuna ovaları, kısacası Slav halkı Avrupa ile Asya arasında, uygarlıkla uygarlıktan uzaklık arasında bir köprüdür. Bu nedenle, Slav ırkının en geniş kolunu oluşturan Polonyalıların karakterinde çocukluklar, toy uluslara özgü hercaice davranışlar vardır. Onlardaki yürekliliğin, gücün, zekânın ne yöntemi ve ruhu bulunur, çünkü onlarda bataklıklarla kesilmiş bu uçsuz bucaksız ovada esen rüzgârların değişkenliğine benzer bir değişkenlik görürsünüz. Bu insanlar evleri söküp götüren, Kar-Savuran adı verilmiş o şiddetli rüzgârlar gibi azgındırlar, kayalardan inen o korkunç çığlar gibi de, karşılarına çıkacak ilk gölcükteki suda eriyip yok olurlar. İnsan içinde yaşadığı ortamdan her zaman bir şey elde eder. Türklerle sürekli savaşmak durumunda olan Polonyalılar da onlardan Doğululara özgü şatafat zevkini almışlardır; parlamak uğruna çoğu zaman gerekli olandan vazgeçerler, kadınlar gibi süslenirler, gelgelelim iklim onlara Arapların o sert yapısını da kazandırmıştır. Bu yüzden acıda yücelen Polonyalılar kendilerini ezdire ezdire, zorbalarının kollarını yormuş, böylece on dokuzuncu yüzyılda, ilk Hıristiyanların yaşadıklarını yeniden gözler önüne sermişlerdir. O kadar içten, o kadar açık yürekli Polonyalı karakterinin içine yüzde on oranında İngiliz sinsiliğini koyun, iki başlı

kartalın giriverdiği her yerde bugün bu cömert ak kartal egemen olacaktır. Biraz hileciliği olsaydı, bu Polonya'yı kendisini parçalamış olan Avusturya'yı kurtarmasını ve çökertmiş olan tefecisi Prusya'dan borç almasını ve ilk paylaşımda ikiye bölünmesini engellerdi. Polonya'nın vaftizinde, bu çok hoş ulusu en parlak niteliklerle donatan iyilik perilerinin unuttuğu Carabosse adlı bir kötülük perisi kuşkusuz gelip şöyle demiştir: "Kardeşlerimin sana bağışladıkları tüm nitelikler sende kalsın, ama ne istediğini hiçbir zaman bilemeyeceksin!" Polonya, Rusya ile yaptığı yiğitçe düelloyu kazansaydı, Polonyalılar bugün aralarında dövüşeceklerdi, tıpkı eskiden birbirlerinin kral olmasını engellemek için meclislerinde yaptıkları gibi. Sırf cesur, canlı insanlardan oluşan bu ulus içinde XI. Louis gibi birini aramayı akıl edip onun zorbalığını ve saltanatını kabul ederse, kurtulmuş olacaktır. Polonya siyasette ne ise, Polonyalıların çoğu da özel yaşamında odur, özellikle de felaketler kapılarını çaldığında. Nitekim, Madam Marneffe'in kendisiyle pek ilgilenmemesi üç yıldır karısını taparcasına seven, kendisini de karısı için tanrı sayan Wenceslas Steinbock'a öyle dokundu ki kadının dikkatini çekmeyi bir onur sorunu yaptı. Valérie'yi karısıyla kıyaslayınca Valérie'yi üstün buldu. Hortense, Valérie'nin Lisbeth'e söylediği gibi sırf etiyle güzel bir kadındı; ama Madam Marneffe de ise Biçim'in içinde Ruh ve Kötülük'ün çekiciliği vardı. Hortense'in bağlılığı kocasına karşı borçlu olduğu bir duyguydu; mutlak aşkın o çok büyük değeri çok geçmeden unutulur, tıpkı borçlunun, bir süre sonra, borç aldığı parayı kendi parası sayması gibi. Bu yüce bağlılık bir bakıma ruhun günlük ekmeği olur ve sadakatsizlik bir tatlı gibi imrendirir. Küçümseyen bir kadın, hele tehlikeli bir kadın merakı kamçılar, tıpkı baharatın güzel ve nitelikli bir yemeğe daha bir lezzet katması gibi. Valérie'nin pek güzel becerdiği o küçük görme

halleri aslında Wenceslas için yeni bir şeydi, hele üç yıl süresince kolayca tattığı o zevklerden sonra. Hortense bir eş, Valérie ise bir metrestir. Birçok erkek aynı kitabın iki değişik baskısına sahip olmak ister; bir erkeğin karısını metresi yapamaması da onun zayıflığının çok büyük bir kanıtıdır. Bu tür bir değişiklik arayışı güçsüzlüğü gösterir. Bağlılık her zaman aşkın ayırıcı özelliği, çok büyük bir gücün belirtisidir, şairi şair yapan gücün! On yedinci yüzyılın beş para etmez şairleri nasıl Manon'larında İris'leri, Chloé'leri bulmuşlarsa, erkekler de karılarında tüm öteki kadınları bulmalıdırlar.

"E," dedi Lisbeth Wenceslas'a, onu büyülenmiş gibi görünce, "nasıl buldunuz Valérie'yi bakalım?"

"Çok hoş!" dedi Wenceslas.

"Sözümü dinlemediniz," diye devam etti Kuzin Bette. "Ah, Wenceslas'cığım, bir arada kalmış olsaydık, bu büyüleyici kadının sevgilisi olur, kocası ölünce de onunla evlenir, sahip olduğu kırk bin franklık gelirin de üstüne otururdunuz."

"Demeyin!"

"Elbette," dedi Lisbeth. "Şimdi kendinizi kollayın. Size tehlikeyi haber verdim, ateşe dikkat edin, yanmayın! Kolunuza gireyim de gidelim, yemek hazır."

Bu konuşmadan daha çok cesaret kırıcı bir konuşma olamazdı; çünkü bir Polonyalıya bir uçurum göstermeye görün, hemen gidip kendini oraya atar. Bu ülke halkında özellikle süvariler gibi akıncı ruhu vardır, tüm engelleri yarıp içinden galip çıkacaklarına inanırlar. Wenceslas'ın gururunu kıran, Lisbeth'in indirdiği bu mahmuz darbesini yemek salonundaki görüntü de destekledi. Burada çok güzel bir gümüş takım pırıl pırıl parlıyordu; Steinbock bu takımda Paris şatafatının tüm inceliklerini, tüm özentilerini gördü.

“Keşke,” dedi içinden, “şu Célimène’le¹ evlenmiş olsaydım. ”

Hulot, yemek sırasında damadını orada görmekten mutluydu, Valérie ile kesin olarak barıştığına da daha çok sevinmişti, kocasını Coquet’nin yerine geçirmeye söz vererek Valérie’yi kendisine bağladığı için de koltukları kabarıyordu; bu akşam pek hoştu. Stidmann da Parislilere özgü o şakalardan demetler sunarak, sanatçı imgelem gücünü de ortaya koyarak baronun gösterdiği inceliğe yanıt veriyordu. Steinbock arkadaşının yanında sönük kalmak istemedi, o da zekâsını gösterdi, nükteler yaptı, etki uyandırdı, sevinçliydi şimdi; Madame Marneffe kendisini çok iyi anladığını belirtmek için Wenceslas’a birçok kez gülmüştü. Nefis yemekler, baş döndüren şaraplar sonunda Wenceslas’ı zevkin batağı diyebileceğimiz şeyin içine gömdü. Bayağı çakırkeyif olunca da, yemekten sonra, bir divana uzandı, hem bedeni hem de ruhu mutluluğu tadıyordu; Madam Marneffe, güzel kokular sürünmüş, o uçarı, melekleri bile çileden çıkartacak derecede güzel haliyle gelip yanına oturunca, bu mutluluğu doruk noktasına vardı. Valérie Wenceslas’a doğru eğilip, dudakları neredeyse kulağına değecek kadar yaklaşarak ona alçak sesle dedi ki:

“O iş konusunu bu akşam görüşemeyiz, ama herkes ten sonraya kalırsanız, o zaman başka... Siz, Lisbeth ve ben bunu size uygun olacak şekilde ayarlayabiliriz.”

“Oh! Siz bir meleksiniz, madam!” dedi Wenceslas Valérie gibi o da onun kulağına eğilerek. “Lisbeth’i dinlememekle çok büyük bir budalalık yaptım.”

“Ne söylemişti ki size?”

“Doyenné Sokağı’ndaki evdeyken sizin beni sevdiğinizi ileri sürmüştü!”

1 Molière’in *Misanthrope* (Adamcıl) adlı oyununda cilveli, uçarı kadın karakterine gönderme. (ç.n.)

Madam Marneffe Wenceslas'a şöyle bir baktı, şaşırmış gibi göründü ve ansızın yerinden kalktı. Genç ve güzel bir kadın, bir erkekte hemen yüz bulacağı düşüncesini uyandırırorsa bunun her zaman cezasını görür. Yüreğin derinliklerinde alıkonulmuş bir tutkuyu gemleyen bu namuslu kadın davranışı en ateşli aşk ilanından bin kez daha anlamlıydı.

Bu yüzden de Wenceslas'ın arzusu o derece körüklendi ki Valérie'ye olan ilgisi katmerlendi. İlgi duyulan kadın, arzu edilen kadındır! Oyuncu kadınların o müthiş gücü buradan gelir. Madam Marneffe de süzüldüğünü bildiği için alkışlanan bir oyuncu kadın gibi davrandı. Çok hoştu, tam bir başarı elde etmiş oldu.

"Kayınpederimin çılgınlıklarına artık şaşmıyorum," dedi Wenceslas Lisbeth'e.

"Böyle konuşursanız, Wenceslas," dedi Lisbeth, "size bu on bin frangı bulduğuma ömrüm boyunca pişman olurum. Yoksa tüm bunlar gibi bu kadına çılgınca âşık mı olacaksınız?" diye ekledi öteki davetlileri göstererek. "Düşünün, kayınpederinizle yarışa kalkacaksınız. Hem Hortense'a çektireceğiniz tüm o acıları da aklınıza getirin."

"Doğru," dedi Wenceslas. "Hortense melek, ona karşı canavar gibi davranmış olurdum!"

"Ailede bir canavar var, o yeter," dedi Lisbeth.

"Sanatçılar hiç evlenmemeli!" diye haykırdı Steinbock.

"Ah! Doyenné Sokağı'ndaki evde ben de size bunu söylemiştim," dedi Lisbeth. "Sizin çocuklarınız o heykeller, başyapıtlarınız."

"Neler konuşuyorsunuz siz orada ha!" diyerek Lisbeth'in yanına geldi Valérie. "Çayları getir, bakalım, kuzin."

Steinbock, Polonyalılara özgü farfalarlıkla, salonun bu perisi ile senli benli olduğunu göstermek istedi.

Stidmann'a, Claude Vignon'a, Crevel'e şöyle bir bakıp onları saymayarak Valérie'nin elinden tuttu ve onu divanda yanına oturmaya zorladı.

"Gereğinden çok kalantor gibi davranıyorsunuz, Kont Steinbock!" dedi Valérie, pek az direnerek.

Göğsünü süsleyen o küçük goncayı göstermek istercesine Wenceslas'ın yanına çökerken gülmeye başladı.

"Ah! Kalantor olsaydım, buraya borç almak isteyen biri olarak gelmezdim."

"Zavallı çocuk! Doyenné Sokağı'ndaki evde geceleri nasıl çalıştığınızı anımsıyorum. Biraz budalalık ettiniz. Evlendiniz, ekmeğe saldıran aç biri gibi evliliğe saldırdınız. Paris'i hiç tanımıyorsunuz! Görüyor musunuz ne duruma geldiniz? Bette'in bağlılığına kulak asmadığınız gibi, Paris'ini ezbere bilen bu Parisli kadının aşkına da kulak asmadınız."

"Bana bir şey söylemeyin artık," diye bağırdı Steinbock. "Sersemin biriyim ben."

"On bin frank cebinizde olacak, sevgili Wenceslas; ama bir koşulla," dedi Valérie saçlarının o hayran olunası lüleleriyle oynayarak.

"Neymiş o?"

"Bakın, faiz istemiyorum..."

"Ama Madam!"

"Yo, kızmayın. Yerine bana tunçtan bir heykel grubu verirsiniz. Samson konulu bir gruba başlamışsınız, bitirin onu... Dalila'yı Yahudilerin Herkül'ünün saçlarını keserken gösterin! Ama, beni dinlerseniz, büyük bir sanatçı olacaksınız, konuyu anlayacağınızı umuyorum. Kadının gücünü belirtmek gerekiyor. Samson bir hiç. Gücün kaddavrası. Dalila ise her şeyi mahveden tutkunun simgesi.¹ Şu *kopya* gibi... Böyle diyorsunuz değil mi?" diye ekledi

1 Kutsal Kitap'ta (Hâkimler, 15,16) söz konusu İsrail'in son hâkimlerinden Herkül'ü andıran gücüyle ünlü Samson ile fahişe Dalila öyküsüne gönderme. (ç.n.)

kurnazca, Claude Vignon ile Stidmann'ın geldiklerini görünce. İki arkadaş onların heykelcilikten söz ettiklerini duyarak yaklaştı. Valérie devam ederek dedi ki:

“Omphale'nin dizlerinin dibinde Herkül kopyası o Yunan mitosundan ne kadar daha güzel! Yahudalıları Yunanlılar mı kopyaladı? Yahudalıları mı bu simgeyi Yunanlılardan aldı?”

“Ah! Bakın, madam, ciddi bir sorun ortaya attınız! Kutsal Kitap'ın çeşitli bölümlerinin hangi dönemlerde yazılmış olduğu sorunu. O kadar budalaca dinsizler arasına konulmuş, ama Tanrı'nın varlığını matematiksel olarak kanıtlamış olan o büyük, ölümsüz Spinoza, Kutsal Kitap'ın bir bakıma siyasal bölümünü oluşturan Tekvin (Yaratılış) bölümünün Musa döneminde yazıldığını ileri sürüyor ve metnin aslının sonradan değiştirildiğini dil açısından birtakım kanıtlarla kesin olarak gösteriyordu. Bu yüzden havraya girerken üç bıçak darbesi yedi.”

“Bu kadar çok şey bildiğimin hiç farkında değildim,” dedi Wenceslas'la baş başa konuşmalarının kesilmesine canı sıkılan Valérie.

“Kadınlar içgüdüleriyle her şeyi bilirler,” diye söze karıştı Claude Vignon.

“Hadi, söz verin bana!” dedi Valérie Steinbock'a, âşık bir genç kız gibi çekinerek onun elini tutarken.

“Dostum, madam sizden bir şey istedi diye mutlusunuz, öyle mi?” diye haykırdı Stidmann.

“Ne istemiş ki?” diye sordu Claude Vignon.

“Tunçtan küçük bir heykel grubu,” dedi Steinbock, “Dalila'yı Samson'un saçlarını keserken gösteren bir grup.”

“Zor bu iş,” dedi Claude Vignon da, “yataktan dolayı.”

“Tersine, son derece kolay,” diyerek araya girdi Valérie, gülümseyerek.

“Ah! Siz heykel yapsanıza!” dedi Stidmann.

"Madam'ın kendisi heykeli yapılacak kişi," dedi Claude Vignon, Valérie'ye şöyle kurnazca bakarak.

"Bakın, ben nasıl tasarlıyorum bu yapıtı," dedi Valérie. "Samson saçları kesilmiş durumda, birçok takma saçlı züppe gibi, uyanmıştır. Kahraman, orada, yatağın kenarında oturuyor, size yalnızca yatağın alt tarafını, kıvrımlı şekilde çarşafarla, örtülerle gizleyip öyle göstermek kalıyor. Samson Kartaca yıkıntıları üstünde duran Marius gibi, kollarını kavuşturmuş, başı kabak, duruyordur orada; Sainte-Hélène'deki Napoléon gibi, canım! Dalila diz çökmüştür, neredeyse Canova'nın Magdalena'sını andırır. Bir kız erkeğini mahvetti mi, tapınır ona. Bana göre, bu Yahudi kızı¹ o müthiş, güçlü Samson'dan korkmuştur, ama küçük bir oğlan çocuğuna dönüşünce herhalde onu sevmiştir. Öyleyse, Dalila yaptığına üzülüyordur şimdi. Sevgilisine saçlarını geri vermek ister, onun yüzüne bakmaya cesaret edemez, sonra gülümseyerek bakar, çünkü Samson'un bu güçsüz halinde kendisini bağışladığını sezer. Bu heykel grubu ve o acımasız Yudit² ile ilgili grup kadını açıklamaya yeterdi. Erdem kafayı, Kötülük ise ancak saçları keser. Saçlarınızı gözetin, beyler!"

Böylece Valérie iki sanatçıyı şaşkın durumda bırakıp ayrıldı. Onlar da eleştirmenle birleşip onu övgülere boğdular.

"Bir kadın ancak bu kadar hoş olur!" diye haykırdı Stidmann.

"Oh! Gördüğüm en zeki ve en çekici kadın," dedi Claude Vignon. "Zekâ ile güzelliği birleştirmek o kadar az görülen bir şeydir ki!"

"Siz ki Camille Maupin'i yakından tanımak onuruna eriştiniz, böyle yargılara varıyorsanız, biz ne diyebiliriz ki?" dedi Stidmann.

1 Aslında Dalila, Yahudi değil, Filistinlidir. (ç.n.)

2 Tevrat'taki Yudit Kitabı'na göre, Yahudi kadın kahraman. Düşman generali Holophernos'un kafasını keser. (ç.n.)

Bir süre için az önce oyunu bırakıp da her şeyi duymuş olan Crevel dedi ki:

“Sevgili Kontum, eğer Dalila için Valérie’yi model olarak alırsanız, bu gruptan bir kopya için size bin ekü öderim. Ah! Evet, anasını satayım! Bin ekü, *kıyarım* doğrusu.”

“*Kıyarım* da ne demek oluyor?” diye sordu Beauvisage, Claude Vignon’a.

“Madamın poz vermek lütfunda bulunması gerek,” dedi Steinbock, Crevel’e Valérie’yi işaret ederek. “Sorun ona.”

Bu sırada Valérie kendisi Steinbock’a bir fincan çay getiriyordu. Bu, incelikten öte bir şeydi, bir lütuftu. Bir kadının bu şekilde davranması birçok anlam taşır, ama kadınlar bunu iyi bilirler. Bu yüzden, görünüşte bu kadar basit olan bu incelik kuralını yerine getirdikleri sırada, onların davranışlarını, bakışlarını, havalarını, ses tonlarını incelemek ilginç bir konudur. “Çay içer misiniz?”, “Çay ister misiniz”, “Bir fincan çay?” gibi soğuk bir şekilde sorulan sorular ve elinde çaydanlığı tutan peri kızına “getir” diye buyurmaktan tutun; odalığın, elinde çay fincanı, çay masasından gönlündeki paşaya kadar gelip ona, boyun eğer bir halle, tatlı bir sesle, şehvetli vaatler yüklü bakışlarla çay sunuşundaki o büyük şiirselliğe kadar davranışlarda, bir fizyoloji uzmanı tiksinti, ilgisizlik, hatta Phèdre’in Hippolythe’e¹ aşk ilanı misali her türlü kadın duygularını bulabilir. Kadınlar bu duygularıyla, istedikleri gibi hakaret edecek derecede küçümseyici, Doğu’ya özgü kölelik derecesinde küçülmüş olabilirler. Valérie kadından öte bir şeydi, kadına dönüşmüş bir yıldı; elinde çay fincanı, Steinbock’a kadar yürüyerek şeytanca işini tamamladı.

Sanatçı ayağa kalkıp Valérie’nin kulağına, parmaklarını onun parmaklarına değdirerek dedi ki:

1 Fransız oyun yazarı Racine’in (1639-1699) *Phèdre* adlı oyununa gönderme (ç.n.)

"Böyle sunuşunuzu görmek uğruna, kaç fincan verirsiniz içirim!"

"Poz vermekten söz ediyordunuz, nedir o?" diye sordu Valérie kudurmuşçasına beklediği o duygu patlamasını yüreğinin tam ortasında hissettiğini belli etmeden.

"Crevel Baba sizin o heykel grubundan bir kopyayı benden bin eküye satın alıyor."

"Bin eküye o mu satın alıyor, bir grubu?"

"Evet ama, Dalila olarak siz poz verirsiniz," dedi Steinbock.

"Sanırım alamaz," dedi Valérie. "Grubun değeri o zaman onun servetini aşar, çünkü Dalila'nın biraz dekolte olması gerekir."

Crevel'in kendine özgü o tavır takınması gibi, tüm kadınların da üstün olduklarını belirten bir tavır takınmaları, hesaplı bir duruş sergilemeleri vardır ki bu, erkekleri onlara dayanılmaz bir şekilde hayran bırakır. Özel toplantılar yapılan salonlarda ömürlerini gömleklerinin dantellerine bakmakla, giysilerinin omuz askılarını düzeltmekle geçiren ya da perdelerin kornişlerine bakarak gözbebeklerinin parıltılarını oynatmakla geçirenler görülür. Madam Marneffe'e gelince, o tüm ötekiler gibi böyle doğrudan doğruya tavırlar takınmadı. Ansızın dönüp çay masasına, Lisbeth'in yanına gitti. Giysisini savuran dansözlere özgü bir hareketle Steinbock'u büyüledi. Hulot'yu da böyle bir hareketle elde etmişti.

"Öcün tümüyle alındı," dedi Valérie Lisbeth'in kulağına. "Hortense gözyaşları kuruyuncaya kadar ağlayacak, senin elinden Wenceslas'ı aldığı güne de lanet okuyacak."

"Mareşal karısı olmadıkça bir iş yapmış sayılmam," diye yanıt verdi Lorenli kız, "ama *tümü* bu işin olmasını istemeye başlıyor... Bu sabah, Victorin'in evine gittim. Bak, bunu sana anlatmayı unuttum. Genç Hulot'lar Vauvinet'den baronun senetlerini geri almışlar. Yarın,

yüzde beş faizle üç yılda ödenmek üzere, evlerinin ipotek edilmesi karşılığında, yetmiş iki bin franklık bir borç alıyorlar. Demek ki Hulot'lar üç yıl sıkıntıda olacaklar. Bu evi teminat gösterip şimdi para bulmaları olanaksız. Victorin, çok çok üzgün. Babasının ne mal olduğunu öğrendi artık. Crevel de bu bağlılığa öyle kızacaktır ki çocuklarını bir daha görmek istemeyebilir."

"Baron'un elinde avucunda bir şey kalmadı, öyle mi?" dedi Valérie Lisbeth'e, Hulot'ya gülümseyerek.

"Bir şey kaldığını sanmıyorum, ama eylül ayında ma-aşı hacizden kurtulacak."

"Hayat sigortası var, yeniledi! Eh, artık Marneffe'i büro şefi yapmasının zamanı geldi, bu akşam onun canına okurum."

"Enişteciğim," dedi Lisbeth Wenceslas'ın yanına giderek, "siz artık gidin, rica ediyorum. Gülünç oluyorsunuz, Valérie'ye onu ele verecek biçimde bakıyorsunuz, kocası aşırı derecede kıskançtır. Kayınpederinize özenmeyin, evinize dönün; eminim Hortense sizi bekliyordur."

"Madam Marneffe benim en sona kalmamı istedi, üçümüz arasındaki şu bizim işi görüşmek için," dedi Wenceslas.

"Olmaz, on bin frangı ben size veririm, çünkü kocasının gözü üstünüzde, kalmanız doğru olmaz. Yarın saat dokuzda senedi getirin, o saatte maymun kocası Marneffe işyerinde olacaktır. Valérie rahattır... Ondan bir heykel grubu için poz vermesini istemiştiniz, öyle mi? Önce bana uğrayın."

Lisbeth Steinbock'un Valérie'yi selamlarken ona bakışını yakalamıştı.

"Ah," dedi, "sizin ne acemi çapkın olduğunuzu elbette biliyordum. Valérie çok güzel bir kadın, ama Hortense'ı da üzmemeye çalışın!"

Evli erkekleri kendileri ile –geçici de olsa– bir istek arasında her işte karılarının karşılarına çıkması kadar öfkelendiren bir şey yoktur.

23

**EVLİLİK YAŞAMININ
İLK KAVGASI**

Wenceslas sabahın saat birine doğru evine döndü. Hortense neredeyse dokuz buçuktan beri onu bekliyordu. Dokuz buçuktan ona kadar araba seslerini dinlerken içinden, "Wenceslas bensiz Chanor ve Florent'lara akşam yemeğine gittiğinde, hiç bu kadar geç dönmezdi," diyordu. Oğlunun beşiğinin yanında oturmuş, dikiş dikiyordu. Gündelikçi kadına vereceği parayı bir kenara koymaya başladığı için kimi onarma, yamama işlerini kendisi yapıyordu. Saat ondan on buçuğa kadar, kuşku içinde kaldı, kendi kendine şöyle diyordu: "Ama bana söylediği gibi Chanor ve Florent'lara mı gitti acaba? Giyinirken, en güzel kravatını, en güzel kravat iğnesini takmak istedi. Olduğundan daha güzel görünmek isteyen bir kadın kadar süslenmeye zaman harcadı. Yo, deliyim ben! Beni seviyor. İşte, geldi zaten." Kadının beklediği araba durmadan geçti. Hortense, on birden geceyarısına kadar, oturdukları mahalle ıssız olduğu için çok büyük korkulara kapıldı. "Yayan döndüyse," dedi içinden, "başına bir kaza gelebilir! İnsan kaldırımın bir ucuna çarparak ya da bilmeden bir boşluğa basarak düşüp ölebilir. Sanatçılar o kadar dalgın oluyorlar ki! Ya hırsızlar yolunu kestilerse!

Beni burada ilk kez altı buçuk saat yalnız bırakıyor. Ne diye kaygılanıyorum? Yalnızca beni seviyor.” Erkekler kendilerini seven kadınlara bağlı kalmalı; gerçek aşkın yarattığı *“tinsel dünya”* denen o yüce dünyadaki sürekli mucizeler uğruna bile olsa bağlı kalmalı. Seven bir kadın, sevilen bir erkeğe göre manyetizma ile uyutulmuş bir kadın gibidir. Manyetizmacı bu şekilde uyutulmuş kadına, kendisi onun dünyasının aynası olmaktan çıkarak, uyurken gördüğü şeylerin bilincinde olmak gibi acınacak bir güç vermiştir. Tutku kadının sinir güçlerini öyle bir esrime durumuna getirtir ki bu durumda önsezileri falcıların geleceği sezişleri gibidir. Bir kadın kendisi aldatıldığını bilir, ama kendi bildiğine kulak asmaz, kuşkulanmakla yetinir, çünkü öylesine seviyordur; falcı kadınlara özgü sezgi gücünün haykırışını da yalanlar. Aşk, bu doruk noktasında, tapılmayı da hak etmeli. Yüce ruhlu insanların bu tanrısal olaya karşı duydukları hayranlık onları karılarını aldatmaktan her zaman alıkoyan bir engel olacaktır. Ruhu böyle yücelikler gösteren bir güzel, bir tinsel yaratığa nasıl tapınılmaz? Sabahın saat birinde Hortense öyle kaygılanmıştı ki Wenceslas’ı çingırağı çalma biçiminden tanıyarak kapıya koştı, ona sarıldı, ana sevgisiyle onu sıktı.

“Nihayet gelebildin!” dedi konuşabilecek gücü kendinde bulunca. “Dostum, bundan böyle sen nereye gidersen ben de geleceğim, çünkü bir daha böyle bir bekleyişin işkencesini çekmek istemiyorum... Senin bir kaldırıma çarpıp başının yarıldığı, hırsızların seni öldürdüğü gözümün önüne geldi! Yo, bir daha böyle bir şey olursa, aklımı kaçırrım... İyi eğlendin mi bari... bensiz, yaramaz çocuk?”

“Ne yaparsın, a benim iyilik meleğim, Bixiou oradaydı; yeni yeni şakalar yaptı, Léon de Lora da oradaydı, adamın nüktelerinin sonu gelmiyor ki; Claude Vignon da eksik değildi, o da Mareşal Montcornet Anıtı hakkında benim için tek avutucu yazıyı yazan kişi. Ayrıca...”

“Kadın yok muydu?” diye sordu Hortense heyecanla.

“Vardı, saygıdeğer Madam Florent...”

“Rocher de Cancale’da toplanacağınızı söylemiştin, demek Florent’larda toplandınız.”

“Evet, onlarda. Yanılmışım.”

“Arabayla gelmedin mi?”

“Hayır!”

“Tournelles Sokağı’ndan buraya kadar demek yayan geldin, öyle mi?”

“Stidmann ile Bixiou bulvarlardan Madeleine’e kadar getirdiler beni, konuşa konuşa.”

“Anlaşılan bulvarlarda, Concorde Maydanı’nda, Bourgogne Sokağı’nda yerler kupkuru, çamurlanmamışsın,” dedi Hortense kocasının pırıl pırıl çizmelerine bakarak.

Yağmur yağmıştı, ama Vanneau Sokağı’ndan Saint-Dominique Sokağı’na kadar Wenceslas çizmelerini kirletmemişti.

“Al, bak, beş bin frank. Chanor lütfedip bana borç olarak verdi,” dedi Wenceslas, neredeyse adli soruşturma sırasında sorulan soruları andıran bu sorulardan kurtulmak için.

Aldığı on adet bin frangı ikiye ayırmıştı, biri Hortense için, biri de kendisi için, çünkü Hortense’in bilmediği beş bin frank borcu vardı, yardımcısına ve işçilerine.

“Bak, artık kaygılanmana gerek yok, sevgilim,” dedi karısına sarılıp öperek. “Yarından tezi yok, işe başlıyorum! Oh! Yarın, sekiz buçukta çabucak evden çıkıp atöl-yeye gideceğim. Onun için, hemen yatacağım, erken kalkmam gerek. İzin verir misin, nonoşum?”

Hortense’in içine düşen kuşku yok oldu; şimdi gerçekten çok çok uzaktaydı. Madam Marneffe ha! Onu düşünmüyordu artık. Wenceslas için korkusu da onun yosmaların çevresine dadanmasından yanaydı. Bixiou, Léon de Lora gibi çılgınca yaşayışlarıyla ünlü bu iki sanatçının adını duymak onu kaygılandırmıştı.

Ertesi gün Wenceslas'ın saat dokuzda evden çıktığını görünce içi tümüyle rahatladı. "İşte, artık işe koyuluyor," diyordu kendi kendine, çocuğunu giydirirken. "Oh! Açıkça görüyorum, keyfi yerinde! Canım, Michelangelo kadar ünlü olamayız, ama Benvenuto Celini kadar oluruz!" Kendini bu umutlara kaptıran Hortense mutlu bir geleceğe inanıyordu. Yirmi aylık çocuğuyla da çocukları güldüren yapmacık bir dille konuşuyordu ki bu sırada, saat on bire doğru, Wenceslas'ın çıktığını görmemiş olan aşçı kadın Stidmann'ı içeriye aldı.

"Özür dilerim, madam," dedi sanatçı. "Wenceslas çıktı, öyle mi?"

"Atölyesinde."

"Onunla işlerimiz konusunda görüşmeye gelmiştim."

"Şimdi çağırıyorum," dedi Hortense Stidmann'a oturmasını işeret ederek.

Genç kadın bu mutlu rastlantı için Tanrı'ya şükrederek, Stidmann'ı bir gece önceki toplantı hakkında bilgi almak için alıkoymak istedi. Stidmann bu lütfundan dolayı kontese teşekkür etmek için eğildi. Madam Steinbock cıngırağı çaldı, aşçı kadın geldi, ona beyefendiyi gidip atölyesinden çağırmasını buyurdu.

"Dün gece iyi eğlendiniz mi?" dedi Hortense, "çünkü Wenceslas ancak sabahın birinden sonra döndü."

"Eğlenmek mi? Pek sayılmaz," diye yanıt verdi Madam Marneffe'i *tavlamak* istemiş olan sanatçı, "insan ancak çıkarı olunca eğlenir bu gibi toplantılarda. Bu Madam Marneffe'cik son derece çekici bir kadın, ama koket..."

"Peki Wenceslas onu nasıl buldu?" diye sordu zavallı Hortense dinginliğini korumaya çalışarak. "Bana hiçbir şey söylemedi."

"Bu konuda size bir tek şey söyleyeceğim," dedi Stidmann, "çok tehlikeli bir kadın, bence."

Hortense yeni doğum yapmış bir kadın gibi sarardı.

“Demek Chanor’un evinde değil de... Madam Marneffe’in evindeydiniz yemekte...” dedi, “dün akşam... Wenceslas’la birlikte, oysa o...”

Stidmann nasıl bir kötülük yaptığını bilemeden, gerçekten bir kötülük yaptığını anladı. Kontes sözünü tamamlamamıştı, bayıldı. Sanatçı çingırağı çaldı, oda hizmetçisi geldi. Louise Kontes Steinbock’u odasına taşımayı denedi, korkunç kıvranmalarla çok ciddi bir sinir nöbeti geçiriyordu Hortense. İstemeden yaptığı bir boşboğazlıkla, bir kocanın evinde söylediği yalanla kurulmuş iskeleyi yıkan herkes gibi, konuşmasının böyle bir sonuca varmış olmasına inanamıyordu. Kontes’in zaten hasta olduğunu ve en ufak bir üzüntünün bu hastalık nedeniyle tehlikeli bir hal aldığını düşündü. Aşçı kadın gelip ne yazık ki yüksek sesle beyefendinin atölyesinde olmadığını bildirdi. Kontes sinir nöbetinin içinde bu haberi duydu ve kıvranmaları yeniden başladı.

“Gidip madamın annesini çağırın!” dedi Louise aşçı kadına, “haydi koşun!”

“Wenceslas’ın nerede olduğunu bilseydim, gidip ona haber verirdim,” dedi ne yapacağını şaşırmış olan Stidmann.

“O kadının evindedir!” diye haykırdı Hortense. “Sabahleyin, atölyesine değil de, başka bir yere gider gibi giyindi.”

Stidmann, tutkuların *ikinci görüşü*’nün kazandırdığı bu gücün gerçekliğini anlayıp Madam Marneffe’in evine koştu. Bu sırada Valérie Dalida olarak poz veriyordu. Stidmann Madam Marneffe’i sormayacak kadar kurnazlık edip kapıcı odasının önünden hızla geçerek ikinci kata çıktı. Şöyle düşünmüştü: Madam Marneffe’i soracak olsam, yok diyeceklerdir. Budalaca Steinbock’u soracak olsam, açıkça benimle alay ederler... Paldır küldür gireyim! Reine çingırak sesine geldi.

“Kont Steinbock’a evine gelmesini söyleyin, karısı ölmek üzere!”

Stidmann kadar kurnaz olan Reine ona alık alık baktı.

“Ama, mösyö, bilmiyorum... siz...”

“Size diyorum ki arkadaşım Steinbock burada, karısı da ölmek üzere. Hanımınızı rahatsız etmeğe değer bir durum söz konusu.”

Bunları söyledikten sonra Stidmann çekip gitti. “Anlaşıldı,” dedi kendi kendine, “buradaymış!” Gerçekten de, Vanneau Sokağı’nda kısa bir süre kalan Stiddman Wenceslas’ın çıktığını gördü ve ona çabuk gelmesini işaret etti. Saint-Dominique Sokağı’ndaki evde oynanan trajediyi anlattıktan sonra, Stidmann bir akşam önceki akşam yemeğinin gizli kalmasını istediğini kendisine önceden söylemediği için Steinbock’u payladı.

“Mahvoldum,” dedi Wenceslas, “sende kabahat yok. Bu sabahki randevumuzu tümüyle unutmuşum. Florent’da yemekteydik demen gerektiğini sana söylememekle hata etmişim. Ne yaparsın? Valérie aklımı başımdan aldı; ama, dostum, şana da felakete de değer bir kadındır... Ah! Bu... Tanrım! Ne korkunç, ne güç bir duruma düştüm! Bana akıl ver. Ne söylemeliyim? Kendimi nasıl temize çıkarmalıyım?”

“Sana akıl vermek mi? Ne desem, bilmem ki...” dedi Stidmann. “Ama karın seni seviyor, değil mi? Eh, öyleyse ne desen sana inanacaktır. Ben senin evine geldiğim sırada, sen de benim evime gittiğini söyle özellikle. Böylece bu sabahki *durumunu* kurtarmış olursun. Haydi, hoşça kal!”

Hillerin-Bertin Sokağı’nda Lisbeth Steinbock’a yetişti. Reine kendisine haber vermiş, o da Steinbock’un ardına düşmüştü. Wenceslas’ın Polonyalı saflığı tutar diye korkuyordu. Kendisinin de tehlikeye düşmesini istemediği için ona birkaç şey söyledi, o da buna sevinerek sokak

ortasında Lisbeth'i öptü. Lisbeth kuşkusuz sanatçıya evlilik yaşamının bu darboğazından geçmesi için bir tahta uzatmıştı.

Hortense, koşup gelen annesini görünce hüngür hüngür ağlamaya başladı. Böylece, sinir krizi bereket versin şekil değiştirdi.

"Aldatıldım, anneciğim!" dedi. "Wenceslas, Madam Mar-neffe'in evine gitmeyeceğine bana şeref sözü verdiği halde, dün oraya akşam yemeğine gitmiş; eve de sabahın birinde döndü!.. Bir bilsen, bunun üzerine, bir gün önce, kavga etmedik, durumu tartıştık. Ona o kadar dokunaklı şeyler de söyledim ki! Kıskanç olduğumu, aldatılmanın beni mahvedeceğini, alingan olduğumu, bu zayıf yanlarıma saygı duyması gerektiğini, çünkü bunların ona olan sevgimden ileri geldiğini, damarlarımda babamın olduğu kadar senin de kanın bulunduğunu, bir aldatılma durumunda, bunu öğrenir öğrenmez çılgınlıklar yapacak, öç alacak, onun, oğlunun ve kendimin, hepimizin şerefini lekeleyecek derecede aklımı yitireceğimi, sonunda onu ve kendimi öldürebileceğimi vb. söyledim. Yine de gitmiş oraya, şimdi orada! Bu kadın hepimizi üzmeyi aklına koymuş. Dün, ağabeyimle bu kepaze uğruna imzalanmış yetmiş iki bin franklık senetleri geri almak için taahhüt altına girdiler... Yoksa, anne, babam mahkemeye verilecek, hapse atılacaktı. Bu korkunç kadına babam yetmiyor mu, senin gözyaşların yetmiyor mu ha! Neden Wenceslas'ı elimden alıyor ki!.. Evine gidip bıçaklayacağım onu!"

Hortense öfkeyle yaptığı bu müthiş açıklama ile farkında olmadan annesini çok üzmüştü. Madam Hulot ancak yüce gönüllü annelerin gösterebildiği çabalardan birini göstererek üzüntüsünü belli etmedi ve kızının başını göğsüne yaslayıp onu öpücüklere boğdu.

"Wenceslas'ı bekle, yavrum," dedi. "Herşey açıklığa kavuşur. Durum senin düşündüğün kadar kötü olmayabilir!"

Ben de aldatıldım, Hortense'cığım! Beni güzel buluyorsun, namusluyum da, ama Jenny Cadine'ler, Josépha'lar, Marneffe'ler uğruna yirmi üç yıldır yüzüstü bırakıldım! Biliyor muydun bunu?"

"Sen, anne, sen ha! Demek bu acıyı çekiyorsun yirmi..."

Yaşadıkları yeniden aklına gelen Hortense sustu.

"Benim gibi yap, yavrum," dedi anne, yeniden konuşmaya başlayarak. "Uysal ol, iyi davran, o zaman vicdanın rahat eder. Bir erkek ölüm döşeğindeyken kendi kendine, 'Karım bana şimdiye kadar en ufak bir üzüntü bile yaşatmadı!' derse, bu son sözleri duyan Tanrı bunları bizim lehimize yazar. Senin gibi öfkeye kapılsaydım, sonucu ne olurdu acaba? Baban sertleşir, belki beni bırakır, üzüleceğimden de korkmazdı; bugün başımıza gelen felaket on yıl önce gelirdi; ayrı yaşayan karı koca olurduk herkesin karşısında; bu da korkunç, üzücü bir rezalettir, ailenin yok oluşu demektir. Ne ağabeyin ne de sen evlenebilir, yuva sahibi olabilirdiniz... Ben kendimi feda ettim, hem de öylesine yılmadan ki babanın bu son ilişkisi olmasaydı, herkes beni hep mutlu sanacaktı. Benim bu zararsız, ama cesurca söylenmiş yalanım şimdiye kadar Hector'u korudu. Ona hâlâ saygın bir kişi gözüyle bakılıyor. Ne var ki kapıldığı bu yaşlı adam tutkusu yüzünden sınırı aşılıyor, bunu görüyorum. Bu çılgınlığı dünya ile aramıza koyduğum perdeyi korkarım yırtacak. Ama bu perdeyi yirmi üç yıl kaldırmadım, arkasında ağlıyordum annesiz, sır ortağım olmaksızın, dinimden başka desteğim olmaksızın; yirmi üç yıl boyunca da ailenin şerefini sağladım."

Hortense gözlerini annesine dikmiş, dinliyordu. Bu acının dingin sesi ve yazgıya boyun eğişi genç kadının aldığı bu ilk yaranın yol açtığı öfkeyi yatıştırdı, gözleri yaşla doldu, sonra bu yaşlar sel gibi boşandı. Annesinin yüceliği karşısında ezilmiş durumda, ona olan evlat sevgisiyle coşup önünde diz çöktü, din uğrunda şehit olmuş

birinin kutsal kalıntılarını öpen dindar Katolikler gibi, o da annesinin elbisesinin eteğini tutup öptü.

“Kalk, Hortense’cığım,” dedi barones. “Kızımın böyle bir sevgi gösterisi bana çok kötü anılanı unutturuyor! Gel yüreğimin üstüne yaslan, bu yüreği sıkıştıran şimdi yalnızca senin üzüntün. Kızımın sevinci benim tek sevincimdi; şimdi onun mutsuzluğu hiç kimsenin sökemeceği, dudaklarıma basılı ölüm mührünü kırıp aldı. Evet, acılanı mezara götürmek istiyordum, ikinci bir kefen gibi. Senin öfkeni yatıştırmak için konuştum... Tanrı beni bağışlayacaktır! Ah! Senin yerinde olsaydım neler yapmazdım ki! Erkekler, dünya, rastlantılar, doğa, Tanrı, sanıyorum bize aşkı en acımasızca işkenceler pahasına satıyorlar. Ben on yıl süren mutluluğumu, yirmi dört yıllık üzüntüyle, ardı arası kesilmeyen acıyla, dertle ödeyeceğim...”

“Sen on yıl mutlu olmuşsun, anneciğim, oysa ben yalnızca üç yıl!” dedi bencil âşık kadın.

“Bir şey kaybetmiş değilsin, yavrum, Wenceslas’ı bekle.”

“Anne, yalan söyledi bana! Aldattı beni... ‘Gitmeyeceğim’ dedi, ama gitti. Hem de çocuğumun beşiği önünde söyledi bunu bana!”

“Erkekler, meleğim, zevkleri için en büyük alçaklıkları, iğrençlikleri yapar, en büyük suçları işlerler. Anlaşılan, yaradılışları böyle. Biz kadınlar özveriye adanmışız. Dertlerim sona erdi sanıyordum, yeniden başlıyor, çünkü kızımın acılarını paylaşarak iki kat acı çekeceğimi beklemiyordum. Yürekli ol, sesini de çıkar!.. Hortense’cığım, derdini benden başkasına açmayacağına ve kimseye hiçbir şey belli etmeyeceğine bana söz ver... Ah! Sen de annen kadar gururlu ol!”

Bu sırada Hortense titremeye başladı, kocasının ayak seslerini duymuştu.

Wenceslas içeri girerken, “Stidmann buraya gelmiş, ben de o sırada ona gitmişim,” dedi.

“Ya, öyle mi!” diye haykırdı zavallı Hortense, sözcüklerini bir hançer gibi kullanan onuru kırılmış bir kadına özgü vahşice alaylı bir biçimde.

“Elbette, az önce yolda karşılaştık,” dedi Wenceslas şaşırmuş gibi yaparak.

“Peki ama, dün!” dedi Hortense.

“Pekâlâ, seni aldattım, sevgilim, annen yargılasın bizi...”

Bu açık yüreklilik Hortense’in yüreğini ferahlattı. Gerçekten tüm yüce ruhlu kadınlar gerçeği yalana yeğlerler. Taptıkları erkeğin aşağılaştığını görmek istemezler, onun kabul ettikleri egemenliğinden gurur duymak isterler. Bu duygu Ruslarda da vardır, Çara karşı.

“Bakın, anneciğim,” dedi Wenceslas, “iyi yürekli, tatlı Hortense’ımı o kadar çok seviyorum ki içinde bulunduğumuz büyük sıkıntıyı ondan sakladım. Ne yaparsınız!.. Hâlâ bebeğini emziriyor, üzüntü duymasının ona büyük zararı dokunurdu. Bu durumda bir kadının ne gibi tehlikelerle karşı karşıya olduğunu bilirsiniz. Güzelliği, tazeliliği, sağlığı tehlikededir. Kabahat mi ettim? Yalnızca beş bin frank borcumuz olduğunu sanıyor, oysa beş bin frank daha borcum var... Önceki gün umutsuzluk içindeydik! Hiç kimse sanatçılara borç vermiyor. Yeteneklerimize güvenmedikleri gibi heveslerimize de güvenmiyorlar. Tüm kapıları boşuna çaldım. Lisbeth bize biriktirdiği paraları vermeyi önerdi.”

“Zavallı kız!” dedi barones.

“Lisbeth’in iki bin frangı nedir ki! Onun için her şey, bizim için ise hiç. Bunun üzerine kuzin bize Madam Marneffe’den söz etti, sen de biliyorsun Hortense. Bu kadın, barona çok şey borçlu olduğu için bunu bir onur sorunu sayarak, hiç faiz almayacak... Hortense tüm elmaslarını Emniyet Sandığı’na koymak istedi. Birkaç bin frank alacaktık, ama bize on bin frank gerekiyordu. Bu on

bin frank da önümüzdeydi, bir yıl vadeyle, hem de faizsiz. Kendi kendime şöyle dedim: 'Hortense'in hiç haberi olmadan, gidip şu paraları alayım.' Kadın beni dün kayınpederim aracılığıyla akşam yemeğine davet etti; ona, Lisbeth'in bu işten kendisine söz ettiğini, parayı bana verebileceğini üstükapalı anlatmış. Hortense'ı üzüntü içinde bırakmakla bu akşam yemeğine gitmek arasında duraksamayıp, ikincisini seçtim. İşte hepsi bu. Yirmi yaşındaki bu taze, saf ve namuslu Hortense, benim tüm mutluluğum ve şerefim olan, evlendiğimizden bu yana yanından ayrılmadığım Hortense nasıl olur da düşünebilir ona yeğleyeceğimi... nasıl desem... miadı dolmuş, sararıp solmuş, *muşmula* olmuş bir kadını."

Wenceslas, kadınların hoşuna giden abartmalı bir şekilde, Madam Marneffe'i hor gördüğünü inandırmak için, *muşmula* gibi berbat bir atölye argosu sözcük de kullanmıştı.

"Ah! Keşke baban da benimle böyle konuşsaydı!" diye haykırdı barones.

Hortense sevimli bir hareketle Wenceslas'ın boynuna atıldı.

"Bakın, ben de aynı şeyi yapardım," dedi Adeline. "Wenceslas, dostum, karınız az kalsın ölüyordu," diye devam etti ciddi ciddi. "Görüyorsunuz sizi ne kadar çok seviyor. Tümüyle kendini size vermiş, ne yazık ki!" Sonra derin derin iç çekti. "Kızımı ya kendine kurban eder ya da mutlu kılar," dedi içinden, tüm kadınların kızlarını evlendirdikleri sırada düşündükleri gibi düşünerek. "Sanıyorum," diye ekledi yüksek sesle, "çocuklarımı mutlu görmek için yeterince acı çekiyorum."

"Merak etmeyin, anneciğim," dedi Wenceslas, bu olay tatlıya bağlandığı için sevincinden uçarak. "İki ay içinde parayı bu iğrenç kadına geri vereceğim. Ne yaparsınız?" diye devam etti, Polonyalılara özgü bu sözcüğü yine

Polonyalılara özgü bir incelikle yineleyerek, "insanın şeytandan bile borç isteyeceği zamanlar oluyor. Bu, ne de olsa ailenin borcu. Davet edildiğime göre, bu inceliğe kaba bir şekilde yanıt verseydim, bize bu kadar pahalıya mal olan bu parayı elde edebilir miydim?"

"Ah anne! Şu babam da bize ne kadar kötülük etti!" diye haykırdı Hortense.

Barones parmağını dudaklarına götürdü, Hortense da bu yakınmasına pişman oldu; bu, onun yüce bir sessizlikle yiğitçe korunan babası hakkında ağzından kaçırdığı ilk kınamaydı.

"Hoşça kalın çocuklarım," dedi Madam Hulot, "bakın güzel havalar geri geldi. Ama artık küsüşmek yok."

Baronesi uğurladıktan sonra Wenceslas ile karısı odalarına döndüler; Hortense kocasına dedi ki: "Anlatsana bana o geceyi!" Wenceslas konuşurken yüzünü dikkatle izliyor, böyle bir durumda bir kadının dilinin ucuna gelen sorularla onun sözünü kesiyordu. Anlattıkları Hortense'ı düşündürdü. Böyle kokuşmuş bir çevrede sanatçıların bulabilecekleri şeytanca eğlenceleri gözlerinin önünde görür gibi oluyordu.

"Açık konuş! Olmaz mı Wenceslas'cığım? Orada Stidmann, Claude Vignon, Vernisset vardı, başka kimler?.. Neyse, eğlenmişsin!"

"Ben mi? Benim aklım hep o on bin franktaydı; kendi kendime, 'Hortense'cığım sıkıntıdan kurtulacak!" diyordum."

Bu sorguya çekilme Livonyalıyı adamakıllı yoruyordu. Neşeli bir anı yakalayıp Hortense'a dedi ki:

"Peki sen, meleğim, sanatçın suçlu bulunsaydı ne yapardın?"

"Ben," dedi Hortense, sanki kararlıymış gibi bir tavırla, "Stidmann'ın metresi olurdu, elbette adamı sevmeden!"

"Hortense!" diye haykırdı Steinbock ansızın yapmacıklı bir tavırla ayağa fırlayarak, "buna vakit kalmazdı, çünkü seni öldürürdüm."

Hortense kocasının üstüne atıldı, onu boğarcasına öptü, okşayıp dururken dedi ki: "Oh! Beni seviyorsun! Wenceslas! Bak, hiçbir şeyden korkmuyorum! Ama Marneffe yok artık. Bir daha böyle bataklıklara dalma."

"Söz veriyorum, Hortense'cığım, ancak senedimi geri almak için bir daha oraya gideceğim."

Hortense somurttu, ama somurtmaktan yararlanmak isteyen seven kadınlar gibi. Böyle bir sabah geçirmiş olmaktan yorgun düşen Wenceslas, karısını o somurtkan haliyle bırakıp Samson ile Dalila heykel grubunun maketini yapmak üzere atölyesine gitti. Deseni cebindeydi. Hortense da somurtmasına kocasının kızmış olmasından kaygı duyarak atölyeye geldi. Wenceslas bu sırada sanatçıların hayal gücünü coşturan o aşırı heyecan ve çaba içinde çamura biçim verme işini bitirmek üzereydi. Karısını görünce taslak grubun üzerine ıslak bir bez attı ve ona sarılarak dedi ki: "Oh! Dargın değiliz, değil mi şekerim?"

Hortense heykeli de, üstündeki örtüyü de görmüştü, bir şey söylemedi, ancak atölyeden ayrılmadan önce dönüp o bezi kaldırarak taslağa baktı:

"Nedir bu?"

"Bir grup işte, aklıma ansızın geldi."

"Peki neden onu benden sakladın?"

"Bitmiş haliyle göstermek istiyordum sana."

"Kadın da pek güzel!" dedi Hortense.

İçinde ansızın binbir kuşku filizlendi, tıpkı Hindistan'da akşamdan sabaha, hemen filizlenen o kocaman, gür bitkiler gibi.

24

**MARNEFFE KİLİSESİNİN
BEŞ BABASI**

Yaklaşık üç hafta sonunda Madam Marneffe'in Hortense'a kızgınlığı adamakıllı arttı. Bu tür kadınların kendilerine göre onurları vardır. Onurlarına saygı gösterilmesini isterler, güçlerinden korkmayan ya da onlara karşı savaşılan namuslu kadınları hiç bağışlamazlar. Wenceslas Vanneau Sokağı'ndaki eve bir kez olsun uğramamış, Dalila olarak poz vermiş bir kadını daha sonra nezaket gereği bile ziyarete gitmemişti. Lisbeth Steinbock'lara her gidişinde evde kimseyi bulamamıştı. Karı koca atölyede yatıp kalkıyorlardı. Bir gün, ısrarla artlarına düşerek, gidip çifte kumruyu Gros-Caillou'daki yuvalarında buldu; Wenceslas harıl harıl çalışıyordu; aşçı kadından öğrendiğine göre hanımefendi beyefendiyi hiç yalnız bırakmıyormuş. Wenceslas demek ki aşkın zorbalığına katlanıyordu. Valérie de böylece Lisbeth'in Hortense'a karşı duyduğu kını benimsedi. Erkekler nasıl birçok kendini beğenmiş erkeğin göz diktiği kadınlara bağlanırlarsa, kadınlar da ellerinden alınmaya çalışılan sevdikleri erkeklere öyle bağlanırlar. Bu yüzden, Madam Marneffe hakkında yürütülen düşünceler bir tür erkek kibar fahişe diyebileceğimiz, aşkta şanslı erkekler için de pekâlâ

doğrudur. Valérie'nin kaprisi kudurganlık derecesindeydi. İlle de ısmarladığı o heykel grubuna sahip olmak istiyordu; nitekim bir sabah atölyeye gidip Wenceslas'ı görmeyi aklına koymuştu ki kadınlar için *mutlu olay* denebilecek o önemli olaylardan biri meydana geldi. Bakın Valérie tümüyle kişisel bu olayın haberini nasıl verdi. Lisbeth ve Mösyö Marneffe ile kahvaltıda ydı.

"Söylesene Marneffe, ikinci kez baba olmayı bekler miydin?"

"Gerçekten gebe misin ha? Oh! Gel de seni bir öpeyim..."

Ayağa kalktı Marneffe. Masanın çevresini dolaşıp Valérie'nin yanına geldi; Valérie de ona alnunu uzattı, öyle ki adamın öpücüğü karısının saçlarına ancak değdi.

"Öyleyse," dedi, "büro şefi ve Légion d'Honneur nişanı sahibi oldum demektir! Yo, bak, güzelim, Stanislas'ın bu yüzden çok büyük zarar görmesini istemem! Zavallı yavrucak!"

"Zavallı yavrucak ha?" diye haykırdı Lisbeth. "Yedi aydır yüzünü görmediniz; çocuk yuvasında beni annesi sanıyorlar, bu evde onunla ilgilenen tek kişi benim!"

"Üç ayda bir bize yüz eküye mal oluyor!" dedi Valérie. "Zaten, o senin çocuğun, Marneffe. Yuva masrafını maaşından ödemelisin."

"Valérie," dedi Marneffe Crevel'in o duruşunu taklit ederek, "umarım Baron Hazretleri oğluyla ilgilenir de zavallı bir memurun sırtına yüklemesini. Beyefendiden çok şey koparmayı düşünüyorum. Siz de madam önceden hazırlıklı olun ve adamdan bu konuda mutluluğunu belirten mektuplar almaya çalışın, çünkü benim atanmam konusunda fazla nazlanmaya başladı."

Marneffe çalıştığı bakanlığa gitmek üzere evden ayrıldı, işine müdürüyle arasındaki değerli dostluk sayesinde saat on bire doğru gidiyordu. Zaten, herkesin bildiği

beceriksizliği ve çalışmayı hiç sevmemesi yüzünden, pek iş yaptığı da yoktu.

Lisbeth ile Valérie yalnız kalır kalmaz iki falcı kadın gibi bir süre bakiştikten sonra birlikte makaraları koyverdiler.

“Söylesene, Valérie, bu gerçek mi?” dedi Lisbeth, “yoksa oyun mu?”

“Bu fiziksel bir gerçek!” diye yanıtladı Valérie. “Hortense da çok oluyor artık! Bak, bu gece bu çocuğu Wenceslas’ın evine bir bomba gibi atmayı düşündüm.”

Valérie, arkasında Lisbeth, odasına döndü ve yazıp hazırladığı şu mektubu ona gösterdi.

Wenceslas, dostum, seni görmeyeli yirmi dört gün oluyor ama, aşkına hâlâ inanıyorum. Yoksa beni küçük mü görüyorsun? Dalila böyle düşünemez. Bu daha çok, bana artık sevemediğini söylediğin bir kadının zorbalığından mı ileri geliyor? Wenceslas, sen böyle baskı altında kalmaya razı olamayacak kadar büyük bir sanatçısın. Evlilik şanın mezarıdır... Düşün bakalım, Doyenné Sokağı’ndaki Wenceslas’a benziyor musun şimdi? Babamın anıtında başarı gösteremedin, ama âşık yanın sanatçı yanından üstün, o kadınla daha mutlusun: Baba oluyorsun, sevgili Wenceslas. Bu durumumda beni görmeye gelmezsen dostlarının gözünde çok kötü kişi olursun; ama iyi biliyorum, seni o kadar delicesine seviyorum ki sana lanet okumak gücünü hiçbir zaman bulamayacağım kendimde. Her zaman şöyle diyebilir miyim:

SENİN VALÉRIE’N

“Bu mektubu sevgili Hortense’ımız atölyede yalnızken göndermek fikrime ne dersin?” diye sordu Valérie Lisbeth’e. “Dün akşam Stidmann’dan öğrendiğime göre, Wenceslas gidip onu saat on birde bir iş için Chanor’un

evinden alacakmış. Böylece o süprüntü yalnız kalacak demektir."

"Böyle bir oyundan sonra," dedi Lisbeth, "seninle açıkça dost kalamam, seni defterden silmem, seni bir daha görmemem, seninle bir daha konuşmamam gerekir."

"Elbette," dedi Valérie, "ama..."

"Oh! Merak etme," dedi Lisbeth, "mareşal karısı olduğumda yeniden görüşürüz, şimdi *hepsi* istiyor bunu, yalnızca baronun haberi yok bu tasarıdan, sen onu kandırırsın."

"Ama," dedi Valérie, "baronla yakında aramız açılabilir."

"Mektubu elinden Hortense'a kaptırmış gibi yapabilecek tek kişi Madam Olivier'dir," dedi Lisbeth. "Onu önce Saint-Dominique Sokağı'na, sonra atölyeye göndermeli."

"Ah, evet! Cici kızımız evinde olacaktır," dedi Madam Marneffe, Reine'in gelmesi için çingırağı çalarken. Reine'den Madam Olivier'yi çağırmasını isteyecekti.

O uğursuz mektubun gönderilmesinden on dakika sonra Baron Hulot geldi. Madam Marneffe bir dişi kedi gibi yaşlı adamın boynuna atıldı.

"Hector, baba oluyorsun!" dedi onun kulağına. "İşte, darılıp da sonradan barışınca böyle olur."

Baronun hemen gizleyemediği belli bir şaşkınlığı fark eden Valérie soğuk bir tavır takındı; bu, baronu üzdü; adam bu konuda en kesin karutları Valérie'nin ağzından bir bir koparıp aldı. Baba olmanın gururu, bu işin gerçek olduğunu yavaşça yaşlı adamın zihnine sokunca, Valérie barona Marneffe'in bu işe nasıl öfkелendiğini anlattı.

"Babacığım," dedi ona Valérie, "şu bizim sorumlu müdürü, yöneticiyi büro şefi yapmamak, ona Légion d'Honneur nişanı verdirmemek senin için pek kolay değil artık, çünkü bu adamı sen mahvettin; Stanislas'a, tıpkı kendisine benzeyen, benim de hiç sevemediğim oğlu o

küçük canavar'a tapıyor. Stanislas'a çıplak mülkiyeti onda, ama yararlanma hakkı bende olmak üzere bin iki yüz franklık bir gelir sağlarsan, o zaman iş değişir."

"Bak, eğer gelir sağlayacak olursam bunu o *küçük canavar*'a değil, kendi oğluma sağlarım daha iyi!" dedi baron.

İçindeki *oğlum* sözcüğü taştan bir nehir gibi kabaran, tedbirsizce söylenmiş bu söz, bir saat süren bir tartışma sonunda, doğacak çocuğa bin iki yüz frank gelir sağlanması gibi resmi bir söz verme biçimini aldı. Sonra bu söz verme, Valérie'nin dilinde ve yüzünde, bir yumurcağın elindeki davula döndü. Yirmi gün boyunca çalacaktı bu davulu.

Kendisine bir vâris isteyen bir yıllık evli bir erkek gibi sevinçli olan Baron Hulot Vanneau Sokağı'ndan çıktığı sırada Madam Olivier Kont Hazretlerinin doğrudan doğruya eline vereceği mektubu Hortense'a kaptırmıştı. Genç kadın bu mektup karşılığında yirmi frank verdi. Kendini öldürmek isteyenler genelde afyonu, tabancayı, kömürü satın alırlar. Hortense mektubu okudu, bir daha okudu, karmakarışık siyah satırlarla çizili bir beyaz kâğıttan başka bir şey görmüyordu, doğada yalnızca bu beyaz kâğıt vardı, çevresindeki her şey kapkaraydı. Bu kâğıdı aydınlatan yalnızca mutluluğunun binasını yok etmekte olan yangının ısıltısıydı, çünkü çevresi zifiri karanlık içindeydi. Oynamakta olan küçük Wenceslas'ının haykırıları sanki yavrucak küçük bir vadide, kendisi de bir tepedeymiş gibi geliyordu kulağına. Yirmi dört yaşında, güzelliğin tüm görkemi içindeyken hakarete uğramış, oysa kocasına karşı beslediği saf ve dürüst bir aşkla donanmış Hortense için bu bir hançer darbesi değil, ölümdü. Geçirdiği ilk bunalım sinirseldi; tüm bedeni kıskançlığın etkisi altında kıvranıp durmuştu; ama şimdi ortada bir kesinlik vardı; bu kesinlik ruhuna saldırdı, bedenini sanki yok etti.

Hortence yaklaşık on dakika bu baskının etkisi altında kaldı. Annesinin hayali gözünün önüne geldi; bu, onda bir değişikliğe yol açtı, yatıştı, soğukkanlılığına kavuştu, akli yeniden başına geldi. Çıngırağı çaldı.

“Güzelim, Louise de size yardım etsin,” dedi aşçı kadına. “Burada bana ve çocuğuma ait ne varsa hepsini çabucak paketleyin. Size bir saat süre veriyorum. Her şey hazır olunca, gidip meydandan bir araba getirin, araba geldiğinde de bana haber verin. Soru sormak yok! Evden ayrılıyorum, Louise’i de yanımda götürüyorum. Siz beyefendiyle kalacaksınız; ona iyi bakın...”

Odasına geçti, masasının başına oturdu ve şu mektubu yazdı:

Kont Hazretleri,

Bu mektuba ekli mektup almış olduğum kararın nede-nini size açıklayacaktır.

Bu satırları okuduğunuz sırada evinizden ayrılmış olacağım; çocuğumuzla birlikte annemin yanına dönüyorum.

Bu kararımdan döneceğimi hiç ummayın. Sanmayın ki burada gençliğin öfkesi, düşüncesizliği, erkenden hakarete uğramış aşkın sert tepkisi söz konusu, böyle düşünürseniz, çok yanılırsınız.

On beş gündür yaşam, aşk, birlikteliğimiz, karşılıklı ödevlerimiz üzerinde şaşılacak derecede uzun uzadıya düşündüm. Annemin kocasına nasıl bağlı kaldığını tümüyle öğrendim. Bana çektiği acıları da anlattı! Yirmi üç yıldır her gün bu acılara yiğitçe dayanmış. Ama onu taklit edecek gücü kendimde göremiyorum; bu, sizi annemin babamı sevdiğinden daha az sevmiş olduğum için değil, karakterime bağlı birtakım nedenlerden ileri geliyor. Evimiz cehenneme dönecekti; hem sizin hem de çocuğumuzun şerefini lekeleyecek kadar kendimi kaybedebilirdim.

Bir Madam Marneffe olmak istemem. Böyle bir yola sapınca, benim kıratımda bir kadın belki duramaz... Kendi hesabıma ne yazık ki ben bir Fischer değilim, bir Hulot'yum.

Tek başıma, sizin düzensiz davranışlarınızdan uzak kalıp, özellikle çocuğumla ilgilenerek, güçlü ve yüce gönüllü annemin yanında kendi sorumluluğumu üstleniyorum. Annemin sürdüğü yaşam yüreğimin o gü-rültülü atışlarını yatıştıracaktır. Orada iyi bir anne olabilirim, çocuğumu iyi yetiştirip yaşayabilirim. Sizin evinizde kalsaydım, kadın yanıma anne yanıma öldürecek, bitmek tükenmek bilmeyen kavgalar da beni huysuz bir kadın yapacaktı.

Çekmeden, tek bir darbeyle ölmeye razıyım; annem gibi yirmi yıl hasta yaşamak istemem. Üç yıl süren mutlak, kesintisiz bir aşk yaşamından sonra beni kayınpederinizin metresi ile aldattığınıza göre, ileride kimbilir hangi başka kadınlarla aldatacaktınız! Ah, beyefendi, bir aile babasının şerefini lekeleyen, çocuklarının saygısını azaltan ve sonunda utanç ve umutsuzluk getiren bu hovardalığa, bu savurganlığa babamdan daha erken başladınız.

Ben acımasız değilim. Tanrı'nın gözetiminde yaşayan zayıf insanlara katı duygular hiç yakışmaz. Sürekli çalışmalarınızla şan ve servete ulaşırsanız, kibar fahişelerle düşüp kalkmaktan, o iğrenç, bataklı yollarda yürümekten vazgeçerseniz, kendinize layık bir kadın bulursunuz.

Sizin yasaya başvurmayacak kadar soylu bir kişi olduğunuza inanıyorum. Annemim yanında kalmama izin vermekle, Kont Hazretleri, aldığım karara saygı göstermiş olacaksınız. Özellikle de oraya gelmemelisiniz. O iğrenç kadının borç olarak verdiği tüm parayı size bıraktım. Hoşça kalın!

HORTENSE HULOT

Bu mektubu güçlükle yazan Hortense bu sırada kendisini gözyaşlarına, boğazlanan aşkının çılgınlıklarına bırakıyordu. Vasiyetname niteliğindeki bu tür mektuplarda, aşkın genellikle tumturaklı şekilde dile getirdiği şeyleri basit bir şekilde anlatmak için kalem eline bir alıyor, bir bırakıyordu. Mantiğı ona bu mektubu yazdırırken, yüreği haykırıslara, yakınmalara, gözyaşlarına yol açan duygular yayıyordu.

Louise'in her şeyin hazır olduğunu haber vermesi üzerine, genç kadın yavaş yavaş küçük bahçeyi, odayı, salonu dolaşıp buralara son kez baktı. Sonra, aşçı kadına beyefendiyi rahat ettirmesi için çok sıkı tembihlerde bulundu, dürüst davranırsa ödüllendireceğine söz verdi. Daha sonra da annesinin evine gitmek üzere, yüreği sızlayarak, oda hizmetçisini üzecek derecede gözyaşları içinde, oğlunu da çılgınca bir sevinçle öpücüklere boğarak arabaya bindi. Bu sevinci hâlâ çocuğun babasına olan sevgisini açığa vuruyordu.

Barones damadının işlediği suçta kayınpederin büyük payı olduğunu daha önce Lisbeth'ten öğrenmişti; kızının gelişine şaşmadı; bu kararını onayladı ve yanında kalmasına razı oldu. Gösterdiği tatlılığın, bağlılığın Hector'unu hiç durduramadığını görmüştü Adeline; bu yüzden kızının başka türlü bir yol tutmasını haklı buldu. Zaten kendisinin de kocasına karşı saygısı azalmaya başlamıştı. Yirmi gün içinde zavallı anne iki yara almıştı ki bunların acısı daha önce tüm çektiklerini geride bırakıyordu. Baron, Victorin ile karısını sıkıntıya sokmuştu; ayrıca, Lisbeth'e bakılırsa, Wenceslas'ın düzeninin bozulmasına neden olmuş, damadını baştan çıkarmıştı. Bu aile babasının o kadar uzun süre çılgınca özverilerle ayakta tutulmuş yüceliği şimdi değerini yitirmişti. Genç Hulot'lar, barona karşı, onun için harcadıkları paralara acımıyorlardı ama, hem güvensizlik hem de onun adına kaygı duyuyorlardı.

Oldukça belirgin bu duygu Adeline'i çok üzüyordu; ailenin çözülmekte olduğunu seziyordu kadın. Kızına yemek odasını verdi, burası mareşalin parası sayesinde çabucak yatak odasına dönüştürüldü. Sofa da, birçok evde olduğu gibi, yemek odası yapıldı.

Wenceslas evine dönüp o iki mektubu da okuyunca üzüntüyle karışık bir sevinç duyar gibi oldu. Sanki karısı tarafından göz hapsine alınmış durumdaydı, Lisbeth tarzında bu yeni hapisliğe karşı içinden baş kaldırdı. Üç yıldır aşka boğulmuş olduğu için, o da şu son on beş gün boyunca düşünmüştü: Bu aile hayatını taşıyamayacağı kadar ağır buluyordu. Az önce Stidmann, Valérie'yi kendisine âşık ettiği için onu kutlamıştı; çünkü Stidmann, oldukça anlaşılabilir bir artdüşünce içinde, ilerde Hortense'ı avutacağını umarak, kocasının gururunu okşamanın yerinde olduğunu düşünüyordu. Wenceslas Madam Marneffe'in evine dönebileceği için sevinçliydi. Ama yaşamış olduğu o tam ve halis mutluluğu, Hortense'ın yüksek niteliklerini, aklı başında bir kadın oluşunu, onun o masum ve saf aşkını anımsadı ve onu özlemle çok aradı. Kayınvalidesinin evine koşup karısına kendisini bağışlatmak istedi, ama o da Hulot ve Crevel gibi davranarak Madam Marneffe'i görmeye gitti; Valérie'ye o iki mektubu götürdü; nasıl bir yıkıma yol açtığını ona gösterecek ve sanki bu yıkımı bahane edip, karşılığında ondan kendisine yeni hazlar tattırmasını isteyecekti. Crevel'i Valérie'nin evinde buldu. Belediye Başkanı, fırtınalı duyguların etkisi altında biri misali, şişinerek salonda gidip geliyordu. Konuşmak istiyormuş gibi o ünlü pozunu takınıyor, ancak konuşmaya cesaret edemiyordu. Yüzü ıslık ıslık. Pencereye koşup parmaklarıyla camlara trampet çalar gibi vuruyordu. Valérie'ye duygulanmış, yüreği sızlıyormuş gibi bir halle bakıyordu. Crevel hesabına ne mutlu ki, bu sırada Lisbeth içeriye girdi.

“Kuzin,” dedi Crevel Lisbeth’in kulağına, “haberini var mı? Baba oluyorum! Bana öyle geliyor ki şimdi zavallı kızım Célestine’i daha az seviyorum. Ah! İnsanın taparcasına sevdiği kadından bir çocuğu olması ne güzel şey! Yürekten babalığa kan bağıyla babalığın eklenmesi ne demek! Oh! Bakın, söyleyin bunu Valérie’ye! Bu çocuk için çalışacağım, onun zengin olmasını istiyorum! Valérie bana kimi belirtilere bakılırsa onun erkek olacağını söyledi! Erkek olursa, Crevel soyadını alsın istiyorum. Noterimle bu konuda konuşacağım.”

“Valérie’nin sizi ne kadar sevdiğini biliyorum,” dedi Lisbeth, “ama her ikinizin geleceğini düşünün, kendinizi tutun, boyuna ellerinizi ovuşturmayın öyle!”

Lisbeth Crevel ile böyle baş başa konuşurken, Valérie Wenceslas’tan mektubunu geri istemişti; Wenceslas’ın kulağına onun üzüntüsünü giderecek şeyler söylüyordu.

“Bak, artık özgürsün dostum,” dedi. “Büyük sanatçıların evlenmeleri doğru olur mu? Siz ancak hayal gücünüzle, özgürlüğünüzle varsınız! Haydi, seni o kadar seveceğim ki, sevgili şairim, karını hiç aramayacaksın. Ama yine de, birçokları gibi, topluma karşı konumunu korumak istiyorsan, Hortense’ı kısa sürede evine döndürmeyi üzerime alıyorum.”

“Oo! Döner mi acaba?”

“Eminim,” dedi gücenmiş gibi bir halle Valérie. “Zavallı kayınpederin her bakımdan tükenmiş biri; onurunu kurtarmak için sevililiymiş gibi bir hal takınıyor, bir metresi olduğunu sansınlar istiyor, bu konuda öyle kendini beğenmişlik taslıyor ki onu tümüyle ben yönetiyorum. Barones yaşlı Hector’unu (Hector deyince, İlyada Destanı’ndan söz ediliyormuş gibi geliyor bana) hâlâ o kadar çok seviyor ki bu iki pinpon seninle barışması için Hortense’ın gönlünü yapacaktır. Ancak evinde fazla fırtına kopmasını istemiyorsan, metresini görmeye gelmek

için yirmi günü geçirme... Ölürüm sonra. Yavrum, insan kibar bir erkekse, benim gibi güç durumunda bırakılmış bir kadına karşı çok saygılı davranmalıdır, hele bu kadın adına leke sürülmemesi için birçok önlem almak zorunda ise... Yemeğe kal, yavrum... Ama unutma ki bu apaçık hatayı sen yaptığın için, sana karşı soğuk davranmak zorundayım."

Baron Montès'in geldiği haber verildi, Valérie ayağa kalkıp karşılamaya koştu, onun kulağına birkaç saniye bir şeyler fısıldadı ve nasıl davranacağı konusunda Wenceslas'a az önce söylediklerini ona da aynen söylemiş olacak ki Brezilyalı kendisini sevince boğan o büyük habere yaraşır diplomatça bir tavır takındı. Baba olduğuna emindi o!

Sevgili durumundaki erkeğin kendini beğenmişliğine dayandırdığı bu strateji sayesinde Valérie sofrasında hepsi de sevinçli, coşkulu, hoşnut, sevildiğine inanan dört erkeği bir araya getirdi. Marneffe kendisini de katarak Lisbeth'e şaka yollu "İşte beş Kilise Babası"¹ dedi.

Yalnızca Baron Hulot'un başlangıçta kaygılı bir hali vardı. Bakın, neden: Bakanlıktaki dairesinden ayrılmadan önce, bir general olan, otuz yıllık arkadaşı, Personel Müdürü'nü görmeye gitmiş, ona Marneffe'in Coquet'nin yerine atanmasından söz etmişti. Coquet istifa etmeye razı olmuştu.

"Sevgili dostum," demişti ona, "sizinle anlaşmadan, onayınızı almadan mareşalden bu iyiliği yapmasını rica etmek istemedim."

Personel Müdürü ona şöyle yanıt vermişti:

"Sevgili dostum, izin verin de şunu belirteyim: Kendi adınıza bu atama üzerinde ısrar etmemelisiniz. Daha önce size fikrimi söyledim. Dairede rezalet çıkar sonra.

1 Kilise Babaları: Hristiyanlıkta I. yy'dan IV. yy'a kadar Kilise bilginlerine verilen ad. (ç.n.)

Zaten burada çoktandır sizinle Madam Marneffe hakkında çok şey söyleniyor. Aramızda kalsın bu. Sizi en duyarlı yerinizden yaralamak istemediğim gibi hatırlınızı da hiç kırmak istemem; bakın, işte kanıtı. Bu işin olmasını ille de istiyorsanız, Mösyö Coquet'nin yerine Mösyö Marneffe'in getirilmesinde ısrar ediyorsanız, ben on beş gün için köye giderim, sizi oğlu gibi seven mareşalle baş başa kalırsınız böylece. Dolayısıyla ne evet ne de hayır derim; yönetici olarak da vicdanıma aykırı davranmış olmam. Ancak Coquet'nin ayrılması daire için büyük bir kayıp olacaktır, adam 1809'dan bu yana burada çalışıyor."

"Teşekkür ederim," dedi baron, "söyledikleriniz üzerinde düşüneceğim."

"Şunu belirtmemeye izin verin, sevgili dostum, bu işte benim görevimden ya da onurumdan daha çok sizin kişisel çıkarınız söz konusu. Önce, mareşal tek söz sahibi; sonra, dostum, bizi öyle şeylerden ötürü kınıyorlar ki, ha bir eksik ha bir fazla, önemi yok! İlk kez eleştiri almış olmayacağız. Restorasyon döneminde, hizmet etsinler diye değil, sırf maaş alsınlar diye insanlar atandı. Biz eski arkadaşız."

"Evet," dedi baron, "ben de elbette eski ve değerli dostluğumuzun bozulmaması için..."

"Haydi," dedi Personel Müdürü de, Hulot'nun sıkıntısını yüzünden okuyarak, "ben geziye çıkacağım, dostum... Ama dikkatli olun! Düşmanlarınız var, maaşınıza göz dikmiş olanlar var demek istiyorum; ama siz tek çapa salmış gemi gibisiniz, ancak onunla tutunuyorsunuz. Ah! Benim gibi milletvekili de olsaydınız, hiçbir şeyden korkmazdınız; onun için sıkı durun."

Dostça söylenmiş bu sözler baronun üzerinde derin bir etki yaptı.

"Peki ama, Roger, ne oluyor? Benimle böyle gizli kapaklı konuşma!"

Hulot'nun Roger adını verdiği kişi Hulot'ya şöyle bir baktı, elini tutup sıktı.

"Biz eski dostuz, onun için size rahatça bir öğüt verebilirim. Burada kalmak istiyorsanız, rahat edeceğiniz yatağı kendiniz yapacaksınız. Sizin durumunuzda olsam, mareşalden Coquet'nin yerine Marneffe'i atamasını rica edecek yerde, nüfuzunu kullanıp beni şimdiki gibi olağanüstü değil de sıradan Devlet Danışmanı yapmasını rica ederdim; böylece ömrümün sonuna kadar rahat yaşayarak ölür, Daire Başkanlığı görevimi de, kunduz gibi yapar¹, avcılara bıraktırdım."

"Nasıl, mareşal unuttur mu hiç..."

"Dostum, mareşal sizi Bakanlar Kurulu'nda öyle savundu ki artık işinizden atılmanız düşünülmüyor; ama bir ara bu söz konusu oldu! Öyleyse ellerine koz vermeyin... Daha fazla bir şey söylemek istemiyorum. Şu sırada durumunuzu belirleyin, Devlet Danışmanı ve Yüksek Meclis Üyesi olun. Gecikirseniz, onlara fırsat verirsiniz, ben hiçbir sorumluluk yüklenmem... Geziye çıkayım mı?"

"Bekleyin, mareşali göreceğim," dedi Hulot, "kardeşimi de yollarım nabzını yoklaması için."

Baronun Madam Marneffe'in evine ne halde döndüğü anlaşılabilir; baba olduğunu neredeyse unutmuştu, çünkü Roger gerçek ve iyi bir arkadaş gibi davranıp ona durumunu açıklamıştı. Bununla birlikte, Valérie'nin o kadar etkisi altındaydı ki yemek sırasında baron ötekilerin havasına uydu ve unutulması gereken ne kadar kaygısı varsa, o ölçüde neşelendi; ama o akşam zavallı adam, mutluluğu ile Personel Müdürü'nin belirttiği tehlike arasında bulunduğundan, yani Madam Marneffe ile mevkii arasında seçim yapmak zorunda olduğundan kuşku duymuyordu.

1 Aisopos (Ezop)'un "Kunduzla Avcılar" adlı masalına gönderme. (ç.n.)

25

GÖZDELER ANLATISININ
ÖZETİ

Saat on bire doğru, toplantı canlılığının doruğuna vardığı sırada –çünkü salon doluydu– Valérie Hector’u divanının bir köşesine çekti.

“Sevgili dostum,” dedi onun kulağına, “Wenceslas buraya geldiği için kızın o kadar öfkelenmiş ki adamı orada bırakarak çekip gitmiş. Bu Hortense da ne huysuz şey! Wenceslas’tan bu budala kızın ona yazdığı mektubu iste de neler yazdığını gör. Bu iki âşığın ayrılmalarının bana görülmemeiş derecede zararı dokunabilir; sözde bu ayrılığa ben neden olmuşum; namuslu kadınlar birbirlerine işte böyle saldırırlar. Hoş bir evin sahibi olmaktan başka bir suçu olmayan bir kadını lekelemek için kendini kurban gibi göstermek de ayıp bir şey. Beni seviyorsan, bu çiftte kumruyu evlerine döndürüp beni de temize çıkarırsın. Zaten senin damadını da evime almaya can atmıyorum. Onu buraya sen getirdin, sen alıp götür, ne dersin ha? Aile içinde sözün geçiyorsa, bana öyle geliyor ki karından onları barıştırmasını pekâlâ isteyebilirsin. Benim tarafımdan o yaşlı kadıncağıza de ki, genç bir karı kocanın arasını açmakla, bir ailenin huzurunu kaçırmakla, hem babayı hem de damadı kendine bağlamış diye haksız olarak

suçlanıyorsam, ünüme yaraşır şekilde, onları nasıl tedirgin edeceğimi bilirim. Bir de Lisbeth benden ayrılacağından söz etmez mi! Ailesini bana yeğliyor, onu kınayamam bu yüzden. Ancak gençler barışırlarsa, kalırmış. İşte, giderse yandık demektir. Evin masrafı üç katına çıkar!”

“Oh! İş buna kalırsa,” dedi kızının kopardığı gürültüyü öğrenmiş olan baron, “ben her şeyi yoluna koyarım.”

“Ee, gelelim öteki işe!” dedi Valérie, “Coquet işi ne oldu?”

“Bu,” dedi Hector gözlerini yere indirerek, “daha da zor; olmayacak dememek için böyle diyorum!”

“Olmayacak ha, Hector’cuğum,” diye fısıldadı baronun kulağına Madam Marneffe, “ama Marneffe bu işi nerelere kadar vardırır bilemem, ona bağlıyım ben; çıkan söz konusu oldu mu, ahlak diye bir şey tanımaz, erkeklerin birçoğu gibi; öte yandan, zayıf, güçsüz insanlar gibi de son derece kincidir. Beni öyle bir duruma soktun ki, her istediğini yaptırır bana. Birkaç gün için onunla aramı düzeltmek zorundayım, bir daha odamdan çıkmayabilir de.”

Hulot şaşılacak bir biçimde irkildi.

“Büro şefi olmak koşuluyla beni rahat bırakıyordu,” dedi Valérie. “Bu alçakça bir şey, ama mantıklı da.”

“Valérie, beni seviyor musun?”

“İçinde bulunduğum durumda bu soruyu sormak çok büyük bir haksızlık.”

“Dinle ama, mareşalden Marneffe için yeni bir görev istemeye kalkacak olsam, yalnızca kalkacak bile olsam, artık benim halim bitiktir, Marneffe de görevinden alınır.”

“Ben prensle senin iki yakın dost olduğunuzu sanıyordum.”

“Orası öyle, bunu bana pek güzel kanıtladı; ama, yavrum, mareşalin üstünde de biri var; ayrıca, örneğin, Bakanlar Kurulu var. Biraz bekleyelim, bir yere varırız. Bu işi başarmak için benden bir hizmet isteyecekleri zamanı

kollamak gerekir. O zaman ben de al gülüm ver gülüm derim.”

“Ben de bunu Marneffe’e söylersem, Hector’cuğum, bize kötü bir oyun oynar. Bak, ona beklemek gerektiğini sen kendin söyle, ben üzerime alamam bu işi. Ah! Başıma geleceği biliyorum; beni nasıl cezalandıracağını bilir o; odamdan çıkmayacaktır... Küçük için bin iki yüz franklık geliri de unutma.”

Hulot Mösyö Marneffe’i bir kenara çekti, keyfinin kaçacağını sezmişti. O zamana kadar takındığı kurumlu tavrı bıraktı, çünkü bu canlı cenazeyi o güzel kadının odasında gözünün önüne getirince ürkmüştü.

“Marneffe, sevgili dostum,” dedi, “bugün sizden söz edildi! Ancak hemen büro şefi olmayacaksınız... Beklememiz gerekiyor.”

“Olacağım, Baron Hazretleri,” diye karşılık verdi Marneffe açık açık.

“Ama dostum...”

“Olacağım, Baron Bazretleri,” diye yineledi Marneffe soğuk bir tavırla, bir barona bir Valérie’ye bakarak. “Kırım sizin yüzünüzden benimle uzlaşmak zorunda kaldı, onu bırakmıyorum, çünkü *sevgili dostum*, o çok hoş bir kadın,” diye ekledi korkunç bir ince alayla. “Burada benim sözüm geçer, hem sizin bakanlıkta ne kadar sözünüz geçerse, ondan daha da çok.”

Baron yüreğinde insanı şiddetli bir diş ağrısı gibi etkileyen o acılardan birini duydu; az kalsın gözleri yaşaracaktı. Kısa süren bu sahne sırasında Valérie de Henri Montès’in kulağına Marneffe’in sözde yapmayı düşündüğü şeyi fısıldıyor, böylece bir süre için onu başından savıyordu.

Evin dört gediklisinden yalnızca az masraflı küçük bir evi olan Crevel, Valérie’nin koymuş olduğu bu yasağın dışında kalmıştı; bu nedenle, her ne kadar Valérie kaşlarını

çatarak, anlamlı şekilde bakarak onu paylar gibiyse de, adamın yüzünde pek küstahça bir mutluluk havası okunuyordu; ama babalık sevincinden olacak, yüz çizgileri kıpırdıyordu. Valérie'nun kulağına söylediği kınayıcı bir söz üzerine onun elinden tutup dedi ki: "Yarın, düşesim, o küçük konağına kavuşuyorsun! Kesin ihale yarın."

"Peki, içinin döşenmesi?" dedi Valérie gülümseyerek.

"Seine Nehri'nin sol kıyısında yapılacak demiryolu ile ilgili, yüz yirmi beş franktan aldığım bin hisse senedi var elimde. Sağ ve sol kıyılardaki demiryollarının birleştirilmesi dolayısıyla bu hisse senetlerinin her biri üç yüz franga gidecek, bunu gizlice öğrendim. Bir kraliçe gibi mobilyaların olacak! Ama sen de yalnızca benim olacaksın, değil mi?"

"Elbette, koca Başkan," dedi bu burjuva Madam de Merteuil¹ gülümseyerek. "Ama tavırlarına dikkat et! Yarının Madam Crevel'ine karşı saygılı ol bakalım."

"Enişteciğim," diyordu Lisbeth barona, "yarın erkenden Adeline'e gideceğim, çünkü, anlarsınız ya, burada kalmam doğru olmaz artık, kardeşiniz mareşalin ev işleriyle ilgileneceğim."

"Bu akşam evime dönüyorum," dedi baron.

"Eh, öyleyse! Yarın kalvaltıya gelirim," dedi Lisbeth gülümseyerek.

Ertesi gün kopacak aile kavgasında bulunmasının ne kadar gerekli olduğunu anladı. Bu yüzden, erkenden Victorin'e gitti ve ona Hortense ile Wenceslas'ın ayrıldıklarını haber verdi.

Baron akşam saat on buçuğa doğru evine döndüğü sırada, o gün çok çalışmış olan Mariette ile Louise dairenin kapısını kapatıyorlardı; dolayısıyla Hulot'nun kapıyı çalmasına gerek kalmadı. O da dürüst bir koca gibi erken

1 Yine Pierre Choderlos de Laclos'un *Tehlikeli İlişkiler* adlı ünlü romanına gönderme. (ç.n)

eve döndüğüne pek canı sıkılarak, doğrudan doğruya karısının odasına gitti. Aralık olan kapıdan, karısının haçın önünde yere kapanmış durumda kendini duaya kaptırmış olduğunu gördü. Ressamların, heykelticilerin yakaladıktan sonra üzerinde zevkle çalışacakları için mutlu oldukları ve onlara ün sağlayan anlam yüklü pozlar vardır ki, barones böyle bir pozdaydı. Adeline, kendinden geçmiş durumda, yüksek sesle şöyle diyordu: "Tanrım! Onu doğru yola getir, bu lütfunu bizden esirgeme!" Böylece barones Hector'u için dua ediyordu. Az önce Valérie'nin evinde karşılaştığı görüntüden çok farklı bu görüntüyle karşılaşp, o günkü olayın etkisinde kalınarak söylenmiş bu sözü de işitince, baron kendini tutamayp iç çekti. Adeline dönüp arkasına baktı, yüzü gözyaşları içindeydi. Duasının kabul edildiğine o kadar inandı ki yerinden sıçrayıp Hector'a doğru giderek ona mutlu bir aşkın verdiği güçle sarıldı. Adeline kadın yanından tümüyle sıyrılmıştı, acısı anılarını bile unutturmuştu; onda yalnızca ailenin namusu, analık yanı ile yolunu şaşırmış bir kocaya karşı dindar bir eşin en saf bağlılığı, kadın yüreğinde her şeye karşın yaşayan o kutsal sevecenlik kalmıştı. Tüm bunlar açıkça görülüyordu.

"Hector," dedi sonunda, "bize dönecek misin? Tanrı ailemize acıyacak mı?"

"Adeline'ciğim!" dedi baron, içeriye girip karısının yanında bir koltuğa oturarak, "sen benim tanıdığım en kutsal yaratıksın, ama uzun süredir kendimi sana yaraşır bulmuyorum."

Barones, Hulot'nun elini tutup, sanki tiki varmış gibi titrerken dedi ki: "Az bir şey yaparak, dostum, çok az bir şey yaparak düzeni yeniden kurabilirsin..."

Devam etmeye cesaret edemedi, ağzından çıkacak her sözün bir suçlama olacağını sezmişti; bu görüşmenin ruhuna sel gibi boşalttığı mutluluğu bozmak istemiyordu.

“Hortense’in durumu yüzünden geldim buraya,” dedi Hulot. “Bu kızcağız bu aceleci davranışıyla bize benim Valérie’ye olan o saçma tutkumun verdiği zarardan daha çok zarar verebilir. Neyse, tüm bunları yarın sabah konuşuruz. Hortense uyuyormuş, Mariette söyledi, onu şimdi rahat bırakalım.”

“Pekâlâ,” dedi Madam Hulot, ansızın derin bir üzüntüye kapılarak.

Baronun evine kızını görmek isteğiyle değil, bambaşka bir amaçla geldiğini anlamıştı.

“Onu yarın da rahat bırakalım, çocukcağız acınacak durumda; bütün gün ağladı,” dedi.

Ertesi gün, sabah saat dokuzda, baron o kocaman boş salonda çağırttığı kızını bekleyerek bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, onuru yaralanmış ve avutulamaz genç bir kadının inadı gibi kırılması en güç inadı kırmak için nedenler arıyordu. Kusursuz gençlik böyledir; toplumdaki utanç verici tutumlardan haberi yoktur, çünkü tutku nedir, çıkar nedir bilmez henüz.

“İşte geldim baba!” dedi Hortense titrek bir sesle. Çektiği acıdan rengi solmuştu.

Bir iskemlede oturmakta olan Hulot kızının beline sarılıp onu kucağına oturttu.

“Ee, yavrum,” dedi onu alnından öperek, “demek yuvada küskünlük var, atakça davranıp, aklımıza koyduğumuzu da yaptık, öyle mi? İyi yetişmiş bir kıza yakışmaz bu. Benim Hortense’cığım annesine babasına danışmadan evinden ayrılmak, kocasını bırakmak gibi kesin bir kararı tek başına almamalıydı. Sevgili Hortense’ım gelip o iyi yürekli, eşsiz annesiyle görüşseydi, şu sırada duyduğum büyük üzüntüye neden olmazdı! Dünyayı tanımıyorsun sen, çok kötüdür. Seni annenin babanın evine kocan geri gönderdi diyebilirler. Sizin gibi ana kucağında iyi yetişmiş çocuklar, başkalarına göre daha uzun süre

çocuk kalırlar, hayatı bilmezler! Senin Wenceslas'a olan tutkun gibi saf ve taze tutku ne yazık ki hiçbir şeyi hesaplayamaz, aklına her geleni yapar. O küçücük yüreğimiz alır başını gider, aklımız da onu izler. İntikam için Paris'i ateşe verebiliriz, Ağır Ceza Mahkemesi'ni bile düşünmeden! Yaşlı baban gelip de sana doğru bir iş yapmadığını söylüyorsa, ona inanabilirsin. Sana duyduğum o derin acıdan henüz söz etmiyorum; çok derin bir acı bu, çünkü yakından tanımadığın, düşmanlığı korkunç olabilecek bir kadını kınıyorsun. Ne yazık! Sen o kadar saf, masum, tertemiz bir kızsın ki hiçbir şeyden kuşku duymuyorsun. Lekelenebilirsin, iftiraya uğrayabilirsin. Zaten, sevgili küçük meleğim benim, yapılan bir şakayı ciddiye almışsın, hem ben sana kocanın masumluğunu garanti edebilirim. Madam Marneffe..."

Buraya kadar baron, kurnazlıkta usta biri gibi, çıkışmalarını pek güzel bir şekilde, tatlı sözlerle dile getiriyordu. Görüldüğü gibi, bu adı anmayı da pek ustaca davranıp, yaptığı uzun girişten sonraya bırakmıştı; ne var ki bu adı işiten Hortense can alacak yerinden vurulmuş gibi bir hareket yaptı.

"Dinle beni, deneyim sahibi biriym ben, her şeyi de gördüm," diye devam etti baba, kızının konuşmasını engelleyerek. "Bu kadın kocana karşı çok soğuk davranıyor. Evet, birisi seni işletmiş. Sana bunu kanıtlayacağım. Bak, dün akşam Wenceslas yemektiydi."

"Orada mı yemektiydi?" diye sordu genç kadın ayağa fırlayıp babasına dehşet içinde bakarak. "Dün akşam ha! Mektubumu okuduktan sonra, öyle mi? Ah! Tanrım! Evleneceğime neden bir manastıra kapanmadım ki! Bu hayat bana ait artık, bir de çocuğum var!" diye ekledi hıçkırarak.

Bu hıçkırıkları duymak Madam Hulot'nun yüreğine işledi, odasından çıktı, kızına koştu, ona sarıldı ve ona acı

çeken bir insanın dudaklarının ucuna gelişigüzel gelen o saçma sorular gibi sorular sordu.

Baron da içinden şöyle diyordu: "Gözyaşları başladı işte! Her şey ne kadar yolunda gidiyordu! Şimdi bu ağlayan kadınlarla ne yapacağım ben?"

"Yavrum," dedi barones Hortense'a, "babanın dediğini dinle, olmaz mı? Bizi seviyor, ne de olsa..."

"Hadi, Hortense, sevgili kızcağızım, ağlama, bak ne kadar çirkinleşiyorsun," dedi baron. "Hadi! Biraz aklının başına topla. Uslu uslu yuvana dön; hem sana söz veriyorum, Wenceslas bir daha o evden içeri adımını atmayacak. Bu özveriyi istiyorum senden, bir kadının sevdiği kocasının yaptığı en ufak bir kabahati bağışlaması eğer bir özveri ise! Bunu senden ak saçlı biri olarak, annene olan sevginin göstergesi olarak istiyorum. Şu yaşlılık günlerimi acıyla, üzüntüyle doldurmak istemezsin, değil mi?"

Hortense babasının ayaklarına deli gibi öyle bir büyük üzüntü içinde atıldı ki iyi tutturulmamış saçları çözüldü; ellerini babasına uzattı; bu hareketinde de büyük üzüntüsü belli oluyordu.

"Babacığım, benden canımı istiyorsunuz!" dedi. "İsterseniz alın, ama hiç olmazsa onu saf ve lekesiz olarak alın, elbette seve seve veririm. Benden şerefine leke sürülmüş, suçlu olarak ölmemi istemeyin! Ben anneme benze miyorum! Hakarete uğramayı içime sindiremem. Evime dönersem, Wenceslas'ı bir kıskançlık bunalımı sırasında boğabilirim ya da daha beterini yaparım. Benden gücümün üstünde şeyler istemeyin. Sağlığımda benim için ağlamayın! Çünkü en azından çıldırırım... İki adım ötemde seziyorum çılgınlığı! Dün! Dün! Mektubumu okuduktan sonra o kadının evinde yemekteydi ha! Başka erkekler de böyle mi acaba? Size canımı veririm, ama ölümüm aşağılık bir ölüm olmasın! Onun kabahati mi? Hafif ha! Bu kadından bir çocuğu olması ha!"

“Çocuğu mu dedin?” diye sordu Hulot, iki adım geri çekilerek. “Yok canım! Kesinlikle şakadır bu.”

Bu sırada Victorin ile Kuzin Bette içeriye girdiklerinde, gördükleri karşısında şaşakaldılar. Kız babasının ayaklarına kapanmıştı. Baronesin ise, hiç sesi çıkmıyordu, analık duygusuyla evli bir kadın olarak kocasına olan duygusu arasında sıkışıp kalmıştı, yüzü altüst olmuştu, gözyaşları içindeydi.

“Lisbeth,” dedi baron evde kalmış kızı elinden tutup, ona Hortense’ı göstererek, “bana yardım edebilirsin. Hortense’cığımın kafası karışık, Madam Marneffe’in sevgili Wenceslas’ını sevdiğini sanıyor, oysa kadın Wenceslas’tan içinde kötülük olmadan yalnızca bir heykel grubu yapmasını istemiş.”

“Dalila!” diye haykırdı genç kadın. “Evlendiğimizden bu yana çabucak yaptığı tek şey bu. Bu beyefendi benim için, oğlu için çalışmazdı, ama bu rezil kadın için çalıştı, harıl harıl... Oh! Öldür beni, babacığım, çünkü her sözünüz yüreğime bir hançer gibi saplanıyor.”

Lisbeth, kendisini göremeyen baronu baronese ve Victorin’e gösterip ona acıdığını belirten bir hareket yaparak omuz silkti.

“Dinleyin, enişte,” dedi Lisbeth barona, “siz benden Madam Marneffe’in evinin üst katına taşınmamı ve onun ev işlerine bakmamı rica ettiğinizde onun nasıl bir kadın olduğunu bilmiyordum; ama üç yıl içinde, insan çok şey öğreniyor. Bu kadın bir *fahişe*. Hem de ancak o aşağılık ve iğrenç kocasının ahlaksızlığıyla kıyaslanacak kadar ahlaksız bir fahişe. Siz, onların kurbanı, *sağmal ineği, parababası* sizsiniz. Onlar sizin başınıza düşündüğünüzden daha büyük işler açacaklardır! Açık konuşmam gerekiyor, çünkü uçurumun dibindesiniz.”

Barones ile kızı, Lisbeth’in söylediklerini dinlerken, sanki hayatlarını kurtardığı için bir Meryem Ana

heykeline şükrederek bakan dindar insanlar gibi ona bakıyorlardı.

“Bu korkunç kadın damadınızın yuvasını bozmak istedi, ama çıkarı neydi bunda? Hiçbir şey bilmiyorum, çünkü böylesine ahlaksızca, iğrenç, aşağılık bu karanlık entrikalara benim aklım ermez. Sizin o Madam Marneffe’iniz damadınızı sevmiyor, ama öç almak için adam ayaklarına kapansın istiyor. Bu bayağı kadına az önce layık olduğu şekilde davrandım. Utanmaz bir kibar fahişe o. Ona, ‘Evinden ayrılıyorum, bu bataktan çıkıp şerefimi kurtarmak istiyorum,’ dedim. Ben her şeyden önce bu ailedenim. Hortense’cığımın Wenceslas’ı bıraktığını öğrendim ve hemen kalkıp geldim! Sizin namuslu bir kişi sandığınız Valérie bu ayrılığın nedeni. Böyle bir kadının yanında kalabilir miyim? Bir tek mücevhere sahip olmak arzusu uğruna tüm bir aileye kıyabilen kadınlar vardır ya,” dedi Lisbeth baronun koluna anlamlı bir şekilde dokunarak, “belki de bizim sevgili Hortense’cığımız böyle bir arzunun kurbanı. Ben Wenceslas’ın suçlu olduğunu sanmıyorum, ama onu zayıf buluyorum, öyle pek kurnazca işlere de bir daha kendini kaptıramaz demiyorum. Ben kararımı verdim. Bu kadın uğursuz, sizi mahvedecek. Ailemin yıkımına karışmışım gibi görünmek istemiyorum. Ben yalnızca bunu engellemek için üç yıldır oradayım. Sizi aldatıyorlar, enişte. O iğrenç Mösyö Marneffe’in atanması işine karışmayacağınızı açıkça söyleyin bakalım, ne olacağını, görürsünüz! Bu yüzden kimbilir başınıza ne işler açarlar!”

Lisbeth Hortense’ı yerden kaldırdı, sarılıp tutkuyla öptü.

“Hortense’cığım, sıkı dur,” diye kulağına fısıldadı.

Barones kuzini Bette’i öcünün alındığını gören bir kadına özgü coşkuyla kucaklayıp öptü. Tüm aile babarın çevresinde derin bir sessizliğe gömülmüştü; baron da bu

sessizliğin ne anlama geldiğini bilecek kadar zekiydi. Alnında ve yüzünde korkunç bir öfkenin apaçık belirtileri görüldü; tüm damarları şişti, gözlerini kan bürüdü, yüzü pençe pençe kızarmıştı. Adeline hızla atılarak onun önünde diz çöktü, ellerine sarıldı: "Sevgilim, sevgilim, lütfen! Yapma!"

"Benden nefret ediyorsunuz!" dedi baron vicdanının sesini istemeden duyurarak.

Hepimiz işlediğimiz suçları gizliden gizliye biliriz. Öğ alma nedeniyle kurbanlarımızın bize karşı neredeyse her zaman kin dolu duygular beslediklerini sanırız; ne kadar başka türlü davranmaya çalışsak da, dilimiz ya da yüzümüz beklenmedik bir acı, bir işkence sırasında her şeyi açığa vurur, tıpkı eskiden suçlunun işkencecinin elinde suçunu söylediği gibi.

"Çocuklarımız," dedi baron, ağzından kaçırdığı sözü açıklamak için, "sonunda düşmanımız oluyorlar."

"Ama baba," dedi Victorin.

"Babanızın sözünü kesiyorsunuz!" dedi baron gürleyen bir sesle, oğluna bakarak.

"Baba, dinleyin," dedi Victorin, kesin ve net bir sesle, katı ilkeci bir milletvekili sesiyle. "Size saygı borçlu olduğumu, bu saygıda hiçbir zaman kusur etmeyecek kadar iyi bilirim. Beni de karşınızda kesinlikle her zaman söz dinler, uysal bir evlat olarak bulacaksınız."

Meclis toplantılarında bulunanlar, tartışmalar sırasında, böyle uzun, karışık sözlerle zaman kazanarak, sinirleri yatıştırma alışkanlığı olduğunu bilirler.

"Biz size düşman olmaktan uzağız," dedi Victorin, "kayınpederim Mösyö Crevel ile Vauvinet'den altmış bin franklık senetleri geri aldığım için bozuştum, elbette bu para şimdi Madam Marneffe'in elinde. Ah, babacığım, sizi kınamıyorum," diye ekledi baronun bir hareket yaptığını görünce, "ama yalnızca Lisbeth'in söylediklerine

katılmak ve size şunu bildirmek istiyorum: Size körü kö-rüne bağlı isem, baba, bu bağlılık sınırsız ise de, babacı-ğım, ne yazık ki parasal kaynaklarımız sınırlı.”

“Para ha!” dedi sevdalı yaşlı adam bu mantığın ağırlığı altında ezilerek bir sandalyeye çökerken. “Hem de bunu söyleyen oğlum! Paranız, mösyö, size geri verilecektir,” dedi ayağa kalkarak.

Kapıya doğru yürüdü.

“Hector!”

Bu haykırış üzerine geriye dönüp baktı; karısı ansızın gözyaşları içinde bir yüzle karşılaştı, karamsarlığın verdiği güçle barona sarıldı.

“Böyle çekip gitme! Öfkeyle ayrılma bizden. Ben sana hiçbir şey söylemedim ki!”

Bu yüce haykırış üzerine de çocuklar babalarının dizlerine kapandılar.

“Hepimiz seviyoruz sizi,” dedi Hortense.

Heykel gibi hareketsiz duran Lisbeth, dudaklarında tatlı bir gülümseme, onları izliyordu. Bu sırada Mareşal Hulot gelmiş, sofaya girmişti, sesi duyuldu. Aile sır sakla-manın önemini anladı ve sahne ansızın değişti. Çocuklar ayağa kalktılar, her biri heyecanını gizlemeye çalıştı.

Kapıda Mariette ile bir asker arasında bir tartışma olu-yordu. Asker o kadar diretiyordu ki aşçı kadın salona geldi.

“Mösyö, Cezayir’den gelen bir levazım assubayı sizin-le mutlaka görüşmek istiyor.”

“Söyleyin, beklesin.”

“Mösyö,” dedi Mariette baronun kulağına eğilerek, “amcanızla ilgili bir işmiş, bunu usulca size bildirmemi istedi.”

Baronun yüreği oynadı. Senetlerini ödemek için iki aydan beri gizlice istemiş olduğu paranın gönderildiğini sandı. Oradakileri bırakıp sofaya koştu. Alsace’tan oldu-ğu yüzünden belli biriyle karşılaştı.

"Baron Hulot Hazretleri?"

"Evet."

"Kendisi mi?"

"Kendisi."

Bu konuşma sırasında assubay kasketinin astarını karıştırıp içinden bir mektup çıkararak barona verdi. Baron zarfı çabucak açtı ve şunları okudu:

Damat, benden istediğiniz yüz bin frangı size gönderebilmek şöyle dursun, beni kurtarmak için etkili önlemler almazsanız, halim dumandır. Başımızda kralın bir savcısı var, ahlaktan dem vurup yönetim hakkında saçma sapan şeyler söylüyor. Bu başıbozuğu susturmak olanaksız. Savaş Bakanı kendini kara cüppelilerin eline bırakırsa, öldüm demektir. Mektubu getiren güvendiğim biridir, onu terfi ettirmeye çalışın, bize yardımı dokundu. Beni leşkargalarının eline bırakmayın!

Kendisini yıldırımla vurulmuşa döndüren bu mektuptan baron sivillerle askerler arasındaki iç çekişmelerin başladığını anlıyordu; bu çekişmeler bugün de Cezayir hükümetini tedirgin ediyordu. Ortaya çıkan yaraya hemen birtakım geçici çareler bulması gerekiyordu. Assubaya ertesi gün yeniden gelmesini söyledi. Terfi ettireceğine ilişkin bol bol vaatlerde bulunmayı da ihmal etmeyip onu savdıktan sonra salona geri döndü.

"Hoş geldin ve hoşça kal, kardeşim!" dedi mareşale. "Hoşça kalın çocuklarım, hoşça kal Adeline'ciğim. Peki, sen ne olacaksın, Lisbeth?" dedi.

"Mareşalin ev işlerine bakacağım, çünkü sizlerden birine her zaman hizmet ederek tamamlamalıyım bu mesleğimi."

"Beni görmeden Valérie'yi bırakma," dedi Hulot Kuzin Bette'in kulağına eğilerek. "Hoşça kal, Hortense,

benim dikkafalı kızcağızım, aklını başına toplamaya çalış, benim başımda şimdi çok ciddi işler var, senin barışma işini sonra yine konuşuruz. Bunu düşün e mi, yavrucuğum," dedi onu sarılıp öperken.

Karısının ve çocuklarının yanından ayrıldığı sırada açıkça öyle şaşkın bir haldeydi ki hepsi çok büyük kaygılara kapıldı.

"Lisbeth," dedi barones, "nesi var bu Hector'un öğrenmeliyiz, onu hiç bu halde görmedim. Bu kadının yanında iki üç gün daha kal. Ona her şeyi anlatır, böylece bu ani değişikliğin nedenini öğreniriz. Merak etme, senin mareşalle evlenme işini ayarlayacağız, çünkü bu evlilik çok gerekli."

"Bu sabah gösterdiğin yürekliliği hiç unutmayacağım," dedi Hortense Lisbeth'i sarılıp öperken.

"Anneciğimizin öcünü aldın," dedi Victorin.

Mareşal, Lisbeth'e bol bol gösterilen bu sevgi belirtilelerini merakla izliyordu. Lisbeth de evine döner dönmez bu sahneyi Valérie'ye anlattı.

Ana çizgileriyle bu anlattıklarımız, Madam Marneffe gibilerin aileleri nasıl çeşitli şekillerde mahvettiklerini ve görünüşte kendilerinden o kadar uzak zavallı namuslu kadınlara hangi yollarla yaklaştıklarını temiz ruhlu insanlara göstermeye yarayacaktır. Bu huzursuzlukları zihnimizde, toplumun üst kademesine, tahtın yanubasına aktarır, kralların metreslerinin nelere mal olduğunu görürsek, kralları ahlak ve aile yaşantısı açısından örnek olduklarında, halkın onlara ne ölçüde borçlu bulunduğunu anlarız.

26

GELİR VE GİDER TOPLAMI

Paris'te her bakanlık küçük bir kenttir; burada kadınlara yer yoktur, ama sanki kadın varmış gibi dedikodu yapılır, kötülük yapılır. Üç yıl sonra Mösyö Marneffe'in durumu bir bakıma aydınlanmış, belli olmuştu; dairelerde acaba Mösyö Coquet'nin yerine geçebilecek mi yoksa geçemeyecek mi diye herkes birbirine soruyordu, tıpkı vaktiyle kraliyet ailesi bütçesi Meclis'ten acaba geçecek mi geçmeyecek mi diye sorulduğu gibi. Personel Müdürlüğü'nde en ufak bir kıpırdanma gözden kaçmıyor, Baron Hulot'nun başkanı olduğu dairede her şey dikkatle inceleniyordu. Kurnaz Baron Hulot bu terfi işi yüzünden kurban edilen o yetenekli, çalışkan adama, Marneffe'in işini kolaylaştırırsa, bir ayağı çukurda olan Marneffe'in ileride kesinlikle yerine geçeceğini söyleyerek, onun kendi yanını tutmasını sağlamıştı. Bu memur da gizlice Marneffe lehine çalışıyordu.

Hulot ziyaretçilerle dolu bekleme salonundan geçerken bir köşede Marneffe'in soluk yüzüyle karşılaştı ve ilk olarak Marneffe içeriye çağrıldı.

"Bana ne soracaksın, azizim?" dedi baron, kaygısını gizleyerek.

“Sayın Başkan, dairelerde benimle alay ediyorlar, çünkü Personel Müdürü’nün bu sabah sağlık nedeniyle izine çıktığı öğrenildi, yaklaşık bir ay sürecekmış izni. Bir ay beklemek ne demek, dile kolay bu. Tüm düşmanlarıma alay konusu yapıyorsunuz beni; öte yandan, zaten, davulu bir yanından çalıp beni yeterince rezil ettiler; aynı zamanda iki yanından çalınırsa, Sayın Başkan, davul patlayabilir.”

“Azizim Marneffe, insanın amacına erişmesi için çok sabırlı olması gerekir. İki aydan önce büro şefi olamazsınız, hiç olamazsanız, onu bilemem. Kendi durumumu düşünmek zorunda olduğum şu sırada skandala yol açacak bir atama isteyemem.”

“Bu defa atlatırsanız, bir daha hiç büro şefi olamam,” dedi Marneffe soğuk bir tavırla; “atanmamı sağlayın, istediğim tam tamına budur.”

“Demek sizin için kendimi yakmalıyım, öyle mi?” diye sordu baron.

“Yoksa, boş yere sizi gözümde büyüttmüş olurum.”

“Marneffe, Mösyö Marneffe, fazla ileri gidiyorsunuz!” dedi baron yerinden kalkıp şef yardımcısına kapıyı göstererek.

“Saygılarımı sunarım, Baron Hazretleri,” dedi Marneffe alçakgönüllülükle eğilerek.

“Ne aşağılık herif!” dedi içinden baron. “Sanki haciz tehdidiyle, yirmi dört saatte ödenmek üzere bir borç ihtarnamesi çekiyor gibi.”

İki saat sonra baron, Claude Vignon’a ne yapması gerektiğini anlatıyordu; onu Johann Fischer’in bulunduğu bölgedeki adli makamlar hakkında bilgi almak üzere Adalet Bakanlığı’na göndermek istiyordu; sözünü bitirmek üzereydi ki bu sırada Reine baronun çalışma odasının kapısını açıp içeriye girerek ona bir mektup verdi; yanıtını da hemen istiyordu.

“Reine’i göndermek de ne oluyor!” dedi içinden baron. “Bu Valérie çıldırmış, hepimizi tehlikeye atıyor, bu iğrenç Marneffe’in atanmasını da tehlikeye sokuyor!” Bakanın özel kalem müdürü, Claude Vignon’u savıp şu mektubu okumaya başladı:

Ah! Dostum, biraz önce neler geldi başıma; üç yıldır beni mutlu ettiysen, bunun bedelini pekâlâ ödedim! Marneffe dairesinden insanı ürkütecek derecede öfkeyle geldi. Ben onu çok çirkin buluyordum ama, bu kez canavar gibi göründü gözüme. Ağzında kalmış dört kendi dişi titriyordu, eğer seni evime kabul etmeye devam edersem, hiç yanımdan ayrılmayacağını söyleyerek bana gözdağı verdi. Canikom, ne yazık ki bundan böyle kapımız sana kapanacak. Gözyaşlarımı görüyorsun, kâğıdın üzerine damlıyor, sırlıklam ediyor kâğıdı! Yazdıklarımı okuyabilecek misin acaba, sevgili Hector? Ah! Seni bir daha görmemek, senden vazgeçmek, hele yüreğini taşıdığımı sanarak, içimde senin hayatından bir parça taşıdığım şu sırada bu benim için ölüm demektir. Küçük Hector’umuzu düşün! Beni bırakma; ama Marneffe’in yüzünden de şerefini lekeleme, tehditlerine boyun eğme! Ah! Seni seviyorum, daha önce kimseyi sevmediğim kadar! Valérie’n için yaptığın tüm fedakârlıkları anımsadım. O nankör değildir, hiçbir zaman da nankörlük etmeyecektir. Sen benim tek kocamsın ve tek kocam olarak kalacaksın. Birkaç ay sonra dünyaya gelecek sevgili küçük Hector için senden istediğim o bin iki yüz franklık geliri de artık düşünme... Artık sana hiçbir şekilde yük olmak istemiyorum. Zaten benim servetim her zaman senin servetin olacak.

Ah! Seni sevdiğim kadar sen de beni sevseydin, Hector’um, emekliye ayrılırdın, ailelerimizi, sıkıntılarımızı, bunca hınç dolu çevremizi arkada bırakır, Lisbeth

ile birlikte, güzel bir yere, Bretagne'a, nereye istersen gider, orada yaşırdık. Orada kimseyi görmez, herkesten uzak, mutlu olurduk. Emekli maaşın ve benim de az çok gelirim bize yeterdi. Zaman zaman kıskançlığın tutuyor, ama o zaman Valérie'nin yalnızca seninle ilgilendiğini göreceksin, geçen günkü gibi sesini yükseltmeyeceksin. Tek çocuğum olacak, o da bizim çocuğumuz. Buna iyice inan, benim sevgili adamım. Hayır, nasıl tepemin attığını düşünemezsin, kocamın bana nasıl davrandığını bilemezsin, hele Valérie'ne söylediği o kaba sözler! Bu sözleri yazsam, kâğıt kirlenirdi; ama benim gibi bir kadın, Montcornet'nin kızı, ömrü boyunca bunlardan bir tekini bile duymamalıydı. Ah! Keşke burada olsaydın da sana olan çılgınca tutkumu göstererek onu cezalandırırdıydım. Babam olsa bu alçağı kılıçla vururdu; oysa ben ancak bir kadının yapabileceğini yapabilirim: Bu da seni çılgınca sevmektir! Bunun için, aşkım, şu öfkeli hâlimde, senden vazgeçmem olanaksız. Evet, seni görmek istiyorum, gizlice, her gün! Biz kadınlar işte böyleyizdir. Senin hıncını paylaşıyorum. Lüften, eğer beni seviyorsa, onu büro şefi yapma, şef yardımcısı olarak gebersin! Şu sırada aklım başımda değil, hâlâ küfürlerini duyar gibiyim. Benden ayrılmak isteyen Lisbeth bana acımış, birkaç gün daha kalacak.

Sevgilim, henüz ne yapacağımı bilmiyorum, aklıma da kaçmaktan başka bir çare gelmiyor. Oldum olası kırlık yerleri çok severim, Bretagne, Languedoc, neresi olursa, yeter ki seni özgürce sevebileyim. Cicim, sana öyle acıyorum ki! Bak işte o yaşlı Adeline'ine, o sulu göze dönmek zorunda kaldın. Benim canavar sana herhalde söylemiştir, gece gündüz bana göz kulak olacakmış; polisten de söz etti! Gelme! Anlıyorum ki her şeyi yapabilir, beni en iğrenç oyunlara alet ettikten sonra. Bu yüzden, cömertliğin sayesinde elde ettiklerimin tümünü sana geri vermek

isterdim. Ah, benim iyi yürekli Hector'um, sana cilve yapmadım, sana hafif görünmedim de diyemem, ama Valérie'ni tanımıyordun; o seni sana eziyet edecek kadar seviyordu, ama şimdi gözünde senden başkası yok. Yakının Kuzin Bette'i görmeye gelmeni kimse engelleyemez, görüşmemizin yollarını onunla ayarlayacağım. Cicim, içimi rahatlatmak için lütfen birkaç satır yaz bana, kendin gelip beni sevindiremezsen... (Oh! Seni divanımızın üstünde yanımda görmek için bir elimin kesilmesine bile izin verirdim.) Mektubun benim için bir tılsım gibi olacak. Bana içine o güzel ruhunu koyarak bir şeyler yaz. Sana mektubunu geri göndereceğim, çünkü tedbirli olmalıyız; nereye saklayacağımı bilemem, çünkü adam her yeri arıyor. Kısacası, Valérie'nin, kadınının, çocuğunun annesinin içini rahatlat. Seni her gün görürken, şimdi mektup yazmak zorunda kalıyorum. Lisbeth'e de söyledim: Mutlu olduğumu bilmiyormuşum. Binlerce öpücük, cicim. Çok sev beni.

VALÉRIE'n

"Elbette gözyaşları!" dedi içinden baron, mektubu okuyup bitirdikten sonra, "gözyaşlarından adı da okunmuyor." "Şimdi nasıl?" diye sordu Reine'e.

"Madam yatakta, çırpınıp duruyor," dedi Reine. "Sınır krizi madamı çalı çırpı demeti gibi büküp kıvrandırdı, bu krizi de mektubu yazdıktan sonra tuttu. Ah! Ağladı da ondan... Merdivenden mösyönün sesi geliyordu."

Baron, şaşkınlık içinde, antetli resmi bir kâğıt alıp şu mektubu yazdı:

Merak etme, meleğim. Şef yardımcısı olarak geberecek! Çok iyi düşünmüşsün. Gidip Paris'ten uzaklarda yaşar, küçük Hector'umuzla mutlu oluruz; emekliye ayrılırim, bir demiryolu şirketinde iyi bir iş bulabilirim.

Ah! Sevimli dostum! Mektubunu alınca kendimi gençleşmiş hissettim. Oh! Yeniden yaşamaya başlayacağım. Hem, göreceksin, küçük Hector'umuzu servet sahibi yapacağım. Nouvelle Héloïse'deki¹ mektuplardan bin kat daha ateşli mektubunu okurken, inanılmayacak bir şey oldu: Sana karşı olan aşkımın artabileceğini sanmıyordum. Bu akşam Lisbeth'in evinde göreceğin,

*ölünceye kadar
senin HECTOR'un!*

Reine bu yanıtı, baronun *sevimli dostu'*na yazdığı bu ilk mektubu alıp götürdü. Bu tür heyecanlar ufuktan gürültüleri gelen felaketler için denge ağırlığı oluşturuyorlardı; ama bu sırada baron karısının amcası Johann Fischer'e indirilen darbeleri savuşturacağına inandığı için yalnızca kendi kasasındaki açıkla ilgileniyordu.

Bonapartçı karakterin özelliklerinden biri kılıcın gücüne inanmakta, askerin sivil üzerindeki üstünlüğünü kesin olarak kabul etmekte toplanır. Hulot'ya Cezayir'deki Kraliyet Savcısı vız geliyordu, orada Savaş Bakanlığı'nun sözü geçerdi. Bir insan neyse öyle kalır. Kraliyet Muhafız Birliği subayları, imparatorluğun belli başlı illerinin belediye başkanlarının, valilerinin, bu küçük çaptaki imparatorların, Muhafız Birliği'ni illerinin sınırlarında karşılamaya geldiklerini, Birlik'e iltifatta bulunduklarını, kısacası hükümdarlara yaraşır törenlerle selamladıklarını nasıl unuturlar?

Saat dört buçukta baron doğrudan Madam Marneffe'in evine gitti; merdivenleri çıkarken yüreği bir delikanlının yüreği gibi atıyordu, çünkü içinden kendi kendine soruyordu: "Onu görebilecek miyim? Göremeyecek miyim?" Bu sabahki sahneyi, ailesinin gözyaşları içinde ayaklarına

1 J.J. Rousseau'nun "Julie ou la Nouvelle Héloïse" adını taşıyan romana gönderme. Roman, iki sevgilinin birbirlerine yazdıkları mektuplardan oluşur. Türkçeye *Yeni Héloïse* olarak çevrilmiştir. (ç.n.).

kapanışını nasıl anımsayabilirdi ki? Yüreğinin üstünde her zaman taşımak üzere ince bir cüzdana yerleştirdiği Valérie'nin mektubu, ona kendisinin en hoş delikanlıdan daha çok sevildiğini kanıtlamıyor muydu? Kapıyı çaldıktan sonra, talihsiz baron o sakat Marneffe'in terliklerini sürüdüğünü, her zamanki gibi iğrenç şekilde öksürdüğünü duydu. Marneffe kapıyı açtı, ama hemen Hulot'ya merdivenleri gösterdi, tıpkı ona Hulot'nun çalışma odasının kapısını gösterdiği sırada yaptığı gibi bir hareket yaparak.

"Fazla ileri gidiyorsunuz Hulot, Mösyö Hulot!" dedi.

Baron, Marneffe'i geçip içeri girmek istedi, Marneffe de cebinden bir tabanca çıkarıp kurşunu namluya sürdü.

"Devlet Danışmanı Beyefendi, bir insan benim kadar aşağılık olup da -çünkü siz beni bayağı aşağılık buluyorsunuz, değil mi?- şerefini satarak, karşılığında tüm istediklerini alamazsa, kürek mahkûmlarının en azılısı olur. Savaşı siz istiyorsunuz. Çetin bir savaş olacak bu, aman dilemek de yok. Bir daha gelmeyin buraya, geçip içeri girmek de istemeyin. Size karşı tutumum konusunda polise bilgi verdim."

Marneffe, Hulot'nun şaşkınlığından yararlanıp onu dışarıya itti ve kapıyı kapattı.

"Ne azılı haydut!" dedi içinden Hulot, Lisbeth'in yanına çıkarken. "Oh! Mektubu şimdi daha iyi anlıyorum. Valérie ile ben Paris'ten ayrılacağız. Valérie ömrümün sonuna kadar benim olacak, gözlerimi o kapatacak."

Lisbeth evde yoktu. Madam Olivier Hulot'ya, Lisbeth'in Baron Hazretlerini evde bulacağını umarak, baronese gittiğini söyledi.

Baron Vanneau Sokağı'ndan Olumet Sokağı'na doğru giderken Lisbeth'in tutumunu anımsadı. "Zavallı kız!" dedi içinden, "bu sabahki konuşmasından önce, onun bu kadar kurnaz olduğunu hiç düşünmemiştim."

Vanneau Sokağı'ndan Babylone Sokağı'na saptığı sırada Cennet Bahçesi'ne baktı, Düğün tanrısı, elinde Yasa'nın kılıcı, onu buradan kovuyordu. Valérie, penceresinden Hulot'yu izliyordu; Hulot başını kaldırıp bakınca mendilini salladı, ama o adi Marneffe karısının başlığına bir tokat atıp onu hoyratça pencereden içeriye çekti. Baronun gözleri yaşardı. Kendi kendine dedi ki: "Böylesine sevilmek, bir kadına karşı kötü davranıldığını görmek, yakında yetmişine basacağını düşünmek ne acı!"

Lisbeth aileye müjdeyi vermeye gelmişti. Adeline ile Hortense, Marneffe'i büro şefi atayarak tüm dairenin gözünde küçük duruma düşmemek isteyen baronu, Hulot düşmanı kesilen bu kocanın, evinden kovacağını öğrenmişlerdi. Bu yüzden mutlu olan Adeline akşam yemeğini Hector'u Valérie'nin evindekine kıyasla daha iyi bulsun diye ona göre hazırlatmış, özverili Lisbeth de bu güç sonuca ulaşmak için Mariette'e yardım etmişti. Kuzin Bette tapılası biri olmuştu. Ana kız onun ellerini öptüler ve ona, evinin işlerine bakmasına mareşalin razı olduğunu büyük bir sevinç içinde bildirdiler.

"Eh, buradan da, şekerim, karısı olmana bir adım kalır," dedi Adeline.

"Ama, Victorin ona bu konuyu açtığında hayır dememiş," dedi Steinbock Kontesi.

Baron ailesi tarafından o kadar nazik, o kadar duygulandırıcı ve o kadar aşırı sevgi gösterileriyle karşılandı ki üzüntüsünü saklamak zorunda kaldı. Mareşal de yemeğe geldi. Yemekten sonra Hulot çekip gitmedi. Victorin ile karısı da geldiler. Bir whist partisi yapıldı.

"Uzun süredir, Hector," dedi mareşal ciddi ciddi, "bize böyle bir akşam toplantısı yaşatmamıştın!"

Yaşlı askerin kardeşini hem şımartan, hem de gizlice kınayan bu sözü derin bir etki yaptı. Sezdiği tüm acıların yankılar yaptığı yüreğinde geniş ve uzun süren yaraların

açıldığı bu sözden anlaşılıyordu. Saat sekizde baron, döneneğine söz vererek, Lisbeth'i kendisi evine kadar götürmek istedi.

"Baksana, Lisbeth, o adam Valérie'yi fena hırpalıyor!" dedi sokakta yürürlerken, "onu hiç bu kadar sevmemiş-tim!"

"Ah! Valérie'nin de sizi bu kadar sevdiğini hiç sanmam!" dedi Lisbeth. "Hafif bir kadın, koket, kendisine kur yapılmasından, onun deyimiyle söyleyeyim, kendisiyle aşk oyunu oynanmasından hoşlanıyor, ama siz gönül bağladığı tek erkeksiniz."

"Benim için ne dedi?"

"Dinleyin," dedi Lisbeth. "Bildiğiniz gibi Crevel'e yakınlık gösterdi; bunun için ona kızmamalı, çünkü adam ömrünün sonuna kadar onun yoksulluk çekmemesini sağladı; ama Valérie ondan nefret ediyor, bu iş aşağı yukarı bitti sayılır. Ama bir dairenin anahtarı hâlâ kendisinde."

"Dauphin Sokağı'ndaki daire!" diye haykırdı pek mutlu olan Hulot. "Yalnızca bunun için bile Crevel ile ilişkisine göz yumarım... Gittim oraya, biliyorum."

"Alın şu anahtarı," dedi Lisbeth, "yarın sabah aynısını yaptırın, iki tane yaptırın mümkünse."

"Ee, sonra?" diye sordu merakla Hulot.

"Bakın! Yarın akşam da size yemeğe geleceğim, bana Valérie'nin anahtarını geri verirsiniz (çünkü Crevel Baba ondan verdiği anahtarı geri isteyebilir), öbür gün de orada buluşur, işlerinizi ayarlarsınız. Güvenlik içindesiniz, çünkü iki kapı var. Rastlantı bu ya, kuşkusuz, kendi deyimiyle, Régence dönemi âdetlerine bağlı olan Crevel gelip de arka kapıdan girecek olursa, siz dükkân tarafındaki kapıdan çıkarsınız, ya da tersi olabilir. Ya, işte böyle, kocamış haydut! Bunu bana borçlusunuz. Peki, karşılığında ne yapacaksınız benim için?"

"Ne isterseniz!"

"Öyleyse, kardeşinizle evlenmeme karşı çıkmayın!"

"Sen, Mareşal Hulot'nun karısı ha! Sen, Forzheim Kontesi ha!" diye haykırdı şaşırان Hector.

"Adeline de pekâlâ barones değil mi?" diye karşılık verdi Kuzin Bette sert, şaşırtıcı bir tonla. "Dinleyin, kart çapkın, işlerinizin ne durumda olduğunu biliyorsunuz! Aileniz ekmeksiz kalabilir, çamura batmış duruma gelebilir."

"İşte benim de korktuğum şey bu!" dedi çok heyecanlanan Hulot.

"Kardeşiniz ölürse karınıza, kızınıza kim destek olacak? Bir mareşalin dul karısı en azından altı bin frank dul maaşı alır, değil mi? Ee, öyleyse, ben de yalnızca kızınıza, karınıza ekmek parası sağlamak için evlenmek istiyorum, kaçık pinpon!"

"Böyle bir sonucu düşünmemiştim!" dedi baron. "Kardeşimi yola getirmeye çalışacağım, biz senden eminiz... Meleşime söyle, hayatım onun."

Baron Lisbeth'in Vanneau Sokağı'ndaki evine girdiğini gördükten sonra, whist oynamak üzere kendi evine döndü ve orada kaldı. Barones sevincinden uçuyordu, kocası aile yaşamına dönmüş gibi görünüyordu; çünkü yaklaşık on beş gün boyunca sabahları saat dokuzda başkanlığa gitti, saat altıda akşam yemeğı için eve döndü ve akşamları ailesiyle birlikte oldu. Adeline ile Hortense'ı iki kez tiyatroya götürdü. Ana kız kilisede üç kez şükran ayini düzenlettiler ve birine kocasını, ötekine babasını geri gönderen Tanrı'ya onu hep yanlarında bırakması için dua ettiler.

27

KEPEK UNU VE HAMURU

Bir akşam, Victorin Hulot babasının yatmaya gittiğini görünce annesine dedi ki: “Çok şükür, mutluyuz, babam bize döndü, karımla ben onun için harcadığımız paralara acımayacağız, bu böyle devam ederse...”

“Babanız yakında yetmişine basacak,” dedi barones, “hâlâ akıllı Madam Marneffe’de, bunu fark ettim. Ama çok geçmeden artık onu düşünmez olacak. Kadınların tutkusuna kumara, borsa oyunlarına ya da cimriliğe benzemez; bir sonu vardır.”

Güzel Adeline –elli yaşındaydı, çok dert çekmişti, ama yine de hâlâ güzeldi– bu noktada yanılıyordu. Doğa çapkın erkeklere genelde aşk konusunda çizdiği sınırın ötesinde de sevmek gibi değerli bir yetenek vermiştir; bu erkekler neredeyse hiç yaşlanmazlar. Baron evine bağlı erkek gibi görüldüğü bu dönemde Dauphin Sokağı’na üç kez gitmiş ve orada hiç de yetmişinde gibi görünmemişti. Yeniden canlanan tutku onu gençleştiriyordu. Valérie uğruna şerefinden, ailesinden, her şeyden vazgeçebilir, bundan da hiç pişmanlık duymazdı. Ama tümüyle değişmiş olan Valérie artık ona ne paradan ne de oğulları için öngördükleri bin iki yüz franklık gelirden söz ediyor, tersine şimdi kendisi ona altın veriyordu. Hulot’yu çok

yoksul, pek şair ruhlu, çok tutkun, yakışıklı bir hukuk fakültesi öğrencisini seven otuz altı yaşında bir kadın gibi seviyordu. Zavallı Adeline de sevgili Hector'unu yeniden elde ettiğini sanıyordu! İki sevgilinin dördüncü buluşması, üçüncü buluşmanın son anında saptanmıştı; tıpkı eskiden İtalyan Tiyatrosu'nda ertesi günün oyununun o günkü oyunun sonunda açıklanması gibi. Saptanan saat sabahın dokuzu idi. Mutlu buluşma günü geldiğinde –bu mutluluk beklentisi içinde tutkun yaşlı adam aile yaşamına katlanıyordu– saat sekize doğru, Reine gelip baronu çağırttı. Hulot, bir felaket haberi alacağından korkarak Reine ile konuşmaya gitti; bu sadık oda hizmetçisi daireden içeri girmek istememişti, barona şu mektubu bıraktı:

Dostum, Dauphin Sokağı'na gitme. Bizim baş belası hastalandı, ona bakmak zorundayım; bu akşam saat dokuzda orada ol. Crevel Corbeil'de, Mösyö Lebas'nın evinde. Küçük evine kadın getirmeyeceğinden eminim. Ben burada gece serbest olmak için her şeyi ayarladım, Marneffe uyanmadan önce dönebilirim. Bana kararını bildir; çünkü belki senin o pek içli karın eskisi gibi seni başıboş bırakmayacaktır. Hâlâ çok güzel olduğu söyleniyor, belki beni onunla aldatabilirsin, sen ne büyük çapkınsın sen! Mektubumu yak, hiçbir şeye güvenmiyorum.

Hulot da yanıt olarak şu kısa mektubu yazdı:

Sevgilim, sana daha önce söylediğim gibi, karım yirmi beş yıldır hiçbir zaman keyfime karışmamıştır. Sana yüz Adeline feda olsun! Bu akşam saat dokuzda Crevel'in tapınağında olacak, tanrıçamı bekleyeceğim. Şef yardımcısı yakında gebersin! O zaman birbirimizden hiç ayrılmayız; işte bu en büyük dileğim.

HECTOR'un

O akşam baron, karısına bakanla Saint-Cloud'da çalışmaya gideceğini, sabah saat dörtte ya da beşte döneceğini söyledi ve Dauphin Sokağı'na gitti. O sıralar haziran ayının sonuydu.

Ömründe ölüme gitmenin o korkunç duygusunu gerçekten yaşamış pek az insan vardır; idam sehpa-sından dönenler parmakla sayılır; ama bu duyguyu düşlerinde adamakıllı yaşamış olanlar da yok değildir; bunlar bıçağın boyunlarına dayandığında bile, her şeyi, duyumsamışlardır, sabahın gelip de onları uykudan uyandırarak kurtardığı ana kadar... Gelgelelim, Devlet Danışmanının sabahın saat beşinde, Crevel'in o zarif, şık yatağında yaşadığı duygu, size yirmi bin alev saçan ışıla bakan on bin izleyicinin karşısında o ölüm bas-külünün üzerinde bulunmanın yaşattığı duyguyu çok çok aştı. Valérie çok hoş bir pozda uyuyordu. Uyurken de güzel görünecek kadar güzel kadınlar vardır ya, işte Valérie de öyle güzeldi. Burada doğayı ele geçiren sanat; kısacası, canlanmış bir tablo söz konusudur. Baronun, yatay durumunda, gözleri yerden üç kadem yukarıdaydı; tıpkı uyanıp da düşüncelerini toparlamaya çalışan birinin gözleri gibi şaşkın şaşkın rastgele dolaşan bu gözler çiçek resimleriyle kaplı kapıya takıldı; bu resimleri üne aldırış etmeyen ressam Jan yapmıştı oraya. Baron, idam mahkûmu gibi, alev saçan yirmi bin ışını görmedi; ancak bir çiftini gördü ki bunların bakışı meydanda toplanmış on bin çift bakıştan gerçekten de çok daha keskindi, etkiliydi. Zevkin tam ortasında, idam mahkûmlarında bile çok daha az görülen bu duyguyu tatmak için kuşkusuz çok sayıda melankolik İngiliz çok para öderdi. Baron, aynı yatay durumda, tam anlamıyla soğuk bir terin içine gömülü kaldı. İnanmak istemiyordu, ama bu öldürücü göz dillenmişti! Kapının arkasında bir mırıltı duyuluyordu.

“Sakın bu bana oyun oynamak isteyen Crevel olmasın!” dedi içinden, tapınakta birinin varlığından artık kuşku duyamayan baron.

Kapı açıldı. Krallıktan sonra geçerli olan o görkemli Fransız yasası ufak tefek, babacan bir polis komiseri şeklinde ortaya çıkıverdi; yanında da uzun boylu bir sulh yargıcı vardı; ikisini de Marneffe Efendi getirmişti. Çamura bulanmış bağcıklarla düğümlemiş ayakkabılarının üstünde dikilen komiserin tepesinde de pek seyrek sarı saçlı bir kafası vardı; şakacı, güleç, Paris yaşamının gizli kapaklı her şeyini bilen, hinoğluhin birine benziyordu. Gözlükle iki katına çıkmış gözleri zeki ve alaycı bakışlarıyla gözlük camını delip geçiyordu. Sulh yargıcı ise eski bir avukattı, yaşlı bir kadın düşkünüydü, sanki suçluya imreniyordu.

“Bakanlığımızın bu katı davranışını bağışlayın, Baron Hazretleri!” dedi komiser, “şikâyetçinin isteği üzerine buraya geldik. Sulh Yargıcı beyefendi de eve girme sırasında hazır bulundu. Kim olduğunuzu biliyorum, suçlu hanımın da kim olduğunu biliyorum.”

Valérie şaşkın şaşkın gözlerini açtı, kadın oyuncuların tiyatroda delirmeyi belirtmek için icat ettikleri türden acı bir çığlık attı; yatakta kıvranmaya başladı, tıpkı Ortaçağ’da cin çarpmış bir kadının çalı çırpıdan yatağının üstünde, kükürt kaplı gömleğinin içinde kıvranması gibi.

“Öldüm! Hector’cuğum, mahkemeye gitmek ha? Ah! Olamaz!” Yataktan fırladı, bir beyaz bulut gibi üç izleyicinin arasından geçti, yüzünü elleriyle kapatarak küçük bir yazı masasının altına gidip büzüldü. “Mahvoldum! Öldüm!” diye haykırdı.

“Mösyö,” dedi Marneffe Hulot’ya, “eğer Madam Marneffe çıldırırsa, çapkın olmaktan öte, katil olursunuz.”

Kendisine ait olmayan, kiralık da olmayan bir yatakta, yine kendisine ait olmayan bir kadınla basılmış bir erkek ne yapabilir, ne diyebilir? Bakın ne yaptı, ne dedi:

"Sayın Sulh Yargıcı, sayın Komiser," dedi, baron ciddi ciddi, "bana akli tehlikede gibi görünen şu zavallı kadınla ilgilenin lütfen, olmaz mı? Sonra tutanak düzenlersiniz. Kuşkusuz kapılar kapalıdır, içinde bulunduğumuz şu durumda, ne onun ne de benim kaçacak olmamızdan korkmanıza gerek yok."

İki görevli de Devlet Danışmanı'nın buyruğuna uydu.

"Gel benimle konuş, aşağılık herif!" dedi Hulot Marneffe'e alçak sesle, onu kolundan tutup kendine doğru çekerek. "Katil olacak olan ben değil, sensin! Büro şefi olmak, Légion d'Honneur nişanı almak istiyorsun, öyle mi?"

"Elbette, başkanım," dedi Marneffe başını eğerek.

"Bunları elde edeceksin, git karını yatıştır, bu beyleri de sav."

"Olmaaaz," diyerek esprili bir şekilde karşılık verdi Marneffe. "Bu beylerin suçüstü tutanağı düzenlemeleri gerekiyor, çünkü şikâyetimin dayanağı bu belge olmazsa, ne yaparım sonra ben? Yüksek makamlarda az mı dalavere dönüyor! Karımı çaldınız, beni büro şefi yapmadınız, Baron Hazretleri, karar vermeniz için iki gün süre tanıyorum size. Bakın mektuplar."

"Mektuplar ha!" diye haykırdı baron Marneffe'in sözünü keserek.

"Evet, karımın şu anda karnında taşıdığı çocuğun sizden olduğunu kanıtlayan mektuplar... Anlıyor musunuz? Oğluma bu piçe sağladığınız kadar bir gelir sağlamanız gerekecek. Ama alçakgönüllü davranacağım, bana ne, babalık meraklısı değilim ben! Yüz altın lira gelir yeter benim için. Yarın sabah Coquet'nin yerine geçeceğim ve Temmuz bayramı dolayısıyla, Légion d'Honneur nişanı alacaklar listesinde olacağım ya da... tutanak şikâyetimle birlikte savcılığa verilecek. Uysal bir adamım, değil mi?"

"Tanrım! Ne güzel kadın!" diyordu sulh yargıcı komiser. "Çıldırırsa dünya için ne kayıp olur ya!"

"Çıldırılmış falan değil," dedi komiser ciddi ciddi.

Polis kısmı her zaman kuşkucudur.

"Baron Hazretleri tuzağa düşürülmüş," diye ekledi komiser, özellikle Valérie'nin duyması için yüksek sesle.

Valérie komiserle öyle bir baktı ki, bakışlar belirttikleri öfkeyi iletebilselerdi, bu bakış adamı öldürürdü. Komiser gülümsedi, o da tuzağını kurmuştu, kadın da bu tuzağa düşmek üzereydi. Marneffe karısını çağırıp yandaki odaya giderek doğru dürüst giyinmesini istedi, çünkü baronla her noktada anlaşmıştı; baron da gidip sırtına bir rob-döşambr geçirerek geri geldi.

"Beyler," dedi gelen görevlilere, "bu işin gizli kalmasını istemeye gerek görmüyorum."

İki görevli eğildi. Komiser kapıyı iki kez hafifçe tıklattı, kâtabi içeriye girip küçük yazı masasına oturdu ve komiserin kendisine dikte ettiklerini yazmaya başladı; komiser kâtiple alçak sesle konuşuyordu. Valérie de iki gözü iki çeşme ağlamaya devam ediyordu. Süslenmesini bitirince, Hulot aynı odaya geçip giyindi. Bu sırada tutanak düzenlendi. Marneffe bunun üzerine karısını alıp götürmek istedi, ancak Hulot onu bir daha göremeyeceğini sanarak yalvarır gibi bir hareket yapıp onunla konuşmasına izin verilmesini istedi.

"Mösyö," dedi, "madam bana o kadar pahalıya mal oluyor ki ona, elbette herkesin huzurunda, veda etmeme izin verirsiniz."

Valérie geldi ve Hulot onun kulağına fısıldı: "Kaçmaktan başka çaremiz kalmadı; ama nasıl haberleşeceğiz? İhanete uğradık."

"Bu işi Reine yaptı!" dedi Valérie de. "Ama, dostum, bu olaydan sonra görüşmemiz doğru olmaz. Şerefime leke sürüldü. Zaten hakkımda ne iğrenç şeyler söyleyeceklerdir, sen de bunlara inanacaksın."

Baron "hayır" der gibi bir hareket yaptı. Valérie devam etti:

"İnanacaksın, inanacağın için de Tanrı'ya şükrediyorum, çünkü belki beni bir daha göremediğine üzülmezsin."

"Şef yardımcısı olarak gebermeyecek!" dedi Marneffe Devlet Danışmanı'nın kulağına, karısını almak üzere geldiği sırada. Karısına da sert bir biçimde dedi ki: "Yeter, madam, size karşı zayıfım, ama başkalarının yanında da budala durumuna düşmek istemem."

Valérie Crevel'in küçük dairesinden ayrılırken barona son kez öyle cilveli cilveli baktı ki adam tapınırcasına sevildiğini sandı. Sulh yargıcı Madam Marneffe'e kibarca elini uzatarak ona arabaya kadar eşlik etti. Tutanağı imzalaması gereken baron da adamakıllı şaşkın bir halde komiserle orada yalnız kalmıştı. İmza işi bittikten sonra komiser barona gözlüğünün üstünden alaycı bir tavırla baktı:

"Bu hanımcağızı çok seviyorsunuz, öyle mi, Baron Hazretleri?"

"Bu olaya katlanacak kadar, görüyorsunuz."

"Ya sizi hiç sevmiyorsa?" dedi komiser, "ya sizi aldatıyorsa?"

"Bunu çoktan öğrendim, burada, mösyö, bu evde... Mösyö Crevel ile dedik ki..."

"Ya! Burada Belediye Başkanı beyefendinin evinde olduğunu biliyorsunuz demek."

"Hiç kuşkusuz."

Komiser hafifçe şapkasını yukarı kaldırıp yaşlı adamı selamladı.

"Siz bayağı âşıksınız, bir şey diyemiyorum," dedi komiser. "Kökleşmiş tutkulara saygım vardır, doktorların kökleşmiş hastalıklara saygılarının olduğu kadar... Banker Mösyö de Nucingen'i bilirim, o da bu tür bir tutkunun pençesindeydi."

"Dostumdur kendisi," dedi baron. "Güzel Ester'le birlikte birçok kez yemek yedim, ona iki milyona mal oldu, ama buna değerdı."

"Daha fazlasına," dedi komiser. "Bu yaşlı bankerin fantezisi birçok kişinin hayatına da mal oldu. Ah! Bu tutkular yok mu, kolera gibidir."

"Bana ne söyleyecektiniz?" diye sordu Devlet Danışmanı bu dolaylı sözlerden alınarak.

"Ne diye hayallerinizi yıkacağım ki?" dedi komiser. "Sizin yaşınızda hâlâ böyle hayalleri olmak çok az görülen bir şeydir."

"Beni bunlardan kurtarın!" diye haykırdı baron.

"Hasta ölürse, doktora sonradan lanet okunur," dedi komiser gülümseyerek.

"Lütfen, haydi komiser bey."

"Pekâlâ! Bu kadın kocasıyla anlaşmıştı."

"Ya!"

"Bu tür olayların onda ikisi böyledir. Bakın, biliriz biz bu işleri."

"Peki, bu suç ortaklığı ile ilgili ne kanıt var elinizde?"

"Oo! Önce koca!" dedi kurnaz komiser, yaraları yarmaya alışık bir cerrah gibi, pek rahat bir şekilde. "Adamın o sevimsiz, korkunç yüzünden dalaverecilik okunuyor. Ama, bu kadının size yazdığı, içinde de çocuktan söz edilen mektup sizin için çok önemli olmalı herhalde."

"Bu mektup benim için o kadar önemli ki onu her zaman para cüzdanımda saklarım," dedi Baron Hulot komiser, hep yanında taşıdığı küçük para cüzdanını çıkarmak üzere yan cebine el atarak.

"Bırakın o cüzdan yerinde kalsın," dedi komiser, ansızın çok sert bir suçlamayla şaşırtır gibi, "işte o mektup. Şimdi öğrenmek istediğim her şeyi öğrendim. Madam Marneffe bu cüzdanın içinde gizli bir şey bulunduğunu herhalde biliyordu."

“Yalnızca o biliyordu.”

“Ben de öyle düşünüyordum... İşte şimdi, bu kadının suçortaklığı ile ilgili olarak benden istediğiniz kanıt ortada.”

“Yok yahu!” dedi hâlâ inanamayan baron.

“Buraya geldiğimizde, Baron Hazretleri,” dedi komiser devam ederek, “bu Marneffe alçağı önden girdi içeriye ve anlaşılan, karısının şu yazı masasının altına koyduğu mektubu aldı. Elbette bu yer konusunda karı koca önceden anlaşmışlardı, elbette siz uyurken kadın mektubu çalmayı başarabilirse; çünkü kadının size yazdığı bu mektup, daha önce sizin ona yazdıklarınızla birlikte, ceza davasında kesin kanıt olacaktır.”

Komiser, baronun bakanlıktaki odasına Reine’in getirmiş olduğu mektubu Hulot’ya gösterdi.

“Dosyaya girmesi gerekiyor,” dedi komiser, “onu geri verin bana, mösyö.”

“Bakın, mösyö!” dedi yüzü allak bullak olan Hulot, “bu kadın ahlaksızlığın daniskası, şimdi üç sevgilisi olduğuna eminim!”

“Belli,” dedi komiser. “Ah! Bunların hepsi sokaklarda iş tutmaz. Bu mesleği, Baron Hazretleri, iyi giyimli olarak, sosyete salonlarında ya da evlerinde yaparlarsa, artık ne frankla ne santimle işleri vardır. Sözünü ettiğiniz Esther sonunda kendini zehirleyip öldü, ama milyonlar yedi. Beni dinlerseniz, bu işlerden vazgeçin, Baron Hazretleri. Bu son iş size pahalıya mal olacak. Yasalar koca olacak o heriften yana. Bakın, ben olmasam, o hanımcık yine size yapışacaktı!”

“Teşekkür ederim, mösyö,” dedi Devlet Danışmanı ağırbaşlı bir tavır takınmaya çalışarak.

“Mösyö, daireyi kapatacağız, oyun bitti, siz de anahtarını Belediye Başkanı’na verirsiniz.”

Hulot neredeyse bayılacak gibi, bitkin durumda ve en karanlık düşünceler içinde evine döndü. O soylu, erdemli, tertemiz karısını uyandırdı ve oyuncağı elinden alınmış bir çocuk gibi hıçkırarak hıçkırarak bu üç yılın öyküsünü onun içine döktü. Gönlü genç bir yaşlı adamın bu iç döküşü, bu korkunç ve acı destanı, Adeline'i içinden duygulandırırken, yine içinde çok büyük bir sevinç duydu, bu son olaydan ötürü Tanrı'ya şükretti, çünkü kocasını artık hep evine bağlı kalacak gibi görmüştü.

"Lisbeth haklıymış!" dedi Madam Hulot tatlı bir sesle ve boşuna paylamaya kalkışmadan, "bize bunu önceden söylemişti."

"Evet! Ah! Öfkelenecek yerde keşke onu dinleseydim, Hortense'cığımın evine dönmesini istediğim gün, şerefini lekelememek için o... kadının... Oh! sevgili Adeline, Wenceslas'ı kurtarmak gerek. Boğazına kadar gömülmüş bu çirkefin içine!"

"Zavallı dostum, oyuncu kadınlarla ilişkilerinde başarılı olduğun kadar o küçük burjuva kadınla ilişkilerinde başarılı olamamışsın," dedi Adeline gülümseyerek.

Hector'daki değişiklik baronesi korkutmuştu; onu mutsuz, keyifsiz, üzüntünün ağırlığı altında iki büklüm olmuş görünce yüreği parçalanıyor, sırf acıma, sırf aşk kesiliyordu; Hulot'yu mutlu kılmak için kanını verirdi.

"Bizimle kal, Hector'cuğum. Söyle bana, bu kadınlar seni kendilerine bağlamak için ne yapıyorlar? Ben de öyle yapmaya çalışırım... Akılsız mıyım yoksa ben? Beni hâlâ kur yapılacak kadar güzel buluyorlar."

Görevlerine ve kocalarına bağlı birçok evli kadın burada kendi kendilerine şöyle sorabilirler: Bu kadar güçlü, bu kadar iyi, Madam Marneffe gibilerin gözünde de bu kadar acınacak bu adamlar fantezilerini, tutkularını neden karılarıyla doyurmak istemiyorlar, hele bunlar Barones Adeline Hulot'ya benziyorlarsa? Bu, insan yapısının en derin

gizlerine bağlıdır. Aklın sınırsız uçarılığı, yüce ruhların erkekçe ve ciddi zevki olan aşk ve sokaklarda satılan o bayağı zevk aynı olgunun iki değişik yüzüdür. Bu iki türün iki büyük iştahını birden doyuran kadın bir ulusun çıkardığı büyük general, büyük yazar, büyük sanatçı, büyük mucit gibi ender çıkar. Bir budala gibi bir üstün adam da, bir Crevéle gibi bir Hulot da aynı zamanda hem ideal aşka hem de zevke gereksinim duyarlar. Tümü de o gizemli androjenlik gibi az görülen şeyi, sanki iki ayrı ciltlik bir kitabı andıran o şeyi çoğunlukla arar durur. Bu arayış toplumdan ileri gelen bir ahlak bozukluğudur. Kuşkusuz, evlilik bir görev olarak kabul edilmelidir; iki tarafın çabalarıyla, zorlu özverili davranışlarıyla birlikte yaşamasıdır. Hovardalar, bu hazine arayıcıları, kendilerinden daha ağır şekilde cezalandırılan başka suçlular kadar suçludurlar. Bu düşünceler yüzeysel birer ahlak kuralı değildir, birçok anlaşılmamış felaketin nedenini anlatmaktadır. Bu sahne zaten birçok bakımdan ahlak derslerini içinde taşıyor.

Baron hemen Wissembourg Prensi Mareşal'e gitti; bu yüce koruyucusuna başvurmak son çaresiydi. Otuz beş yıldır kendisini koruyan bu yaşlı savaşçının yanına serbestçe girip çıkabiliyordu, dairesine onun yataktan kalktığı saatte girebildi.

"Oo, günaydın Hector'cuğum!" dedi bu büyük ve iyi yürekli asker. "Neyiniz var? Düşünceli görünüyorsunuz. Meclis'in toplantı dönemi de bitti. Bir yılı daha geride bıraktık! Bundan şimdi vaktiyle savaşlarımızdan söz ettiğim gibi söz ediyorum. Vallahi, gazeteler de galiba bu dönemlere parlamento savaşları diyorlar."

"Gerçekten de güçlük çektik, mareşal, ama zaman kötü!" dedi Hulot. "Ne yapabiliriz ki! Dünya böyle işte. Her çağın kendine göre kusurları var. 1841 yılının en büyük felaketi de ne kralın ne de bakanların yapacakları işlerde özgür olmalarıdır; İmparator gibi özgür değiller."

Mareşal, Hulot'ya o kartal bakışlarından birini fırlattı; bu bakışlardaki gurur, duruluk, keskinlik, yıllara karşın, bu yüce ruhlu askerin hep sağlam ve güçlü kaldığını gösteriyordu.

"Benden bir şey mi istiyorsun?" dedi mareşal neşeli bir halde.

"Sizden özel bir iyilik olarak şef yardımcılarımın birini büro şefi atamanızı ve kendisine Légion d'Honneur nişanı verilmesini sağlamanızı rica etmek zorundayım."

"Adı ne bu şef yardımcısının?" diye sordu mareşal şimşek gibi bir bakış fırlatarak.

"Marneffe!"

"Güzel bir karısı var, senin kızın düğününde görmüş-tüm. Eğer Roger... Ama Roger de artık burada değil ki... Hector, evladım, anlıyorum, senin hovardalığın söz konusu bu işte. Olur şey değil! Hâlâ devam ediyorsun demek. Ah! İmparatorluk Muhafız Birliği'ni de onurlandırıyor-sun! Levazımcı olmanın avantajı budur işte, yedeklerin var! Bırak bu işi oğlum; çapkınlık işi bu, yönetimle ilgili işlerle karıştırılmaz."

"Hayır mareşal, kötü bir iş bu, mahkemeye düşmek söz konusu; beni orada görmek ister misiniz?"

"Ah! Vay canına!" diye haykırdı mareşal kaygılanarak. "Devam et."

"Bakın, tuzaga düşürülmüş bir tilki görüyorsunuz şimdi karşınızda... Bana karşı her zaman çok iyi davran-dınız, bu utanılacak durumdan beni kurtarmak lütfunda da bulunacaksınız."

Hulot başına geleni elinden geldiğince esprili ve neşeli bir biçimde anlattı.

"İster misiniz, prensim," dedi sözlerine son verirken, "o kadar çok sevdiğiniz kardeşimi üzüntüden öldürmek ve daire başkanlarınızdan birinin, bir Devlet Danışmanı'nın şerefine leke sürdürmek? Benim bu Marneffe alçağın biri, onu iki-üç yıl sonra emekli yaparız."

“İki ya da üç yıl sonrasında nasıl söz edebiliyorsun, sevgili dostum!” dedi mareşal.

“Ama, prensim, İmparatorluk Muhafız Birliği ölümsüzdür.”

“Ben 1804 yılında mareşalliğe yükseltilmiş olanlar içinde şimdi hayatta kalan tek mareşalim,” dedi bakan. “Dinle, Hector. Seni ne kadar sevdiğimi bilemezsin! Bunu göreceksin! Bakanlığı bırakacağım gün, ikimiz birlikte ayrılacağız buradan. Ah! Sen milletvekili değilsin, dostum. Birçok kimsenin gözü senin yerinde. Ben olmasam, çoktan gitmiştin. Evet, seni işinde bırakmak için az mı uğraştım... Pekâlâ, iki dileğini de yerine getireceğim, çünkü bu yaşında ve bulunduğun mevkide senin sarık sandalyesinde oturduğunu görmek çok acı olur. Ama sen de saygınlığına çok zarar veriyorsun. Eğer bu atama herhangi bir gürültüye neden olursa, bize bozulacaklardır. Bu bana vız gelir, ama senin için bir sıkıntı daha demektir. Gelecek toplantı döneminde atarsın. Senin yerin sözü geçen beş ya da altı kişiye yem olarak gösteriliyor, sen bu yerde ancak benim ince bir düşüncem sayesinde kaldın. Dedim ki, o emekliye ayrılıp da yerine başka biri verildiği gün beş kişi yerinecek bir kişi de sevinecektir; oysa onu iki ya da üç yıl yerinde *sallantıda* bırakmakla altı oyumuz olur. Toplantıda herkes gülmeye başladı ve ben *eski kurt* askerin parlamento taktiğinde de yeterince usta olduğu kanısına varıldı... Bunu sana açıkça söylüyorum. Zaten saçlarına ak düşmüş. Hâlâ kendini böyle sıkıntılara soktuğun için mutlu musun? Nerede asteğmen Cottin’in bir sürü metresi olduğu o günler!” Mareşal çingırağı çaldı. “Bu tutanağı yırttırmalı!” diye ekledi.

“Baba gibi davrandınız bana, efendimiz! Derdimi size anlatmaya cesaret edemiyordum.”

“Roger’nin hep burada olmasını istiyorum,” diye bağırdı mareşal, odacısı Mitouflet’nin içeriye girdiğini

görünce. "Neredeyse onu çağırıyacaktım. Siz gidin, Mitouflet. Sana gelince, eski arkadaşım, git de bu atama işini hazırla, buyruğu imzalayacağım. Ama o aşağılık dolapçının işlediği suçların yararını görmesi uzun sürmeyecek, gözaltında bulundurulacak ve en ufak bir suçu görüldüğünde işten el çektirilecek. Bak, kurtuldun şimdi, ama Hector'cuğum, dikkatli ol. Dostlarını bırakma, atama buyruğu bu sabah sana gönderilecek, adamın Légion d'Honneur nişanı da alacak. Kaç yaşındasın sen şimdi?"

"Üç ay sonra yetmişime basacağım."

"Ne kadar dinç görünüyorsun!" dedi mareşal gülümseyerek. "Asıl yükselmeyi hak eden sendin, ama zor iş! XV. Louis döneminde değiliz ki!"

Napoléon ordusundan geriye kalmış bu şanlı askerleri birbirine bağlayan arkadaşlığın sonucu böyledir işte; bunlar birbirlerini herkese karşı korumak zorunda görür, kendilerini her zaman açık ordugâhta sanırlar.

"Böyle bir iyilik daha istersem," dedi içinden Hulot avludan geçerken, "mahvolurum."

Zavallı Hulot Nucingen Baronu'nun evine gitti, ona çok az bir miktar borcu kalmıştı; maaşını iki yıl daha karşılık gösterip ondan kırk bin frank borç almayı başardı; ancak baron bir koşul ileri sürdü: Hulot emekliye ayrılacak olursa, faizler ve ana para ödeninceye kadar, emekli maaşının haczedilebilir miktarı bu paraların ödenmesine ayrılacaktı. Bu yeni işlem de ilki gibi Vauvinet adına yapıldı; Baron Hulot birçok senet imzaladı. Ertesi gün o uğursuz tutanak, kocanın şikâyet dilekçesi, mektuplar, her şey yok edildi. Marneffe Efendi'nin Temmuz şenlikleri sırasında pek göze çarpmayan o rezilce atanması, nişan alması gazetelerde bu konuda herhangi bir yazının çıkmasına da yol açmadı.

28

YÜCE KİBAR FAHİŞE

Görünüşte Madam Marneffe ile dargın olan Lisbeth, Mareşal Hulot'nun evine yerleşti. Bu olaylardan on gün sonra evde kalmış kızın ünlü yaşlı adamla evlenme kâğıtları ilk kez askıya çıktı. Adeline, adama, onu bu işe razı etmek için, Hector'cuğunun başına gelen mali felaketi anlattı, kocasının çok üzgün, çok bitkin olduğunu, bayağı çöktüğünü söyleyerek barona bu durumdan söz etmemesini rica etti... "Ne yapalım! Yaşlandı artık!" diye ekledi. Lisbeth muradına eriyordu demek! En büyük amacına ulaşmak, tasarısının gerçekleştiğini, öcünün alındığını görmek üzereydi. Kendisini uzun süredir hor görmüş ailesine egemen olmanın mutluluğunu şimdiden yaşıyordu. Onu korumuş olanları şimdi kendisinin koruyacağına, yıkıma uğramış aileyi canlandıracak koruyucu melek olacağına ant içiyor, aynaya bakıp kendisini selamlayarak *Kontes Hazretleri* ya da *Mareşalin Hanımı* diyordu. Adeline ile Hortense yoksullukla savaşıarak ömürlerini sıkıntı içinde tamamlayacaklardı, oysa Kuzin Bette Tuileries Sarayı'na da kabul edilecek, yüksek sosyete çevresinde çalım satacaktı.

Korkunç bir olay bu yaşlı kızı içinde o kadar gururla kasıldığı toplumun bu doruğundan indiriverdi.

Bu ilk askıya çıkış günü baron Afrika'dan başka bir haber aldı. Yine bir Alsace'lı gelip bir mektubu barona verdiğinden emin olarak teslim ettikten sonra adresini bırakarak ayrıldı; baron mektubun daha ilk satırlarını okur okumaz yıldırımla vurulmuşa döndü.

Damat, bu mektup, benim hesabıma göre, 7 Ağustos'ta elinize geçecek. İstediğimiz yardımı bize göndermenizin üç gün alacağımı ve buraya ulaşmasının on beş süreceğini varsayarsak eylülün birini buluruz.

İsteğim, bu süre içinde yerine gelirse, size yürekten bağlı Johann Fischer'in hem şerefini hem de canını kurtarmış olacaksınız.

Bana yardımcı olarak verdiğiniz görevlinin de istediği bu; çünkü öyle görünüyor ki Ağır Ceza Mahkemesi'ne verileceğim ya da Harp Meclisi önüne çıkarılacağım. Kabul edersiniz ki Johann Fischer hiçbir zaman hiçbir mahkeme önüne sürüklenemez; kendisi Tanrı'nın mahkemesine gidecektir.

Sizin o görevli kötü bir insan gibi görünüyor bana, sizin başınıza da dert açabilir; ama bir dalavereci kadar da zeki; başkalarından daha çok sesinizi çıkarmanız ve bize bir müfettiş, bir özel görevli göndermeniz gerektiğini ileri sürüyor. Bu müfettiş suçluları ortaya çıkarmakla, yolsuzlukları bulmakla görevlendirilmeli, kısacası yumuşak davranmamalı, ama önce, bir anlaşmazlık çıkarak, bizim aramızla mahkemeler arasına girmeliymiş.

Bu müfettiş buraya sizden gerekli buyruğu almış olarak eylülün birinde gelir ve uzak yerlerde imiş gibi gösterdiğimiz malları depoya koyabilmek için de yüz bin frank gönderirseniz, bizi hesabı düzgün, tertemiz, lekesiz insan gibi görecektir.

Size bu mektubu getirecek askere Cezayir'de bir firma üzerine çekilmiş ve benim adıma düzenlenmiş bir

çeki güvenle teslim edebilirsiniz. Sağlam bir adamdır, akrabadır, getireceği şeyin ne olduğunu öğrenmeye çalışabilecek biri de değildir. Geri dönmesini sağlamak için gerekli önlemleri aldım. Elinizden bir şey gelmeyecek olursa, Adeline'imizin mutluluğunu borçlu olduğumuz kişi uğruna seve seve ölürüm.

Tutkunun sıkıntıları, zevkleri, çapkınlık yaşamını sona erdiren felaket Baron Hulot'nun zavallı Johann Fischer'i düşünmesine engel olmuştu; oysa adamın ilk mektubu tehlikeyi kesin olarak haber veriyordu; tehlike de şimdi adamakıllı sıkıştırıyordu. Baron yemek odasından öyle bozuk bir halde çıktı ki salonda bir kanepenin üstüne yığılıverdi. Böyle korkunç bir düşüşün yol açtığı uyuşukluk içindeydi; yıkılmıştı, mahvolmuştu. Elinde Johann'ın o uğursuz mektubunu tuttuğunun farkında değildi; halının bir gülbezeğine gözlerini ayırmadan bakıyordu. Adeline odasından, kocasının kanepeye külçe gibi çöktüğünü duymuştu. Bu gürültü o kadar tuhaftı ki adamın beyin kanaması geçirdiğini sandı. İnsanın soluğunu kesen ve onu kımıldayamaz duruma getiren korkular vardır ya, işte Adeline böyle bir korkuya kapılarak, kapıdan aynaya baktı ve Hector'unun bitkin bir durumda olduğunu gördü. Barones ayaklarının ucuna basa basa yürüyerek geldi, Hector geldiğini duymamıştı; yaklaşılabildi ve mektubu fark etti, alıp okudu ve her yanı titremeye başladı. Öyle şiddetli sinir bunalımları vardır ki bunların izi vücutta ölünceye kadar kalır; barones de böyle bir bunalım geçirdi. Birkaç gün sonra sürekli bir titreme hastalığına tutuldu; bu ilk bunalım anı geçtikten sonra, bir şeyler yapmak zorunluluğu ona doğrudan doğruya yaşama gücünün kaynaklarından gelen bir güç verdi.

"Hector! Odama gel," dedi soluyormuş gibi bir sesle. "Kızın seni bu halde görmesin! Gel, canım, gel."

“İki yüz bin frangı nereden bulacağız? Müfettiş olarak Claude Vignon’u gönderebilirim. Zeki, yetenekli bir çocuktur... İki günlük bir iştir bu onun için... Ama iki yüz bin frank işi, bu para oğlumda da yok, evi üç yüz bin franga ipotekli. Kardeşimin de topu topu otuz bin frank birikmiş parası var. Nucingen alay eder benimle! Vauvinet mi? O aşağılık Marneffe’in oğlu için gereken on bin frangı da nazlanarak verdi. Hayır, her şey bitti, gidip mareşalin ayaklarına kapanmalı, ona durumu anlatmalıyım; bana ‘sen alçağın birisin!’ dediğini duyayım, sövüp saymasını sineye çekeyim; böylece edeplince yok olup giderim.”

“Ama Hector! Yalnızca para açısından yıkım değil bu, şerefimize de leke sürülüyor,” dedi Adeline. “Zavallı amcam kendini öldürecektir. Sen bizi öldür, bu senin hakkın, başkasını öldürüp katil olma! Cesaretini topla, çare vardır.”

“Hiçbir çare yok!” dedi baron. “Hükümette hiç kimse iki yüz bin frank bulamaz, bir bakanı kurtarmak bile söz konusu olsa! Oh! Napoléon, nerdesin?”

“Amcam! Zavallı adam! Hector, onun şerefine leke sürülmüş durumda ölmesine izin veremeyiz!”

“Bir çare olabilir,” dedi, “ama çok zayıf bir olasılık... Evet, Crevel kıızıyla kanlı bıçaklı... Ah! Adamda çok para var, yalnızca o çare olabilir...”

“Bak, Hector, amcamızın, senin kardeşinin ve ailemizin şerefi yok olacağına karın yok olsun daha iyi!” dedi barones, üzerine bir ışık vurmuş gibi bir halle. “Evet, hepinizi kurtarabilim... Oh! Tanrım! Ne iğrenç bir düşünce bu! Nasıl oldu da aklıma geldi?”

Ellerini kavuşturdu, diz çöktü ve dua etmeye başladı. Ayağa kalktığında kocasının yüzünde öyle çılgınca bir sevinç belirtisi gördü ki aklına o şeytanca düşünce yeniden geldi ve Adeline budalalar gibi üzgün bir hal aldı.

“Haydi, canım, koş bakanlığa,” diye bağırdı bu uyuşukluktan kurtularak, “bir müfettiş gönderilmesine çalış;

bu, gerekli. Mareşali *kafesle*; döndüğünde de, saat beşte, bulacaksın belki... Evet! Bulacaksın iki yüz bin frangı. Ailen, erkeklik şerefine, Devlet Danışmanlığı, yöneticik şerefine, namusun, oğlun, her şey kurtulmuş olacak; ama Adeline'in yok olacak, onu bir daha hiç göremeyeceksin. Hector, canım," dedi diz çökerek, elini tutup sıkarak, öpererek, "benim için dua et, 'hoşça kal' de bana!"

Bu sahne o kadar yürekler acısıydı ki Hulot karısını tutup ayağa kaldırdı, sarılıp öptü ve "Ne demek istediğini anlamıyorum!" dedi.

"Anlasaydın," dedi Adeline, "utancımından ölürdüm ya da artık bu son fedakârlığı yapacak gücü kendimde bulamazdım."

Bu sırada Mariette geldi ve "Madam, sofraya hazır," dedi.

Hortense da gelerek babasına ve annesine "günaydın" dedi. Kahvaltı sofrasına oturmak ve yalandan neşeli görünmek gerekiyordu.

"Siz gidin, ben sonra gelirim!" dedi barones.

Masasına oturdu ve şu mektubu yazdı:

Azizim Mösyö Crevel, bir hizmette bulunmanızı rica edeceğim. Sizi bu sabah bekliyorum. Bildiğim nezaketi-nize güveniyorum, beni fazla bekletmezsiniz.

*Sadık hizmetkârımız,
ADELINE HULOT*

"Louise," dedi, kızının hizmet etmekte olan oda hizmetçisine, "aşağıya in, şu mektubu kapıcıya ver, hemen üzerindeki adrese götürsün ve yanıt istesin."

Gazeteleri okumakta olan baron bir Cumhuriyetçi gazeteyi karısına uzatıp ona bir yazıyı göstererek "Gecikmiş olmayacak mıyız acaba? Bak şuna, gazetelerin uzun siyasal yazıların arasına sokuşturdukları o korkunç kısa yazılardan biri," dedi.

Muhabirlerimizden birinin Cezayir'den bildirdiğine göre, Oran ilinin yiyecek işlerinde büyük yolsuzluklar ortaya çıkmış, adli soruşturma başlamıştır. Yolsuzluklar açıktır, suçlular bellidir. Bunlar şiddetle cezalandırılmazlarsa, Arapların kılıcı, iklimin sertliği yüzünden kaybettiklerimize kıyasla, bu yolsuzluklar yüzünden daha çok askerimizi kaybetmeye devam edeceğiz. Bu üzücü konuya dönmek üzere yeni bilgiler bekliyoruz.

Cezayir'de 1830 Anayasası'nın öngördüğü gibi Basın'ın kurulmasından korkulmasına artık şaşmıyoruz.

"Gidip giyineyim, bakanlığa gideceğim," dedi baron sofradan kalkarak, "zaman çok değerli, geçen her dakika da bir adamın hayatı söz konusu."

"Oh! Anne, artık hiç umudum kalmadı," dedi Hortense.

Gözyaşlarını tutamayarak annesine bir Güzel Sanatlar Dergisi uzattı. Madam Hulot Kont Steinbock tarafından yapılmış bir Dalila heykel grubunun resmini gördü; resmin altında "*Madam Marneffe'e aittir*" notu vardı. V imzalı yazıda daha ilk satırlardan Claude Vignon'un yeteneği ve inceliği belli oluyordu.

"Zavallı yavrum," dedi barones.

Hortense annesine baktı, neredeyse ilgisizlik belirten ses tonundan ürkmüştü; ama yüzüne bakınca acısını okumuştı; kendi acısı onunkinin yanında gölgede kalırdı. Gelip annesine sarılarak, "Neyin var anne? Ne oluyor? Bundan daha kötüsü gelebilir mi başımıza?" diye sordu.

"Yavrum, bugün çektiğim acıların yanında geçmişte çektiğim acılar hiç kalır. Ne zaman daha çok acı çekeceğim ki?"

"Öbür dünyada, anneciğim!" dedi Hortense ciddi ciddi.

"Gel meleğim, giyinmeme yardım et... Ama, yo... Bu işle senin uğraşmanı istemiyorum. Bana Louise'i gönder."

Adeline odasına döner dönmez aynanın karşısına geçti; üzgün üzgün, merakla kendisini seyretti, kendi kendine şöyle sordu: "Hâlâ güzel miyim acaba? Bir erkek bana karşı hâlâ istek duyabilir mi? Yüzümde kırışıklık var mı?"

O güzel sarı saçlarını yukarıya kaldırıp şakaklarını açtı! Bir genç kızın yüzü gibi tazeydi yüzü. Adeline daha ileriye gidip omuzlarını da açtı, hoşuna gitti, gururlandı. Güzel omuzların güzelliği kadınlarda en son kaybolan güzelliştir, hele kadın temiz bir yaşam sürmüştü. Adeline giyeceklerini özenle seçti; ama dindar, namuslu kadın, şık görünmek için ufak tefek buluşlarına karşın, yine de dürüstçe giyindi. Yepyeni gri ipek çoraplara, yüksek topuklu saten ayakkabılara ne gerek vardı, tam zamanında, cinsel isteğe ufuklar açmak için, eteği yarı yarıya yukarıya sıyrılmış bir elbiseden biraz dışarı çıkararak, güzel bir ayağı ileri uzatmak sanatını hiç bilmedikten sonra! Adeline boyama çiçek işlemeli muslin kumaştan, dekolte ve kısa kollu en güzel elbisesini giydi, ama çıplak kalan yerlerinden ürküp o güzel kollarını açık renkli tülден kolluklarla kapattı, göğsünü ve omuzlarını işlemeli bir atkıyla örttü. İngiliz usulü saç tuvaletini fazla anlamlı buldu, çok güzel bir başlık takarak çekiciliğini giderdi; incecik ellerini göstermek, onlara hayran bırakmak için o yaldızlı saçlarının lüleleriyle oynamayı becerebilecek miydi? İşte Adeline'in süslenmesi böyle oldu. Suç işleyeceğinden emin olması, bile bile suç işlemeye hazırlanması bu erdemli kadına öyle bir ateş bastırdı ki bir an için gençliğinin parlaklığı geri geldi. Gözleri ışıldadı, teni parladı. Baştan çıkarıcı bir tavır takınacak yerde, kendisini sanki utanılacak bir tavır içindeymiş gibi gördü; bu da onu korkuttu. Lisbeth, Adeline'in ricası üzerine, Wenceslas'ın nasıl baştan çıktığını anlatmış, barones de o zaman, büyük şaşkınlık içinde, bir akşam bir anda Madam Marneffe'in büyülenen sanatçının nasıl metresi olduğunu öğrenmişti.

“Bu kadınlar nasıl beceriyorlar bu işi?” diye sormuştu barones, Lisbeth’e. Bu konuda namuslu kadınların merakının eşi benzeri yoktur. Ahlaksızlığın baştan çıkarıcı yollarını öğrenmek, ama yine de ahlaklı kalmak isterler.

“Ama baştan çıkarıyorlar, bu onların mesleği,” demişti Kuzin Bette, “Valérie o akşam, vallahi şekerim, bir meleği bile cehennem azabına uğrattırdı.”

“Öyleyse, söylesene bana, bu işi nasıl başardı?”

“Bu meslekte kuram yoktur, yalnızca uygulama vardır,” demişti Kuzin Bette alay ederek.

Barones bu konuşmayı anımsayarak Kuzin Bette’e danışmak istedi, ama vakit yoktu. Yüzüne yapma bir ben kondurmayı, göğsünün tam ortasına bir gonca yerleştirmeyi, erkeklerde azalmış cinsel istekleri uyandıracak süslenme yolları bulmayı bilemeyen zavallı Adeline ancak özenerek giyinebildi. Her isteyen kadın kibar fahişe olamaz ki! Kadın erkeğin çorbasıdır, der Molière şaka yollu, o mantıklı Gros-René’nin ağzından.¹ Bu benzetme, aşta yemek pişirmeye özgü bir tür ustalık olduğu anlamına gelir. Namuslu, onurlu bir kadın öyleyse bir Homeros yemeğidir, kor üzerine atılıp pişirilmiş ettir. Kibar fahişe ise, Carême² işi baharatlı, görkemli bir yemeği andırır. Barones o beyaz göğsünü Madam Marneffe gibi, çok güzel bir gipur tabak içinde *sunmasını* bilmiyordu. Kimi duruşların gizini, kimi bakışların etkisini de bilmiyordu. Kısacası, elinde hiç kozu yoktu. Soylu kadın yüz kez dolansa da bir çapkının kadından anlayan gözüne hiçbir şey sunamazdı. Herkesin gözünde namuslu ve *edep*li kadın olup da kocasına kibar fahişe gibi cilveli davranmak dahi bir kadının işidir ve böylesi azdır. Bu çifte, parlak yetilerden yoksun

1 Balzac’ın burada yanılğıya düştüğü anlaşılıyor, çünkü bu sözü söyleyen “Küskün Âşıklar” adlı oyunun kişisi René-Gros değil, “Kadınlar Okulu” adlı oyunun kişisi Alain’dır (Perde II, Sahne III). (ç.n.)

2 Marie-Antoine Carême (1784-1833), çok ünlü Fransız aşçı. Mutfak sanatı ile ilgili çeşitli kitapları da vardır. (ç.n.)

kadınların anlayamayacağı uzun bağlılıkların gizi buradadır. Madam Marneffe'in namuslu olduğunu varsayın! İşte, buyurun size bir Pescara Markizi!¹ Bu büyük ve ünlü kadınlar, bu güzel Diane de Poitiers'²ler parmakla sayılacak kadar azdır.

Paris töreleri ile ilgili bu ciddi ve korkunç incelemeyle başlamış olan sahne yenilenmek üzereydi, şu tuhaf farkla ki kent milis kuvveti yüzbaşısının önceden kestirdiği güç durumlar yer değiştiriyordu. Crevel, üç yıl önce Parislilere arabasının yukarisından gülümseyerek bu eve hangi niyetlerle gelmişse, Madam Hulot şimdi onu aynı niyetlerle bekliyordu. Ama, tuhaf şeydi bu! Barones sadakatsizliklerin en bayağısına, kimi yargıçların gözünde bir tutkuya kapılmış olmanın haklı görülemeyeceği türden bir sadakatsizliğe hazırlanırken, kendine, aşkına sadıktı. "Bir Madam Marneffe olmak için ne yapmalı ki!" dedi içinden, kapının çalındığını duyunca. Gözyaşlarını tutmaya çalıştı, yüzünü ateş bastı, çok işveli olmaya kendi kendine söz verdi zavallı soylu kadın.

"Bu Barones Hulot'cuk da benden ne istiyor acaba?" diyordu içinden Crevel, merdivenden yukarıya çıkarken. "Ha, anladım! Célestine ile, Victorin ile olan kavgamdan söz edecektir; ama geri adım atmam!" Louise'in arkasından salona girerken de, salonun çıplaklığını görerek, kendi kendine şöyle diyordu: "Zavallı kadın! Resimden anlamayan birinin tavanarasına kaldırdığı güzel tablolar benziyor." Ticaret Bakanı Kont Popinot'nun tablolar ve heykeller aldığını gören Crevel Parisli mesenler arasında ün salmak istiyordu; o mesenlerin sanat aşkı da yirmi franklık yapıtları yirmi meteliğe almaya çalışmaktan

1 Vittoria Colonna (1490-1547), Pescara Markizi, İtalyan şair. Güzel bir kadındı, kocası öldükten sonra da ona bağlılığı sürdürdü. Balzac bu güzel markizi birçok kez evlilikte bağlılığa örnek olarak göstermiştir. (ç.n.)

2 Diane de Poitiers (1499-1566), Fransa kralı II. Henri'nin güzelliği ile ünlü metresi. (ç.n.)

öteye gitmiyordu. Adeline Crevel'e kibarca gülümsedi ve önündeki bir sandalyeyi gösterdi.

"İşte geldim, güzel hanımefendi, emrinize amadeyim," dedi Crevel.

Belediye Başkanı politikacı olunca siyah giysiyi benimsemişti. Yüzü bu giysinin üstünde, siyah bulutların oluşturduğu bir perdenin üstünde bulunan dolunay gibi görünüyordu. Her biri beş yüz frank değerinde üç iri inciyle süslü gömleği göğsünün gücü hakkında geniş bir fikir veriyordu. Şöyle diyordu Crevel: "Geleceğin Meclis kürsüsünün güçlü adamı olacağım görülüyor!" O kaba iri ellerine daha sabahtan sarı eldivenlerini giyiyordu. Cilalı potinleri tek atlı kahverengi arabayla geldiğini belirtiyordu. Üç yıldır tutkusu Crevel'in duruşunu değiştirmişti. Büyük ressamalar gibi ikinci tarz dönemindeydi şimdi. Kibarlar çevresinde, Wissembourg Prensi'nin, valinin, Kont Popinot'nun, vb. yanına gittiğinde şapkasını Valérie'nin öğrettiği biçimde rahatça bir elinde tutuyor ve öteki elinin başparmağını da züppece bir edayla yeleğinin koltukaltına sokuyor, başıyla ve gözleriyle cilveli hareketler yapıyordu. Bu yeni *duruşu* alaycı Valérie'nin marifetiydi; Belediye Başkanı'nun hallerine, onu gençleştirmek bahanesiyle, bir gülünçlük daha eklemişti.

"Sizden gelmenizi rica ettim, iyi yürekli, sevgili Mösyö Crevel, son derece önemli bir iş için," dedi barones heyecanlı bir sesle.

"Anlıyorum, madam," dedi Crevel kurnaz bir tavırla; "ama benden olmayacak bir şey istiyorsunuz... Oh! Ben katı yürekli bir baba, Napoléon'un dediği gibi '*enine boyuna*' cimri bir adam değilim. Dinleyin beni, güzel madam. Çocuklarım kendi hataları yüzünden varlarını yoklarını kaybetselerdi, yardımlarına koşardım, ama kocanıza

kefil olmak mı, madam? Bu, Danaos kızlarının¹ dibi delik fıçısını doldurmaya kalkışmak olur! Yola getirilemez bir baba uğruna üç yüz bin franga ipotek edilmiş bir ev! Zavallıların artık hiçbir şeyi kalmadı! Eğlenemediler de! Şimdi Victorin'in avukatlıkla kazandığı parayla geçinecekler. Oğlunuz beyefendi *gevezelik edip dursun* bakalım mahkemelerde! Ah! Bakan olmalıydı bu hukuk doktoru yavrucuk! Hepimizin umudu onda. Budalaca dibe oturan bir römorkörden farkı yok, çünkü yükselmek için borç para alsa, milletvekillerini ağırlamak, oy kazanıp saygınlığını artırmak için borca girecek olsa, ona şöyle derdim: 'İşte kesem, buyur, istediğin kadar al içinden, dostum!' Ama babanın çılgınlıkları için harcadıklarını, daha önce size haber verdiğim çılgınlıkları için harcadıklarını ödemek ha! Ah! Babası onun bakan olmasını köstekledi, ben bakan olacağım."

"Ah, ne yazık ki, *sevgili Crevel*, çocuklarımız, o bize bağlı zavallılar söz konusu değil! Eğer yüreğinizin kapılarını Victorin ile Célestine'e kaparsanız, ben onlara öyle sevgi gösteririm ki, öfkenizin güzel ruhlarına doldurduğu acıyı belki dindirebilirim. Çocuklarınızı iyi bir davranıştan ötürü cezalandırıyorsunuz!"

"Evet, kötü yapılmış iyi bir davranıştan ötürü! Bu da yarı yarıya bir suçtur," dedi Crevel bu sözü bulduğuna pek sevinerek.

"İyilik yapmak, sevgili Crevel," diye başladı yeniden konuşmaya barones, "ağızına kadar dolu bir keseden para almak değil, cömertliğinden ötürü yoksunluklara katlanmaktır, yaptığı iyilikten ötürü acı çekmektir! Nankörlük beklemektir! Tanrı hiçbir şeye mal olmayan iyiliği kabul etmez."

1 Yunan mitolojisine göre, Danaos kızlarının sonsuzluğa dek dibi delik bir fıçıyı doldurmakla cezalandırılmalarına gönderme. (ç.n.)

“Ermişler de, madam, hastaneye gidebilirler, burasının kendileri için cennetin kapısı olduğuna inanmışlardır. Ben bu dünyanın adamıyım, Tanrı’dan korkarım, ama cehennemden daha çok yoksulluktan korkarım. Meteliksiz kalmak bizim toplumsal düzenimizde felaketlerin en büyüğüdür. Ben çağımın adamıyım, paraya da saygı duyarım!”

“Haklısınız, toplumsal açıdan düşünülürse,” dedi Adeline.

Konudan fersah fersah uzaktaydı, amcasını düşünürken kendisini ermiş Laurent gibi kızgın demir üstünde hissediyordu, çünkü adamcağızı şakağına tabanca sıkarken görür gibi oluyordu! Gözlerini aşağıya indirdi, sonra onları, Valérie’ye özgü o zekice, kışkırtıcı, şehvet yüklü olarak değil, meleklerle yaraşır bir tatlılıkla dolu olarak Crevel’e doğru kaldırdı. Üç yıl önce, bu hayran olunası bakışla Crevel’i büyülerdi.

“Ben sizi daha cömert olarak da tanıdım. Üç yüz bin franktan zengin bir beyefendi gibi söz ediyordunuz.”

Crevel Madam Hulot’ya baktı, onu çiçeklenme sürecinin sonuna gelmiş bir zambağa benzetti. Birtakım düşünceler geçti aklından, ama bu erdemli kadına karşı o kadar saygı duyuyordu ki bu kuşkuları yüreğinin çapkın köşesine atıp engelledi.

“Madam, ben hiç değişmedim, ama eski bir tacir yolunu yöntemini bilirse, tutumlu da olursa, zengin bir beyefendi olur, olmalıdır. Her işte doğru bildiğinden şaşmaz. Hovardalara da hesap açar, kredi verir, bu konuda birtakım yardımlar yapılabilir, ama sermayeyi kediye yüklemek! Delilik olur bu. Annelerinin ve benim tüm malımız mülkümüz çocuklarımin olacak, ama kuşkusuz babaları sıkılsın, küçülsün, zayıflasın istemezler! Keyfim yerinde! Ömrümü neşe içinde geçiriyorum. Yasaların, gönlümün, ailemin bana yüklediği tüm görevleri yerine getiriyorum,

tıpkı eskiden senetlerimi titizlikle vadelerinde ödediğim gibi. Çocuklarım da evimde benim gibi davransınlar, mutlu olurum; bugünkü durumuma gelince, yaptığım çılgınlıkların –çılgınlık yaptığım oluyor çünkü– *keleklerden* (pardon, bu borsa deyimini siz bilmezsiniz) başkasına zararı dokunmadıkça, beni hiçbir şekilde suçlayamazlar, hem öldüğümde iyi bir servete de sahip olacaklar. Sizin çocuklarınız oğlu ile kızını batırarak kendisi de tepetakla giden babaları hakkında aynı şeyi söylemeyeceklerdir.”

Crevel böyle konuştuğu barones de açacağı konudan uzaklaşıyordu.

“Kocama çok kızılıyorsunuz, sevgili Crevel, oysa karısını zayıf bulsaydınız, yine de en iyi dostu olacaktınız.”

Crevel’e ateşli bir bakış fırlattı, kral naibine fazla tekme atan Dubois gibi yaptı,¹ adamakıllı değişti, eski ıtri-yatçının o çapkınca düşünceleri de öyle depreşti ki adam kendi kendine şöyle diyordu: “Acaba Hulot’dan öç mü almak istiyor? Yoksa şimdi beni Belediye Başkanı olarak, milli muhafız olduğum sıradaki durumuma göre daha mı iyi buluyor? Şu kadınlar da ne tuhaftır!” Baronese çapkın bir halle bakarak ikinci tarz duruşunu aldı.

Barones devam ederek çok alçak sesle dedi ki:

“Sanki ondan size karşı direnmiş olan erdemli bir kadının, satın alacak kadar sevdiğiniz bir kadının öcünü alıyorsunuz.”

“Çok güzel bir kadının,” dedi Crevel, kirpikleri ıslanmış gözlerini yere indirmiş olan baronese anlamlı bir şekilde gülümseyerek, “çünkü az mı acıya katlandınız, üç yıldır, değil mi güzelim?”

“Çektiğim acılardan söz etmeyelim, *sevgili Crevel*, bunlar insan gücünün üstünde. Ah! Beni hâlâ seviyorsanız,

1 Özdeyişleri, fıkraları ile tanınan Fransız yazar Sebastien-Roche Nicolas Chamfort’un (1743-1794) bir fıkrasına gönderme. Kral naibi balya kılık değiştirerek gitmek ister. Papaz Dubois naibi uşak kılığına sokar, ama onu baloda tekmelemekte aşırıya kaçar. (ç.n.)

içine düştüğüm uçurumdan çekip kurtarabilirsiniz! Evet, cehennemde gibiyim! Kızgın kerpetenle işkence yapılan, kolları bacakları dört ata bağlanıp ayrı yönlere çekilen kral katilleri bana kıyasla mutlu sayılır, çünkü onların yalnızca vücutları parçalara ayrılıyordu, oysa benim yüreğim dört ata bağlanıp ayrı yönlere çekilerek parçalanıyor.”

Crevel elini yeleğinin koltuk altından çekti, şapkasını dikiş masasının üstüne koydu, aldığı duruşu bıraktı, gülümsüyordu! Bu, öyle budalaca bir gülümsemeydi ki barones yanıldı, bunu bir iyilik belirtisi sandı.

“Büyük bir üzüntü içinde değil, şerefi can çekişen ve, *dostum*, kimi ölümlere engel olmak için her şeyi göze almış bir kadın var karşınızda.” Hortense gelir diye korkarak koşup kapısını kilitledi; aynı atılımla Crevel’in ayaklarına kapandı, elini tutup öptü. “Kurtarıcım olun!” dedi. Bu tacir yüreğinde cömertlik yüklü lifler bulunduğunu varsaydı ve ansızın parlayan bir umuda kapıldı, namusuna leke sürmeden iki yüz bin frangı elde edebilirdi. “Bir erdemi satın almak istiyordunuz, bir ruhu satın alın!” dedi Crevel’e deli gibi bir bakış fırlatarak. “Kadın olarak namusuma, şerefime güvenin. Bunlar zaten sizce bilinen şeyler. Bana karşı dost olun! Tüm bir aileyi yıkımdan, utançtan, üzüntüden kurtarın, çirkefi kanla oluşmuş bir bataklığa yuvarlanmasını önleyin, olmaz mı? Oh! Benden açıklama istemeyin!” dedi Crevel’in konuşmak ister gibi bir hareket yapması üzerine. “Hele bana, bir felakete sevinen dostlar gibi şöyle demeyin: ‘Ben size daha önce söyledim bunu!’ Haydi!.. Vaktiyle sevdiğiniz kadının isteğini yerine getirin, ayaklarınıza kapanması belki soyluluğun en son sınırındır, ona bir şey sormayın, her şeyi minnet duygusundan bekleyin! Hayır, bana hiçbir şey bağışlamayın, ödünç verin, vaktiyle Adeline dediğiniz kadına borç verin!”

Burada Adeline hüngür hüngür ağlamaya başladı, gözlerinden öyle yaşlar boşandı ki Crevel’in eldivenlerini

ıslattı. Şu söz, “İki yüz bin franga ihtiyacım var!” sel gibi akan gözyaşları arasında zar zor işitilebildi, tıpkı taşların, ne kadar iri olurlarsa olsunlar, karların erimesiyle kaba-ran Alp Dağları’ndaki suların içinde sürüklenirken fark edilmemeleri gibi.

Namuslu insanın deneyimsizliği böyledir işte! Ah-laksızlık kendisi hiçbir şey istemez, Madam Marneffe’de gördüğümüz gibi, herkes ona her şeyi getirir. Bu tür ka-dınlar ancak artık vazgeçilmez duruma geldiklerinde ya da bir erkeği, alçıtaşı azalmış bir taşocağını işletir gibi işletip sömürmek istediklerinde güç beğenir olurlar, ko-lay tatmin olmazlar. “İki yüz bin frank!” sözünü işiten Crevel her şeyi anladı. Baronesi küçültücü bir söz söyle-yerek kibarca yerden kaldırdı: “Haydi, sakın olun, *anne-ciğim*.” Adeline şaşkınlık içinde bu sözü duymadı. Sah-ne şekil değiştiriyordu. Crevel, kendi deyişiyle, duruma egemen oluyordu.

29

CÉLESTIN CREVEL'İN YAŞAMININ VE FİKİRLERİNİN SONU

İstenilen paranın çokluğu Crevel'i öyle etkiledi ki gözyaşları içindeki bu güzel kadını ayaklarının dibinde görmenin yol açtığı büyük heyecanı dindi. Bir kadın ne kadar melek gibi ve erdemli olursa olsun, iki gözü iki çeşme ağladığında güzelliği yok olur. Madam Marneffe gibi kadınların, görüldüğü gibi, kimi zaman ağlayıp sızlandıkları, bir gözyaşı damlasının yanaklarından aşağı süzüldüğü olur, ama gözleri ve burnu kızaracak derecede hüngür hüngür ağlamak gibi bir yanlışlığı hiçbir zaman yapmazlar!

"Haydi, *yavrum*, toparlanın bakalım, Tanrı aşkına!" dedi Crevel güzel Madam Hulot'un ellerini kendi ellerine alıp üstlerine hafifçe vurup okşayarak. "Neden benden iki yüz bin frank istiyorsunuz? Ne yapacaksınız bu parayı? Kimin için istiyorsunuz?"

"Benden hiçbir açıklama istemeyin," dedi, "verin yalnızca! Üç kişinin hayatını ve çocuklarınızın şerefini kurtarmış olacaksınız."

"Peki, sanıyor musunuz ki, anneciğim, Paris'te, neredeyse çılgın bir kadının sözü üzerine, *hemen* gidip bir

çekmecedен ya da bilmem nereden, orada bu kadının lüt-fedip çalınmasına izin vermesini bekleyerek rahat rahat oturan iki yüz bin frangı alıp getirecek bir adamı bulabileceksiniz? Bakın, siz hayatı işte bu kadar tanıyorsunuz! Ya iş hayatını, güzelim? Sizin o adamlarınız ağır hasta anlaşılan, onlara son dinsel hizmetlerin yapılmasını sağlayın, çünkü Paris'te hiç kimse böyle bir mucizeyi gerçekleştiremez, Banka Hazretleri, ünlü Nucingen ya da, biz nasıl kadınlara tutkunsak, o derece altına tutkun deli cimriler dışında. Hazine'ye bile gidilse, devlet kurumu olsa da burası, ertesi gün gelmenizi rica ederler. Herkes parasını değerlendiriyor ve elinden geldiğince iyi kullanmaya bakıyor. Yönetimin Kral Louis-Philippe'in elinde olduğunu sanıyorsanız, meleşim, yanıyorsunuz. Ne var ki o bu konuda yanılmıyor. Hepimiz gibi o da biliyor ki Anayasa'nın üstünde o kutsal, saygın, sağlam, sevimli, zarif, güzel, soylu, genç, her şeye gücü yeter nesne, para vardır, beş frank değerinde olsa bile! Eh, güzel meleşim, para da faiz ister, akli her zaman faiz almaktadır! "Yahudilerin tanrısı, sen hep üstün gelirsin," demiş büyük Racine.¹ Kısacası, hep o "altın dana" öyküsü!² Musa döneminde, çölde bir tür borsa oyunu oynanıyormuş! Kutsal Kitap günlerine geri döndük! Altın dana bilinen ilk para simgesi," dedi Crevel. "Üstelik, Adeline'ciğim, Plumet Sokağı'nda oturuyorsunuz! Mısırlılar İbranilerden çok borç para almış olmalı; ama onlar Tanrı'nın halkı İbranilerin ardından değil, sermayelerin ardından koşuyorlardı." Crevel baronese "kafalı adamımdır ben ha!" demek ister gibi bir tavırla baktı. "Tüm vatandaşların mala-mülke düşkün olduklarını bilmiyor musunuz siz?" dedi biraz durduktan sonra. "Özür dilerim. Beni iyi dinleyin! Şu düşüncemi

1 Fransız oyun yazarı Racine'in (1639-1699) *Athalie* adlı tragedyasına gönderme (Perde V, sahne VI.) (ç.n.)

2 Kutsal Kitap'ta sözü geçen altın danaya tapınmaya gönderme (Çıkış 32:1-35). (ç.n.)

de iyi kavrayın. İki yüz bin frank istiyorsunuz, değil mi? Kimse size bu parayı yatırımlarında değişiklik yapmadan veremez. Hesap edin! İki yüz bin franga nakit olarak sahip olmak için yaklaşık yedi bin frank tutarında yüzde üç faizli tahvil satmak gerek! Eh, o zaman, para iki gün sonra elinizdedir. İşte en çabuk yol budur. Bir kimseyi elinden böyle bir servet çıkarmaya razı etmek için –çünkü iki yüz bin frank birçok kimsenin tüm servetidir!– ona bu paranın nereye gideceğini, hangi amaçla kullanılacağını da söylemek gerekir.”

“Ah, iyi yürekli, sevgili Crevel’ciğim, iki insanın hayatı söz sonucu; biri üzüntüden ölecek, öteki canına kıyacak! Hem sonra, söz konusu olan benim, ben de çıldıracağım! Şimdiden biraz çıldırmış gibi bir halim yok mu?”

“Pek değil,” dedi Crevel Madam Hulot’nun dizlerine sarılarak, “Crevel Baba’nın bir fiyatı vardır, mademki onu düşünmeye tenezzül ettin, meleğim.”

“Anlaşılan dizlerime sarılmasına ses çıkarmamam gerekiyor!” diye düşündü bu erdemli ve soylu kadın, yüzünü elleriyle kapatırken. “Vaktiyle bana bir servet sunmuş-tunuz!” dedi kızarak.

“Ah, anneciğim, o üç yıl önceydi!” dedi Crevel. “Oh, şimdi daha güzelsiniz, sizi hiç bu kadar güzel görmemiş-tim!” diye haykırdı baronesin kolunu tutup göğsünün üstüne bastırarak. “Belleğiniz de güçlü, yavrucuğum, hay Allah! E, görüyorsunuz, aşırı namusluluk taslamakla ne kadar yanlışlık yapmışsınız! Çünkü soylu bir düşünceyle geri çevirdiğiniz o üç yüz bin frank şimdi başka bir kadının kesesinde. Sizi seviyordum, hâlâ da seviyorum, ama üç yıl öncesine dönelim. Size ‘Benim olacaksınız!’ dediğim zaman, acaba neydi amacım? Şu Hulot keratasından öç almak istiyordum. Oysa, güzelim, kocanız bir mücevheri, bir inciye, o zaman yirmi üç yaşındaki bir küçük kurnaz kızı metres tuttu. Şimdi yirmi altısında. Bu hoş

yaratığı onun elinden almak bana daha eğlenceli, daha uygun, daha XV. Louis tarzında, daha Mareşal Richelieu'yü anıştıran, daha etkili bir iş gibi geldi. Zaten bu hatun Hulot'yu da hiçbir zaman sevmemişti, üç yıldır da kulu-nuza tutkun."

Crevel bunları söylerken yine o eski duruşunu almış, barones de ellerini onun ellerinden çekmişti. Adam şimdi yine başparmaklarını yeleğinin koltuk altlarına geçirmiş-ti, iki elinin öteki parmaklarıyla sanki kanat çırpır gibi göğsüne vuruyor, böylelikle daha çekici, daha sevimli bir hal aldığını sanıyordu. Şöyle der gibiydi: "Kapı dışarı ettiğiniz adam işte böyle!"

"İşte, yavrucuğum, öcümü almış bulunuyorum, ko-canız da bunu öğrendi! Ona *boynuzlandığını* kesin olarak kanıtlamış oldum, biz buna *ettiğini bulmak* deriz... Madam Marneffe *benim* metresim. Marneffe Efendi geberirse, ka-rım olacak."

Madam Hulot gözlerini Crevel'e dikmişti, ona nere-deyse şaşkın bir halle bakıyordu.

"Hector bunu öğrendi demek!" dedi.

"Yine de onu bırakmadı!" dedi Crevel. "Ben de buna katlandım, çünkü Valérie büro şefi karısı olmak istiyordu, ama bana söz verdi, bizim baron adamakıllı *tongaya düşürülüp* de bir daha ortada görünmesin diye işleri ona göre ayarlayacaktı. Eh, benim düşesçiğim (bu kadın doğuştan düşeş, vallahi!) sözünü tuttu. Çok esprili bir şekilde söy-lediği gibi, madam, size Hector'unuzu *sonsuz dek erdemli* bir adam olarak geri gönderdi! İyi bir ders oldu, inanın! Barona çok acı bir ders oldu. Artık ne dansözlerden ne de doğru dürüst kadınlardan metres tutabilecek. Kesin ola-rak düzeldi, çünkü bir bira bardağı gibi ovularak bir gü-zel yıkandı. Crevel'i hor göreceksin, kapı dışarı edecek yerde onun sözünü dinlemiş olsaydınız, dört yüz bin frangınız olurdu şimdi, çünkü bu öç alma bana pekâlâ bu kadara

patladı. Ama, Marneffe ölünce, bu paramı çıkartacağımı umuyorum. Müstakbel eşime yatırım yaptım çünkü. Benim savurganlıklarımın gizi buradadır. Ben soylu zenginler gibi yaşamayı ucuza mal etmenin yolunun buldum.”

“Kızınızın böyle bir üvey annesi olacak, öyle mi?”

“Valérie’yi tanımuyorsunuz, madam,” dedi ciddi ciddi Crevel. Yine ilk duruşunu alarak. “O hem doğuştan soylu bir kadın, doğru dürüst bir kadın hem de çok sayılan bir kadındır. Bakınız, dün akşam, o bölgenin papazı onda yemekteydi. Valérie dindardır, kiliseye çok güzel bir kutsal ekmek kabı armağan ettik. Oh! Beceriklidir, zekidir, tatlıdır, bilgilidir, hiçbir şeyi eksik değildir. Bana gelince, sevgili Adeline, ben her şeyimi bu çok güzel kadına borçluyum. Zihnimi açtı, gördüğünüz gibi dilimi arılaştırdı, atılganlıklarımı düzeltiyor, bana güzel sözler öğretiyor, yeni fikirler veriyor. Artık hiç yakışık almayan sözler etmiyorum. Büyük değişiklikler görülüyor bende, bunları siz de fark etmiş olmalısınız. Kısacası, bende yükselme hırsını o canlandırdı; milletvekili olacağım, artık hiçbir büyük düşüncesizlik yapmayacağım, çünkü en ufak bir şeyde Egeria’ma,¹ danışacağım. Büyük politikacıların, bizim şimdiki ünlü bakanımız Numa’nın, tümünün Cumae’li Sibylla’ları² oldu. Valérie’yi yirmiye yakın milletvetvekili görmeye gelir, gitgide sözü geçer bir kadın oluyor, şimdi arabası da olan çok hoş bir konakta oturacak. Paris’in gizli kadın hükümdarlarından biri olacak. Güçlü bir lokomotif bu kadın! Ah! Bana o sert davranışınızdan ötürü size az mı teşekkür ettim içimden!”

“Bu söyledikleriniz insanı Tanrı’nın erdeminden kuşkulandıracak gibi,” dedi öfkesinden gözyaşları kurumuş

1 Romalı su perisi Egeria’ya gönderme. Egeria, kral Numa’nın dostu ya da karısıdır. Geceleri gelip krala din ve devlet yönetimi konusunda öğütler verir, akıl hocalığı yaparmış. (ç.n.)

2 Apollon kültüne bağlı, geleceği bilen, öngören kâhinlerden biri olan Cumae Sibyllası’na gönderme. (ç.n.)

olan Adeline. "Ama, hayır, Tanrı'nın adaleti o kafanın üstünde herhalde dolanıp duruyordur!"

"Dünyayı tanımuyorsunuz siz, güzelim," dedi derinden yaralanmış olan Crevel. "Dünya, Adeline'ciğim, başarıyı sever! Baksanıza! Fiyatı iki yüz bin frank olan sizin o yüce namusunuzu almaya geliyor mu dünya?"

Bu söz Madam Hulot'yu ürpertti. Yine sinirinden titremeye başladı. Bu emekli itiriyatçının Hulot'dan öğ almış olduğu gibi kendisinden de alçakça öğ aldığını anladı. Tiksintiden midesi bulandı, bu onu öyle gerdi ki konuşamayacak derecede boğazı sıkıştı.

"Para! Hep para!" diyebildi sonunda.

Bu para sözü Crevel'e kadının az önce nasıl alçaldığını anımsattı.

"Sizi ayaklarımın dibinde ağlarken gördüğümde yüreğim sızladı! Bakın, belki bana inanmayacaksınız, ama cüzdanım yanımda olsaydı, içindekilerin hepsini verirdim size! Bu para sizin için çok gerekli, öyle mi?"

İki yüz bin franga gebe bu sözü duyan Adeline Crevel'in, bu ucuzcu cömert zengin adamın o iğrenç küçültücü sözlerini unuttu, onun o kadar ustaca yem olarak sunduğu bu sözleri karşısında. Crevel'in amacı yalnızca Adeline'in gizini öğrenip buna Valérie ile birlikte gülmektir.

"Ah! Her şeyi yaparım!" diye haykırdı zavallı kadın. "Mösyö, kendimi satarım, gerekirse bir Valérie olurum."

"Bu sizin için güç olur," dedi Crevel. "Valérie bu türün en yüce örneğidir. Anneciğim, yirmi beş yıllık namusluluk, iyi tedavi edilmemiş bir hastalık gibi, yeniden depresir. Hem sizin namusluluğunuz burada küflenmiş, yavrucuğum. Ama, sizi ne kadar sevdiğimi göreceksiniz, o iki yüz bin frangı elbet size bulacağım."

Adeline Crevel'in elini yakaladı, tuttu, göğsünün üstüne bastırdı, hiçbir şey söylemedi, gözkapakları sevinç gözyaşıyla ıslandı.

“Yo, durun bakalım! Öyle kolay olmayacak bu iş! Eğlenmeyi seven, neşeli bir adamımdır, iyi çocuğumdur da, önyargılarım yoktur, size her şeyi, açık yüreklilikle söyleyeceğim. Valérie gibi olmak istiyorsunuz; peki ama bu yetmez, bir enayi, hisseleri olan biri, bir Hulot gerekiyor. İş bırakmış şişko bir bakkal tanıyorum, hatta tuhafiyeci de. Hantal, bodur, kafasız biri; onu yetiştiriyorum, ama ne zaman yüzümü güldürebilecek, bilmiyorum. Bu adam milletvekili, budala, kendini beğenmiş. Taşranın bir köşesinde, bir tür türbanlı kadının büyük baskısı altında kalmış, Paris yaşamının lüksünden ve zevklerinden tümüyle habersiz. Ne var ki Beauvisage (adamın adı böyle) milyoner; o da, yavrucuğum, üç yıl önce benim yaptığım gibi, kendisini sevecek doğru dürüst bir kadına yüz bin ekü verebilir. Evet,” dedi Crevel Adeline’in yaptığı bir hareketi yanlış yorumlayarak, “adam beni kıskanıyor, düşünebiliyor musunuz! Evet, benim Marneffe ile birlikte olan mutluluğumu kıskanıyor; herif malının mülkünün birini satabilecektir elde etmek için bir...”

“Yeter, Mösyö Crevel!” dedi Madam Hulot, artık tiksindiğini gizlemeyerek ve tüm utancını yüzünde açıkça belli ederek. “Günahımın cezasını fazlasıyla çekmiş bulunuyorum şimdi. Zorunluluğun demir pençesiyle üstüne o kadar şiddetle bastırıp tuttuğum vicdanım bu son hakaret karşısında ‘Böyle özveriler olanaksız’ diye haykırıyor bana. Gurur diye bir şey kalmadı artık bende; eskisi gibi de çok öfkelenmiyorum, size ‘Çıkın dışarı!’ demeyeceğim, bu öldürücü darbeyi yedikten sonra. Buna hakkım yok artık. Kendimi size bir fahişe gibi sundum... Evet,” dedi Crevel’in “hayır” der gibi bir hareketi üzerine, “şimdiye kadar temiz olan yaşamımı kirlettim iğrenç bir amaç uğruna, hem... özürüm de yok, bunu biliyordum! Beni hakaretlere boğdunuz, tüm bu hakaretleri hak ettim! Tanrı’nın dediği olsun! Eğer yanına gelmeye layık o iki

kişinin ölümünü istiyorsa, ölsünler, onların ölümüne ağlarım, onlar için dua ederim! Ailemizin küçük düşmesini istiyorsa, oç alıcı kılıcın önünde boyun eğelim ve bu kılıcı öpelim, birer Hıristiyan olarak! Bu bir anlık utancın cezasını nasıl çekeceğimi biliyorum; bu utanç benim son günlerimin işkencesi olacak. Şimdi sizinle konuşan, mösyö, artık Madam Hulot değil, zavallı, basit bir günahkâr, bir Hıristiyan kadın. Artık içinde tek bir duygu, pişmanlık duygusu olacak ve kendini yalnızca duaya ve hayır işlerine verecek bir kadın. Ben yaptığım yanlışlığın büyüklüğüyle ancak kadınların sonuncusu ve pişmanlık duyacak olanların ilki olacağım. Aklımı başıma toplamama, şimdi içimde konuşan Tanrı'nın sesini dinlememe vasıta oldunuz, size teşekkür ediyorum!"

Titriyordu, bu titreme artık onu bırakmayacaktır. O tatlı sesi bir aileyi kurtarmak için namusunu lekelemeye karar vermiş bir kadının ateşli sözleriyle çelişiyordu. Yanaklarındaki kan çekildi, yüzü bembeyaz kesildi, gözleri kurudu.

"Zaten rolümü pek kötü oynuyordum, değil mi?" dedi Adeline Crevel'e, din uğruna şehit olmuş kişilerin Romalı bir konsüle şehit edildikleri sırada baktıkları gibi tatlılıkla bakarak. "Bir kadının gerçek aşkının, kutsal ve yürekten aşkının tattırdığı zevkler, fuhuş pazarından satın alınan zevklerden başkadır! Bunları neden söylüyorum ki?" dedi kendini toparlayıp, kusursuzluk yolunda bir adım daha atarak, "bu sözler alaya benziyor, oysa hiç de alay etmiyorum! Bağışlayın beni. Zaten, mösyö, belki de ben yalnızca kendimi yaralamak istedim."

Namusun yüceliği, göksel ışığı bu kadının geçici kirliliğini temizlemişti; şimdi o, kendine özgü güzelliğinin ışıltısı içinde Crevel'in gözünde büyümüştü. Adeline bu ulu anda yaşlı Venedikli ressamların yaptıkları, bir haça tutunmuş din büyükleri resimlerine benziyor, ama hem

kendi mutsuzluğunun hem de yaralı bir güvercin gibi uçarak içine sığındığı Katolik Kilisesi'nin tüm yüceliğini belirtiyordu. Crevel'in gözleri kamaştı, şaşkına döndü. Ansızın cömertliği tutmuştu.

"Madam, kayıtsız şartsız emrinizdeyim!" dedi. "Bu işi ele alacağız ve... Peki siz ne istiyorsunuz? Bakın, olmayacak bir şey mi? Onu da yapacağım. Bankaya tahvil yatıracam, iki saat içinde de paranızı alacaksınız."

"Tanrım! Ne mucize!" dedi zavallı Adeline diz çökerek.

Dokunaklı bir sesle öyle bir dua okudu ki bu, Crevel'i derinden duygulandırdı; Madam Hulot duasını bitirip ayağa kalktığı anda onun gözlerinin yaşardığını gördü.

"Dost olun benimle, mösyö!" dedi ona. "Ruhunuz davranışlarınızdan, sözlerinizden daha iyi. Tanrı vermiş bu ruhu size, ama düşünceleriniz dünyadan, tutkularınızdan ileri geliyor! Ah! Sizi çok seveceğim," diye haykırdı, meleklerle özgü bir içtenlikle; ama bu haykırış daha önce yapmış olduğu ufak tefek şeytanca cilvelerle çelişiyordu.

"Titremeyin böyle artık," dedi Crevel.

"Titriyor muyum?" diye sordu barones; bu kadar çabuk uğradığı bu derdin farkında değildi.

"Bakın, görün," dedi Crevel Adeline'in kolunu tutup ona sinirsel bir titreme geçirdiğini gösterdi. "Haydi, madam," diye devam etti saygıyla, "siz sakinleşmeye bakın, ben bankaya gidiyorum."

"Çabuk dönün! Düşünün ki, dostum," dedi gizini açıklayarak, "kocam yüzünden başı belaya girmiş zavallı amcam Fischer'in kendini öldürmesini engellemek söz konusu burada, ama şimdi size güveniyor, her şeyi açıklıyorum. Ah! Geç kalırsak, mareşali tanırım, öyle ince ruhludur ki birkaç gün içinde ölür."

"Öyleyse hemen gidiyorum," dedi Crevel baronesin elini öperek. "Peki ama bu zavallı Hulot ne yaptı ki?"

"Devleti soydu!"

“Ah! Tanrım! Koşa koşa gidiyorum, madam, sizi anlıyorum, size hayranım.”

Crevel bir dizini bükerek Madam Hulot’nun elbisesinin eteğini öptü ve ona “Birazdan görüşmek üzere” diyerek gözden kayboldu. Ne yazık ki Crevel, Plumet Sokağı’ndan tahvilleri almak üzere evine uğramak için Vanneau Sokağı’ndan geçti ve gidip düşesliğini görmek zevkinden kendisini alıkoyamadı. Eve girdiği sırada yüzü hâlâ allak bullaktı. Valérie’nin odasına geçti, onu saç tuvaletini yaptırırken buldu. Valérie Crevel’i aynadan inceledi ve tüm o tür kadınlar gibi, henüz hiçbir şey bilmediği halde, onu kendisinin neden olmadığı büyük bir heyecan içinde görerek şaşırdı.

“Neyin var senin, şekerim?” dedi Crevel’e. “İnsan düşesliğinin yanına böyle mi girer? Yoksa, mösyö, artık sizin gözünüzde düşes değil de, hep *nonoş* muyum, kocamış canavar!”

Crevel üzgün bir halle gülümsedi ve Reine’i gösterdi.

“Reine, kızım,” dedi Valérie, “bugünlük bu kadar yeter, gerisini ben tamamlarım! Sen bana o Çin kumaşından sabahlığımı ver, çünkü *mösyö*’nün yüzü bana Çin işi gibi pek karışık, tuhaf görünüyor.”

Yüzü kevgir gibi delik deşik olan, sanki Valérie için yaratılmış gibi de görünen Reine ile hanımı birbirine gülümsedi, Reine sabahlığı getirdi. Valérie üstündeki bol ve uzun giysiyi çıkardı, gömlekle kaldı, giydiği sabahlığın içinde otlar altına gizlenmiş bir karayılana döndü.

“Madam kimseyi beklemiyor, öyle mi?”

“Sorduğu soruya bak!” dedi Valérie. “Haydi, söyle bakalım, tombul kedim, Paris’in sol yakasında fiyatlar mı düştü?”

“Hayır.”

“Müzayedede konağın fiyatı mı yeniden artırıldı?”

“Hayır.”

“Küçük Crevel’inin babası sen olduğuna inanmıyor musun?”

“Saçmalama!” diye karşılık verdi sevildiğinden emin olan adam.

“Vallahi, pes,” dedi Madam Marneffe. “Bir dostun derdini ağzından şampanya şisesi mantarını çeker gibi çekeceksem, ben bu işi burada bırakırım... Çekip git buradan, canımı sıkı...”

“Önemli bir şey değil,” dedi Crevel. “İki saat içinde iki yüz bin frank gerek bana.”

“Oh! Peki bulabilecek misin? Bak, Hulot ile ilgili o tutanak dolayısıyla aldığım elli bin frangı harcamadım, Henri’den de elli bin frank isteyebilirim!”

“Henri! Bıktım bu Henri’den!” diye haykırdı Crevel.

“Sanıyor musun ki, seni gidi şişko acemi Machiavelli, Henri’yi başımdan savacağım? Fransa donanmasını kızağa çekebilir mi? Henri ha; ama o, kılıfıyla bir çiviye asılı hançer. Beni sevip sevmediğini öğrenmeme yarıyor bu çocuk. Hem bu sabah beni sevmiyorsun.”

“Seni sevmiyorum ha, Valérie!” dedi Crevel, “seni bir milyon kadar seviyorum ben!”

“Bu yetmez!” dedi Crevel’in dizleri üstüne sıçrayıp bir giysiye askıya asar gibi iki kolunu onun boynuna dolayıp asıldı. “On milyon kadar, dünyanın tüm altınları kadar, hatta daha da fazla sevmek istiyorum ben. Henri derdini bana açmadan hiçbir zaman beş dakika bekleyemez! Baksana, koca sevgili, neyin var senin? Baklayı ağzımızdan çıkaralım. Nonoşçuğa her şeyi söyleyelim çabucak!” Ve Valérie saçlarını hafifçe Crevel’in yüzüne sürttü ve adamın burnunu tutup büktü. “İnsanın böyle bir burnu olur da gizini Vava-lele-ririe’sine nasıl söylemez?” Burnu Vava derken sağa, lele derken sola büktü, ririe derken de eski yerine getirdi.

"Bak, biraz önce bir şey gördüm de," dedi Crevel, sonra durdu, Madam Marneffe'e baktı. "Valérie, bir tanem, şerefine üzerine, yani, şerefimiz üzerine söz veriyorsun, tamam mı, sana birazdan anlatacaklarımdan kimseye söz etmeyeceğine."

"Tamam, Başkan! Söz verirken el kaldırılır ya! Ama ayak da!"

Valérie Crevel'i, Rabelais'nin dediği gibi, beyninden topuklarına kadar eritecek şekilde bir tavır aldı; elbisesinin ince kumaşının sisi içinde görünen çıplaklığıyla öyle hoş, öyle yüce bir hali vardı ki!

"Az önce namusu umutsuzluk içinde gördüm!"

"Namusun umutsuzluğu olur mu ki?" dedi Valérie başını sallayıp kollarını Napoléon gibi kavuşturarak.

"Zavallı Madam Hulot... Kadının iki yüz bin franga gereksinimi var! Bulamazsa bu parayı, mareşal ile Fischer Baba kafalarına birer kurşun sıkıp kendilerini öldüreceklermiş, bunlara biraz da sen neden olduğun için, düşüşçüğüm, bu sıkıntıyı ben gidereceğim. Oh! Kutsal bir kadın, tanıyorum onu, hepsini bana geri verecektir."

Valérie, Hulot adını ve iki yüz bin frangın söz konusu olduğunu duyunca, bakışı top mermisinin dumanı içinde parlayan ışıltısı gibi, uzun kirpikleri arasından parladı.

"Seni acındırmak için ne yaptı ki bu kocakarı? Ne gösterdi sana? Din... Dindarlığını mı?"

"Alay etme onunla, canım. Çok kutsal, çok soylu ve dindar, saygıdeğer bir kadın o."

"Demek ben saygıdeğer değilim!" dedi Valérie kötü kötü bakarak.

"Böyle bir şey söylemedim," dedi Crevel. Namusluluğu övmenin Madam Marneffe'i ne kadar gücendirdiğini anlamıştı.

"Ben de dindarım," dedi Valérie, gidip bir koltuğa otururken, "ama ben din ticareti yapmıyorum, kiliseye de gizli giderim."

Sustu, Crevel'e de artık ilgi göstermedi. Çok kaygılanan Crevel gidip Valérie'nin içine gömüldüğü koltuğun önünde durdu. Onu kendisinin budalaca uyandırdığı düşünceler içine dalmış durumda buldu.

"Valérie, meleğim!"

Derin sessizlik. Neden aktığı pek belli olmayan bir damla gözyaşını belli etmeden, gizlice silmeye çalışıyor Valérie.

"Bir laf et, nonoşum."

"Mösyö!"

"Ne düşünüyorsun, sevgilim?"

"Ah! Mösyö Crevel, kilisede ilk kudas ayininden geçtiğim günü düşünüyorum! Ne kadar güzeldim! Tertemizdim! Azize gibiydim! Lekesizdim! Ah, biri gelip de anneye şöyle söyleseydi: 'Kızınız bir *sürtük* olacak, kocasını aldatacak. Bir gün, bir polis komiseri onu küçük bir evde basacak, Hulot adında birini aldatmak için kendisini Crevel adında birine satacak... İki de moruk...' Öf! Tüh be! Bu sözün sonu gelmeden ölürdü, çünkü beni o kadar seviyordu ki zavallı kadın."

"Sakin ol!"

"Eşini aldatan bir kadının yüreğini burkan pişmanlık acılarını bastırmak için bir erkeği ne kadar sevmesi gerektiğini bilmiyorsun sen. Reine'i gönderdiğime üzüldüm. Sana bu sabah beni gözyaşları içinde Tanrı'ya dua ederken gördüğünü söylerdi. Ben, bakın Mösyö Crevel, dini umursamayan biri değilim. Benim bu konuda hiç kötü bir şey söylediğimi duydunuz mu?"

Crevel "hayır" der gibi başını salladı.

"Yanımda dinden söz edilmesini istemem... Her şeyi alaya alırım ben: Kralları, politikayı, para işlerini, herkesin gözünde kutsal olan her şeyi, yargıçları, evliliği, aşkı, genç kızları, yaşlıları! Ama Kilise... Ama Tanrı! Bakın, o zaman, orada dururum! Pekâlâ biliyorum ki kötü

yapıyorum, sizin uğrunuza geleceğimi feda ediyorum... Oysa siz size olan aşkımın ne kadar büyük olduğunu düşünmüyorsunuz bile!"

Crevel ellerini bitıştirdi.

"Ah! Yüreğime girip orada kanlarımın büyüklüğünü ölçerseniz sizin için neler feda ettiğimi öğrenirsiniz! İçimde bir Maria Magdalena¹ cevheri olduğunu hissediyorum. Bu yüzden papazlara ne kadar saygı gösteriyorum, anlayın! Kiliseye bağışladığım armağanları bir hesap edin! Annem beni Katolik inancına bağlı olarak yetiştirdi. Tanrı'yı anlıyorum! Tanrı bizim gibi ahlakı bozulmuş olanlara en sert biçimde seslenir."

Valérie yanaklarından süzülen iki damla yaşı sildi. Crevel korkmuştu, Madam Marneffe ayağa kalktı, kendinden geçmiş bir haldeydi.

"Sakin ol, nonoşum! Korkutuyorsun beni!"

Madam Marneffe dizlerinin üstüne çöktü.

"Tanrım! Kötü bir kadın değilim ben!" dedi ellerini bitıştirerek. "Yolunu şaşırmış koyununu kurtarmak lütfunda bulun, döv onu, yarala onu; aşağılık, günahkâr yapanların ellerinden çekip al onu; omzunuza dayanıp sevinçle büzülecektir! Çok mutlu olarak ağla dönecektir!"

Ayağa kalkıp Crevel'e baktı, Crevel Valérie'nin akı dönmüş gözlerinden korktu.

"Hem sonra, Crevel, biliyor musun? Ben ara sıra korkuya kapılıyorum... Tanrı'nın adaleti bu dünyada olduğu gibi öteki dünyada da yerine geliyor. Tanrı'dan ne iyilik bekleyebilirim? Onun verdiği ceza her türlü suçun üstüne iner, felaketin her biçimini alır. Budalaların anlayamadıkları tüm felaketler işlenen günahların cezalarıdır. Annem ölüm döşeğinde yaşlılığından söz ederken böyle derdi bana. Ya seni kaybedersem!" diye ekledi Crevel'e öyle bir güçle sımsıkı sarılarak. "Ah! Ölüyorum!"

1 İncil'de adı geçen günahkâr kadın. İsa kendisini bağışlamış, daha sonra azize unvanını almıştır. (ç.n.)

Madam Marneffe Crevel'i bıraktı, yeniden koltuğunun önünde diz çöktü, ellerini bitıştirdi (ama ne hoş bir pozda!), çok dokunaklı bir sesle şöyle bir dua okudu: "Ey siz, benim iyi yürekli koruyucum, azize Valérie, size emanet edilmiş olan kadının başucuna neden daha sık gelmiyorsunuz? Ah! Bu akşam gelin, bu sabah geldiğiniz gibi, bana iyi düşünceler aşılayın, kötü yoldan ayrılırim, Maria Magdalena gibi aldatıcı zevklerden, dünyanın yalancı parlaklığından, hatta o kadar sevdiğim erkekten bile vazgeçerim!"

"Nonoşum!" dedi Crevel.

"Nonoş falan yok artık, Mösyö!" diyerek namuslu bir kadın gibi gururlu bir havayla döndü ve gözyaşları içinde vakur, soğuk, ilgisiz bir tavır takındı. "Bırakın beni," dedi bu kez Crevel'i iterek. "Nedir benim ödevim? Kocamın olmak. Bu adam ölecek yakında, ama ne yapıyorum ben? Bir ayağı çukurdayken onu bir başkasıyla aldatıyorum. Oğlunuzun kendi oğlu olduğunu sanıyor. Ona gerçeği anlatıp önce beni bağışlamasını sağlayacağım, sonra da Tanrı'dan beni bağışlamasını isteyeceğim. Ayrılalım biz! Hoşça kalın Mösyö Crevel!" dedi bu kez ayakta, Crevel'e buz gibi bir el uzatarak. "Hoşça kal, dostum, birbirimizi artık yalnızca daha iyi bir dünyada göreceğiz. Büyük suç sayılacak birtakım hazları bana borçlusunuz, şimdi istiyorum... Evet, kazanacağım saygınızı."

Crevel iki gözü iki çeşme ağlıyordu.

"Koca budala!" diye haykırdı Valérie korkunç bir kahkaha atarak, "işte dindar kadınlar iki yüz bin frank koparmak için adamı böyle dolandırır! Mareşal de Richelieu'den, o acayip Lovelace'den¹ söz edip duran sen de, Steinbock'un dediği gibi, bu bayağı oyuna kendini

1 Balzac burada ünlü devlet adamı Mareşal de Richelieu'yü (1696-1788) İngiliz yazar Samuel Richardson'un *Clarissa: Or the History of a Young Lady* adlı romanının kahramanı kötü, çapkın adam Robert Lovelace'a benzetiyor. (ç.n.).

kaptırıyorsun. İsteseydim ben de senden iki yüz bin frank koparırdım, koca şaşkın! Sen o parayı kendine sakla! Fazla paran varsa, o da benimdir! Elli yedi yaşındayım diye dindarlık taslayan o saygın kadına beş para bile verirsen, bir daha hiç görüşemeyiz, hem de benim yerime onu metres tutarsın; sert elleriyle seni okşamalarından yara bere içinde kalmış; gözyaşlarından, başındaki değersiz gecelik takkelerinden, sevgi gösterilerini sağanak gibi boşanan olur olmaz ağlamalara dönüştürmesinden bıkmış olarak bana döneceksin!

“Gerçekten de,” dedi Crevel, “iki yüz bin frank az para değil.”

“Dindar kadınlar iştahlıdır! Ah! Onlar vaazlarını bizim şu dünyada en bulunmaz ama en gerçek şey olan zevki sattığımızdan daha iyi satıyorlar. Yo... Ah! Onları tanırım ben, annemim evinde gördüm birçoğunu. Din uğruna her şeyi yapabileceklerini sanırlar. Bak, utanmalısın sen, tatlım! Pek eli açık sayılmazsın... Çünkü bana topu topu iki yüz bin frank bile vermedin!”

“Ah! Verdim,” dedi Crevel, “o küçük konak bile bu kadar eder.”

“Öyleyse dört yüz bin frangın var ha?” diye sordu düşünceli bir tavırla.

“Hayır.”

“Ya! Mösyö, benim konağımın iki yüz frangını o korkunç kocakarıya borç vermek istiyordunuz, öyle mi? İşte, nonoşa karşı işlenen ağır bir suç bu!”

“Dinlesene beni, kuzum!”

“Şu parayı insanlık yararına bir icada bile yatırmış olsaydın, geleceği olan bir adam sayılırsın,” dedi Valérie coşarak, “bunu sana ilk salık veren de ben olurdum, çünkü üne kavuşturacak türden koca koca kitaplar yazamayacak kadar safsın, temizsin; birtakım övüngen risaleler yazmaya elverişli bir üslubun da yok; sen de, tüm senin

durumunda olup toplumsal, ahlaksal, ulusal ya da genel bir işin başına geçerek adlarını ünle yıldızlatanlar gibi yapabiliydin. Senin iyilikseverliğini elinden almışlar, kullanamazsın artık onu... Sabıkalılara zavallı namuslu insanlardan daha çok değer vermek modası geçti. Ben senin iki yüz bin franga karşılık daha güç, gerçekten yararlı bir şey icat etmeni isterdim. O zaman senden bir *mavi paltolu adam*'dan, bir Montyon'dan¹ söz eder gibi söz ederler, ben de seninle gurur duyardım! Ama iki yüz bin frangı kilisedeki bir kutsal su kabının içine atarsan, bu parayı herhangi bir nedenle kocasının bıraktığı –bak, bunun her zaman bir nedeni vardır, beni bırakan var mı?– dindar bir kadına verirsen bu, budalalık olur ve ancak eski bir ıtriyaçının kafasında doğabilir! Dükkânının kokusu vardır bunda. İki gün sonra aynada kendine bakamazsın! Paranı Amortisman Sandığı'na yatır, koş, çünkü parayı yatırdığına ilişkin makbuzu getirmezsensin bir daha seni evime almam. Haydi, çabuk ol!"

Valérie Crevel'i omuzlarından tutup odasından dışarıya itti; adamın yüzünde cimriliğin yeniden belirdiğini görmüştü. Dairenin kapısı kapandığında kendi kendine şöyle dedi: "İşte, Lisbeth'in öcü fazlasıyla alındı!.. Ne yazık ki şu sırada yaşlı mareşalinin yanında, burada olsaydı ne gülerdik ya! Ah! O cadı karı ekmeğimi elimden almak istiyor! Gösteririm ben sana!"

1 "Mavi paltolu adam" diye anılan ünlü insansever (filantrop) Champion Edmé'ye (1766-1852) ve yine ünlü insansever Jeran Baptiste de Montyon'a (1733-1820) gönderme. Montyon erdem, edebiyat, bilim ödülleri de kurmuştur. (ç.n.)

30

**FORZHEIM KONTU
MAREŞAL HULOT İLE SAVAŞ
BAKANI, WISSEMBOURG
PRENSİ, MAREŞAL COTTIN
HAZRETLERİ ARASINDA ÇOK
KISA BİR DÜELLO**

En yüksek askeri rütbenin onuruna uygun bir dairede oturmak zorunda olan Mareşal Hulot, Mont-Parnasse Sokağı'nda çok güzel bir konağa yerleşmişti; burada prenslere yaraşır iki-üç ev bulunmaktadır. Konağın tamamını kiraladığı halde, yalnızca zemin katında oturuyordu. Lisbeth evin yönetimini eline almak üzere geldiğinde, hemen birinci katı kiraya vermek istedi; tüm evin kirasını ödeyecek, böylece mareşal zemin katta neredeyse bedavaya oturacaktı, ama eski asker bunu kabul etmedi. Birkaç aydır birtakım üzücü düşünceler mareşalin içini kemiriyordu. Yengesinin sıkıntı çektiğini anlamıştı. Nedenini bilmeseydi de, bu sıkıntının felaketlere yol açabileceğini düşünüyordu. Serinkanlı, pek de neşeli bir yaradılıştan olan bu adam az konuşur, sessiz bir yaşlı adama dönüşüyordu; evinin bir gün Barones Hulot ile kızının barınağı olacağını düşünüyor ve bu birinci katı onlara saklıyordu.

Forzheim Kontu'nun servetinin pek az olduğu çok iyi bilindiği için, Savaş Bakanı olan Wissembourg Prensi, verilecek bir yerleşme ödeneğini kabul etmesini bu eski arkadaşından rica etmişti. Hulot bu ödeneği zemin katı döşemek için kullandı; şimdi burada her şey kullanışlı hale gelmişti, çünkü, kendi deyimiyle, mareşal asasını ayakta taşımak istemiyordu. Konak imparatorluk döneminde bir senatörün malı olduğundan, zemin katın salonlarında her şey pek görkemliydi, beyazdı, altın yaldızlıydı, oymalıydı ve iyi korunmuştu. Mareşal de buralara uygun güzel eski mobilyalar yerleştirmişti. Arabalıkta yanlarına iki mareşallik asası resmi çaprazlama çizilmiş bir arabası da vardı. Gala kıyafetiyle bakanlığa ya da şato ya, bir törene ya da bir eğlenceye gitmesi gerektiğinde at kiralıyordu. Otuz yıldır uşak olarak şimdi altmış yaşında eski bir asker vardı yanında, bu uşağın kız kardeşi de aşçısı idi; böylece on bin frank kadar artırabiliyor, bunu da Hortense'a ayırdığı küçük hazineye ekliyordu. Her gün Mont-Parnasse Sokağı'ndan Plumet Sokağı'na bulvardan geçerek yayan geliyordu; savaşta sakat kalmış her asker onun geldiğini görünce toparlanıp onu selamlamaktan hiçbir zaman geri kalmaz, o da bu yaşlı askeri bir gülümseme ile ödüllendirirdi.

"Toparlanıp selamladığınız bu adam kim?" diye sormuştu bir gün genç bir işçi savaşta sakat kalmış yaşlı bir yüzbaşıya.

"Bak sana anlatayım, evlat," demişti yüzbaşı, genç de, geveze birini dinlemek zorunda kalmış biri gibi poz takınmıştı.

"1809'da," demişti sakat yüzbaşı, "imparatorun komutasında Viyana'ya doğru yürüyen Büyük Ordu'nun bir yanını koruyorduk. Bir kayanın üstüne yerleştirilmiş üç taburun savunduğu bir köprüye geliyorduk; üst üste üç tabyadan toplar köprüyü yan ateşine alıyorlardı.

Biz Mareşal Masséna'nın komutasındaydık. Gördüğün bu kişi o zaman muhafız birliği kumbaracılarının albayı idi, ben de onun yanında yürüyordum. Bizim birlikler ırmağın bir yakasında, tabyalar ise öteki yakasındaydılar. Köprüye üç kez saldırdık, üç kez de püskürtüldük. 'Gidip Hulot'yu çağırın,' diyor mareşal, 'bu işi ancak o ve adamları başarabilir!' Geliyoruz. Köprünün önünden çekilen son general ateş altında Hulot'yu durdurup yolunu keserek ona nasıl davranması gerektiğini anlatmaya başlıyor. 'Bana öğüt değil, geçecek yol gerek,' diyor albay sakin sakin ve birliğinin başında köprüyü geçiyor. Ama sonra, bum bum... Otuz top üstümüze ateş açtı!"

"Ah! Hay Allah," diye haykırdı genç, "bu ateş yüzünden sonradan koltuk değneğiyle yürüyenler olmuştur!"

"Sakin sakin söylediklerini benim gibi duymuş olsaydın, evlat," dedi sakat yüzbaşı, "onu yerlere kadar eğilip selamlardın! Arcole Köprüsü kadar ünlü değil, ama belki böyle oluşu daha güzel bir şey. Ve Hulot ile birlikte koşarak bataryaların içine daldık. Orada kalanlara selam olsun!" dedi, şapkasını çıkararak. "Avusturyalılar neye uğradıklarını bilemediler. İmparator bu yüzden gördüğün bu yaşlı adama kont unvanı verdi. Böylece, komutanımızı onurlandırmakla hepimizi onurlandırdı; onu mareşal yapanlar da pek haklı bir karar vermiş oldular."

"Yaşasın mareşal!" diye bağırdı genç işçi.

"Oh! Bağır, bağırabildiğin kadar, top seslerini duya duya şağır oldu mareşal," dedi sakat subay.

Yukarıda anlatılanlar savaşta sakat kalmış olanların Mareşal Hulot'ya karşı gösterdikleri saygının büyüklüğünü gösterir; mareşalin değişmeyen cumhuriyetçi düşünceleri tüm mahallede ona karşı halkın sevgisini kazandırmıştı.

Böylesine dingin, temiz, soylu bir ruhun derin üzüntü içinde olduğunu görmek insana acı veriyordu. Barones'in elinden korkunç gerçeği kadınlara özgü

ustalıkla kayınbiraderinden saklamaktan, ona yalan söylemekten başka bir şey gelmiyordu. O felaket getiren sabah tüm yaşlılar gibi az uyuyan mareşal, Lisbeth'ten kardeşinin durumunu tüm açıklığıyla öğrenmiş, boş-boğazlığı karşılığında, onunla evleneceğine söz vererek bu işi başarmıştı. Evde kalmış kızın kendisinden böyle açıklamalar koparılmasından duyduğu sevinci herkes anlayacaktır; eve geldiği günden bu yana, yakında evleneceği adama bu açıklamaları yapmak istiyor, çünkü böylece evlenme işini sağlamlaştıracağını düşünüyordu.

"Kardeşiniz yola gelmez!" diye bağırıyordu Lisbeth mareşalin iyi işiten kulağına. Bu Lorraine'li kız gür ve net sesi sayesinde onunla konuşabiliyordu. Adama ileride kendisi ile sağırılık çekmeyeceğini göstermeye o kadar can atıyordu ki onunla konuşurken ciğerlerini yoruyordu.

"Üç metresi olmuş," diyordu yaşlı adam, "oysa Adeline gibi bir karısı varken! Zavallı Adeline!"

"Beni dinlerseniz," diye bağırdı Lisbeth, "Wissembourg Prensi'ne sözünüz geçer, onun sayesinde kuzinime saygın bir iş bulabilirsiniz; böyle bir işe gereksinimi olacak, çünkü baronun maaşı üç yıl hacizli."

"Bakanlığa gidip prensle konuşacağım," dedi mareşal, "kardeşim hakkında ne düşünüyor öğrenirim, hem yengemi ciddi olarak kayırmasını da isterim. Siz de ona uygun bir iş bulun."

"Paris'in hayır işlerinde çalışan başpiskopos ile anlaşarak birtakım yardım dernekleri kurdular; bunlar derneklerine gerçekten yardıma gereksinimleri olanları saptamak üzere müfettişler alacaklar, iyi para da verecekler bu müfettişlere; böyle bir iş sevgili Adeline'ime uygun düşer, hem gönlüne göre bir iş olur."

"Söyleyin, gidip atları getirsinler! Ben giyineyim bu arada. Gerekirse Neuilly'ye¹ de giderim."

1 O sırada kral Louis-Philippe ve ailesi Neuilly'deki yazlık malikânelerinde oturuyorlardı. (ç.n.)

“Ne kadar da seviyor şu Adeline’i! Öyleyse onu her zaman ve her yerde elimin altında bulacağım,” dedi Lorraine’li kız.

Lisbeth evde çalım satıyordu, ama mareşalin gözünden uzak olduğu zamanlarda. Üç hizmetçiye de korku salmıştı. Kendisi için bir de oda hizmetçisi aldırılmıştı; her şeyi anlamak isteyerek, her şeyi inceleyerek, her işte sevgili mareşalinin rahatını düşünerek uğraşıp duruyordu. Yakında eşi olacak mareşal gibi cumhuriyetçi olan Lisbeth, demokrat yanlarıyla adamın pek hoşuna gidiyor, onu olağanüstü bir ustalıkla pohpohluyordu. İki aydır da daha iyi yaşayan, annesi tarafından bakılan bir çocuk gibi bakılan mareşal sonunda Lisbeth’te düşlediği şeylerin bir bölümünü bulduğunu fark etti.

“Sevgili mareşalim!” diye bağırdı Lisbeth, onu basamaklı sekinin önüne kadar geçirirken, “camları kapatın, cereyanda kalmayın, hatırım için!”

Hiçbir zaman el üstünde tutulmamış bu koca çocuk, içi kan ağlıyor olsa da, Lisbeth’e gülümseyerek yola çıktı.

Tam da bu sırada Baron Hulot Savaş Bakanlığı’ndaki dairesinden ayrılıp, kendisini çağırtmış olan Wissembourg Prensi Mareşal’in yanına gitmek üzereydi. Bakanın daire başkanlarından birini çağırtmış olması olağanüstü bir şey değildi, ama Hulot’nun vicdanı o kadar rahatsızdı ki Mitouflet’nin yüzünde uğursuz, soğuk bir hava sezer gibi oldu.

“Mitouflet, prens nasıllar?” diye sordu dairesinin kapısını kapatıp, önden giden odacıya yetişirken.

“Size kızmış olmalı, Baron Hazretleri, çünkü sesinde, bakışında, yüzünde fırtına esiyor.”

Hulot’nun benzi attı, ama sustu, bekleme odasından, salonlardan geçti, yüreği çarparak bakanın odasının kapısına ulaştı. O zaman yetmiş yaşında olan mareşalin saçları bembeyazdı, yüzü de bu yaştaki insanların yüzü

gibi esmerleşmişti; alnu o kadar genişti ki insana bir savaş alanını düşündürebiliyordu. Karla örtülü bu gri kubbe altında kaşlarının pek belirgin iki kemerinin çıkıntısıyla gölgelenmiş Napoléon mavisi gözleri parlıyordu. Genellikle hüzünlü bu gözler acı düşünceler ve üzüntülerle doluydu. Bernadotte'un¹ rakibi bu prens, Bernadotte gibi kral olmayı umut etmişti. Ama bu gözler güçlü bir duyguyu belirttikleri zaman birer korkunç şimşeğe dönüşürdü. Neredeyse her zaman boğuk olan sesi o zaman gümbürderdi. Prens öfkelenildiğinde yeniden asker olur, asteğmen iken Cottin adını taşıdığı günlerdeki diliyle konuşur, gözü hiçbir şeyi görmezdi. Hulot d'Ervy bu yaşlı aslanı saçları yele gibi dağınık, şöminenin yanında ayakta, kaşları çatık, sırtı şöminenin pervazına dayalı, gözleri görünüşte dalgın buldu.

"Beni emretmişsiniz, işte geldim prensim!" dedi Hulot nazik ve rahat bir tavırla.

Mareşal, Hulot kapının eşiğinden yanına yaklaşmasına birkaç adım kalıncaya kadar hiçbir şey söylemeden, bu daire başkanına dik dik baktı. Kurşun gibi ağır bu bakış Tanrı'nın bakışı gibiydi, Hulot dayanamayıp şaşkın bir halle gözlerini aşağıya indirdi. "Her şeyi biliyor," diye düşündü.

"Vicdanınız size hiçbir şey söylemiyor mu?" diye sordu mareşal, boğuk ve ciddi sesiyle.

"Cezayir'de size haber vermeden çapulculuk yapmakta belki hatta ettiğimi söylüyor, prensim. Bu yaşa geldim, belirli zevklerim var, ama kırk beş yıl hizmetten sonra bir varlığım yok. Fransa'nın dört yüz seçilmiş kişisinin ilkelere bilirsiniz. Bu beyler gözlerini tüm yüksek mevkilere dikmişlerdir, bakanların maaşlarını kırpmuşlardır, kısacası! Gidip onlardan yaşlı bir devlet görevlisi için para

1 Jean-Baptiste Jules Bernadotte (1763-1844). Fransız büyükelçi, bakan, general, mareşal. Daha sonra İsveç kralı olmuştur. (ç.n.)

isteyin bakalım! Yargıçlara bile az maaş bağlayan, Toulon'da, bir aile için günde iki franktan daha az parayla geçinmek olanaksızken, bu liman işçilerine günde bir buçuk frank veren, Paris'te altı yüz, bin ve bin ikiyüz frank maaşlı memurları bu maaşlarla çalıştırmanın korkunç bir şey olduğunu düşünmeyen ve bizim gibi maaşı kırk bin frank olanların mevkilerine göz diken, 1830'da Saray'ın elinden zorla alınmış bir Saray malını Saray'a geri vermek istemeyen, XIV. Louis'nin kendi gelirlerinin faizinden elde edilmiş bir parayı da yoksul bir prens için istendiğinde vermeye yanaşmayan bu adamlardan ne beklenebilir ki! Sizin servetiniz olmasaydı, prensim, kardeşim gibi sizi de, Polonya'nın bataklıklarında benimle birlikte Büyük Ordu'yu kurtardığınızı düşünmeden, kuru maaşınızla bırakırlardı."

"Devleti soymuşsunuz, Ağır Ceza Mahkemesi'ne bile gidecek duruma gelmişsiniz," dedi mareşal, "şu Hazine veznedarı gibi, bir de kalkmış bu durumunuzu hafife alıyorsunuz?"

"Çok fark var aramızda, efendimiz!" diye haykırdı Baron Hulot. "Bana emanet edilen bir kasaya el mi uzattım?"

"Sizin mevkiinizde bir insan böyle aşağılık işler yaparsa," dedi mareşal, "hele bu işleri beceriksizce yaparsa, iki kat suçludur. Bugüne kadar Avrupa'nın en lekesiz yönetimi olan bizim yüksek yönetimimize alçakça leke sürdünüz! Hem de bunu iki yüz bin frank ve bir ahlaksız kadın uğruna yaptınız!" diye haykırdı mareşal korkunç bir sesle. "Siz Devlet Danışmanı'sınız, birliğinin mallarını satan sıradan bir ere bile ölüm cezası verilir. İkinci Mızraklı Süvari Alayı komutanı Albay Pourin bakın bana ne anlatmıştı. Saverne'de askerlerinden biri Alsace'tan bir kıza vurulmuş, kız ondan bir şal istiyormuş. Hınzır öyle directmiş ki alayın yüz akı bu zavallı mızraklı süvari eri

yirmi yıl hizmetten sonra tam da başçavuş olacağı sırada bu şalı satın alabilmek için bölüğünün mallarını satmış. Ama ne yapmış biliyor musunuz bu er, baron? Bir pence-rinin camlarını kırıp dövdükten sonra yemiş, on bir saat sonra da hastanede can vermiş. Siz de beyin kanamasın-dan ölmeye bakın, böylelikle onurunuzu kurtarabilelim."

Baron bu yaşlı savaştının yüzüne şaşkın şaşkın baktı, mareşalin de bir korkağı belli eden bu bakış karşısında yanakları hafifçe kızardı, gözleri parladı.

"Beni yüzüstü mü bırakacaksınız?" dedi Hulot keke-leyerek.

Bu sırada, kardeşi ile bakanın yalnız olduklarını öğre-nen Mareşal Hulot yanlarına girmekte sakınca görmedi ve tüm sağırlar gibi, doğruca prensin yanına gitti.

"Ah!" diye bağırdı Polonya seferi kahramanı, "ne için geldiğini biliyorum, eski arkadaşım! Ama yararsız..."

"Yararsız mı?" diye yineledi, yalnızca bu sözcüğü duymuştu.

"Evet, kardeşinden söz etmeye geldin, ama ne olduğu-nu biliyor musun sen kardeşinin?"

"Kardeşim mi?" diye sordu sağır adam.

"Evet!" diye haykırdı mareşal. "Kardeşin sana layık olmayan miskin birisi!"

Mareşal öyle öfkelenmişti ki gözlerinden Napoléon'un bakışlarını andıran, insanın iradesini, düşüncesini köstek-leyen şimşek gibi bakışlar fırlıyordu.

"Yalan söylüyorsun, Cottin!" dedi sapsarı kesilen Ma-reşal Hulot. "Sen asanı at, ben de benimkini atayım! Em-rindeyim."

Prens doğruca eski arkadaşının yanına gitti; gözlerini ayırmadan onun yüzüne bakarak elini sıktı ve kulağına "Erkek misin?" dedi.

"Görürsün..."

"Eh, öyleyse sıkı dur! Başına gelebilecek en büyük fe-laketle karşı karşıyasın."

Prens dönüp masasından bir dosya alarak Hulot'nun eline tutuşturdu, ona "Oku!" diye bağırdı.

Forzheim Kontu dosya üzerindeki şu mektubu okudu:

Bakan Hazretlerine
(GİZLİDİR)

Cezayir....

Prens Hazretleri, size gönderdiğim dosyada göreceğiniz gibi çok kötü bir işi soruşturmak zorundayız.

Özetle, Baron Hulot d'Ervy tahıl ve kuru otla ilgili dalavereli iş yapmak üzere karısının amcalarından birini Oran'a göndermiş, yanına da suç ortağı olarak bir ambar memuru vermiş. Bu ambar memuru üzerine ilgi çekmek için birtakım itiraflarda bulunduktan sonra kaçtı. Kraliyet Savcısı olayda suçlu olarak alt aşamada bulunan yalnızca iki kişi saptadığı için olayın üstüne sert bir biçimde gidiyor; ancak, Daire Başkanı'nızın karısının amcası Johann Fischer, Ağır Ceza Mahkemesi karşısına çıkmak üzere olduğunu anlayınca hücrelerinde bir çivi ile kendini öldürdü.

Belki de suç ortağı ve yeğeninin kocası tarafından oyuna getirilmiş olan bu ciddi ve onurlu adam Baron Hulot'ya mektup yazmamış olsaydı, olay burada kapanmış olacaktı. Kraliyet Savcısı ele geçirdiği bu mektup karşısında adamakıllı şaşırmış olacak ki beni görmeye geldi. Bunca iyi ve dürüst hizmetleri olmuş bir Devlet Danışmanı'nın, bir Daire Başkanı'nın tutuklanıp suçlanması korkunç bir şey olurdu; çünkü bu kişi Brezina'dan¹ sonra yönetimi yeniden örgütleyerek hepimizi kurtarmıştı; onun için dosyayı istettim.

1 Rusya'da ırmak. 1812 Kasımı sonunda Rusların kovaladığı Napoléon'un Büyük Ordusu bu ırmağı geçmeyi başardı. (ç.n.)

Soruşturma devam etmeli mi? Görünürdeki başlıca suçlu öldüğüne göre ambar memurunu gıyabında mahkûm ederek bu işi kapatmalı mı?

Başsavcı dosyanın size gönderilmesine razı oldu. Ervy Baronu da Paris'te oturduğuna göre, davanın sizin Saray Mahkemesi'nde görülmesi gerekecektir. Güç durumdan şimdilik kurtulmak için, pek de dürüst olmayan bu çareyi bulduk.

Ancak, Mareşal Hazretleri, çabucak bir karar verin. Bu üzücü olaydan şimdiden çok söz ediliyor; henüz yalnızca Kraliyet Savcısı'nın, Sorgu Yargıcı'nın ve benim bildiğimiz asıl suçlunun kim olduğu duyulursa bizim için kötü olacaktır.

Burada mektup Mareşal Hulot'nun ellerinden düştü, mareşal kardeşine baktı, dosyayı incelemenin yararsız olduğunu gördü, ama Johann Fischer'in mektubunu arayıp buldu, şöyle bir göz atıp okuduktan sonra kardeşine uzattı.

Oran hapisanesi...

Damat, bu mektubu okuduğunuzda ben artık bu dünyada olmayacağım.

Merak etmeyin, sizin aleyhinizde kanıt bulunmayacaktır. Ben ölünce, sizin o dalavereci Chardin de kaçtığına göre, dava düşecektir. Sizin bunca mutlu ettiğiniz Adeline'imiz gözümün önüne gelince ölüm bana çok tatlı göründü. Artık iki yüz bin frangı göndermenize gerek kalmadı. Elveda.

Bu mektubu size güvenmem gerektiğini sandığım bir hükümlü getirecektir.

JOHANN FISCHER

“Sizden özür diliyorum,” dedi Mareşal Hulot Wissembourg Prensi’ne, duygulandırıcı mertçe bir tavırla.

“Haydi, benimle hep sen diyerek konuş Hulot, olmaz mı?” dedi bakan eski dostunun elini sıkarken.

“O zavallı mızraklı süvarisi ancak kendini öldürdü,” diye de ekledi, insanı sersemleştiren bir bakış fırlatarak.

“Ne kadar aldınız?” diye sert bir biçimde sordu Forzheim Kontu, kardeşine.

“İki yüz bin frank.”

“Sevgili dostum,” dedi kont bakana seslenerek, “kırk sekiz saat içinde bu iki yüz bin frank elinizde olacak. Hulot soyadını taşıyan bir kişinin devlet malına en ufak bir zarar verdiği hiçbir zaman söylenemeyecektir.”

“Ne çocukça düşünce bu!” dedi mareşal. “Ben iki yüz bin frangın nerede olduğunu biliyorum, bunları geri aldıracağım. İstifa edin ve emekliliğinizi isteyin!” diye ekledi bacakları titreyen Devlet Danışmanı’nın oturduğu masaya iki boş yazı kâğıdı fırlatarak. “Bu davanız hepimiz için utanç verici bir şey olur; bu nedenle Bakanlar Kurulu’ndan böyle davranmak için izin aldım. Mademki şerefsiz yaşamayı, benim saygımdan yoksun kalmayı, aşağılık bir yaşamı kabul ediyorsunuz, öyleyse hakkınız olan emekliliği seçersiniz. Ancak kendinizi çabuk unutturun.”

Mareşal çingırağı çaldı.

“Memur Marneffe burada mı?”

“Evet, efendimiz,” dedi odacı.

“Söyleyin, gelsin.”

“Siz ve karınız,” diye haykırdı bakan, Marneffe’i görünce, “şu gördüğünüz baronu bile bile mahvettiniz.”

“Sayın Bakan, özür diliyorum sizden. Biz çok yoksuluz, yalnızca maaşımla geçiniyorum, iki de çocuğum var, bunlardan sonuncusu Baron Hazretleri sayesinde ailemize girecek.”

"Ne utanmaz adam!" dedi prens, Marneffe'i Mareşal Hulot'ya göstererek. "Bırak şimdi Sganarelle¹ tarzı bu sözleri diye ekledi. İki yüz frangı geri vereceksiniz, yoksa Cezayir'e gidersiniz."

"Ama, *Sayın Bakan*, siz karımı tanımıyorsunuz, paranın hepsini yiyip bitirdi o. Baron Hazretleri her gün altı kişiyi akşam yemeğine davet ediyordu... Evinde yılda elli bin frank harcanıyordu."

"Çıkın dışarı," dedi bakan savaşta saldırı borusunun çıkardığı ses gibi korkunç bir sesle, "iki saat sonra yer değiştirme bildirinizi alacaksınız, haydi."

"İstifa etmeyi yeğlerim," dedi küstahça Marneffe; "çünkü içinde bulunduğum durumdan, ezilmekten bıktım, artık buna dayanamam!"

Ve dışarıya çıktı.

"Ne küstah herif!" dedi prens.

Bu tartışmalar sırasında benzi ölü gibi sararmış, ayakta, hareketsiz durarak gizlice kardeşini incelemekte olan Mareşal Hulot gidip prensin elini tuttu ve ona verdiği sözü yineledi:

"Kırk sekiz saat içinde maddi zarar giderilecek; ama şeref! Hoşça kal mareşal! Bu, son öldürücü darbe benim için... Evet, öldürecek bu darbe beni," dedi kulağına da eğilerek.

"Peki, ne diye geldin bu sabah buraya?" diye sordu prens heyecanlanarak.

"Karısı için gelmiştim," dedi kont, Hector'u gösterecek. "Yiyecek ekmeği yok! Hele şu sırada."

"Kocası emekli maaşı alacak!"

"Hacizli maaşı!"

"Şeytan azapta gerek!" dedi prens omuz silkerek. "Peki bu kadınlar aklınızı başınızdan almak için size nasıl

1 Fransız oyun yazarı Molière'in (1622-1673) komedilerinde değişik görevler yüklediği komik kişi. (ç.n.)

bir aşk şerbeti içiriyorlar?" diye sordu Hulot d'Ervy'ye. "Siz ki Fransız yönetiminin her şeyi nasıl bir titizlikle yazıya döktüğünü, her şeyi kayda geçirdiğini, beş paranın bile nasıl gelip nasıl gittiğini saptamak için yığınla kâğıt harcadığını biliyordunuz, siz ki önemsiz şeyler için, bir askerinin terhis edilmesi için, kaşığı almak için yüzlerce imza gerektiğine üzülyordunuz, öyleyse nasıl oldu da bir hırsızlığı uzun süre gizleyeceğinizi umabilirdiniz? Ya gazeteler! Ya sizi çekemeyenler? Ve de çalmak isteyen insanlar! Demek ki bu kadınlar sağduyunuzu elinizden almışlar, öyle mi? Gözlerinizi siyah ceviz kabukları ile kapatıyorlar, öyle mi? Ya siz bizlerden başka türlü yaratılmışsınız, öyle mi? Artık insan olmaktan çıkıp bir cinsel arzuya dönüşür dönüşmez yönetimi bırakmanız gerekirdi! İşlediğiniz suça bir de bu kadar budalalık kattığınıza göre, sonunuz nereye varacak, bunu söylemek istemiyorum..."

"Bu kadıncağızla ilgileneceğine bana söz veriyorsun, değil mi, Cottin?" dedi söylenenlerden hiçbir şey anlamayan ve yalnızca yengesini düşünen Forzheim Kontu.

"Merak etme!" dedi bakan.

"Eh! Teşekkür ederim, hoşça kal! Siz geliyor musunuz, mösyö," dedi kardeşine.

Prens davranış, yaradılış, karakter açısından bu kadar farklı, biri mert öbürü alçak; biri cinsel zevk düşkünü, öbürü katı; biri dürüst, öbürü çalıp çırpın bu iki kardeşe sakın bir gözle baktı ve kendi kendine şöyle dedi: "Bu alçak ölmeyi düşünemez! Oysa bu kadar dürüst olan benim zavallı dostum Hulot için ölüm zaten yakın!" Koltuğuna oturup, hem genç bir yüzbaşıya özgü soğukkanlılığı hem de savaş alanlarında gördüklerinin uyandırdığı derin acıyı belirten bir tavırla Afrika'dan gelen yazıları yeniden okumaya koyuldu! Çünkü görünüşte o kadar sert ve savaş alanlarında edindikleri çok gerekli bir alışkanlığa, buz gibi soğuk oluşlarına karşın, askerler kadar gerçekten insancıl kimse yoktur.

Ertesi gün, gazetelerde, değişik başlıklar altında, şu değişik yazılar çıktı:

Baron Hulot d'Ervy Hazretleri emekliliğini istemiş bulunuyor. Cezayir yönetiminin muhasebesinde, iki görevliden birinin ölümü, ötekinin kaçmasıyla ortaya çıkmış bulunan yolsuzluklar bu yüksek görevlinin böyle bir karar almasında etkili olmuştur. Ne yazık ki güvendiği bu görevlilerin yaptığı bu yolsuzlukları öğrenen Baron Hulot Hazretleri, bakanın odasında felç tehlikesi geçirmiştir.

Mareşalin kardeşi olan Mösyö Hulot d'Ervy'nin kırk beş yıllık hizmeti vardır. Boşuna geri aldirmaya çalışılmış bu kararı, kişisel nitelikleri yönetici yeteneklerine denk olan Mösyö Hulot'yu tanıyanlar tarafından üzüntü ile karşılanmıştır. Varşova'da, İmparatorluk Ordusu Levazım Amiri olarak yaptığı fedakârlığı ve Napoléon'un 1815'te devşirdiği ordunun çeşitli hizmetlerini örgütleyebilmek için gösterdiği olağanüstü çabayı kimse unutmamıştır.

İmparatorluk döneminin şanlı kişilerinden biri daha sahneden ayrılıyor. Baron Hulot Hazretleri 1830'dan bu yana, gerek Devlet Danışmanlığı gerekse Savaş Bakanlığı bünyesinde bilgisine gerek duyulan bir isimdi.

CEZAYİR- Kimi gazetelerin gülünç bir şekilde abarttıkları kuru ot işi diye anılan olay başlıca suçlunun ölümüyle kapanmıştır. Mösyö Johann Wisch hapishane-deki hüccresinde intihar etmiştir, suç ortağı kaçmış ise de gıyabında yargılanacaktır.

Orduya mal veren eski tedarikçi Wisch dürüst, çok saygın bir adamdı, kaçak ambar memuru Mösyö Chardin'in oyununa gelmiş olmak düşüncesine dayanmamıştır.

Paris haberleri arasında şunlar okunuyordu:

Savaş Bakanı Mareşal Hazretleri bundan böyle her türlü yolsuzluğu önlemek üzere Afrika'da bir erzak bürosu kurmaya karar vermiştir. Bu kuruluşu örgütlemek üzere bir büro şefi olan Mösyö Marneffe görevlendiriliyor.

Baron Hulot'nun yeri bu yerde tüm gözü olanları heyecanlandırıyor. Bu Daire Başkanlığı'nın Rastignac Kontu Hazretleri'nin kayınbiraderi olan milletvekili Kont Martial de la Roche-Hugon Hazretleri'ne söz verildiği belirtiliyor. Dilekçeler Raportörü Mösyö Massol'un Devlet Danışmanı, Mösyö Claude Vignon'un da Dilekçeler Raportörü olarak atanacağı söyleniyor.

Her tür yalan haberler arasında muhalefet gazeteleri için en tehlikeli olanı resmi kaynaklı yalan haberdur. Gazeteciler ne kadar kurnaz olurlarsa olsunlar, bilerek ya da bilmeyerek, aralarından Claude Vignon gibi Basın'dan İktidar'ın yüksek kademelerine geçmiş olanların ustalığının kimi zaman kurbanı olurlar. Gazetenin sırtı ancak gazeteci tarafından yere getirilebilir. Onun için, Voltaire'in bir sözünü değiştirerek şöyle söyleyebiliriz:

"Paris'le ilgili her haber gururlu bir halkın düşündüğü gibi bir haber değildir."

31

SAVURGAN BABANIN GİDİŞİ

Mareşal Hulot kardeşini alıp arabaya götürdü, kendisi öne oturdu, ağabeyini de saygı göstererek arkaya oturttu. İki kardeş tek laf etmedi. Hector bitkindi. Mareşal de ezi-ci bir ağırlığa dayanmak için tüm gücünü toplayan biri gibi suskun kaldı. Konağına geldiğinde, tek sözcük söylemeden, birtakım buyurgan işaretlerle kardeşini çalışma odasına getirdi. Kont, İmparator Napoléon'dan armağan olarak Versailles yapısı çok güzel iki tabanca almıştı. Yazı masasının çekmecesinden tabancaların içinde bulunduğu kutuyu çıkardı; üstünde *İmparator Napoléon tarafından General Hulot'ya verilmiştir* yazılı bu kutuyu kardeşine göstererek ona, "İşte senin ilacın," dedi.

Kapı aralığından bakan Lisbeth bu sözü duyar duymaz arabaya koştu, arabacıya dörtlü Plu-met Sokağı'na gitmesini buyurdu. Aşağı yukarı yirmi dakika sonra araba baronesi getirdi, barones mareşalin kardeşini tehdit ettiğini öğrenmişti.

Kont, kardeşinin yüzüne bakmadan, çingırağı çalıp kâhyasını, otuz yıldır kendisine hizmet eden bu yaşlı askeri çağırdı.

"Beaupied," dedi ona, "git bana noterimi, Kont Steinbock'u, yeğenim Hortense'ı ve borsadaki Hazine

görevlisini getir. Saat şimdi on buçuk, tüm bu kişilerin saat on ikide burada olmalarını istiyorum. Arabayı al... Hem *uçar gibi git*" dedi, sık sık kullandığı Cumhuriyet dönemine ait bir deymi yine kullanarak. 1799'da Bretagne katırtırmaklarını incelerken askerlerini dikkatli olmaya çağıran o ürkütücü dudak bükmesini yineledi. (*Şuanlar*'a bakınız.¹⁾)

"Emriniz baş üstüne, mareşal," dedi Beaupied, elinin tersini alnına götürerek.

Yaşlı asker, kardeşiyle ilgilenmeden, yeniden çalışma odasına gidip yazı masasının çekmecesinde gizlediği bir anahtarı aldı ve İmparator Aleksandr'ın armağanı olan çelik üzerine bakırtaşı kaplanmış bir kutuyu açtı. İmparator Napoléon'un buyruğuyla, Rus İmparatoru'na Dresden seferi sırasında alınmış kimi özel eşyaları geri vermek üzere Rusya'ya gitmişti; Napoléon bu eşyalar karşılığında General Vandamme'ı² alabileceğini umduyordu; Çar, General Hulot'yu kendisine bu kutuyu vererek çok güzel bir şekilde ödüllendirdi ve Fransa İmparatoru'na da bir gün aynı inceliği göstermeyi umduğunu söyledi, ama Vandamme'ı vermedi. Her yanı altınla süslü bu kutunun kapağı da ayrıca yine altından Rus İmparatorluğu armalarıyla süslenmişti. Mareşal kutunun içinde bulunan kâğıt paraları ve altınları saydı. Yüz elli iki bin frangı vardı. Kendini tutamadı, sevincini belirtti. Bu sırada Madam Hulot siyasi yargıçların bile içini sızlatacak bir durumda içeriye girdi. Çılgına dönmüş gibi bir halle, bir tabanca kutusuna bir mareşale bakarak Hector'un üstüne atıldı.

"Ne istiyorsunuz kardeşinizden? Kocam size ne yaptı?" dedi. Öyle çın çın öten bir sesle konuştu ki mareşal bile söylediklerini duydu.

1 Balzac "*Şuanlar*" adlı romanına gönderiyor. (ç.n.)

2 Fransız generali Vandamme, Ruslar tarafından 30 Ağustos 1813'teki Kulm Savaşı sırasında tutsak edilmişti. (ç.n.)

“Hepimizin şerefini lekeledi!” dedi Cumhuriyet döneminin bu eski askeri; bu sözüyle çabalayıp yaralarından birini deşmiş oldu. “Devleti soydu! Beni adımdan iğrendirdi; ölmeyi istetiyor bana! Öldürdü beni... Ancak o parayı geri vermeye gücüm yeter! Cumhuriyet döneminin Condé’si karşısında, en çok saygı duyduğun ve haksız olarak yalancı çıkardığım o Wissembourg Prensi karşısında küçük düştüm! Tüm bunlar az şey mi? Vatanla görülecek hesabı işte bunlar!”

Bir damla gözyaşını sildi.

“Şimdi gelelim ailesiyle görülecek hesabına!” diye devam etti mareşal. “Sizin için sakladığım ekmeği, otuz yıllık tutumluluğun meyvesini, bu eski askerin katlandığı yoksullukların ürünü paralarını elinizden koparıp alıyor! Size ayırdığım paralar bunlar!” dedi kâğıt paraları göstererek. “Köylü adına leke sürülmesi düşüncesine dayanamayan Alsace’ın soylu, onurlu çocuğu amca Fischer’in ölümüne neden oldu. Tanrı da, hayran olunası yüce bir bağışta bulunarak, tüm kadınlar arasından bir melek seçmesi için ona olanak sağlamış! Adeline gibi bir kadınla evlenmiş olmanın görülmemiş mutluluğuna erişmiş, ama onu aldatıyor, onu acılara boğuyor; fahişeler, aşûfteler, yosmalar, kadın oyuncular, Cadine’ler, Josépha’lar, Marneffe’ler uğruna onu yüzüstü bırakıyor... İşte, böyle bir adamı çocuğum sanmışım, onunla övünmüşüm... Haydi, zavallı adam, kendine reva gördüğün bu aşağılık yaşamı sürdüreceksen, çık dışarı! Böylesine sevdiğim bir kardeşe lanet okumaya gücüm yetmez. Ona karşı siz ne kadar zayıfsanız, Adeline, ben de ona karşı o kadar zayıfım. Ama artık gözüme görünmesin. Cenaze alayına katılıp tabutumun arkasından gelmesini yasaklıyorum ona. İşlediği suçtan pişmanlık duymuyorsa, bari utansın.”

Benzi atmış olan mareşal çalışma odasındaki divanın üstüne yığıldı. Bu coşkulu sözlerden bitkin düşmüştü.

Belki ömründe ilk kez gözlerinden iki damla yaş aktı, yanaklarından aşağı süzüldü.

“Benim zavallı Fischer amcam!” diye haykırarak mendilini gözlerine götürdü Lisbeth.

“Ağabey!” dedi Adeline gelip mareşalin önünde diz çökerek, “benim için yaşayın! Hector’u yaşamla barıştırmaya, suçlarını bağışlatmaya çalışacağım; bu işte bana yardım edin!”

“O, ha!” dedi mareşal, “o yaşarsa işlediği suçların sonu gelmez! Adeline gibi birinin kıymetini bilmemiş, kendisine aşılamaya çalıştığım gerçek cumhuriyetçi duygusunu, vatan, aile, insan sevgisini içinde söndürmüş olan bu adam bir canavardır, bir domuzdur. Onu hâlâ seviyorsanız, alıp götürün, çünkü içimden bir ses bana ‘tabancaları doldur, beynini dağıt onun!’ diye haykırıyor. Onu öldürmekle hepinizi kurtarmış olacağım, elbette kendisini de.”

Yaşlı mareşal öyle korkunç bir hareket yaparak ayağa kalktı ki zavallı Adeline “Hector, gel!” diye haykırdı. Kocasını yakalayıp götürdü, sürükleyerek evden çıkardı; adam bitkin durumdaydı; onu Plumet Sokağı’na götürmek için arabaya bindirmek zorunda kaldı. Baron, eve gelir gelmez yatağa yattı. Hiçbir şey yemeden, tek laf bile etmeden günlerce yatakta kalan bu adam neredeyse erimişti. Adeline ancak gözyaşı dökerek ona et suyu içirebiliyor, başucuna oturup onu bekliyordu; eskiden ona karşı yüreğini dolduran duygulardan şimdi yalnızca derin bir acıma duygusu kalmıştı.

Saat yarımında Lisbeth hiç yanından ayrılmadığı ve kendisinde gördüğü değişikliklerden çok ürktüğü sevgili mareşalinin çalışma odasına noter ile Kont Steinbock’u soktu.

“Kont Hazretleri,” dedi mareşal, “sizden karnuz olan yeğenime yalnızca çıplak mülkiyetine sahip olduğu devlet tahvillerini satması için gerekli yetkiyi verdiğinizde dair bir

belge imzalamanızı rica ediyorum. Matmazel Fischer, siz de, intifa hakkından vazgeçerek bu satışa razı olacaksınız."

"Hay hay, efendim," dedi Lisbeth duraksamadan.

"Çok iyi, güzelim," dedi yaşlı asker. "Zararınızı karşılayacak kadar yaşayacağımı umuyorum. Zaten sizden yana hiç kuşku yoktu. Siz gerçek bir cumhuriyetçi, bir halk çocuğusunuz."

Yaşlı kızın elini alıp üstüne bir öpücük kondurdu.

"Mösyö Hannequin," dedi notere, "vekâletnameyle ilgili gerekli işlemi yapın, tahvilleri Borsa'da bugün satabilmek için iki saat içinde bu iş tamamlanmalı. Tahviller yeğenim kontesin, birazdan gelecek; siz vekâletmeyi getirdiğinizde o da, Matmazel Fischer de imzalayacak. Kont Hazretleri de yetki belgesini imzalamak üzere sizinle dairenize gelecektir."

Sanatçı, Lisbeth'in bir işareti üzerine mareşali saygıyla selamlayarak dışarıya çıktı.

Ertesi sabah saat onda Forzheim Kontu Wissembourg Prensi'ni görmeye gitti. Geldiğini haber verdi, hemen içeri alındı.

"Ee, sevgili Hulot," dedi Mareşal Cottin eski arkadaşına gazeteleri göstererek, "bakın, görünüşü kurtardık. Okuyun."

Mareşal Hulot gazeteleri eski arkadaşının masasına koyup ona iki yüz bin frangı uzattı.

"İşte," dedi, "kardeşimin devletten aldığı paralar."

"Ne çılgınlık bu yaptığın!" diye haykırdı bakan. Mareşalin uzattığı boruyu alıp onun kulağına konuşarak ekledi, "Bu paraları yerine koyamayız. Koyarsak, kardeşinizin yolsuzluklarını açığa vurmak zorunda kalırız. Bunları örtbas etmek için elimizden geleni yaptık."

"İstediğiniz gibi kullanın; ama ben Hulot ailesinin servetinin içinde devletten çalınmış metelik bile bulunmasını istemem," dedi Mareşal Hulot.

"Bu konuda kralın buyruklarını alacağım. Artık bundan söz etmeyelim," diye yanıt verdi bakan; yaşlı adamın bu yüce inadını yenemeyeceğini anlamıştı.

"Elveda Cottin," dedi yaşlı adam Wissembourg Prensi'nin elini tutarak, "ruhumun donduğunu hissediyorum." Bir adım attıktan sonra döndü, prene bakıp onun çok üzgün olduğunu gördü, onu göğsüne bastırmak için kollarını açtı, prens de ona sarıldı. "Senin şahsında," dedi, "tüm Büyük Ordu'ya veda ediyorum gibime geliyor."

"Güle güle, benim iyi yürekli eski arkadaşım!" dedi bakan.

"Evet, elveda, çünkü kendileri için gözyaşı döktüğümüz tüm o askerlerimizin yanına gidiyorum."

Bu sırada Claude Vignon içeriye girdi. Napoléon ordularının bu iki yaşlı eski askeri yüzlerinde her türlü heyecan izini yok ederek ağırbaşlılıkla birbirini selamladı.

"Herhalde gazetelerdeki haberlerden memnun kaldınız, prensim," dedi, geleceğin dilekçeler raportörü. "Öyle bir manevra çevirdim ki muhalefet gazeteleri bizim sırlarımızı açıkladıklarını sandılar."

"Ne yazık ki hiçbir yararı olmayacak," diye karşılık verdi prens, salondan çıkıp gitmekte olan mareşalin arkasından bakarak. "Az önce birisine son kez 'güle güle' dedim; bu da beni çok üzdü. Mareşal Hulot üç günden fazla yaşamaz; bunu zaten dün iyice anladım. Tanrısal dürüstlükteki insanlardan biri, yiğitliği karşısında bombaların bile esirgediği bir asker olan bu adam... Bakın... Şurada, şu koltukta benim elimden bir kâğıtla ölümcül bir darbe aldı! Çingırağı çalıp arabamı getirmelerini söyleyin. Neuilly'ye gidiyorum," dedi iki yüz bin frangı çantasına koyarak.

Lisbeth'in gösterdiği tüm özene ve bakıma karşın, Mareşal Hulot üç gün sonra öldü. Bu gibi insanlar girdikleri partilerin yüzakıdırlar. Cumhuriyetçilerin gözünde

mareşal vatanseverliğin simgesiydi; bu yüzden hepsi cenaze alayında buluştu ve çok büyük bir kalabalık cenazeyi izledi. Ordu, hükümet, saray, halk, herkes bu yüce erdemli insana, bu son derece dürüst insana, bu tertemiz şanlı insana karşı duyduğu saygıyı göstermeye geldi. Her isteyen cenaze alayında kalabalık olmaz. Bu cenaze törenine Fransız soyluluğunun değerini ve şanını zaman zaman anımsatan incelik, zevk ve duygu yüklü tanıklıklardan biri damgasını vurdu. Mareşalin tabutunun arkasında yaşlı Montauran Markisi görölüyordu; bu marki, 1799'da Şuanlar'ın silahlı ayaklanması sırasında Hulot'nun düşmanı, hem de talihsiz düşmanı olmuş Montauran Markisi'nin kardeşiydi. Ayaklanma sırasında Cumhuriyetçilerin kurşunlarıyla ölen marki ise, ölmeden önce, genç kardeşinin çıkarlarının gözetilmesini Cumhuriyetçi asker Hulot'ya bırakmıştı (*Şuanlar'a* bakınız). Hulot da bu soylu adamın yaptığı sözlü vasiyeti yerine getirmek için öyle çaba harcadı ki sonunda o zaman göçe zorlanmış gencin malını mülkünü kurtarmayı başardı. Böylece, cenaze törenine katılmakla, eski Fransız soyluluğu, bu yaşlı markinin şahsında, dokuz yıl önce Berry Düşesi'nin ayaklanmasını bastırmış olan askere olan minnet duygusunu, saygısını göstermekte kusur etmemiş oluyor.

Evlenme ilanının son kez askıya çıkarılmasından dört gün önce gelen bu ölüm Lisbeth üzerinde ambarla birlikte içindeki ekini de yakan yıldırım etkisi gibi bir etki yaptı. Lorraine'li kız, sık sık görölür bu, gereğinden çok başarılı olmuştu. Mareşal bu aileye Lisbeth'in ve Madam Marneffe'in indirdikleri öldürücü darbeler yüzünden ölmüştü. Evde kalmış kızın elde ettiği başarılarla yatışmış gibi görünen hırsı tüm umutlarının kırılmasıyla arttı. Lisbeth Madam Marneffe'in evine gidip öfkesinden ağladı; çünkü, mareşal konağı hayatta kalacağı süreye

bağlı olarak kiraladığı için, evsiz barksız kalmıştı. Crevel, Valérie'sinin dostunu teselli etmek düşüncesiyle, onun birikmiş paralarını aldı, iki misline çıkardı, bu parayı yüzde beş faizle yatırdı, ona intifa hakkını verdi, çıplak mülkiyetini de Célestine'e bıraktı. Bu işlem sayesinde Lisbeth iki bin franklık ömür boyu bir gelire sahip oldu. Mareşalin eşyalarının sayımı yapılırken onun yengesine, yeğenleri Hortense ve Victorin'e yazdığı bir mektup bulundu; mareşal bu mektubunda bu üç kişiyi karısı olacak kadına, Matmazel Lisbeth Fischer'e, bin iki yüz frank ömür boyu gelir sağlamakla görevlendiriyordu.

Baronun yaşamla ölüm arasında olduğunu gören Adeline ondan birkaç gün mareşalin ölümünü gizlemeyi başardı, ama Lisbeth yas kıyafetiyle geldi ve baron o kaçınılmaz gerçeği cenaze töreninden on bir gün sonra öğrenmiş oldu. Bu korkunç darbe hastaya güç verdi, adam ayağa kalktı, tüm ailesini siyah giysiler içinde salonda toplanmış buldu, herkes onu görünce sustu. Hulot on beş gün içinde zayıflamış, hayalete dönmüştü, ailesinin karşısına sanki gölgesi çıkıyordu.

"Bir karar vermek gerek," dedi kısık bir sesle, bir koltuğa oturup Crevel ile Steinbock'un eksik bulunduğu bu topluluğa bakarak.

"Artık burada kalamayız," diyordu Hortense babası kapıda görüldüğü sırada, "kira çok pahalı."

"Konut sorunu ortaya çıkıyorsa," dedi Victorin bu üzücü sessizliği bozarak, "şunu öneriyorum, *anneme...*"

O sırada eğilip halıdaki çiçekleri görmeden seyre dalmış olan baron kendisini dışlar gibi görünen bu sözü duyunca başını kaldırdı ve avukat oğluna üzgün bir tavırla baktı. Bir baba alçak ve şerefsiz de olsa, babalık hakları her zaman o kadar kutsaldır ki, Victorin durdu, sözüne devam edemedi.

“Annenize...” diye yineledi baron. “Haklısınız, oğlum!”

“Annemize evimizde bizim dairenin üstündeki daireyi ayırırız,” dedi Célestine kocasının sözünü tamamlayarak.

“Size sıkıntı mı veriyorum, çocuklarım?” dedi baron kendi kendini cezalandıran insanlara özgü bir dinginlikle. “Oh! Gelecek için tasalanmayın; bundan böyle babanızdan yakınmanız gerekmeyecek, onu ancak onun yüzünden artık utanacak durumda olmadığınızda yeniden görebileceksiniz.”

Hortense’ın yanına gidip onu alnından öptü. Oğluna kollarını açtı, oğlu da babasının niyetini anlayarak kollarına atıldı. Baron yanına gelmesi için Lisbeth’e işaret etti; yanına gelen Lisbeth’i de alnından öptü. Sonra, odasına çekildi; çok kaygılanan Adeline de onun peşinden gitti.

“Ağabeyim haklıydı, Adeline,” dedi karısının elini tutarak. “Ben aile yaşamı sürdürmeye değer bir adam değilim. Tutumları olağanüstü olan çocuklarımı bile ancak içimden kutsamaya cesaret edebildim. Elimden yalnızca onlara sarılıp öpmek gelebildi; bunu onlara söyle; çünkü aşâğılık bir adamın, katil olmuş bir babanın, bir ailenin koruyucusu ve şanı olmak yerine belası olmuş bir adamın kutsaması uğursuzluk getirebilir, ama onları her gün uzaktan kutsayacağım. Sana gelince, ancak Tanrı, her şeye gücü yeten Tanrı, seni üstün niteliklerine uygun olarak ödüllendirebilir! Senden özür diliyorum,” diyerek karısının önünde diz çöktü; ellerini tutup onları gözyaşlarıyla ıslattı.

“Hector! Hector! Kabahatlerin büyük, ama Tanrı’nın bağışlaması da sonsuzdur, dolayısıyla benimle kalırsan her şeyi düzeltebilirsin... Dinsel duygular içinde belini doğrultmaya bak, dostum... Ben senin yargıcın değil, karım. Ben senin kölenim, bana dilediğini yap, beni nereye gideceksen oraya götür, seni avutmak, aşkla, özenle,

saygıyla sana yaşamı sevdirmek gücünü kendimde buluyorum! Çocuklarımız evlenip düzenlerini kurdular, bana gereksinimleri yok. Bırak da senin eğlenen, senin oyuncuğun olmaya çalışayım. Sürgün yaşamının, sefilliğinin acılarını yumuşatmak için onları seninle paylaşmama izin ver. Her zaman işine yararam, hiç olmazsa seni hizmetçi masrafından kurtarırım.”

“Beni bağışlıyor musun, aziz ve sevgili Adeline’im?”

“Evet, ama, dostum, kalk ayağa!”

“Pekâlâ! Beni bağışladın ya, artık yaşayabileceğim!” dedi ayağa kalkarken. “Çocuklarımız babalarının alçaldığını görmesinler diye odamıza girdim. Ah! Karşılarında benim gibi katil bir babayı her gün görmeleri babalık saygınlığını gözden düşüren ve aileyi yıkan korkunç bir şey. Dolayısıyla aranızda kalamam, onurunu yitirmiş bir babanın iğrenç yüzünü görmekten sizi kurtarmak için sizi bırakıyorum. Bu kaçışıma engel olma, Adeline. Yoksa bu, senin doldurduğun tabancayla benim beynime kurşun sıkmam gibi bir şey olur. Kısacası, gideceğim yere peşimden gelme, beni elimde kalan tek güçten, pişmanlık acısı çekme gücünden yoksun bırakmış olursun.”

Hector’un bu enerjik hali bitkin Adeline’i susturdu. Bunca yıkımın ortasında bu derece başı dik kalmış bu kadın cesaretini kocasıyla olan yakın birlikteliğinden alıyordu; çünkü kocasını kendisine ait biri gibi kabul ediyor, onu avutmanın, onu yeniden aile yaşamına döndürmenin, onu kendi kendisiyle barıştırmanın yüce bir görev olduğunu görüyordu.

“Hector, demek sen beni umutsuzluktan, korkudan, kaygıdan ölüme bırakmak istiyorsun!” dedi. Gücünün ana kaynağı olan şeyin elinden gittiğini görmüştü.

“Sana geri döneceğim, sırf benim için gökten yere inmiş meleğim; size geri döneceğim zengin olmasam da, sıkıntı çekmeden yaşayacak duruma geldiğimde.

Dinle, iyi yürekli Adeline'im, bir sürü nedenle artık burada kalamam. Önce, altı bin frank tutarındaki emekli aylığım dört yıl hacizli kalacak, demek ki hiçbir gelirim yok. Dahası var! Birkaç gün içinde, Vauvinet'ye imzaladığım senetler yüzünden tutuklanacağım. Onun için, oğlum vereceğim kesin talimat üzerine bu senetleri geri alıncaya kadar ortalıkta görünmemeliyim. Ortalıkta görünmemem bu işi adamakıllı kolaylaştıracaktır. Emekli aylığım serbest kalıp, Vauvinet de parasını almış olunca size geri döneceğim. Nereye gittiğimi söylersem, bu gizi açıklayabilirsin. Kaygılanma, ağlama Adeline. Bu iş ancak bir ay sürer."

"Nereye gideceksin? Ne yapacaksın? Ne olacaksın? Artık genç değilsin, sana kim bakacak? İzin ver, birlikte ortadan kaybolalım; yabancı bir ülkeye gideriz," dedi barones.

"E, bakalım, düşünürüz," dedi baron.

Çıngırağı çalıp Mariette'e eşyalarını toplamasını, gizlice ve çabucak bavullara yerleştirmesini buyurdu; ardından karısını onun hiç alışık olmadığı bir sevgi gösterisiyle kucaklayıp, evden geceleyin onunla birlikte ayrılacağına söz vererek, kendisini Victorin'e gerekli talimatı yazması için bir süre yalnız bırakmasını rica etti. Barones salona döner dönmez, kurnaz yaşlı adam banyo dairesinden geçip hole ulaştı ve Mariette'e bir pusula verdikten sonra dışarıya çıktı; pusulaya şunları yazmıştı: "Bavullarımı Corbeil treniyle, Corbeil'de postrestant bürosundan alınmak üzere Mösyö Hector adına gönderiniz." Mariette gelip bu pusulayı "Mösyö az önce çıktı" diyerek baronese gösterdiği sırada baron çoktan bir arabaya atlamış, Paris sokaklarında yol alıyordu. Adeline her zamankinden daha çok titreyerek odaya doğru koştu: Keskin bir çığlık duyarak korkuya kapılan çocukları da onu izlediler. Bayılan baronesi kaldırıp yatağa yatırmak gerekti, çünkü sinir bunalımı geçiriyordu; bu bunalım yüzünden bir ay boyunca ölümle yaşam arasında çırpındı.

"Nerede o?" diye soruyordu. Bu, ağzından çıkan tek sözdü.

Victorin'in araştırmaları sonuç vermedi. Bakın neden. Baron arabacıya kendisini Palais-Royal Meydanı'na götürmesini söylemişti. Buraya geldiğinde, acı ve üzüntü çekerek bitkin durumda yatağında kaldığı günler boyunca tasarladığı bir niyeti gerçekleştirmek üzere yeniden aklını başına toplayan bu adam meydanı geçti, Joquelet Sokağı'na gidip çok güzel bir kiralık araba tuttu. Arabacı, aldığı buyruğa göre, Ville-l'Évêque Sokağı'na saptı, Josépha'nın konağının önüne geldi, arabacının seslenmesi üzerine, konağın kapıları bu görkemli arabaya açıldı. Josépha merak edip geldi, uşağı ona arabadan inemeyen, sakat bir yaşlı adamın ondan biraz aşağı inmesini rica ettiğini söylemişti.

"Josépha! Benim!"

Ünlü şarkıcı kadın Hulot'sunu ancak sesinden tanıdı.

"Ne, sen misin, zavallı dostum? Vallahi, Alman Yahudilerinin üstlerini çiziktirip de sarrafların almadıkları yirmi franklık madeni paralar vardır ya, sen onlara dönmüşsün."

"Ne yazık ki, öyle!" dedi Hulot, "ölümünden döndüm! Ama sen hâlâ güzelsin! Bir iyilik yapar mısın bana?"

"Belki, duruma göre değişir her şey!"

"Dinle beni," dedi Hulot. "Beni tavan arasında bir uşak odasında birkaç gün barındırabilir misin? Beş param yok; umudum, ekmeğim, emekli aylığım yok; karım, çocuklarım yok; barınağım, şerefim, cesaretim, dostum yok; tüm bunlar yetmiyormuş gibi, bir de borç senetleri..."

"Zavallı dostum! Çok şeyin yokmuş! Kışında donun da mı yok?"

"Sen işin alayındasın, oysa ben mahvolmuşum!" diye haykırdı baron. "Sana güvenmiştim."

“Duyduğuma göre seni bir sosyete kadını bu hale getirmiş, öyle mi?” diye sordu Josépha. “O maskara kadınlar hindi olmakta bizden daha becerikliler! Oh! Kargaların bıraktıkları iskeletlere benziyorsun. Hayalifenere dönmüşsün!”

“Vaktim yok, Josépha!”

“Gel içeriye, dostum! Yalnızım, adamlarım seni tanımazlar. Arabanı geri gönder. Parasını ödedin mi?”

“Evet,” dedi baron arabadan Josépha’nın koluna dayanarak inerken.

“İstersen babam derim senin için,” dedi şarkıcı kadın acıma duygusuna kapılarak.

Hulot’yu götürüp o görkemli salonunda oturttu; Hulot onu son kez bu salonda görmüştü.

“Dostum,” diye sordu, “ağabeyini, karının amcasını öldürdüğün, aileni iflasa sürüklediğin, çocuklarının evini üst üste ipotek ettirdiğin, prensesle birlikte hükümetin Afrika’daki paralarını iç ettiğin doğru mu?”

Baron üzgün üzgün başını önüne eğdi.

“Bak, bayılıyorum bu işe ben!” diye haykırdı Josépha neşe içinde ayağa fırlayarak. “Buna toptan yakıp yok etme denir! Bu, çılgınca bir şey! Yüce bir şey! Eksiksiz bir şey! Aşağılık birisindir, ama yürekliysindir de. Doğrusu, ben senin gibi kadınlara düşkün, eline ne geçerse yiyip bitiren bir adamı, namuslu geçinen ve binlerce aileyi, kendilerine göre altın, aldattıkları enayilere göre de demir olan demiryolu yatırımlarına özendirip mahveden o ruhsuz, soğuk bankerlere yeğlerim! Sen, yalnızca kendi aileni mahvettin, yalnızca kendine yonttun! Hem bir özürün de var senin, maddi ve tinsel bir özürün.”

Josépha tragedya oynar gibi bir poz takınıp dedi ki:

Kurbanına sımsıkı sarılmış Venüs¹

“İşte böyle!” diye ekledi tek ayağının üstünde dönerrek.

Kötülük Josépha’nın kişiliğinde Hulot’yu aklamıştı, aşırı lüksünün ortasında ona gülümsüyordu. İşlenen suçların büyüklüğü, sanki jüri üyeleri açısından da, hafifletici bir neden oluşturuyordu.

“Senin o sosyete kadının güzel mi bari?” diye sordu şarkıcı kadın. Hulot’nun acı çekmesine üzülmüştü; yapacağı ilk iyilik olarak onu avutmaya çalışıyordu.

“Vallahi, neredeyse senin kadar güzel!” diye yanıt verdi kısaca.

“Hem pek zirzop bir şeymiş, söylediklerine göre. Peki, sana neler yapıyordu? Benden daha mı şen şakrak?”

“Bırakalım şimdi onu,” dedi Hulot.

“Benim Crevel’imi, o küçük Steinbock’u ve çok yakışıklı bir Brezilyalıyı *ayartmış* diyorlar.”

“Olabilir.”

“Crevel’in verdiği, bu konak kadar güzel bir konakta oturuyormuş. Bu namussuz sanki benim yardımcım, benim el attığım adamların işini o tamamlıyor! Bak, dostum, işte bu yüzden onun nasıl bir kadın olduğunu öğrenmeyi çok merak ediyorum. Onu Boulogne Ormanı’nda arabada gördüm, ama uzaktan... Carabine’in söylediğine göre, *tam bir soyguncu* imiş. Crevel’i yiyip bitirmeye çalışıyormuş, ama onu ancak kemirebilir. Crevel cimrinin biridir. Uysal bir cimridir, her zaman peki der, ama bildiğini okur. Gururludur, coşkuludur, ama parası soğuktur. Bu gibilerden ayda ancak bin ya da üç bin frank koparabilirsiniz, büyük bir masraf söz konusu olduğunda dururlar, tıpkı nehri görünce duran eşekler gibi. Sana benzemez o, dostum; sen

1 Fransız oyun yazarı Racine’in “Phèdre” adlı tragedyasına gönderme (I. perde, III. sahne). (ç.n.).

tutkulu bir insansın, sana vatanını bile sattırırlar. Öyleyse, bak, senin için her şeyi yapmaya hazırım! Sen benim babamsın, beni sen tanıttın! Bu, benim açımdan kutsal bir şey. Ne kadar gerek sana? Yüz bin frank ister misin? Bunu sana sağlamak için canla başla çalışırım. Yiyip içmene, yatıp kalkmana gelince, bu, işten değil. Burada sofrada her gün yerin hazır olur, ikinci katta da güzel bir odaya yerleşebilirsin, ayrıca harçlık olarak cebine ayda üç yüz frank koyarım.”

Bu karşılaşmadan duygulanan baron son bir kez soylu bir davranışta bulundu.

“Hayır, güzelim, hayır, ben buraya beslenmek, bakılmak için gelmedim,” dedi.

“Senin yaşında birine göre bu, gururlu bir davranış!”

“Bak, yavrum, sana ne istediğimi söyleyeyim. Senin Hérouville Dükü’nün Normandiya’da çok geniş toprakları var. Thoul adını kullanarak onun kâhyası olmak istiyorum. Yetenekliyim, dürüstüm de, çünkü devleti dolandırdık diye adamı da soyacak değiliz.”

“Belli olmaz!” dedi Josépha, “can çıkmayınca huy çıkmaz!”

“Kısacası, yalnızca üç yıl boyunca tanınmadan yaşamaktır benim dileğim.”

“Bu, bir anlık bir iş, bu akşam, yemekten sonra, onunla konuşmam yeter. Ben istesem, dük benimle evlenecek, şimdi tüm serveti elimde, ama ben daha fazla bir şey istiyorum, saygısını istiyorum! Çok nitelikli bir düktür. Soy-ludur, kibardır, cücedir ama, XIV. Louis ile Napoléon’u üst üste koyun, o kadar büyüktür. Madam Schontz’un Rochefide’e yaptığı gibi yaptım. Verdiğim öğütler sayesinde, adam iki milyon kazandı. Ama dinle beni, tuhaf adamım! Seni tanırım, kadınlara düşkünsündür, oralarda Normandiya’nın o çok güzel kızlarının peşinden koşarsın; delikanlılar ya da bu kızların babaları senin kemiklerini

kırarlar, dük de seni işten atmak zorunda kalır. Bana bakışından Fénelon'un dediği gibi senin içindeki *delikanlı*'nın hâlâ ölmediğini anlamıyor muyum sanki! Bu iş sana göre değil. Bak, dostum, insan ha deyince öyle Paris'ten, bizlerden kopamaz. Hérouville'de sıkıntıdan çatlarşın!"

"Peki ne yapmalıyım?" diye sordu baron, "çünkü bir işe karar verinceye kadar senin evinde kalmak istiyorum."

"Söylesene, ister misin seni kendi kafama göre bir işe yerleştireyim? Dinle, kocamış hovarda! Sana kadın gerek. Kadın kısmı insana her şeyi unutturur. Beni iyi dinle. Saint-Maur-du-Temple Sokağı'nda, Courtille Gezisi'nin aşağı tarafında oturan yoksul bir aile tanıyorum, ellerinde bir hazine var; küçük kızları bir içim su; benim on altı yaşındaki halime göre daha güzel! Oo! Şimdiden gözlerin parladı! Bu kız günde on altı saat çalışıp ipekli eşya satan mağazalar için değerli kumaşlara işlemler yapıyor ve günde on altı santim, yani saatte bir santim kazanıyor; sefillik! Ve İrlandalılar gibi patates yiyor, ama fare yağında kızartılmış patates; haftada da beş kez ekmek yiyor, çeşme suyu içiyor, çünkü Seine nehrinin suyu çok pahalı; altı ya da yedi bin frangı olmadığı için kendi adına işyeri açamıyor. Yedi ya da sekiz bin franga sahip olmak için her şeyi yapacak. Ailen, karın seni sıkıyor, değil mi? Zaten insan Tanrı gibi egemen olduğu bir yerde bir hiç olduğunu görmeye dayanamaz. Parasız ve şerefsiz bir baba da, içine saman doldurup vitrine konulmaktan başka bir işe yaramaz."

Baron bu korkunç şakaya gülümsemekten kendini alamadı.

"İşte bu küçük kız, Bijou, yarın bana işlenmiş bir sabahlık getirecek, çok güzel bir şey, altı ay çalıştılar üzerinde, kimsede görülmeyecek böyle bir kumaş! Bijou beni seviyor, çünkü ona şekerleme veriyorum, eski giysilerimi veriyorum. Sonra ailesine ekmek, odun ve et karneleri

gönderiyorum; bunlar istesem ilk göstereceğim kişinin kemiklerini kırar benim için. Biraz da iyilik yapmaya bakıyorum! Ah! Aç kaldığım zamanlar neler çektiğimi ben bilirim! Bijou bana bazı gizlerini açtı, onda Ambigu-Comique'de¹ figüranlık yapacak yetenek var. Benimkiler gibi güzel giysiler giymeyi, özellikle de arabayla dolaşmayı hayal ediyor. Ona derim ki: 'Yavrum, bir beyefendi ister misin, hani yaşı da...'”

“*Sen kaç yaşındasın ha?*” diye sordu, kendi kendine sorar gibi Josépha, sonra, “yetmiş...” diye kendisi yanıtladı.

“Artık yaşın önemi yok benim için!” dedi baron.

Josépha devam etti:

“İster misin, derim ona, şöyle yetmiş iki yaşında bir beyefendi, tertemiz, tütün kullanmayan, gözüm gibi sağlam, bir delikanlıdan aşağı kalmayan? Onunla XIII. Bölge’de evlenirsin, uslu uslu yaşar seninle; sana yedi bin frank da öder işin için, tümüyle maun ağacından mobilyalarla bir daire döşer sana; sonra, uslu oturursan, ara sıra seni tiyatroya götürür, harçlık olarak sana ayda yüz frank verir, ev için harcaman için de elli frank! Tanıyorum ben Bijou’yu, benim on dördümdeki halim! Şu iğrenç Crevel bana o korkunç önerilerde bulunduğunda sevinçten zıplamıştım. Bak dostum, böylece üç yıl keyfine bakarsın. Akıllıca, dürüst bir iş. Zaten kız üç ya da dört yıl sonra uyanır, daha fazla sürmez.”

Hulot duraksamıyordu, reddetmeye çoktan karar vermişti, ama kendine göre iyilik yapmak isteyen bu iyi yürekli, çok hoş şarkıcı kadına teşekkür etmek için Kötülük’le Dürüstlük arasında kararsız kalmış gibi göründü.

“Bak hele! Pek soğuk duruyorsun!” dedi Josépha, devam ederek. “Hadi, hadi! Bir aileyi mutlu edeceksin;

1 Paris’te 1769’da kurulmuş, ancak bugün kapanmış olan ünlü bir tiyatronun adı.(ç.n.)

koşuşturan bir büyükbaba, çalışmaktan canı çıkan bir anne; bunca göz nuru dökerek tek başlarına günde ancak üç frank kazanan, biri çirkin, iki kız kardeş söz konusu. Böylece, ailene yaptığın kötülüğü telafi edersin, Mabilles dans salonunda çılgınca eğlenir, bir yandan da günahlarını bağışlatmış olursun."

Hulot bu kandırmaya son vermek için para sayıyormuş gibi bir hareket yaptı.

"Bu işin nasıl yoluna konulacağını merak etme," dedi yeniden söze başlayan Josépha. "Düküm sana on bin frank borç verir; yedi bin frank Bijou adına bir işlemeci dükkânı açmak için, üç bin frank da evi dayayıp döşemek için. Üç ayda bir de gelip buradan altı yüz elli frank tutarında bir çek alacaksın. Emekli aylığın serbest kalınca, düke bu on yedi bin frangı geri ödersin. Bu arada, çok mutlu olur, polisin bulamayacağı uzak bir yerde gizlenirsin! Kunduz kürkünden pahalı redingot giyer, mahallenin hali vakti yerinde bir adamıymış gibi görünürsün. Hoşlanıyorsan, adın Thoul olsun. Seni Bijou'ya Almanya'dan iflas edip gelmiş amcalarımdan biri olarak tanıtırım. Bir tanrı gibi sevineceksin aile içinde. İşte böyle, babacığım! Kim bilir? Belki de eski günlerini hiç aramazsın. Olur ya, canın sıkılırsa, o güzel giysilerinden birini sakla, buraya akşam yemeğine gelirsin, akşamı birlikte geçiririz."

"Ama ben yeniden dürüst, derli toplu bir yaşam sürdürmek istiyorum! Baksana, bana yirmi bin frank ödünç para bul, Amerika'ya para kazanmaya gideyim, dostum Aiglemont da böyle yaptı, Nucingen yüzünden iflas edince."

"Sen ha!" diye haykırdı Josépha, "sen dürüstlüğü bakkallara, çakkallara, kendilerini değerli göstermek için ellerinde dürüstlüklerinden başka bir şeyleri olmayan Fransız vatandaşlarına bırak! Sen enayi olmak için değil, başka bir şey olmak için dünyaya gelmişsin; ben kadın olarak neysem, sen de erkek olarak osun, yani tam bir *sefa pezevengisi*!"

“Sabah ola, hayrola, bunlardan yarın söz ederiz.”

“Dükleakşam yemeği yersin. Benim d’Hérouville’ciğim seni kibarca karşılayacaktır, sanki devleti kurtarmışsın gibi! Yarın da bir karar verirsin. Haydi, biraz neşelen, dostum! Yaşam giysi gibidir; kirlenirse fırçalarsın, delinmişse, yamarsın; ama olabildiğince giyersin!”

Josépha’nın bu zevk ve eğlence düşkünlüğü felsefesi ve neşeli hali Hulot’ya üzüntüsünü unutturdu.

Hulot ertesi gün öğle vakti çok güzel bir yemekten sonra içeriye canlı bir başyapıtın girdiğini gördü: Lüksle Yoksulluğun, Ahlaksızlıkla Dürüstlüğün, gemlenmiş İstekle durmadan İmrenmenin sürekli birleşmesi sonucunda dünyada ancak Paris’in yaratabileceği başyapıtlardan biriydi. Paris de bu sayede Ninova’ların, Babil’lerin, imparatorluk dönemi Roma’sının mirasçısı olmuştur. Matmazel Olympe Bijou’nun, on altı yaşındaki bu kızcağızın, Raffaello’nun Meryem Ana’ları için bulduğu yüzlerin tıpkısı, hayran olunası bir yüzü vardı; çok çalışmaktan hüznünlü bir hal almış masum gözleri, uzun kirpiklerle donanmış, nemi yoğun çalışmalarla geçen gecelerin ateşiyle kurumuş, yorgunluktan ferî sönmüş, dalgın kara gözleri vardı; ya o porselen gibi, neredeyse hastalıklı teni; ya yarı açılmış nar gibi o ağzı, o titrek göğsü, dolgun vücudu, güzel elleri, beyaz ve parlak dişleri, gür siyah saçları... Bunların tümü de metresi yetmiş beş santimden basma kumaşla sarılmış, işlemeli bir yakalıkla süslenmişti; çivisiz deri ayakkabıları, yirmi dokuz santimlik eldivenleri de cabaydı. Değerinden haberi olmayan çocuk bir hanımefendinin evine kendince en güzel şekilde süslenerek gelmişti. Yeniden Şehvet’in pençesine düşen baron tüm canının gözlerinden dışarıya fırladığını hisseder gibi oldu. Bu yüce yaratık karşısında her şeyi unuttu. Av görmüş avcıya döndü. Böyle bir ava insan karşısında kralı görse bile nişan alır!

“Hem,” dedi baronun kulağına Josépha, “çok güvenilir, namuslu biri! Ama ekmeği yok. Paris böyledir işte! Ben de onun gibiydim.”

“Pekâlâ,” dedi yaşlı adam ayağa kalkıp ellerini ovuşturarak.

Olympe Bijou gidince Josépha baronun yüzüne muzipçe baktı.

“Sonradan canının sıkılmasını istemiyorsan, babacığım,” dedi, “makamında oturan bir savcı gibi sert ol. Küçüğün dizginini elinden bırakma, Bartholo¹ gibi davran. Auguste gibilere, Hippolyte gibilere, Nestor gibilere, Victor gibilere, tüm or'lara dikkat et. Aman! Kız giyininip kuşanunca, karnı da doyunca baş kaldırırsa, seni bir Rus gibi yönetecektir. Yerleşme işinle ben uğraşırım. Dük işini bilir; sana borç verecek, yani on bin frank verecek; bunun sekiz bin frangını notere teslim edecek, noter de her üç ayda bir sana altı yüz frank ödeyecek; gözümü korkuttun çünkü sen. İyi davrandım sana, değil mi?”

“Çok iyi.”

Ailesinden ayrıldıktan on gün sonra, tüm aile olgün bir sesle “Hector nerede?” diye soran ölüm döşeğindeki Adeline’in başucunda gözyaşları içinde toplandığı sırada, Hector Saint-Maur Sokağı'nda Thoul adıyla, Olympe ile birlikte bir işlemeci dükkânının başında bulunuyordu; dükkânın ticaret unvanı “Thoul ile Bijou” idi.

1 Fransız yazar Beaumarchais'nin *Sevilya Berberi* adlı oyununda kızın vasisi kıskanç Bartholo'ya gönderme (ç.n.)

32

DEMOKLES'İN KILICI

Victorin Hulot ailesinin başına gelen büyük felaketten son dersini aldı. Bu gibi felaketlerden alınan ders insanı yetkinleştirir ya da insanın cesaretini kırar. Ama o, yetkin bir adam oldu. Şiddetli yaşam fırtınalarına tutulan insanlar da, şiddetli fırtınalar sırasında gemideki ağır yükleri hafifleten kaptanlara benzerler. Avukat Hulot içindeki gururunu, gözle görünür kendine güvenini, konuşmacı olarak kendini beğenmişliğini ve siyasal tutkularını yitirdi. Kısacası, annesi kadın olarak neyse, o da öyle bir erkek oldu. Düşlediği kadın tipine hiç uymayan Célestine'i olduğu gibi kabul etmeye karar verdi ve toplum yasasının her şeyde insanı *aşağı yukarı* ile yetinmeye zorladığını görerek yaşam hakkında sağduyulu bir yargıya vardı. Babasının tutumundan o kadar tiksindi ki ödevlerini yerine getirmeye içinden ant içti. Bu duygular annesinin iyileştiği gün onun yatağının başucunda güçlendi. Bu ilk mutluluğu başka mutluluklar izledi. Her gün Wissembourg Prensi'nden Madam Hulot'nun sağlık durumu hakkında bilgi alan Claude Vignon, yeniden milletvekili seçilmiş bulunan avukattan birlikte bakanın yanına gitmelerini istedi. "Ekselansları sizinle aile işlerinizle ilgili görüşmeyi arzu ediyor," dedi avukata. Victorin Hulot ile bakan uzun

süredir tanışıyorlardı; bu yüzden mareşal onu kendine özgü ve sanki hayra alamet bir incelikle karşıladı.

“Dostum,” dedi eski savaşçı, “bu odada amcanız mareşale annenizle yakından ilgileneceğime söz verdim. Bana söylendiğine göre bu iyiliksever kadın yakında sağlığına kavuşacakmış; artık yaralarınızı sarmak zamanı geldi. Şurada size ayrılmış iki yüz bin frank var, bu parayı size vereceğim.”

Avukat amcası mareşale layık bir harekette bulundu.

“İçiniz rahat etsin,” dedi prens gülümseyerek. “Bu, birine teslim edilmek üzere vasiyetle bana bırakılmış bir para. Benim günlerim sayılı; her zaman burada olacak değilim, öyleyse bu parayı alın ve aile içinde benim yerimi tutun. Bunu evinizi ipoteklerden kurtarmak için kullanabilirsiniz. Bu iki yüz bin frank annenize ve kız kardeşinize aittir. Madam Hulot’ya verseydim, kocasına bağlılığı yüzünden heba olmasından korkardım. Parayı verenler bunun Madam Hulot ile kızı Steinbock Kontesi’nin ekme parası olmasını istediler. Siz akli başında bir insansınız, soylu annenize layık bir evlatsınız, dostum mareşalin gerçek yeğenisiniz; burada olduğu gibi başka yerlerde de çok beğeniliyorsunuz, sevgili dostum. Öyleyse ailenizin koruyucu meleği olun, amcanızın ve benim bu bağışımızı kabul edin.”

“Efendimiz,” dedi Hulot bakanın elini tutup sıkarak, “sizin gibi insanlar sözle teşekkür etmenin bir anlam taşımadığını bilirler, gönül borcu kanutlanır.”

“Kanutlayın bana, gönül borcunuzu!” dedi yaşlı asker.

“Ne yapmalıyım?”

“Önerilerimi kabul edin,” dedi bakan. “Sizi Savaş Bakanlığı Hukuk İşleri Dairesi’ne avukat atamak istiyorlar; bu dairenin İstihkâm Şubesi’nde Paris’in istihkâm işleri dolayısıyla anlaşmazlık konusu olan çok dava var. Ayrıca, Emniyet Müdürlüğü’ne danışman avukat ve Kraliyet

Özel Hazine'sine danışman atanacaksınız. Bu üç görev size ayda toplam on sekiz bin frank gelir sağlayacak ve bağımsızlığınıza da dokunmayacak. Millet Meclisi'nde siyasal düşüncelerinize ve vicdanınıza göre oy kullanacaksınız. Dilediğiniz gibi davranın, haydi, Meclis'te bir ulusal muhalefet olmasaydı, çok güç duruma düşerdik! Mareşal amcanızın son soluşunu vermeden birkaç saat önce yazmış olduğu bir pusula, onun çok sevdiği annenize karşı nasıl bir tutum izlemem gerektiğini bana gösterdi. Madam Popinot, de Rastignac, de Navarreins, d'Espardd, de Grandieu, de Carigliano, de Lenoncouret ve de La Bâtie sevgili anneniz için bir hayır işleri müfettişliği yarattılar. Hayır İşleri Dernekleri başkanları olan bu hanımlar her işe yetişemiyorlar, bunların kendilerinin etkin bir biçimde yerlerini alabilecek, yoksul insanları gidip ziyaret edebilecek, yardımların yerini bulup bulmadığını öğrenebilecek, bunları isteyenlerin ellerine geçip geçmediğini inceleyecek, yardım almaya cesaret edemeyen yoksulların evlerine gidebilecek dürüst bir hanımefendiye gereksinimleri var. Anneniz iyilik meleği görevini üstlenecek, ancak papazlarla ve bu yardımsever hanımlarla ilişkide olacak. Kendisine yılda altı bin frank verilecek, ayrıca yol giderleri de ödenecek. Görüyorsunuz ki, delikanlı, bu temiz, bu son derece erdemli adam, mezarından bile, hâlâ ailesini koruyor. Amcanız gibi insanlar iyi örgütlenmiş toplumlarda felakete karşı birer kalkandır ve öyle olmalıdır. Öyleyse, amcanızın gittiği yoldan gidin, bu yoldan şaşmayın, zaten bu yoldasınız, biliyorum!"

"Amcamın dostunda gördüğüm bunca incelik, prens, beni şaşırtmıyor," dedi Victorin. "Tüm umutlarınızı boşa çıkarmamaya çalışacağım."

"Haydi, hemen gidip ailenizi yatıştırın! Ah! Baksanıza kuzum, babanız ortadan kayıp mı oldu?" diye ekledi prens, Victorin ile el sıkıştığı sırada.

“Ne yazık ki öyle!”

“İyi etmiş. Talihsiz adam her zamanki gibi çok zekice davranmış.”

“Ödenecek senetleri var; bu korkutuyor beni.”

“Oh! Üç görevinizden altı aylık maaşınızı peşin alacaksınız. Bu peşin ödeme sayesinde kuşkusuz o senetleri tefeciden geri alabilirsiniz. Ben zaten Nucingen ile de görüşeceğim, belki babanızın emekli aylığını ne size ne de bakanlığa hiçbir şeye mal olmadan rehinden kurtarabilirim. Yüksek Meclis üyesi olmak adamın banker ruhunu öldürmedi; bu Nucingen doymaz biri, ne olduğunu bilmediğim bir çeşit garanti de istiyor.”

Victorin Plumet Sokağı'na döndüğünde annesini ve kız kardeşini yanına almak düşüncesini gerçekleştirebildi.

Genç ve ünlü avukatın elinde servet olarak yalnızca Paris'in en güzel evlerinden biri vardı. Bu ev, evleneceği düşünülerak 1834'te satın alınmıştı; La Paix Sokağı ile Louis-le-Grand Sokağı arasında bulvar üzerindeydi. Bir borsacı biri sokak, öteki bulvar üzerinde iki ev yaptırmıştı; bu iki evin ortasında iki küçük bahçe ve avlular arasında, Verneuil'lerin büyük, görkemli konağının kalıntısı, çok güzel bir villa bulunuyordu. Matmazel Crevel'in büyük bir drahome getireceğinden emin olan oğul Hulot mahkeme kararıyla satıştan bir milyona bu görkemli evi almış, ancak beş yüz bin frangını ödemişti. Geri kalan miktarı kira bedelleri ile ödeyebileceğini düşünerek kendisi zemin kata yerleşmişti; ancak Paris'te ev alım satımında spekülasyon her ne kadar kesin ise de, yavaş yavaş ya da değişkendir; çünkü beklenmedik koşullara bağlıdır. Nitekim, Paris'te boş gezenlerin farkına varmış olabilecekleri gibi, Louis-le-Grand Sokağı ile La Paix Sokağı arasındaki bulvar geç değer kazandı; o kadar güçlkle temizlendi, güzelleşti ki, ticaret buraya ancak 1840'ta gelip göz kamaştırıcı vitrinlerini, sarrafların altınını, modanın

parlak gösterilerini, dükkânlarının aşırı lüksünü sergiledi. Crevel'in bu evlilikten gurur duyduğu ve baron elinden Josépha'yı almadığı sıralarda kızına iki yüz bin frank vermiş olmasına karşın; bu iki yüz bin frangı Victorin'in de yedi yılda ödemiş bulunmasına karşın, evin borcu oğlun babasına olan bağlılığı yüzünden hâlâ beş yüz bin frank tutuyordu. Bereket versin, kiralara sürekli artışı, mevkiin güzelliği sayesinde bu sırada iki ev de tam değerini bulmuştu. Elde edilecek kâr ancak sekiz yıl sonra gerçekleşiyordu, bu süre içinde avukat faiz ödemekten ve asıl borç için de pek az miktarlarda ödeme yapmaktan tükenmişti. Tacirler kendiliklerinden kira süresi on sekiz yıl olmak koşuluyla yüksek kiralar öneriyorlardı. Apartman daireleri de iş merkezinin değişmesi yüzünden değer kazanıyordu; bu merkez o zamanlar Paris'te şimdi siyasal iktidarın ve para işlerinin merkezi olan Borsa ile Madelaine arasında yer alıyordu. Bakanın verdiği para, ayrıca bir yıllık peşin ödenen maaşlar ve kiracıların "rüşvet" olarak fazladan verdikleri paralar Victorin'in borcunu iki yüz bin franga indirmişti. Tüm daireleri kiraya verilmiş, gelir getiren bu iki ev yılda yüz bin frank sağlayacaktı. İki yıl boyunca mareşalin bulduğu işlerin gelirleriyle geçinip, bu iki yıl sonunda çok iyi bir durumda olacaktı. Tanrı'nın bir lüfuydu bu. Victorin annesine evin birinci katını, kız kardeşine ikinci katını verebilecekti; bu katta Lisbeth'e de iki oda ayrılacaktı. Kısacası, Kuzin Bette'in yöneteceği bu üç daire tüm masrafların altından kalkabilecek ve ünlü avukata layık saygın bir görünüş sergileyecekti. Adalet Sarayı'nın yıldızları çabuk söniyordu; ağırbaşlı bir konuşma yeteneğine sahip, çok dürüst bir avukat olan oğul Hulot yargıçların ve danışmanların değer verdiği biriydi. Aldığı işleri inceliyor, kanıtlamayacağı hiçbir şeyi söylemiyor, her davayı üstlenmiyordu, kısacası Paris barosunun yüzakıydı.

Barones Plumet Sokağı'ndaki evinden o kadar tiksinimişti ki Louis-le-Grand Sokağı'na taşınılmasına karşı koymadı. Adeline böylece oğlu sayesinde çok güzel bir daireye yerleşti. Çektiği tüm maddi sıkıntılardan kurtulmuş oldu, nitekim Lisbeth Madam Marneffe'in evinde göstermiş olduğu tutumlu ev yönetme becerisini burada da yeniden göstermeyi kabul etmişti, çünkü böylece tüm umutlarının boşa çıkmasıyla yeniden artan huncunun konusu bu üç soylu insandan sinsice daha iyi öğ alma olanağının ortaya çıkacağını düşünüyordu. Wenceslas'tan haber getirmesi için Hortense'in ve babasının o kadınla açıkça ilişkisinden son derece kaygı duyan Célestine'in isteği üzerine ayda bir kez Valérie'yi görmeye gidiyordu; bu kadın yüzünden Célestine'in kaynanası ile görümcesinin başına bunca felaket gelmişti. Tahmin edilebileceği gibi, Lisbeth Hortense ile Célestine'in bu merakından yararlanıp sık sık Valérie'yi görmeye gitti.

Aradan aşağı yukarı yirmi ay geçti; bu süre içinde, baronesin o sinirsel titremeleri geçmedi ama sağlık durumu iyiye gitti. Yapacağı işler hakkında bilgi aldı, bunlar acısını avutucu soylu uğraşlardı, ruhunun o yüce yetilerini besleyici kaynaklardı. Zaten bu görevini Paris'in tüm mahallelerine gideceği için rastlantı sonucu kocasını bulmanın bir yolu olarak görüyordu. Bu arada Vauvinet'nin senetleri ödendi ve baronun borcu kapatıldığı için altı bin franklık emekli maaşı üzerindeki haciz neredeyse kaldırıldı. Victorin annesinin ve Hortense'in tüm giderlerini, mareşalin kendisine verdiği vasiyetle bırakılmış paranın getirdiği faiz tutarı on bin frankla karşılıyordu. Adeline'in aldığı ücret de altı bin frank olduğuna göre, bu para, baronun emekli maaşına katılınca, yakında anneye ve kızına net olarak, yılda on iki bin franklık bir gelir getirebilecekti. Zavallı kadın, aileye gülmeye başlayan talihten yararlanırmak isteyeceği baronun akıbetini düşünerek

sürekli huzursuzluk içinde olmasa, kızının yüzüstü bırakılmış halini görmese, tüm kötü huyunu ortaya döken Lisbeth'in kendisine *masumane* indirdiği o korkunç darbeleri yemese, neredeyse mutlu olacaktı.

Zaten, 1843 Martı'nın başlarında geçen bir olay her zaman Madam Marneffe'den yardım gören Lisbeth'in sürekli ve gizli hıncının etkilerini açıklayacaktır. Madam Marneffe'in evinde iki büyük olay meydana gelmişti. Birincisi, kadın bir ölü çocuk doğurmuş, bu ölüm ona iki bin frank gelir sağlamıştı. İkincisi, on bir ay önce Lisbeth'in Marneffe'lerin konağından dönüşünde Mösyö Marneffe hakkında aileye verdiği şu haberd:

"Bu sabah, o korkunç Valérie," demişti Lisbeth, "bir gün önce kocasının yakında öleceğini söyleyen doktorların yanılıp yanılmadıklarını öğrenmek için doktor Bianchon'u çağırttı. Bu doktor da iğrenç adamın o gece kendisini bekleyen cehennemi boylayacağını söyledi. Crevel Baba ile Madam Marneffe doktoru geçirdikleri sırada babanız, sevgili Célestine, bu sevindirici haber için adama beş altın verdi. Salona dönünce de, Crevel bir dansçı gibi zıplamaya başladı, Valérie'yi sarılıp öptü, şöyle bağıırıyordu: 'Bak işte, sonunda Madam Crevel olacaksınız!' Valérie hırıltılar çıkaran kocasının başucuna yeniden dönerek bizi yalnız bıraktığında sizin sayın babanız bana dedi ki: 'Valérie gibi bir karım olunca, ben de Yüksek Meclis üyesi olurum! Göz koyduğum bir araziyi, Madam de Serizy'nin satmak istediği Presles arazisini satın alır, Presles'li Crevel olurum, Seine-et-Oise İl Genel Meclisi üyesi, milletvekili de olurum. Bir de çocuğum olur! Her istediğim şeyi olurum.' Ona dedim ki: 'E, iyi güzel de, kızınız ne olacak?' Bana şöyle dedi: 'Boş ver! Bir kız o; hem pek aşırı bir Hulot oldu çıktı artık. Valérie onlardan nefret eder. Damadım hiç buraya gelmek istemedi; acaba neden akıl hocası, sert eski Ispartalı, aşırı ilkeci, insansever

havaalarında? Zaten ben kızıyla hesaplaştım, annesinin tüm servetine, ayrıca iki yüz bin franga sahip oldu! Dolayısıyla şimdi benim özgürce davranmaya hakkım var. Damadıyla kızım hakkında da evlendiğimde karar vereceğim. Onlar bana nasıl davranırlarsa, ben de onlara öyle davranacağım. Cici annelerine karşı iyi olurlarsa, o zaman bakarız! Erkek adamım ben!’ Kısacası, bir sürü saçma sapan laf! Bunları söylediği sırada heykelindeki Napoléon gibi bir poz takınıyordu!” Lisbeth sözlerini burada tamamlamıştı. Napoléon Yasası’na göre yeniden evlenebilmek için on ay olan resmi dulluk süresi birkaç gün önce sona ermişti. Presles arzisi satın alınmıştı. Victorin ile Célestine, sabah sabah Lisbeth’i Madam Marneffe’in evine bu çok güzel dul kadının Seine-et-Oise İl Genel Meclisi üyesi de olmuş Paris Belediye Başkanı ile evlenmesi konusunda haber almaya göndermişlerdi.

Aynı çatı altında bulunmaları nedeniyle sevgi bağları güçlenmiş olan Célestine ile Hortense neredeyse birlikte yaşıyorlardı. Barones aşırı dürüstlük duygusuna kapılarak yeni görevine fazla önem veriyor, aracılığı ile yapılan hayır işlerine kendini adıyor, neredeyse her gün saat on birden beşe kadar dışarıda oluyordu. Gelin görünce ise, çocuklarına bakmak ve birlikte göz kulak olmak üzere evde kalıp çalışıyorlardı. Çekinmeden düşüncelerini birbirlerine söyleyecek duruma gelmişlerdi, böylece biri mutlu, öteki üzgün iki kız kadeş olarak insanı duygulandıran bir uyum sergiliyorlardı. Güzel, hayat dolu, taşkın, şen şakrak, şakacı olan mutsuz kız kardeş dıştan gerçek durumunu yalanlıyor gibiydi; hoş, dingin, dengeli, genellikle dalgın ve düşünceli olan üzgün kız kardeşi gören onun birtakım gizli dertleri olduğunu düşünürdü. Belki bu çelişki onların sıkı dost olmalarına yardım ediyordu. Bu iki kadın birbirlerinin eksik yanlarını tamamlıyordu. Mimarın, birkaç metrekairelik bir yeri kendisine ayırmayı

düşünerek kapıldığı hevesle, ticari amaç gütmekten yaptığı küçük bahçenin ortasındaki küçük bir kameriyede oturmuş, yeni açan leylakları seyretmenin tadına varıyorlardı. İlyaza rastlayan bu leylak bayramının tam anlamıyla ancak Paris'te tadı çıkarılır. Çünkü Parisliler altı ay boyunca, ortasında insan denizinin çalkalandığı taş yarlar arasında bitki yüzü görmemişlerdir.

Hortense, kocasının böyle güzel bir günde Meclis'te oluşundan yakının görünmesinin bu görüşüne şöyle yanıt veriyordu:

"Célestine, bence sen mutluluğunun değerini yeterince bilmiyorsun. Victorin melek gibi bir adam; kimi zaman onu hırpalıyorsun."

"Sevgili dostum, erkekler hırpalanmaktan hoşlanırlar! Kimi hırpalamalar sevgi gösterileridir. Senin zavallı annen titiz davranmayıp da her zaman babanın yanında olsaydı kuşkusuz başınıza sizi üzen bunca felaket gelmezdi."

"Lisbeth de bir türlü dönmedi! Malbrough şarkısını söyleyeceğim neredeyse!"¹ dedi Hortense. "Wenceslas'tan haber alamak için o kadar sabırsızlanıyorum ki... Ne ile geçiniyor? İki yıldır hiçbir şey yapmadı."

"Victorin bana söyledi, Wenceslas'ı geçen gün o iğrenç kadınla görmüş, bu kadının onu tembelliğe alıştırdığını düşünüyor... Ah! İsteseydin, sevgili kardeşim, kocanı hâlâ geri döndürebilirdin."

Hortense başıyla "hayır" der gibi bir işaret yaptı.

"İnan bana, yakında durumun çekilmez olacak," dedi Célestine devam ederek. "İlk anda öfke, umutsuzluk, kızgınlık sana güç verdi. O zamandan bu yana felaketler ailemizi çökertti; iki ölüm, iflas, Baron Hulot'nun başına gelenler senin aklından, ruhundan çıkmadı, ama şimdi

1 "Malbrough savaşa gidiyor, ne zaman döneceği bilinmez" diye başlayan bir zamanlar pek ünlü olmuş halk şarkısına gönderme. (ç.n.)

dingin ve sessiz bir yaşam sürdüğüne göre, yaşamının boş olmasına kolay kolay dayanamayacaksın; dürüstlüğü yolundan hem elinde olmadığına, hem de istemediğine göre çıkamayacağın için Wenceslas'la ille de barışman gerek. Seni o kadar seven Victorin de böyle düşünüyor. Duygularımızdan daha güçlü olan bir şey var, o da doğa!"

"O kadar alçak bir adam ki!" diye haykırdı gururlu Hortense. "Bu kadını kendisini beslediği için seviyor. Borçlarını da o kadın mı ödedi? O ödemiştir! Tanrım! Gece gündüz bu adamın durumunu düşünüyorum! Çocuğumun babası, ama onun da şerefini lekeliyor."

"Anneni örnek al, yavrum," dedi Célestine.

Célestine, Breton köylüleri kandırmaları için kendilerine yeterince güçlü nedenler gösterilse de her zaman yine bildiklerini okuyan kadınlardandı. Yüzünün biraz anlamsız, soğuk, sıradan niteliği, ortadan ayrılıp kaskatı biçimde yanlara yatırılmış açık kestane rengi saçları, teninin rengi, her şeyi onun aklı başında, çekiciliği olmasa da zayıf yanı da bulunmayan bir kadını belirtiyordu.

"Barones şerefi lekelenmiş kocasının yanında olmayı, onu avutmayı, onu yüreğinde tüm gözlerden gizlemeyi seve seve ister," dedi Célestine devam ederek. "Yukarıda Mösyö Hulot'un odasını hazırlattı, sanki adamı bugün yarın bulacak ve getirip oraya yerleştirecekmiş gibi."

"Ah! Annem eşsiz bir kadındır!" dedi Hortense. "Yirmi altı yıldır, her gün, her an böyledir, ama ben böyle yaratılmamışım. Ne yaparsın? Kimi zaman kendi kendime kızıyorum. Ah! Célestine, alçaklığı içine sindirmek zorunda kalmanın ne demek olduğunu sen bilmezsin!"

"Peki, babama ne demeli ki!" dedi sakın sakın Célestine. "O da kuşkusuz senin babanın gittiği yoldan gidiyor. Baban da bu yolda mahvoldu! Babam barondan iki yaş küçük; ticaretle uğraşmıştı, bu doğru, ama bu işin sonu nereye varacak? Bu Madame Marneffe babamı

köpeği yaptı. Servetine, fikirlerine egemen. Artık hiçbir şey babamı doğru yola getiremez. Vallahi, nikâh kâğıtlarının askıya çıktığını duyacağım diye ödüm patlıyor! Kocam çabalıyor; toplumun, ailenin öcünü almayı ve bu kadından işlediği cinayetlerin hesabını sormayı bir ödev sayıyor. Ah! Hortense'cığım, Victorin gibi soylu düşüncelere, bizimkiler gibi temiz yüreklere sahip olanlar dünyayı ve olanaklarını çok geç anlıyorlar! Şimdi söyleyeceğim, sevgili kardeşim, bir gizdir, sana açıklıyorum, çünkü seni ilgilendiriyor, ama bunu bir sözle ya da bir hareketle ne Lisbeth'e ne annene de bir başkasına sezdir, çünkü..."

"Lisbeth geldi!" dedi Hortense. "Ee, kuzin, Barbet Sokağı'ndaki cehennemden ne haberler getirdin?"

"Sizin için kötü haberler, yavrularım. Kocan, Hortense'cığım, o kadına olan aşkıdan büsbütün sarhoş olmuş, kadın da ona delice tutkun. Babanız, sevgili Célestine, adamakıllı kör olmuş, gözü hiçbir şeyi görmüyor. Bu daha bir şey değil, on beş günde bir her gidişimde de göreceğim bunu zaten; doğrusu, erkeklerin ne olduklarını yakından öğrenemediğim için mutluyum. Hayvanlardan kalır yerleri de yok hani! Beş gün sonra Victorin ile sen, yavrucuğum, babanızın servetini yitirmiş olacaksınız."

"Kâğıtları askıya çıktı mı?" diye sordu Célestine.

"Evet," dedi Lisbeth. "Az önce sizi savundum. Ötekinin yolunda yürüyen bu canavara, evinizi ipotekten kurtararak sizi içinde bulunduğunuz sıkıntılı durumdan çıkarmak isterse, kendisine minnettar kalacağınızı ve üvey annenizi iyi karşılayacağınızı söyledim."

Hortense ürkmüş gibi bir hareket yaptı.

"Victorin bunu düşünecek," dedi Célestine soğuk bir halle.

"Biliyor musunuz bu Belediye Başkanı bana ne yanıt verdi?" diye devam etti Lisbeth. "'Onları sıkıntıda

bırakacağım,' dedi, 'çünkü atları ancak aç ve uykusuz bırakarak, şekerlerini keserek yola getirirler.' Baron Hulot Mösyö Crevel'den daha iyiydi. İşte böyle, zavallı çocuklarım, mirasınızı unutun. Hem de ne servet bu! Babanız Presles arazisi için üç milyon ödedi, daha geriye otuz bin franklık gelir kalıyor. Ah! Benden bir şey saklamaz! Bac Sokağı'ndaki Navarreins Konağı'nı da satın alacağından söz ediyor. Madam Marneffe'in de kırk bin frank geliri var."

Bir araba gürültüsü duyunca haykırdı Lisbeth:

"Ah! İşte koruyucu meleğimiz geldi, anneniz geldi!"

Gerçekten de barones biraz sonra taş basamaklardan inerek kameriyedeki aile topluluğuna katıldı. Elli beş yaşında, bunca acı çekmiş, sıtma nöbetine tutulmuş gibi durmadan titreyen Adeline, yüzü solmuş ve kırışmıştı ama, hâlâ güzel bir vücuda, çok güzel hatlara sahipti, doğuştan gelen soyluluğunu da koruyordu. Onu görenler şöyle diyorlardı: "Herhalde vaktiyle çok güzelmış." Kocasının nerede olduğunu, ne yaptığını bilememenin, Paris gibi hoş bir yerde, sessizlik ve dinginlik içinde, ailesinin yakında tadacağı mutluluğu onunla paylaşamamanın üzüntüsüyle perişan olmuş bu kadında ören yerlerindeki kalıntıların o pek hoş görkemi vardı. Her doğan umudun kırılışında, boşa çıkan her arayışın sonunda Adeline kara kara düşüncelere dalıyor, bu da çocuklarını çok üzüyordu. Sabahları umutla yola çıkan barones akşamları sabırsızlıkla bekleniyordu. Hulot'ya minnettar kalmış, yönetimdeki yerini ona borçlu olan bir levazım daire başkanı, baronu Ambigu-Comique Tiyatrosu'nun bir locasında yanında çok güzel bir kadınla birlikte gördüğünü haber vermiş, bunun üzerine Adeline hemen Baron Vernier'nin evine gitmişti. Bu yüksek görevli eski koruyucusunu görmüş olduğunu, Hulot'nun oyun sırasında bu kadına karşı davranışına bakılırsa gizli bir evliliğin gerçekleşmiş

olabileceğini ileri sürerek, Madam Hulot'ya kocasının kendisiyle karşılaşmamak için oyun bitmeden çok önce çıktığını söylemiş, sözlerini bitirirken şunları da eklemişti: "Ailesi arasında bulunan bir adam gibiydi, giyinişi de gizlemek istediği bir sıkıntı içinde olduğunu açığa vuruyordu."

"Ne haber?" dedi üç kadın baronese.

"Haber şu," dedi Adeline: "Mösyö Hulot Paris'te. Onun bize yakın bir yerde olduğunu öğrenmek benim için az çok bir mutluluk."

"Anlaşılan, yola gelmemiş!" dedi Lisbeth, Adeline Baron Vernier ile görüşmesini anlatmayı bitirdikten sonra. "Küçük bir işçi kızla birlikte yaşayacakmış. Peki ama, parayı nereden buluyor? Bahse girerim, eski metreslerinden, Matmazel Jenny Cadine'den ya da Josépha'dan istemiştir."

Baronesin o sürekli titremeleri şiddetlendi, gözlerine dolan yaşları sildi ve bakışlarını acılı bir tavırla göğe doğru kaldırdı.

"Légion d'Honneur 'büyük hizmet' sınıfı nişanına sahip birinin bu kadar alçalacağını sanmıyorum," dedi.

"Zevki için yapmayacağı şey var mıdır ki onun? Devleti soydu, başkalarını da soyar, belki öldürür," dedi Lisbeth de.

"Oh! Lisbeth! Bu düşüncelerini kendine sakla!" diye haykırdı barones.

O sırada Louise bu aile topluluğuna doğru geldi; iki küçük Hulot ile küçük Wenceslas da büyükannelerinin ceplerinde şeker olup olmadığını öğrenmek için bu topluluğa katılmışlardı.

"Hayrola, Louise?" dediler.

"Bir adam Matmazel Fischer'le görüşmek istiyor."

"Kimmiş bu adam?" diye sordu Lisbeth.

“Matmazel, yırtık pırtık giysiler içinde biri, üstünde yorgancılar gibi kuş tüyleri var, burnu da kırmızı, şarap ve rakı kokuyor. Ancak haftanın yarısında çalışan o işçilerden olmalı.”

Pek de sevimli olmayan bu betimleme üzerine Lisbeth hemen Louis-le-Grand Sokağı'ndaki evin avlusuna koştu; burada adamı pipo içerken buldu; pipo içme biçimi usta bir tütün tiryakisi olduğunu gösteriyordu.

“Niye buraya geldiniz, Chardin Baba?” dedi ona Lisbeth. “Anlaşmamıza göre her ayın ilk cumartesi günü Barbet-de-Jouy Sokağı'ndaki Marneffe Konağı'nın kapısında olacaktınız; oradan geliyorum; beş saat bekledim, ama gelmediniz!”

“Gittim oraya sayın ve iyiliksever matmazel!” dedi yorgancı, ama Coeur-Volant Sokağı'ndaki “les Savants” kahvesine gittim, eh, herkesin bir tutkusu var, benimkisi de bilardo. Bilardo tutkum olmasa, gümüş kaplarda yemek yerdim bugün; çünkü, şunu unutmayın!” dedi yırtık pantolonunun cebinde bir kâğıt arayarak, “bilardonun ardından bir kadehçik erik rakısı gelir... Bu oyun da, tüm hoş giden şeyler gibi, katılan birtakım alışkanlıklarla, insanı mahveder. Verilen talimatı biliyorum, ama ihtiyar öyle büyük bir sıkıntı içinde ki yine de yasak bölgeye geldim... Yatağımız sırf at kılından olsaydı, bir güzel uyurduk üstünde, ama karışık! Hani derler ya, Tanrı herkes için bir değildir, kayırdıkları vardır, bu da onun hakkıdır. İşte sizin saygıdeğer ve yatak düşkünü akrabanızın yazısı... Onun taktiği bu.”

Chardin Baba sağ elinin işaretparmağıyla havada zikzaklar çizmeye çalıştı.

Lisbeth onu dinlemeden şu iki satırı okudu:

Sevgili kuzin, koruyucum olun! Bana bugün üç yüz frank verin.

HECTOR

"Neden istiyor bu kadar parayı?"

"*Ev sahibi için!*" dedi hâlâ kırık çizgiler çizmeye çalışan Chardin Baba. "Hem sonra, oğlum İspanya, Bayonne yoluyla Cezayir'den geri döndü ve... Bu kez bir şey çalmamış, çalmak âdetidir oysa, çünkü benim oğlum, haşa huzurdan, haytanın biridir. Ne yaparsınız? Adam aç. Ama kendisine borç olarak vereceğimiz bu parayı size ileride geri ödeyecektir; bir ticaret işine girişmek istiyor çünkü; kendisini uzaklara götürecek düşünceler var kafasında."

"Herhalde hapise götürecek düşünceler!" dedi Lisbeth. "Amcamın katili o! Bunu unutmayacağım."

"O, bir tavuk bile kesemez, saygıdeğer matmazel!"

"Alın şunu! Üç yüz frank," dedi Lisbeth para kesesinden on beş altın çıkararak. "Şimdi çekip gidin ve bir daha buraya ayak basmayın..."

Oran erzak ambarı memurunun babasını kapıya kadar geçirdi; orada sarhoş ihtiyarı kapıcıya göstererek dedi ki:

"Bu adam ne zaman gelecek olsa, olur ya bakarsınız gelir, onu içeriye almayacak, benim burada olmadığımı söyleyeceksiniz. Oğul Mösyö Hulot'nun, Barones Hulot'nun burada oturup oturmadıklarını öğrenmeye kalkışırsa, ona bu kişileri tanımadığınızı da söyleyeceksiniz."

"Başüstüne, matmazel."

"İstemedenden de olsa, bir budalalık yaparsanız, işinizden olursunuz," dedi evde kalmış kız, kapıcı kadının kulağına.

"Kuzen," dedi Lisbeth eve dönmekte olan avukata, "büyük bir felaket sizi bekliyor."

"Ne gibi?"

"Birkaç gün sonra Madam Marneffe karınızın cici anesi olacak."

"Görürüz bakalım!" dedi Victorin.

Lisbeth altı aydır vaktiyle koruyucusu olan Baron Hulot'ya düzenli olarak küçük bir miktar para ödüyordu; şimdi kendisi baronun koruyucusu olmuştu, onun nerede oturduğunu da biliyordu. Adeline'in neşeli ve umutlu olduğunu gördüğünde, ona –biraz önce buna tanık olduk– şöyle diyordu: “Bekleyin, bir gün zavallı eniştemin adını gazetelerin ‘adliye haberleri’ sütunlarında okuyacaksınız.” Adeline'in gözyaşı dökmesinden de haz duyuyordu. Burada da, daha önce yaptığı gibi, öç almakta çok ileri gidiyordu. Victorin'in kuşkusunu uyandırmıştı. Lisbeth'in durmadan gösterdiği bu Demokles'in kılıcından ve annesinin, ailenin başına bunca felaket gelmesine yol açan bu dişi şeytandan kurtulmaya karar vermişti. Madam Marneffe'in ne mal olduğunu bilen Wissembourg Prensi avukatın gizli girişimini destekliyordu; bir bakan nasıl söz verirse o da öyle söz vermişti Victorin'e, Crevel'i uyarmak ve o şeytan kibar fahişenin pençesinden büyük bir serveti kurtarmak için polisin yardımını sağlayacağına. Bu kibar fahişenin ne mareşalin ölümüne yol açmasını ne de Devlet Danışmanı'nı tümüyle iflasa sürüklemesini bağışlayabiliyordu.

33

**AYNI EYLEME KOŞULMUŞ
MELEKLER VE ŞEYTANLAR**

Lisbeth'in baron için söylediği "parayı eski metreslerinden istemiştir" sözü tüm gece boyunca baronesin aklını kurcaladı. Kendilerini şarlatanların eline bırakan ölüme mahkûm hastalar gibi, umutsuzluğun Dante'ye özgü son kertesine gelmiş ya da denize düşüp yılana sarılan insanlar gibi, sonunda böyle bir alçaklığa inanıp o iğrenç kadınlardan birini yardımına çağırmayı düşündü. Bu alçaklığa, inanmadan önce, kuşkuyla bakmak bile onu öfkelenlendirmişti. Ertesi sabah, çocuklarına danışmadan, kimseye hiçbir şey söylemeden, Kraliyet Müzik Akademisi primadonnası Matmazel Josépha Mirah'ı görmeye gitti. İçinde hafif bir alev gibi parlayan umut orada ya çoğalacak ya da yok olacaktı. Öğle vakti, ünlü şarkıcının oda hizmetçisi, Josépha'ya Barones Hulot'nun kartvizitini getirip, bu kartvizit sahibinin içeriye kabul edilip edilmeyeceğini sorduktan sonra kapıda beklediğini bildirdi.

"Temizlik işi bitti mi?"

"Evet, matmazel."

"Çiçekler yenilendi mi?"

"Evet, matmazel."

"Jean'a söyle, bu hanımefendiyi içeriye almadan önce, etrafa bir göz atsin, göze batan bir şey olmasın, hem ona çok büyük saygı gösterilsin. Haydi, şimdi git, sonra beni giydirmek için geri gel, çünkü adamakıllı güzel görünmek istiyorum!"

Josépha bunları söyledikten sonra gidip aynada kendisini seyretti.

"Giyinelim bakalım!" dedi kendi kendine. "Kötülük Erdem karşısında silahlarını kuşanmış olmalı! Zavallı kadın! Benden ne istiyor acaba? Tedirgin oldum onu göreceğim diye!"

Felaketin yüce kurbanı!..¹

Bu ünlü havayı mırıldanmayı bitirmek üzereydi ki oda hizmetçisi geri geldi.

"Madam," dedi oda hizmetçisi, "bu hanımefendi sinir nöbeti geçiriyor, titremeye başladı."

"Portakal çiçeği, rom, bir de çorba falan verin ona!"

"Verdik, matmazel, ama sinirleri bozulduğu için önemsiz bir fenalık geçirdiğini söyleyerek içmek istemedi."

"Nereye aldınız onu?"

"Büyük salona."

"Çabuk ol, kızım! Haydi, en güzel terliklerimi, Bijou'nun işlediği çiçekli sabahlığımı, tüm dantel takımını getir. Bir kadını şaşırtacak kadar güzel bir saç yap bana... Bu kadının toplumda benim rolüme karşıt bir rolü var! Bu hanımefendiye deyin ki...(Çünkü o kibar bir hanımefendi, kızım! Daha doğrusu, senin hiçbir zaman olamayacağın biri, dualarıyla ruhları siz Katoliklerin o Araf'ından kurtaran bir kadın.) Ona dün akşam operada rolüm olduğu için, hâlâ yataktan kalkamadığımı, ama birazdan kalkıp geleceğimi söyleyin."

1 İtalyan besteci Sacchini'nin (1730-1786) *Edipo a Colone* adlı operasında ünlü bir aryaya gönderme. (ç.n.)

Josépha'nın dairesinin büyük salonuna buyur edilen barones, burada yarım saat beklediği halde geçen zamanın farkında değildi. Josépha'nın bu küçük konağa yerleşmesinden sonra eşyası yenilenmiş bulunan bu salonda döşemelerin ipeklileri *massaca*¹ ve altın sarısı rengindeydi. Eskiden zengin soylu kişilerin evlerinde sergiledikleri ve görkemli kalıntıları adlarına pek uygun *çılgnlıklarını* kanıtlayan bu lüks, birbirine açılan dört odada, modern olanaklar sayesinde en güzel şekliyle göze çarpıyordu. Bu büyük salonun tatlı sıcaklığını da gizli bir kalorifer düzeni sağlıyordu. Sersemlemişti barones; birer sanat yapıtı olan her eşyayı derin bir şaşkınlık içinde inceliyordu. Bunlarda, altında Zevk'in ve Boş Gurur'un körüklediği kavurucu bir ateş yanan potada erimiş olan bu servetlerin açıklamasını buluyordu. Yirmi altı yıldır imparatorluk dönemi lüksünün soğuk kalıntılarının ortasında yaşayan, bu sürede gözleri hep çiçekleri solmuş halılar, yaldızları dökülmüş bronz heykeller, yüreği gibi erimiş ipekliler görmüş olan bu kadın, sonuçlarıyla karşılaşınca, Kötülük'ün ayartıcı gücünün ne olduğunu anlar gibiydi. Paris'i bugünkü Paris yapan ve onun Avrupa çapında tanınmasını sağlayan bu büyük adsız sanatçıların tümünün katkılarıyla yaratılmış bu güzel şeylere, bu hayran olunası buluşlara imrenmemek insanın elinde değildi. Burada insanı her şey kusursuzluğuyla şaşırtıyordu, tüm bu eşya eşsizdi. Modelleri yok edildiği için figürler, küçük ve büyük heykeller, tümü orijinaldi. Bugünkü lüksün dik âlâsı buradaydı. Mağazaları dolduran zengin eşyaları getirip evlerinde sergilediklerinde kendilerini lüks meraklısı sayan iki bin zengin burjuva tarafından bayağılaştırılmış eşyaya sahip olmak; işte bu gerçek lüksün damgasını taşır, Paris göğünün çabuk sönüp yok olan yıldızları

1 Fransa'da Restorasyon döneminde moda olmuş bir *kahverengi* türü. (ç.n.)

modern kişizadelerin lüksüdür. De Boule denilen tarzda yapıp işlenmiş bronzlarla süslü ve çok ender görülen egzotik çiçeklerle dolu saksıları incelerken, barones bu dairede sergilenen zenginlikten ürktü. Elbette bu duygu çevresinde bu zenginliğin sergilendiğı kişinin kişiliğı üzerinde de etkisini gösterdi. Adeline, Joseph Bridau'nun fırçasındam çıkmış portresi yan odada parlayan Josépha Mirah'nun eşsiz bir ses sanatçısı, bir Malibran¹ olduğunu düşündü ve gerçek bir dişi kaplan göreceğini sandı. Geldiğine de pişman oldu. Ama o kadar güçlü, o kadar doğal bir duyguyla; çıkar düşüncesinden o kadar uzak bir özveriyle özendirilmişti ki bu görüşmeyi sürdürebilmek için cesaretini topladı. Ayrıca, içini kemiren bir merakı da gidermiş olacaktı, bu tür kadınların Paris topraklarının bu kadar verimsiz yataklarından bunca altın çıkarmak için sahip oldukları çekiciliğı yakından görecekti. Barones bu lüksün içinde sırtıp sırtmadığını görmek için aynada kendisine baktı; kadife elbisesi üstünde güzel duruyordu; bu elbisenin dekolte göğüs kısmını altına giydiğı, işlemeli bir gömlek örterek süslüyordu; ayrıca boynunda çok güzel bir dantel yakalık vardı. Elbisesinin rengindeki kadife şapkası da ona yakışmıştı. Kendisini, bu düşkün durumu içinde bile hiç değışmemiş, saygın, ağırbaşlı bir kraliçe gibi görerek, başa gelen felaketlerin oluşturduğu soyluluğun yeteneklerin oluşturduğu soyluluktan geri kalmadığını düşündü. Kapıların açılıp kapandığını duyduktan sonra, sonunda Josépha'yı karşısında buldu. Ses sanatçısı bu kız Allori'nin² Pitti Sarayı'nda büyük bir salonun kapısının yanında, görenlerin hiç aklından çıkmadığı Yudit'ine³ benziyordu: Aynı gururlu duruş, aynı çok güzel yüz,

- 1 Maria-Felicia Garcia, takma adı La Malibran (1808-1836). İspanyol kökenli ünlü mezzo soprano. (ç.n.)
- 2 Cristofano Allori (1577-1621), İtalyan ressam. (ç.n.)
- 3 Eski Ahit'te kendi adını taşıyan kitapta öyküsü anlatılan Yahudi kadın kahraman. Asur kralının generali Holophernos'un başını kesmiştir. (ç.n.)

doğal bir biçimde toplanıvermiş siyah saçlar ve binbir çiçek işlemeli ve o ölümsüz katil kadının Bronziano'nun yeğeni tarafından yapılmış Yudit'in üstündeki brokar giysisinin tıpatıp aynı olan sarı giysi.

Ses sanatçısı kız, hanımefendi rolünü iyi oynamaya karar vermişti; şöyle dedi: "Barones Hazretleri, buraya gelmekle bana şeref bahsettiniz, öyle ki ne diyeceğimi şaşırdım, görüyorsunuz."

Baronese bir koltuk getirdi, kendisi için de açılır kapanır bir iskemle aldı. Bu kadının gençliğinde güzel olduğunu kabul etti ve onun en ufak bir heyecan duyduğunda çırpınmalı bir hal alan sinirsel titremeleri yüzünden huzursuz olduğunu görünce derin bir acıma duygusuna kapıldı. Vaktiyle Hulot ile Crevel'in kendisine anlattıkları gibi, onun ermişlere özgü, dindar bir yaşam sürdüğünü ilk bakışta anladı. O zaman bu kadınla savaşmak düşüncesinden vazgeçtiği gibi, gördüğü bu yücelik karşısında küçüldüğünü hissetti. Bu büyük sanatçı, vaktiyle kibar fahişe olarak alay ettiği bu insana şimdi hayranlık duyuyordu.

"Matmazel, buraya insanı her türlü çareye başvurmak zorunda bırakan umutsuzluğa düştüğüm için geldim."

Barones, Josépha'nın bir davranışından, o kadar çok şey beklediği bu sanatçıyı bu sözüyle gücendirdiğini anladı; hemen durup onun yüzüne baktı. Yalvarma dolu bu bakış Josépha'nın gözlerinde parlayan alevi söndürdü ve gülümsedi Josépha sonunda. Bu, iki kadın arasında çok anlamlı sessiz bir konuşma oldu.

"Mösyö Hulot ailesini terk edeli iki buçuk yıl oldu; Paris'te yaşadığını biliyorum, ama nerede oturduğunu bilmiyorum," dedi barones heyecanlı bir sesle. "Gördüğüm bir düş bana, belki saçma ama, sizin Mösyö Hulot ile

1 Cristafano Allori, aslında ressam Aguolo Bronziano'nun yeğeni değildir; Bronziano, Cristafano'nun babasının yeğenidir. (ç.n.)

ilgilenmiş olabileceğinizi düşündürdü. Mösyö Hulot'yu yeniden görebilmemi sağlayabilirseniz, ah, matmazel, şu dünyada kaldıkça sizin için Tanrı'ya her gün dua ederim."

Ses sanatçısının gözlerinden süzülen iki iri gözyaşı onun ne yanıt vereceğini önceden açıklamış oldu.

"Madam," dedi derin bir üzüntü içinde olduğunu belirten bir tonla, "sizi tanımadan size kötülük ettim, ama şimdi karşımda, dünyada Erdem'in en yüce imgesini görmek mutluluğuna eriştiğim şu sırada, inanın bana, bu hatamın büyüklüğünün bilincine varıyor ve bundan içtenlikle pişmanlık duyuyorum; bu yüzden, hatamı düzeltmek için elimden gelen her şeyi yapabileceğime güvenin!"

Baronesin elini tuttu, bu eli ona çekmeye fırsat bırakmadan çok saygılı bir biçimde öptü, hatta bir dizini yere koyacak derecede küçüldü. Sonra, sanki Matilda¹ rolünde sahneye giriyormuş gibi gururlu bir tavırla ayağa kalktı ve çingırağı çaldı.

"Haydi gidin," dedi gelen uşağına, "hemen atla gidin, gerekirse çatlatın hayvanı, Saint-Maur-du-Temple Sokağı'nda o küçük Bijou'yu bulup bana getirin; bindirin onu arabaya, arabacıya da dörtlüye gelmesi için gerektiği kadar para verin. Bir dakika bile kaybetmeyin, yoksa kovarım sizi. Madam," dedi baronesin yanına gelip onunla çok saygılı bir tonla konuşarak, "beni bağışlayın. Koruyucum olarak Hérouville Dükü'nü bulur bulmaz, benim yüzümden ailesini mahvettiğini öğrendiğim baronu size geri gönderdim. Bundan başka ne yapabilirdim? Tiyatroculuk mesleğinde, biz ses sanatçısı kadınlar için bu mesleğe başladığımızda bir koruyucu bulmamız zorunludur. Aldığımız ücretler masraflarımızın yarısını bile karşılamaz, dolayısıyla kendimize gelip geçici kocalar

1 İtalyan besteci Rossini'nin (1792-1868) *Guillaume Tell* adlı operası söz konusu. (ç.n.)

buluruz... Zengin bir adamdan, kendini beğenmiş bir budaladan Mösyö Hulot yüzünden ayrılmıştım, ama Mösyö Hulot'ya da çok önem vermiyordum. Crevel Baba kuşkusuz benimle evlenecekti."

"Evet, bunu bana anlatmıştı," dedi barones ses sanatçısının sözünü keserek.

"Bakın, görüyorsunuz, madam! Bugün meşru tek kocalı, namuslu bir kadın olacaktım!"

"Haklı nedenleriniz var, matmazel," dedi barones, "Tanrı bunları değerlendirecektir. Bana gelince, sizi kınamak şöyle dursun, aksine size karşı bir gönül borcunu ödemek üzere buraya geldim."

"Madam, neredeyse üç yıldır, Baron Hazretleri'nin gereksinimlerini ben karşılıyorum."

"Siz ha!" diye haykırdı gözleri yaşaran barones. "Ah! Ben size ne gibi bir iyilik yapabilirim ki? Ancak dua edebilirim."

"Evet, ben ve soylu bir yüreğe sahip, gerçek bir beyefendi olan Hérouville Dükü."

Ve Josépha Thoul Baba'nın yeni bir eve nasıl yerleştiğini, nasıl evlendiğini anlattı.

"Demek ki, matmazel," dedi barones, "kocam sayenizde hiçbir şeyden yoksun kalmadı, öyle mi?"

"Bunun için her şeyi yaptık, madam."

"Peki, şimdi nerede bulunuyor?"

"Dük Hazretlerinin bana söylediğine göre," dedi Josépha, "noterinin adını Thoul olarak bildiği baron, her üç ayda eşit miktarlarda kendisine ödenmesi gereken sekiz bin frangı yiyip bitirmiş. Ne ben ne de Hérouville Hazretleri barondan söz edildiğini bir daha duyduk. Bizim yaşantımız da o kadar yoğun, o kadar dolu ki Thoul Baba'nın ardından koşamadım. Rastlantı olarak da, altı aydır, Bijou, benim şu işlemeci kız, onun... Nasıl desem, şeyi..."

“Metresi,” dedi Madam Hulot.

“Evet, metresi,” diye yineledi Josépha, “buraya uğramadı. Matmazel Olympe Bijou pekâlâ boşanmış olabilir. Bizim buralarda boşanmalara çok sık rastlanır.”

Josépha ayağa kalkıp saksılarındaki az görülen çiçeklerden koparıp, bu arada söyleyelim, tüm umutları kırılmış olan baronese çok hoş, çok güzel bir demet yaptı. Dâhileri tüm insanlardan farklı olarak yiyip içen, yürüyen, konuşan aykırı yaratıklar sanan saf burjuvalar gibi, barones de karşısında büyüleyici, ses sanatçısı bir Josépha; zeki ve şehvet düşkünü bir kibar fahişe bulaçağını umuyordu; oysa karşısında, sanatına uygun bir soyluluğa, akşamları kendisini kraliçe olarak bilen bir sanatçının sadeliğine sahip, dingin ve ağırbaşlı biri; kısacası, daha iyisi, bakışlarıyla, duruşuyla, davranışlarıyla bu erdemli kadına, ilahideki *Mater dolorasa*'ya¹ benzeyen bu kadına tam bir saygı gösteren ve İtalya'da Meryem Ana heykelinin çiçeklerle donatılması gibi, onun yaralarını çiçeklerle donatan biri vardı.

“Madam,” dedi bir saat sonra geri dönen uşak, “Bijou'nun annesi yolda, geliyor; ama küçük Bijou gelmeyecek. Bu işlemeci kız ev hanımı olmuş, evlenmiş.”

“Nikâhsız evlilik mi?” diye sordu Josépha.

“Hayır, madam, gerçekten evlenmiş. Çok güzel bir mağazanın başına geçmiş; Boulevard des Italiens üzerinde milyonlar harcanarak açılan büyük bir moda mağazasının sahibiyle evlenmiş; işlemeci dükkânını da kız kardeşlerine ve annesine bırakmış. Yeni adı: Madam Grenouville. Kocasını şu ünlü tacir Grenouville.”

“Yeni bir Crevel yani!”

“Evet, madam,” dedi uşak. “Matmazel Bijou'ya evlenme sözleşmesinde otuz bin frank bağışlamış. Kız kardeşinin de yakında zengin bir kasapla evleneceği söyleniyor.”

1 “Acılı anne gözyaşları içinde ayakta çarmanın yanında duruyordu” diye başlayan *Mater dolorasa* adlı ilahide Meryem Ana söz konusu. (ç.n.)

“İşleriniz bayağı ters gidiyor gibi geliyor bana,” dedi ses sanatçısı. “Baron artık benim yerleştirdiğim yerde değil.”

On dakika sonra Madam Bijou’nun geldiği haber verildi. Josépha, tedbir olarak, baronesi küçük bir odaya alıp kapısının perdesini çekti.

“Gözünü korkutabilirsiniz,” dedi baronese, “anlattıklarıyla ilgilendiğinizi sezerse ağzından hiçbir şey kaçırılmaz; izin verin de ben onu konuşturayım! Siz saklanın orada, her şeyi duyacaksınız. Böyle sahneler tiyatrodada olduğu kadar hayatta da sık sık oynanır.”

Üstünde tartan denen kareli İskoçya yününden elbisesi, bayramlıklarını giymiş kapıcı kadınlara benzeyen yaşlı bir kadına Josépha dedi ki:

“Ee! Bijou Anne, demek hepiniz mutlusunuz, öyle mi? Kızınız da şanslıymış!”

“Oh! Mutlu mu dediniz... Kızım bize ayda yüz frank veriyor, kendisi ise arabalarda sefa sürüyor, gümüş tabaklarda yemek yiyor, milyoner oldu... Olympe pekâlâ beni sıkıntıdan kurtarabilirdi. Bu yaşta çalışmak kolay değil! Bu yaptığı da iyilik mi yani?”

“Nankörlük etmemesi gerekirdi, çünkü güzelliğini size borçlu,” dedi Josépha. “Peki neden beni görmeye gelmiyor? Onu amcamla evlendirip sıkıntıdan kurtaran benim.”

“Evet, madam, Thoul Baba ile... Ama adam çok yaşlı, bitik...”

“Ne yaptınız onu? Sizde mi kalıyor? Kızınız ondan ayrılmakla çok hata etmiş, çünkü o şimdi zengin, milyoner.”

“Ya! Hay Allah kahretsin!” dedi Bijou Anne. “Bunu hep söylüyorduk Bijou’ya, adama karşı kötü davrandığı zamanlar, dünya tatlısıdır, zavallı ihtiyar! Ah! Bijou onun iflahını kesiyordu! Bijou da baştan çıkarıldı, madam!”

“Peki, nasıl?”

“Haşa huzurunuzdan, madam, o şakşakçılardan¹ birini buldu, Saint-Marceau Sokağı’nda yaşlı bir yorgancının yeğeninin oğlu. Tüm yakışıklı delikanlılar gibi bu *haylaz* da, bu tiyatro oyunlarının *yardakçısı* da (başka ne ki!) Temple Bulvarı’nın² gözdesi. Burada yeni oyunlar için de çalışıyormuş; söylediğine bakılırsa, kadın oyunculara *sahneye girişlerinde yardımcı oluyormuş*. Öğle yemeğini sabahleyin yiyor; oyun başlamadan önce, kafayı dumanlamak için akşam yemeği için sofraya oturuyor; kısacası içkiyi seviyor, sanki doğuştan da bilaro hastası. ‘Meslek değil bu!’ diyordum Olympe’e.”

“Ne yazık ki meslek,” dedi Josépha.

“Kısacası, Olympe bu oğlana gönlünü kaptırmıştı, oğlan da, madam, doğru dürüst insanlarla düşüp kalkmıyordu; nitekim hırsızların buluştukları bir meyhanede az kalsın onu da alıp götüreceklerdi; ama, o zaman, şakşakçıların başı olan Mösyö Braulard onu kurtardı. Altın küpeler takıyor, hiçbir iş yapmadan, böyle yakışıklılara deli olan kadınların sırtından geçiniyor! Kızcağıza Mösyö Thoul’un verdiği tüm paraları yedi. İşlemeci dükkânının işleri çok kötü gidiyordu; buradan kazanılan para bilaroda eriyordu. Bu oğlanın, madam, güzel bir kız kardeşi de vardı; o da kardeşi gibi aynı işi yapıyordu; pek matah bir şey değildi, üniversite öğrencilerinin oturduğu mahallede oturuyordu.”

“La Chaumière dans salonunun bir yosması deseniz!” dedi Josépha.

“Evet, madam,” dedi Bijou Anne. “Idamore, oğlanın adı Idamore, bu onun takma adı, asıl adı Chardin. Idamore amcanızın söylediğinden daha çok parası olduğunu

1 Yeni sahneye konan bir oyunu desteklemek için para ile tutulmuş alkışçılar (şakşakçılar) söz konusu. Bunlar bir grup oluşturmuşlardı. (ç.n.)

2 O dönemde bu bulvar üzerinde birçok eğlence yeri ve tiyatro bulunmaktaydı. (ç.n.)

düşündü ve kızımın kuşkulanmasına meydan vermeden kız kardeşi Elodie'yi (ona bir oyuncu adı vermişti) bize işçi olarak yerleştirmenin bir yolunu buldu. Ah, Tanrım! Dükkârı altüst etti bu kız. Tüm o zavallı işçi kızları ayarttı, öyle ki, haşa huzurunuzdan, tümü birer mal oldu. Ne yapıp yapıp Thoul Baba'yı da kandırdı ve alıp götürdü; nereye götürdüğünü bilmiyoruz; bu da bizi ödenecek tüm senetler açısından zora soktu. Bugün hâlâ ödeme yapacak durumda değiliz; ama kızım da o zaman işin içinde olduğu için, vadelerinde o ödüyor bunları... Idamore'a gelince, kız kardeşi dolayısıyla yaşlı adamı tavlayınca zavallı kızımı yüzüstü bıraktı, şimdi Funambules Tiyatrosu'nun oyuncularından biriyle birlikte. İşte bu nedenle kızım birazdan anlatacağım gibi başkasıyla evlendi."

"Ama yorgancının nerede oturduğunu biliyorsunuz, değil mi?" diye sordu Josépha.

"Yaşlı Chardin Baba mı? Böyle adamın yeri yurdu olur mu? Sabahın yedisinden başlayarak sarhoştur; ayda bir şilte diker, bütün gün adı kötüye çıkmış meyhanelerde piliç¹ peşindedir."

"Nasıl piliç peşinde yani? Demek adam yaman bir horoz!"

"Yanlış anladınız, madam. Bilardo oyunundaki piliçten söz ettim; her gün ya da dört parti kazanır, bu parayla da gidip içer."

"Yumurtalı süt içiyordur herhalde!" dedi Josépha. "Idamore Temple Bulvarı'nda çalıştığına göre, dostum Braulard sayesinde onu bulabiliriz."

"Bilemem, madam, çünkü altı ay önce oldu bu olaylar. Idamore öyle biri ki eninde sonunda mahkemeye, oradan Melun Hapishanesi'ne düşebilir, sonra da... Elbette oraya!"

"Kürek cezasını çekmek için!"

1 Fransızca "poule" sözcüğü, tavuk, piliç (kız) anlamına geldiği gibi bilardo oyununda ortaya konan tüm para anlamındadır. (ç.n.)

"Ah! Madam da her şeyi biliyor," dedi Bijou Anne gülümseyerek. "Kızım bu herifi tanımamış olsaydı, şimdi... Ama yine çok şanslıymış diyeceksiniz, çünkü Mösyö Grenouville ona öyle âşık oldu ki sonunda onunla evlendi."

"Peki, bu evlilik nasıl gerçekleşti?"

"Olympe'in umutsuzluğa kapılmasıyla, madam. O oyuncu kız için yüzüstü bırakılınca... Kızı da bir güzel ıslattı ki! Ah! Yanağında beş parmağının izi kaldı! Ama kendisini çok seven Thoul Baba'yı da kaybedince bir daha erkek istemedi. O sırada bizden çok alışveriş yapan, üç ayda bir Çin işi işlemeli iki yüz eşarp alan Mösyö Grenouville onu avutmak istedi; ancak, doğru ya da yalan, belediyeden ve kiliseden geçmeyecek bir evlenmeye yanaşmadı. Durmadan 'Namuslu olmak istiyorum, yoksa mahvolurum!' diyordu. Bu düşüncesinden de şaşmadı. Mösyö Grenouville onunla bizden ayrılması koşuluyla evlenmeye razı oldu, biz de kabul ettik."

"Para karşılığında, değil mi?" diye sordu kurnaz Josépha.

"Evet, madam. On bin frank ve artık çalışacak durumda olmayan babama bir gelir karşılığında."

"Kızınızdan Thoul Baba'yı mutlu kılmasını rica etmiştim, ama onu çamur attı! Hoş bir şey değil bu yaptığı. Artık kimseyle ilgilenmeyeceğim! İşte, iyilik etmenin sonu da bu! İyilik kuşkusuz kazanç amaçlı olursa bir işe yarar. Olympe hiç olmazsa bana bu dalavereli işe girişmeden önce haber verseydi! Thoul Baba'yı on beş güne kadar bulursanız, size bin frank öderim."

"Bu çok güç bir iş, madamcığım, hani bin frank da az para değil, bu paranızı kazanmaya çalışacağım."

"Güle güle, Madam Bijou."

Ses sanatçısı küçük odasına girince Madam Hulot'yu tümüyle bayılmış durumda buldu; kendinden geçmişti ama, o sinirsel titremeleri durmamıştı; kadın, kesilmiş bir

yılanın parçaları gibi hâlâ kıpırdanıp duruyordu. Koklatılan kuvvetli ruhlar, soğuk su, esirgenmeyen tüm çareler baronesi kendine getirdi ya da daha doğrusu acılarına yeniden kavuşturdu.

“Ah! Matmazel! Ne kadar da küçülmüş bu adam!” dedi ses sanatçısını tanıyıp, onunla yalnız kaldıklarını gördükten sonra.

“Cesaretinizi yitirmeyin, madam,” dedi baronesin ayaklarının dibinde bir mindere oturmuş, onun ellerini öpmekte olan Josépha, “bulacağız kocanızı. Batağa da saplanmış olsa, çıkıp elbet temizlenir. İnanın bana, iyi yetişmiş kimseler için bu giysi değiştirmek gibi bir şeydir. İzin verin de size yaptığım kötülükleri onarayım, çünkü, burada olduğunuza göre, yaptıklarına karşı kocanıza ne kadar bağlı olduğunuzu görüyorum! Ne yapalım! Bu zavallı adam da kadınlara düşkün işte... Bakın, siz de biraz bizim gibi *becerikli* olsaydınız, onun çapkınlık etmesini önleyebilirdiniz, çünkü bizi örnek alıp *tüm kadınlar* her erkeğe aitmiş gibi davranırdınız. Hükümet namuslu kadınları yetiştirmek için bir okul açmalı! Ama hükümetler o kadar tutucu ki! Bizim yönettiğimiz erkekler tarafından yönetiliyorlar. Ben halka acıyorum! Ama şimdi size yardım etmek gerek, gülmenin sırası değil. Bakın, madam, içiniz rahat olsun, evinize dönün, artık üzülmeyin. Size Hector'unuzu otuz yıl önceki haliyle geri getireceğim.”

“Ah! Matmazel, şu Madam Grenouville'in evine gitsen ya!” dedi barones, “bir şeyler biliyordur, belki Mösyö Hulot'yu bugün görür, onu hemen sefillikten, utançtan kurtarırım.”

“Madam, ses sanatçısı Josépha'yı, Hérouville Dükü'nün metresini, Erdem'in en güzel, en kutsal simgesinin yanında başkalarına göstermezseniz, bana bahsettiğiniz şereften dolayı size her zaman duyacağım derin minnettarlığı şimdiden belirtmek isterim. Yanınızda

kendimi gösteremeyecek kadar size saygı duyuyorum. Bunu bir sanatçı alçakgönüllülüğü olarak görmeyin, bu size olan saygımın ifadesidir. Sizi tanıyınca, dikenlerinin ayaklarınızı ve ellerinizi kanatmasına karşın gittiğiniz o yoldan gitmediğime üzüldüm. Ama ne yapalım! Ben Sanat'a aitim, siz de Erdem'e aitsiniz."

"Zavallı kız!" dedi barones acıların ortasında, acımayla karışık tuhaf bir yakınlık duygusuna kapılarak, "sizin için Tanrı'ya dua edeceğim, çünkü siz tiyatroya gereksinimi olan toplumun kurbanısınız. Yaşlandığınızda tövbe edin, bağışlanırsınız, eğer Tanrı dualarını kabul etmek lütfunda bulunursa bir..."

"Bir kurbanın, madam," dedi Josépha baronesin eteğini saygıyla öperek.

Adeline de ses sanatçısını elinden tutup kendine çekerek alnından öptü. Sevincinden kıpkırmızı kesilen ses sanatçısı Adeline'i en aşırı saygı gösterileriyle arabasına kadar geçirdi.

"Hayır işlerinde çalışan bir kadın olmalı," dedi uşak oda hizmetçisi kıza, "çünkü kimseye karşı böyle davranmaz, yakın dostu Madam Jenny Cadine'e bile!"

"Birkaç gün bekleyin, madam," dedi Josépha, "onu göreceksiniz, yoksa atalarımın Tanrı'sını yadsırım; hem bir Yahudi olarak bu, işi başaracağıma söz vermek demektir."

Barones, Josépha'nın evine girdiği sırada, Victorin yazıhanesinde yetmiş beş yaşlarında yaşlı bir kadınla görüşmekteydi. Kadın ünlü avukatın yanına girebilmek için polis müdürünün korkutucu adını ileri sürmüştü. Uşak onun gelişini şöyle haber vermişti: "Madam de Saint-Estève!"

"Takma adlarımdan birini verdim," dedi kadın, otururken.

Victorin bu iğrenç yaşlı kadını görünce sanki içinde bir ürperti duydu. İyi giyimliydi ama, çok aşırı derecede

kırıışık, beyaz ve sert, yassı yüzündeki kötölük belirten o soğuk ifade insanı korkutuyordu. Marat¹ yaşıyasaydı, kendisini kadın varsaysak, bu yaşa geldiğinde, Terör Dönemi'nin canlı bir simgesi olarak herhalde Madam Saint-Estève'e benzerdi. Bu uğursuz yaşlı kadının küçük parlak gözlerinde kaplanların o kan dökücü açgözlülüğü okunuyordu. Yayvan, geniş deliklerinden cehennem ateşli fişkıran yassı burnu yırtıcı kuşların en kötülerinin gagalarını andırıyordu. O basık, korkunç alına dalavere çevirmenin üstün yeteneği yerleşmişti. Yüzündeki tüm çukurlarda rastgele çıkmış sakal kılları gibi uzun tüyler düşüncelerinin erkeksi, sert niteliğini belirtiyordu. Bu kadını görececek olan herkes ressamların şeytanın yüzü olarak örnek alınacak bir yüzü kaçırdıklarını düşünürdü.

"Sevgili Mösyö," dedi koruyucu bir ses tonuyla, "uzun süredir hiçbir şeye karışmıyorum. Benim sevgili bir yeğenim var, kendi oğlumu onun kadar sevmezdim herhalde; sizin için yapacağım şeyi bu yeğenimin hatırı için yapacağım. Başkan, emniyet müdürünün kulağına sizinle ilgili bir şeyler söylemiş, emniyet müdürü de Mösyö Chapuzot'ya danıştıktan sonra, polisin bu tür bir işe karışmaması gerektiğini düşünmüş; bu konuda yeğenime tam yetki verilmiş, ancak o, bu işte yalnızca danışmanlık yapacak, başını derde sokmamalı."

"O halde siz hala..."

"Doğru, onun halasıyım, bundan da biraz gurur duyuyorum," dedi yaşlı kadın avukatın sözünü keserek, "çünkü o benim öğrencim, çabucak öğretmen olan bir öğrencim. İşinizi birlikte inceledik ve şuna karar verdik: Sizi tüm bu işten kurtarırsak otuz bin frank verir misiniz? Sorununuzu tümünden çözmüş olacağım! Parayı da iş bittikten sonra ödersiniz."

1 Jean-Paul Marat (1743-1793). Fransız Devrimi'nin Terör Dönemi adı verilen döneminin önde gelen mimarlarından. (ç.n.)

“İşin içinde olanları tanıyor musunuz?”

“Hayır, sevgili mösyö, sizden haber bekliyorum. Ancak, bize söylendiğine göre, dul bir kadının eline düşmüş budala bir yaşlı adam söz konusu. Yirmi dokuz yaşındaki bu dul kadın hırsızlıkta öyle usta imiş ki iki aile babasından kırk bin franklık gelir sızdırmış; altmış bir yaşındaki saf bir adamla da evlenerek, seksen bin franklık bir gelire de konmak üzereymiş; tüm bir namuslu aileyi mahvedecek, bu çok büyük serveti de, hemen yaşlı kocasından kurtularak, bir sevgilisinden edindiği çocuğa verecekmiş. İşte, durum bu.”

“Doğru,” dedi Victorin. “Bu yaşlı adam benim kayın-pederim, Mösyö Crevel.”

“Eski bir ıtriyatçı, bir belediye başkanı; ben onunla aynı bölgede oturuyorum, beni *Mam*¹ Nourrisson diye tanırılar.”

“Öteki de Madam Marneffe.”

“Onu tanımıyorum,” dedi Madam Saint-Estève, “ama, kaç gömleği var, üç gün içinde bunu bile size söyleyebilirim.”

“Evlenmeyi önleyebilir misiniz?” diye sordu avukat.

“Hangi aşamadalar?”

“Kâğıtları ikinci kez askıya çıktı.”

“Kadını kaçırmak gerek. Bugün pazar, ancak üç gün kalmış, çünkü çarşambaya evlenecekler, önleyemeyiz! Ama kadını öldürebiliriz.”

Soğukkanlılıkla söylenmiş bu sözleri işitince, namuslu bir insan olarak Victorin Hugo yerinden sıçradı.

“Öldürmek ha!” dedi. “Peki, bunu nasıl yapacaksınız?”

“Kırk yıldır Kader Tanrısı’nın yerini biz tutuyoruz,” dedi insanı şaşırtan bir gururla, “Paris’te her istediğimizi yaparız. Birçok aile, hem de Saint-Germain

1 Madame (madam)’ın kısaltılmışı. (ç.n.)

Mahallesi'nden, bana gizlerini söylemiştir, ne sanıyorsunuz! Birçok evlilik düzenledim, birçoğunu da bozdum, birçok vasiyetnameyi yırttım, birçok namusu da kurtardım! Burada," dedi başını göstererek, "bana otuz altı bin franklık gelir sağlayan sürüyle giz yatıyor. Siz de kuzularımdan biri olacaksınız, ne yani! Benim gibi bir kadın elindeki olanaklardan söz etse benim gibi olabilir miydi hiç? Ben yalnızca davranırım! Yapılacak her şey, sevgili avukat, rastlantıya bağlı olacak, siz de en ufak bir pişmanlık acısı duymayacaksınız. Uyurgezerler tarafından iyileştirilmiş insanlar gibi olacaksınız, bunlar aradan bir ay geçtikten sonra doğarın her şeyi çözdüğünü sanırlar."

Victorin soğuk terler döküyordu. Karşısında celladı görmek onu sanki kürek cezasına meydan okuyan bu iddialı, kasıtlı kadını görmek kadar heyecanlandırmazdı. Üstündeki şarap tortusu rengi elbisesine bakarak, onu kana bulanmış sandı.

"Madam, eğer sonunda birinin hayatına mal olacaksa ve en ufak bir cezaya yol açacaksa, deneyiminizden ve yapacaklarınızdan yararlanmayı kabul etmiyorum."

"Siz hâlâ çocuksunuz, Mösyö!" dedi Madam Saint-Estève. "Bir yandan düşmanınızın yok olmasını isterken, bir yandan da, kendi gözünüzde temiz kalmak istiyorsunuz."

Victorin "hayır" der gibi bir işaret yaptı.

"Evet," diye devam etti kadın, "siz bu kadının ağzında tuttuğu avı bırakmasını istiyorsunuz! Peki ama, bir kaplanın ağzından bir et parçasını nasıl çekip alabilirsiniz? Elinizle sırtını okşayıp bırak *pisi pisi* diyerek mi? Mantıklı davranmıyorsunuz. Kavgaya başlasın diye buyuruyorsunuz, ama yaralanma olmasın diyorsunuz! Her neyse! Pek benimsediğiniz bu masumluluğu size bırakıyorum. Ben namusta her zaman bir ikiyüzlülük payı görmüşümdür. Üç ay sonra, bir gün, zavallı bir papaz gelip sizden bir hayır

işi için, Doğu'da, çölde harap bir manastır için kırk bin frank isteyecek! Eğer durumunuzdan memnun iseniz, bu adamcağıza kırk bin frank verin! Maliyeye bundan daha fazlasını ödeyeceksiniz; hadi, elde edeceğinize kıyasla çok bir şey değil bu."

Ayağa kalkıp saten ayakkabılarının içine zorla sığmış geniş ayakları üstünde dikildi; ayaklarının etleri ayakkabılarından dışarı taşıyordu. Victorin'i selamlayarak gülümsedi ve gitmeye hazırlandı.

"Şeytanın demek bir kız kardeşi varmış," dedi içinden Victorin, ayağa kalkarken.

Perili bir balede, bir perinin değnekle vurmasıyla bir canavarın Opera binasının üç kat altından çıkıp gelivermesi gibi, casusluk mağaralarından çıkıp gelivermiş, tanımadığı bu korkunç kadını kapıya kadar geçirdi. Adliye Sarayı'ndaki işlerini bitirdikten sonra, bu bilinmeyen kadın hakkında bilgi almak üzdere, Emniyet Müdürlüğü'nün en önemli şubelerinden birinin başındaki Mösyö Chapuzot'yu görmeye gitti. Onu odasında yalnız bulunca, yardımı için kendisine teşekkür etti.

"Bana," dedi, "cinayetler açısından Paris'i temsil edebilecek yaşlı bir kadın göndermişsiniz."

Mösyö Chapuzot gözlüğünü çıkarıp önündeki kâğıtların üstüne bıraktı ve avukata şaşkın şaşkın baktı.

"Önceden sizi haberdar etmeden, içeriye almanız için eline bir pusula da vermeden hiç kimseyi size göndermeyi düşünemem," dedi.

"Öyleyse belki de Emniyet Müdürü göndermiştir."

"Sanmıyorum," dedi Chapuzot. "Wissembourg Prensi son kez İçişleri Bakanı'nun evinde yemekten Emniyet Müdürü'nü görmüş ve ona içinde bulunduğunuz acıklı durumdan söz ederek, size kibarca yardım edilemeyeceğini sormuş. Müdürümüz de bu aile işi dolayısıyla Prens Hazretleri'nin belirttiği üzüntü karşısında konuyla

yakından ilgilenerek benim de bu konuda düşüncemi öğrenmek inceliğini gösterdi. Müdürümüz çok iftiraya uğramış, ama çok yararlı olan bu yönetimin dizginlerini eline alır almaz, ilk işi, aile sorunlarına karışmama kararını almak oldu. Hem ilke olarak hem de ahlaksal açıdan haklıydı; ama gerçekte haksızdı. Polis örgütü, ki kırk beş yıldır ben bu örgütün içindeyim, ailelere 1799'dan 1815'e kadar çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. 1820'den bu yana da basın ve meşruti hükümet yaşam koşullarımızı tümüyle değiştirdi. Bu yüzden, böyle bir işle uğraşmak düşüncesindeydim, müdürümüz de benim düşünceme katılmak inceliğini gösterdi. İlgili şubenin amiri benim önümde bu işle ilgilenmemesi için buyruk aldı; eğer bu buyruğa karşın, size birini göndermişse, onu bir güzel paylayacağım. Görevden almaya kadar da gidebilir bu iş. Bu işi polis yapsın! Polis! Polis! diyorlar; bunu söylemesi kolay, ama sayın avukat, mareşal, bakanlar kurulu polisin ne olduğunu bilmiyorlar. Polisi ancak polis tanır. Krallar, Napoléon, XVIII. Louis, her biri kendi polis örgütünün ne iş gördüğünü biliyordu; bizim polis örgütümüze gelince, bu örgütü yalnızca Fouché, Mösyö Lenoir, Mösyö de Sartines ve akli başında birkaç vali anlamaya çalıştı... Bugün her şey değişti. Sayımız azaltıldı, elimiz kolumuz bağlandı! Birçok aile felaketinin filizlendiğine tanık oldum, oysa bunları biraz keyfi davranıp engelleyebilirdim! Bizi yıkmış olanlar, sizin gibi, birtakım korkunç ahlaksızlıklarla karşılaştıklarında –ki bunları çamurları ortadan kaldırır gibi kaldırabilmek gerekir– bizi arayacaklardır! Politika açısından, kamu güvenliği söz konusu olduğunda, polis her şeyi önlemek zorundadır; ama aile kutsal bir kurumdur. Ben Kralın canına kasteden bir suikast girişimini ortaya çıkarıp engellemek için elimden gelen her şeyi yaparım! Bir evin duvarlarını saydam duruma getirebilirim, ama pençelerimizi yuvaların, özel çıkarların içine sokmayız asla, ben bu görevde kaldıkça, çünkü korkarım...”

“Neden korkarsınız?”

“Basından, sayın Merkez Sol milletvekili!”

“Ne yapmalıyım ben?” diye sordu oğul Hulot, biraz durduktan sonra.

“Bakın! Siz aileyi temsil ediyorsunuz!” diye devam etti şube müdürü, “her şeyi söyledim; dilediğiniz gibi davranın, ama size yardım etmek, polisi tutkuların ve aile çıkarlarının aleti yapmak olacak şey mi? Dikkat buyurun, yüksek görevlilerin, yargıçların yasadışı bulup da bugünkü Müdürümüzden önceki müdüre karşı yönelttikleri gerekli baskının gizi işte buradadır. Bibi-Lupin polisi özel kişiler hesabına çalıştırıyordu, ama burada çok büyük bir toplumsal tehlike söz konusuydu! Bu adam, elindeki olanaklarla korkunç bir şey, bir Felaket Yardımcısı olabilirdi.”

“Peki, ya benim yerimde olsaydınız?”

“Oo! Benden görüş istiyorsunuz, oysa siz görüş satan birisiniz!” dedi Mösyö Chapuzot. “Haydi canım, sayın avukat, benimle alay ediyorsunuz.”

Hulot şube müdürünü selamladıktan sonra, müdürün kendisini geçirmek üzere ayağa kalktığı anda belli belirsiz bir şekilde omuz silkmesinin farkına varmadan oradan ayrıldı. Yeniden işine dönen Mösyö Chapuzot kendi kendine, “Bu da devlet adamı olmak istiyor ha!” dedi.

Victorin şaşkınlığını üstünden atamadan ve durumunu kimseye açmadan evine döndü. Akşam yemeğinde, barones bir ay içinde babalarının dönüp onların rahat yaşamını paylaşabileceğini ve ömrünün son günlerini ailesi arasında üzüntüden, sıkıntıdan uzak geçirebileceğini çocuklarına neşeyle anlattı.

“Ah! Baronu burada görmek için üç bin altı yüz franklık gelirim seve seve verirdim!” diye haykırdı Lisbeth. “Ama, Adeline’ciğim, peşin peşin böyle sevinçlere kaptırma kendini! Rica ederim.”

“Lisbeth haklı,” dedi Célestine. “Anneciğim, bekleyin bakalım.”

Barones, yüreği heyecan ve umutla dopdolu olarak, Josépha’yı görmeye gittiğini, onu mutluluk içinde mutsuz olan o zavallı kızlar gibi bulduğunu anlattı, ayrıca Oran’daki ambar memurunun babası yorgancı Chardin’den söz etti; böylece kendisini boş bir umuda kaptırmadığını göstermiş oldu.

Ertesi sabah, Lisbeth saat yedide Tournelle Rıhtımı’nda bir arabadaydı; arabayı Poissy Sokağı’nın köşesinde durdurdu.

“Berrnardins Sokağı’nda yedi numaralı eve gidelim,” dedi arabacıya. “Önünde iki yanı ağaçlı bir yol göreceksiniz; evin kapıcısı yoktur. Dördüncü kata çıkıp soldaki kapıyı çalacaksınız. Zaten kapıda ‘Matmazel Chardin, dantela ve kaşmir örücüsü’ diye yazar. Kapı açılınca, şövalye’yi görmek istediğinizi söyleyeceksiniz. Size ‘dışarıya çıktı’ diyeceklerdir. Siz de diyeceksiniz ki ‘Biliyorum, ama bulun onu, çünkü hizmetçisi rıhtımda, arabada, onu görmek istiyor.’”

Yirmi dakika sonra seksen yaşlarında görünen, saçları bembeyaz olmuş, yaşlı bir kadının yüzü gibi solgun ve kırılgan yüzünde burnu soğuktan kızarmış, kamburu çıkmış, ayaklarında bezden terlikler, sırtında, kol kapaklarından örgü yeleği ve sarı olup olmadığı pek belli olmayan gömleğinin yenleri taşmış, tüysüz alpaka kumaşından bir redingot, göğsünde de hiçbir nişan bulunmayan yaşlı bir adam çekine çekine, ayaklarını sürüyerek ortaya çıktı, arabaya baktı, içindeki Lisbeth’i tanıdı ve arabanın kapısına kadar geldi.

“Ah! Enişteciğim,” dedi Lisbeth, “ne haldesiniz böyle!”

“Élodie tüm paramı elimden alıyor!” dedi Baron Hulot. “Bu Chardin’ler çok aşağılık insanlar.”

“Evinize dönmek ister misiniz?”

"Oh! Yo, yo," dedi yaşlı adam. "Amerika'ya gitmek istiyorum."

"Adeline izinizi sürüyor."

"Ah! Borçlarım ödenebilseydi," dedi baron buna inanmıyormuş gibi bir halle, "çünkü Samanon peşimde."

"Daha bıraktığınız borcu ödeyemedik, oğlunuz hâlâ yüz bin frank borçlu."

"Zavallı çocuk!"

"Emekli maaşınız da ancak yedi sekiz ay sonra serbest kalacak. O zamana kadar beklemek istiyorsanız, şurada iki bin frangım var!"

Baron insanı korkutan bir açgözlülükle elini uzattı.

"Ver Lisbeth! Tanrı da seni ödüllendirsin! Ver! Ben ne-reye gideceğimi biliyorum!"

"Ama bunu bana söyleyeceksiniz, değil mi, kocamış canavar?"

"Evet. Bu sekiz ayın geçmesini bekleyebilirim, çünkü melek gibi bir yavru buldum, iyi bir insan, tertemiz bir kızcağız, henüz baştan çıkarılacak yaşta da değil."

"Siz mahkemeye düşebileceğinizi aklınızdan çıkarmayın," dedi Lisbeth. Hulot'nun bir gün mahkemelik olacağını umuyordu.

"Eh, Charonne Sokağı da," dedi Baron Hulot, "her şeyin sessiz sedasız olup bittiği bir mahalle içinde! Bak, beni hiçbir zaman bulamayacaklar. Adımı değiştirdim, Lisbeth; Thorec Baba'yım şimdi. Beni eski bir marangoz sanacaklar; o yavru beni seviyor, ama artık kendimi yoldurmayacağım."

"Gerek yok, olan olmuş zaten!" dedi Lisbeth redingota bakarak. "Sizi götüreyim mi oraya, enişte?"

Baron, Élodie'ye veda etmeden, onu okunmuş bir romanı bir kenara bırakır gibi bırakarak, arabaya atladı.

Yarım saat süren yolculuk boyunca, Baron Hulot Lisbeth'e durmadan yalnızca o küçük Atala Judiel'den

söz etti, çünkü, gitgide, yaşlı erkekleri mahveden korkunç tutkulara kendini kaptıracak aşamaya gelmişti; Lisbeth onu cebine iki bin frank koyarak Saint-Antoine Mahallesi'ndeki Charonne Sokağı'nda dıştan görünüşü kuşkulu, korkutucu bir evin kapısında bıraktı.

"Hoşça kal, enişte; şimdi adın *Thorec Baba*, öyle mi? Bana yalnızca araçlarla haber ulaştır, bunları da her seferinde değişik yerlerden seçip göndermeye bak."

"Söz. Ah! Ne kadar mutluyum!" dedi baron. Yakında tadacağı yepyeni bir mutluluğun sevinciyle yüzü aydınlanmıştı.

"Bulamazlar onu orada," dedi Lisbeth kendi kendine.

Arabasını Beaumachais Bulvarı'nda durdurdu, buradan Louis-le-Grand Sokağı'na omnibüsle döndü.

34

VALÉRIE'NİN PEŞİNDEKİ
İNTİKAM

Ertesi gün, öğle yemeğinden sonra, tüm aile salonda toplanmış olduğu sırada, Crevel çıkageldi. Célestine koşup babasının boynuna atıldı ve adam iki yıldan bu yana ilk kez geldiği halde, sanki dün gelmiş gibi davrandı.

"Günaydın baba!" dedi Victorin, Crevel'e elini uzatarak.

"Günaydın çocuklarım!" dedi kendini önemli biri sanan Crevel. "Barones Hazretleri, size de en derin saygılarımı sunuyorum. Tanrım! Bu çocuklar da ne çabuk büyüyorlar! Sanki bizi kovuyorlar, 'Dede, ben de iyi bir yere gelmek istiyorum!' diyorlar bize. Kontes Hazretleri, her zaman çok güzelsiniz!" dedi Hortense'a bakarak. "İşte varlığımızın geri kalanı, Kuzin Bette, aklı başında bakire de karşımda!" Bu sözlerini bunlara ablak yüzünün kırmızı etlerini güçlkle kımıldatan kaba gülüşler katarak herkese ayrı ayrı söyledikten sonra da ekledi: "Bakıyorum, burada hepiniz pek iyisiniz."

Bu sırada kızının salonuna küçümser gibi bir halle baktı.

"Célestine'ciğim, Saussayes Sokağı'ndaki evimin tüm mobilyalarını sana veriyorum, buraya çok yakışır.

Salonunun yenilenmeye gereksinimi var. Oh! İşte küçük yaramaz Wenceslas da geldi! Dürüst insanlarız biz, değil mi yavrularım? Ahlaklı olmak gerek."

"Ahlaklı olmayanlar için geçerli bu söz," dedi Lisbeth.

"Bu acı alay artık bana dokunmuyor, Lisbeth'ciğim. Yavrularım, uzun süredir içinde bulunduğum bu doğru olmayan duruma yakında bir son vereceğim; iyi bir aile babası olarak da size yakında evleneceğimi dobra dobra söylemeye geldim."

"Evlenmek hakkınız," dedi Victorin, "ama ben, kendi hesabıma, sevgili Célestine'imle evlenmemi kabul ederken bana vermiş olduğunuz sözü size geri veriyorum."

"Hangi sözü?" diye sordu Crevel.

"Evlenmeyeceğinize dair verdiğiniz sözü," dedi avukat. "Şunları kabul ederseniz böyle konuştuğum için bana hak vermiş olursunuz: Sizden böyle bir söz vermenizi istemedim, o sırada size böyle bir sözle bağlanmamanız gerekmediğini söylediğim halde, buna karşın kendiliğinizden bu sözü verdiniz."

"Evet, anımsıyorum, sevgili dostum," dedi Crevel utana utana. "Hem, bakın, doğrusu, sevgili çocuklarım, Madam Crevel ile iyi geçinmek istiyorsanız, pişman olmazsınız... İnceliğiniz, Victorin, beni duygulandırdı... Bunu karşılıksız bırakmam ben... Hadi canım, cici annenizi kabullenin de düğünüme gelin!"

"Ama, baba, nişanlınızın kim olduğunu bize söylemediniz," dedi Célestine.

"Bunun gizlisi saklısı kaldı mı ki," dedi Crevel. ""Sak-lambaç oynamayalım! Lisbeth söylemiştir bunu size."

"Sevgili Mösyö Crevel," dedi Lorraine'li kız, "bazı ad-lar bu evde anılmaz."

"Peki, öyleyse söyleyeyim, Madam Marneffe!"

"Mösyö Crevel," dedi avukat sert bir şekilde, "ne ben ne de karım bu düğüne katılacağız, ama çıkarlarımız böyle

gerektirdiği için değil; az önce size düşüncemi içtenlikle söyledim. Evet, bu evlilikte mutluluğu bulduğunuzu öğrenirsem çok sevineceğim, ama bilin ki namus ve incelik konularında bazı düşüncelerim var, bunları herhalde anlarsınız, ancak açıklayamam, çünkü o zaman bu evde hâlâ kanayan yaraları deşmiş olurum.”

Barones kontese işaret etti, kontes de çocuğunu kucağına alıp ona “Haydi, gel, yıkanacaksın Wenceslas!”, Mösyö Crevel’e de “Hoşça kalın, Mösyö Crevel,” dedi.

Barones Crevel’i sessizce selamladı, Crevel de çocuğun ansızın yıkanmaya götürülmek istenmesi karşısındaki şaşkınlığını görünce gülümsemekten kendisini alamadı.

Avukat Lisbeth’le, karısıyla ve kayınpederiyle yalnız kaldığında yüksek sesle dedi ki:

“Siz, mösyö, babamın malını mülkünü kaparak onu insafsızca bugün içinde bulunduğu duruma sürükleyen bir kadınla evleniyorsunuz; kayınpederi mahvettikten sonra, şimdi damatla geçinen, kız kardeşime dayanılmaz acılar çektiren bir kadınla evleniyorsunuz... Düğününüze gelerek bu çılgınlığınızı kabul etmiş olacağımızı mı sanıyorsunuz? Size gerçekten acıyorum sevgili Mösyö Crevel! Sizde aile duygusu yok, ailenin çeşitli bireylerini birbirine bağlayan bir onur dayanışması olduğunu düşünmüyorsunuz. Tutkular mantığa vurulmaz (ne yazık ki vurulduğunu çok gördüm!). Tutkulu insanlar kör oldukları gibi sağırdırlar aynı zamanda. Kızınız Célestine size bir tek sitemli söz söyleyemeyecek kadar görev duygusuna sahiptir.”

“Eh, bir bu eksikti!” dedi Crével. Bu sert sözleri kısa kesmeye çalışmıştı. Bunun üzerine avukat dedi ki:

“Célestine bu konuda size bir tek şey söyleseydi, onu karım olmaya layık biri gibi görmezdim, ama uçuşuma ayağınızı atmadan önce, özellikle de çıkar gütmeyi mi kanıtladıktan sonra, sizi durdurmaya çalışabilirim.

Elbette benim aklım fikrim servetinizde değil, sizde... Sizi düşüncelerim hakkında aydınlatmak üzere, yalnızca yakında yapacağınız evlenme sözleşmesi konusunda rahatlatmak için de olsa, şunu da ekleyeyim ki, parasal durumum iyi, yokluğunu duyduğumuz hiçbir şeyimiz yok."

"Benim sayemde!" diye bağırdı Crevel. Yüzü mosmor kesilmişti.

"Célestine'in serveti sayesinde," dedi avukat. "Kızınıza annesinin bıraktığı paranın yarısını bile bulmayan, bana drahoma olarak verdiğiniz para için pişmanlık duyuyorsanız, bu parayı size geri vermeye hazırız."

"Biliyor musunuz ki sayın damadım," dedi Crevel her zamanki pozunu takınarak, "Madam Marneffe, benim soyadımı alınca, davranışlarının sorumluluğunu artık herkese karşı yalnızca Madam Crevel olarak yüklenecektir."

"Bu belki çok soyluca bir şey," dedi avukat, "gönül işleri açısından, tutkuyu bir yana bırakma açısından mertçe bir şey, ama babamdan alçakça koparılmış o üç yüz bin frangı, bu hırsızlığı haklı gösterebilecek ne bir ad ne bir yasa ne de bir unvan biliyorum! Size açıkça söylüyorum, sevgili kayınpederim, karınız olacak o kadın size layık değil, sizi aldatıyor, eniştem Steinbock'a deli gibi âşık, onun borçlarını da ödedi."

"Ben ödedim."

"İyi," dedi avukat, "Steinbock hesabına pek sevindim; bir gün borcunu ödeyebilecektir; ama sevildiği, çok sevildiği, genellikle sevildiği ortada."

"Seviliyor ha!" dedi Crevel. Tam anlamıyla allak bulak olduğu yüzünden okunuyordu. "Bir kadına iftira etmek alçaklıktır, rezilce bir şeydir, küçüklüktür, bayağı bir şeydir! Böyle şeyler ileri sürüldüğünde, mösyö, bunlar kanıtlanır."

"Ben size birtakım kanıtlar vereceğim."

"Bekliyorum."

“Öbür gün, sevgili Mösyö Crevel, size karınız olacak o kadının korkunç ahlaksızlığının ortaya çıkarabileceğim günü, saati, anı söyleyeceğim.”

“Pekâlâ, çok sevinirim,” dedi Crevel yeniden soğuk-kanlılığına kavuşarak. “Hoşça kalın, çocuklarım, yine görüşürüz. Hoşça kal Lisbeth.”

Célestine Kuzin Bette’in kulağına:

“Peşinden git, haydi, Lisbeth,” dedi.

“A! Bu nasıl gitmek öyle,” diye bağırdı Lisbeth Crevel’e.

“Ah!” dedi Crevel, “damadım pek iyi bir avukat olmuş, kendini yetiştirmiş. Adliye’deki, Meclis’teki, adalet ve politika dünyasındaki düzenbazlıklar onu yaman bir adam yapmış. Ah! Ah! Önümüzdeki çarşama günü evleneceğimi biliyor ya beyefendi, bugün pazar, üç gün sonra, karımın bana layık olmadığını kanıtlayacağını söylemeyi öneriyor... Az akıllı da değil hani... Şimdi gidip sözleşmeyi imzalayacağım. Haydi, gel benimle Lisbeth, gel! Hiçbir şeyden haberleri olmayacak! Célestine’e kırk bin frank gelir bırakmak istiyordum, ama Hulot biraz önce öyle davrandı ki beni kendinden adamakıllı soğuttu.”

“Crevel Baba, bana on dakika izin verin, kapının önünde beni arabanızda bekleyin, çıkmak için bir bahane bulacağım.”

“Pekâlâ! Anlaştık.”

Salonda ailenin yanına dönen Lisbeth dedi ki:

“Dostlarım, Crevel ile gidiyorum, sözleşme bu akşam imzalanıyor, dolayısıyla koşullarını size söyleyebileceğim. Bu belki de o kadına son ziyaretim olacak. Babanız çok öfkeli. Sizi mirasından yoksun bırakacak.”

“Gururu böyle bir şey yapmasını engelleyecektir,” dedi avukat. “Presles arazisine sahip olmak istedi, bu araziyi bırakmayacak, tanıyorum onu. Çocukları olsa bile, miras olarak ne bırakırsa bu mirasın yarısını alacak, yasa

tüm servetini vermesini engelliyor. Ancak, bu sorunlar beni hiç ilgilendirmiyor, ben asıl onurumuzu düşünüyorum. Haydi, kuzin,” dedi Lisbeth’in elini sıkarken, “sözleşmeyi iyi dinleyin.”

Yirmi dakika sonra Lisbeth ile Crevel, Barbet Sokağı’ndaki konağa giriyorlardı; Madam Marneffe orada, Crevel’e yapmasını buyurmuş olduğu görüşmenin sonucunu tatlı bir sabırsızlık içinde beklemekteydi. Valérie zamanla Wenceslas’a kadınların ömürlerinde bir kez yüreklerini saran türden, o çok büyük aşkla tutulmuştu. Başarıya ulaşamamış bu sanatçı Madam Marneffe’in elinde öyle kusursuz bir âşık olmuştu ki, Baron Hulot Madam Marneffe’e ne ölçüde bağlanmışsa, Madam Marneffe de o ölçüde Wenceslas’a bağlanmıştı. Valérie’nin bir elinde üstlerine işleme yapmakta olduğu terlikler vardı, öteki eli de Steinbock’ta idi, başını da onun omzuna dayamıştı. Gelişigüzel, tutarsız öyle konuşmalar vardır ki, giriş bölümünde “çoğaltılması yasaktır” yazılı zamanımızdaki uzun edebi yapıtlara benzerler. Onlar da böyle bir konuşmaya dalmışlardı. Duygusallık yüklü bu şiirsel konuşma doğal olarak bir pişmanlığı sanatçının dudaklarının ucuna kadar getirdi; o da bunu elbette üzülerek anlattı.

“Ah! Evli olmam ne şanssızlık,” dedi Wenceslas, “çünkü Lisbeth’in dediği gibi beklemiş olsaydım, bugün seninle evlenebilirdim.”

“Sadık metresinin bir gün karısı olmasını dilemek için insanın Polonyalı olması gerek!” diye bağırdı Valérie. “Ödev uğruna aşkı, can sıkıntısı uğruna zevki gözden çıkar, olacak şey mi bu!”

“Ben senin ne maymun iştahlı olduğunu bilirim!” diye yanıt verdi Steinbock. “Şu Brezilyalı Baron Montès hakkında Lisbeth ile konuşmalarınızı duymadım mı?”

“Beni ondan kurtarmak ister misin?” diye sordu Valérie.

“Anlaşılan seni onu görmekten alıkoymanın tek çaresi de bu.”

“Şunu bil ki, sevgilim,” dedi Valérie, “onu kocam olsun diye iyi idare ediyordum; bak, sana her şeyi açıkça söylüyorum! Bu Brezilyalıya verdiğim sözlere gelince... Ah! Elbette seni tanımadan çok önce,” diye ekledi Wenceslas’ın bir hareketine karşılık vererek. “İşte, beni sıkıştırmak için kullandığı bu sözler yüzünden neredeyse gizlice evlenmeye zorlanıyorum, çünkü Crevel ile evlendiğimi öğrenecek olursa, beni öldürebilir!”

“Oh! Korktuğun şeye bak!” dedi Steinbock. Bir Polonyalı tarafından sevilen bir kadın için bu tehlikenin anlamsız olması gerektiğini belirten, küçümseyici bir hareket yapmıştı bu sırada.

Bu arada belirtelim ki, yiğitlik konusunda Polonyalılarda hiç palavra yoktur, gerçekten ve ciddi olarak yiğit insanlardır.

“Şu Crevel budalası beni güç duruma düşürüyor, bu durumun içinden nasıl çıkacağımı bilemiyorum; adam kendisiyle evlenmem dolayısıyla hesaplı zevkine uygun şekilde bir düğün yapmak istiyor.”

Valérie, Hulot’nun kovulmasından sonra Baron Henri Montès’in gecenin her saatinde evine gelmek ayrıcalığını elde ettiğini ve her ne kadar becerikli ise de, bu Brezilyalı’nın tüm kabahatin kendisinde olduğuna inanmasını sağlayacak bir bozuşma nedenini hâlâ aradığını, taparcasına sevdiği bu kişiye itiraf edebilir miydi? Baronun Lisbeth’in karakterine çok benzeyen neredeyse vahşi karakterini çok iyi tanıyordu, dolayısıyla Rio de Janeiro’lu bu âşık aklına geldikçe titriyordu. Steinbock, araba gürültüsünü duyunca, beline sarılmış olduğu Valérie’den ayrıldı ve eline bir gazete aldı; gelenler onu tümüyle bu gazeteyi okumaya dalmış durumda buldular. Valérie ise yakında kocası olacak adamın terliklerinin üstüne büyük bir dikkatle işleme yapmaktaydı.

Lisbeth Crevel'e kapının eşiğinde bu tabloyu gösterek, onun kulağına dedi ki:

"Bu *kadına* iftira ediyorlar! Saçlarına bakın, dağınık durumda mı? Victorin'in söylediğine bakılırsa, çifte kumruları yuvalarında suçüstü yakalayabilecektiniz."

"Lisbeth'ciğim," dedi Crevel her zamanki pozunu takınarak, "biliyor musun, bir Lucretia'dan bir Aspasia yaratmak için ona bir tutku aşlamak yeter!"¹

"Ben kadınların sizin gibi kodaman hovardalardan hoşlandıklarını size hep söylemedim mi?" diye karşılık verdi Lisbeth.

"Hoşlanmasa nankörlük etmiş olurdu," dedi Crevel, "çünkü buraya ne kadar para harcadığımı bir ben bilirim bir de Grindot!"

Bu arada merdiveni gösteriyordu. Kendi malı saydığı bu konağın iç düzenlemesi yapılırken, Grindot, Hérouville Dükü'nün Josépha'nın evinin düzenlemesini yaptırdığı zamanın gözde mimarı Cleretti ile yarışmaya çalışmıştı. Oysa, sanattan anlamayan Crevel, tüm burjuvalar gibi, ancak miktarı önceden belirlenmiş bir para harcamak istemişti. Böylece belli bir harcamaya bağlı kalmış olan Grindot mimar olarak bu konak için kurduğu düşü gerçekleştiremedi. Josépha'nın konağı ile Barbet Sokağı'ndaki konak arasındaki farkı, birincisindeki eşyanın kişilik taşıması, ikincisinde ise sıradan olması oluştuyordu. Josépha'nın evinde insanı hayran bırakan eşyaya başka hiçbir yerde rastlanmıyordu; Crevel'in evindeki göz alıcı olan eşya da her yerde kolayca satın alınabilen türdendi. Bu iki lüksü birbirinden su gibi harcanan milyon ayırıyordu. Eşi benzeri olmayan bir aynanın fiyatı altı bin franktır; bir imalatçının sırf para kazanmak için

1 Lucretia: Atinalı devlet adamı Perikles'in dostu ve danışmanı; güzelliği ve zekâsı ile ünlüdür.

Aspasia: Roma kralı Tarquinus Superbus'un bir akrabasının karısı. Uğradığı saldırı üzerine kendisini hançerlemiştir. (ç.n.)

yaptığı bir aynanın fiyatı ise beş yüz franktır. Gerçek bir Boule¹ avizesinin fiyatı açık artırmada üç bin franga kadar çıkar; aynı avizenin kopyası bin ya da bin iki yüz franga yaptırılabilir; biri, Raffaello'nun bir tablosu resim sanatı açısından ne kadar değerli ise, arkeoloji açısından o ölçüde değerlidir; öteki ise onun bir kopyasıdır. Raffaello'nun bir kopyasına ne değer biçersiniz ki? Crevel'in konağı budalaca bir lüksün çok güzel bir örneği; oysa Josépha'nın konağı bir sanatçı evinin en güzel modeliydi.

"Savaş başlıyor," dedi Crevel yakında eşi olacak kadına doğru giderken.

Madam Marneffe çingırağı çaldı.

"Gidip Mösyö Bertier'yi buraya çağırın," dedi uşağına, "onu almadan da gelmeyin. Bu işi ailenle çözebilmiş olsaydın, babacığım," dedi Crevel'e sarılarak, "o mutlu günümüzü erteleyebilir, daha sonra herkesin başını döndürecek bir düğün yapabiliriz; ama tüm ailen bu evliliğe karşı çıktığına göre, hele gelin de dul ise, bu düğünün tantanasız yapılması uygun olur."

Bir süredir on sekizinci yüzyılın lüksünü küçümseyen Crevel,

"Ben, tam tersine, XIV. Louis dönemine özgü bir lüks göstermek istiyorum," dedi. "Yeni arabalar ısmarladım. Beyefendi ve hanımefendinin arabaları olacak, atlı iki güzel araba: Biri üstü açık kaleş, öteki çok güzel oturacak yeri Madam Hulot gibi titreyen üstü kapalı şatafatlı berlin araba."

"Ah! İstiyorum dedin, öyle mi? O zaman, artık sen benim kuzum değilsin, tamam mı? Hayır, hayır, sevgilim, benim isteklerime boyun eğeceksin. Bu akşam aramızda sözleşmeyi imzalayacağız. Sonra, çarşamba günü,

1 André Charles Boule, ünlü Fransız dekoratör ve ince marangoz (1642-1732).

resmen evleniriz, yani gerçekten evleniriz, ama anneciğimin deyişiyle *el altından* yaparız bu işi. Kiliseye sade giyinip yayan gideriz; orada dualar şarkısız okunarak bir ayin yapılır. Tanuklarımız Stidmann, Steinbock, Vignon ve Massol olur; bunlar anlayışlı insanlardır, belediyede sanki rastlantı sonucu bulunacaklar, hatırmız için gelip kilisede ayine katılarak duaları dinleyeceklerdir. Senin meslektaşın da, özel olarak, bir kez için, nikâhımızı sabah saat dokuzda kıyar. Ayin saat onda başlar, öğle yemeği yemek üzere saat on birde burada oluruz. Davetlilerimize akşamdan önce sofradan kalkılmayacağına söz verdim. Davetliler şunlar: Bixiou, eski arkadaşın de Birotterie du Tillet, Lousteau, Vernisset, Léon de Lora, Vernou, tümü de çevrenin en seçkin akıllı insanları; evlendiğimizi bilmeyecekler, onlara bir şeyler yuttururuz; kafaları tütsüleriz biraz; Lisbeth de bizimle olacak; evliliğin ne olduğunu öğrenmesini istiyorum, Bixiou bu evde kalmış kıza tekliflerde bulunacak, onun gözünü açacak."

İki saat boyunca Madam Marneffe çılgınca şeyler söyledi, Crevel de bunun üzerine şu haklı düşüncayı yürüttü: "Bu kadar neşeli bir kadın nasıl ahlaksız olabilir? Delişmen, evet, tamam; ama ahlaksız ha... Hadi canım sen de!"

Valérie Crevel'i iki kişilik kanepede yanına çekerek sordu:

"Çocukların benim hakkımda neler söylediler sana? Çok kötü şeyler herhalde!"

"Wenceslas'ı sevdiğini, ancak bu aşkın yasak aşk olduğunu söylüyorlar! Sen ki erdemin ta kendisisin!"

"Wenceslas'cığımı elbette seviyorum!" diye haykırdı Valérie, sanatçıyı çağırıp onu başından tutarak alnından öperken. "Desteksiz, parasız, havuç renkli bir zürafa tarafından da hor görülmüş, zavallı çocuk! Ne yapalım, Crevel? Wenceslas benim şairim, ben onu çocuğum gibi açıkça seviyorum! O namuslu kadınlar da her yerde her

şeyde kötülük bulurlar. Ah! Demek bunlar bir erkeğe kötülük yapmadan edemiyorlar, öyle mi? Hiçbir isteği geri çevrilmeyen şımarık çocuklar gibiydim ben. Bonbon şekerleri artık bende hiçbir heyecan uyandırmıyor. Zavallı kadınlar, acıyorum onlara! Ee, beni böyle kim kötülüyor acaba?”

“Victorin,” dedi Crevel.

“Peki, sen niye bu adliye papağanının ağzını *annesinin* o iki yüz bin frank öyküsünü anlatıp kapamadın?”

“Ah! Barones kaçmıştı,” dedi Lisbeth.

“Dikket etsinler, Lisbeth!” dedi Madam Marneffe kaşlarını çatarak, “ya beni paşa paşa evlerine kabul edip tümü cici annelerini görmeye evime gelirler ya da (söyle onlara,) ben onları barondan beter duruma sokarım... Sonunda kötü olacağım! Vallahi, kötülük yapılmayınca iyilik de yapılmıyor.”

Saat üçte Cardot’un yerine gelen Berthier, Crevel ile kısaca görüştüktan sonra, evlenme sözleşmesini okudu, çünkü sözleşmenin kimi maddeleri genç Mösyö ve Madam Hulot’nun bu konuda alacakları karara bağlıydı. Crevel’in müstakbel eşine bırakacağı servetin dökümü şöyleydi: 1- Karşılığı senetlerle belirtilmiş kırk bin frank tutarında bir gelir. 2- İçindeki tüm eşyası ile birlikte konak. 3- Nakit olarak üç milyon. Ayrıca, müstakbel eşine yasanın izin verdiği tüm bağışları yapıyor, onu vergi beyanından da bağışık tutuyordu; eşlerden birinin ölmesi durumunda, çocukları da yoksa, birbirlerine taşınır ya da taşınmaz tüm mallarının kullanma hakkını veriyorlardı. Bu sözleşmeyle Crevel’in tüm serveti iki milyona iniyordu. Yeni eşinden çocukları olursa, Valérie’ye bırakmış olduğu servetin intifa hakkı dolayısıyla Célestine’in payı beş yüz bin franga düşüyordu. Bu da onun bugünkü servetinin yaklaşık dokuzda biri idi.

Lisbeth akşam yemeği için Louis-le-Grand Sokağı'na geri geldi; üzüntüsü yüzünden okunuyordu. Evlenme sözleşmesini anlattı, yorumladı ve bu çok üzücü habere Célestine'in Victorin kadar ilgisiz kaldığını gördü.

"Babanızı kızdırdınız, çocuklar!" dedi, "Madam Marneffe Mösyö Crevel'in karısını evinize kabul ettireceğine, sizi de evine getirteceğine yemin etti."

"Hayır, bu asla olamaz!" dedi Hulot.

"Hayır, bu asla olamaz!" dedi Célestine.

"Hayır, bu asla olamaz!" dedi Hortense.

Lisbeth tüm Hulot'ların bu kibirli tutumunu altetmek hevesine kapıldı.

"Anlaşılan, elinde size karşı birtakım silahları var," dedi. "Henüz bunların ne olduğunu bilmiyorum, ama öğreneceğim... Adeline ile ilgili bir iki yüz bin frank olayından kapalı bir şekilde söz etti."

Barones Hulot oturduğu divanda yavaşça kaykıldı ve korkunç çırpınmalar içinde kıvranmaya başladı.

"Haydi, yapın bu işi, çocuklarım!" diye bağırdı. "Bu kadını evinize kabul edin! Mösyö Crevel aşağılık bir adam! Ölüm cezasına layık... Bu kadının dediklerini yapın... Ah! Bir canavar o! *Her şeyi biliyor!*"

Gözyaşlarına ve hıçkırıklara karışan bu sözlerden sonra Madam Hulot, kızıyla Célestine'in kollarına dayanarak, odasına kadar çıkacak güç buldu kendisinde.

"Tüm bu olanların anlamı ne?" diye sordu Lisbeth haykırarak, Victorin ile yalnız kaldığında.

Duruma pek uygun bir şaşkınlık içinde ayakta olduğu yere çakılmış gibi duran avukat Lisbeth'i duymadı.

"Neyin var senin, Victorin'ciğim?"

"Dehşet içindeyim!" dedi yüzü tehdit edici bir hal alan avukat. "Annemin kılına dokunacak olanın vay haline, o zaman gözüm hiçbir şey görmez! Elimden gelseydi, bu kadını bir yılanı ezer gibi ezerdim."

“Onun şu söylediğini kimseye açma, Victorin’ciğim, tümünüzü babanızdan daha beter duruma sokacağını söyledi... Adeline’i bu derece ürkütmüş gibi görünen o giz neyse, bu gizle sizin ağzınızı kapatmadığı için Crevel’e adamakıllı çıktı.”

Baronesin durumu daha da kötüye gittiği için birini doktor çağırmaya gönderdiler. Gelen doktor içinde çok afyon bulunan bir ilaç verdi, Adeline de bu ilacı iç-içmez derin bir uykuya daldı, ama tüm aile çok büyük bir dehşete kapılmıştı. Ertesi gün avukat erkenden Adliye Sarayı’na gitmek üzere yola çıktı, Emniyet Müdürlüğü’ne de uğradı; burada polis şefi Vautrin’den kendisine Madam de Saint-Estève’i göndermesini rica etti.

“Mösyö, sizinle ilgilenmemiz yasaklandı, ama Madam de Saint-Estève tacirdir, emirlerinize amadedir,” dedi ünlü polis şefi.

Evine döndüğünde, zavallı avukat annesinin aklını oynatmasından korkulduğunu öğrendi. Konsültasyon yapmak üzere toplanmış bulunan Doktor Bianchon, Doktor Larabit, Profesör Angard az önce başa kan hücum etmesini önlemek için çok etkili çarelere başvurmaya karar vermişlerdi. Victorin, her ne kadar meslektaşları umutsuz olsalar da, bu bunalımın atlatılacağı konusunda beslediği umudun nedenlerini kendisine açıklayan Doktor Bianchon’u dinlediği sırada, uşak ona müşteri si Madam de Saint-Estève’in geldiğini haber verdi. Victorin Bianchon’un sözünü keserek deli gibi, hızla merdivenden aşağıya indi.

“Acaba ailede bulaşıcı bir delilik mi var?” dedi Bianchon, Larabit’e dönerek.

Doktorlar Madam Hulot’ya bakmak üzere bir stajyer doktor bırakarak evden ayrıldılar.

“Erdemli tüm bir ömür!” Bu, hastanın o üzücü olaydan bu yana söylediği tek sözdü. Lisbeth Adeline’in

başucundan ayrılmıyordu; iki genç kadını kendisine hayran bırakmıştı.

Avukat o korkunç cadıyı çalışma odasına sokup kapıları dikkatle kapattıktan sonra sordu:

“Ee, sevgili Madam de Saint-Estève! Ne durumdayız?”

“Demek, sevgili dostum,” dedi cadı Victorin’e soğuk ve alaylı bir biçimde bakarak, “o konuda iyice düşünüp taşındınız ha?”

“Siz bir şeyler yaptınız mı?”

“Elli bin frangı veriyor musunuz?”

“Evet,” dedi oğul Hulot, “çünkü davranmak gerek. Bu kadının bir tümce ile annemin hayatını ve aklını tehlikeye soktuğundan haberiniz var mı? Öyleyse, girişin bu işe!”

“Giriştik!” dedi cadı.

“Ee, ne yaptınız peki?” dedi Victorin çırpınarak.

“Peki, masrafları durdurmuyorsunuz ya?”

“Tam tersine.”

“Çünkü şimdiden masraflar yirmi üç bin frangı buldu.”

Oğul Hulot alık alık Saint-Estève’e baktı.

“Ah! Bakın, Adliye Sarayı’nın gözde adamlarındansınız, ama yoksa siz budaların biri misiniz?” dedi cadı. “Bu para ile bir oda hizmetçisinin vicdanını, Raffaello’nun bir tablosunu satın aldık. Pahalı sayılmaz.”

Hulot hâlâ şaşkın durumdaydı, gözlerini faltaşı gibi açmıştı.

“Eh!” diye devam etti Saint-Estève, “Madam Marneffe’in kendisinden hiçbir gizini saklamadığı Matmazel Reine Tonsard’ı da satın almış bulunuyoruz.”

“Anlıyorum...”

“Ama cimrilik etmek istiyorsanız, söyleyin.”

“Büyük bir güvenle bu parayı ödeyeceğim,” dedi, “haydi canım. Annem bana bu insanların en büyük işken celere layık olduklarını söyledi.”

"Çark işkencesi kalmadı artık," dedi cadı.

"Başaracağınızı garanti ediyor musunuz bana?"

"Siz işi bana bırakın," dedi Saint-Estève, "öcünüz yavaş yavaş gizlice alınıyor."

Duvar saatine baktı cadı. Saat altıyı gösteriyordu.

"Öcünüz hazırlanıyor, *Rocher-de-Cancalle*'ın¹ ocakları yanıyor, arabaların atları ön ayaklarıyla yeri eşeliyor, şiş-lerim ısınıyor. Ah! Sizin o Madam Marneffe'inizin ne mal olduğunu ben çok iyi biliyorum. Her şey hazır, kısacası! Kapanda zehir var, o farenin zehirlenip zehirlenmeyeceğini size yarın söyleyeceğimi sanıyorum. Hoşça kal, oğlum."

"Güle güle, madam."

"İngilizce bilir misiniz?"

"Evet."

"*Macbeth*'i İngilizce izlediniz mi?"

"Evet, izledim."

"Öyleyse, oğlum, sen kral olacaksın, yani mirasa konacaksın!" dedi.

Shakespeare'nin yarattığı tiplerden biriydi, Shakespeare'i de biliyormuş gibi görünüyordu bu korkunç cadı. Hulot'yu çalışma odasının eşiğinde şaşkın durumda bıraktı.

"Unutmayın, acil duruşma yarın!" dedi kibarca, dava açmakta usta biri havasında.

İki kişinin gelmekte olduğunu görmüştü, kendisini onlara bir Kontes Pimbèche² gibi göstermek istiyordu. "Kendine ne kadar da güveniyor!" dedi içinden Hulot, sözde müşterisini geçirirken.

1 Paris'in XIX. yüzyılda çok ünlü lokantalarından birinin adı. (ç.n.)

2 Fransız oyun yazarı Racine'in *Davacılar* adlı oyununun kişisi. (ç.n.)

35

YOSMALAR ARASINDA
BİR YEMEK

Baron Montès de Montéjanos, yürekli, aslan gibi bir adamdı, ama anlaşılmamıştı. Paris'in yüksek sosyetesini, at yarışlarını izleyen soylular, yosmalar bu yabancı soylunun sözle anlatılamaz güzellikteki yeleklerine, pırıl pırıl çizmelerine, eşsiz bastonlarına, herkesin imrendiği atlarına, kendisine tam olarak köle olmuş, dayağa çok dayanıklı duruma getirilmiş zencilerin sürdüğü arabasına hayrandılar. Servetinin miktarı biliniyordu, ünlü banker du Tillet nezdinde yedi yüz bin frank kredisi vardı; ama her zaman yalnız görülüyordu. Tiyatroların galalarına gitse de, salondaki ön koltuklardan birine oturuyordu. Hiçbir salona da devam etmiyordu. Hiçbir zaman bir yosmanın koluna girmesine izin vermemişti! Adı hiçbir güzel sosyete kadınının adıyla bir araya getirilemezdi. Hoş vakit geçirmek için Jockey-Club'da whist oynuyordu. Sonunda yaşayış biçimine ya da, işin çok daha tuhaf görünen yanı, kişiliğine de leke sürecek kadar ileri gidildi, Combabus¹ adını takmışlardı ona. Bixiou, Léon de Lora, Lousteau, Florine,

1 Suriye (Selefki) kralının yakın dostu olan Combabus çok yakışıklıydı ve kral onu güzel kraliçe Stratonike'yi korumakla görevlendirmişti; ancak Combabus kraliçenin çekiciliğine kapılıp da krala ihanetten kaçınmak için kendini hadım etmişti. (ç.n.)

Matmazel Héloïse Brisetout ve Nathan, bir akşam birçok eğlence düşkününü hanım ve beyle ünlü Carabine'in evinde yemek yedikleri sırada, bu gülünç adı buluvermişlerdi. Devlet Danışmanı olarak Masol, eski bir Yunanca öğretmeni olarak Claude Vignon, Rollin'in¹ Eskiçağ Tarihi'nde anlattığı bu gönüllü Abélard'ın², yani Combabus'un ünlü öyküsünü oradaki yosmalara anlatmıştı. Combabus Asur, Pers, Baktria, Mezopotamya gibi yerlerin, ayrıca Eski Doğu'yu ortaya çıkaran Anville'in çalışmalarını sürdüren yaşlı profesör du Bocage'ın³ özellikle ilgilendiği başka yerlerin kralının karısını korumakla görevlendirilmişti. On beş dakika boyunca Carabine'in konuklarını güldürmüş olan bu takma ad bir sürü aşırı derecede açık saçık alayın konusunu oluşturdu; Akademi bu alayları içeren bir kitaba Montyon ödülünü vermeyebilirdi, ama bunlar arasında Combabus adı, *muhteşem* bir Catoxantha⁴ denildiği gibi, Josépha'nın da *muhteşem* bir Brezilyalı dediği bu gür saçlı, yakışıklı baronun üstünde kaldı! Yosmaların en ünlüsü Carabine zarif güzelliği ve nükteleri ile 13. Bölge'de üstünlüğü Matmazel Turquet'nin elinden almıştı; Josépha Mirah, Hérouville Dükü'nün gözünde ne ise, daha çok *Malaga* adıyla tanınan, ancak asıl adı Séraphine Sinet olan Carabine de banker du Tillet'nin gözünde oydu.

Nitekim, Saint-Estève'in Victorin'e önceden kestirip başarı haberi verdiği aynı sabah Carabine de, du Tillet'ye saat yedi sularında şöyle demişti:

- 1 Charles Rollin (1661-1741), ünlü Fransız tarihçi. (ç.n.)
- 2 Fransız tarrıbilimci, filozof ve besteci Pierre Abélard (1079-1142)'a gönderme. Abélard, evlenip sonradan ayrı düştüğü dramatik aşkının kadını Héloïse ile mektuplaşmaları ile ünlüdür. Hadım edilmiştir. (ç.n.)
- 3 Barbié du Bocage (1760-1825), Fransız coğrafyacı, Coğrafya Derneği kurucularından. Jean-Baptiste d'Anville (1697-1782), ünlü Fransız coğrafyacı ve koleksiyoncu. (ç.n.)
- 4 Kırkanatlılardan çok küzel bir böcek türü Catoxantha bicolor'a gönderme. (ç.n.)

“Beni şevindirmek istiyorsan, *Rocher de Cancale*’da benim için bir akşam yemeği verip oraya Combabus’u da getirirsin, onun bir metresi olup olmadığını kesinlikle öğrenmek istiyoruz. Bu konuda bahse girdim. Kazanmak istiyorum.”

“Adam hep *Hôtel des Princes*’de kalıyor, oraya uğrarım, eğleneceğiz,” dedi du Tillet. “Bizim çocukların tümünü çağır, Bixiou’yu da! Lora’yı da! Kısacası tüm bizim takımı!”

Akşam saat yedi buçukta her Avrupalının yemek yemiş olduğu lokantanın en güzel salonundaki sofrada, gösteriş uğruna büyük paraların ödendiği akşam yemekleri için özellikle yaptırılmış görkemli gümüş takımlar parlıyordu. Salondaki ışık seli bu takımların oymalarının kenarlarında ışıktan çağılayanlar oluşturunuyordu. Genç olmasalar, bir taşralının diplomat sanabileceği garsonlar çok iyi para kazandıklarının bilincinde olan insanlar gibi ağırbaşlı, ciddi duruyorlardı.

Erken gelmiş olan beş kişi gelecek dokuz kişiyi bekliyordu. Başta entelektüeller mutfağının tuzu biberi olan Bixiou vardı, yaptığı her zaman yeni şakalarının zırhına bürünmüş olarak, 1843’te hâlâ sağlam durumdaydı ki bu, Paris’te erdem kadar az görülen bir olaydır. Onu en büyük manzara ve deniz ressamı Léon de Lora izliyordu; adam tüm rakiplerine karşı hiçbir zaman başlangıçtaki değerinin altına düşmemek gibi bir üstünlüğü koruyordu. Yosmalar bu iki nükte kralını her yerde arıyorlardı. Onlarsız ne öğle ne akşam yemeği ne de eğlence düşünülebilirdi. Carabine diye anılan Séraphine Sinet, ev sahibi olarak ilk gelenlerden biriydi ve Paris’te eşi bulunmayan omuzları, bir tornacının elinden çıkmış gibi düzgün, kırıksız boynu, isyancı yüzü, mavi üstüne mavi nakışlı dokuma, bir köye bir ay boyunca yetecek kadar bol miktarda İngiliz dantelleri ile süslü saten elbisesi yaygın ışık altında parlıyordu. O akşam tiyatroda

oyunu olmayan ve kendisini daha önce betimlediğimiz için hakkında herhangi bir şey söylememiz gereksiz güzel Jenny Cadine masallara özgü zenginlikte bir tuvaletle geldi. Topluca yapılan bir eğlence bu hanımlar için bir giyim kuşam yarış alanıdır; bu alanda bunların her biri rakiplerine "İşte, bana layık olan ödül!" diyerek yarışta ödülü milyonerine kazandırmak ister.

Kuşkusuz bu işlerde henüz acemi olan bir üçüncü kadın, bu ciddi ve zengin iki kadının lüksüne neredeyse çekinerek bakıyordu. Mavi şeritlerle süslü beyaz kaşmir elbisesi ile sade bir biçimde giyinmiş olan bu kadının başına perukacı türü bir berber çiçeklerden yapılmış bir şapka giydirmişti, adamın beceriksiz eli kendisi farkında olmadan onun o hayran olunası sarı saçlarına budalaca bir zariflik kazandırmıştı. Elbisesi içinde hâlâ sıkıntıda gibi duran bu kadında *bu tür işleri ilk kez yapanlara özgü bir utangaçlık* vardı. Paris'e erişilmez bir tazelik, ölmek üzere olan birinde bile arzu uyandıracak bir saflık, Normandiya'nın başkentin çeşitli tiyatrolarına daha önce göndermiş olduğu tüm o güzellere layık bir güzellik getirmek üzere Valognes'dan gelmişti. Bu tertemiz yüzün çizgileri meleklerle özgü arılığın ideal şeklini taşıyor, cildinin sütü andıran beyazlığı sanki bir ayna gibi ışığı o kadar güzel yansıtıyordu. Zarif yüz rengi de sanki bir ressam fırçasıyla yanaklarına sürülmüştü. Adı Cydalise olan bu kız, birazdan görüleceği gibi, Madam Nourrisson'un Madam Marneffe'e karşı oynadığı oyunda gerekli bir piyon görevi görüyordu.

"Yavrum, kolların adına layık değil," demişti Jenny Cadine. Bu on altı yaşındaki başyapıtı Carabine getirip ona tanıtmıştı.

Cydalise'in gerçekten de herkesin hayran olduğu sıkı etli, pütürlü, ama çok güzel bir kanun rengiyle kızarmış güzel kolları vardı.

"Ne eder bu kız?" diye sordu Cadine, çok alçak sesle Carabine'e.

"Uğrunda bir mirası yemeğe değer."

"Ne yapmak istiyorsun onu?"

"Ne olacak, Madam Combabus!"

"Peki, bu işi yapman için ne veriyorlar sana?"

"Bil bakalım!"

"Güzel bir gümüş takımı mı?"

"Böyle üç takım var bende!"

"Birkaç elmas mı?"

"Satacak kadar var bende!"

"Yeşil bir maymun mu?"

"Hayır, bir Raffaello tablosu!"

"Aklından ne şeytanlık geçiyor senin?"

"Josépha tabloları ile beni usandırıyor," dedi Carabine, "onunkilerden daha güzellerini satın almak istiyorum."

Du Tillet bu akşam yemeğinin kahramanı Brezilyalıyı getirdi, onları Josépha ile birlikte Hérouville Dükü izliyordu. Şarkıcı kız sade bir kadife elbise giymişti, ama boynunda beyaz kamelya rengindeki cildinin üstünde incileri ancak fark edilebilen yüz yirmi bin franklık bir gerdanlık parlıyordu. Siyah saç örgülerinin arasına bir kırmızı kamelya (yapma bir ben gibi!) yerleştirmişti; bu çiçek etrafta şaşkınlık verici bir etki yapıyordu. Kollarının her birine de üst üste on bir dizi inci bilezik takmıştı. Gelip Jenny Cadine'in kollarını sıktı, Jenny Cadine de ona, "Şu bileziklerini bana ödünç verir misin?" dedi. Josépha da bileziklerini çıkarıp bir tabak içinde arkadaşına sundu.

"Ne incelik ya!" dedi Carabine, "böyle davranmak için düşes olmak gerek! Ne de çok inci! Dük Hazretleri, siz bu kızı süslemek için denizleri mi soydunuz yoksa?" diye ekledi o bodur Hérouville Dükü'ne dönerek.

Sanatçı kız bir tek bilezik aldı, öteki yirmisini yeniden şarkıcı kızın güzel kollarına taktı ve bu kollara birer öpücük kondurdu.

Edebiyat dünyasının asalağı Lousteau, La Palférine, Massol ve Vauvinet, en önemli siyasi gazetelerden birinin sahiplerinden Théodore Gaillard da gelince davetliler tamamlandı.

Soylu zengin bir kişi olarak herkese karşı nazik davranan Hérouville Dükü La Palférine Kontu'nu, aşırı saygıya ya da senli benliliğe kaçmadan, sanki çevresindekilere "Aynı ailedeniz, aynı soydanız, ikimiz eşdeğerdeyiz!" der gibi, özel bir biçimde selamladı. Aristokratların *şibolet*'i¹ olan bu selamlara biçimi yüksek burjuva sınıfından aydın insanları ifrit etmek için yaratılmıştı.

Carabine Combabus'u soluna, Hérouville Dükü'nü de sağına aldı. Cydalise Combabus'un soluna, Bixiou Cydalise'in, Malaga ise dükün yanına oturdu.

Saat yedide istiridye yemeye başladılar. Saat sekizde, ana yemekten önce, buzlu punç içildi. Herkes bu şöenlerde yenecek yemeklerin listesini bilir. Saat dokuzda on dört kişi arasında içilen değişik cinsten kırk iki şişe şaraptan sonra insanlar nasıl gevezeliğe başlarsa, işte onlar da öyle başlamışlardı. Yemeğin sonunda nisan ayına özgü o berbat tatlı ikram edilmişti. Baş döndürücü hava yalnızca Normandiyalıyı sarhoş etmişti; bir Noel ilâhisi mırıldanıyordu. Bu zavallı kızın dışında hiç kimse kendini kaybetmemişti; erkekler de, kadınlar da Paris'in geceleyin genelde tiyatro dönüşü, geç vakit yiyip içen seçkin tabakasındandı. Kafalar neşelenmişti; gözler, içkinin etkisiyle parlıyor, ama hâlâ zekâ belirtiyordu; ancak dudaklar yergilere, fıkralara, boşboğazlıklara başlıyordu. O ana kadar at yarışlarının, atların, borsa oyunlarının, birbirleri ile kıyaslanan ünlü erkeklerin değişik niteliklerinin, dile düşmüş rezilce olayların kısırdöngüsü içinde sürüp giden sohbet yakınlaşmaya, iki kişilik gruplara bölünmeye dönüşecek gibi görünüyordu.

1 Kutsal Kitap'ta sözü geçen bir tür parola anlamında sözcük (Bk. Hâkimler, XII, 5-6).

İşte bu sırada Carabine'in Léon de Lora'ya, Bixiou'ya, La Palférine'e ve du Tillet'ye göz kırpması üzerine aşktan konuşulmaya başlandı.

"Gerçek doktorlar doktorluktan, gerçek soylular atalarından, yetenekli insanlar yapıtlarından hiçbir zaman söz etmezler," dedi Josépha, "biz neden kendi durumumuzdan söz ediyoruz ki... Ben buraya gelmek için Opera'daki oyunu başka bir güne bıraktırdım, elbette burada da *çalışayım* diye değil. Onun için bu işin üstünde durmayalım, sevgili dostlarım."

"Sana gerçek aşktan söz ediyoruz, yavrum," dedi Malaga, "insanı mahveden, anayı babayı da mahveden, insana karısını, çoluğunu çocuğunu sattıran, insana hapisaneyi boylattıran aşktan söz ediyoruz."

"Söz edin öyleyse!" dedi şarkıcı kız. "Ne bileyim ben!"

Ne bileyim ben! Parisli yumurcakların argosundan yosmaların söz dağarcığına girmiş bu söz, o kadınların, gözlerinin ve yüz ifadelerinin de yardımıyla, dudaklarında başlı başına bir şiir olur.

"Demek ben sizi hiç sevmiyorum, Josépha, öyle mi?" dedi düğ yavaşı.

"Beni gerçekten sevebilirsiniz," dedi şarkıcı kız gülümseyerek düğün kulağına, "ama ben sizi az önce söyledi türden bir aşkla, yani sevdiği erkekten uzakta kalan kadına dünyayı zindan eden bir aşkla sevmiyorum. Hoşuma gidiyorsunuz, bana yararınız dokunuyor, ama benim için vazgeçilmez biri değilsiniz, hem beni yarın bırakırsanız, bir değil, üç düğ bulabilirim."

"Paris'te aşk var mı ki?" dedi Léon de Lora. "Burada insanlar para kazanmaya vakit bulamazken, şekeri eritip saran su gibi bir insanı saran gerçek aşka nasıl tutulacaklar? Sevmek için çok zengin olmak gerekir, çünkü aşk erkeği hiçe indirger, neredeyse şuradaki bizim sevgili Brezilyalı baronumuzu hiçe indirdiği gibi. Daha önce de hep

söyledim, birbirine zıt şeyler de uyuşur! Gerçek bir âşığın haremağasına benzediği olur, çünkü dünyada artık onun için kadın kalmamıştır! Gizemli bir hal almıştır, gerçek bir Hristiyan gibi köşesine çekilmiştir, tek başınadır! İşte size bir örnek, şu yiğit Brezilyalıya bir bakın!”

Masadakiler Henri Montès de Montéjanos’u inceleme-ye başladılar; adam tüm bakışların kendisine çevrildiğini görünce utandı.

“Bir saattir burada yiyip içiyor, ama bir öküzün de farkına varamayacağı gibi, yanında en... güzel demeyeceğim, ama Paris’in en taze kadınının bulunduğu farkına varmıyor,” diye sürdürdü konuşmasını Léon de Lora.

“Burada her şey taze, balık da öyle, bu lokanta bununla ünlüdür,” dedi Carabine.

“Çok doğru! Sağlığınıza içiyorum!” dedi Baron Montès de Montéjanos, yüzünde sevimli bir ifadeyle ressama bakarak. Sonra, Léon de Lora’yı başıyla selamladı ve Porto şarabı ile dolu bardağını dudaklarına götürüp görkemli bir şekilde içti.

“Âşıksınız demek?” dedi Carabine yanındaki barona, onun kadeh kaldırmasını böyle yorumlayarak.

Brezilyalı baron bardağını yeniden doldurttu, Carabine’i selamladı ve bir kez daha kadeh kaldırdı.

“Madamın sağlığına!” dedi o zaman bu yosma. Bunu öyle alaylı bir ses tonuyla söylemişti ki ressam, du Tillet ve Bixiou kahkahayı bastılar.

Brezilyalı tunçtan yapılmış bir adam gibi kımıldamadı, ciddi bir tavır takındı. Bu soğukkanlı hali Carabine’i öfkелendirdi. Montès’in Madam Marneffe’i sevdiğini çok iyi biliyordu, ama sevildiğine inanmış bu adamdan böyle katı bir inanç, böyle inatçı bir sessizlik beklemiyordu. Bir kadın hakkında nasıl âşığının tutumuna bakıp yargı yürütülürse, bir âşık hakkında da sevdiği kadının tutumuna bakıp öyle yargı yürütülür. Valérie’yi sevmekten ve onun

tarafından sevimlikten gurur duyan baronun gülümsemesinde bu seçkin adam sarrafları hafif bir ironi sezmişlerdi; zaten baron da o sırada görülmeye degecek kadar hoştu: İçtiği şaraplar cildinin rengini bozmamıştı, cilalanmış altın gibi parlayan gözlerinde ruhunun gizleri saklıydı. Öyle ki Carabine içinden şöyle dedi: "Ne kadınmış! Bu adamın yüreğini mühürleyip herkese karşı kapamış!"

"Kaya gibi!" dedi Bixiou yavaşça. Bu sözü yalnızca şaka olsun diye söylemiş, bu kalenin yıkılmasına Carabine'in ne kadar önem verdiğini hiç düşünmemişti.

Görünüşte ciddilikten çok uzak bu sözler Carabine'in sağında söyleniyordu, aşk üzerine tartışma onun sağında Hérouville Dükü, Lousteau, Josépha, Jenny Cadine ve Massol arasında devam ediyordu. Pek az görülen bu olaya tutkunun, inadın ya da sevginin mi yol açtığını bulma aşamasına gelmişlerdi. Ortaya atılan kuramlardan çok sıkılan Josépha konuyu değiştirmek istedi.

"Hiç bilmediğiniz bir şey hakkında konuşup duruyorsunuz! Bir kadını, kendisine layık olmayan bir kadını onun servetini yiyecek, çocuklarının servetini yiyecek, geleceğini satacak, geçmişini lekeleyecek, devleti soyarak kürek cezasını göze alacak, bir amca ile bir kardeşi öldürecek, son şaka olarak, kendisini içine attıkları uçurumu görmesini engellemek için kapatacaklarını aklına getirmeden gözlerinin bağlanmasına rahatça izin verecek kadar seven bir erkek var mı ha aranızda? Du Tillet'nin sol memesinin altında yürek yerine bir kasa, Léon de Lora'nın da aynı yerinde yürek yerine zekâsı bulunur; Bixiou ise kendisinden başka bir insanı sevecek olsa, bu haline kendisi gülerdi; Massol ise yürek yerine bir bakanlık koltuğuna sahiptir; Madam de La Baudraye tarafından yüzüstü bırakılmasına dayanabilmiş olan Lousteau'da yürek yerine bir et parçası vardır; Dük Hazretleri tüm servetini batırıp aşkını kanıtlayabilecek kadar zengindir; Vauvinet'yi

hesaba katmıyorum, ben senet kırıcılarını insan saymam. Böylece, hiçbirimiz, ben de, hatta Jenny de, Carabinde de sevmiş değiliz... Ben anlattığım bu olaya ancak bir kez rastladım." Jenny Cadine'e dönerek "Kaybolmuş bir köpek için ilan verir gibi bizim zavallı Baron Hulot'muz için ilan vereceğim, çünkü onu bulmak istiyorum."

"Şu işe bakın!" dedi içinden Carabine, Josépha'ya tuhaf bir biçimde bakarak, "Josépha da benim oynadığım oyunu oynuyor da, onun için mi Madam Nourrisson iki Raffaello tablosuna sahip?"

"Zavallı adam!" dedi Vauvinet. "Boylu bosluydu, çok yakışıklıydı. Ne zarif, ne nitelikli adamdı! I. François'yı andırırdı! Ne ateşliydi! Para bulmakta ne kadar ustaydı, ne kadar üstün yeteneği vardı! Şimdi bulunduğu yerde de para arıyordur; Paris'in giriş kapılarına yakın kenar mahallelerinde görülen, kemik yığınlarından yapılmış duvarlardan da para çıkarmaya bakıyordur herhalde; kuşkusuz buralarda bir yerde saklanıyor."

"Tüm bunları da," dedi Bixiou, "o Madam Marneffe için yaptı. Ne kurnaz, ne sinsi kadındır o!"

"Dostum Crevel ile evleniyor," diye ekledi du Tillet.

"Dostum Steinbock için deli oluyor!" dedi Léon de Lora.

Bu sözler Montès'in göğsünün ortasına saplanan üç tabanca kurşunu gibiydi. Sapsarı kesildi adam ve o kadar acı duydu ki güçlüğüle ayağa kalktı.

"Hepiniz aşağılık insanlarsınız!" dedi. "Namuslu bir kadının adını tüm o yoldan çıkmış kadınlarınızın adları arasına karıştırmamanız gerekir. Hele bu kadın o kaba şakalarınıza hiç hedef olmasın."

Montès'in sözleri topluca bravolar ve alkışlarla kesildi. İlk işareti verenler Bixiou, Léon de Lora, Vauvinet, du Tillet ve Massol idi. Koro gibi başladı.

"Yaşasın İmparator!" dedi Bixiou.

“Taç giydirelim ona!” diye haykırdı Vauvinet.

“Medor’a bir alkış! Yaşasın Brezilya!” diye bağırdı Lo-
usteau.

Léon de Lora: “Ah! Bakır renkli baron, sen bizim Valérie’mizi seviyorsun ha? Ondan nefret etmiyorsun demek!”

“Baronun söyledikleri pek kibarca değil, ama yine de görkemli!” diye belirtti Massol.

“İyi, güzel de, sevgili müşterim, seni bana salık verdiler, ben senin bankacınım, saflığın bana zarar verir sonra.”

“Ah! Siz ki ciddi bir adamsınız, söylesenize bana,” dedi Brezilyalı du Tillet’ye.

“Hepimiz adına teşekkürler,” dedi Bixiou baronun sözünü kesip selamlayarak.

“Bana kesin bir şey söyleyin!” dedi Montès devam ederek, Bixiou’nun söylediğine aldırmadan.

“Buyur öyleyse!” dedi du Tillet, “Crevel’in düğününe davetli olduğumu sana bildirmekle şeref duyarım.”

“Oo! Combabus Madam Marneffe’i savunuyor!” dedi Josépha, gösterişli bir biçimde ayağa kalkarken; sonra tragedyaya oynar gibi bir tavır takınarak Montès’in yanına gidip onun başına dostça ve hafifçe vurdu; yüzünde komik bir hayranlık ifadesi, bir süre ona baktıktan sonra başını salladı: “*Ne olursa olsun*, Hulot aşkın ilk örneği, işte ikinci örnek de burada, ama onu hesaba katmamak gerek, çünkü o tropikal bölgelerden geliyor!”

Josépha Brezilyalının alnına hafifçe vurunca, adam sandalyesine iyice çöktü ve du Tillet’ye bakarak konuştu: “Paris şakalarınızdan birine oyuncak olduysam, ağzımdan gizimi almak istedinizse...” Tüm masayı bir ateş çemberi içine alarak, davetlilere Brezilya güneşinin parladığı gözleriyle şöyle bir baktı ve yalvarır gibi, çocuksu bir

1 İtalyan şair Ariosto’nun (1474-1533) *Orlando Furioso* adlı yapıtında Angelica’ya âşık Medor söz konusu. (ç.n.)

halle dedi ki: "Lütfen, bunun şaka olduğunu itiraf edin bana, sevdiğim bir kadına da iftira etmeyin."

Carabine onun kulağına eğilerek: "Bakın! Valérie size rezilce ihanet ediyor, sizi aldatıyor, sizinle oynuyorsa, ben de size bunu bir saat içinde evimde kanıtlarsam ne yaparsınız?"

"Bunu size burada, tüm bu Iago'ların¹ önünde söyleyemem," dedi Brezilyalı baron.

Carabine Iago sözcüğünü mago² olarak duydu!

"Ee, susun bakalım!" dedi barona gülümseyerek, "Paris'in en zeki insanlarını güldürmeyin kendinize de gelin evime, orada konuşalım."

Montès bitkindi. "Kanıt isterim!" dedi kekeleyerek. "Unutmayın!"

"İstemediğin kadar var," dedi Carabine, "bu kuşku seni bu denli kızdırıyorsa, aklını kaybedeceğinden korkarım."

"Amma inatçı bu adam, ölen Hollanda kralından beter," dedi Léon de Lora. "Bana bakın, hey, Lousteau, Bixiou, Massol ve ötekiler! Hepiniz öbür gün Madam Marneffe tarafından yemeğe davetli değil misiniz?"

"Evet," dedi du Tillet. "Baron, size şunu söylemekle onur duyarım: Eğer, olur ya, aklınızda Madam Marneffe ile evlenmek düşüncesi varsa, Crevel adında tostoparlak biri tarafından bir yasa tasarısı gibi reddedilip bir yana bırakılmış durumdasınız. Dostum, eski arkadaşım Crevel'in seksen bin frank geliri var. Siz belki de bu kadar servetiniz olduğunu göstermediniz, çünkü o zaman, sanırım, siz tercih edilirdiniz."

Montès, du Tillet'yi yarı dalgın, yarı gülümser bir halde dinledi; bu hali de herkese korkunç göründü. O sırada

1 Shakespeare'in *Othello* adlı tragedyasında oyunun kötü karakterlerinden biri olan Iago'ya gönderme. (ç.n.)

2 Fransızcası *magot* (mago okunur). Bir cins kuyruksuz maymun. Çirkin adam anlamında da kullanılır. (ç.n.)

şef garson gelip Carabine'in kulağına akrabalarından bir hanımın salonda olduğunu ve kendisiyle konuşmak istediğini söyledi. Yosma ayağa kalktı, salona gitti ve yüzü siyah dantelden bir tülle örtülü Madam Nourrisson ile karşılaştı.

"Ne haber? Senin evine gidecek miyim, kızım. Oltaya düştü mü?"

"Evet, anacığım, tabanca o kadar iyi doldurulmuş ki patlamasından korkuyorum," dedi Carabine.

36

1840 PARİSİ'NİN EKONOMİK
CENNETİ

Bir saat sonra Montès, Cydalise ve Carabine *Rocher de Cancale*'dan çıkmış, Carabine'in Saint-George Sokağı'ndaki evinin küçük salonuna giriyorlardı. Yosma, Madam Nourrisson'u şöminenin kenarında bir berjer koltuğa oturmuş durumda buldu.

"Oo! Benim saygıdeğer teyzem gelmiş!" dedi.

"Evet, kızım, küçük payımı almaya kendim geldim. Sen iyi yüreklişindir, ama bakarsın unutursun beni, yarın ödenecek senetlerim var çünkü. Tuvalet eşyası satan benim gibi bir tacir her zaman para sıkıntısı çeker. Peki, bu arkandakiler kim? Şu beyefendi pek canı sıkılmış gibi duruyor."

Bu sırada tümüyle değişmiş haliyle yaşlı iyi yürekli bir kadına benzeyen korkunç Madam Nourrisson ayağa kalkıp kötü yola düşürdüğü yosmalardan biri olan Carabine'i kucakladı.

"O, aldanmayan Othello'dur. Sana Baron Hazretleri Montès de Montéjanos'u tanıtmakla onur duyarım."

"Ah! Beyefendiyi tanıyorum, kendisinden söz edildiğini çok duydum; bir tek kadını sevdiğiniz için size Combabus diyorlar; sanki Paris'te kadın kıtlığına kıran girmiş.

Ha! Sakın sizi üzen konu Madam Marneffe ile ilgili olmasın, Crevel'in kadını... Bakın, beyefendiciğim, talihinize küseceğinize şükredin. Beş para etmez biridir o kadın. Ne mal olduğunu ben bilirim!"

Madam Nourrisson Carabine'i kucaklarken onun eline bir mektup sıkıştırmıştı.

"Bak! Sen Brezilyalıları tanımıyorsun," dedi Carabine. "Kafaları mantık dinlemez, duygularıyla karar verirler! Ne kadar kıskançlık duygusu varsa içlerinde, o ölçüde kıskanç olmak isterler. Baron hazretleri her şeyi mahvedeceğinden söz ediyor, ama hiçbir şey mahvedeceği yok, çünkü seviyor. Kısacası, Baron Hazretlerini buraya Steinbock'tan elde ettiğim, onu mutsuz kılan şeyin kanıtlarını kendisine vermek için getirdim."

Montès kendinden geçmişti, sanki kendisinden söz edilmiyormuş gibi dinliyordu. Carabine gidip kukuletalı kadife mantosunu çıkardı ve geri döndüğünde bir pusulanın şu kopyasını okumaya başladı:

Sevgilim, bizimki bu akşam Popinot'ya akşam yemeğine gidiyor. Saat on bire doğru gelip beni Opera'dan alacak. Saat beş buçuğa doğru evden çıkacağım, seni cennetimizde bulacağımı umuyorum. Oraya Maison d'Or lokantasından yemek getirtirsin. Beni Opera'ya götürebilecek şekilde giyin. Dört saat vaktimiz olacak. Bu kısa mektubu bana geri vereceksin, sanma ki Valérie'n sana güvenmiyor, ben senin için canımı, servetimi, şerefimi veririm; ama rastlantının cilvesine uğrarım diye korkuyorum.

"Bakın, baron, işte bu sabah Kont Steinbock'a gönderilmiş bir pusula, adresi oku! Aslı yakılmış."

Montès pusulayı elinde evirip çevirdi, yazıyı tanıdı, aklına ancak o an doğru bir fikir geldi, bu da kafasının ne kadar karışık olduğunu kanıtıyor.

"Tuhaf doğrusu! Beni bu derece üzmemekte ne çıkarınız var? Çünkü, bu pusulayı, taşbaskıyla kopyasını çıkartayım diye bir süre elinizde alıkoyabilmek için çok para vermiş olmalısınız, öyle değil mi?" dedi Carabine'e bakarak.

"Koca budala!" dedi Carabine Madam Nourrisson'un bir işareti üzerine, "şu zavallı Cydalise'i görmüyor musun? Üç aydır yemekten içmekten kesilecek kadar seni seviyor, henüz senin o dalgın bakışlarından birini üstüne çekemediği için de üzülüyor."

Cydalise bu sırada mendilini gözlerine götürüp ağlıyormuş gibi yaptı. Carabine sözlerine devam etti:

"Masum bir kız gibi görünüyor ama, deli gibi sevdiği bir adamın kötü bir kadının oyuncağı olduğunu düşünmek onu kudurtuyor, Valérie'yi öldürebilir de."

"Yo! Bırakın, bu benim işim!" dedi Brezilyalı.

"Öldürmek mi demek istiyorsun, yavrum?" dedi Madam Nourrisson, "Böyle bir iş artık bu ülkede yapılmıyor."

Montès yeniden konuşmaya başladı:

"Ah! Ben buralı değilim! Yaşadığım ülkede sizin yasalarnız bana vız gelir; yeter ki siz bana kanıt gösterin."

"Ya! Bu pusula hiçbir şey ifade etmiyor mu yani?"

"Hayır," dedi Brezilyalı. "Yazıya inanmam ben, gözlerimle görmek isterim."

Sahte teyzesinin yeni bir işaretinden ne demek istediğini anlayan Carabine:

"O! Gözlerinle görmek istiyorsun ha!" dedi. "Pekâlâ, sana her şeyi göstereceğiz, sevgili kaplanım; ama bir şartla."

"Neymiş o?"

"Cydalise'e bakın."

Madam Nourrisson'un bir işareti üzerine Cydalise Brezilyalıya baygın baygın bakmaya başladı.

"Sevecek misin onu? Değerini verecek misin ona?" diye sordu Carabine. "Bu derece güzel bir kadın bir

konağa ve görkemli bir arabaya değer! Onun yayan gitmesine razı olmak canavarlık olur. Hem... borçları da var." Bu sırada Cydalise'in kolunu çimdikleyerek sordu ona: "Ne kadar?"

"Bu kızın değerinin ne olduğu belli," dedi Madam No-urrisson. "Yeter ki bir alıcı çıksın."

"Dinleyin beni!" diye bağırdı Montès, sonunda bu hayran olunası başyapıtın farkına vararak. "Bana Valérie'yi gösterecek misiniz?"

"Kont Steinbock ile birlikte, elbette!" dedi Madam No-urrisson.

Bu yaşlı kadın on dakikadır Brezilyalıyı inceliyordu. Sonunda adamı düşündüğü cinayeti işleyebilecek biri olarak gördü, özellikle de onu kendisini yönetenlere dikkat etmeyecek kadar basireti bağlanmış buldu.

"Sevgili Brezilyalım," dedi, "Cydalise benim yeğenim olur; dolayısıyla bu iş biraz da beni ilgilendirir; bu baskının gerçekleşmesi de on dakikalık bir iştir; çünkü Kont Steinbock'a mobilyalı odayı kiralayan benim dostlarımdan biri; Valérie şu sırada bu odada kahvesini içmektedir; tuhaf bir kahve, ama o buna kahve diyor. Öyleyse, anlaşalım, Brezilyalım! Ben Brezilya'yı severim, sıcak bir ülkedir. Yeğenimi nasıl yaşatacaksın?"

"Kocamış deve kuşu, sözümü kestin!" dedi Madam Nourri-sson'un şapkasındaki devekuşu tüylerine gözü takılan Montès. "Eğer bana gösterirsen... Valérie ile o sanatçıyı birlikte gösterirsen..."

"Hem sen Valérie ile birlikte olmak istediğin şekilde," elbette dedi Carabine.

"Eh! O zaman ben de bu Normandiyalıyı alıp götürürüm."

"Nereye?" diye sordu Carabine.

"Brezilya'ya," dedi baron. "Onunla evlenirim. Amcamdan bana satışı olanaksız kırk hektarlık bir yer kaldı.

Bu yüzden bu yer hâlâ elimde. Orada yalnızca yüz zenci var, bunlar amcam tarafından satın alınmış erkek, kadın ve çocuk zenciler."

"Bir zenci tacirinin yeğeni!" dedi Carabine dudak bükerek. "Bunun göz önünde bulundurulması gerekir. Cydalise, yavrum, sen zencileri sever misin?"

"Bak, *şakayı bırakalım* artık, Carabine!" dedi Madam Nourrisson. "Hay Allah! İş görüşüyoruz, beyefendi ile ben."

"Bir Fransız kadını alırsam, onun tümüyle bana ait olmasını isterim," dedi Brezilyalı. "Size şimdiden söylüyorum, matmazel, ben bir kralım, ama meşruti bir krallık değil benim krallığım, ben bir çarım; tüm tebaamı satın aldım, her türlü başka yerleşim bölgesinden yüz fersah uzakta bulunan benim krallığımdan hiç kimse dışarı çıkmaz, krallığım içeriden vahşilerle çevrilmiş, sizin Fransanız kadar büyük bir çölle de denizden ayrılmıştır."

"Ben burada bir tavan arasını yeğlerim!" dedi Carabine.

"Ben de öyle düşünüyordum," dedi Brezilyalı, "çünkü gelip Madam Marneffe'e yeniden kavuşmak için tüm topraklarımı ve Rio de Janeiro'da neyim varsa sattım."

"İnsan böyle yolculukları bir hiç yüzünden yapmaz," dedi Madam Nourrisson. "Kendiniz için seilmeye hakkınız var, çünkü çok yakışıklısınız. Ah! Yakışıklı doğrusu," dedi Carabine'e dönerek.

"Çok yakışıklı! Longjumeau posta arabacısından¹ daha yakışıklı," dedi yosma.

Cydalise Brezilyalının elini tuttu, adam da çok kibarca elini çekti.

"Buraya Madam Marneffe'i alıp götürmek için dönmüştüm!" diye sürdürdü sözlerini Brezilyalı, yeniden

1 Fransız besteci Adolphe Adam'ın (1803-1856) *Longjumeau posta arabacısı* adlı opera-komik yapıtına gönderme. (ç.n.)

dönüş nedenini açıklayarak. “Ama dönmek için neden üç yıl beklediğimi bilmiyorsunuz, değil mi?”

“Hayır, Vahşi Adam,” dedi Carabine.

“Söyleyeyim! Benimle bir çölde baş başa yaşamak isteğini yineleyip durmuştu da ondan!”

“Adamda vahşilik falan kalmamış artık,” dedi Carabine, kahkahayı koyvererek. “Uygarlaşmış Budalalar kabillesinden şimdi.”

Baron yosmanın alay etmesine aldırış etmeden devam etti:

“Bana bunu o kadar yineledi ki bu uçsuz bucaksız topraklarımın ortasında ona çok güzel bir ev hazırlattım. Fransa’ya Valérie’yi almak üzere döndüm ve onu yeniden gördüğüm o gece...”

“‘Yeniden gördüğüm’ sözü kibarca bir söz, aklımdan çıkmayacak!”

“Bana o sefil Marneffe’in ölümünü beklememi söyledi, ben de Hulot ile olan ilişkisini bağışlayıp razı oldum. Kadının kılığına girmiş şeytan mı bu kadın, bilemiyorum, ama o andan itibaren tüm heveslerimi, tüm isteklerimi yerine getirdi; kısacası, kendisinden bir dakika bile kuşkulanmamaya yol açmadı!”

“Oh! Pes doğrusu!” dedi Carabine Madam Nourrisson’a.

Madam Nourrisson da aynı düşüncede olduğunu belirtir biçimde başını salladı.

“Bu kadına güvenim,” dedi Montès gözyaşlarını tutamadan, “aşkıma olan güvenime denktir. Sofradakilerin tümünü demin az daha tokatlayacaktım.”

“Ben bunu bayağı fark ettim!” dedi Carabine.

“Eğer beni aldatıyorsa, eğer evleniyorsa, şu sırada da Stein-bock’un kolları arasındaysa, bu kadın ölümü bin kere hak etmiştir, bir sineği ezip öldürür gibi öldürürüm onu.”

"Peki, jandarmalar ne güne duruyor, beyciğim," dedi Madam Nourrisson, insanın tüylerini ürperten bir cadı gibi gülümseyerek.

"Ya polisler, yargıçlar, Ağır Ceza Mahkemesi, tüm bu takım ha!" dedi Carabine.

"Siz budaların birisiniz, dostum!" dedi yeniden söze karışan Madam Nourrisson. Brezilyalının nasıl öç almak istediğini öğrenmek istiyordu.

"Onu öldürürüm," diye yineledi Brezilyalı hiç heyecanlanmadan. "Ha! Bana Vahşi demiştiniz! Benim sizin vatandaşlarınız gibi budalalık ederek gidip eczaneden zehir alacağımı mı sanıyorsunuz? Lokantadan çıkıp buraya gelinceye kadar, Valérie'yi suçlamakta haklı olduğunuz durumda nasıl öç alacağımı düşündüm. Zencilerimden biri üstünde çok güçlü bir hayvan zehiri taşıyor ki bir bitkisel zehirden de güçlüdür; bu zehiri içen korkunç bir hastalığa yakalanır ve ancak Brezilya'da iyileşir. Bu zehiri Cydalise'e içireceğim, o da bu hastalığı bana geçirecek; sonra, ölüm Crevel ile karısının damarlarında dolaşmaya başlayınca ben yeğeninizle birlikte Asor adalarını geçmiş olacağım; yeğeninizi iyileştirip onunla evleneceğim. Bizim gibi Vahşilerin değişik yöntemleri vardır!"

Normandiyalı kıza bakarak da dedi ki:

"Cydalise tam da bana gereken hayvan. Ne kadar borcu var?"

"Yüz bin frank!" dedi Cydalise.

"Kız az konuşuyor, ama iyi konuşuyor," dedi Carabine Madam Nourrisson'a alçak sesle.

"Çıldıracacağım!" dedi Brezilyalı boğuk bir sesle, bir koltuğa çökerken. "Öldürecek beni bu! Ama gözlerimle görmek istiyorum, çünkü olamaz böyle bir şey! Kopyası çıkarılmış bir pusula ha! Bunun bir sahtekâr işi olmadığını kim söyleyebilir bana? Baron Hulot Valérie'yi seviyormuş ha!" diye de ekledi, Josépha'nın söylediklerini

anımsayarak. "Baronun Valérie'yi sevmediğinin kanıtı, onu hayatta bırakması! Ama Valérie tümüyle bana ait olmazsa, ben onu kimseye canlı bırakmam!"

Montès'in o sırada insanı korkutucu bir hali vardı, ama sesini duymak daha da korkutucuydu! Kükrüyor, kıvranıyor, her dokunduğu şeyi kırıyordu, tahta eşya elinde sanki camdanmış gibi parçalanıyordu.

"Amma da kırıyor!" dedi Carabine Madam Nourrisson'a bakarak. Sonra Brezilyalının sırtına hafifçe vurup seslendi: "Yavrum, öfkeli Rolando¹ şiire çok iyi yaraşır, ama böyle bir evde hem bayağıdır, hem de pahalıya mal olur."

Madam Nourrisson, ayağa kalkarak gidip bitkin Brezilyalının karşısına dikilerek "Oğlum!" dedi, "ben de seninle aynı kanıdayım. İnsan bir şekilde ancak *ölümle ayrılacak kadar bağlanıp severse*, aşk yüzünden hayatı hiçe sayar. Böyle biri her şeyi söküp atar, vallahi, her şeyi yıkar. Saygımı, hayranlığımı kazandın, tutumunu onaylıyorum, özellikle de o yöntemin dolayısıyla; bu yöntem beni zenci dostu yapacak. Ama sen de seviyorsun! Geri adım atacaksın!"

"Ben mi ha! Eğer o, böyle bir alçaklık yapmışsa... ben..."

"Bak, sen de, uzun lafın kısası, fazla konuşuyorsun!" dedi Madam Nourrisson, yeniden kendi kişiliğine dönerek. "Öç almak isteyip de kendisini birtakım yöntemler bilen Vahşi olarak tanıtan bir erkek böyle davranmaz. O kadını sana kendi cennetinde göstermemizi istiyorsan, Cydalise'i alır, onunla birlikte, sanki hizmetçi yanlışlıkla girmenize izin vermiş gibi yaparak, oraya girersin, ama rezalet çıkarmak yok! Öç almak istiyorsan, atak davran-
maman, çok üzgün gibi, metresin tarafından aldatılmış

1 İtalyan şair Ludovico Ariosto'nun (1474-1533) *Orlando furioso* (Öfkeli Orlando) adlı başyapıtına gönderme (ç.n.)

gibi görünmen gerek. Tamam mı?" dedi Madam Nourrisson, Brezilyalı'nın bu kadar kurnazca hazırlanmış bir düzen karşısında şaşırıp kaldığını görünce.

"Tamam, Devekuşu!" dedi Brezilyalı, "tamam! Anlaşıldı..."

"Hoşça kal, güzelim," dedi Madam Nourrisson Carabine'e.

Cydalise'e de Montès ile birlikte inmesi için işaret etti.

"Şimdi, tatlım, bir tek şeyden, kadını boğazlamasından korkuyorum! O zaman çok güç durumda kalırım, biz işlerimizi ancak *tatlılıkla* çözmeliyiz. Ah! Sanırım Raffaello'nun tablosunu kazandın, ama sana söz verdiğim tablonun ressam Mignard'ın bir tablosu olduğu söyleniyor. Üzülme. Bu tablo daha güzel. Bana Raffaello'nun resimlerinin tümünün karanlık olduğu söylendi, oysa kazandığın tablo Girodet'nin tabloları kadar güzel."

"Benim tek isteğim Josépha'ya üstün gelmek!" diye haykırdı Carabine. "Tablo Mignard'ın ya da Raffaello'nun olmuş, bana vız gelir. Olamaz; o hırsız kız bileklerine öyle inciler takmıştı ki bu akşam... Bu inciler uğruna neler yapmaz ki insan!"

Cydalise, Montès ve Madam Nourrisson Carabine'in kapısının önünde duran bir faytona bindiler. Madam Nourrisson arabacıya yavaşça Boulevard des Italiens'de blok apartmanlardan birini tarif etti; buraya çabucak varılabilirdi, çünkü Saint-Georges Sokağı'ndan yedi sekiz dakika çekerdi, ama Madam Nourrisson Lepelletier Sokağı'ndan geçerek, çok yavaş gidilmesini buyurdu, böylece evlerin önünde duran şatafatlı arabaları gözden geçirmiş olacaktı.

"Brezilyalı!" dedi Madam Nourrisson, "bakıp da gelip geçenleri ve sevgilinin arabasını tanımaya çalış."

Baron önünden geçtikleri sırada parmağıyla Valérie'nin arabasını gösterdi.

Madam Nourrisson konuşmaya başladı:

“Valérie adamlarına saat onda gelmelerini söyledi, kendisi de bir kiralık arabaya binerek Kont Steinbock ile birlikte olacağı eve gitti; orada akşam yemeği yedi; yarım saat sonra Opera’da olacak. İyi ayarlanmış! Bu da sana onun nasıl bu kadar uzun süredir seni aldatmış olduğunu açıklıyor.”

Brezilyalı sesini çıkarmadı. Aslan kesilmesine karşın akşam yemeği sırasında herkesin hayran kaldığı o sarsılmaz soğukkanlılığını yeniden takınmıştı. Kısacası, dindi, bir gün önce bilançosunu veren iflas etmiş bir tacire benziyordu.

O uğursuz evin kapısında, bağlı bulunduğu kumpanya ile aynı adı taşıdığı için *Genel Kumpanya*¹ adı verilen iki atlı arabalardan biri duruyordu.

“Sen arabada kal,” dedi Madam Nourrisson Montès’e. “Buraya meyhaneye girer gibi girilmez. Sizi gelip çağıracaklar.”

Madam Marneffe ile Wenceslas’ın cenneti Crevel’in o küçük evine hiç benzemiyordu. Crevel bu evi artık gerek kalmadığı düşüncesiyle Kont Maxime de Trailles’a satmıştı. Birçok insanın da cenneti olan bu cennet Boulevard des Italiens’deki blok evlerden birinin dördüncü katındaydı ve merdivenlere bakıyordu. Bu evin her katında merdiven sahanlığında vaktiyle her daireye mutfak olarak kullanılmak üzere ayrılmış bir oda vardı. Ancak, ev gizli aşk buluşmaları için çok büyük paralar karşılığında kiraya verilen bir otel durumuna geldiği için, başlıca kiracı, Neuve-Saint-Marc Sokağı’nda kadın eşyası dükkânı olan gerçek Madam Nourrisson bu mutfakların çok büyük değer taşıdığını pek güzel anlamış, bunları bir tür yemek odasına dönüştürmüştü. İki kalın ortak duvar ile ayrılmış, sokaktan ışık alan bu odalardan her biri

1 Bunlar o dönemin taksileriydi. (ç.n.)

sahanlığa bakan iki kanatlı çok kalın kapılar sayesinde tümüyle ayrı bir bölüm oluşturunuyordu. Dolayısıyla, buralarda dinlenilmek tehlikesiyle karşı karşıya kalmadan yemek yiyerek önemli sırlardan söz edilebiliyordu. Daha güvenli olması için pencerelere dışarıdan pancur, içeriden de tahta kapaklar konmuştu. Odaların kirası bu özelliklerinden ötürü ayda üç yüz franktı. Mutluluk ve gizem yuvası bu ev yirmi dört bin franga 1. Madam Nourrisson'a kiralanmıştı, o da bundan evi kendisi yönetmediği için yönetici kadına (2. Madam Nourrisson'a) ödediği para dışında, ortalama yirmi bin frank kazanıyordu.

Kont Steinbock'a kiralanmış olan cennet İran halılarıyla döşenmişti. Kırmızı cila ile parlatılmış iğrenç taş döşemenin soğukluğunu da sertliğini de ayaklar bu yumuşacık halı sayesinde hissetmiyordu. Odada mobilya olarak iki güzel sandalye ve duvar içine yerleştirilmiş bir yataktan başka, bu yatağı gözlerden yarı yarıya gizleyen bir masa vardı. Masanın üstünde de çok nitelikli bir akşam yemeğinin artıkları görölüyordu, ayrıca uzun mantarlı iki şişe ve erimiş buzlu içinde, boş bir şampanya şişesi göze çarpıyordu, bunlar aşk tanrıçası Venüs ile şarap tanrısı Bacchos'un birlikteliğini simgeliyordu. Şömine kenarında ısınmak için kullanılan alçak bir sandalyenin yanında, kuşkusuz Valérie'nin gönderdiği güzel bir kapitone koltuk ve Pompadour stilinde iyi çerçevelenmiş aynasıyla birlikte gül ağacından güzel bir konsol görölüyordu. Tavanda bir lamba odayı hafif bir ışıkla aydınlatıyor, bu aydınlık masadaki mumlarla şömineyi süsleyen mumların ışıklarıyla çoğalıyordu.

Bu tablo 1840 yılı Paris'inde gizli aşkın ne düşük düzeyde olduğunu herkese *açıkça* anlatacaktır. Yazık, iki bin yıl önce Vulcanus'un ağlarının simgelediği o yasadışı aşktan ne kadar uzaktayız!

Cydalise ile Montès yukarıya çıktıkları sırada içinde odun yanan şöminenin önünde ayakta duran Valérie Wenceslas'a korsesinin bağcıklarını bağlatıyordu. Bu, ince ve zarif Valérie gibi ne çok şişman ne de çok zayıf olan kadınların olağanüstü güzelliklerini ortaya çıkardıkları andır. Kuru olmayan, taze pembe cilt en uyuşuk gözlerin bile bakışını çeker. Pek az örtülü olan vücudun çizgilerini juponun kusursuz kıvrımları ve korsenin bel ile kalça arasındaki bölümü o kadar açıkça belirtir ki kadın bu sırada dayanılmaz olur, tıpkı bırakmak zorunda olduğunuz her şey gibi. Aynada mutlu, gülümseyen yüz, sabırsızlıktan yere vuran ayak, bozulmuş saçlarının dağınık lülelerini düzelten el, minnettarlıkla dolup taşan gözler; sonra, gün batımı sırasındaki güneş gibi yüzün en ince ayrıntılarını tutuşturan hoşnutluk ateşi; bu saatin her şeyi bir anılar hazinesi oluşturur! Kuşkusuz, yaşamının ilk çılgınlıklarını şöyle bir düşünen bir kimse bu tatlı anıların bazılarını yeniden yaşayacak, Hulot'ların ve Crevel'lerin çılgınlıklarını, bunları bağışlamasa da, belki anlayacaktır. Kadınlar o andaki güçlerini o kadar iyi bilirler ki, o an onlara her zaman yeni bir buluşma olanağı sağlar.

"Haydi oradan! İki yıl geçti, hâlâ bir kadının korsesini bağlamayı öğrenemedin! Hâlâ eski Polonyalıydın! Bak, saat on oldu Wences...las'cığım!" dedi Valérie gülerek.

Bu sırada ahlaksız bir hizmetçi kız bir bıçağın ağzıyla Âdem ile Havva'nın tüm güvenliğini sağlayan iki kanatlı kapının mandalını ustalıkla yerinden oynatıp kapıyı ansızın açtı, çünkü bu yeryüzü cennetini tutan kiracıların tümünün çok az zamanı vardır; kız böylece Gavarni'nin Paris Salonu'nda sık sık sergilenen o güzel janr resmi¹ tablolarından birini meydana çıkarmış oldu.

"Buyurun, madam!" dedi.

1 Fransız ressam (1804-1866). Fransız bohem yaşamının resimlerini çizdi. Genelde günlük hayattan tipik anları gösteren resimle janr resmi deniyor. (ç.n.)

Ve Cydalise, arkasında Baron Montès, içeriye girdi.

“İyi ama burada birileri var! Özür dilerim, madam,” dedi ürkmüş bir tavırla Cydalise.

“Amanın! Valérie!” diye haykırarak şiddetle kapıyı kapattı Montès.

Gizlenemeyecek kadar büyük bir heyecana kapılan Madam Marneffe şöminenin yanındaki bir sandalyeye çöktü. Gözlerinden iki damla yaş aktı, ama hemen kurudu. Montès’e baktı, Normandiyalı kızı gördü ve zoraki bir kahkaha koyuverdi. Küçük düşmüş kadın onuru ona tamamlayamadığı giyiminin ve süslenmesinin kusurunu unutturdu, Brezilyalıya doğru gelip adama o kadar gururlu bir şekilde baktı ki gözleri silah gibi parlıyordu. Gidip Brezilyalının önünde dikildi ve ona Cydalise’i göstererek dedi ki:

“İşte, aslında sadakatiniz neymiş anlaşılıyor. Siz ki bana aşka inanmayan birini inandıracak derecede güçlü vaatlerde bulundunuz! Uğrunuza bunca şey yaptım, hat-ta cinayetler işledim! Haklısınız, mösyö, bu yaşta ve bu güzellikte bir kızın yanında ben bir hiçim!”

Şaşkınlığı suçunun yadsınamayacak kadar açık bir kanıtı olan Wenceslas’ı göstererek devam etti:

“Şimdi bana ne söyleyeceğinizi biliyorum, ama bu beni ilgilendirir. Bu alçakça ihanetten sonra sizi sevebilseydim – çünkü beni gözetlediniz, bu merdivenin her basamağını, ev sahibesini, hizmetçi kızı, belki Reine’i de satın aldınız... Oh! Tüm bunlar ne hoş şeyler! Bu kadar alçak bir adama karşı içimde biraz sevgi kaldıysa, ona sevgisini iki katına çıkaracak birçok neden gösterebilirdim! Ama mösyö, sizi tüm kuşkularınızla baş başa bırakıyorum, bu kuşkular da birer pişmanlık acısına dönüşeceklerdir... Wenceslas elbisemi verir misiniz?”

Elbisesini alıp giydi, aynada kendisini inceledi, sanki tek başınaymış gibi, Brezilyalıya bakmadan, rahat rahat giyinmesini tamamladı.

“Wenceslas, hazır mısınız? Siz önden çıkın.”

Gözücüyla aynadan Montès'i gözetlemişti; Montès'in solgun yüzünde böyle güçlü erkekleri kadınların büyüüne kaptıran zayıflığın belirtilerini gördü; kadınların âşık erkeklerin başını döndüren o gözde müthiş parfüm kokularını ciğerlerine iyice çekebilsin diye ona yeterince yaklaşıp elinden tuttu ve adamın yüreğinin çarptığını hissederek sitem eder gibi bir halle ona bakıp “Bu baskınızı Mösyö Crevel'e anlatmanıza izin veriyorum. Size hiçbir zaman inanmayacaktır; dolayısıyla, artık onunla evlenmek hakkım; öbür gün kocam olacak! Hem onu çok mutlu edeceğim! Hoşça kalın! Beni de unutmaya çalışın,” dedi.

“Ah! Valérie!” diye bağırdı Montès ona sarılarak. “Olmaz! Benimle Brezilya'ya gel.”

Valérie barona baktı, onu yine kölesi olarak gördü.

“Ah! Beni hep sevseydin, Henri, iki yıl sonra senin karın olacaktım, ama şu an yüzüne bakınca bana pek içinden pazarlıklı gibi görünüyorsun.”

“Sana yemin ederim, beni sarhoş ettiler, yalancı dostlar bu kadını kollarıma attılar; tüm bunlar rastlantıdan başka bir şey değil!” dedi Montès.

“Demek seni bağışlayabilirim, öyle mi?”

“Peki, o zaman yine Crevel ile evlenir miydin?” diye sordu baron, acı verici bir kaygı içinde.

“Seksen bin franklık bir gelir!” dedi Valérie yarı komik bir coşkuyla. “Hem Crevel beni o kadar çok seviyor ki, bu aşkı yüzünden ölecektir!”

“Ah! Seni anlıyorum,” dedi Brezilyalı.

“Eh, öyleyse! Birkaç gün sonra anlaşırız!”

Büyük bir başarı kazanmış gibi bir tavırla merdivenlerden indi.

“Artık kuşku duymama gerek kalmadı,” diye düşündü bir süre olduğu yerde çivilenmiş gibi kalan baron. “Olacak şey değil! Bu kadın kocasının ölümüne bel

bağladığı gibi, o budala Crevel'den kurtulmak için onun kendisine olan aşkından yararlanmayı düşünüyor! Tanrı'nın öfkesine alet olacağız!"

Aradan iki gün geçmişti, du Tillet'nin lokantada yemeğe çağırdıkları kişiler Madam Marneffe adını Paris Belediye Başkanı'nın şanlı adı ile değiştirip bambaşka bir kişiliğe büründükten iki saat sonra onun evinde toplanmışlardı. Oysa bu kişiler lokantadaki yemek sırasında onu çekiştirmişlerdi. Bu dilini tutamama Paris yaşamında görülen en alışılmış hafifliklerdendir. Valérie Brezilyalı baronu kilisede gördüğüne sevinmişti. Tam bir koca kesilen Crevel övünmek için onu da davet etmişti. Montès'in yemekte hazır bulunması kimseyi şaşırtmadı. Tüm bu nitelikli insanlar tutkunun yol açtığı alçaklıklara ve zevk alışverişlerine çoktandır alışmışlardı. Bir melek gözüyle baktığı kadını küçümsemeye başlayan Steinbock'un derin üzüntülü hali ince bir davranış olarak karşılandı. Polonyalı böylece Valérie ile aralarında her şeyin bittiğini de söyler gibiydi. Lisbeth gelip kutlamak için sevgili Madam Crevel'ini öptü, Adeline'in çok üzücü sağlık durumunu ileri sürerek yemeğe katılamayacağı için özür diledi.

"Merak etme," dedi Valérie'ye ondan ayrılırken, "seni evlerine kabul edecekler, sen de onları evine kabul edeceksin. Yalnızca şu dört sözcüğü duymakla barones ölecek duruma geldi: *İki yüz bin frank*. Ah! Bu yaptığınla tümünü elinde tutuyorsun; bu işi nasıl yaptığını bana söyleyeceksin, değil mi?"

Valérie evleneli bir ay olmuştu ama, Steinbock ile belki onuncu kez hâlâ kavga ediyordu. Kont ondan Henri Montès ile ilişkisi hakkında açıklama istiyor, cennette meydana gelen o baskın sırasında söylediklerini ona anımsatıyor ve onu küçük düşürücü sözlerle üzmele yetinmeyip, öyle gözetim altında tutuyordu ki, kadın bir an bile serbest kalamıyor, Wenceslas'ın kıskançlığı ile

Crevel'in kendisine düşkünlüğü arasında bunalıyordu. Vaktiyle kendisine çok iyi öğütler veren Lisbeth artık yanında kalmadığı için, bir gün öfkelenip Wenceslas'a borç verdiği parayı adamın başına kakacak kadar ileriye gitti. Steinbock'un gururu öyle depreşti ki adam artık Crevel'in konağına gitmez oldu. Valérie amacına ulaşmıştı, özgürlüğüne kavuşmak için Wenceslas'ı bir süre uzaklaştırmak istiyordu. Brezilyalı barona randevu verebilmek için, Madam Crevel olarak kendisini sosyeteye tanıtırma işini görüşmek üzere Crevel'in Kont Popinot'yu kent dışındaki evinde ziyarete gideceği günü bekledi. Baronu bütün bir gün yanında alıkoymayı arzuluyordu, böylece Brezilyalıya onun aşkını depreştirecek şeyler söyleyebilecekti. O günün sabahı, aldığı paranın çokluğu karşısında işleyeceği suçun da büyük olacağını düşünen Reine hanımını uyarmak istedi; elbette hanımına yabancılara karşı duyduğundan daha çok ilgi duyuyordu, ama, dilini tutmazsa, çıldırtilıp la Salpêtrière Akıl Hastanesi'ne kapatılmakla korkutulduğu için çekindi.

"Madam şimdi o kadar mutlu ki," dedi, "ne diye o Brezilyalıyı yine başına bela edecek! Sizin yerinizde olsam, kaçınırdım ondan."

"Doğru söylüyorsun, Reine!" dedi Valérie, "ben de bu yüzden onu başımdan savmak istiyorum."

"Ah, buna çok sevindim madam! Bu kara herif beni korkutuyor. Her şeyi yapabileceğini sanıyorum."

"Budalalık etme! Benimle birlikteyken asıl onun korkması gerekiyor."

Bu sırada Lisbeth içeriye girdi

"Ah, benim sevgili keçiciğim! Görüşmeyeli uzun zaman oldu!" dedi Valérie. "Çok mutsuzum. Crevel beni bunaltıyor, Wenceslas da yok artık, bozuştuk."

"Biliyorum," dedi Lisbeth. "Aslında Wenceslas için geldim. Victorin ona Valois Sokağı'nda ucuz bir lokantaya

girdiği sırada akşam saat beş sularında rastlamış, aç karına duygularını okşayıp onu Louis-le-Grand Sokağı'na götürmüştü. Hortense Wenceslas'ı zayıflamış, acılı, üstü başı perişan görünce ona elini uzatmış. Bak, bana hâlâ nasıl kötülük ediyorsun!"

Uşak gelip Valérie'nin kulağına,

"Mösyö Henri, madam!" dedi.

"Beni yalnız bırak, Lisbeth," dedi Valérie de, "tüm bunları sana yarın anlatırım!"

Ancak, ileride görüleceği gibi, Valérie artık kimseye bir şey anlatabilecek durumda olmayacaktı.

37

VALÉRIE'NİN KAHKAHALARI ARASINDAKİ KEHANETLERİNİN GERÇEKLEŞMESİ

Mayıs ayının sonuna doğru Baron Hulot'nun emekli maaşı Victorin'in art arda Baron Nucingen'e yaptığı ödemeler sayesinde tümüyle serbest kaldı. Herkes bilir ki altı aylık emekli maaşları ancak emeklinin hayatta olduğuna ilişkin bir belge göstermesi koşuluyla ödenir; Baron Hulot'nun da nerede oturduğu bilinmediği için, Vauvinet lehine haczedilmiş tüm emekli maaşları Hazine'de birikmiş bulunuyordu. Vauvinet haczin kaldırıldığını bildiren bir belge imzalandığına göre, artık birikmiş paraları ödemek için para sahibini bulmak zorunluydu. Barones doktor Bianchon'un tedavisi sayesinde sağlığına kavuşmuştu. İyi yürekli Josépha bir mektupla Adeline'in tümüyle iyileşmesine katkıda bulundu. Mektubun düzgün yazımına bakılırsa, Hérouville Dükü'nden yardım gördüğü anlaşılıyordu. İşte, şarkıcı kızın kırk gün sürekli araştırmadan sonra baronese yazdıkları:

Barones Hazretleri,

Mösyö Hulot iki ay öncesine kadar Bernardins Sokağı'nda onu Matmazel Bijou'nun elinden alan dantela örücüsü Élodie Chardin ile birlikte yaşıyordu, ancak her şeyini orada bırakarak, tek sözcük söylemeden, çekip gitmiş; nereye gittiği de öğrenilemedi. Benim cesaretim kırılmadı ve Mösyö Hulot'yu daha önce Bourdon Bulvarı'nda gördüğünü sandığımı söyleyen birini onu bulması için görevlendirdim.

Zavallı bir Yahudi kızı bir Hristiyan kadına verdiği sözü tutacaktır. Sizin gibi bir melek benim gibi bir şeytan için Tanrı'ya dua etsin! Gökyüzünde de böyle şeyler yapıyor olmalı.

Size karşı derin bir saygı besleyen ve her zaman naçiz kulunuz olacak,

JOSËPHA MIRA.

Avukat Hulot d'Ervy o korkunç Madam Nourrisson'dan artık söz edildiğini duymayınca, kayınpederinin evlendiğini görünce, evine dönen eniştesine yeniden kavuşunca, yeni cici annesinin hiçbir aksilik çıkarmadığına tanık olunca, annesini de günden güne daha iyi bulunca saatlerin günler kadar uzun geçtiği Paris'te yaşamın hızlı akışına kendini kaptırarak politik ve adli işlerine dalmıştı. Meclise bir rapor hazırlamakla görevlendirildiği için, dönemin kapanmasına yakın bir tarihte, tüm bir geceyi çalışmakla geçirmek zorunda kaldı. Saat dokuza doğru yazıhanesine döndüğünde, uşağının abajurlu şamdanlarını getirmesini beklerken babasını düşünüyordu. Arama işini o şarkıcı kıza bıraktığı için kendi kendine sitem ediyor ve bu konuda ertesi günü Mösyö Chapuzot'yu görmeyi tasarlıyordu. Bu sırada penceresinde alacakaranlık içinde çok güzel bir yaşlı adam başı gördü, adamın sarı kafası ak saçlarla çevriliydi.

“Söyleyin de, beyefendiciğim, çölden gelmiş ve kutsal bir yerin onarımı için yardım parası toplayan zavallı bir keşişi yanınıza getirsinler.”

Konuşabilen ve kendisine ansızın o korkunç Madam Nourrisson’un gelecekle ilgili bir sözünü anımsatan bu hayalet avukatı titretti.

“Alın içeriye bu yaşlı adamı,” dedi uşağına.

“Beyefendinin yazıhanesini berbat eder,” dedi uşak. “Üstünde Suriye’den ayrıldığından bu yana çıkarmadığı kahverengi bir cüppe var, içinde gömleği de yok.”

“Alın içeriye bu yaşlı adamı,” diye yineledi avukat.

Yaşlı adam içeriye girdi, Victorin çölden gelme bu sözde keşişi kuşkulu gözlerle inceledi ve karşısında cüppeleri Napoli’nin fakir fukarasının yırtık pırtık giysilerine benzeyen ve ayaklarındaki sandalları eski birer kösele parçası olan Napolili keşişlerin çok güzel bir örneğini buldu. Bu Napolili keşişlerin kendileri de zaten birer insan müsveddesidir. Ortada hayal değil de, öyle bir gerçek vardı ki avukat, güvensizliğini korumakla birlikte, Madam Nourrisson’un o büyücülüğüne inandığı için de kendi kendine kızılıyordu.

“Benden ne istiyorsunuz?”

“Bana vermeniz gerektiğini sandığınız şeyi.”

Victorin bir para istifinden bir beş frank alarak yabancıya uzattı.

“Elli bin franga göre bu çok az,” dedi keşiş.

Bu söz Victorin’in kuşkularını ortadan kaldırdı.

“Peki, Tanrı verdiği sözleri tuttu mu?” dedi avukat kaşlarını çatarak.

“Kuşku duymak Tanrı’ya karşı işlenmiş günahdır, oğlum!” dedi keşiş. “Parayı cenaze töreninden sonra ödemek istiyorsanız, bu sizin hakkınızdır, sekiz gün sonra yeniden gelirim.”

“Cenaze töreninden sonra ha!” diye haykırdı avukat ayağa kalkarak.

“Epey yol alındı,” dedi yaşlı adam ayrılırken. “Paris’te ölümler de ayağına çabuktur!”

Başını öne eğen Hulot yanıt vermek istedi, ama çevik yaşlı adam ortadan kaybolmuştu.

“Bu işten hiçbir şey anlamadım,” dedi kendi kendine oğul Hulot. “Ama sekiz gün sonra, babamı bulamadığımız takdirde, bu yaşlı adamdan onu bulmasını isteyeceğim. Bu Madam Nourrisson da (evet, adı böyle) bu oyuncularını nereden bulur ki?”

Ertesi gün Doktor Bianchon hafif bir broşit geçirdiği için bir aydır odasından çıkamayan Lisbeth’i muayene ettikten sonra, baronesin bahçeye inmesine izin verdi. Kesin belirtileri görmeden Lisbeth hakkında fikrini söylemeye cesaret edemeyen bu çok bilgili doktor, iki ay kapalı kalmış olan baronesin tedavisi ile uğraştığı o sinirsel titremeleri üzerinde havanın etkisini incelemek için onunla birlikte bahçeye gitti. Bu sinir hastalığının iyileştirilmesi Bianchon’un üstün yeteneğini iştahlandıran bir konuydu. Bu büyük, ünlü doktorun onlara birkaç dakika ayırıp da yanlarına oturduğunu görünce, barones ve çocukları onunla nazikçe bir sohbete başladılar.

Barones dedi ki:

“Çok meşgul ve çok üzüntülü bir yaşıntınız var! İnsanın günlerini sefalet ya da acılar görerek geçirmesinin ne demek olduğunu bilirim.”

“Madam,” dedi doktor, “hayır işlerinin sizi ne gibi manzaralar görmek zorunda bıraktığını bilmiyor değilim. Zamanla buna alışacaksınız, hepimizin alıştığı gibi. Toplum yasası bu. Eğer toplumun ruhu insanın yüreğini egemenliği altına almasaydı hiç günah çıkaran papaz, yargıç, avukat göremezdik. Böyle olmasaydı, nasıl yaşayabilirdik? Savaş sırasında askerler bizim karşılaştıklarımızdan daha korkunç manzaralarla karşılaşmıyorlar mı? Ateşle yüz yüze gelen tüm askerler de iyi yürekli insan

oluyorlar. Uyguladığımız tedavi başarılı olursa biz sevinç duyarız, tıpkı sizin de bir aileyi açlığın, ahlaksızlığın, sefaletin pençesinden kurtarıp iş bularak toplumsal yaşama yeniden kazandırdığınızda haz duymanız gibi; ama ömürlerini en rezilce çıkar oyunlarını bozmaya çalışmakla geçiren yargıç, polis, avukat ne ile avunuyorlar? Bu çıkar ki başarılı olmadığında üzülen, ancak hiçbir zaman pişmanlık duymayan bir toplum canavarıdır. Toplumun yarısı yaşamını öteki yarısını gözetlemekle geçiriyor. Çok uzun süredir dostum olan şimdi emekli bir avukat, on beş yıldır noterlerin, avukatların müşterilerinden olduğu kadar müşterilerinin hasımlarından da çekindiklerini söylüyordu. Oğlunuz beyefendinin savunmasını yüklendiği müşterisi tarafından hiç şerefi tehlikeye düşürüldü mü?"

"Oh! Sık sık!" dedi Victorin gülümseyerek.

"Bu derece kötülük nereden geliyor acaba?" diye sordu barones.

"İnançsızlıktan, hem de katılaşmış bencillikten başka bir şey olmayan para kazanma hırsının herkesi sarmasından," dedi doktor. "Eskiden para her şey demek değildi, ondan daha üstün olan şeylerin bulunduğu kabul ediliyordu. Soyluluk, yetenek, devlete hizmet vardı, ama şimdi yasalar parayı her şeyin ölçüsü durumuna getirdi; siyasal yeteneğin temeli olarak gördü! Kimi yüksek görevli memurların milletvekili seçilme hakkı yok, bugün yaşasaydı belki Jean-Jacques Rousseau'nun da milletvekili seçilme hakkı olmazdı. Mirasın sürekli olarak bölüştürülmesi herkesi yirmi yaşından itibaren kendini düşünmeye zorluyor. Eh, o zaman da, zenginleşmek hırsıyla dolap çevirmenin ahlaksızlığı arasında engel olabilecek bir şey kalmıyor, çünkü, Katolikliği yeniden canlandırmaya çalışanların övülmeye değer çabalarına karşın, Fransa'da din duygusu yok artık. İşte, benim gibi toplumun içyüzünü görenlerin birbirlerine söyledikleri bunlar.

"Anlaşılan zevk aldığınız pek az şey var," dedi Hortense.

Şöyle yanıt verdi Bianchon:

"Gerçek bir hekim bilime düşkündür. Hem bu düşkünlüğe hem de topluma yararlı olduğu inancına dayanarak yaşama bağlanır. Bakın, şu sırada, benim bir tür bilimsel sevinç içinde olduğumu görüyorsunuz, birçok sığ görüşlü insan beni kalpsiz bir insan sanabilir. Yarın Tıp Akademisi'ne bir buluşum hakkında bilgi sunacağım. Bugünlerde, ortadan kalkmış olduğu sanılan bir hastalıkla ilgili incelemem sürüyor. Bu, zaten ölümcül bir hastalık, buna karşı da ılıman iklimlerde eli kolu bağlı duruyoruz, çünkü yalnızca Hindistan'da tedavi edilebiliyor. Ortaçağ'da ortalığı kasıp kavuruyordu. Böyle bir konuya karşı savaşmak bir doktor için güzel bir iş. On gündür her saat hastalarımı düşünüyorum, iki kişi bunlar, karı ve koca! Sizin de hısımlarınız herhalde, çünkü, madam, siz Mösyö Crevel'in kızısiniz." Bu sözü Célestine'e bakarak söyledi.

"Ne diyorsunuz! Hastanız yoksa babam mı?" dedi Célestine. "Barbet-de-Bianchon Sokağı'nda mı oturuyor?"

"Evet, tam olarak öyle," diye yanıt verdi Bianchon.

"Peki, hastalığı ölümcül mü dediniz?" diye söze karıştı Victorin.

"Ben babamın yanına gidiyorum!" diye haykırdı Célestine ayağa kalkarak.

"Bunu size kesin olarak yasaklıyorum, madam," dedi doktor dingin bir ses tonuyla konuşarak. "Bu hastalık bulaşıcıdır."

"Siz de biraz ileri gidiyorsunuz, mösyö," diye karşılık verdi genç kadın. "Bir kızın babasına karşı görevlerinin bir doktorun görevlerinden üstün olmadığını mı sanıyorsunuz?"

"Madam, bir doktor bir hastalığın bulaşmasından kendisini nasıl koruyacağını bilir, ama sizin körü körüne bağlılığınız bana benim kadar tedbirli olamayacağınızı kanıtlıyor."

Célestine evine dönmek üzere ayağa kalktı, evine geldiğinde de dışarıya çıkmak için giyindi.

"Mösyö," dedi Victorin Bianchon'a, "Mösyö ve Madam Crevel'i kurtaracağınızı umuyor musunuz?"

"İnanmasam da umuyorum," diye yanıt verdi Bianchon. "Bu hastalığı kendi kendime açıklayamıyorum. Özellikle, deri sistemi beyazlarınkilere göre farklı olan zencilerde ve Amerika'daki ilkel topluluklarda görülüyor. Oysa, zenciler, bakır tenliler, melezler ile Mösyö Crevel ya da Madam Crevel arasında hiçbir bağlantı kuramıyorum. Bu biz doktorlar için çok ilginç bir hastalıksa da, başkaları için korkunç bir şeydir. Söylendiğine göre, eskiden güzel olan o zavallı kadın günahlarını bunları işlemesine yol açan güzelliği ile ödüyor, çünkü bugün iğrenç derecede çirkin bir kadın olmuş, her ne kadar kadın dense de! Dişleri, saçları dökülüyor, cüzamlılara benziyor, kendi kendinden tiksiniyor; ellerini görünce insan ürperiyor, bu eller şiş ve irin dolu yeşilimtırak kabarcıklarla kaplı; kökünden oynamış tırnakları yaraların içinde kalmış, bu yaraları da kaşıyıp duruyor; kısacası, elleri ayakları bunları çürüten kanlı irinler içinde yok olup gidiyor."

"Peki, bu düzensizlikler neden ileri geliyor?" diye sordu avukat.

"Oh! Kanın çabuk bozulmasından. Kan korkunç bir çabuklukla bozular; onunla savaşabileceğimi umuyorum; tahlilini yaptırdım. Dostum ünlü kimyager Profesör Duval'ın tahlil raporunu görmek üzere evime gidiyorum; sonuca göre, kimi zaman ölüme karşı umutsuzca yaptığımız denemelerden birini daha yapmaya çalışacağım."

"Tanrı'nın dediği olur!" dedi barones çok heyecanlı

bir sesle. "Bu kadın çıldıracak gibi olduğum anlarda bana Tanrı belasını versin dedirtecek kadar kötülük ettiyse de yine Tanrı'dan dileğim bu denemenizde başarılı olmanızdır, doktor."

Oğul Hulot'nun başı dönüyordu, düşünceleri anlaşılacak korkusuyla titreyerek sırayla annesine, kız kardeşine ve doktora bakıyordu. Kendisini bir katil olarak görüyordu. Hortense ise Tanrı'yı çok adaletli buluyordu. Célestine kocasından kendisine eşlik etmesini rica etmek üzere yeniden ortaya çıktı.

"Eğer oraya gidiyorsanız, siz madam ve siz mösyö, hastaların yatağından bir metre kadar uzakta durun. Alacağınız tüm tedbir bundan ibaret. Ne siz mösyö ne de karınız sakın can çekişmekte olan hastayı öpmeye kalkışın! Bu emre karşı çıkmasını engellemek için karınıza eşlik etmelisiniz."

Yalnız kalan Adeline ile Hortense sohbet etmek için Lisbeth'in yanına gittiler. Hortense'ın Valérie'ye karşı duyduğu kin o kadar güçlüydü ki bu kinini ortaya çıkarmaktan kendini alamadı.

"Kuzin! Annemle benim öcümüz alındı!" diye haykırdı.

"Ne diyorsunuz?" diye haykırdı Kuzin Bette sandalyesinden ayağa kalkarak, "Valérie'den mi söz ediyorsunuz?"

"Evet," dedi Adeline. "Sonu umutsuz, korkunç bir hastalıktan yakında ölecek; öyle bir hastalık ki anlatılması bile insanı ürpertiyor."

Dışleri takırdamaya başlayan Kuzin Bette bir yandan da soğuk terler döküyordu; yerinden ansızın öyle bir fırladı ki bu davranışı onun Valérie'ye beslediği tutkulu dostluğun ne kadar derin olduğunu ortaya döktü.

"Gidiyorum oraya," dedi.

"Ama doktor dışarıya çıkmanı yasakladı!"

“Ne olursa olsun, gidiyorum! Bu zavallı Crevel kim bilir ne durumdadır, çünkü karısını sever.”

“Crevel de ölmek üzere,” dedi Kontes Steinbock. “Ah! Tüm düşmanlarımız şeytanın eline düştü.”

“Şeytanın değil, Tanrı’nın eline, kızım.”

Lisbeth giyindi, o ünlü sarı kaşmir şalını ve siyah kadife mantosunu aldı, bağcıklı potinlerini giydi ve Adeline ile Hortense’in uyarılarına aldırış etmeyerek, sanki despotça bir güç tarafından itiliyormuş gibi yola çıktı. Genç Mösyö ve Madam Hulot’dan birkaç dakika sonra Barbet Sokağı’ndaki eve geldiğinde, orada, daha önce görülmemiş bir vakayı incelemek üzere Bianchon’un çağırdığı doktoru buldu. Doktor Bianchon da az önce onlara katılmıştı. Salonda ayakta duran bu doktorlar hastalık üzerinde tartışıyorlardı. Kimi kez biri, kimi kez de bir başkası Valérie’nin ya da Crevel’in odasına gidip hastayı inceledikten sonra, kısa süren bu inceleme sonucu edindiği kanıtlarla salona dönüyordu.

İki çok önemli düşünce bu bilim krallarını ikiye bölüyordu. Düşüncesinde yalnız kalan biri zehirlenme üzerinde duruyor, bu hastalığın Ortaçağ’da görülmüş olduğunu yadsıyarak özel bir intikamdan söz ediyordu. Bu gruptan öteki üçü lenfin ve vücutta bulunan her türlü organik sıvıların bozulmasını neden olarak görüyordu. Bianchon’un da içinde bulunduğu ikinci grup ise hastalık yapan bilinmeyen bir maddenin etkisiyle kanın bozulmasının bu hastalığın nedeni olduğunu ileri sürüyordu. Bianchon Profesör Duval’in yaptığı kan tahlilinin sonucunu getirmişti. Umutsuzca ve tümüyle ampirik olarak uygulanacak tedavi yöntemleri bu tıbbi sorunun çözümüne bağlıydı.

Lisbeth, can çekişmekte olan dostu Valérie’nin yatağının başucunda Saint-Thomas d’Aquin papazlarından birini ve bakımıyla görevli bir rahibe hemşireyi görünce,

yataktan iki üç adım uzakta donakaldı. Din, beş duyusundan yalnızca görme duyusu kalmış bu çürümüş insan yığnında kurtarılacak bir ruh buluyordu. Valérie'ye bakmayı kabul etmiş tek kişi durumundaki hemşire yataktan uzakta duruyordu. Böylece, tanrısal bir varlık olan ve her zaman her şeyde özveriyle davranan Katolik kilisesi, can çekişmekte olan bu alçak ve iğrenç kadının, biri ruh, öteki madde şeklinde olmak üzere iki şekilde başında bulunuyor, sonsuz iyi yürekliliğini ve bağışlayıcılığının tükenmez hazinelerini ondan esirgemiyordu.

Hastalıktan ürkmüş olan hizmetçiler mösyönün ya da madamın odasına girmeyi kabul etmiyorlardı. Yalnızca kendilerini düşünüyor ve efendilerinin bu hastalığa yakalanmalarını yerinde buluyorlardı. Pis koku o kadar şiddetliydi ki pencerelerin açık olmasına ve en güçlü parfümler kullanılmasına karşın kimse Valérie'nin odasında uzun süre kalamıyordu. Yalnızca hemşire ve papaz başında bekliyordu. Valérie gibi üstün zekâlı bir kadın nasıl olur da kilisenin temsilcisi bu iki insanın hangi çıkar uğruna orada kaldıklarını kendi kendine sormazdı? İşte bu yüzden, can çekişen bu kadın, papazın söylediklerini dinlemişti. Pişmanlık bu kötü ruha insanı yiyip bitiren bu hastalığın güzelliği bozduğu oranda girmişti. Narin yapıklı Valérie hastalığa Crevel kadar dayanıklı değildi, zaten ilk önce hastalanan o olduğu için, ilk önce de o ölecekti.

"Hasta olmasaydım gelip sana bakardım," dedi sonunda Lisbeth, dostunun fersiz gözlerine baktıktan sonra. "On beş yirmi gün boyunca odamdan dışarıya çıkmadım, ama doktordan senin durumunu öğrenince koşup geldim."

"Zavallı Lisbeth, beni hâlâ seviyorsun, görüyorum!" dedi Valérie. "Dinle! Düşünecek bir ya da iki günüm kaldı, çünkü *yaşadığımı* söyleyemem. Görüyorsun, değil mi? Vücudum yok artık, bir çamur yığnına dönüştüm...

Aynaya bakmama bile izin vermiyorlar... Ettiğimi buldum, o kadar. Ah! Günahlarımın bağışlanması için yaptığım tüm kötülükleri düzeltmek isterdim!"

"Oh!" dedi Lisbeth, "böyle konuştuğuna bakılırsa, sen bayağı ölmüşsün!"

"Bu kadının pişmanlık getirmesini engellemeyin, onu Hıristiyanca düşünceleri ile rahat bırakın," dedi papaz.

"Hiçbir şey kalmamış artık ondan!" dedi Lisbeth dehşet içinde. "Ne gözlerini ne ağzını tanıyorum! Tek bir özelliği bile yok artık ortada! Aklı da pek yerinde değil! Ah! Ne korkunç bir şey!"

Valerie yeniden konuşmaya başladı:

"Sen ölümün ne demek olduğunu, ölmeden bir gün önce, ertesi gün ister istemez tabutun içinde ne bulacağını düşünmenin ne demek olduğunu bilemezsin. Bedeninde kurtlar göreceksin, ama ya ruhunda? Ah, Lisbeth, başka bir yaşam olduğunu hissediyorum! Öyle bir büyük korku içindeyim ki bu, ayrılmış etlerimin acısını duymamı engelliyor! Ben ki azize gibi bir kadınla alay ederken Crevel'e gülerek Tanrı'nın öcünün felaketin tüm şekilleriyle ortaya çıkabileceğini söylemiştim. Bak işte, peygambermişim sanki! Kutsal şeylerle oynama, Lisbeth. Beni seviyorsan, benim gibi yap, tövbe et!"

"Ben mi!" dedi Lorraine'li kız, "ben doğada her yerde intikam gördüm, böcekler kendilerine saldırıldı mı, intikam gereksinimini yerine getirmek için ölürler! Ama bu beyler, dedi papazı göstererek, bize Tanrı'nın intikam aldığını ve intikamının sonsuza dek sürdüğünü bize söylemezler!"

Papaz Lisbeth'e tatlı tatlı bakıp "Siz tanrıtanımazsınız, madam," dedi.

"Ama bak, ne duruma geldim!" dedi ona Valérie.

"Bu kangren de sana nereden geldi?" diye sordu yaşlı kız o köylü kuşkuculuğuyla.

"Oh! Henri'den bir pusula aldım, bu pusula sonumu belirledi; bundan hiç kuşku duymuyorum... Adam beni öldürdü. Namuslu bir kadın gibi yaşamak istediğim bir sırada ölmek, hem de herkesi tiksindiren biri olarak ölmek ha... Lisbeth, her türlü intikam düşüncenden vazgeç! Bu aileye karşı iyi davran, yasal olarak sahip olduğum her şeyi vasiyetname ile onlara verdim! Bak, kızım, tiksinerек benden uzaklaşmayan tek kişi sensin, ama, yalvarıyorum, çekip git, beni yalnız bırak... Kendimi Tanrı'ya teslim edecek kadar ancak zamanım var!"

"Sayıklıyor," dedi kendi kendine Lisbeth kapının eşiginde.

Dünyada bilinen en güçlü duygu olarak bir kadının başka bir kadına karşı beslediği dostluk, burada papazın kişiliğinde Hristiyanlığın gösterdiği sebatı gösteremedi. Sağlığa zararlı o pis kokulardan boğulacak gibi olan Lisbeth odadan ayrıldı. Doktorların tartışmayı sürdürdüklerini gördü. Ancak Doktor Bianchon'un görüşü üstün geldiği için artık yalnızca yapılacak denemenin şekli üzerinde tartışılıyordu.

"Ne de olsa sonunda güzel bir otopsiye tanık olacağız," diyordu karşıt görüşte olanlardan biri, "böylece kıyaslama yapabilmek için de elimizde iki kadavra bulunacak."

Lisbeth Bianchon'la birlikte yeniden Valérie'nin yanına gitti; doktor hastadan yayılan pis kokunun farkındaymış gibi görünmüyordu.

"Madam," dedi, "üzerinizde güçlü bir ilaç deneyeceğiz, bu ilaç sizi kurtarabilir."

"Beni kurtarırsanız, eskisi gibi güzel olacak mıyım?"

"Belki!" dedi usta doktor.

"Sizin 'belki'niz bilinen bir şey!" dedi Valérie. "Ateşe düşmüş kadınlar gibi olacağım. Bırakın beni tümüyle dine, Hristiyanlığa! Artık ben Tanrı'dan başka kimsenin

hoşuna gidemem. Onunla aramı düzeltmek istiyorum, bu benim son fettanlığım olacak! Evet, *Tanrı'yı tavlamam* gerek."

"İşte zavallı Valérie'min son sözü! Eski Valérie'yi yeniden buluyorum!" dedi Lisbeth ağlayarak.

Lorraine'li kız Crevel'in odasına da uğramak gerektiğini düşündü. Oraya gittiğinde, Victorin ile eşini vebalı adamın yatağından bir metre kadar uzakta oturmuş durumda buldu.

"Lisbeth," dedi Crevel, "karımın durumunu benden gizliyorlar, sen onu az önce gördün, durumu nasıl?"

"Daha iyi. Kurtulduğunu söylüyor," dedi Lisbeth Crevel'i yatıştırmak için bu sözü uydurarak.

"Oh, ne iyi!" dedi Crevel, "ben de hastalığına ben neden oldum diye korkuyordum. Gezgın bir ıtrıyatçıydım vaktiyle, benim de bir suçum varsa cezasız kalmamalıydı; kendi kendimi suçluyorum. Eğer onu kaybedersem, ne yaparım ben! İnanın bana, çocuklarım, bu kadına tapıyorum."

Crevel kalkıp oturarak o eski pozunu takınmaya çalıştı.

"Oh, baba!" dedi Célestine, "iyi olursanız, cici annemi evime kabul edeceğim, söz veriyorum!"

"Zavallı Célestine'ciğim," dedi Crevel, "gel de öp beni!"

Victorin babasına atılmak üzere olan karısını tuttu ve tatlılıkla dedi ki:

"Mösyö, hastalığınızın bulaşıcı olduğunu unutuyorsunuz."

"Doğru," dedi Crevel, "doktorlar ortadan kalktığı sanılan Ortaçağ'a özgü bir tür vebaya bu kez yeniden bende rastladıkları için pek sevinçliler. Fakültelerinde bunu herkese duyuruyorlar! Bu çok tuhaf!"

"Baba, bir papazın başucuna gelmesine razı olacağına bana söz ver."

“Asla razı olamam!” dedi Crevel, “ne yapalım, devrimin sütünü emmişim ben bir kez, Baron d’Holbach’ın¹ zekâsı yok bende, ama ruh gücü var. Her zamankinden daha çok Régence dönemi adamıyım, gri atlı Mousquetaire’im,² Papaz Dubois³ ve Mareşal de Richelieu’yüm!⁴ Hay Allah kahretsin! Aklını yitiren karım da benim gibi Béranger’nin⁵ hayranı, Lisette’in dostu, Voltaire ile Rousseau’nun çömezi bir adama tutmuş bir papaz yollamış. Doktor bana ağzımı aramak, hastalığın beni umutsuzluğa düşürüp düşürmediğini öğrenmek için ‘Papaz Efendi’yi gördünüz mü?’ dedi. Eh, bakın, ben de büyük Montesquieu’yü taklit ettim. Evet, doktorun yüzüne baktım, işte tam da şöyle yaptım,” portresindeki gibi vücudunu yarıdan fazla döndürüp elini de otoriter bir tavırla uzattı, “sonra dedim ki:

... Bu köle geldi,

Elindeki buyruğu gösterdi ve hiçbir şey elde edemedi.⁶

Buyruk da güzel bir cinaslı sözcük; ölüm döşeginde Başkan Mösyö de Montesquieu’nün dehasının tüm canlılığını koruduğunu kanıtıyor, çünkü kendisine bir Cizvit papazı gönderilmişti! Bu pasajı seviyorum. İnsanın yaşamının değil de, ölmünün bir pasajı bu. Ah, şu pasaj sözcüğü de yok mu! İşte bir cinaslı sözcük daha! Montesquieu *Pasajı*.⁷

1 Alman kökenli Fransız maddeci filozof ve yazar (1723-1789). (ç.n.)

2 Fransa krallığının maiyet süvarilerine verilen ad. (ç.n.)

3 Fransız rahip (kardinal) ve devlet adamı (1656-1723). Zeki ve çok çalışkan, ancak pervasız ve dalavereci olduğu söylenir. (ç.n.)

4 Kardinal de Richelieu’nün yeğeni, Fransa mareşali (1696-1788). Sonradan saygınlığını yitirdi. (ç.n.)

5 Pierre-Jean de Béranger (1780-1857). Dönemin ünlü Fransız şarkı bestecisi. (ç.n.)

6 Fransız oyun yazarı Racine’in *Bajazet* (Beyazıt) adlı oyununa gönderme. I. perde, I. sahne. (ç.n.)

7 Bugün ortada olmayan bu pasaj 1811’de açılmıştı, üstü kapalıydı ve eski Saint-Honoré Manastırı’nı Montesquieu Sokağı ile birleştiriyor-

Oğul Hulot kayınpederine üzülererek bakıyor, budalalıkla övüngeçliliğın gerçek ruh yüceliğindeki güç kadar bir güce sahip olup olmadığını kendi kendine soruyordu. Ruhun güçlerini harekete geçiren nedenler sonuçlara tümüyle yabancı gibi görünüyor. İdamada giderken Champcenetz'in¹ gurur duyarak gösterdiği güçle azılı bir katilin gösterdiği güç aynı olabilir mi?

Haftanın sonunda Madam Crevel duyulmamış acılar içinde ölerək toprağaya verildi, Crevel de iki gün arayla karısının arkasından öldü. Böylece evlenme sözleşmesi geçersiz oldu ve Crevel Valérie'nin mirasına kondu.

Cenaze töreninin hemen ertesi günü avukat o yaşlı keşisi yeniden gördü, onu tek sözcük söylemeden karşıladı. Keşis sessizce elini uzattı, avukat Victorin Hulot da Crevel'in çekmecesinde bulunan paradan ayırdığı her biri bir franklık seksen frank banknotu ona sessizce verdi. Genç Madam Hulot'ya Presles arazisi ile otuz bin franklık gelir kaldı. Madam Crevel Baron Hulot'ya vasiyetle üç yüz bin frank bırakmıştı. Valérie'nin sıracalı oğlu Stanislas da erginlik yaşına geldiğinde Crevel'in konağı ile yirmi dört bin franklık gelirin sahibi olacaktır.

du. (ç.n.)

1 1794 yılında giyotinle idam edilen gazeteci. (ç.n.)

38

SAVURGAN BABANIN DÖNÜŞÜ

Paris'te Katolik hayırseverlerin kurduğu çok sayıda yüce dernek arasında Madam de la Chanterie tarafından kurulmuş bir tanesi vardır ki amacı halktan kendi istekleriyle evlenmek isteyenleri yasal ve dinsel yöntemlerle evlendirmektir. Evliliğin resmi olarak kütüğe geçirilmesine çok önem veren yasa koyucular, noterlik masraflarını önemseyen egemen burjuvazi, halkın dörtte üçünün evlenme sözleşmesi için on beş frank bile ödeyecek durumda olmadığını bilmiyormuş gibi görünüyordlardı. Noterler Odası bu konuda Paris Dava Vekilleri Odası'ndan geride kalıyor. Paris dava vekilleri oldukça iftiraya uğramışlar, yoksulların davalarına bedava bakmayı üstleniyorlar, oysa noterler bu gibi insanların evlenme sözleşmelerinden para almamaya henüz karar vermemişler. Maliyeye gelince, onun vergi konusundaki katı tutumunu gevşetmesi için tüm hükümet mekanizmasını hareketlendirmek gerek. Kütüğe geçirme işi de vurdumduymazların elinde. Kilise de kendi açısından evlenmelerden para alıyor. Kilise Fransa'da son derece paragöz. Tanrı'nın evinde yabancıları öfkeliendirecek biçimde sıra ve iskemle ticareti yapıyor, oysa İsa'nın satıcıları öfkelenerek Tapınak'tan

kovduğunu¹ unutmaması olanaksız. Eğer Kilise haklarından vazgeçme konusunda güçlkle yumuşuyorsa, bu hakların bugün gelir kaynaklarından biri olduğuna inanmak gerekiyor; o zaman da Kilise'nin kabahati devletin kabahati oluyor. Acı çeken namuslu insanlarla ilgilenilmeyecek kadar zencilerle, ufak tefek suçlar işlemiş olanlarla uğraşıldığı şu zamanda bu olayların bir araya gelişi yüzünden birçok namuslu çift noter, kütüğe geçme, belediye ve kilise masrafları tutarı olan iki Parisliyi birleştirebilecek en az otuz frangı ödeyemediği için nikâhsız yaşamak zorunda kalıyor. Nikâhsız yaşayan yoksul çiftlerin yaşamını dine ve yasalara uygun duruma sokmak için kurulmuş olan Madam de la Chanterie'nin derneği bu çiftlerin peşinde. Medeni durumlarını saptamadan, yoksul olarak yardım ettiği için onları kolayca buluyor.

Barones Madam Hulot tümüyle iyileştiğinde ara verdiği işlerine yeniden başladı. Bu sırada saygıdeğer Madam de la Chanterie gelip Adeline'den giriştiği hayır işlerine nikâhsız evliliklerin yasallaştırılması işini de katmasını rica etti.

Barones bu konuda ilk girişimlerinden birine Le Rocher Sokağı, La Pépinière Sokağı ve Miroménil Sokağı'nın sınırladığı, eskiden *Küçük Polonya* denen kötü bir mahallede başladı. Varoşlardaki Saint-Marceau Mahallesi'nin bir kolu gibidir bu mahalle. Burasını betimlemek için ustalığı olmayan zanaatçıların, şüpheli hurdacıların, tehlikeli mesleklere girmiş yoksulların oturduğu evlerin bazılarının sahiplerinin ev kiralarını istemeye cesaret edemediklerini, kiralarını ödemeyen kiracıları evden çıkarmayı göze alacak icra memurları bulamadıklarını söylemek yeterlidir. Şu sıralarda Paris'in bu köşesinin yüzünü değiştirmeye çalışarak Amsterdam Sokağı'nı Le Faubourg-du-Roule Sokağı'ndan ayıran boş aralarda evler kurmak

1 Bkz. Yuhanna'ya göre İncil, Bap 2, 13-14 (ç.n.)

isteyen inşaat spekülâtörleri kuşkusuz bu mahallenin halkını değıştireceklerdir, çünkü Paris'te duvarcı malası düşünöldüğünden daha çok uygarlaştırmacı bir etkendir! Bu spekülâtörler kapıcı kulübeleri de bulunan güzel, zarif evler kurarak, bunların kenarlarını kaldırımlarla donatarak, buralarda dükkânlar da açarak, ev kiralarının yüksek olması nedeniyle, birtakım yersiz yurtsuz insanları, mobilyası bile olmayan aileleri, kötü kiracıları uzaklaştırıyorlar. Böylece mahalleler bu korkunç topluluklardan, polisin bile ancak adalet emrettiğinde ayak basabildiği bu batakhanelerden kurtuluyor.

1844 Haziranı'nda Delaborde Meydanı'nın ve çevresinin görünümü hâlâ pek güven verici değildi. La Pépinière Sokağı'ndan tesadüfen bu korkunç sokaklara giren şık giyinmiş bir yaya, buralarda soylular sınıfından insanlarla iğrenç bir derbeder hayatı sürdüren insanların birbirlerine çok yakın olduklarını görünce şaşakalırdı. Yoksulluğun, cehaletin ve en aşırı derecede sefaletin kol gezdiği bu mahallelerde Paris'te artık az görölen arzuhalciler ortaya çıkıp palazlandılar. Beyaz bir kâğıda iri ve eğik harflerle yazılıp bir asma katın ya da berbat bir zemin katın camına yapıştırılmış *Arzuhalci* sözcüğünü gördüğünüz yerde çekinmeden düşünebilirsiniz ki bu mahallede çok sayıda kara cahil insan, dolayısıyla da felaket, kötölük ve cinayet vardır. Cahillik bütün cinayetlerin anasıdır. Cinayet de her şeyden önce bir düşünme eksikliğidir.

Baronesin hastalığı sırasında, onun ikinci bir Tanrı olduğu bu mahallede Güneş Pasajı'nda bir arzuhalci türemişti. Bu pasajın adı Parislilerin alışık oldukları karşıt anlamlı adlardan biriydi, çünkü burası iki bakımdan karanlıktı. Alman olduğundan kuşkulanan arzuhalcinin adı Vyder idi, bu adam ve bir genç kız karı koca gibi yaşıyorlardı. Adam kızı o kadar kıskanıyordu ki onun ancak Saint-Lazare Sokağı'ndaki namuslu sobacıların evine

gitmesine izin veriyordu. Tüm sobacılar gibi İtalyan olan bu sobacılar uzun yıllardır Paris'teydiler. Madam de la Chanterie hesabına iş gören Barones Hulot bunları kaçınılmaz olan, sefil duruma düşmelerine de yol açacak bir iflastan kurtarmıştı. Birkaç ay içinde sefilliğin yerini parasal açıdan rahatlık almış ve din, İtalyan sobacılar özgü bir güçle, vaktiyle Tanrı'yı lanetleyen bu insanların yüreklerine girmişti. Barones ilk ziyaretlerinden birini elbette bu aileye yaptı. Bu iyi yürekli insanların oturdukları Le Rocher Sokağı'na yakın Saint-Lazarre Sokağı'ndaki evde gördükleri karşısında mutlu oldu. Şimdi iyi duruma gelmiş olan, içlerinde tümü de Domodossola Vadisi'nden gelme İtalyan çırakların, işçilerin kaynaştığı mağazaların ve atölyenin üstünde çalışmanın bolluk getirdiği küçük bir dairede otuyordu aile. Barones sanki Meryem Ana gelmiş gibi karşılandı. İşlerin nasıl gittiğini öğrenmek için sobacı kocayı beklemek zorunda kalan Adeline on beş dakikalık bir incelemeden sonra sobacının ailesine tanıdığı yoksul insanlar bulunup bulunmadığı sorarak bu bir tür kutsal casusluk görevini de yerine getirmiş oldu.

"Ah! İyi yürekli madamcığım," dedi İtalyan kadın, "siz ki cehennemlikleri cehennemden kurtarabilecek güce sahipsiniz, buraya çok yakında oturan saplandığı bataktan kurtarılacak bir genç kız var."

"Onu iyi tanıyor musunuz?" diye sordu barones.

"1798'de devrimden hemen sonra Fransa'ya gelmiş, Judici adında, kocamın eski bir patronunun torunu. Baba Judici, İmparator Napolyon döneminde, Paris'in en önde gelen sobacılarından biriymiş. 1819'da oğluna büyük bir servet bırakarak ölmüş; ama oğul Judici varını yoğunu kötü kadınlarla yiyip bitirmiş, sonunda o kadınlardan biriyle, hepsinden daha kurnaz olanıyla evlenmiş; on dört yaşını henüz bitirmiş o zavallı kız da bu kadından."

Bu Judici'nin karakteri ile kocasının karakteri arasındaki benzerlikten çok etkilenen barones sordu:

"Peki bu kızın başına ne geldi?"

"Bakın, madam, Atala adındaki bu küçük kız anasını babasını bırakıp buraya en az seksen yaşındaki Vyder adında yaşlı bir Almanla birlikte yaşamak üzere gelmiş; adam okuma yazma bilmeyenlerin tüm işlerini görüyor. Kızı annesinden bin beş yüz franga satın aldığı söylenen bu yaşlı çapkın hiç olmazsa bu küçük meleklerle evlense, eh o da kötü olmaktan ve kendisini yoldan çıkaracak sefaletten kurtulurdu. Adamın kuşkusuz pek uzun ömrü kalmamış, birkaç bin franklık geliri de olabilir.

"Bu hayır işini bana haber verdiğiniz için size teşekkür ediyorum," dedi Adeline. "Ancak ihtiyatlı davranmak gerek. Nasıl biri bu yaşlı adam?"

"Oh, madam! İyi bir insan, kızı mutlu ediyor, sağduyu sahibi de; çünkü, bakın, Judici'lerin mahallesinden ayrıldı, sanıyorum bunu kızcağızı annesinin pençesinden kurtarmak için yaptı. Annesi kızını kıskanıyormuş. Belki de kızın güzelliğinden yararlanmayı, onu *metres* yapmayı düşünüyordu! Atala'nın aklına biz gelmişiz, *efendisine* bizim evimize yakın bir eve taşınmalarını önermiş, adamcağız da bizim nasıl insanlar olduğumuzu gördüğü için kızın buraya gelmesine izin veriyor. Evlendirin bu adamı, madam, böylece size pek yaraşır bir iş yapmış olursunuz... Kızcağız da serbest kalınca bu sayede annesinden kurtulmuş olacak. Kadın onu gözetliyor ve ondan yararlanmak için tiyatro oyuncusu olmasını ya da onu içine sürüklediği bu iğrenç meslekte başarılı görmek istiyor."

"Bu yaşlı adam neden onunla evlenmedi?"

"Bu zorunlu değildi de ondan," dedi İtalyan kadın, "zavallı Vyder çok kötü bir adam değil, ama sanıyorum ki bayağı kurnaz; kızı elinde tutmak istiyor, çünkü evlenirse, elbette, tüm yaşlı erkeklerin başına gelen şeyin başına gelmesinden korkuyor."

“Bu kızı buraya çağırabilir misiniz?” dedi barones. “Onu görürsem, bir çare var mı yok mu anlayabilirim.”

Sobacının karısı büyük kızına bir işaret yaptı, kız da hemen yola çıktı; on dakika sonra İtalyanlara özgü güzellikte, on beş buçuk yaşında bir kızı elinden tutarak geri geldi.

Matmazdel Judici’nin baba soyundan aldığı, gündüzün sarımtırak, akşamları ışıktaki parlak bir beyazlığa bürünen bir teni, Doğulu güzellere özgü irilikte, biçimde ve parlaklıkta gözleri, küçük siyah tüyleri andıran gür ve kıvrık kirpikleri, abanoz ağacı rengine saçları ve Lombardiyalılara özgü göz alıcı ve gösterişli bir görünüşü vardı. Pazar günleri Milano’da dolaşan bir yabancı böyle bir görünüş sergileyen kapıcı kızlarıyla karşılaştığında, onları birer kraliçe sanır. Atala sobacının kızından daha önce adını duyduğu bu saygın hanımefendiyi görmeye gideceğini öğrenince, çabucak sırtına güzel bir ipekli elbise geçirmiş, bağcıklı potinlerini giymiş, omuzlarına da zarif bir şal atmıştı. Kiraz rengi kurdeleli başlığı yüzün çekiciliğini bayağı artırıyordu. Bu küçük kız saf bir merak duygusu içinde baronesin karşısında duruyor, onu gözucuyla inceliyor, onun o sinirsel titremesine çok şaşıyordu. Barones kadınlığın bu başyapıtının fuhşun bataklığına saplanmış olduğunu anlayınca derin bir iç çekti ve onu yeniden namuslu bir kadın yapacağına içinden yemin etti.

“Adın ne senin, yavrum?”

“Atala, madam.”

“Okuyup yazman var mı?”

“Hayır, madam; ama önemi yok, çünkü mösyö okur-yazar.”

“Annen baban seni kiliseye götürdüler mi? İlk kudas ayininden geçtin mi? Hıristiyanlık hakkında bilgin var mı?”

“Madam, babam sizin söylediklerinize benzer şeyler yaptırmak istiyordu bana, ama annem bunlara karşı çıktı.”

“Annen ha!” diye haykırdı barones. “Çok kötü bir kadın demek annen, öyle mi?”

“Beni hep dövüyordu! Bilmiyorum neden, ama babamla annem benim yüzümden sürekli tartışırlardı.”

“Sana hiç Tanrı’dan söz etmediler mi?” diye haykırdı barones.

Çocuk gözlerini faltaşı gibi açtı ve pek hoş bir saflıkla dedi ki:

“Ha! Annemle babam sık sık Allah belanı versin! Allah kahretsin! Allahın belası! diyorlardı.”

“Hiç kilise görmedin mi? Aklına hiç kiliseye girmek gelmedi mi?”

“Kilise mi? Ha! Notre-Dame, Panthéon; uzaktan gördüm bunları, babam beni Paris’te gezdirdiği zamanlar. Ama sık sık olmuyordu bu. O kiliselerden de mahallede yok.”

“Hangi mahallede oturuyordunuz?”

“Mahallede...”

“Hangi mahallede?”

“Canım, Charonne Sokağı’nda, madam.”

Saint-Antoine Mahallesi’nde oturanlar bu ünlü mahalleye yalnızca *mahalle* derler. Burası onlara göre mahallelerin en iyisi, en üstünüdür; hatta dükkân, atölye sahibi olanlar da mahalle sözünden özellikle Saint-Antoine Mahallesi’ni anlarlar.

“Sana hiç şu iyidir, şu kötüdür denmedi mi?”

“Annem işleri kafasına göre yapmadığım zaman beni döverdi.”

“Peki, anneni babanı bırakıp yaşlı bir adamla yaşamaya giderken kötü bir iş yaptığını bilmiyor muydun?”

Atala Judici barones kibirli bir tavırla baktı ve yanıt vermedi.

“Ne kadar da yabani bir kız bu!” dedi içinden Adeline.

“Oh, madam! Bizim mahallede onun gibileri çok!” dedi sobacının karısı.

“Bakın, hiçbir şey bilmiyor; kötülükten, Tanrı’dan bile haberi yok! Niye yanıt vermiyorsun?” diye sordu barones Atala’yı elinden tutmaya çalışarak.

Öfkelenmiş olan Atala bir adım geri çekildi.

“Siz kaçık bir kocakarısınız!” dedi. “Babamla annem bir haftadır açtı! Annem başıma herhalde çok kötü bir şey getirmek istiyordu ki babam onu ‘hırsız’ diyerek dövdü. O zaman Mösyö Vyder babamın ve annemin tüm borçlarını ödedi, ayrıca onlara para verdi... Oh, bir torba dolu su! Sonra da beni alıp götürdü, zavallı babam ağlıyordu... Ama birbirimizden ayrılmamız gerekiyordu! Ee, kötü bir şey mi bu?” diye sordu.

“Peki, bu Mösyö Vyder’i seviyor musunuz?”

“Onu seviyor muyum ha?” dedi. “Elbette, madam! Bana her akşam güzel öyküler anlatıyor! Hem bana güzel giysiler, çamaşır, bir de şal aldı. Bir prenses gibi giyinip kuşanıyorum, ayaklarımda da tahta ayakkabılar yok artık! Kısacası, iki aydır, açlık nedir bilmez oldum. Artık patates yemiyorum. Bana bonbonlar, bademşekerleri getiriyor! Ah! Bademşekerli çikolataya da bayılıyorum! Bir küçük torba içinde çikolata getirdi mi her istediğini yapıyorum. Benim Vyder babacığım öyle iyi bir insan ki, bana öyle iyi bakıyor, öyle kibarca davranıyor ki, bu bana annemin nasıl olması gerektiğini gösteriyor... Bana yardım etmesi için yaşlı bir hizmetçi tutacak, çünkü yemek yapa yapa ellerimin bozulmasını istemiyor. Bir aydır bayağı para kazanmaya başladı, bana her akşam üç frank getiriyor... Bunları bir kumbaraya koyuyorum! Dışarıya çıkmamı istemiyor, yalnızca buraya gelmeme izin veriyor... İşte, bir erkeğin sevgisi böyle olur; bu yüzden her istediğini yapıyorum... Bana ‘canikom’ diyor! Oysa annem bana hep hayvan, kaçık, hırsız, solucan derdi. Ne bileyim, daha bir sürü şey!”

"Peki, yavrum, Vyder Baba neden kocan olmasın ki?"

"Çoktan oldu zaten, madam!" dedi genç kız baronese gururla, alnı açık yüzü ak biri gibi, yüzü kızarmadan, dinging gözlerle bakarak. "Bana 'sen benim karıcığımın' der durur, ama bir erkeğin karısı olmak da pek çekilecek şey değil! Haydi canım! O bademşekerleri olmasa!"

"Aman Tanrım!" dedi barones alçak sesle kendi kendine. "Bu kadar saf, bu kadar günahsız bir çocuğu kandıran hangi canavar acaba? Bu çocuğu doğru yola sokmak Tanrı'ya birçok suçu bağışlatmak demektir! Ben ne yaptığımı biliyordum!" Bu sözü Crevel ile arasındaki tartışmayı düşünerek içinden söyledi. "Oysa bu kızın hiçbir şeyden haberi yok!"

"Mösyö Samanon'u tanıyor musunuz?" diye sordu Atala şirin bir tavırla.

"Hayır, yavrum. Peki ama, neden soruyorsun bana bunu?"

"Doğru mu söylüyorsunuz?" diye sordu içi temiz kızcağız.

"Madamdan hiç çekinme, Atala," dedi sobacının karısı. "O bir melektir!"

"Sormamın nedeni şu: Benim koca adamım bu Mösyö Samanon kendisini bulacak diye ödü kopuyor, saklanıyor... Oysa ben adamımın serbestçe dolaşmasını isterim."

"Peki, neden?"

"Ee, o zaman beni Bobino tiyatrosuna götürebilecek! Belki de l'Ambigu tiyatrosuna!"

"Ne şeker şeysin sen!" dedi barones bu küçük kıza sarılarak.

"Zengin misiniz siz?" diye sordu Atala baronesin giysisinin manşetleriyle oynarken.

"Hem evet, hem hayır," dedi barones. "Senin gibi cici küçük kızlar için zenginim, ama bu kızlar papazdan Hristiyanlık ödevlerini öğrenmeye razı olur ve iyi yolda yürürlerse."

“Hangi yolda?” diye sordu Atala. “Ben iyi yürürüm.”

“Erdem yolunda!”

Atala baronese kurnaz ve alaycı bir tavırla baktı

“Madama bak, Hıristiyanlık onu bağrına bastığından bu yana mutlu,” dedi barones sobacının karısını göstere-
rek. “Hayvanlar çiftleşir ya, sen de onlar gibi evlenmiş-
sin.”

“Ben mi?” dedi Atala. “Ama Vyder Baba’nın bana ver-
diklerini siz verirsiniz, evlenmem, evlenmediğime de çok
sevinirim. Çekilmez bir adam! Bunun ne demek olduğu-
nu biliyor musunuz?”

“Senin gibi, bir kadın bir erkekle bir araya geldi mi,”
dedi barones, “ahlaklılık o erkeğe sadık kalmayı gerekti-
rir.”

“Adam ölünceye kadar mı?” dedi Atala, alaycı bir ta-
vırla. “O zaman çok beklemeyeceğim. Vyder Baba’nın na-
sıl öksürdüğünü, nasıl güçlkle soluduğunu bir bilseniz!
Öhööö! Öhööö!” Yaşlı adamı taklit ediyordu.

“Ahlak, namus,” dedi barones, “Tanrı’yı simgeleyen
Kilise’nin ve yasayı simgeleyen Belediye’nin evliliğinizi
onaylamasını emreder. Bak, madam işte yasalara, dinsel
kurallara uygun şekilde evlenmiş.”

“Böylesi daha eğlenceli mi olur?” diye sordu Atala.

“Daha mutlu olursun,” dedi barones, “çünkü kimse
senin bu evliliğini kınayamaz. Tanrı’nın da hoşuna gider-
sin! Sor bakalım madama, kilisede de dinsel nikâh yapıl-
madan mı evlenmiş?”

Atala sobacının karısının yüzüne baktı.

“Benden fazla nesi var?” diye sordu. “Ben ondan daha
güzelim.”

“Öyle ama, ben namuslu bir kadınum, oysa senin için
bayağı kötü şeyler söylenebilir.”

Barones de dedi ki:

“Sen dinin ve insanların yasalarını ayaklar altına alırsan Tanrı’nın seni korumasını nasıl istersin? Tanrı’nın, Kilise’nin buyruklarını yerine getirenlere ayırdığı bir cennet bulunduğunu biliyor musun?”

“Ne var ki bu cennette? Tiyatro var mı?” diye sordu Atala.

“Oh! Cennette,” dedi barones, “düşünebildiğin her türlü zevk bulunur. Orası beyaz kanatlı meleklerle doludur, orada Tanrı tüm görkemiyle görünür, gücü paylaşılır, her an, sonsuzluğun içinde, herkes mutludur!”

Atala Judici baronesi müzik dinler gibi dinliyordu. Adeline de, söylediklerini kızın anlamayacak duruma geldiğini görünce, yaşlı adama başvurarak başka bir yol izlemek gerektiğini düşündü.

“Evine dön, yavrucuğum, ben gelip bu Mösyö Vyder ile görüşeceğim. Fransız mı?”

“Alsace’lı, madam. Ama, bir gün zengin olacak, valla-hi! O iğrenç Samanon’a olan borcunu öderseniz, size paranızı geri ödeyecektir! Çünkü, söylediğine göre, birkaç ay sonra, altı bin franklık bir gelire sahip olacak; böylece biz de uzakta, dağlarda, Vosges’da bir köye gidip orada yaşayacağız.”

Bu Vosges sözcüğü baronesi derin bir düşe daldırdı. Köyü gözünün önüne geldi! Bu üzücü düştten mutluluğunu belirtmeye gelen sobacının nazik sözlerle kendisini selamlamasıyla uyandı.

“Bir yıl sonra, madam, bize ödünç verdiğiniz paraları size geri ödeyebileceğim, çünkü onlar Tanrı’nın paraları! Yoksulların, zavallı insanların paraları! Zengin olursam, bir gün gelip bizim kesemizden de para alabilirsiniz. Bize yaptığınız yardımı ben de sizin elinizle başkalarına yapacağım.”

“Şu sırada,” dedi barones, “sizden para istemiyorum. Hayırlı bir iş için benimle birlikte çalışmanızı istiyorum.

Yaşlı bir adamla yaşayan küçük Judici'yi gördüm az önce. Onları dine ve yasalara uygun şekilde evlendirmek niyetindeydim."

"Ya! Vyder Baba ha! Çok iyi, saygın bir insandır, iyi öğütler verir. Adamcağız geleli iki ay oldu, ama şimdiden mahallede birçok dost edindi. Yazılarımı temize çeker. Sanıyorum yiğit bir albay, İmparator'a birçok hizmette bulunmuş. Ah, Napoléon'u ne kadar da çok seviyor! Nişanı da var, ama nişan takmaz hiçbir zaman. Rahatlamayı bekliyor, çünkü borçları var bu iyi yürekli adamcağızın! Hatta saklandığını sanıyorum, herhalde icra memurları peşinde."

"Söyleyin ona, o kızla evlenecek olursa, borçlarını öderim."

"Hay hay! Gecikmeden söylerim. Bakın, madam, isterseniz gidelim ona, dükkânı iki adım ötede, Güneş Pasajı'nda!"

Barones ile sobacı Güneş Pasajı'na gitmek üzere yola çıktılar.

"Buradan, madam," dedi sobacı La Pépinière Sokağı'nı göstererek.

Güneş Pasajı gerçekten de La Pépinière Sokağı'nın başında başlayıp Le Rocher Sokağı'na çıkar. Barones, daha yeni yapılmış, dükkân kiralari da pek ucuz olan bu pasajın ortasında, gelip geçenlerin içeriye göz atmasını engelleyecek bir yükseklikte, yeşil tafta kumaşla kaplı bir camın üstünde: ARZUHALCI yazısını gördü, kapının üstünde de şöyle yazıyordu:

İŞ BÜROSU

Burada dilekçe yazılır, yazılar temize çekilir, vb.

Gizlilik ve çabukluk garantidir.

İçerisi Paris omnibüslerinin aktarma yapacak yolcuları beklettikleri bürolara benziyordu. Bir merdiven vardı, bununla kuşkusuz, pasajın aydınlatıldığı, dükkâna bağlı asma kattaki daireye çıkılıyordu. Barones beyaz tahtadan yapılmış bir çalışma masası ile birtakım dosyalar, herhalde elden düşme, iğrenç bir koltuk gördü. Bir kasket ve pirinç telden, yeşil tafta kaplı bayağı kirli bir abajur, gizlenmek için tedbir alındığını ya da yaşlılarda doğal karşılanacak doğal bir görme zayıflığının söz konusu olduğunu belli ediyordu.

“Kendisi yukarıda,” dedi sobacı, “çıkıp haber vereyim de insin aşağıya.”

Barones tülünü aşağıya indirip oturdu. Küçük tahta merdiven üstüne basan ağır adımlarla sarsıldı ve sırtında örme gri ceket, altında yumuşak yünlü gri kumaştan pantolonu ve ayaklarında terlikler ile kocası Baron Hulot’yu görünce kendini tutamayıp tiz bir çığlık attı.

“Ne istemiştiniz, madam?” dedi Hulot kibarca.

Adeline ayağa kalkıp Hulot’yu tuttu ve ona heyecandan titreyen bir sesle: “Sonunda buldum seni!” dedi.

“Adeline!” diye bağırdı şaşırان Hulot. Gidip dükkânın kapısını kapattı. Sobacıya da “Joseph! Siz arka taraftan çıkıp gidin,” diye bağırdı.

“Dostum,” dedi barones kapıldığı büyük sevinç içinde her şeyi unutarak, “ailenin yanına dönebilirsin, zenginiz şimdi biz! Oğlunun yüz altmış bin franklık geliri var! Emekli aylığın hacizden kurtuldu. Hayatta olduğunu belirten bir belge gösterip birikmiş on beş bin frangını da alabilirsin! Valérie sana vasiyetle üç yüz bin frank bırakarak öldü. Adın çoktan unutuldu, çekinme! İnsan içine çıkabilirsin. Hem oğlunda seni bekleyen büyük bir servet var. Gel, o zaman tam bir mutluluğa erişiriz. Bak, neredeyse üç yıldır seni arıyorum; seni bulacağımdan da o kadar umutluydum ki senin için hazırladığım bir dairen

bile var. Oh! Çık buradan, seni içinde gördüğüm şu iğrenç durumdan kurtul!"

"İsterim bunu elbette," dedi şaşkına dönmüş olan baron, "ama küçüğü de getirebilir miyim?"

"Hector, vazgeç ondan! Bunu senden hiçbir zaman en küçük bir özveri istememiş olan Adeline'in için yap! Sana söz veriyorum, bu çocuğu drahoma da verip bir güzel evlendiririm, eğitimini sağlarım. Seni mutlu etmiş olan o kadınlardan biri de mutlu olsun ve kötülükten, alçakça yaşamaktan kurtulsun!"

"Demek beni evlendirmek isteyen sendin?" dedi baron gülümseyerek. "Biraz bekle burada, yukarıya gidip giyineceğim, bavulumda doğru dürüst giysilerim var."

Adeline yalnız kalıp da bu korkunç dükkâna yeniden bakınca ağlamaya başladı.

"O burada yaşıyordu," dedi içinden, "oysa biz bolluk içindeyiz! Zavallı! Bir zamanlar kibarlığın, şıklığın ta kendisiydi, cezalandırılmış demek ki!"

Sobacı geldi, velinimet kadını selamladı, o da ona bir araba çağırmasını söyledi. Sobacı geri geldiğinde barones ondan küçük Atala Judici'yi kendi evine almasını, hemen götürmesini rica etti.

"Kıza söyleyin," diye ekledi, "Madeleine Kilisesi papazından dinini öğrenirse, ilk kudas ayininden geçtiği gün ona drahoma olarak otuz bin frank vereceğim, iyi bir koca, namuslu bir genç de bulacağım!"

"Büyük oğlumla evlendiririz, madam! Yirmi iki yaşında oğlan, hem bu kıza da hayran!"

Bu sırada baron aşağıya indi, gözleri nemliydi. Karısının kulağına dedi ki:

"Bana senin aşkına yakın bir aşkla tutkun bir insandan ayırıyorsun beni! Kızcağız iki gözü iki çeşme ağlıyor, onu bu durumda bırakamam."

“Merak etme, Hector! Kendini namuslu bir aile içinde bulacak; namuslu bir yaşantısı olacak, buna kefil oluyorum.”

“Oh! Öyleyse seninle gidebilim,” dedi baron karısını arabaya götürürken.

Yeniden Baron d’Ervy’ye dönüşmüş olan Hector mavi kumaştan bir redingot ile bir pantolon, beyaz bir yelek giymiş, siyah bir kravat takmıştı, ellerinde de eldivenler vardı. Barones arabanın dip tarafına oturunca Atala da bir karayılan gibi çabucak içeriye giriverdi.

“Ah, madam!” dedi, “bırakın da size eşlik edeyim, sizinle birlikte geleyim. Bakın, çok uslu olurum, hiç sözünüzden çıkmam, her istediğinizi yaparım; ne olur, beni Vyder Baba’dan ayırmayın; o benim velinimetim, bana öyle güzel şeyler veriyor ki! Yoksa dayak yiyeceğim yine!”

“Haydi, Atala,” dedi baron, “bu hanım benim karım, ayrılmamız gerekiyor.”

“O mu? Bu kadar yaşlı ha! Yaprak gibi de titriyor!” dedi masum kız. “Oh! Şu haline bakın!”

Alay ederek baronesin titremesini taklit etti. Küçük Judici’nin peşinden koşan sobacı arabanın kapısına geldi.

“Götürün şunu!” dedi barones.

Sobacı Atala’yı kucaklayıp zorla kendi evine götürdü.

Adeline baronun elini tutup çılgınca bir sevinçle sıkarak dedi ki:

“Bu özverin için teşekkür ediyorum. Ne kadar değişmişsin! Kimbilir ne kadar acı da çektin! Kızın, oğlun için ne sürpriz olacak!”

Adeline uzun bir ayrılıktan sonra yeniden buluşan sevgililer gibi aynı anda birçok şeyden söz ediyordu. On dakikada baron ile karısı Louis-le-Grand Sokağı’na vardılar. Adeline orada şu mektubu buldu:

Barones Hazretleri,

Baron d'Ervy Hazretleri Hector'un değişik bir yazılışı olan Thorec adıyla Charonne Sokağı'nda kalmış. Şimdi Vyder adıyla Güneş Pasajı'nda bulunuyor. Kendisinin Alsace'lı olduğunu söylüyor, arzuhalcilik yapıyor, Atala Judici adında bir genç kızla yaşıyormuş. Tedbirli davranın, Barones Hazretleri, çünkü bilmiyorum hangi nedenle, baronu çok arıyorlar.

Şarkıcı kız sözünü tuttu ve kendisini, her zamanki gibi, Barones Hazretleri'nin naçiz hizmetkârı sayıyor.

J. M.

Baronun evde sevinç taşkınlığına neden olan dönüşü onu yeniden aile yaşamına kavuşturdu. Küçük Atala Judici'yi unuttu, çünkü tutkularının aşırılığı onu çocuklar gibi duyguları değişken, hercai bir adam yapmıştı. Ailenin mutluluğu barondaki değişiklik yüzünden biraz bozuldu. Çocuklarından sapasağlam ayrılmıştı, ama neredeyse yüz yaşındaymış gibi, iki büklüm, kamburu çıkmış, yüzü bozulmuş durumda dönüyordu. Célestine'in hazırladığı nefis bir yemek yaşlı adama şarkıcı kızın yemeklerini anımsattı; ailesinin görkemi karşısında şaşırdı adam.

"Savurgan babanın dönüşünü kutluyorsunuz!" dedi Adeline'in kulağına.

"Suss! Her şey unutuldu," diye yanıt verdi Adeline.

"Lisbeth nerede?" diye sordu yaşlı kızı görmeyen baron.

"Ne yazık ki yatağında yatıyor!" dedi barones. "Artık ayağa kalkamıyor, yakında onu kaybetmenin acısını yaşayacağız. Yemekten sonra seni göreceğini umuyor."

Ertesi sabah gün doğarken kapıcı kadın gelip oğul Hulot'ya Belediye Muhafız Birliği askerlerinin evi sardıklarını haber verdi. Adalet adına Baron Hulot aranıyordu.

Kapıcı kadının arkasından gelen icra memuru avukata resmi kararları gösterip babası hesabına ödeme yapmak isteyip istemediğini sordu. On bin franklık senetler söz konusuydu; alacaklı, Samanon adında bir tefeciydi, belki de adam Baron d'Ervy'ye yalnızca iki ya da üç bin frank vermişti. Oğul Hulot icra memurundan yanındakileri göndermesini rica etti ve parayı ödedi. "Acaba hepsi bu kadar mı?" dedi içinden, kaygıyla.

Ailenin yaşadığı mutluluktan ötürü pek üzgün olan Lisbeth bu mutlu olaya dayanamadı. Durumu o kadar kötüleşti ki Doktor Bianchon bir haftalık ömrü kaldığını söyledi; bunca başarı kazandığı bir savaştan şimdi yenilmiş olarak çıkıyordu. Akciğer veremi yüzünden korkunç bir şekilde can çekişirken de duyduğu kinin gizini açıklamadı. Adeline'i, Hortense'ı, Hulot'yu, Victorin'i; Steinbock'u, Célestine'i ve onların çocuklarını yatağının çevresinde, kendisine ailenin meleği gözü ile bakarak, gözyaşları içinde, ölümüne üzüldüklerini görmenin büyük mutluluğunu yaşadı. Kendisine aşağı yukarı üç yıldır yoksun kaldığı besleyici bir rejim uygulanan Baron Hulot eski gücüne kavuştu ve neredeyse eski halini aldı. Bu yeniden canlanma Adeline'i o kadar mutlu kıldı ki sinirsel titremeleri azaldı. Lisbeth ölmeden bir gün önce baronun karısına karşı gösterdiği büyük saygı ve sevgiyi görünce "Sonunda mutlu olacak!" demişti. Adeline'in çektiği acıları ona Hortense ile Victorin anlatmışlardı. Bu duygu Kuzin Bette'in sonunu hızlandırdı; tüm aile halkı cenazesini izledi.

Baron ve Barones Hulot artık tam bir dinlenme dönemine geldiklerini anlayınca Kont ve Kontes Steinbock'a birinci kattaki o güzelim dairelerini vererek kendileri ikinci kata yerleştiler. Baron, oğlunun aracılığıyla, 1845 yılı başında, bir demiryolu kumpanyasında altı bin frank maaşla bir işe yerleşti. Bu maaş, altı bin frank tutarındaki

emekli maaşına ve Madam Crevel'in bıraktığı paraya eklendiğinde, baron yirmi dört bin franklık bir gelirin sahibi oluyordu. Hortense, kocası ile bozuştukları üç yıl boyunca mal ayrılığı rejiminden yararlandığı için, Victorin vasiyetle aldıkları o iki yüz bin frank ile kız kardeşi adına yatırım yaptı ve Hortense'a da bin iki yüz franklık bir gelir sağladı. Zengin bir kadının kocası olan Wenceslas, karısını hiç aldatmıyordu, ama en ufak bir iş yapmaya karar vermeden, aylak aylak dolaşıyordu. Yeniden düşsel bir sanatçı havasına girmişti, salonlarda çok beğeniliyordu; birçok amatör sanatçı da gelip kendisinden akıl danışlıyordu. Sanat yaşamına atıldıklarında kazandıkları ünü devam ettiremeyen tüm güçsüz sanatçılar gibi o da eleştirmen oldu. Bu aile bireylerinin her biri, tek bir aile halinde yaşamalarına karşın, ayrı bir servete sahipti. Başına gelen birçok felaketten ders almış olan barones işleri yönetmeyi oğluna bırakmış, baronu maaşlarıyla yetinecek duruma düşürmüştü; böylece, gelirin az olmasının kocasını yeniden o eski çılgınlıklarına başlamasını engelleyeceğini umuyordu. Ama, şu garip şansa bakın ki, bunu ne anne ne de oğul düşünmüştü, baron kadınlardan vazgeçmiş gibi görünüyordu. Yaşından ileri geldiği sanılan sessizliği sonunda ailenin içini o kadar rahat ettirmişti ki Baron d'Ervy'nin geri gelmiş o sevimliliğinden ve o güzel huylarından herkes tam anlamıyla yararlanıyordu. Karısına ve çocuklarına karşı büyük ilgi göstererek, tiyatroya, kendisinin de yeniden ortaya çıktığı sosyete salonlarına gittiklerinde onlara eşlik ediyor ve oğlunun salonuna gelenleri büyük bir incelikle karşılıyordu. Kısacası, yeniden kavuşulan bu savurgan baba aileyi son derece hoşnut ediyordu. Adamakıllı çökmüş, ama hâlâ nükteci, kötü yanlarından yalnızca toplumda erdem sayılabilecek yanlar kalmış tatlı bir yaşlı adamdı. Doğal olarak, aile tam bir güvenliğe kavuşmuştu. Çocuklar ve baron ölen amca ile

dayıyı unutarak aile babasını göklere çıkarıyorlardı. Böyle unutmalar olmadan yaşam yürümez!

Lisbeth'ten aldığı dersler sayesinde bu koca evi bir ev harımı gibi büyük bir beceriyle çekip çeviren Madam Victorin bir aşçı tutmak zorunda kalmıştı. Bu yüzden mutfakta iş görecektir bir kız bulmak da gerekti. Bugün bu tür kızlar aşçıbaşının gizlerini öğrenmeye çalışıyor ve sos karıştırmayı öğrenir öğrenmez de kendilerini aşçı sanıyorlar. Onun için, sık sık böyle yeni kızlar bulmak gerekiyor. 1845 yılı Aralık ayı başında Célestine, mutfak için kısa boylu, kan fışkıran güçlü kolları olan, yüzünde anlamsız bir ifade, budala, Isigny'de doğmuş, Aşağı Normandiyalı kızların giydiği o klasik pamuklu takkesini başından atmaya güçlükle karar veren irikıym bir Normandiyalı kız aldı. Sütanneler gibi bayağı etli butlu olan bu kızın üstündeki pamuklu giysiler göğüs kısmında neredeyse patlayacak gibiydi. Kırmızı yüzü sanki bir kaya parçası oyularak oluşmuştu, çünkü sarı çevre çizgileri bayağı keskindi. Taşranın her gün Paris'e gönderdiği uyanık kızlardan biri olan Agathe adındaki bu kızın eve gelişi doğal olarak kimsenin dikkatini çekmedi. Kız aşçının da pek hoşuna gitmedi, çünkü konuşması kabaydı, arabacıların evinde çalışmıştı, bir kenar mahalle otelinden çıkıp gelmişti ve aşçıbaşını tavlayıp ondan kendisine aşçılık sanatını öğretmesini sağlayacak yerde, adamın hor gördüğü biri oldu. Aşçı Kontes Steinbock'un oda hizmetçisi Louise'in gönlünü çelmeye çalışıyordu. Bu yüzden, kendisine kötü davranıldığını gören Normandiyalı talihine küsüyordu. Aşçı bir yemeği pişirdiğinde ya da bir sosu hazırladığında sudan bir bahaneyle dışarıya gönderiliyordu.

"Hiç kuşku yok, şanssızım ben," diyordu kendi kendine, "başka bir evde iş bulup gideceğim." İki kez çıkmak istediye de, gitmeyip kaldı.

Bir gece, garip bir gürültüyle uyanan Adeline kendi yatağının yanındaki bir yatakta yatan Hector'u bulamadı.

Yaşlılara uygun şekilde ayrı yataklarda yatıyorlardı. Bir saat bekledi, ama baron dönmedi. Başına çok kötü bir şey gelmiş, felç geçirmiş olmasından korkarak önce hizmetçilerin yattıkları üst kata, tavanarasına çıktı, Agathe'ın odasına doğru yöneldi, çünkü hem odanın aralık kapısından kuvvetli bir ışık sızıyor, hem de iki kişinin mırıltısı duyuluyordu. Baronun sesini tanıyınca şaşkına dönüp olduğu yerde kaldı; Agathe'a gönlünü kaptırmış ve bu çekilmez çirkin, pis kadının hesaplı direnmesi karşısında ona şu iğrenç sözleri söyleyecek duruma gelmişti: "Karım çok yaşamaz, eğer istersen barones olabilirsin." Adeline bir çığlık attı, elindeki şamdanı düşürdü ve oradan kaçtı.

Üç gün sonra ölüm döşeğindeydi, bir gün önce dinsel tören yapılmıştı; bütün aile gözyaşları içinde etrafında toplanmıştı. Ölmeden kısa bir süre önce kocasının elini tutup sıktı ve onun kulağına "Dostum, sana verecek yalnızca bir canım kalmıştı; biraz sonra özgürlüğüne kavuşacak, başka bir kadını da barones Hulot yapabileceksin."

Ve, herhalde az rastlanan bir şey olmalı, bir ölünün gözlerinden yaş aktığı görüldü. Kötülüğün acımasızlığı bu meleğin sabrını yenmişti; sonsuzluğa kavuşmanın eşiğinde, ömrü boyunca kocasına daha önce söylemediği, ancak bu kez ağzından çıkan tek sitemli söz bu oldu.

Baron Hulot karısının gömülmesinden üç gün sonra Paris'ten ayrıldı. On bir ay sonra da Victorin babasının Matmazel Agathe Piquetard ile evlendiğini dolaylı olarak öğrendi. Evlenme töreni 1846 Şubatı'nın birinci günü Isigny'de yapılmıştı.

"Büyükler çocuklarının evlenmesine karşı çıkabilirler, ama çocuklar çocuklaşmış büyüklerin çılgınlıklarını engelleyemezler," diyordu avukat Hulot, kendisine bu evlilikten söz eden eski Ticaret Bakanı'nun ikinci oğlu avukat Popino'ya.

Balzac'ın ölümünden önce yazdığı son büyük romanı olarak kabul edilen *Kuzin Bette*, intikam, tutku, zaaf ve erdem üzerine klasik bir yapıt. Mutlu bir aile yaşantısı kuran akrabalarına duyduğu kıskançlığın pençesindeki *Kuzin Bette*, çapkın eniştesinin göz koyduğu güzel ve şuh Valerie'yle baş başa verip entrikalar düzenler ve geniş ailesinin çöküşünü planlar. Paranın tek amaç haline geldiği devrim sonrası Fransız burjuva toplumunda, konfor ve statü için aşkı kullanan kadınların ve kudretlerini kadınları elde etmek için sonuna kadar harcayan erkeklerin iç dünyalarını ince ayrıntılarıyla işleyen Balzac, günümüzün pembe dizi senaryolarında tekrarlanmaya devam eden aşk entrikalarını da edebiyata kazandırmıştır. *Kuzin Bette*, gerçekçilik ve doğalcılık akımlarının yaratıcısı olan Balzac'ın 12 ciltlik *İnsanlık Kodemisi*'nin en önemli öğellerinden biridir.

"Balzac'ın eseri Kuzin Bette, deneysel romanın ilk örneklerinden olmasına rağmen gerek insan ilişkileri gerekse 19. yy başı Fransız toplumundaki değişimler üzerine kuvvetli gözlemler içermektedir."

Emile Zola

 kirmizikedi.com
 /kirmizikedyayinevi
 /krmzkedikitap
 /kirmizikedyayinevi

KDVmı

36.00 ₺

ISBN: 978-605-298-831-2

9 786052 988312